భగవద్గీత

గీతా శాస్త్రం

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజి

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస

అమ్మ శారదా దేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయిబాబా

గురు అరబిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళ స్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

"ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్" ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో బాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని తెలుగు భక్తి వెబ్ సైట్ నుంచి సేకరించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో బాగంగా ఈ ఫౌండేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ ఫౌండేషన్ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు వ్రాసినట్లయితే (లేక) సేకరిస్తే మాకు తెలియచేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకు, భాగస్వామ్యం అగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రదించగలరు.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) తెలుగు భక్తి వారి వెబ్ సైట్: www.telugubhakti.com
2) ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) మొబైల్ ఆప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన,ధర్మ ప్రచారార్ధం ఉచితంగా eBook రూపంలో తెలుగు భక్తి వారి సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలేని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైటు అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకొన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org Mobile App: Free Gurukul email: support@freegurukul.org
Facebook: www.facebook.com/freegurukul Helpline/WhatsApp: 9042020123

" మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేది ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందరికి అందించబడాలి "

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పాద సమర్పణమస్తు

తెలుగు భక్తి వారి వెబ్ సైట్:

http://www.telugubhakti.com/

Telugu Bhakti Slokas

www.telugubhakti.com/telugupages/main.htm

Telugu Bhakti Pages

www.telugubhakti.com

Best viewed with screen settings 1280X1024 pixels

Scriptures, Slokas and Stotras		General	Downloads
Adi Sankaracharya	Rama Geeta	Appeal and Objectives	Audio Downloads
Aditya	Saraswathi	Bala Basha	Bhakti Screen Savers
Adwaitam	Sandharbha	Bhakti Celebrities	Printer Friendly Page
Ayyappa	Satya Sai	Bhakti Classicals	
Bhagavad Geetha	Shirdi Sai	Bhakti Links	**Pravachanaalu**
Bammera Pothana	Siva	Book Reviews	
Bhagavatam	Slokas with meaning	Jeji Mamayya Patalu	Bhaja Govindam
Brahma Sutras	Subrahmanya	Chatuvulu	Bhasmo Dhulita Vigrahaya
Durga	Suktas	Dasa Mudrani	Karma Siddhantam
Dattatreya	Sundara Kanda	Divine Guidance of Satya Sai	Class Prayers
Ganesh	Venkatesa	Kavitha Kadambam	Kenopanishad
Gayatri	Vishnu	Keerthanalu	Sri Narasimha Charitram
Guru	Vratas	Koonalamma Padalu	Soundarya Lahari
Hanuman	Upanishads	Prasnalu - Javaabulu	Ramana Saranagathi
Hindu Marriage System	Rigveda	Naturopathy	Vivekachoodamani
Krishna	Samhitaanuvadam	Rishi Vani	
Lakshmi	(Yoga Paranga)	Sai Krishna's Art	**Specials**
Mahabharat	Vyasa Bhagavatam	Satakalu	
Mantrapushpam		Swamiji	Annamayya Pada Visleshana
Narada Bhakti Sootralu		Tatvalu	Monthly
Nava Grahas		Telugu Special	Satsang
Patanjali Yoga Sootralu		Useful Links	Chinna Kathalu
Raghavendra		Value Education	Class Prayers
Rama		Web Hunt	Human Relations
Ramayanam		Hindu Cultural	Nadiche Devudu
		Questions & Answers	Stories of Alwars
		Yoga	Stories of Bhaktas
		Yoga Mudralu Bandhalu	Stories of Indian Sages
		Yogasanas (Detailed)	Stories of Nayanars
			Sankara Vangmayamu
			Special Articles
			Hinduism and Mantras
			Personality Development

Join Bhakti Group

Statistics of page views

[About us][Mission][People][Links][Books][Guest Book][Contact]

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, ఐవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

గీతా శాస్త్రం

మూలం : శ్రీమద్భగవద్గీత

రచన

కొమరవోలు వేంకట శేష హనుమంతరావు

రచయిత పరిచయం

బాపట్ల వాస్తవ్యులు కీ॥శే॥ కొమరవోలు బాలకృష్ణరాజ శర్మ, లలితదేవిలకు 1949 సం॥లో మార్చి 17వ తేదీన గుంటూరులో జన్మించిన మొదటి సంతానం వెంకట శేష హనుమంతరావు.

బాపట్లలో హై స్కూల్ విద్య అనంతరం మైసూరులో నేషనల్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇంజనీరింగ్‌లో ఎలక్ట్రికల్ ఇంజనీర్‌గా పట్టభద్రులు.

1974 మే 2వ తేదీన విజయశ్రీతో వివాహం.

సుమారు 3 సంవత్సరములు డక్టాన్ కాస్టింగ్స్, హైదరాబాద్‌లోను, 1976 నుండి సెంట్రల్ ఎలక్ట్రానిక్స్ ఇంజనీరింగ్ రీసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్, పిలాని (రాజస్థాన్)లోను ఉద్యోగం.

1979–80లో ఇండియన్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ సైన్స్, బెంగుళూరులో డి.ఐ.ఐ.యస్.సి చదివారు.

దేశంలో మొట్టమొదటి కలర్ టీవీ, పి.హెచ్. కంట్రోలర్ ఫర్ సుగర్ ఇండస్ట్రీస్ డెవలప్‌మెంట్స్, వి.యల్.యస్.ఐ. డిజైన్, ఇండస్ట్రియల్ నెట్‌వర్క్‌లలో విశేష సేవలు అందించి, 1999లో సైంటిస్ట్ – ఇ II గా స్వచ్ఛంద పదవీ విరమణ.

వృత్తిరీత్యా బెల్జియమ్, జర్మనీలలో కొంతకాలం పనిచేశారు.

పలు రీసెర్చ్ పేపర్ల ముద్రణ జరిగింది.

ఇద్దరు పుత్ర సంతానం. ఆధ్యాత్మికాభిరుచి. భావపురి సీనియర్ సిటిజన్స్ అసోసియేషన్ కార్యదర్శిగా కాలయాపన.

విషయ సూచిక

హిందూ మతోద్భవం

మనిషి మొదట సుమారు ఒక లక్ష సంవత్సరాలు ఒక జంతువుగా బ్రతికాడని నేటి విజ్ఞానం అభిప్రాయపడుతోంది. తరువాత చిన్న గుంపులుగా తిరిగాడని తెల్పుతోంది. అప్పుడు మమకారాలేర్పడి వారిలో మరణించినవారి శరీరాన్ని భూమిలో పూడ్చిపెట్టారు. ఆదిమానవులు ఆఫ్రికా నుండి వలసలు వెళ్ళి విస్తరించి ప్రపంచమంతటా స్థిరపడ్డారని నేటి విజ్ఞానం అభిప్రాయం కొన్ని గుంపులు కలిసి తెగలుగా స్థిరపడ్డారు. కాలక్రమేణ మరణించిన వారిని గురించి అనేక నమ్మకాలు, ఆచారాలు ఏర్పడినవి. పెక్కు ప్రదేశాల్లో మరణించినవారు తమ చుట్టుప్రక్కల ఉండే జంతువులు, పక్షులు, సర్పాలు, జలచరాల రూపాలలో ఉండి తమను గమనిస్తుంటారని, వారిని సంతృప్తిపరిచి వారి నుండి సహాయం పొందవచ్చని నమ్మారు. అందువలన మొదట సర్పాలను, జలచరాలను, పక్షులను,జంతువులను ఆరాధించారు. ఆ తరువాత సగం మనిషి-సగం జంతువు లేక పక్షి రూపాలుగల ఆకారాలను ఆరాధించారు. ఒక గుంపు పైన తెల్పిన ఒక ఆకారాన్ని ఆరాధించేవారు. అదే ఆనాటి మతం అనుకుంటే ప్రతి గుంపు వారి మతంతో గుర్తింపు పొందేది.హిందూ మతంలోని సర్పం, ఆవు, ఎద్దు, కుక్క, చేప, తాబేలు, వరాహం, దేవతల వాహనాలైన ఎలుక, పులి, సింహం, హంస, గ్రద్ద, గుడ్లగూబ, నెమలి, ఒంటె, గణేశ్, హనుమాన్, నరసింహ, హయగ్రీవ, తుంబుర ఆ కాలం నాటి ఆరాధ్యులే.

కాలక్రమేణ కుటుంబ వ్యవస్థ ఏర్పడింది. ప్రతి కుటుంబానికి ఆ కుటుంబ పూర్వీకులు ఆరాధ్యులైనారు. ఒక తెగ యొక్క నాయకుని పూర్వీకులు ఆ తెగలోని వారందరికీ ఆరాధ్యులు. ఆ కాలంలోనే మందిరాలు, పూజారులు ఏర్పడ్డారు. బహుశ హిందూ మతంలోని గ్రామ దేవతలు ఆవిధంగా ఏర్పడినవారై ఉండవచ్చు.

మానవులు వ్యవసాయం చేయడం అలవరుచుకున్న తరువాత వ్యవసాయాన్ని ప్రభావితం చేసే ప్రకృతి శక్తులైన సూర్యుడు, వాన, నీరు, గాలి, ఉరుము, మెరుపు, భూమి, ప్రకృతిలోని ఇతరమైన అగ్ని, ఆకాశం, చంద్రుడు, నక్షత్రం, సెలయేరు, నది, కొండ, చెట్టు మొదలైన వాటిని ఆరాధించారు. ప్రకృతిని పై ఆరాధ్యుల తల్లిగాను, ప్రపంచానికే మాతృమూర్తిగాను ఆరాధించారు. కాలక్రమేణ ప్రకృతిలోని శక్తులను గురించి, ఇతర విషయాల గురించి అధ్యయనం చేశారు. ఆ విషయాలను, ఆరాధనలను, ఆనాటి సంస్కృతిని తెలిపేవే హిందూ మతంలోని వేదాలు.

కొంత కాలానికి బలవంతులైన నాయకులు కొన్ని తెగలను కలిపి గణాలనేర్పరిచారు. ఒక గణంలో కలిసిన తెగల ఆరాధ్యులందరినీ ఒక చోట ఉంచి ఆ గణం యొక్క నాయకుని ఆరాధ్యుల్ని ముఖ్య ఆరాధ్యులుగా ఉంచి ఆరాధనలు జరిపేవారు. గణేశ్వర ఆరాధన వేదాలలోని ఇంద్రుని ఆరాధన ఇటువంటిదై ఉండవచ్చు. కొన్ని ప్రాంతాల్లో గణ నాయకుని ఆరాధ్యుల్ని మాత్రం ఆరాధించి ఇతర ఆరాధ్యుల ఆరాధనలను నిలిపివేసేవారు. ఆవిధంగా మందిరాలు అర్చకులు ఏర్పడ్డారు. అర్చకులు ఆరాధ్యులందరినీ కలుపుతూ కథలు,సిద్ధాంతాలు చేసేవారు. హిందూ మతంలోని పురాణాలు అటువంటివై ఉండవచ్చు.

ప్రకృతిని సకల ఆరాధ్యుల తల్లిగా, మాతృమూర్తిగా ఆరాధించారు. వ్యవసాయంలో మొలక, పెరుగుదల, పంట (మొక్కలు)ను కోసి, ధాన్య సేకరణ తిరిగి మొలక ఆధారంగా మరణానంతరం తిరిగి జీవించుట లేక జీవింపజేయుట, పునర్జన్మ మొదలైన నమ్మకాలేర్పడ్డాయి. ఆ నమ్మకాల నుండి ఆత్మకు సంబంధించిన సిద్ధాంతాలేర్పడినాయి. ఆ ఆలోచనా సరళి ముందుకు సాగి సృష్టికి మూలం పరమాత్మ అనీ, ఆది పరాశక్తి అనీ నమ్మకాలేర్పడినాయి.

కాలగతిలో అనేక సమయాల్లో అనేక గణాలవారు అనేక కారణాల వలన భారతావనికి వలస వచ్చి స్థిరపడ్డారు. వారితో వారి ఆచార వ్యవహారాలు, నమ్మకాలు, ఆరాధ్యులు భారతావనిలో స్థిరపడ్డాయి. సామాజిక వ్యవస్థ రాజ్యాలు, జాతులుగా ఎదిగినాయి.

సుమారు 4500 సంవత్సరాలకు పూర్వం సింధూ నాగరకతలోని వారు పశుపతిని ఆరాధించేవారని అభిప్రాయం ఉంది. కాలక్రమేణ పశుపతి ఆరాధనే హిందూమతంలో శైవంగా అభివృద్ధి చెందింది.

సుమారు 4000 సంవత్సరాలకు పూర్వం ఆసియా మైనర్‌లో పెక్కు భాషలతో ఇండో-ఐరోపా గణాలు ఉండేవి. వారిది హిట్టైట్ నాగరకతగా, వారిని 'హరియన్‌లు'గా తెలుపుతున్నారు. వారిలో సూర్య దేవత 'అరుణ' ఆరాధన ఎక్కువగా

ఆచరణలో ఉండేది. 'మా' అనబడే సకల ఆరాధ్యుల తల్లిని ఆరాధించేవారు. ఆమె భర్త 'అట్టిస్' మరణం, పునరుజ్జీవనం, వివాహములను తెలిపే కథ ప్రచారంలో ఉండేది. ఆ పునరుజ్జీవనమును పండుగగా చేసుకునేవారు. పై ఆరాధనలు భారతావనిలో హిందూమతంలో సూర్య ఆరాధన, శాక్తేయంగా అభివృద్ధి చెందినాయి.

సుమారు 4000 సంవత్సరాలకు పూర్వ పర్యా (నేటి ఇరాన్)లో ఆనాటి పార్శీలతో కలిసి వేదాలలో తెలిపిన విధంగా ఆరాధనలను చేసిన వైదిక జాతులుండేవి. వారందరూ ఆవుని, కుక్కను ఆరాధించారు.అగ్నిని ఆరాధించారు. హోమాలు చేశారు. హోమ రసం (వేదాలలో సోమరసం)ను పవిత్రమైనదిగా ఎంచి సేవించేవారు. సూర్య దేవత మిత్రాను ఆరాధించేవారు. యిమ్ (వేదాలలో యమ)ను మొట్టమొదటి కాపరిగాను, న్యాయ శాస్త్రాన్నిచ్చినవానిగాను ఆరాధించారు. ఆనాటి పార్శీ భాష ఋగ్వేద భాష ఒక్కటిగా ఉండేవి. సుమారు 4000 సంవత్సరాల క్రితం పార్శీలు, వైదికులు విడిపోయారు.

ఆ తరువాత వైదికులు దేవతలను ఆరాధించారు. దేవతల అధిపతి ఇంద్ర (పార్శీలో అంద్ర). ఆనాటి పార్శీలు ఇంద్రను, దేవతలను దుష్ట శక్తులుగా తలచేవారు.పార్శీల మత గ్రంథమైన అవెస్తా–విస్పర్డ్‌లో దేవతలు (దేవతలను ఆరాధించేవారు). నేటి ఇరాన్‌కు ఉత్తరాన మధ్య ఆసియా స్టెప్పీస్ సరిహద్దు వద్ద 'మజేంద్రన్' (మహేంద్రం)లో ఉండేవారని తెలిపింది.

సుమారు 2700 సంవత్సరాల క్రితం నేటి ఇరాక్ ప్రాంతంలోని అస్సీరియా నాగరకత వారు ఇటు భారతావని నుండి అటు ఇజ్రాయిల్ వరకు సుమారు 100 సంవత్సరాలు ఒక విశాల సామ్రాజ్యాన్ని ఏలారు. వారు అసురులను ఆరాధించేవారు. వారి ఉరుము ఆరాధ్యుడు 'రావణాసుర్' బాగా ప్రచారంలో ఉండేవారు. పార్శీలు బహుశ అస్సీరియన్లతో కలిసి అసురులను (పార్శీలో అహుర) ఆరాధించేవారు. పార్శీల ముఖ్య ఆరాధ్యుడు 'అహుర మజ్దా'. వైదికులకు అశ్శీరియన్లతోను, పార్శీలతోను జరిగిన యుద్ధాలు హిందూ మత గ్రంథాలలో దైవాసుర యుద్ధాలుగా చాలా కనిపిస్తాయి. కాలక్రమేణ వైదికులు, కొందరు పార్శీలు భారతావనికి వలస వచ్చి స్థిరపడ్డారు. బహుశ కొందరు అస్సీరియన్లు కూడా భారతావనికి వలస వచ్చి స్థిరపడి ఉండే అవకాశం లేకపోలేదు.

పూర్వం జర్మన్లు ఆరాధించిన 'బరి (అడవి పంది), హిందూమతంలోని 'వరాః అవతారంలోని 'వరాః' శబ్దరీత్యా దగ్గరగా ఉండి ఒకే అర్థం కలిగిన పదాలు. పూర్వం ఐరోపాలోని జర్మన్లు ఆరాధించిన 'ఒడిన్', 'వొదన్', స్వీడన్లు ఆరాధించిన 'ఒడెన్', 'స్లావ్'లు ఆరాధించిన 'పెరుణ్', వేదాలలోని 'వరుణ్' పదాలుకూడా శబ్దరీత్యా దగ్గరగా ఉండి నీరు, వానలకు సంబంధించిన ఆరాధ్యుల పేర్లు. స్లావ్ జాతి ఆరాధ్యుల పేర్లలోని 'బోగ్', పర్యాలోని 'బగ', సంస్కృతంలోని 'భగ' పదాలు కూడా శబ్దరీత్యా దగ్గరగా ఉండి ఒకే అర్థం కలిగిన పదాలు. సంస్కృతంలోని భగ శబ్దంతో భగవాన్, భగవతి పదాలేర్పడినవి. పూర్వం జర్మన్ల మతగ్రంథం 'ఎద్ద', వైదికుల 'వేదం' పదాలు కూడా అటువంటివే. పై విషయాలననుసరించి ఐరోపా జాతులు, వైదిక జాతులు పూర్వం ఒక ప్రదేశంలో ఉండి తరువాత విడిపోయిన జాతులై ఉండవచ్చు.

హిందూ మత మూలమైన వేదాలలో 'మిత్ర' ఒక ఆరాధ్యుడు. సూర్యుడినే మిత్ర దేవతగా సుమారు 4000 సంవత్సరాల క్రితం నుండి ఆరాధించారు. నీతికి సంబంధించిన దేవతగా కూడా ఆరాధించారు. మిత్రను పార్శీలు కూడా ఆరాధించారు. పర్యాలో జాతీయ మతంగా కూడా ఉండేది. రోమన్ సామ్రాజ్యంలో కూడా 'మిత్ర' బాగా ప్రసిద్ధి చెందిన ఆరాధ్యుడు. అక్కడ మిత్రను మంచి యోధుడుగా కూడా ఆరాధించారు. రోమ్ నగర భూగర్భంలో పురాతన మిత్ర ఆరాధనా మందిరం నేటికీ ఉన్నది. మిత్ర జన్మదిన వేడుకలు డిసెంబర్ 25న జరిపేవారు.

నేడు ప్రపంచవ్యాప్తంగా వాడుకలో ఉన్న క్యాలెండర్‌లో వారంలోని దినాల పేర్లు, చాలా నెలల పేర్లు నాడు రోమన్ సామ్రాజ్యంలో రోమన్లు పెట్టిన వారి ఆరాధ్యుల పేర్లే. వారి సంవత్సరం మార్చి నెల నుండి ఆరంభమయ్యేది. ఏడవ, ఎనిమిదవ, తొమ్మిదవ, పదవ నెలలైన సెప్టెంబర్, అక్టోబర్, నవంబర్, డిసెంబర్ పేర్లలో సప్త (7), అష్ట (8), నవ (9), దశ (10) సంస్కృత శబ్దాలు. పై విషయాలను గమనిస్తే నాటి రోమన్ సంస్కృతిపై భారతీయ సంస్కృతి ప్రభావం కనిపిస్తుంది.

వేదమతం :

స్వయం ప్రకాశమైన జ్ఞానంతో వెలుగొందే మహానుభావులు ఋషులు. వీరు లోక కళ్యాణము కొరకు కర్మలను, ఉపాసనలను ఆచరించేవారు. వారు దర్శించిన సత్యాలను మంత్రాలుగా తెలిపారు. ఆ మంత్ర సమూహాలే వేద సంహితలు. ఇవి వైదిక వాఙ్మయంలో మూల గ్రంథాలు.

అనేక ప్రదేశాలలో అనేక ఆరాధ్యుల స్తుతులు, ఆనాటివారి కోర్కెలు, ప్రార్థనలు, వారి విజ్ఞానం, నమ్మకాలు, ఆచారాలు, సమాజ వ్యవస్థ మొదలైన విషయాలపై తెలిపిన మంత్రాలను ఋక్కులంటారు. రాగబద్ధంగా గానం చేయబడిన ఋక్కులను సామలంటారు. ఆరాధనా పద్ధతులైన యజ్ఞయాగాల క్రియా కలాపాన్ని వివరించే మంత్రాలను యజులంటారు. మొదట ఇవన్నీ కలిసిపోయి ఉండేవి. శ్రీకృష్ణ ద్వైపాయనులవారు వాటిని వేరుచేసి ఋక్సంహిత, సామసంహిత, యజుస్సంహితలుగా చేసి శిష్యులకు నేర్పారు. శ్రీకృష్ణ ద్వైపాయనులవారు వేద మంత్ర సమూహాలను వేరు చేశారు కనుక వ్యాసుడుగా ప్రసిద్ధి చెందారు. వేద సంహితలకు వ్యాఖ్యానాలుగా బ్రాహ్మణాలు అవతరించినవి. బ్రాహ్మణం కలిసి ఉండనిది శుక్లయజుస్సంహితగా గుర్తింపు చెందింది. అధర్వ ఋషి లోకానికి చాటిచెప్పిన వేదం అధర్వ వేదం. శత్రువులను నాశనం చేయడానికి పరమాయుధం అధర్వవేదమని మనుస్మృతి ప్రశంసించింది. దీనిని మహా ప్రమాణంగా మహాభారతం అంగీకరించింది. రాజనీతి తంత్రాలను, అర్థతంత్రాలను, కృషి వాణిజ్యాలను, సమాజ నిర్మాణాన్ని ప్రతిపాదించే అర్థ వేదం అధర్వ వేదానికి ఉపవేదం. దీని సహాయంతో బృహస్పతి, చాణక్యులు అర్థ శాస్త్రాలు, శుక్రాచార్యుని శుక్రనీతి ఏర్పడ్డాయి.

దేవతలు :

వేదాలలో తెలిపిన ఆరాధ్యులను దేవతలంటారు.దేవతల రాజు ఇంద్రుడు. తరువాత ముఖ్య దేవత అగ్ని. ఆ తరువాత సోముడు, అశ్వినీ దేవతలు, మరుత్తులు, మిత్ర, వరుణుడు, ఉషస్సు, సూర్యుడు, సవిత, పూష (అష్టా), విష్ణువు, బృహస్పతి, రుద్రుడు, యముడు, ద్యావాపృథువులు, త్వష్ట (విశ్వకర్మ), వాయుదేవుడు, అదితి (దేవమాత), దితి (రాక్షసమాత), పర్జన్యుడు (మేఘం), ప్రజాపతి (హిరణ్యగర్భుడు), విద్వాంసులు, విశ్వేదేవులు, యజ్ఞము, ఈశ్వరుడు, పితరులు, అబ్దేవతలు (జలములు), చంద్రుడు, సినీవాలి, ఋతువులు, పురుషుడు, గరుత్మంతుడు, సుపర్ణుడు, గంధర్వులు, పితృదేవతలు, ఇంద్రాణి, మన్మధుడు, అర్యముడు, పరమేశ్వరుడు, వైశ్వానరుడు, ప్రాణం, లింగోక్తులు, సరస్వతి, దిక్కు, వసువులు, బ్రహ్మ, ఆత్మ, క్షత్రపతి, గృహపతి, జగదీశ్వరుడు, కృషీవలుడు, వీరుడు, సేనాపతి మొదలైన వారు ఆరాధ్యులు.

దేవతలందరిలోని దేవుడు ఒక్కడే అని తెలిపారు.

అరణ్యకాలు :

కాలక్రమేణ యజ్ఞ యాగాలపై ఆసక్తి సడలి జీవస్వరూపం, ప్రపంచ సృష్టి, భగవంతుడు మొదలగు అంశాలను గురించి ఆలోచనలు మొదలుపెట్టారు. గృహస్థాశ్రమం నుండి నిష్క్రమించి వానప్రస్థులై అరణ్యంలో దీక్షితులై అధ్యయనం చేసినవే అరణ్యకాలు.

అక్కడ నచికేతాగ్ని అనే కొత్త అగ్ని పూజా విధానం మొదలయింది.ప్రత్యక్ష దైవమైన సూర్యుడిని సకల దేవతా స్వరూపునిగాను, పరబ్రహ్మగాను ఆరాధించారు. సర్వవేద సారంగా గాయత్రి మంత్రాన్ని రూపొందించారు. ఆరోగ్య భాగ్యానికి అధిదేవతగా పూజించారు. నిత్యం సూర్య నమస్కారాలను ఆచరించారు. పంచ మహాయజ్ఞాలను ప్రతిదినము నిర్వర్తించారు.

తరువాతి కాలంలో 'ఉపాసన' అనే కొత్త ఆచరణ మొదలుపెట్టారు. ఉపాసన అంటే ఏకాగ్రతమైన మనస్సుతో ధ్యానించుట, జపించుట. తరువాత కాలంలో ఏర్పడిన భక్తి మార్గానికి బీజం ఉపాసన.

చివరకు మహర్షులు సృష్టి స్థితి లయలకు మూలమైన సత్యమేది? ఆత్మ ఎవరు? అనే తత్త్వ విచారణ చేశారు. అన్నింటికీ పరమ మూలం ప్రజ్ఞానం. అదే పరబ్రహ్మ అని నిర్ణయించారు. అంతా ప్రజ్ఞానమే అని తెలుసుకున్నారు. అదే బ్రహ్మవాదం.

తత్త్వం :

ప్రజ్ఞామయుడైన ఆదిత్యుడు మహాపురుషధిష్ఠాన దేవత. పరబ్రహ్మకు ప్రతీక.

సర్వ ప్రాణులయందు వినబడకుండా, చూడబడకుండా, తెలియబడకుండా ఉంటూ సర్వాన్నీ వింటూ, చూస్తూ, తెలుసుకుంటూ ఉంటున్నవాడే ఆత్మ.

పురుష సూక్తం :

విరాట్పురుషుడు సకల ప్రాణ స్వరూపుడు. సృష్టిలోని ప్రాణులన్నింటి యొక్క తలలు, ఇంకా ఇతర అవయవాలు అతనివే. ఇతడు బ్రహ్మాండం లోపల, బయట కూడా వ్యాపించి ఉంటాడు. ఇతడు కాలాతీతుడు. భూత భవిష్యత్తులన్నీ తెలుసు. ఇతడు నాశనము లేనివాడు. సృష్టి అంతా ఇతని నుండే ఉద్భవించినది. తిరిగి ఇతనిలో అంతర్థానమవుతుంది.

గాయత్రి :

పృథివి, అంతరిక్షం, స్వర్గం, అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుడు, వాగ్రూపం, ప్రాణం ఈ ఎనిమిది ప్రజాపతి (భగవంతుడు) వలన సృష్టించబడినవి. వీటి ప్రతీక రూపమే గాయత్రి ఛందస్సు. అందువలన గాయత్రి బ్రహ్మరూపంగా భావించబడుతుంది. వేదత్రయ రసమే తపస్సు. ఆత్మ దర్శనం పొందడానికి మైత్రాయణీయారణ్యకంలో ప్రాణాయామం, ప్రత్యాహారం, ధ్యానం, ధారణ, తర్కం, సమాధి అనే ఆరు అంగాలుగల షడంగ యోగంలో తెలిపారు.

యోగ శాస్త్రంలో యమం, నియమం, సుఖాసనం, ప్రాణాయామం, ప్రత్యాహారం, ధారణ, ధ్యానం, సమాధి అను 8 అంగాలుగల అష్టాంగయోగాన్ని తెలిపారు.

ఉపనిషత్తులు :

అరణ్యకాలలోని తత్త్వ జిజ్ఞాస ప్రధానంగాగల అధ్యాయాలను ఉపనిషత్తులుగా వేరుచేశారు. ప్రకృతిని దేవతలుగా, అదితిగా వర్ణించారు. మాతృదేవతగా, అఖండ శక్తికి మూర్తిమతిగా ఆరాధించారు. బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని కలిగించేది ఉపనిషత్తు. తరువాత ఋషులు ధ్యానంలో నిమగ్నమైపోయారు.

ఆ తరువాత సామాన్యులకు సన్మార్గాన్ని చూపేవారు భారతావనిలో కరువైనారు. ఆ పరిస్థితిలో బౌద్ధ, జైన మతాలేర్పడినాయి. వాల్మీకి రామాయణాన్ని వ్రాశారు. శ్రీకృష్ణద్వైపాయనులు వేదాలను ఋక్సామయజుర్వేదాలుగాను, అధర్వణ వేదంగా నాలుగుగా నియంత్రించి 17 పురాణాలు, భారత భాగవతాలు వ్రాసి శిష్యులకు నేర్పి ప్రచారం చేసి వేద వ్యాసుడని పేరునొందారు. తరువాత కాలంలో దేవతల వర్ణనలననుసరించి రూపకల్పన చేశారు.

దేవాలయాలు, అర్చకులు, పురోహితులు భారతావనిలోకన్నా చాలా కాలం పూర్వమే మెసపటేమియా, గ్రీకు నాగరకతలలో ఉండేవి. అలెగ్జాండర్ దండయాత్ర తరువాత ఈ సంస్కృతి భారతావనికి వచ్చి ఉండవచ్చు. ఆగమ శాస్త్రాలను ఆవిష్కరించి వాటిననుసరించి దైవ మందిరాలను నిర్మించి దేవతా మూర్తులను ప్రతిష్ఠించి దేవాలయాలను ఏర్పరిచారు. పూజా విధానాలను అమలుపరిచారు.

కాలక్రమేణ శైవ, శాక్తేయ, వైష్ణవ, వైదిక శాఖలు అనేక ఉపశాఖలు అభివృద్ధి చెందాయి. మతపరంగా భిన్నత్వమున్న భారతావనిలో మౌర్య సామ్రాజ్యం, ఆ తరువాత గుప్త సామ్రాజ్యం అంతమై పెక్కు రాజ్యాలుగా మిగిలిపోయింది. భారతావనిలో ఐకమత్యమేర్పరచాలని ఆదిశంకరాచార్యుల వారు శైవం లోని ముఖ్య ఆరాధ్యుడైన శివుడిని, వైష్ణవంలోని ముఖ్య ఆరాధ్యుడైన విష్ణువుని, వైదికంలో ముఖ్య ఆరాధ్యుడైన బ్రహ్మను త్రిమూర్తులుగాను, శాక్తేయంలోని ఆదిపరాశక్తిని పార్వతి, లక్ష్మి, సరస్వతులను త్రిమూర్తుల ధర్మపత్నులుగాను వీరంతా ముఖ్య ఆరాధ్యులుగాను హిందూమతాన్ని ఏర్పరచి, భారతావనిలోని రాజులందరినీ కలిసి హిందూ మతాన్ని ప్రచారం చేసి భారతావని నలుదిక్కులా పీఠాలనేర్పరచి భారతావనిలో ఐకమత్యం కోసం పాటుపడ్డారు. వారి తరువాత వారి ప్రయత్నం ముందుకు సాగలేదు. భారతావనిలో అటు మత పరంగాను, ఇటు రాజకీయంగాను ఐకమత్యం లేని కారణంగా ఐకమత్యంతో బలోపేతంగా ఎదిగిన విదేశీయ శక్తుల ఆక్రమణ, పరిపాలనలలో భారతావని సుమారు 1000 సంవత్సరాలు అనేక కష్టనష్టాలపాలయింది.

స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించి భారతదేశం అవతరించిన తరువాత సుమారు 60 సంవత్సరాలు అందరికీ కూడు, గుడ్డ, గూడు ఏర్పరచడంతోనే సరిపోయింది. ఇప్పుడు దేశ పటిష్టత కొరకు పాటుపడవలసిన సమయం ఆసన్నమయింది. భారతదేశంలో ఐకమత్యం, నీతి, నిజాయితీలతో కూడిన జీవన విధానం పెంపొందించాలి. దానికి సాధనం హిందువులందరూ ఆదరించే భగవద్గీతలోని గీతా శాస్త్రం.

000

గీతా శాస్త్రం

తొలి పలుకులు

సింధు నదికి ఇటువైపు (తూర్పున) ఉన్నవారు హిందువులు. హిందువుల స్థానము హిందూస్థాన్. దీనినే హిందూ దేశమని, భారతదేశమని కూడా అంటారు. గ్రీకులు, ఐరోపా వారు హిందూస్థాన్‌ని ఇండియా అన్నారు. హిందువుల మతం హిందూ మతం. సనాతన ధర్మమైన హిందూ మతం సూక్ష్మంగా భగవంతుని ద్వారా తెలుపబడింది. అదే భగవద్గీత.

ద్వాపర యుగాంతంలో అంటే కొన్ని వేల సంవత్సరాల పూర్వం తెలుపబడిన భగవద్గీత హిందూ దేశ చరిత్ర పుటల్లో చాలా మరుగునపడివుందని చెప్పకతప్పదు. మనకు తెలిసి అలెగ్జాండర్ కాలం (క్రీ.పూ. 325) నుండి విదేశీయులు కుసంస్కారం వలన సామ్రాజ్యవాదంతో హిందూదేశాన్ని ఆక్రమించి ఈ దేశస్థులను అమానుషంగా చిత్రహింసలు పెట్టి పైశాచికంగా మందిరాలను ధ్వంసం చేసి, ఈ దేశ సంపదను కొల్లగొట్టి తమ దేశాలకు దోచుకుపోయారు. చివరకు ఈ దేశస్థులను తిండికి కూడా లేని కటిక దరిద్రంలో ముంచిన ఆంగ్లేయుల నుండి శాంతియుత స్వాతంత్ర్య సమరాన్ని నడిపి హిందూదేశ స్వాతంత్ర్యాన్ని సాధించిన మహాత్మా గాంధీజీ భగవద్గీత నుండి స్ఫూర్తిని, ఆత్మబలాన్ని పొందుతుండేవారు.

నేటి ఆధునిక విజ్ఞాన సృష్టి సంబంధ సిద్ధాంతం అయిన 'బిగ్ బ్యాంగ్' సిద్ధాంతం కొన్ని వేల సంవత్సరాల పూర్వం తెలుపబడిన భగవద్గీతలోని సృష్టి సంబంధ విషయంతో మౌలికంగా ఏకీభవిస్తోంది.ఆధునిక విజ్ఞానానికి అంతుపట్టకపోయినప్పటికీ ఇటీవల కాలంలో ఉనికిని ఆమోదిస్తున్న ఆత్మ విషయాల గురించి చక్కటి సిద్ధాంతాలను ఆవిష్కరించింది భగవద్గీత.

సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వం, వసుధైక కుటుంబం, అహింస, శాంతి వంటి మానవ శ్రేయస్సు కోరే ఆలోచనలు హిందూ దేశం నుండి వెలువడడానికి మూలకారణమైన సర్వ ప్రాణుల యెడల సమభావం కలిగివుండడం అనే విషయం మానవాళికి అందించింది భగవద్గీత.

అంతటి అమూల్యమైన జ్ఞానాన్ని సామాన్య ప్రజానీకానికి అందించడమే ముఖ్యోద్దేశంగా భగవద్గీతలోని మహాభారత సంగ్రామ సన్నివేశ సంబంధిత విషయాలు ఈ రచనలో వదిలివేయడం జరిగింది. సులువుగా అర్థమవ్వడానికి భగవద్గీతలోని విషయాలను సక్రమంలో పేర్చి, శ్లోకాలను విషయానుసారంగా ఏరి క్రమంలో కూర్చి పండిత పామరులందరికీ అర్థమవ్వడానికి ఆ శ్లోకాల తాత్పర్యాలను క్లుప్తంగా అందించడానికి చేసిన ప్రయత్నమే ఈ రచన. ఇదే గీతా శాస్త్రం. శ్లోకం ప్రక్కనే ఆ శ్లోకం సంఖ్యను 'అధ్యాయం : వరుస సంఖ్య'గా తెలుపబడింది. ఉదా : రెండవ అధ్యాయంలో ఏడవ శ్లోకాన్ని (2 :7)గా సూచించబడింది. గీతా ప్రెస్, గోరఖ్‌పూర్ వారి శ్రీమద్భగవద్గీతలోని సంఖ్యను ఉపయోగించడమైనది.

కాల గమనంలో హిందూ మతం గురించి కొన్ని అపోహలు ధూళిలాగా పేరుకుపోయినవి. ఆ ధూళిని వదిల్చే ప్రయత్నం ఈ రచనలో కొంత జరిగింది. హిందూ మతం తెలిపిన మానవ శ్రేయస్సు కొరకు అందరూ ఆచరించవలసిన మరికొన్ని విషయాలను ఈ రచన ద్వారా తెలపడం జరిగింది.

మానవులందరూ ఈ గీతా శాస్త్ర విషయాన్ని అలవరచుకొని మంచి సంస్కారాన్ని పొంది, శాంతి పథంలో నడుస్తారని ఆశిద్దాం !

సర్వేజనా ః సుఖినోభవంతు !

ఉపోద్ఘాతం :

ఓం

పార్థాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా నారాయణేన స్వయం

వ్యాసేన గ్రథితాం పురాణమునినా మధ్యే మహాభారతమ్ !

అద్వైతామృతవర్షిణీం భగవతీమ్ అష్టాదశాధ్యాయినీమ్

అంబ త్వామనుసందధామి భగవద్గీతే భవద్వేషిణీమ్ !

వ్యాస మహాముని రచించిన మహాభారతము మధ్య భగవానుడు అర్జునకు తెలిపినదే భగవద్గీత.

భారత సంగ్రామ క్షేత్రమున అర్జునుడు భగవానునితో అనెను :

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః !

యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తే హం శాధి మాం త్వాం ప్రసన్నమ్ ! **(2:7)**

దయ అనే బలహీనతకు లోనై నా స్వభావము క్షీణించి ధర్మాధర్మ విచక్షణ చేయలేకున్నాను. నీ శిష్యుడను. నా కర్తవ్యమును ఉపదేశింపుము.

అంతట భగవానుడు ప్రకృతి, ప్రాణి, శరీరము, జీవాత్మ, పరమాత్మ, సృష్టి, మనిషి గుణాలు, ఆహారం, బుద్ధి, జ్ఞానం, ధృతి, సుఖాలు, భావాలు, కర్మ శ్రద్ధ, లక్షణాలు, కర్మఫలం, మరణానంతరం, పునర్జన్మలు, సంస్కారం,పాప ప్రక్షాళన, ముక్తి, మోక్షము, మోక్ష సోపానాలు, పరమాత్మ అను విషయములు అన్నియు విశదముగా తెలిపి స్వభావాలు, వర్ణాలు, వర్ణ ధర్మాలు తెలిపి క్షత్రియునికి ధర్మ పోరాటమే కర్తవ్యముగా బోధించెను. ఆ పోరాటం చేయవలసిన విధానం కూడా తెలిపి పోరాటమునకు ప్రోత్సహించెను. భగవానుడు అర్జుననకు తెలిపిన విషయాలే గీతా శాస్త్రం.

గీతా శాస్త్రం

1.0 ప్రకృతి :

భూమిరాపోనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ ।

అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా ॥ **(7 :4)**

భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారం అని, భిన్న ప్రకృతి ఎనిమిది విధములుగా ఉన్నది.

అపరేయమితస్త్వన్యాం ప్రకృతిం విద్ధి మే పరామ్ ।

జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ ॥ **(7 :5)**

భిన్న ప్రకృతికి అన్యముగా న్యూన ప్రకృతిని ఉపయోగించుకొను ప్రాణులను కూడియున్న పరాప్రకృతి వేరొకటి కలదు.

భిన్న ప్రకృతితో తయారైన శరీరాలతో చేరి, శరీరాలను ప్రాణులుగా చేసి ప్రకృతిని ఉపయోగించుకునే పరాప్రకృతి వేరొకటి ఉంది.

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి ।

వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతి సంభవాన్ ॥ **(13 :19)**

ప్రకృతి, పురుషుడు అనబడు ఈ రెండునూ మొదలు లేనివని తెలుసుకో. వికారాలు, గుణాలు ప్రకృతి నుండి ఉద్భవించినవి.

భిన్న ప్రకృతిని ప్రకృతియనీ, పరాప్రకృతిని పురుషుడు అనీ ఈ శాస్త్రంలో వ్యవహరించారు.ప్రాణులకుండే వికారాలు, గుణాలు భిన్న ప్రకృతినుండి తయారైన శరీరములనుండి కలుగుచున్నవి.

ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ ।

అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా ॥ **(7 : 6)**

సకల ప్రాణుల జన్మ మూలము ఈ రెండు ప్రకృతులే (భిన్న, పరా ప్రకృతులే). అదే విధంగా సమస్త జగత్తునకు ఉత్పత్తి ప్రళయములకు మూలకారణము నేనే (పరమాత్మ/భగవాన్).

సూర్యుడు, సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుతున్న గ్రహాలు, వాటి చుట్టూ తిరుగుతున్న చంద్రుని వంటి చాలా ఉపగ్రహాలు అన్నింటినీ కలిపి మన సౌర కుటుంబం అంటారు. సౌర కుటుంబాన్ని చాలా దూరం నుండి చూస్తే స్వయంప్రకాశమైన సూర్యుడు మాత్రమే ఒక నక్షత్రంగా కనిపిస్తుంది. గ్రహాలు, ఉపగ్రహాలు కనపడవు. భూమి చుట్టూ తిరుగుతున్న చంద్రుడు మాత్రం భూమి నుండి దగ్గరగా ఉండడం వలన మనకు పెద్దదిగా కనిపిస్తుంది. మనకు కనిపించే నక్షత్రాలన్నీ నిజానికి సూర్యుని వంటి గోళాలే. వాటి చుట్టూ వాటి సౌర కుటుంబాలు ఉండవచ్చు. సుమారు లక్ష కోట్ల నక్షత్రాలు ఒక చక్రాకారంలో కలిసి తిరుగుతుంటాయి. అటువంటి చక్రాన్ని 'గేలాక్సీ' అంటారు. నేటి విజ్ఞానానికి తెలిసి విశ్వంలో సుమారు 40 వేల కోట్ల గేలాక్సీలు ఉన్నాయి.

పైన తెలిపినదంతా మనము చూడగలిగే పదార్థాలతో ఉన్నాయి. దీని అంతటికీ 5 రెట్లు మనము చూడలేని పదార్థాలు (డార్క్ మేటర్), 16 రెట్లు మనము తెలుసుకోలేని శక్తి (డార్క్ ఎనర్జీ) ప్రకృతిలో ఉన్నదని శాస్త్రజ్ఞులు ధృవీకరించారు. ప్రకృతిలోని పైన తెలిపిన వాటినుండి ఉద్భవించిన సకల ఘన, ద్రవ, వాయు పదార్థాలు, శక్తులే విశ్వంలోని సకల చరాచర వస్తువుల ఉనికికి ఆధారం.

పై విషయాలను అనుసరించి ప్రకృతిలో మనము చూడలేని పదార్థాలు, తెలుసుకోలేని శక్తులు ఉన్నవని గుర్తించాలి. అదృశ్య పదార్థాలు, అదృశ్య శక్తులతో ఉన్న అదృశ్య లోకాలు కూడా ఉండే అవకాశం ఉన్నదేమో! ప్రాణులు ప్రకృతిలోని విషయాలను తెలుసుకోగలిగే మనసు, ప్రాణుల శరీర తత్వాలను అనుసరించి ప్రవర్తింపజేసే బుద్ధి, ప్రతి ప్రాణి తనను తాను ఇతరుల నుండి వేరుగా తలంపజేసే అహంకారం ప్రతి ప్రాణికీ ఉంటాయి. మనసు, బుద్ధి, అహంకారాలు ఉన్నవని ప్రతి వానికినీ తెలుసు.కాని అవి శరీరంలోని మెదడులో ఎక్కడ ఏ పదార్థంతో ఉన్నవో తెలుసుకోలేము.కానీ ఇవి కూడా ప్రకృతిలోనివే.

ప్రకృతిలోని భూమి, నీరు, వాయువులలో ఉన్న పదార్థములు ఆకాశంలో ఉన్న సకలము, అగ్ని ప్రకృతిలో ఉన్నవి. వీటితో విభిన్న నిర్జీవ వస్తువులు అన్నియు తయారవుతాయి. వీటితో ప్రాణుల నిర్జీవ శరీరాలు కూడా తయారవుతాయి. ఇవికాక జీవులలో మనసు, బుద్ధి, అహంకారం ఉంటాయి. ఇవి ప్రకృతిలో అదృశ్యంగా ఉంటూ వ్యక్తమవుతుంటాయి. ఇవి కూడా ప్రకృతిలో భిన్నత్వాన్ని కలుగజేస్తాయి.అందువలన భూమి, ఆకాశం, నీరు, వాయువు, అగ్ని, మనసు, బుద్ధి, అహంకారములతో కూడిన ప్రకృతిని భిన్న ప్రకృతి అంటారు. ఇది నిర్జీవమైనది.

1.1 పరమాత్మ :

ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ ।

అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా ॥ **(7 : 6)**

సకల ప్రాణుల జన్మమూలము ఈ రెండు ప్రకృతులు (భిన్న పరాప్రకృతులు). అట్లే సమస్త జగత్తుకుఉత్పత్తి ప్రళయములకు మూలకారణము నేనే (పరమాత్మ).

సర్వయోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతి యాః ।

తాసాం బ్రహ్మ మహద్యోనిః అహం బీజప్రదః పితా ॥ **(14 : 4)**

అన్ని జన్మ మూలములందు రూపములు జన్మించును. వాటన్నింటికి మూలము మహద్బ్రహ్మ (మూల ప్రకృతి). నేను (జీవము) బీజమునిచ్చు తండ్రిని.

ప్రాణుల శరీరము అండమునుండి తయారవుతుంది. ఈ తయారీ ఒక నిర్దిష్ట పథకముననుసరించి ఉంటుంది. ఆ పథకము ప్రాణుల శరీర కణములలోని జన్యు (జీన్స్) భాష (కోడ్)లో పొందుపరచబడి ఉంటుంది. ఈ పథకము నాలుగు అక్షరాలుగల పదాలతో ఉంటుంది. మానవ శరీర తయారీ పథకము సుమారు 300 కోట్ల పదాలతో ఉంది. అందులో గుణాలు, లక్షణాలు కూడా పొందుపరచబడి ఉంటవి.

భాష అనేది వివేకమున్న ప్రాణులకు మాత్రమే సాధ్యము. నేటి (2011) మానవుల విజ్ఞానానికి జన్యు భాషలో ఉన్న మానవ శరీర తయారీ పథకము ఇంకా పూర్తిగా అర్థం కూడా కాలేదు. మరి ఆ పథకాన్ని ఆ భాషలో పొందుపరచినది ఎవరు? వారు మనకంటే ఊహించలేనంత ఎక్కువ వివేకవంతులై ఉండాలి. వారెవరు? ఒకవేళ వారు చాలా వివేకముగల గ్రహాంతరవాసులనుకుంటే మరి వారి శరీర తయారీ పథకము వారి జన్యు భాషలో పొందుపరచినదెవరు? మొదలెక్కడ? ఆ వివేకము ఎక్కడుంది? ఆ వివేకము అవ్యక్తంగా ఉండి ఉండాలి. ఆ వివేకము ప్రకృతిలో స్వతస్సిద్ధంగా ఉండి ఉండాలి. ఆ వివేకమునే 'పరమాత్మ' అన్నారు.

1.2 సృష్టి :

సహస్రయుగపర్యంతమ్ అహర్యద్బ్రహ్మణో విదుః ।
రాత్రిం యుగసహస్రాంతాం తే హోరాత్రవిదో జనాః ॥ **(8 : 17)**

వేయి (పెక్కు) యుగముల కాలము బ్రహ్మ (మూల ప్రకృతి)కి ఒక పగలు. అంతే కాలము తరువాత రాత్రి ముగుస్తుందని ఎరిగినవారు తెలుసుకొనిరి.

అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః ప్రభవంత్యహరాగమే ।
రాత్ర్యాగమే ప్రలీయంతే తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే ॥ **(8 : 18)**

(బ్రహ్మ) పగలు ఆరంభమున సకలము అవ్యక్తమునుండి వ్యక్తమగును. రాత్రి రాగానే అవ్యక్తమునందు లీనమగును (దీనిని ఒక కల్పమందురు).

సృష్టి ఆరంభమునకు ముందు అంతయూ శూన్యమే. ఎక్కడనూ ఏమియూ లేదు. సృష్టి ఆరంభమవగానే శూన్యము నుండి శక్తి బయల్పడి అతి వేగంగా వ్యాపించనారంభించింది. ఆ శక్తి నుండి అణువుకన్నా చిన్నవైన పరమాణువులు ఉద్భవించినవి. కొంత కాలమునకు కొన్ని పరమాణువులు కలసి ఉదజని అణువులు ఉద్భవించాయి. అవి కలిసి హీలియం అణువులు ఏర్పడినవి. ఆకర్షణతో ఆ అణువులు ఒక చోట చేరి గోళముగా రూపొందింది. అందులో ఆకర్షణ ఎక్కువై ఒత్తిడి వలన ఇతర ధాతువులు ఏర్పడినవి. వాటి ఒత్తిడి వలన వేడి ఎక్కువై గోళము పేలి బరువైన ధాతువులన్నియు అన్నివైపులకు వెదజల్లబడినవి. బరువు తక్కువగా ఉన్న ఉదజని మధ్యలో కేంద్రీకృతమై సూర్యునిగా ఆవిర్భవించింది. వెదజల్లబడ్డ ఇతర ధాతువులు కాలగమనంలో సూర్యుని చుట్టూ గ్రహములుగా రూపొందినవి. అది ఒక సౌర మండలము. ఆవిధంగా శూన్యము నుండి లక్షల కోట్ల కోట్ల సౌర మండలాలు ఉద్భవించి వాటిలో ప్రకృతి, పెక్కు చరాచరాలు, జీవరాశులు ఏర్పడినవి. ఇప్పటి సృష్టి మొదలై సుమారు 1400 కోట్ల సంవత్సరాలైనవని ఖగోళ శాస్త్రజ్ఞులు తెలుపుతున్నారు. సుమారు 10 వేల కోట్ల సంవత్సరాల తరువాత ఈ సృష్టిలోని సర్వస్వము శక్తిగా మారి అదృశ్యమగునని తెలుపుతున్నారు. దాని తరువాత చాలా కాలమునకు మరలా సృష్టి జరుగునని కొందరు ఖగోళ శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయము.

సర్వభూతాని కౌన్తేయ ప్రకృతిం యాన్తి మామికామ్ ।
కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్ ॥ **(9 : 7)**

కల్పాంతమున సకల భూతాలు (మూల ప్రకృతి, పంచభూతాలు, సకల ప్రాణులు..) నా ప్రకృతిని (అవ్యక్తం) ప్రవేశించును. తిరిగి కల్పారంభమున వానిని నేను సృజించుచున్నాను.

ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య విసృజామి పునః పునః ।
భూతగ్రామమిమం కృత్స్నమ్ అవశం ప్రకృతేర్వశాత్ ॥ **(9 : 8)**

నేను మరల మరల భౌతిక ప్రకృతిని ప్రవేశించి అప్రయత్నముగా ప్రకృతివశమున భూత సముదాయములను సృజింతును.

మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిః సూయతే సచరాచరమ్ ।
హేతునానేన కౌంతేయ జగద్విపరివర్తతే ॥ **(9 : 10)**

నా అధ్యక్షతన భౌతిక ప్రకృతి చరాచరాలను (ప్రాణుల్ని) సృష్టించును. ఆ కారణంగా జగత్తు పనిచేయుచున్నది.

భూతగ్రామః స ఏవాయం భూత్వా భూత్వా ప్రలీయతే ।
రాత్ర్యాగమే వశః పార్థ ప్రభవత్యహరాగమే ॥ **(8 : 19)**

జీవ సముదాయమంతయు ఈ విధముగా మరల మరల జన్మించుచు (బ్రహ్మకు) రాత్రి అవగానే నశించును. (బ్రహ్మకు) పగలవగానే అప్రయత్నముగా జన్మింతురు.

1.3 ఆత్మ :

జ్ఞేయం యత్తత్ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే ।
అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ॥ **(13–12)**

దేనిని తెలుసుకొని అమృతత్వమును ఆస్వాదింపగలవో అట్టి తెలుసుకొనవలసిన దానిని వివరించెదను. అనాది అయినదియు నాకు అధీనమైనదియు అయిన బ్రహ్మ ప్రకృతి కాదు, పరమాత్మ కాదు.

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోక్షిశిరోముఖమ్ ।
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ॥ **(13–13)**

అంతటను చేతులతో, పాదములతో, కన్నులతో, శరీరములతో, ముఖములతో, చెవులతో అన్ని లోకములను ఆవరించి ఉండును.

సర్వేంద్రియగుణాభాసం సర్వేంద్రియవివర్జితమ్ ।
అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ ॥ **(13–14)**

ఇంద్రియములు కలిగి ఉండదు. వాటికి మూలము నిర్గుణుడు. గుణములకు మూలము గుణానుభవము తెలిసినవాడు. ఆసక్తి లేకుండా అన్నింటినీ పోషించును.

బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ ।
సూక్ష్మత్వాత్ తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ ॥ **(13–15)**

కదిలేవి మరియు కదలని జీవులన్నిటి లోపల బయట కూడా ఉండును. అతి చిన్నదిగా ఉండి తెలుసుకొనుటకు వీలుకానిది. దూరముగాను దగ్గరగా కూడా ఉండును.

అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ ।
భూతభర్తృ చ తద్ జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ ॥ **(13–16)**

విభజన లేనిది అన్నిటియందును విభజించబడియున్నట్లుండును. అన్నిటినీ భరించే ఆ తెలుసుకొనవలసినది అన్నిటినీ కబళించును మరియు వృద్ధినొందించును.

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్చతే ।
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ ॥ **(13–17)**

ప్రకాశవంతమైన వాటిలోని ఆ జ్యోతి చీకటికి ఇతరమైనదని చెప్పబడుచున్నది. జ్ఞానము, తెలుసుకొనవలసినది, జ్ఞానముయొక్క గమ్యము అందరి హృదయములో ఉన్నది.

1.4 ప్రాణి :

మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ ।
సంభవః సర్వభూతానం తతో భవతి భారత ॥ (14 : 3)

నా మహద్బ్రహ్మము (మూల ప్రకృతి) నందు జీవము నుంచి సకల ప్రాణుల జననము కలుగజేయుచున్నాను.

ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే ।
ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః ॥ (13 : 1)

ఈ శరీరమును క్షేత్రమనియు, దీనినెరిగిన వానిని (ఆత్మ) క్షేత్రజ్ఞుడనియు జ్ఞానులు తెలుపుదురు.

యావత్సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావరజంగమమ్ ।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ ॥ (13 : 26)

పుట్టి ఉన్నటువంటి ఏ చరాచరమైనా (ప్రాణియైనా) క్షేత్ర–క్షేత్రజ్ఞుల కలయిక వలననే అని తెలుసుకో.

క్షేత్రమునెరిగిన ఆత్మనే క్షేత్రజ్ఞుడు అంటారు. క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞుల కలయిక వలననే ఏ ప్రాణియైనా ఉన్నది.

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥ (13 : 2)

అన్ని దేహాలలో ఉన్న క్షేత్రజ్ఞుడు కూడా నేనే అని తెలుసుకో. దేహము, క్షేత్రజ్ఞులను గూర్చి తెలుసుకొనుటే జ్ఞానమని నా అభిప్రాయం.

ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛందోభిర్వివిధైః పృథక్ ।
బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః ॥ (13 : 4)

(క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞుల గురించి) ఋషులు వేదాలలోను, బ్రహ్మసూత్రాలలోను సహేతుకముగా తెలిపారు.

మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ ।
ఇంద్రియాణి దశైకం చ పంచ చేంద్రియగోచరాః ॥ (13 : 5)

ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖం దు:ఖం సంఘాతశ్చేతనా ధృతిః ।
ఏతత్ క్షేత్రం సమాసేవ సవికారముదాహృతమ్ ॥ (13 : 6)

పంచ మహాభూతములు (భూమి, ఆకాశం, అగ్ని, వాయువు, జలం), అహంకారం, బుద్ధి, వ్యక్తము కానిది, పదకొండు ఇంద్రియములు (జ్ఞానేంద్రియాలైన కళ్ళు, చెవులు, ముక్కు, నాలుక, స్పర్శను తెలిపే భాగాలు, మనస్సు, కర్మేంద్రియాలైన చేతులు, కాళ్ళు, జననాంగం, నోరు, శరీరము), ఐదు ఇంద్రియర్థాలు (దృశ్యం, శబ్దం, వాసన, రుచి, స్పర్శ), కోరిక, ద్వేషం, సుఖం, దు:ఖం, స్థూల శరీరం, చైతన్యము, నిశ్చయము అనే వికారాలతో కూడిన క్షేత్ర స్వరూపం సంగ్రహంగా ఉదహరింపబడినది.

ప్రాణుల శరీరము భూమి నుండి ఉద్భవించిన ఘన, ద్రవ, వాయు రూపములలో ఉన్న అనేక ధాతువులతో తయారైనది. ఇది కొంత ఘన పరిమాణము కలిగివున్నది. దీని పరిసరాలలోని విషయములను తెలుసుకొనుటకు దృశ్యమును చూపు కళ్ళు, శబ్దములను తెలుపు చెవులు, వాసనను తెలుపు ముక్కు, రుచులను తెలుపు నాలుక, స్పర్శను తెలుపు శరీరము కలవు. కళ్ళు, చెవులు, ముక్కు, నాలుక, శరీరములను పరిసర జ్ఞానమును అందజేయుట వలన జ్ఞానేంద్రియాలంటారు. జ్ఞానేంద్రియాలందించే దృశ్యము, శబ్దము, వాసన, రుచి, స్పర్శలను ఇంద్రియార్థాలు అంటారు. జ్ఞానేంద్రియాలు కొన్ని పరిధులలోని ఇంద్రియార్థాలను మాత్రమే అందించగలవు. ఉదాహరణకు కళ్ళు ఎరుపు రంగు కల వెలుగు (సెకనుకు 4 కోట్ల కోట్ల తరంగాలు) నుండి ఊదా వెలుగులను (సెకనుకు 7.9 కోట్ల కోట్ల తరంగాలు) మాత్రం అందించగలవు. చెవులు సెకనుకు 20 తరంగాల నుండి 20 వేల తరంగాలు గల శబ్దములను మాత్రం అందించగలవు.

జ్ఞానేంద్రియాలనుండి అందించబడ్డ ఇంద్రియార్థాలన్నింటిని కలిపి తెలిపేది మనసు. మనసులో జ్ఞాపకాలలోని విషయాలను కూడా పరిశీలించవచ్చు. మనసు తెలిపే విషయాలను, ప్రజ్ఞను ఉపయోగించి అర్థం చేసుకునేది జీవుడు. జీవునికి అహంకారం ఉంటుంది. అర్థమైన విషయాలననుసరించి జీవుని యొక్క ఇష్టాయిష్టాలను (కోరిక, ద్వేషం) అనుసరించి హృదయంలో సుఖ దుఃఖాలు కలుగుతాయి. జీవి తన గుణము, శరీర తత్వముననుసరించి ఉన్న బుద్ధి వలన స్పందించి, ప్రజ్ఞను ఉపయోగించి, తన నిశ్చయానుసారము తాను చేయవలసిన కార్యక్రమమును రూపొందించుకొని కాళ్ళు, చేతులు, నోరు, జననాంగము, ఇతర శరీర భాగాలనుపయోగించి తాను రూపొందించిన కార్యమును ఆచరిస్తుంది. కార్యాచరణకు ఉపయోగించే శరీర భాగాలను కర్మేంద్రియాలంటారు.

నిర్జీవ ఇంద్రియాలను చలింపజేసి ఉపయోగించుకొనుటకు అవ్యక్తము, చైతన్యవంతమైన సూక్ష్మ శరీరము ఉపయోగపడుతుంది. పైన తెలిపిన అవయవాలకు ఆధారమైన స్థూల శరీరము ఉంటుంది.

జీవికి గల ఇష్టాయిష్టాలే ఆ ప్రాణియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్ధారిస్తాయి. వాటి వలన కోరికలు ఉత్పన్నమవుతాయి. జీవి ప్రజ్ఞ జీవశక్తికి మూలమైన ఆత్మ మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ఆత్మతో కలిసివున్న జీవిని జీవాత్మ అంటారు.

ధాతువులు అగ్ని, వాయువు, జలములతో తయారై కొంత ఘన పరిమాణము కలిగిన స్థూల శరీరము, దానికున్న జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు భౌతికంగా కనిపించే శరీరము.

ప్రాణియొక్క భౌతిక శరీరంలో అవ్యక్తమైన సూక్ష్మ శరీరంతో అదృశ్యమైన మనసు, అహంకారాలతో జీవి ఉంటుంది. దీనికి భౌతిక శరీర తత్వాన్ని అనుసరించి బుద్ధి ఉంటుంది. జీవి వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్ధారించే కోరికలు (ఇష్టాలు, ద్వేషాలు, అయిష్టాలు) ఉంటాయి. జ్ఞానేంద్రియాలనుండి మనసుకు అందే ఇంద్రియార్థాలు మనసులోని తెలిసిన విషయాలను అర్థం చేసుకున్నాక కష్టసుఖాలను అనుభవింపజేసే హృదయము, జీవికి స్పందన కలుగజేసే నిశ్చయము అదృశ్యంగా ఉంటాయి.

పైన తెలిపిన అదృశ్యమైనవి, భౌతిక శరీరములను కలిపి క్షేత్రము అంటారు. దీనికి చైతన్యముంటుంది.

కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్చతే ।
పురుషః సుఖదు:ఖానాం భోక్తృత్వే హేతరుచ్యతే ॥ **(13 : 20)**

పనులు, సాధనములు చేయువారిని ఉత్పన్నము చేయుటలో ప్రకృతి సాధనమనియు సుఖ దు:ఖములననుభవించుటలో పురుషుడు (జీవాత్మ) సాధనమని చెప్పబడుచున్నది.

జీవి ఆత్మపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఆ రెండింటినీ కలిపి జీవాత్మ లేక పురుషుడు అంటారు. ప్రకృతి పనులను చేయిస్తుంది. జీవాత్మ సుఖ దుఃఖాలను అనుభవిస్తుంది. ప్రకృతి, ప్రకృతి నుండి ఉత్పన్నమైన క్షేత్రము జీవికి మోహము కలిగించి కోరికలు, అవసరాలను కలుగుజేస్తాయి. ఆ కోరికలను, అవసరాలను తీర్చుకొనుటకు అవసరమైన సాధనములను, ఆ సాధనములను రూపొందించువారిని, కర్తలను ఉత్పన్నము చేయునది ప్రకృతి.

ప్రకృతిలో సంభవించెడి ఘటనల ఫలితముల వలన కలిగెడు సుఖదుఃఖాలను అనుభవించేది పురుషుడు (జీవాత్మ).

1.5 శరీరం :

అంతవంత ఇమే దేహా నిత్యస్యోక్తాః శరీరిణః ।
అనిశినో ప్రమేయస్య తస్మాద్యుధ్యస్వ భారత ॥ **(2 : 18)**

పరిమితి లేని, ఎప్పటికీ నశించని శాశ్వతమైన దేహధారి (జీవాత్మ) యొక్క శరీరములు నశించునవియే ...

అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత ।
అవ్యక్తనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా ॥ **(2 : 28)**

జీవులన్నీ పుట్టుకకు ముందు వ్యక్తము కావు. మధ్యలో (భౌతిక శరీరంతో జన్మించాక) వ్యక్తములు. మరణానంతరం అవ్యక్తములు. కనుక (వారికోసం) దు:ఖమెందుకు?

1.6 జీవాత్మ :

నజాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్

నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।

అజో నిత్యః శాశ్వతోయం పురాణో

న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ **(2 : 20)**

భూత వర్తమాన భవిష్యత్ కాలములలో ఎన్నడైన ఆత్మకు జన్మగాని, మరణముగాని లేదు. జన్మ లేనిది, నిత్యము, శాశ్వతము అయిన ఆత్మ శరీరము చంపబడినను చావదు.

వేదావినాశినం నిత్యం య ఏనమజమవ్యయమ్ ।

కథం స పురుషః పార్థ కం ఘాతయతి హంతి కమ్ ॥ **(2 : 21)**

ఆత్మ నాశము లేనిదని, నిత్యము, జనన క్షయములు లేనిదనియు తెలిసినవాడు ఎవరినైనా ఎట్లు చంపును? ఎట్లు చంపించును?

య ఏనం వేత్తి హంతారం యశ్చైవం మన్యతే హతమ్ ।

ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయం హంతి న హన్యతే ॥ **(2 : 19)**

ఆత్మ చంపునని భావించువాడు, చంపబడునని భావించువారివురూ అజ్ఞానులే. ఆత్మ చంపదు. చంపబడదు.

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ

నవాని గృహ్ణాతి నరోపరాణి ।

తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణా

న్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ ॥ **(2 : 22)**

మనిషి చెడిపోయిన వస్త్ర వస్తువులను వదలి కొత్త వాటిని గ్రహించినట్లుగా దేహధారి (జీవాత్మ) చెడిపోయిన శరీరాన్ని వదలి ఇతర కొత్త దానిని గ్రహించును.

నైనం ఛిందంతి శస్త్రాణి నైనం దహతి పావకః ।

న చైనం క్లేదయంత్యాపో న శోషయతి మారుతః ॥ **(2 : 23)**

దీనిని (ఈ ఆత్మను) ఆయుధములు ఛేదింపజాలవు. అగ్ని దహింపజాలదు. నీరు తడుపజాలదు. వాయువు ఆర్పజాలదు.

అచ్ఛేద్యో యమదాహ్యో యమ్ అక్లేద్యో శోష్య ఏవ చ ।

నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలో యం సనాతనః ॥ **(2 : 24)**

(ఇది) ఛేదించుటకు, దహించుటకు, తడుపుటకు, ఆర్పుటకును సాధ్యము కానిది. ఇది ఎల్లప్పుడు అంతటను వ్యాపించి ఉండునది, చలింపనిది, స్థిరమైనది, శాశ్వతమైనది.

అవ్యక్తో యమచింత్యో యమ్ అవికార్యోయముచ్యతే ।

తస్మాదేవం విదిత్వైనం నానుశోచితుమర్హసి ॥ **(2 : 25)**

ఈ ఆత్మ వ్యక్తము కానిది, ఊహింపనలవికానిది, వికారములు లేనిదని తెలుసుకో. దీనికై శోకింపకు.

దేహీ నిత్యమవధ్యో యం దేహే సర్వస్య భారత ।

తస్మాత్ సర్వాణి భూతాని న త్వం శోచితుమర్హసి **(2 : 30)**

ప్రతి దేహంలోను ఉండే ఆత్మ చంపుటకు వీలుకానిది. కనుక ఏ జీవిని గూర్చియైనా శోకింపకు.

మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః ।

మనఃషష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥ **(15 : 7)**

జీవ జగత్తులోని జీవుడు నిశ్చయముగా శాశ్వతమైన నా అంశ (భాగము). మనస్సుతో కలిపి ఆరు (కర్మ) ఇంద్రియములతో భౌతిక ప్రకృతిలో కష్టపడుచున్నాడు.

శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ ।

అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయానుపసేవతే ॥ **(15 : 9)**

విని, చూసి, స్పర్శ, రుచి, వాసన పొంది మనస్సుతో జీవుడు విషయాన్ని అనుభవిస్తున్నాడు.

ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుంజానం నా గుణాన్వితమ్ ।

విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః ॥ **(15 : 10)**

జీవాత్మ శరీరము నందుండి గుణ ప్రభావమున అనుభవించుటగానీ, శరీరమును విడుచుటగానీ అజ్ఞానులు చూడజాలరు. జ్ఞాని చూడగలడు.

యతంతో యోగినశ్చైనం పశ్యంత్యాత్మన్యవస్థితమ్ ।

యతంతో ప్యకృతాత్మానో నైనం పశ్యంత్యచేతసః ॥ **(15 : 11)**

ప్రయత్నించి యోగులు కూడా ఆత్మస్థితులై దీనిని చూడగలరు. ఆత్మానుభూతి లేని అజ్ఞానులు ఎంత ప్రయత్నించినా దీనిని చూడలేరు.

ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేనమ్

ఆశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః ।

ఆశ్చర్యవచ్చైనమన్యః శృణోతి

శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్ ॥ **(2 : 29)**

ఒకానొకడు ఈ ఆత్మను ఆశ్చర్యముగా చూచును. అట్లే ఇంకొకడు దానిని గూర్చి ఆశ్చర్యమైనదిగా పలుకును. మరొకడు ఈ ఆత్మను ఆశ్చర్యముగా వినును. ఇంకొకడు విని కూడా ఈ ఆత్మను తెలుసుకోలేదు.

2.0 మనిషి :

ప్రకృతిలోని అనేక లక్షల జీవ రాశుల్లో మనిషి ఒక జీవరాశి. చలించగల క్రిమి కీటక పశుపక్ష్యాదులలో పశు లేక జంతువు జీవరాశులలో మనిషి ఒక జీవ రాశి. ఆవిధంగా మనిషి ఒక జంతువు. ఇతర జీవరాశులన్నిటికన్నా చాలా ఎక్కువగా వివేకం వలన మనిషి ఒక విశిష్టమైన జీవరాశిగా ఎదిగింది. ఆ ఎక్కువగా గల వివేకానికి మూలం (1) మనిషికి గల పెద్దదైన మెదడు, (2) దానిని ఉపయోగించుకునే విధానం. ఆ విధానమే వైవిధ్యంగల భాష.

భాష వలన వివేకం ఏవిధంగా పెరుగుతుందో చూద్దాం. ఇతర జీవరాశుల్లోని ప్రాణులు చాలా వైవిధ్యంగల భాషను వాడలేకపోవుట వలన వాటి జీవిత కాలంలో స్వయంగా అనుభవించిన విషయాలు మాత్రం తెలుసుకొని ఉపయోగించగలవు. వైవిధ్యం గల భాషను ఉపయోగించే మనిషి తన జీవిత కాలంలో స్వయంగా అనుభవించిన విషయాలేగాక తన పరిధిలోని ఇతరులు అనుభవించిన విషయాలను కూడ వారి నుండి భాషనుపయోగించి తెలుసుకొని ఆ విషయాలను తాను కూడా తన జీవితంలో ఉపయోగించగలడు. ఆ విధంగా భాషను ఉపయోగించిన మనిషి తెలివి పెరిగింది. భాషకు లిపి కూడా తోడైతే ప్రపంచంలో ఎక్కడి వారైనా వారనుభవపూర్వకంగా లేక మరే విధంగానైనా తెలుసుకున్న విషయాలను కూడా లిపినుపయోగించి వ్రాతపూర్వకంగా తెలిపిన విషయాలను ఇతరులు చదివి తెలుసుకొని వారి జీవితాల్లో ఆ విషయాలను ఉపయోగించి చాలా ఎక్కువ విషయాలను తెలుసుకొని ఉపయోగించగలగడం వలన మనిషి భాష, లిపులను ఉపయోగించి ఇతర జీవరాశులకన్నా చాలా ఎక్కువ తెలివైన జీవరాశిగా ఎదగగలిగాడు.

ఏ మనిషైనా ఎంత ఎక్కువ తెలుసుకోగలిగితే అంత ఎక్కువ తెలివైనవాడు కాగలడు. ఎంత ఎక్కువ చదవగలిగితే అంత ఎక్కువ తెలివైనవాడుకాగలడు. అందుచేత విద్య చాలా ముఖ్యమైనది. జంతువుతో సమానంగా ఉండే మనిషిని భాష, విద్య చాలా ఉన్నత స్థాయికి చేర్చింది. అందువల్లనే నారాయణుడు మొదట అక్షరాలను ఏర్పరచి వేదాల్ని, శాస్త్రాలను గానం చేశాడనీ, జ్ఞానం నిక్షిప్తమై ఉన్న వేదాల్ని నేర్చి బ్రహ్మ సృష్టిని జరపగలిగాడనీ, దేవుడు వాక్యమై ఉండెనని మత గ్రంథాల్లో వ్రాశారు. అందువల్ల ఆది కాలం నుంచి వివేకవంతులు జ్ఞానార్జనకు, విద్యకు ఉత్కృష్ట స్థానాన్నిచ్చారు. జ్ఞానార్జనలో మొదటి మెట్టుగా మనిషిని గురించి వివరంగా తెలుసుకోగలిగితే ప్రగతిని, శాంతిని సాధించడానికి చాలా ఉపయోగపడుతుంది.

2.1 గుణాలు :

న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః ।
సత్త్వం ప్రకృతిజైర్ముక్తం యదేభిః స్యాత్త్రిభిర్గుణైః ॥ **(18 : 40)**

భూమి, ఆకాశం, దేవతలు, లేక ఏ ఇతర లోకాలలోనైనా ప్రకృతి నుండి ఉత్పన్నమైన మూడు గుణాలు లేకుండా ఏ ప్రాణి ఉండదు.

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః ।
నిబధ్నంతి మహాబాహో దేహే దేహినమవ్యయమ్ ॥ **(14 : 5)**

ప్రకృతిలో సత్త్వరజస్తమో గుణాలు ఉన్నవి. ఇవి శాశ్వతమైన జీవుని శరీరంలో బంధిస్తున్నవి.

శరీరంలోని పురుషుడు ప్రకృతిలోని ఘటనల వలన సుఖదుఃఖాలను అనుభవించినపుడు పరిస్థితుల ఆధారంగా శరీర తత్వంలోని సత్వ, రజ, తమో గుణాల ప్రభావముల ననుసరించి స్పందించి పనులు చేయుటకు నిశ్చయించుకొనును. ఆ విధంగా త్రిగుణాలు జీవుని శరీరములో బంధిస్తున్నాయి.

తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ ప్రకాశకమనామయమ్ ।
సుఖసంగేన బధ్నాతి జ్ఞానసంగేన చానఘ ॥ **(14 : 6)**

సత్వ గుణము నిర్మలము, ప్రకాశవంతమై వికారాలు కలిగించనిది. అది సుఖాలు, జ్ఞానములపై ఆసక్తితో (జీవుని) బంధించును.

రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసంగసముద్భవమ్ ।
తన్నిబధ్నాతి కౌంతేయ కర్మసంగేన దేహినమ్ ॥ **(14 : 7)**

రజోగుణము కోరికలు ఆశల వలన పుట్టినది. అది జీవుని పనులు, వాటి ఫలితాలతో బంధించును.

తమస్త్వజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్ ।
ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిః తన్నిబధ్నాతి భారత ॥ **(14 : 8)**

అజ్ఞానము వలన పుట్టిన తమోగుణము సకల జీవులను మోహితులనుగా చేయును. అది బుద్ధిహీనత, సోమరితనం, నిద్రలతో బంధించును.

సత్త్వం సుఖే సంజయతి రజః కర్మణి భారత ।
జ్ఞానమావృత్య తు తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత ॥ **(14 : 9)**

సత్వ గుణము సుఖములందు, రజోగుణము పనులలోను, తమో గుణము జ్ఞానాన్ని కప్పివేసి, ప్రమాదాలలో బంధించునని చెప్పబడింది.

రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత ।
రజఃసత్త్వం తమశ్చైవ తమః సత్త్వం రజస్తథా ॥ **(14 : 10)**

రజస్తమోగుణాలను అణచి సత్త్వ గుణము వృద్ధిచెందును. అదేవిధంగా సత్త్వతమోగుణాలను అణచి రజోగుణము, సత్త్వరజోగుణాలను అణచి తమో గుణము వృద్ధి చెందును.

శరీర, పరిసర పరిస్థితులను అనుసరించి త్రిగుణాలలో ఏదో ఒక గుణము వృద్ధి చెందుతుంది.

సర్వద్వారేషు దేహే స్మిన్ ప్రకాశ ఉపజాయతే ।

జ్ఞానం యదా తదా విద్యాత్ వివృద్ధం సత్త్వమిత్యుత ॥ **(14 : 11)**

ఎప్పుడు మనిషి చేసే పనులన్నీ జ్ఞానంతో తేజోవంతమై ఉంటవో అప్పుడు సత్త్వ గుణము వృద్ధినొంది ఉన్నట్లుగా తెలుసుకొమ్మని చెప్పబడింది.

లోభః ప్రవృత్తిరారంభః కర్మణామశమః స్పృహా

రజస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరతర్షభ ॥ **(14 : 12)**

రజోగుణము అధికమైనప్పుడు లోభము, అణచలేని కోరిక, పనుల ప్రయత్నము, క్రియాశీలత్వము వృద్ధినొందును.

అప్రకాశో ప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ ।

తమస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునందన ॥ **(14 : 13)**

తమో గుణము వృద్ధినొందగా నిస్తేజం, సోమరితనం, బుద్ధి హీనత, మోహము వ్యక్తములగును.

సత్త్వాత్ సంజాయతే జ్ఞానం రజసో లోభ ఏవ చ ।

ప్రమాదమోహౌ తమసో భవతో జ్ఞానమేవ చ ॥ **(14 : 17)**

సత్త్వ గుణమునుండి జ్ఞానము పెంపొందును. రజో గుణము నుండి లోభము, తమో గుణము నుండి బుద్ధి హీనత, మోహము, అజ్ఞానము తప్పక ఉత్పన్నమగును.

2.2 గుణాలు – ఆహారం :

ఆహారస్త్వపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రియః ।

యజ్ఞస్తపస్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు ॥ **(17 : 7)**

అందరికీ ఇష్టమైన ఆహారం కూడా మూడు విధాలుగా ఉండును. అట్లే యజ్ఞము, దానము, తపస్సులు కూడా మూడు విధాలుగా ఉండును.

ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనాః ।

రస్యాః స్నిగ్ధాః స్థిరా హృద్యాః ఆహారాః సాత్త్వికప్రియాః ॥ **(17 : 8)**

ఆయువు, బుద్ధి, బలము, ఆరోగ్యము, సుఖము, ప్రీతిని వృద్ధిపరుచునట్టి రసవంతములు, పుష్టికరము, దృఢము, మనః ప్రీతిని కలిగించు ఆహారములు సత్త్వగుణమధికముగా ఉన్నవారికి ఇష్టమైనవి.

కట్వమ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః ।

ఆహారా రాజసస్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥ **(17 : 9)**

చేదు, పులుపు, ఉప్పు, కారం రుచులు, మిక్కిలి వేడిగా ఉన్నట్టివి, ఎండినవి, మంట కలిగించునట్టి ఆహారములు రజోగుణము ఎక్కువగా ఉన్నవారికి ఇష్టము. అవి దుఃఖము, చింత, రోగములు కలిగించును.

యాతయామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్ ।

ఉచ్ఛిష్టమపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్ ॥ **(17 : 10)**

తినడానికి బాగా ముందు వండినవి, రుచిలేనివి, చెడు వాసన కలిగి కుళ్ళినట్టివి, వేరొకరు తిని వదిలినవి, నిషిద్ధ పదార్థాలు తమో గుణం ఎక్కువగా ఉన్నవారికి ఇష్టం.

2.3 గుణాలు – జ్ఞానము :

సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే ।

అవిభక్తం విభక్తేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ ॥ **(18 : 20)**

విభజింపబడిన సర్వప్రాణుల యందు అవిభక్తమైన నాశనము లేని ఒకే భావాన్ని (పరమాత్మ) ఏ జ్ఞానముతో చూచునో ఆ జ్ఞానము సాత్త్విక జ్ఞానముగా తెలుసుకో.

పృథక్త్వేన తు యద్ జ్ఞానం నానాభావాన్ పృథగ్విధాన్ ।

వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తద్ జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్ ॥ **(18 : 21)**

ఏ జ్ఞానము వలన విభిన్న శరీరములలోనున్న భావాన్ని విభిన్న ప్రాణులుగా తెలుసుకొనునో ఆ జ్ఞానము రజోగుణ సంబంధమైనదిగా తెలుసుకో.

యత్తు కృత్స్నవదేకస్మిన్ కార్యే సక్తమహైతుకమ్ ।

అతత్త్వార్థవదల్పం చ తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ **(18 : 22)**

కారణం లేకుండా తత్త్వార్థరహితంగా అల్పమైన ఒక పనిలో అదే సర్వస్వమైనట్లు ఆసక్తితో ఏ జ్ఞానము వలన ఉండునో అది తమో గుణ సంబంధమైనదిగా చెప్పబడింది.

2.4 గుణాలు – బుద్ధి :

ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ కార్యాకార్యే భయాభయే ।

బంధం మోక్షం చ యా వేత్తి బుద్ధిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥ **(18 : 30)**

చేయవలసినది, చేయరానిది, చేయుట, చేయకపోవుట, భయము, నిర్భయము, బంధ మోక్షాన్ని తెలుసుకునేది సాత్త్విక బుద్ధి.

యయా ధర్మమధర్మం చ కార్యం చాకార్యమేవ చ ।

అయథావత్ ప్రజానాతి బుద్ధిః సా పార్త రాజసీ ॥ **(18 : 31)**

ధర్మాధర్మములను, చేయదగినది, చేయదగనిది సరిగా తెలుసుకోలేని బుద్ధిని రాజస బుద్ధి అందురు.

అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసావృతా ।

సర్వార్థాన్ విపరీతాంశ్చ బుద్ధిః సా పార్థ తామసీ ॥ **(18 : 32)**

భ్రాంతిచే కప్పబడి అధర్మాన్ని ధర్మంగాను, అన్ని విషయాలను తప్పు విధంగా భావించేది తామస బుద్ధి.

2.5 గుణాలు – ధృతి (నిశ్చయము) :

ధృత్యా యయా ధారయతే మనఃప్రాణేంద్రియ క్రియాః॥

యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥ **(18 : 33)**

అంతరాయము లేని యోగాభ్యాసముచే మనస్సు, ప్రాణము, ఇంద్రియముల పనులను నియంత్రించు నిశ్చయమును 'సాత్త్విక ధృతి' అందురు.

యయా తు ధర్మకామార్థాన్ ధృత్యా ధారయతేర్జున ।

ప్రసంగేన ఫలాకాంక్షీ ధృతిః సా పార్థ రాజసీ ॥ **(18 : 34)**

కాని ఏ నిశ్చయముతో ధర్మార్థకామ విషయాలలో ఫలాపేక్ష కలిగివుండునో ఆ నిశ్చయమును 'రాజస ధృతి' అందురు.

యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ ।

న విముంచతి దుర్మేధా ధృతిః సా పార్థ తామసీ ॥ **(18 : 35)**

కలలతో కూడిన నిద్ర, భయము, దుఃఖము, మదము, చింతలను వదలని చెడు బుద్ధి కలవాని నిశ్చయమును 'తామస ధృతి' అందురు.

2.6 గుణాలు – సుఖాలు :

సుఖం త్విదానీం త్రివిధం శృణు మే భరతర్షభ ।

అభ్యాసాద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి ॥ **(18 : 36)**

యత్తదగ్రే విషమివ పరిణామేమృతోపమమ్ ।

తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తమ్ ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ॥ **(18 : 37)**

ఇక మూడు విధములగు సుఖములను వినుము. వానిలో సుఖములను అనుభవించుట, దుఃఖాంతము (మోక్ష మార్గము) పొందుట కూడా జరుగును. ఆరంభమున విషమువలెనున్నను చివరలో బుద్ధినుండి పుట్టిన ఆత్మ జ్ఞానము వలన కలిగిన అమృతముతో సమానమైనట్టిది 'సాత్త్విక సుఖ'మనబడును.

విషయేంద్రియసంయోగాత్ యత్తదగ్రేమృతోపమమ్ ।

పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్ ॥ **(18 : 38)**

ఇంద్రియార్థములు ఇంద్రియములతో కలియుట వలన కలుగు సుఖము మొదట అమృతముతో సమానముగను చివర విషమువలెను ఉండును. అట్టి సుఖము రజోగుణముతో కూడినదని భావింపబడును.

యదగ్రే చానుబంధే చ సుఖం మోహనమాత్మనః ।

నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థం తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ **(18 : 39)**

నిద్ర, సోమరితనం, మోహముల వలన కలిగి మొదటినుంచి చివరి వరకు ఆత్మను అదే సుఖమనిపించే భ్రాంతిలో ఉంచేది 'తామస సుఖము'.

2.7 భావాలు :

బుద్ధిః జ్ఞానమసమ్మోహః క్షమా సత్యం దమః శమః ।

సుఖం దు:ఖం భవో భావో భయం చాభయమేవ చ ॥ **(10 : 4)**

అహింసా సమతా తుష్టిః తపో దానం యశో యశః ।

భవంతి భావా భూతానాం మత్త ఏవ పృథగ్విధాః ॥ **(10 : 5)**

బుద్ధి, జ్ఞానము, భ్రాంతి లేకుండుట, క్షమా గుణము, సత్యము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, మనోనిగ్రహము, సుఖము, దు:ఖము, పుట్టుక, మరణము, భయము, నిర్భయము, అహింస, సమభావం, తృప్తి, తపస్సు, దానము, కీర్తి, అపకీర్తి మున్నగు వివిధ భావములు జీవులకు నానుండియే కలుగుతున్నవి.

3.0.0 కర్మ :

న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ ।

కార్యతే హ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతిజైర్గుణైః ॥ **(3 : 5)**

ఎవరైనను ఎప్పుడైనా ఒక క్షణ కాలమైనా ఏదో ఒక పని చేయకుండా నిశ్చయంగా ఉండదు.అందరూ నిశ్చయంగా ప్రకృతి జనిత త్రిగుణాలచే తన వశము లేని వాడై పని చేయునట్లు ప్రేరేపించబడుచుందురు.

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।

ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥ **(3 : 6)**

ఐదు కర్మేంద్రియాలను నిగ్రహించి మనస్సుచే ఇంద్రియ విషయాలను తలుస్తుండే మూఢుని మిథ్యాచారి అంటారు.

నియతం సంగరహితమ్ అరాగద్వేషతః కృతమ్ ।

అఫలప్రేప్సునా కర్మ యత్తత్ సాత్త్వికముచ్యతే ॥ **(18 : 23)**

ఏ పని క్రమబద్ధమై కర్తృత్వాభిమానము లేనివానిచే ఇష్టాయిష్టాలు లేకుండా ఫలితం కోరనివానిచే చేయబడుతుందో అది 'సాత్త్విక కర్మ' అనబడును.

యత్తు కామేప్సునా కర్మ సాహంకారేణ వా పునః ।

క్రియతే బహుళాయాసం తద్రాజసముదాహృతమ్ ॥ **(18 : 24)**

ఏ పని ఫలము కోరేవానిచే అహంకారముతో అధిక ప్రయాసతో లేక మరల చేయబడుతుందో అది 'రాజస కర్మ' అనబడును.

అనుబంధం క్షయం హింసామ్ అనవేక్ష్యచ పౌరుషమ్ ।

మోహాదారభ్యతే కర్మ యత్తత్ తామసముచ్యతే ॥ **(18 : 25)**

ఏ పని ఎవరిదనిగాని దానివలన కలిగే నాశము, హింస, పరిణామాలుగానీ సామర్థ్యమునుగానీ తెలుసుకోకుండా భ్రాంతితో ఆరంభింపబడునో అది 'తామస కర్మ' అనబడును.

3.0.1 కర్మ సిద్ధి :

పంచైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే ।

సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ॥ **(18 : 13)**

సాంఖ్య శాస్త్రములో ఉపసంహారమున చెప్పబడిన అన్ని పనుల సిద్ధికి గల ఐదు కారణములను నానుండి తెలుసుకో.

అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్ ।

వివిధాశ్చ పృథక్ చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్ ॥ **(18 : 14)**

అధిష్ఠానము, కర్త, సాధనములు, విభిన్న విధములైన పలు చేష్టలు, దైవము కూడా ఐదు కారణములు.

పని చేయించువారు, చేయువారు, పని చేయుటకు ఉపయోగపడే సాధనములు, కార్యాచరణములోని పలు చేష్టలు, దైవము కార్యసిద్ధికి కారణములు.

శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః ।

న్యాయం వా విపరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః ॥ **(18 : 15)**

మానవుడు మనస్సు, వాక్కు, శరీరములతో ఆరంభించు ఏ పని అయినా అది న్యాయమైనదైనా దానికి విపరీతమైనదైనా ఆ పని సిద్ధించడానికి ఈ ఐదును దానికి కారణములు.

3.0.2 కర్మ ప్రేరణలు :

జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా ।

కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః ॥ **(18 : 18)**

జ్ఞాన లక్ష్యము, దానికి సంబంధించిన జ్ఞానము, ఆ జ్ఞానమునెరిగినవాడు ఈ మూడు పనికి ప్రేరణలు. పని, సాధనము, పనిచేయువాడు (కర్త) పని యొక్క మూడు అంశములు.

3.0.3 కర్త :

తత్రైవం సతి కర్తారమ్ ఆత్మానం కేవలం తు యః ।

పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాత్ న స పశ్యతి దుర్మతిః ॥ **(18 : 16)**

ఏ పనైనా పూర్తవడానికి ఐదు కారణములైనప్పటికినీ కేవలం ఆత్మ లేక తానే కర్తగా వివేకహీనుడై భావించువాడు నిజాన్ని తెలుసుకోలేడు.

యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే ।

హత్వాపి స ఇమాన్ లోకాన్ న హంతి న నిబధ్యతే ॥ **(18 : 17)**

అహంకారము లేనివాడు, ఆసక్తి లేని బుద్ధి కలవాడు ఈ లోకంలో చంపినను హంతకుడు కాడు. కర్మ బంధంలో చిక్కుకొనడు.

ముక్తసంగో నహంవాదీ ధృత్యుత్సాహసమన్వితః ।

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే ॥ **(18 : 26)**

ఆసక్తి లేనివాడు, అహంకారము లేనివాడు, నిశ్చయము ఉత్సాహము కలవాడు జయాపజయాలలో ఎటువంటి వికారము లేనివాడు 'సాత్త్విక కర్త' అనబడును.

రాగీ కర్మఫలప్రేప్సుః లుబ్ధో హింసాత్మకో శుచిః ।

హర్షశోకాన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః ॥ **(18 : 27)**

ఆసక్తి కలవాడు, కర్మఫలం కోరువాడు, లోభి, హింసించేవాడు, అపరిశుద్ధుడు, సంతోషము-దుఃఖములకు లోనగువాడు అయిన కర్త 'రాజస కర్త' అనబడును.

ఆయుక్తః ప్రాకృతః స్తబ్ధః శఠో నైష్కృతికోలసః ।

విషాదీ దీర్ఘసూత్రీ చ కర్తా తామస ఉచ్యతే ॥ **(18 : 28)**

ఉన్న పనికి సరిపడనివాడు (సుశిక్షితుడు కానివాడు), భౌతికంగా మాత్రమే చేయగలిగినవాడు, మొండివాడు, ధూర్తుడు, పనికి అడ్డుతగిలేవాడు, సోమరి, చింతించేవాడు, కాలాయాపన చేసేవాడు, 'తామస కర్త' అనబడును.

3.1.0 పాప కర్మాచరణ :

13:2లో అన్న దేహాలలోని క్షేత్రజ్ఞుడు కూడా తానేనని పరమాత్మ తెలిపియున్నాడు. 13:20లో జీవాత్మ సుఖదుఃఖములను అనుభవించునని తెలిపియున్నాడు. అందువలన ఎవరైనా మరొక ప్రాణికి దుఃఖము కలిగించిన యెడల సకల జీవులను భరించి పోషించుచున్నట్టి పరమాత్మకు ద్రోహము చేసిన వారగుదురు. వారు పాపమును పొందెదరు. అదేవిధంగా మరొక ప్రాణికి సుఖ సంతోషాలను కలిగించెడివారు పుణ్యమును పొందెదరు.

పాపముల వలన బుద్ధి నశించి వివేకహీనుడై కష్టములను పొందును. జీవితంలో కష్టములకు కారణము పాపములు. కష్టములు లేని జీవితము కొరకు పాపములు చేయకుండా ఉండవలెను.

అథకేన ప్రయుక్తోయం పాపం చరతి పూరుషః ।

అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ బలాదిన నియోజితః ॥ **(3 : 36)**

తనకిష్టము లేకపోయినప్పటికినీ బలవంతముగా నియోగింపబడినవాని వలె మానవుడు దేనిచే ప్రేరేపితుడై పాపమును చేయును?

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।

మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥ **(3 : 37)**

రజోగుణము నుండి ఉత్పన్నమై పిదప క్రోధముగా పరిణమించు కామము ఈ భౌతిక ప్రపంచమునందు సర్వమును మ్రింగునట్టి పాపకర్మల ప్రేరకము, పరమ శత్రువు.

ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః యథాదర్శో మలేన చ ।
యథోల్బేనావృతో గర్భః తథా తేనేదమావృతమ్ ॥ **(3 : 38)**

పొగ చేత అగ్ని, ధూళిచే అద్దము, మావిచే పిండము వలెనే కామముచే ఇది (మనిషి జ్ఞానము) కప్పబడియుండును.

ఆవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా ।
కామరూపేణ కౌంతేయ దుష్పూరేణానలేన చ ॥ **(3 : 39)**

జ్ఞానవంతుని జ్ఞానము ఈ కామమనెడి నిత్య శత్రువుచే కప్పబడియుండును. కామ రూపమున ఉన్న అగ్ని తృప్తిపరుచుటకు శక్యము కానటువంటిది.

ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః అస్యాధిష్ఠానముచ్యతే ।
ఏతైర్విమోహయత్యేష జ్ఞానమావృత్య దేహినమ్ ॥ **(3 : 40)**

ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి కామమునకు నివాస స్థానములు. వీనిచే ఈ కామము జ్ఞానమును కప్పివేసి జీవులను మోహితులుగా చేయును.

ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషూపజాయతే ।
సంగాత్ సంజాయతే కామః కామాత్ క్రోధోభిజాయతే ॥ **(2 : 62)**

విషయముల గూర్చి చింతన చేయువానికి ఆ విషయములలో ఆసక్తి ఏర్పడును. ఆసక్తి నుండి కోరిక కలుగును. కోరిక వలన కోపము కలుగును.

క్రోధాద్భవతి సమ్మోహః సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః ।
స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి ॥ **(2 : 63)**

క్రోధము వలన వ్యామోహము, దానివలన జ్ఞాపక శక్తి తగ్గి దానివలన బుద్ధి నశించి పతనమగును.

3.1.1 నిగ్రహము :

పాపములు చేయకుండుటకు చెడు కోర్కెలను నిగ్రహించవలెను.

ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ ।
తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్ తౌ హ్యస్య పరిపంథినౌ ॥ **(3 : 34)**

ప్రతి ఇంద్రియ విషయములయందును ఇష్టాయిష్టాలు దాగివున్నవి. మానవుడు వాటి వశము కారాదు. ఇష్టాయిష్టాలే అతని అభివృద్ధికి ఆటంకాలు.

తస్మాత్ త్వమింద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ ।
పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ ॥ **(3 : 41)**

అందుచేత మొదట ఇంద్రియములను వశపరుచుకొని జ్ఞాన విజ్ఞానమును నశింపజేయునట్టి మహా పాప చిహ్నమైన కామమును నిరోధింపుము.

ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః ।
మనసస్తు పరా బుద్ధిః యో బుద్ధేః పరతస్తు సః ॥ **(3 : 42)**

(శరీరంలో) ఇంద్రియములు ఉత్తమములు. వాటికన్నా మనస్సు ఉత్తమము. దానికన్నా బుద్ధి, దానికన్నను ఆత్మ అత్యుత్తమము.

ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ।

జహి శత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదమ్ ॥ **(3 : 43)**

ఉత్తమమైన బుద్ధిచే మనస్సును స్థిరపరచి దుర్జయమైన కామమనెడి శత్రువును జయింపుము.

3.2.0 సకామ కర్మ :

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన ।

బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయో వ్యవసాయినామ్ ॥ **(2 : 41)**

కర్మ యోగి బుద్ధి ఒకే దిశలో స్థిరమై ఉంటుంది. సకామకర్మ చేయువాని బుద్ధి అనేక శాఖలు కలిగిన అసంఖ్యాకములైన దిశలలో ఉంటుంది.

తన ఆడంబరములకై కాక పరమాత్ముని సేవకైగాని, లోక కళ్యాణముకైగాని పనులు చేయువారి బుద్ధి ఒకే దిశలో స్థిరమై ఉంటుంది. తన ఆడంబరపు కోర్కెల కొరకు పనులు చేయువాని బుద్ధి అనేక దిశలలో ఆలోచనలను రేపుతుంది.వానికి జీవితంలో స్థిరమైన గమ్యముండదు. వాని జీవితము అర్థములేనిదిగా వ్యర్థమగును.

యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంత్యవిపశ్చితః ।

వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదినః ॥ **(2 : 42)**

కామాత్మానః స్వర్గపరా జన్మకర్మఫలప్రదామ్ ।

క్రియావిశేషబహులాం భోగైశ్వర్యగతిం ప్రతి ॥ **(2 : 43)**

స్వర్గము, సుఖాలు, భోగాలు, ఐశ్వర్యాల కొరకు, పనులు ఫలప్రదమవడానికి, పలు విధములైన కర్మలతో కూడిన వేద వాక్కులను మించినవి లేవని అల్పజ్ఞానులు వాదింతురు.

భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాం తయాపహృతచేతసామ్ ।

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః సమాధౌ న విధీయతే ॥ **(2 : 44)**

మోహగ్రస్తమైన మనస్సులు కలిగి భోగైశ్వర్యాలలో ఆసక్తులైనవారికి భగవధ్యానమునందు నిశ్చయాత్మక బుద్ధి కలుగదు.

కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం యజంత ఇహ దేవతాః ।

క్షిప్రం హి మానుషే లోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మజా ॥ **(4 : 12)**

పనులు సిద్ధించాలనే కోరికతో ఈ ప్రపంచంలో దేవతలను యజ్ఞముతో పూజించి మానవ లోకంలో కోరికతో చేసే పనుల నుండి శీఘ్రంగా జయము కలుగును.

3.2.1 శ్రద్ధ :

సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత ।

శ్రద్ధామయోయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః ॥ **(17 : 3)**

మనుషులందరి శ్రద్ధ వారి అంతఃకరణననుసరించి ఉంటుంది. మనిషి ప్రవర్తనను గమనించి అతడు ఎటువంటి శ్రద్ధ కలవాడో తెలుసుకోవచ్చు.

త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా ।

సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు ॥ **(17 : 2)**

దేహధారుల స్వభావాన్ననుసరించి వారి శ్రద్ధ సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము అని మూడు విధాలుగా ఉన్నది.

యజంతే సాత్త్వికా దేవాన్ యక్షరక్షాంసి రాజసాః ।

ప్రేతాన్ భూతగణాంశ్చాన్యే యజంతే తామసా జనాః ॥ **(17 : 4)**

జనులలో సాత్త్వికులు దేవతలను, రాజసులు యక్ష రాక్షసులను, తామసులు భూత ప్రేత గణాల్ని పూజిస్తారు.

అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపో జనాః ।

దంభాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితాః ॥ **(17 : 5)**

కర్శయంతః శరీరస్థం భూతగ్రామమచేతసః ।

మాం చైవాంతఃశరీరస్థం తాన్ విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్ ॥ **(17 : 6)**

శాస్త్రము తెలుపనట్టి తీవ్రమైన తపస్సులను చేయువారు గర్వము, అహంకారము, ఉండి కామాసక్తితో ప్రేరితులై శరీరమునందున్న భూత సముదాయమును బాధపెట్టుచూ పెడదారిపట్టిన మనసు కలవారై దేహాంతర్యామిని కూడా కృశింపజేయు అసురులని తెలుసుకో.

మోఘాశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః ।

రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః ॥ **(9 : 12)**

వ్యర్థములైన ఆశలు, జ్ఞానము కలిగి వ్యర్థ చేష్టలు చేయువారు రాక్షసీ, మోహినీ, అసరీ స్వభావాన్ని ఆశ్రయిస్తారు.

కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యంతేన్యదేవతాః ।

తం తం నియమమాస్థాయి ప్రకృత్యా నియతాః స్వయా ॥ **(7 : 20)**

తమ ప్రకృతిచే నిర్దేశించబడినవారై కోరికలచే జ్ఞానము నశించి కోరికలకనుగుణమైన ఇతర దేవతలను శరణుజొచ్చి తదనుగుణమైన నియమమును అనుసరింతురు.

యో యో యాం యాం తమం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి ।

తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్ ॥ **(7 : 21)**

ఎవరెవరు ఏయే దేవతారూపములను భక్తిశ్రద్ధలతో పూజింపగోరునో వారందరికీ ఆయా దేవతలయందు స్థిరమైన శ్రద్ధను ఇచ్చెదను.

స తయా శ్రద్ధయా యుక్తః తస్యారాధనమీహతే ।

లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హి తాన్ ॥ **(7 : 22)**

అతడుఅట్టి శ్రద్ధతో ఆ దేవతను ఆరాధించి తాను కోరినవి పొందును. అవి నా చేతనే ఒసగబడుచున్నవి.

అంతవత్తు ఫలం తేషాం తద్భవత్యల్పమేధసామ్ ।

దేవాన్ దేవయజో యాంతి మద్భక్తా యాంతి మామపి ॥ **(7 : 23)**

కాని అట్టి అల్పబుద్ధులు పొందు ఫలము అశాశ్వతమైనది. దేవతలను పూజించువారు దేవతలను పొందుదురు. నా భక్తులు నన్నే పొందుదురు.

అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం మన్యంతే మామబుద్ధయః ।

పరం భావమజానంతో మమావ్యయమనుత్తమమ్ ॥ **(7 : 24)**

నాశము లేని అత్యుత్తమమైన నా దివ్య స్థితిని తెలియనివారైన మందబుద్ధులు నన్ను అవ్యక్తమునుండి స్వరూపమును పొందినవానిగా తలంతురు.

నాహం ప్రకాశః సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః ।

మూఢోయంనాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్ ॥ **(7 : 25)**

నా యోగ మాయచే కప్పబడియుండి అందరికినీ నేను వ్యక్తుడను కాను. మూఢులు నేను నాశము, పుట్టుక లేనివానినని తెలుసుకోలేరు.

యేప్యన్యదేవతా భక్తా యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః ।

తేపి మామేవ కౌంతేయ యజంత్యవిధిపూర్వకమ్ ॥ **(9 : 23)**

ఇతర దేవతల భక్తులు ఎవరు శ్రద్ధతో ఆ దేవతలను పూజింతురో వారు అవిధిగా నన్నే పూజిస్తున్నారు.

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ ।

న తు మామభిజానంతి తత్త్వేనాతశ్చ్యవంతి తే ॥ **(9 : 24)**

నేనే అన్ని యజ్ఞములకు భోక్తను, ప్రభువునుకూడా. వారు నా తత్త్వమునెరుగక పతనమగుదురు (ముక్తినొందరు).

మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః ।

భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్ ॥ **(9 : 13)**

మహాత్ములు దైవీ ప్రకృతిని ఆశ్రయించి నన్ను సకల భూతములకు (ప్రకృతి, ప్రాణులు) మూలముగాను అంతములేనివానిగాను తెలుసుకొని మనస్సును నాయందే లగ్నము చేసి భజింతురు.

ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః ।

బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా ॥ **(17 : 23)**

ఓం, తత్, సత్ అను మూడు శబ్దాలు పరమాత్మకు నిర్దేశించబడినవిగా భావింపబడినవి. గతంలో బ్రాహ్మణులు వానిని యజ్ఞములు, వేదములలో కూడా ఉపయోగించిరి.

తస్మాదోమిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదానతపఃక్రియా ।

ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్ ॥ **(17 : 24)**

అందుచే ఎల్లప్పుడునూ వేదములను పఠించువాడిచే యజ్ఞము, దానము, తపస్సులు ఓంకారంతో ప్రారంభించబడుచున్నవి.

తదిత్యనభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞతపఃక్రియాః ।

దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియంతే మోక్షకాంక్షిభిః ॥ **(17 : 25)**

మోక్షమును కోరిన వారిచే వివిధ యజ్ఞ దాన తపస్సులను ఫలాపేక్ష లేకుండా 'తత్' అనుచూ చేయబడుచున్నవి.

సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే ।

ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే ॥ **(17 : 26)**

పరమాత్మ నిత్యుడు, శ్రేష్ఠుడు అను భావములందు 'సత్' అను శబ్దము ఉపయోగించబడును. అట్లే ఉత్తమ కార్యాచరణలో 'సత్' అను శబ్దము ఉపయోగించబడును.

యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే ।

కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే ॥ **(17 : 27)**

యజ్ఞ, దాన, తపస్సులలోని ఆస్తిక భావమును 'సత్' అందురు. ఆ భావము గల పరమాత్ముని సేవలకు సంబంధించిన పనులను కూడా 'సత్' అంటారు.

అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్ ।

అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్ప్రేత్య నో ఇహ ॥ **(17 : 28)**

అశ్రద్ధతో చేసిన హోమము, దానము, తపస్సులను 'అసత్' అందురు. దానివలన ఈ జీవితంలోగానీ మరణించి తరువాతగానీ ప్రయోజనముండదు.

అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే ।

యష్టవ్యమేవేతి మనః సమాధాయ స సాత్త్వికః ॥ **(17 : 11)**

మనస్సున కర్తవ్యంగా భావించి ఫలాపేక్ష లేకుండా శాస్త్రానుసారము చేయబడు యజ్ఞము 'సాత్త్విక యజ్ఞము'.

అభిసంధాయ తు ఫలం దంభార్థమపి చైవ యత్ ।

ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ తం యజ్ఞం విద్ధి రాజసమ్ ॥ **(17 : 12)**

ఫలాపేక్షతోగానీ ఆడంబరము కొరకుగానీ చేయబడు యజ్ఞము 'రాజస యజ్ఞము'.

విధిహీనమసృష్టాన్నం మంత్రహీనమదక్షిణమ్ ।

శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం తామసం పరిచక్షతే ॥ **(17 : 13)**

శాస్త్రానుసారం కానిది, అన్నదానం (ప్రసాదం) లేనిది, సరిగా మంత్రాలు లేనిది, దక్షిణ లేనిది, శ్రద్ధ లేనిది, అయిన యజ్ఞమును 'తామస యజ్ఞము' అని భావింతురు.

శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ ।

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః ॥ **(3 : 35)**

చక్కగా ఆచరింపబడిన పరధర్మముకంటే గుణము లేనిదైనా స్వధర్మమే మేలు. పరధర్మము హానికరము. స్వధర్మాచరణతో మరణమే మేలు.

3.2.2 దానాలు :

దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతేనుపకారిణే ।

దేశే కాలే చ పాత్రే చ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ ॥ **(17 : 20)**

ప్రతిఫలాన్ని ఆశించకుండా దానానికి అర్హులైన వానికి దానానికి అవసరమైన దేశకాల పరిస్థితులలో కర్తవ్యముగా భావించి ఇచ్చు దానము 'సాత్త్విక దానము'.

యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫలముద్దిశ్య వా పునః ।

దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్ ॥ **(17 : 21)**

ప్రతిఫలాన్ని ఆశించిగానీ, ఫలితాన్ని ఆశించిగానీ, ఇష్టం లేకుండా గానీ ఇచ్చు దానము 'రాజస దానము'.

అదేశకాలే యద్దానమ్ అపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే ।

అసత్కృతమవజ్ఞాతం తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ **(17 : 22)**

దానము అవసరములేని దేశకాల పరిస్థితుల యందు అర్హతలేని వానికి గౌరవము, శ్రద్ధ లేకుండా ఇచ్చు దానము 'తామస దానము'.

మనుషుల శ్రద్ధ, ఆరాధన పైన చెప్పిన విధంగా అనేక విధాలుగా ఉన్నాయి. పైన చెప్పిన వాటిలో కాల గమనంలో కొన్ని సమసిపోయాయి. కొన్ని కొత్త విధాలు వచ్చినాయి. ఆనాటి కాలంలోఉన్న యక్ష, రాక్షస, అసుర, మోహినీ స్వభావాలను ఆశ్రయించే వారిపుడు దాదాపుగా లేరనే చెప్పాలి. అక్కడక్కడ భూత, ప్రేత గణాల్ని ఆచరించేవారు చాలా తక్కువ మంది

ఇప్పటికీ ఉన్నారు.రోమన్ సామ్రాజ్యంలో సుమారు 2000 సంవత్సరాల క్రితం ప్రజలందరినీ క్రీస్తునారాధించే ఒక కొత్త మతాన్నవలంబింపజేసి రోమన్ సామ్రాజ్య ప్రజలందరిలో మతపరంగా ఐకమత్యాన్ని సాధించారు. పశ్చిమాసియాలో మహమ్మద్ ప్రవక్త ఇస్లామ్ మతాన్ని స్థాపించి దాని ద్వారా ప్రజలలో ఐకమత్యాన్ని పెంపొందించి ఒక సామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు. పైన చెప్పిన వాటిలో మతాలతోపాటు పటిష్టమైన మత వ్యవస్థలు (ఆర్గనైజేషన్స్) ఏర్పడ్డాయి. అవి ప్రజలందరికీ మత బోధ చేసి ప్రజలందరి చేత మతాన్నవలవంబింపజేసి మతపరంగా ప్రజల్లో ఐకమత్యం, నిర్దిష్టమైన నడవడిక కలిగివుండేట్లు చేశాయి.

హిందుస్థానంలో మౌర్య సామ్రాజ్యంలో బౌద్ధమతం ప్రోత్సహించబడింది. తరువాత వచ్చిన గుప్త సామ్రాజ్యం హిందూ మతాన్ని ప్రోత్సహించింది. ఆది శంకరాచార్యులవారు హిందుస్థానమంతటా హిందూమతాన్ని వ్యాపింపజేసి నాలుగు దిక్కులా నాలుగు పీఠాలనేర్పరచి హిందూ మత వ్యవస్థకు నాంది పలికి మతపరంగా హిందూస్థానంలో ఐకమత్యానికి కృషిచేశారు.వారి తరువాత అటువంటి కృషిచేసిన వారెవరూ లేరు. వ్యవస్థలోని లోపాలు అప్పటికే సామ్రాజ్యం విచ్ఛిన్నమైన కారణాల వలన హిందూస్థానంలో ఐకమత్యమేర్పడలేదు. ఆ అనైక్యత వలన హిందూస్థానం సుమారు ఒక వేయి సంవత్సరాలు విదేశీయుల పాలనలో అనేక కష్టనష్టాలపాలయింది.

విదేశీయులు అనేక దేవాలయాలను ధ్వంసం చేశారు. స్త్రీలు, పురుషులు, వృద్ధులు, పిల్లలు అని విచక్షణ లేకుండా నాలుగు గోడల మధ్య నిర్దాక్షిణ్యంగా అన్యాయంగా కాల్చి చంపారు. వ్యవసాయాన్ని, పరిశ్రమలను నాశనం చేశారు. సంపదను కొల్లగొట్టుకుపోయారు. ప్రజలను కూడు, గుడ్డ, గూడు లేని బీదరికంలో ముంచేశారు.

చక్కగా ఆచరించబడిన పరధర్మముకన్నా గుణము లేనిదైనా స్వధర్మాచరణే శ్రేయస్కరమైనది.పరధర్మము భయంకరమైనది (3:35).అందుకనే అంబేద్కర్ గారు స్వదేశీమతమైన బౌద్ధ మతాన్నవలంబించారుగానీ విదేశీ మతాన్ని అవలంబించలేదు. సామ్రాజ్యవాదం మితిమీరిన కారణాన రెండు ప్రపంచ యుద్ధాలు జరగడంతో ఐరోపా, జపాన్ వాసులు చాలా నష్టపోయిన తరువాత సామ్రాజ్యవాదం మానవాళికి శ్రేయస్కరమైనది కాదని ప్రపంచం గుర్తించింది. ఆ తరువాత హిందూస్థానం స్వాతంత్ర్యం సాధించి ఆనాడు తిండికి కూడా లేని బీదరికంతో హిందూదేశంగా అవతరించింది. ఇక్కడ ఇస్లామ్‌ని అవలంబించినవారు నేటి బంగ్లాదేశ్‌తో సహా ఆనాడు పాకిస్థాన్‌గా విడిపోయారు. హిందూ దేశంలో స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన అరవై సంవత్సరాలకు అందరికీ కూడు, గుడ్డ, గూడు ఏర్పరుచుకోగల స్థితికి చేరగలుగుతున్నాము.

నేడు హిందూదేశంలో సనాతన ధర్మం అయిన వైదికం, శైవం, శాక్తేయం, వైష్ణవం అనేక రూపాలతో అనేక శాఖలతోను అక్కడక్కడ భూత ప్రేత పిశాచాల ఆరాధనతోను ఒక చోట రావణాసుర ఆరాధనతోను ఉంది. గాయత్రి ఛందస్సులో ఉన్న సవిత దేవత మంత్రంతో సకల దేవతా స్వరూపిణిగా గాయత్రి ఉపాసన సుమారు మూడు వేల సంవత్సరాలుగా నేటికీ ఆచరించబడుతోంది. నాటి (నేటికీ) జనసామాన్యానికి తపస్సు కష్టతరమవడం చేత సుమారు 2400 సంవత్సరాల క్రితం దేవతలందరికీ రూపకల్పన చేసి విగ్రహారాధనతో దేవాలయాలను ఏర్పాటుచేశారు. హిందువులలో ఐకమత్యం కోసం శివ, శక్తి, నారాయణ, గణేశ, సూర్య విగ్రహాలను ఒకే మందిరంలో ప్రతిష్ఠించి ఆరాధించే పంచాయతనం అనే పద్ధతిని ఏర్పరచారు. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులను కలిపి దత్తాత్రేయ ఆరధన మొదలుపెట్టారు. వేద కాలం నాటి దేవతలైన ఇంద్రుడు, అగ్ని, యముడు, నిర్రుతి, వరుణుడు, వాయువు,కుబేరుడు (యక్షుల ఆరాధ్యుడు), ఈశాన్య (ఈశ్వరుడు)లను అష్ట దిక్పాలకులుగాను, నవ గ్రహాలను, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులను, శక్తి స్వరూపిణియైన దుర్గను, గణేశుడిని, నారాయణులను ఇతర దేవతల్ని అందరినీ ఒకే చోట ఆరాధించే సత్యనారాయణ వ్రతం ఆచరిస్తున్నారు. అసురీ లక్షణాలను పోగొట్టుకుని దైవీ లక్షణాలను అలవరచుకోవడానికి అయ్యప్ప దీక్ష, భవానీ దీక్ష, సిద్దులు పొందడానికి ఆంజనేయ ఉపాసన, మంచి అలవాట్లు, శ్రేయస్సులకోసం అనేక వ్రతాలు, నోములు అవలంబిస్తున్నారు. భగవంతుని అనేక విధాలుగా సేవించి పాప ప్రక్షాళన చేసుకుంటున్నారు. దాన ధర్మాలు చేసి పుణ్యం పొందుతున్నారు. పైన తెలిపినవన్నీ హిందూ మతంలోనివే. హిందూ దేశంలో హిందూ మతం కాక జైన, సిక్కు, బౌద్ధ మతాలు కూడా ఆచరణలో ఉన్నాయి. ఇవన్నీ స్వదేశీ మతాలు. ఇవిగాక వలస వచ్చి స్థిరపడిన పార్శీల జరాతుస్త్ర మతం, యూదుల జుదా మతం, విదేశీ పాలకులతో వచ్చిన ఇస్లామ్, వాటి అనేక శాఖలు, క్రిస్టియన్ మతాలు కూడా హిందూ దేశంలో ఆచరణలో ఉన్నాయి.

హిందూదేశంలో ఆచరణలో ఉన్న పైన చెప్పిన చాలా చాలా మతాలు, శాఖలు, కులాలు, రాజకీయ పార్టీల కారణంగా మితిమీరిన అనైక్యత ఉంది. ఈ అనైక్యతను ఉపయోగించుకొని దేశాన్ని విచ్ఛిన్నం చేసి తమ రాజకీయ లేక మత సామ్రాజ్యాలలో కలుపుకోవాలని అనేకులు ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఆతంక వాదాన్నుపయోగించి విధ్వంసం సృష్టించి శాంతిభద్రతలు లేకుండా చేస్తున్నాయి. కొన్ని విదేశీ మతాల వారు మతాన్నుపయోగించి రాజ్యాధికారాన్ని చేజిక్కించుకుని తమ మత సామ్రాజ్యాన్ని అభివృద్ధిపరచుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు.కొన్ని ప్రభుత్వాలు హిందూ మతాన్ని నీరసింపజేస్తున్నవి. దీనినిలాగే సాగనిస్తే మన పూర్వీకులు ఎన్నో కష్టనష్టాలకోర్చి సాధించిన స్వాతంత్ర్యాన్ని జారవిడుచుకొనే కాలం ఎంతో దూరం లేదు. మనమందరం ఏకమై దీనిని అరికట్టాల్సిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది. హిందూ మతానికి ఒక వ్యవస్థను ఏర్పరచి హిందూ మత ప్రచారకులను ఏర్పరచి వారికి శిక్షణ ఇచ్చి, దేశంలోని అన్ని ఊళ్ళలోను, అన్ని గ్రామాల్లోను, హిందూ మత ప్రచారం చేయాల్సిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది. దానికి నాంది పలకడానికే ఈ రచన. లేవండి. నడుం కట్టండి. ముందడుగు వేయండి. హిందూ మతం ద్వారా ప్రజల్లో సంస్కారాన్నభివృద్ధిపరచి పటిష్ట సమైక్య సమాజాన్ని హిందూ దేశంలో సాధించండి. ఐకమత్యం పెంచండి. దేశంలో శాంతిభద్రతల కోసం దేశ పటిష్టత కోసం ఇది ఎంతో అవసరం. మతపరమైన ఐకమత్యం కోసం అందరూ గీతా శాస్త్రాన్ని అనుసరించండి.

3.3.0 స్వాభావిక కర్మ :

సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతేః జ్ఞానవానపి ।
ప్రకృతిం యాంతి భూతాని నిగ్రహః కిం కరిష్యతి ॥ **(3 : 33)**

జ్ఞాని అయినా తన ప్రకృతి (స్వభావం)కి తగినట్లు పనిచేయును. జీవులన్నియు ప్రకృతి నుండి పొందిన స్వాభావాన్ని నిగ్రహించలేవు.

సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషయపి న త్యజేత్ ।
సర్వారంభా హి దోషేణ ధూమేనాగ్నిరివావృతాః ॥ **(18 : 48)**

అగ్ని పొగచే ఆవరింపబడు విధముగా అన్ని ప్రయత్నములును దోషముతో ఆవరింపబడియుండును. దోషముతో కూడినదైనను స్వాభావిక కర్మను ఎవరూ విడువరాదు.

యదహంకారమాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే ।
మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి ॥ **(18 : 59)**

నీ అహంకారం వలన యుద్ధము (క్షత్రియ స్వాభావిక కర్మ) చేయనని తలచినను నీ స్వభావము నీ స్వాభావిక కర్మ (యుద్ధము) యందు నియోగించును.

స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధః స్వేన కర్మణా ।
కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్ కరిష్యస్యవశోపి తత్ ॥ **(18 : 60)**

నీవు ఇష్టపడని స్వాభావిక కర్మను నీ స్వభావ వశమున చేసెదవు.

3.3.1 వర్ణాలు :

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరంతప ।
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవైర్గుణైః **(18 : 41)**

గుణ స్వభామములననుసరించి బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులు మరియు పనులు విభజింపబడినవి.

శమో దయస్తపః శౌచం క్షాంతిరార్జవమేవ చ ।
జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రహ్మకర్మస్వభావజమ్ ॥ **(18 : 42)**

మనో నిగ్రహం, ఇంద్రియ నిగ్రహం, తపస్సు, శుచి, సహనము, నిజాయితి, జ్ఞాన విజ్ఞానములు, భగవంతుని యందు నమ్మకము, భగవత్సేవ బ్రాహ్మణుని స్వాభావిక కర్మలు.

శౌర్యం తేజో ధృతిర్ధాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ ।

దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్ ॥ **(18 : 43)**

శౌర్యము, శక్తి, ఆత్మ విశ్వాసము, సమర్ధత, యుద్ధము నుండి పారిపోకుండుట, దానము చేయుట, ఎల్లరి హితము కోరి పరిపాలించుట క్షత్రియుల స్వాభావిక కర్మలు.

కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యం వైశ్యకర్మస్వభావజమ్ ।

పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్ ॥ **(18 : 44)**

వ్యవసాయము, గోరక్షణ, వాణిజ్యములు వైశ్యుల స్వాభావిక కర్మలు. సేవ చేసే పనులు చేయుట శుద్రుల స్వాభావిక కర్మలు.

చిత్తాన్ని పరమాత్మ మీద నిలిపిననాడు ఆ పరమాత్మ ప్రాణులన్నింటిలోనూ ఉన్నాడని గ్రహించి ప్రాణులన్నింటినీ సమభావంతో చూస్తారు. అందరి శ్రేయస్సును కోరతాడు. అటువంటి మనిషి బ్రాహ్మణుడు. చిత్తాన్ని అహం మీద నిలిపి అహంకారంతో తాను తలచిన పనిని బలవంతంగానైనా సాధించ ప్రయత్నించి అందరినీ తన అధీనంలో ఉంచుకోవాలనుకునేవాడు క్షత్రియుడు. చిత్తాన్ని మనస్సు మీద నిలిపి మానసికానందాన్ని పొందడానికి ధన, వస్తు సేకరణలో నిమగ్నమయ్యేవాడు వైశ్యుడు. చిత్తాన్ని శరీరము, ఇంద్రయాల మీద నిలిపి వాటినుపయోగించడంలో నిమగ్నమయ్యేవాడు శూద్రుడు. వర్ణాలు గుణకర్మల ఆధారంగా ఏర్పడినవే. అవి జన్మ సంస్కార రీత్యా సంక్రమించగలవు. సంస్కార లోపం వలన మార్పులు కలగవచ్చు. కులాలు ఒక లక్షకు పైగా ఉన్నాయి. వర్ణాలు నాలుగే. కులాలు వేరు, వర్ణాలు వేరు. వర్ణం అనే పదం వరం, వరుడు అనే పదాలకు దగ్గరగా ఉన్నపదం. ఆ పదాలు కోరుకున్న లేక ఇష్టపడిన అనే అర్థంతో కూడుకున్నవి. ఆవిధంగా వర్ణం అంటే ఇష్టపడిన వ్యాపకం అనే అర్థం కలిగివుండవచ్చు. ఏ సమాజమైనా (రాజ్యమైనా) సజావుగా సాగాలంటే నాలుగు వ్యాపకాలు తప్పనిసరిగా ఉండవలసినదే. అవి (1) భగవత్సేవ, న్యాయం, ధర్మం, సమాజ శ్రేయస్సు కోరటం వాటికవసరమైన విద్యలు నేర్పటం, (2) సమాజ (రాజ్య) రక్షణ, యుద్ధ నైపుణ్యం, న్యాయం, ధర్మాలను రక్షిస్తూ రాజ్యపాలన చేయటం, (3) వ్యవసాయ వ్యాపారాల ద్వారా సంపదను అభివృద్ధిపరచి రాజ్యపాలనకు అవసరమైన వనరులను సమకూర్చటం, (4) కాలానుగుణంగా అవసరమైన ఉత్పత్తులకు అవసరమైన పనులు ప్రత్యక్షంగా లేక పరోక్షంగా చేసి సమాజం బరువును మోసే ముఖ్యమైన వ్యాపకం. పై నాలుగు వ్యాపకాలే చతుర్వర్ణాలు (నాలుగు వర్ణాలు) అన్నారు.

3.3.2 కులాలు :

సమాజంలో ఆర్థిక, నాగరిక, జ్ఞానాభివృద్ధిలో అనేక వృత్తులేర్పడి మార్పులు వచ్చినాయి. పౌరోహిత్యం, పూజారి లేక అర్చక, అధ్యాపక, ఆచార్లు, జ్యోతిష, ఆయుర్వేద, న్యాయ శాస్త్ర, పండిత మొదలైన వృత్తులేర్పడినాయి. దేశ, ప్రజారక్షణ పరిపాలనకు సంబంధించిన వృత్తులు చేపట్టారు. వాణిజ్యంతో సంపదనభివృద్ధిపరచి రాజ్యపాలనకు అవసరమైన వనరులను సమకూర్చారు. కాలానుగుణంగా సమాజానికి కావలసిన ఉత్పత్తులకు అవసరమైన పనులు ప్రత్యక్షంగా లేక పరోక్షంగా చేసి సమాజాభివృద్ధికి తోడ్పడే ముఖ్యమైన వృత్తులను చేపట్టారు.

సహజంగా పిల్లలు తామున్న వాతావరణం లేక పరిస్థితుల నుంచే చాలా విషయాలు నేర్చుకుంటారు. ఇంటిలోగానీ, ఇంట్లోవారు చేసేవిగానీ పనులనే పిల్లలు నేర్చుకుంటారు. అందువలన వృత్తులు వంశపారంపర్యంగా సాగినవి. ఎవరికైనా వారు చేసే పనినిబట్టి, వారి స్థితిగతులనుబట్టి, వారి చుట్టూ ఉన్న పరిస్థితులనుబట్టి వారి అవసరాలు, అలవాట్లు, ఆచార వ్యవహారాలు, ఆలోచనా విధానము, ఇష్టత–అయిష్టతలు ఏర్పడతాయి. ఆ కారణంచేత ఒకే వృత్తి చేసే వారందరూ కలసి ఒక సమూహంగా జీవించడం, స్నేహ–వివాహ సంబంధాలు ఇదే వృత్తి చేసేవారితోనే కలుపుకోవడం పరిపాటయిపోయింది.

ఆ సమూహాలను వారు చేసే వృత్తి పేరుతో కులం అన్నారు. ఆవిధంగా కులాలు ఏర్పడ్డాయి. పరిస్థితుల ప్రభావం వలన వలస వెళ్ళే గుంపుల పేర్లతోకూడా కులాలేర్పడి ఉండవచ్చు. ఇవికాక అడవుల్లోను, కొండలలోను నివసించే వారి గుంపు పేరులతో కూడా కులాలు ఏర్పడి ఉండవచ్చు. వ్యవసాయ ఆధారంగాను, అనేక జాతుల మనుషులు కలిసిపోయి స్థిరపడ్డ సమాజంలో జరిగింది. నేడు ఒక లక్షకు పైగా కులాలున్నాయని విద్యావంతులంటున్నారు. సమాజంలో ఏర్పడిన వివిధ వృత్తులను నాలుగు వర్ణాలుగా వివరించారు.

పంచములు :

మనువు అయిదవ వర్ణం లేదన్నాడు. నాగరకత అభివృద్ధి చెందిన సభ్య సమాజానికి దూరంగా అడవుల్లోను, కొండలలోను అక్కడి సంపద మీద ఆధారపడి కొన్ని అనాగరిక తెగలు ఉండేవి. వారు నాగరకత అభివృద్ధి చెందిన సమాజ వ్యవస్థకు కట్టుబడి ఉండేవారు కారు. వారిని చాతుర్వర్ణ వ్యవస్థకు బయటివారుగా అయిదవ వారుగా పంచములని పిలువబడ్డారు. వారి అనాగరకత వలన ఆర్థికంగా కూడా వెనకబడ్డారు. వారిలో కొందరు నాగరక సమాజానికి విరుద్ధమైన కార్యకలాపాలు (దొంగతనం, దోపిడి, మత్తు పానీయాలు తయారీ మొదలైనవి) చేస్తుండేవారు. కాలక్రమేణా వారి ఆర్థికావసరాల కోసం నాగరిక సమాజంలో కలవడం మొదలయ్యాక వారి అనాగరిక ఆచార వ్యవహారాల నుంచి నాగరిక సమాజాన్ని కాపాడడం కోసం కొన్ని కట్టుబాట్లు చేశారు. ఆంగ్లేయ పరిపాలన కాలంలో ఆంగ్లేయులు కూడా వారిని నాగరిక సమాజం నుంచి దూరంగా స్థిరపరిచారు (సెటిల్‌మెంట్లు).

కుల వివక్షణ లేదు :

భారతీయ సంస్కృతిలో కుల ప్రసక్తి లేకుండా జ్ఞానియై లోకోపకారం చేసిన వారిని ప్రజలందరూ గౌరవించారు. ఉదాహరణకు **వాల్మీకి :** హిందువులు చాలా ఉన్నతమైనదిగా చెప్పే రామాయణం రచించిన వాల్మీకిని మహామునిగా కొన్ని వేల సంవత్సరాల తరువాత కూడా నేటికీ అందరూ గౌరవిస్తారు. ఆ మహాముని పేరుని సగౌరవంగా వినమ్రంగా తలుచుకుంటారు. వాల్మీకి మహాముని అవటానికి ముందు అడవుల్లో దారి కాచి ప్రయాణికుల ప్రాణాలు తీసి వారి సొమ్ముని దోచుకొని బ్రతికిన కిరాతకుడుగా చెప్తారు. కొందరు బోయవాడంటారు. అటువంటివాడు నారద ముని చెప్పిన మంచి మాటలతో సంస్కరింపబడి తపస్సు చేసి జ్ఞానాన్ని పొంది ఎన్నో ధర్మ సూత్రాలను రామాయణం ద్వారా లోకానికందించిన గొప్ప జ్ఞానిగా నేటికీ చిరస్మరణీయంగా నిలిచాడు.

వేదవ్యాసుడు : ఒక పల్లెకారుడి (మత్స్యకారుడు) కుమార్తె అయి నావ నడిపిన సత్యవతికి కలిగిన కుమారుడు శ్రీకృష్ణద్వైపాయనుడు. ఆ కుమారుడు చిన్న వయసులోనే తపస్సు చేసి అప్పట్లో మహా సముద్రంలాగా కలిసిపోయి ఉన్న వేద రాశిని సులువుగా నేర్చుకోవడానికి వీలుగా నాలుగు వేదాలుగా నియంత్రించి, పదిహేడు పురాణాలను వ్రాసి, మహాభారతాన్ని రచించి, దాని ద్వారా భగవంతుడు ఆపద్బాంధవులైన శ్రీకృష్ణ బలరాములుగా యాదవులింట అవతరించి, రాజకీయ చాతుర్యాన్ని ప్రయోగించి, సామ్రాజ్యంలో న్యాయం, ధర్మం, నీతి, నిజాయితీలను నెలకొల్పి భగవంతుడు ఒక్కడే అనీ, సర్వాంతర్యామి అని, మానవులందరూ తమను తామే ఉద్ధరించుకోవచ్చని, అలా చేయడానికి మార్గాలు తెలిపిన గీతా శాస్త్రాన్ని (భగవద్గీత) జనసామాన్యానికి అందించి పరమాత్ముని యెడల భక్తి, ప్రేమ కలిగించే భాగవతాన్ని రచించి హిందూ మతాన్ని పునఃస్థాపించిన వేదవ్యాసుడుగా భారతీయ సంస్కృతిలో ఒక ఉత్కృష్టమైన స్థానాన్ని అలంకరించాడు.నేటికీ వేదవ్యాసుడిని వ్యాస భగవానుడుగా గౌరవిస్తారు కొందరు. మత్స్య కన్య కుమారుడై మహా సముద్రంలాగా కలిసివున్న వేదరాశిని నాలుగు వేదాలుగా నియంత్రించిన కారణంగా పరమాత్ముని దశావతారాల్లో ఒకటైన మత్స్యావతారంగా గౌరవిస్తారు మరికొందరు.

రాముడు, కృష్ణుడు : కుల విచక్షణ లేదనడానికి మరికొన్ని ఉదాహరణలు : భగవంతుని అవతారాలైన శ్రీరాముడు క్షత్రియుడు. శ్రీకృష్ణుడు యాదవుడు. అయినప్పటికీ వారిని భగవత్స్వరూపులుగా కొలుస్తారు.

కులాంతర వివాహాలు :

ప్రాచీన వాఙ్మయంలో కులాంతర వివాహాలు కూడా జరిగినట్లు వ్రాశారు. శంతన మహారాజు క్షత్రియుడు. మత్స్యకారిణి సత్యవతిని ప్రేమించి వివాహం చేసుకున్నాడు. కణ్వ మహర్షి వద్ద పెరిగిన శకుంతల క్షత్రియుడైన దుష్యంతుని ప్రేమ వివాహం చేసుకుంది. క్షత్రియుడైన అర్జునుడు యాదవ స్త్రీ అయిన సుభద్రను వివాహమాడాడు. కులాలు వేరు, వర్ణాలు వేరు. కులాలు ఒక లక్షకు పైగా ఉన్నవి. వర్ణాలు నాలుగే. వర్ణాలు స్వభావాన్ననుసరించి ఏర్పడినవి. ఏ కులంలో అయినా నాలుగు వర్ణాల వారు ఉండవచ్చు.

4.0.0 లక్షణాలు :

ద్వౌ భూతసర్గౌ లోకేస్మిన్ దైవ ఆసుర ఏవ చ ।
దైవో విస్తరశః ప్రోక్తః ఆసురం పార్థ మే శృణు ॥ **(16 : 6)**

లోకమునందు దైవాసురలనెడి రెండు రకముల జీవులు కలరు.

దైవీ సంపద్విమోక్షాయ నిబంధాయాసురీ మతా ।
మా శుచః సంపదం దైవీమ్ అభిజాతోసి పాండవ ॥ **(16 : 5)**

దైవీ లక్షణములు గలవారు మోక్షము కొరకును, అసురీ లక్షణములు గలవారు బంధముల కొరకు ఉందురని పరిగణింపబడినది.

అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః ।
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయస్తవ ఆర్జవమ్ ॥ **(16 : 1)**

భయము లేకుండుట, సాత్త్వికత, మలినము లేకుండుట, జ్ఞాన యోగ స్థితిలో వ్యవహరించుట, దానము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, భగవతారాధన, వేద శాస్త్ర పఠన, తపస్సు, సరళత్వము.

అహింసా సత్యమక్రోధః త్యాగః శాంతిరపైశునమ్ ।
దయా భూతేష్వలోలుప్త్వం మార్దవం హ్రీరచాపలమ్ ॥ **(16 : 2)**

అహింస, సత్యము, కోపము లేకుండుట, త్యాగము, శాంతి ఇతరుల దోషములెన్నకుండుట, సకల జీవులయందు దయకలిగి ఉండుట, ఆశ లేకుండుట, మృదుత్వం, సిగ్గు ఉండుట వలన తప్పులు చేయకుండుట, చాంచల్యం లేకుండుట.

తేజః క్షమా ధృతిః శౌచమ్ అద్రోహో నాతిమానితా।
భవంతి సంపదం దైవీమ్ అభిజాతస్య భారత ॥ **(16 : 3)**

తేజస్సు, క్షమ, నిశ్చయము, బాహ్యశుద్ధి, ద్రోహము చేయకుండుట, గౌరవము కోరకుండుట దైవీ లక్షణములు.

దంభో దర్పోభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్యమేవ చ ।
అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపదమాసురీమ్ ॥ **(16 : 4)**

కపటము, మొండితనము, అహంకారము, క్రోధము, కఠినత్వము, అజ్ఞానము అసురీ లక్షణములు.

ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ జనా న విదురాసురాః ।
న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే ॥ **(16 : 7)**

అసురీ లక్షణాలు గలవారు కర్తవ్యమేదో చేయరానిదేదో ఎరుగరు. వారిలో శుచి, మంచి ప్రవర్తన, సత్యభాషణ ఉండదు.

అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురనీశ్వరమ్ ।
అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్ కామహైతుకమ్ ॥ **(16 : 8)**

వారు జగత్తు ఆధారము లేనిదనియు, అసత్యమనియు, భగవంతుడు లేడనియు, కామము, సంయోగముల వలన పుట్టుచున్నదితప్ప వేరే కారణము లేనిదనియు చెప్పుదురు.

ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య నష్టాత్మానోల్పబుద్ధయః ।

ప్రభవంత్యుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతోహితాః ॥ **(16 : 9)**

ఆ దృష్టితో అల్పబుద్ధి కలవారై ఆత్మ తెలిపే మంచి చెడులను తెలుసుకొనక జగత్తునకు మేలు కానటువంటి వినాశకరమగు క్రూర కర్మలలో నియుక్తులగుదురు.

కామమాశ్రిత్య దుష్పూరం దంభమానమదాన్వితాః ।

మోహాద్గృహీత్వాసద్గ్రాహాన్ ప్రవర్తంతేశుచివ్రతాః ॥ **(16 : 10)**

మితిలేని కోరికలతో కపటము, అహంకారము, మదములు కలిగి భ్రాంతి వలన ఆశాశ్వతములైన వానిని గ్రహించి సదా అపవిత్రులై ఉందురు.

చింతామపరిమేయాం చ ప్రలయాంతాముపాశ్రితాః ।

కామోపభోగపరమా ఏతావదితి నిశ్చితాః ॥ **(16 : 11)**

ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః ।

ఈహంతే కామభోగార్థమ్ అన్యాయేనార్థసంచయాన్ ॥ **(16 : 12)**

కామ భోగాలే పరమావధి అని నిశ్చయించి, జీవితమంతా మితంలేని చింతలనాశ్రయించి వందల కొలది ఆశాపాశాలలో బందీలై కామక్రోధాలు గలవారై కామభోగాల కొరకు అన్యాయంగా ధన సంపాదన కావింతురు.

ఇదమద్య మయా లబ్ధమ్ ఇమం ప్రాప్స్యేమనోరథమ్ ।

ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమ్ ॥ **(16 : 13)**

ఈనాడు ఇది పొందాను. కోరినది పొందెదను. ఇంత ధనము కలదు. ఇది కూడా భవిష్యత్తులో అభివృద్ధి చెందగలదు...

అసౌ మయా హతః శత్రుః హనిష్యే చాపరానపి ।

ఈశ్వరోహమహం భోగీసిద్ధోహం బలవాన్ సుఖీ ॥ **(16 : 14)**

నేను ఈ శత్రువును చంపాను. ఇతర శత్రువులను కూడా చంపెదను. నేను ప్రభువును, భోగిని, సిద్ధపురుషుడను, నేను బలవంతుడను (అన్నిటిలో), సుఖిని.

ఆఢ్యోభిజనవానస్తి కోన్యోన సదృశోమయా ।

యక్ష్యే దాస్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః ॥ **(16 : 15)**

నేను గొప్ప సంపద, పరివారముగల వాడను. నాతో సమానులెవరూ లేరు. యజ్ఞ దానములు చేసి సంతోషింతును అని అజ్ఞానముతో మోహితులై ఉందురు.

అనేక చిత్తవిభ్రాంతాః మోహజాలసమావృతాః ।

ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతంతి నరకేశుచౌ ॥ **(16 : 16)**

అనేక చిత్త విభ్రాంతులతో మోహజాలబద్ధులై కామభోగాలలో ఆసక్తులై మలినమైన నరకములో పడుదురు.

ఆత్మ సంభావితాః స్తబ్ధాః ధనమానమదాన్వితాః ।

యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దంభేనావిధిపూర్వకమ్ ॥ **(16 : 17)**

తనకు తానే అధికంగా భావించి గర్వముతో ధన గౌరవాలతో పొందిన మదంతో కపటులై విధిననుసరింపక నామమాత్రపు యజ్ఞములను చేయుదురు.

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః ।

మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతోభ్యసూయకాః ॥ **(16 : 18)**

అహంకారం, బలం, దర్పం, కామక్రోధాలు కలిగి తమయొక్క, ఇతరుల యొక్క దేహములలోనున్న నన్ను (పరమాత్మను) అసూయతో దూషింతురు.

4.1 ధర్మ సంస్థాపన :

అసురీ లక్షణాలుగల వారి వలన సమాజంలో దుర్మార్గులు అధికమై ధర్మమునకు హాని కలిగి అధర్మము వృద్ధినొంది మంచివారు అనేక కష్టనష్టాలు అనుభవించెదరు.

యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత ।

అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ ॥ **(4 : 7)**

ధర్మమునకు హాని కలిగి అధర్మము వృద్ధి చెందినప్పుడల్లా అవతరించుచుందును.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।

ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥ **(4 : 8)**

దుర్మార్గులను నశింపజేసి సజ్జనులను రక్షించి, ధర్మమును స్థాపించుటకు ప్రతి యుగమునందును అవతరించుచుందును.

భారతావనిలో విదేశీయుల పాలనలో అధర్మము వృద్ధినొంది సామాన్యులు అనేక కష్టనష్టాలు అనుభవించినపుడు మహాత్ముడైన గాంధీజీ శాంతియుత స్వాతంత్ర్య సమరాన్ని నడిపి విదేశీయ పాలనను అంతమొందించి స్వదేశీయ పరిపాలనను నెలకొల్పాడు. ఇటీవల ప్రభుత్వంలో అవినీతి వృద్ధినొందగా శ్రీ అన్నా హజారే విజృంభించి అవినీతి నిర్మూలనకు నడుంకట్టారు. ఆత్మ అందరిలోనూ ఉంది. ఆత్మ కూడా పరమాత్మే. మహాత్ముల ద్వారా పరమాత్మ ధర్మ రక్షణ చేస్తుంటారు.

5.0 జీవికి అంతం లేదు :

పునర్జన్మలున్నవనేది నేడు విజ్ఞానం ఆమోదించిన విషయమని డా॥ గ్రాన్విల్ ధర్మవర్ధనే, యూనివర్సిటీ ఆఫ్ కొలంబో, తెలిపారు. డా॥ స్టీవెన్సన్, యూనివర్సిటీ ఆఫ్ వర్జీనియా (యు.యస్.ఏ.), 3000 మంది పిల్లలు తెలిపిన గత జన్మ స్మృతులను శోధించి నిజమని తెలుసుకొని ముద్రించారు. ఇంకా చాలామంది వైజ్ఞానికులు ఇటువంటి పరిశోధనలను జరిపి పునర్జన్మలు జరుగుతున్నవని ధృవీకరించారు. వారిలో డా॥ సత్వంత్ పశ్రిచ (నింహాన్స్, బెంగుళూరు) ఒకరు.

న త్వేవాహం జాతు నాసం న త్వం నేమే జనాధిపాః ।

న చైవ న భవిష్యామః సర్వే నయమతః పరమ్ ॥ **(2 : 12)**

నేను కానీ నీవు కానీ ఈ రాజులు గానీ (ఎవరైననూ) ఉండని సమయం లేదు. భవిష్యత్తులో కూడా మనమందరం ఉండకపోము.

దేహినోస్మిన్ యథా దేహే కౌమారం యౌవనం జరా ।

తథా దేహాంతరప్రాప్తిః ధీరస్తత్ర న ముహ్యతి ॥ **(2 : 13)**

శరీరమును ధరించినవాని శరీరమునకు బాల్యము, యౌవ్వనము, వృద్ధాప్యము ఉన్నట్లే (మరణానంతరం) మరియొక శరీరమును పొందును. ధీరుడు ఈ విషయమున మోహమునొందదు (దుఖించదు).

5.1 కర్మ ఫలం :

కర్మణఃసుకృతస్యాహుః సాత్త్వికం నిర్మలం ఫలమ్ ।

రజసస్తు ఫలం దు:ఖమ్ అజ్ఞానం తమసః ఫలమ్ ॥ **(14 : 16)**

సత్త్వ గుణముతో మంచి పనులు చేస్తే నిర్మలమైన (దైవీ లక్షణాలు, దైవానుగ్రహము) ఫలము, రజోగుణముతో చేసే పనులకు దు:ఖము, తమో గుణముతో చేసే పనులకు అజ్ఞానము ఫలితములని చెప్పబడును.

అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।
భవత్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ ॥ **(18 : 12)**

కర్మఫల త్యాగము చేయనివానికి తాను చేసిన కర్మలకు మరణానంతరం ఇష్టమైనవి, ఇష్టము కానివి, మిశ్రమమైనవి అని మూడు విధములైన ఫలితములుండును. సన్యాసులకు ఎప్పుడైనా ఎటువంటి ఫలితములుండవు (అనుభవము కలుగదు).

5.2 మరణానంతరం :

శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః ।
గృహీత్వైతానిసంయాతి వాయుర్గంధానివాశయాత్ ॥ **(15 : 8)**

వాయువు మూలమునుండి వాసనలను కొనిపోయినట్లుగా ఆత్మ దేహమును వదలునప్పుడు మనసు, ఇంద్రియములను గొనిపోయి, వేరొక శరీరమును పొందును.

యత్ర కాలే త్వనావృత్తిమ్ ఆవృత్తిం చైవ యోగినః ।
ప్రయాతా యాంతి తం కాలం వక్ష్యామి భరతర్షభ ॥ **(8 : 23)**

యోగులు ఏ కాలమందు దేహత్యాగము చేసిన యెడల తిరిగి జన్మించరో లేక తిరిగి జన్మింతురో ఆ కాల గతులను తెల్పెదను.

అగ్నిర్జ్యోతిరహః శుక్లః షన్మాసా ఉత్తరాయణమ్ ।
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః ॥ **(8 : 24)**

పరబ్రహ్మమును తెలిసిన వారు ఉత్తరాయణములో శుక్ల పక్షములో పగటి సమయమున దేహత్యాగము చేసినవారు అగ్ని, జ్యోతిర్మయ మార్గములో పరబ్రహ్మ కడకేగుదురు.

ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్ ।
తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతిః యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥ **(8 : 25)**

దక్షిణాయనములో కృష్ణపక్షంలో రాత్రి సమయమున దేహత్యాగము చేసిన యోగులు పొగ మార్గంలో చంద్రలోకం చేరి తిరిగి జన్మింతురు.

శుక్లకృష్ణే గతీ హ్యేతే జగతః శాశ్వతే మతే ।
ఏకయా యాత్యనావృత్తిమ్ అన్యయావర్తతే పునః ॥ **(8 : 26)**

వెలుగు, చీకటి మార్గములలో వెలుగు మార్గములో వెళ్ళినవారు తిరిగి జన్మింపకుండుట, చీకటి మార్గములో వెళ్ళినవారు తిరిగి వచ్చి జన్మింతురని శాశ్వతాభిప్రాయము.

త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపా యజ్ఞైరిష్ట్వా స్వర్గతిం ప్రార్థయంతే ।
తే పుణ్యమాసాద్య సురేంద్రలోకమ్ అశ్నంతి దివ్యాన్ దివి దేవభోగాన్ ॥ **(9 : 20)**

మూడు (ఋగ్, యజు, సామ) వేదములనెరిగి యజ్ఞములతో నన్ను పూజించి సోమ రసమును త్రాగి పాపములు నశించి స్వర్గమును ప్రార్థించిన వారు పుణ్యమును పొంది ఇంద్రలోకమున దివ్యమైన స్వర్గమునందు దేవతలు అనుభవించు భోగములను అనుభవింతురు.

యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్ ।
తదోత్తమవిదాం లోకాన్ అమలాన్ ప్రతిపద్యతే ॥ **(14 : 14)**

సత్త్వ గుణము వృద్ధిపొందియున్నప్పుడు మరణించినవాడు పవిత్రమైన మహర్షుల లోకమును చేరును.

రజసి ప్రలయం గత్వా కర్మసంగిషు జాయతే ।

తథా ప్రలీనస్తమసి మూఢయోనిషు జాయతే ॥ **(14 : 15)**

రజోగుణము నందు మరణించినవాడు కామ్య కర్మలయందాసక్తిగలవారి వద్ద జన్మించును. తమో గుణమునందు మరణించినవారు మూఢులైన ప్రాణులయందు జన్మించును.

ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థాః మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః ।

జఘన్యగుణవృత్తిస్థాః అధో గచ్ఛంతి తామసాః ॥ **(14 : 18)**

సత్త్వ గుణములో ఉన్నప్పుడు మరణించినవారు ఉత్తమ లోకములకు పోవుదురు. రజో గుణమునందున్నప్పుడు మరణించిన వారు మధ్యస్థమైన లోకములకును తమో గుణమునందున్నప్పుడు మరణించిన వారు నీచ లోకములకు పోవుదురు.

5.3 పునర్జన్మలు :

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణాతి నరోపరాణి ।

తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణాన్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ ॥ **(2 : 22)**

మానవుడు చిరిగిన వస్త్రములను విడిచి నూతన వస్త్రమును గ్రహించు విధముగా దేహధారి అయిన జీవి నిష్ప్రయోజనమైన దేహమును వదలి మరొక క్రొత్త దేహమును గ్రహించును.

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ ।

తస్మాదపరిహార్యేర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ **(2 : 27)**

పుట్టినవానికి మరణము తథ్యము. మరణించిన వానికి కూడా పుట్టుక తథ్యము. అనివార్యమైన ఈ విషయము గురించి దుఃఖింపరాదు.

పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్ ।

కారణం గుణసంగోస్య సదసద్యోనిజన్మసు ॥ **(13 : 21)**

జీవుడు భౌతిక ప్రకృతిలో (శరీరముయందు) ఉండి ప్రకృతి జనిత గుణములను అనుభవించును. ఈ గుణ సంపర్కమే ఆ జీవునకు మంచి లేక చెడు జన్మలకు కారణమగుచున్నది.

యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కలేవరమ్ ।

తం తమేవైతి కౌంతేయ సదా తద్భావభావితః ॥ **(8 : 6)**

ఎల్లప్పుడు ఏ భావమును స్మరించుచుండునో అంత్య కాలమున ఆ భావమును స్మరించుచూ దేహమును విడిచి ఆభావమునకు సరిపడు శరీరమును పొందును.

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి ।

ఏవం త్రయీధర్మమనుప్రపన్నా గతాగతం కామకామా లభంతే ॥ **(9 : 21)**

స్వర్గ లోకమున విస్తృతంగా అనుభవించినవారు వారి పుణ్యము క్షీణించగానే భూలోకమున జన్మింతురు. ఈవిధముగా వేద ధర్మాలననుసరించువారు ఇంద్ర భోగములను కోరుచూ జనన మరణములను పొందుదురు.

తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్ ।

క్షిపామ్యజస్రమశుభాన్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు ॥ **(16 : 19)**

పరులను ద్వేషించు, క్రూరులైన నరాధములను ఈ సంసారమున అసురీ లక్షణములు గలవారి గర్భముల ద్వారా మాటిమాటికినీ జన్మింపజేయుదును.

అసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని ।
మామప్రాప్యైవ కౌంతేయ తతో యాంత్యధమాం గతిమ్ ॥ **(16 : 20)**

జన్మ జన్మలకు అసురీ జన్మలు పొందిన మూఢులు నన్ను పొందకయే నీచ గతిని పొందుదురు.

5.4 భూతలము స్వర్గమా? నరకమా?

పైన తెలిపిన విషయాలు సత్యాలే అని వైజ్ఞానికంగా తెలుస్తున్నది. విజ్ఞాన, వాణిజ్య, రాజకీయపరంగా నేడు ప్రపంచంలో ఉత్కృష్ట స్థాయిలో ఉన్న యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆఫ్ అమెరికా దేశంలో సుమారు క్రీ.శ. 1975వ సంవత్సరం ప్రాంతంలో వైజ్ఞానికంగా, సహేతుకంగా పరిశోధనలు జరిపి మనిషి మరణానంతరం ఆ మనిషి ఆత్మ అంతమవకుండా గతించిన జీవితంలోని ఘటనల స్మృతులతో మరొక లోకంలో తిరుగాడుతుందని, జీవించివుండగా ఆ మనిషి చేసిన పనులన్నీ పునర్దర్శించబడతాయని శాస్త్రజ్ఞులైన ఇద్దరు సోదరులు డాక్టర్ అర్నాల్డ్ మరియు డాక్టర్ అర్నాల్డ్ (సోదరులు) నిర్ధారించారు. వారి పరిశోధనా వృత్తాంతాన్ని 'లైఫ్ ఆఫ్టర్ లైఫ్' పుస్తక రూపంలో విడుదల చేశారు. ఆ విషయాన్నాధారంగా చేసుకొని హాలీవుడ్‌లో 'ఘోస్ట్' అనే పేరుతో చలనచిత్రం నిర్మించబడింది. ఇటీవల కాలంలో మరణించిన వారి ఆత్మల ఛాయా చిత్రాలు కూడా తీయడం జరిగింది. అటువంటి ఛాయాచిత్రాలను ఆంధ్రభూమి సచిత్ర వార పత్రికలో చూడవచ్చు (21 జూన్ 2007 52వ పేజి, 17 మే 2007 52వ పేజి). సుమారు క్రీ.శ. 2000–2001లో 'స్టార్ ప్లస్' ఇంగ్లీష్ టీవీ ఛానల్‌లో ప్రతి మంగళవారం రాత్రి 8 గంటలకు నమ్మలేని నిజాలను చూపించిన కార్యక్రమంలో ఒకరు మరణించి వేరే లోకంలో అగ్ని గోళాల్లో బాధపడుతూ తిరుగుతున్న మనుషుల్ని (చనిపోయినవారు) చూసిన తరువాత తిరిగి బ్రతికి తన జీవన సరళిని మంచిగా మార్చుకున్న ఉదంతాన్ని చూపారు. అదే కార్యక్రమంలోమరొకసారి ఒక పిల్లవాడు తన తల్లితో 'తను ఆమె తండ్రినని చెబుతూ, ఆమెకు ఆమె తండ్రికి తెలిసిన విషయాలను చెబుతూ ఆమెను వాత్సల్యంగా చూడడం, ఆ పిల్లవాడికి గుండె దగ్గర అనారోగ్యం, ఎక్స్ రేలో వాటి సూచనలు కనిపించడానికి, ఆమె తండ్రి (పోలీస్ ఆఫీసర్) దుండగుల కాల్పుల్లో ఆయన గుండెలో తూటాలు దిగి మరణించడానికి ఆత్మ (సూక్ష్మ శరీరం) ద్వారా మరుజన్మలో కూడా పూర్వజన్మ శారీరక రుగ్మతలు సంప్రాప్తిస్తాయా అనే అనుమానాన్ని కలిగించడం' చూపారు. మరికొందరు శాస్త్రజ్ఞులు పునర్జన్మల గురించి పరిశోధనలు జరిపి, మనుషులు మరణానంతరం పునర్జన్మలనెత్తుతారని నిర్ధారించారు.

సృష్టిలో ఉన్న విజ్ఞానంలో మనుషులకు తెలిసినది చాలా తక్కువ. తెలియని విషయాలే చాలా ఎక్కువగా ఉన్నాయి. నిజమైన శాస్త్ర జ్ఞాన దృక్పథం ఉన్నవారు అనుమానాస్పద విషయాన్ని క్షుణ్ణంగా పరిశోధించి సత్యాన్ని తెలుసుకుని అందరికీ తెలియజేసి శాస్త్రజ్ఞులతో సంప్రదింపులు జరిపి నిర్ధారించాలి. అంతేగానీ అలా పరిశోధించకుండా పాత విషయాలన్నింటినీ మూఢ నమ్మకాలనడం అశాస్త్రీయం, మూఢత్వం.

జీవాత్మకు మరణం లేదు. కృశించిన పాత శరీరాన్ని వదలి మరొక లోకంలో కొంతకాలం తిరుగాడుతుంది. మరణించే ముందు జీవితంలో మంచి పనులు చేస్తే మరణానంతరం ఆనందించే మంచి లోకాల్లో తిరుగాడుతుంది. మరణించే ముందు జీవితంలో చెడు పనులు చేస్తే మరణానంతరం బాధలు పడే చెడు లోకాలలో తిరుగాడుతుంది. మరణించే ముందు జీవితంలో తాను పొందిన నిర్జీవ సజీవ వస్తువులలో దేనినీ మరణానంతరం తనతో తీసుకుపోలేదు. అన్నిటినీ ఇక్కడే వదలివేయాల్సిందే.

జీవితంలో తను చేసిన పనుల ప్రభావం మాత్రం ఈ లోకంలో మిగిలిపోతుంది. మంచి పనులు చేస్తే ఆ పనుల ప్రభావం ఈ లోకంలో మంచిగా ఉంటుంది. చెడు పనులు చేస్తే ఆ పనుల ప్రభావం ఈ లోకంలో చెడుగా ఉంటుంది. మనుషులు చేసే మంచి లేక చెడు పనుల ఆధారంగా భూతలం స్వర్గంగా లేక నరకంగా మిగులుతుంది. ఆ మంచి లేక చెడు ప్రభావాలు ఈ లోకంలో తన సంతతి అనుభవిస్తుంది. భూలోకాన్ని స్వర్గంగా తీర్చిదిద్దాలా లేక నరకప్రాయంగా చేయాలా అనేది ప్రతి మనిషి ఆలోచించాలి.

జీవాత్మ తిరిగి ఈ లోకంలో పునర్జన్మ పొందినపుడు తాను పూర్వజన్మలో చేసిన పనుల ఫలితాల ఆధారంగా పునర్జన్మ లభిస్తుంది. పూర్వ జన్మలో మంచి పనులు చేసిన వారికి పునర్జన్మలో మంచి జీవితం లభిస్తుంది. పూర్వ జన్మలో చెడు పనులు చేసిన వారికి పునర్జన్మలో చెడు జీవితం లభిస్తుంది. అక్రమంగా పరుల సంపద దోచుకున్నవాడు కొంతకాలం ఆనందించవచ్చు.

మరుజన్మలో దోచుకోబడ్డవాడి స్థానే జన్మిస్తే ఆ జీవితమంతా సంపద పోయినవాడిలాగ దుఖించవలసిరావచ్చు. ఈ లోకంలో జీవితం స్వర్గమా లేక నరకమా అనేది ఎవరికి వారే చేసుకుంటారు.

ఇదంతా ఎలా జరుగుతుంది అనేది సృష్టి రహస్యం. అందుచేత అశాశ్వతమైన సుఖసంతోషాలనిచ్చే పనులు చేయక శాశ్వతానందాన్నిచ్చే పనులు చేయాలి. అలా చేయడానికి మంచి లక్షణాలనలవరచుకొని సన్మార్గులుగా జీవించాలి.

6.0 జీవన విధానం :

ప్రతి మనిషి ఒక నియమిత రీతిలో మంచి జీవనాన్ని గడపాలి.

6.1 దశలు :

మనిషి జీవితాన్ని 4 దశలుగా విభజించారు. 1. బాల్యం, 2. కౌమారం, 3. యౌవనం, 4. వార్ధక్యం.

6.2 ఆశ్రమాలు :

ప్రతి మనిషి సామాన్యంగా తన జీవన విధానాన్ని 4 ఆశ్రమాలుగా గడపాలని నియంత్రించారు. అవి

1. బ్రహ్మచర్యం, 2. గృహస్థాశ్రమం, 3.వానప్రస్థం, 4. సన్యాసం.

1. బ్రహ్మచర్యం : బ్రహ్మచర్యంలో విద్యలు నేర్చుకోవడం ముఖ్యమైన బాధ్యత.సామాన్యంగా గురుకులంలో ఉండి విద్య నేర్చుకొనేవారు. గురుకులంలో ఉండే అధ్యాపకులకు, వారి సంసార జీవనానికి, విద్యార్థులకు అన్న, వస్త్ర, గృహావసరాలకు అవసరమైన వనరులకుగాను విద్యార్థులు గురుకులానికి దగ్గరగా ఉన్న ఊరిలో భిక్షాటన చేయడం, గురుకులంలో ఉండే గోవుల ఆలన పాలన చూడడం, దగ్గరలో ఉన్న అడవిలో దొరికే వస్తువులు (పుల్లలు ఏరి) తేవడం, గురు సేవ చేయడం మొదలైన పనులు చేసేవారు. విద్యార్థులు బ్రహ్మచర్యం తప్పనిసరిగా పాటించేవారు. ఇది కౌమార దశలో చేయాలి. ఈ దశలో సత్త్వ గుణాన్ని అలవరుచుకోవాలి.

2. గృహస్థాశ్రమం : బ్రహ్మచర్యంలో నేర్చుకున్న విద్యనుపయోగించి స్వయంగా పనిచేసి ధనం సంపాదిస్తూ వివాహం చేసుకుని సంసార జీవనం గడుపుతూ తల్లిదండ్రులను, దేవతలను, అతిథులను తగినవిధంగా సంతోషపెట్టడం, ఆశ్రయించిన వారిని పోషించడం, పంచ యజ్ఞాలు అయిన దేవయజ్ఞం (దైవ ప్రార్థన), పితృయజ్ఞం (తల్లిదండ్రుల సేవ), భూత యజ్ఞం (పశుపక్ష్యాదులకు ఆహారం, నీరు అమర్చుట), మనుష్య యజ్ఞం (అతిథి సేవ), బ్రహ్మ యజ్ఞం (జ్ఞానార్జన) మొదలైనవి చేయాలి. అవి యౌవన దశలో పాటించాలి.

3. వానప్రస్థాశ్రమం : వృద్ధాప్యం వచ్చిన తరువాత అంటే వార్ధక్య దశలో తను స్థిరపరిచిన సంతానానికి కలిగిన సంతతిని చూసి ప్రాపంచిక విషయాలను వదలి దూరంగా అడవికి వెళ్ళి అక్కడ దొరికే వస్తువులు ఉపయోగిస్తూ జీవించడం, బ్రహ్మచర్యం పాటించడం, వీలైనంత వరకు పంచయజ్ఞాలు చేయడం, మౌనం మొదలైన నియమాలను పాటించడం చేస్తూ బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని పొందడానికి సాధన చేయాలి. నేటికీ పైన చెప్పిన వాటిలో అడవికి వెళ్ళడం మినహాయించి మిగిలిన పనులన్నీ చేయవచ్చు. సత్త్వ గుణం పెంచుకోవాలి.

4. సన్యాసాశ్రమం : సర్వసంగపరిత్యాగం, బ్రహ్మచర్యం, ఒక పూట భిక్షాటన, ఆత్మ దర్శనం చేయాలి. సన్యాసాశ్రమాన్ని వైరాగ్యం ఏర్పడిన తరువాత స్వీకరించాలి. త్రిగుణాతీతుడుగాను, స్థితప్రజ్ఞుడుగాను ఉండాలి.

అన్ని దశలలోను రజోగుణం, తమో గుణం, అదుపులో ఉంచడానికి ప్రయత్నించాలి.

6.3 సంస్కారం :

యే హి సంస్పర్శజా భోగా దు:ఖయోనయ ఏవ తే ।

ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ న తేషు రమతే బుధః ॥ **(5 : 22)**

ఇంద్రియముల వలన కలుగు భోగములు అశాశ్వతములు, దుఃఖ కారకములు. వివేకి వానియందు ఆసక్తుడు కాడు.

శక్నోతీహైవ యః సోఢుం ప్రాక్ శరీరవిమోక్షణాత్ ।

కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్తః స సుఖీ నర ః ॥ **(5 : 23)**

జీవించియుండగనే కామక్రోధాదుల ఉద్వేగములను అదుపులో ఉంచుకొనగలవారే సుఖవంతుడు.

త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః ।

కామః క్రోధస్తథా లోభః తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్ ॥ **(16 : 21)**

కామ క్రోధ లోభములు (కోరికలు, కోపము, ఆశ) మూడు విధాలైన నరక ద్వారములు. ఇవి మనిషిని అథోగతిపాలు చేయును. కనుక ఈ మూడింటిని విడువవలెను.

ఏతైర్విముక్తః కౌంతేయ తమోద్వారైః త్రిభిర్నరః ।

ఆచరత్యాత్మనః శ్రేయః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥ **(16 : 22)**

ఈ మూడు అజ్ఞాన ద్వారములనుండి విముక్తుడైన మానవుడు శ్రేయస్కరమైన పనులు చేసి తరువాత పరమగతిని పొందును.

యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః ।

న స సిద్ధిమావాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిమ్ ॥ **(16 : 23)**

ఎవరు శాస్త్రములు తెలిపిన నియమములను వదలి కోరికల కారణమున విశృంఖలముగా ప్రవర్తించునో అతడు సుఖమునుగానీ, సిద్ధినిగానీ, పరమగతినిగానీ పొందడు.

తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ ।

జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి ॥ **(16 : 24)**

నీవు చేయదగిన మరియు చేయదగని విషయములు తెల్పుటకు శాస్త్రమే ప్రమాణము. కనుక శాస్త్రము తెలిపిన విధంగా పనిని తెలుసుకొని చేయుము.

6.3.1 తపస్సులు :

దేవ ద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం శౌచమార్జవమ్ ।

బ్రహ్మచర్యమహింసా చ శారీరం తప ఉచ్యతే ॥ **(17 : 14)**

దేవుని, బ్రాహ్మణుని, గురువును, పూజనీయులను పూజించుట, పరిశుద్ధి, సరళత్వము, బ్రహ్మచర్యము, అహింస, శారీరక తపస్సులనబడును.

అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్ ।

స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ వాఙ్మయమ్ తప ఉచ్యతే ॥ **(17 : 15)**

ఉద్రేకము కలిగింపక ప్రీతికరము, లాభకరము, సత్యము అయిన మాటలాడుట స్వయముగా చదివి తెసుకొనుట వాక్కునకు సంబంధించిన తపస్సనబడును.

మనఃప్రసాదః సౌమ్యత్వం మౌనమాత్మవినిగ్రహః ।

భావసంశుద్ధిరిత్యేతత్ తపో మానసముచ్యతే ॥ **(17 : 16)**

మనఃప్రసన్నత, శాంత స్వభావము, మౌనము, నిగ్రహము, పవిత్ర స్వభావము ఇవన్నియును మానసిక తపస్సులనబడును.

శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తపస్తత్ త్రివిధం నరైః ।

అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైః సాత్త్వికం పరిచక్షతే ॥ **(17 : 17)**

దివ్యమైన (భగవంతునియందు) శ్రద్ధతో ఫలమునాశింపక చేయబడు తపస్సును సాత్త్విక తపస్సందురు.

సత్కారమానపూజార్థం తపో దంభేన చైవ యత్ ।

క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజసం చలమధ్రువమ్ ॥ **(17 : 18)**

సన్మానము, గౌరవము, పూజలందుకొనుటకు కపటముతో చేయబడు తపస్సులను రాజస తపస్సులందురు. ఇవి అస్థిరంగా తాత్కాలికమైనవి.

మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్ పీడయా క్రియతే తపః ।

పరస్యోత్సాదనార్థం వా తత్తామసముదాహృతమ్ ॥ **(17 : 19)**

ఇతరులకు కీడు కలిగించుట కొరకు తాను బాధపడుతూ మూఢత్వముతో చేయబడు తపస్సులను తామస తపస్సులందురు.

6.3.2 విద్య :

ప్రతి వానికీ విద్యనందించాలి. విద్యలో ఉండవలసినవి :

– పెద్దలను గౌరవించుట, పిన్నలను ప్రేమతో చూచుట, అందరితో ఆప్యాయంగా వ్యవహరించుట, పంచయజ్ఞాలు (తల్లిదండ్రులను ప్రేమాభిమానాలతో చూచుకొనుట, అతిథులను ఆదరించుట, పశుపక్ష్యాదుల ఆలనాపాలన చూచుట, జ్ఞానార్జన, దైవస్తుతి), యమం, నియమం (చూడుము : 8.6 ధ్యానయోగం), ఇంద్రియ నిగ్రహం, మనోనిగ్రహం, దైవీ లక్షణాలు, శారీరక, వాచిక మానసిక తపస్సులు అలవరచుట,

– శరీర, గృహ, పరిసరాలను శుచిగా ఉంచుట,

– ఆరోగ్యం, ఆహారం, వ్యాయామం, రక్షణ, (ఎ.సి.సి., ఎన్.సి.సి., భారత్ స్కౌట్స్‌లో శిక్షణ),

– శరీర, గృహాలంకరణ, ఉద్యానవన పెంపు,

– హస్త కళలు, ఆటలు, పాటలు, నృత్యాలు,

– సమాజం, వ్యవస్థల జ్ఞానం

– జీవితం యొక్క అవగాహన, స్వశక్తి మీద ఆధారపడుట, అవసరమైనవారికి సహాయం చేయుట మొదలైనవన్నీ విద్యలో భాగంగా ప్రతివారికీ నేర్పాలి.

– స్వార్థాన్ని అణచి దేశాభివృద్ధికి తోడ్పడే వ్యక్తిత్వాన్ని పెంపొందింపజేయుట, కర్మయోగం నేర్పుట,

– సామాన్యంగా నిత్య జీవితంలో ఉపయోగపడే పనిముట్లను ఉపయోగించుట,

– కూడు, గుడ్డ, గూడు, ఇతర అవసరాలు, సౌఖ్యాలు, ఆడంబరాలకు సంబంధించిన వృత్తి విద్యలలో స్వయం ఉపాధి, కుటీర పరిశ్రమలు నెలకొల్పుకునే సామర్థ్యం,

– సమాజ, దేశ సమస్యలు, పరిష్కారాలు, పౌరుల బాధ్యతలు తదితర విషయాలు తప్పనిసరిగా నేర్పించుట,

– ఆపై జ్ఞాన విజ్ఞానాన్ని, వ్యాపార, పరిపాలన, న్యాయ, రక్షణ మొదలైన వ్యవస్థలలో ఉన్నత విద్య, పరిశోధనలు.

7.0 పాప ప్రక్షాళన :

ఈ జన్మలోగానీ, గత జన్మలలోగానీ చేసిన పాపాలు మిగిలివుంటే వాటి ఫలితంగా జీవితంలో కష్టనష్టాలు కలుగుతాయి. జీవితాన్ని సుఖవంతం చేసుకొనుటకు మిగిలివున్న పాపాలను మిగిలివుండకుండా ప్రక్షాళన చేసుకోవాలి. పాప ప్రక్షాళన చేసుకొను విధానాలను కొన్నింటిని ఈ క్రింద తెలిపారు.

దైవమేవా పరే యజ్ఞం మోగినః పర్యుపాసతే ।

బ్రహ్మాగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి ॥ **(4 : 25)**

కొందరు యోగులు దేవతలను యజ్ఞము ద్వారా చక్కగా సేవింతురు. బ్రహ్మ జ్ఞానముగల మరికొందరు దేవతార్చన వదలి పరమాత్మయందే స్థితులౌదురు.

శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి ।

శబ్దాదీన్ విషయానన్య ఇంద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి ॥ **(4 : 26)**

కొందరు జ్ఞానేంద్రియములను నిగ్రహమనెడి అగ్నిలో హోమము చేయుదురు. మరికొందరు జ్ఞానేంద్రియ విషయములను జ్ఞానేంద్రియములనెడి అగ్నియందే హోమము చేయుదురు. అనగా జ్ఞానేంద్రియ విషయములు మనసునకు చేరకుండా చేయుదురు.

సర్వాణీంద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణి చాపరే ।

ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే ॥ **(4 : 27)**

ఇతరులు ఆత్మానుభవమును గోరి సకల ఇంద్రియ కర్మలను, ప్రాణ కర్మలను ఆత్మ సంయమ యోగమనెడి అగ్నియందు హోమము చేయుదురు.

ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే ।

స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయః సంశితవ్రతాః ॥ **(4 : 28)**

జ్ఞానవంతులు ద్రవ్యమును (సత్కార్యము కొరకు) వెచ్చించుట, తపస్సు చేయుట, యోగాభ్యాసము చేయుట, స్వయముగా (శాస్త్రములను) అధ్యయనము చేయుట, జ్ఞానయోగము మొదలగు కఠిన వ్రతములను ఆచరింతురు.

అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేపానం తథాపరే ।

ప్రాణాపానగతీ రుధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ॥ **(4 : 29)**

(కొందరు) అపాన వాయువును నిశ్వాస యందు, అట్లే నిశ్వాసను అపాన వాయువు నందు అర్పించి, ఇతరులు ప్రాణ వాయువును, అపాన వాయువులను నిరోధించుదురు.

అపరే నియతాహారాః ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి ।

సర్వే ప్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ॥ **(4 : 30)**

మరికొందరు నియమితాహారమును స్వీకరించి, ప్రాణ వాయువునందే ప్రాణ వాయువును హోమము చేయుదురు. పైన తెలిపిన యజ్ఞములనాచరించి పాపప్రక్షాళన గావించుకొందురు.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।

అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ॥ **(18 : 66)**

సర్వ ధర్మములను విడిచి కేవలం నన్నే (పరమాత్మునే) శరణుపొందుము. నేను (పరమాత్మ) సర్వ పాపములనుండి విముక్తుని గావింతును. విచారింపకుము.

యో మామజమనాదిం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరమ్ ।

అసమ్మూఢః స మర్త్యేషు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ **(10 : 3)**

ఎవడు భ్రాంతి లేనివాడై నన్ను పుట్టుక లేనివానిగను అనాదిగను సకల లోకములకు మహేశ్వరునిగను ఎరుగునో అతడు మరణించువారిలో సర్వపాపములనుండి ముక్తుడగును.

7.1 ముక్తి :

భౌతిక శరీరంతో జీవించువారు శారీరక అవసరాలను తీర్చుకొనుటకై పెక్కు కష్టములను అనుభవింతురు. కష్టములు లేకుండుటకు భౌతిక శరీరమును పొంది జన్మించకుండా ఉండవలెను. మోక్షమును పొందవలెను. అనగా శాశ్వత పరంధామమును చేరవలెను. అందులకు కర్మబంధముల నుండియు, రాగద్వేషములనుండియు ముక్తుడై పరమాత్ముని సదా ధ్యానించవలెను.

యజ్ఞ శిష్టామృతభుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।

నాయం లోకోస్త్యయజ్ఞస్య కుతోన్యః కురుసత్తమ ॥ **(4 : 31)**

యజ్ఞ ప్రసాదమును భుజించిన యోగులు పరబ్రహ్మమును పొందెదరు. యజ్ఞము చేయనివారికి ఈ లోకమునగానీ, పరలోకమునగానీ సుఖముండదు.

ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణో ముఖే ।

కర్మజాన్ విద్ధి తాన్ సర్వాన్ ఏవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥ **(4 : 32)**

(ఈవిధముగా) వేదముల ద్వారా తెలుపబడిన వివిధ యజ్ఞములు కర్మానుష్ఠానములని తెలిసికొని (శ్రద్ధగా ఆచరించి) ముక్తిని పొందెదవు.

జ్ఞేయః స నిత్యసన్న్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి ।

నిర్ద్వంద్వో హి మహాబాహో సుఖం బంధాత్ ప్రముచ్యతే ॥ **(5 : 3)**

ఎవరు ద్వేషముగాని కోరిక గానీ లేకుండునో అతడు నిత్య సన్యాసిగా తెలియబడును. రాగద్వేషములు, సుఖదుఖములు, మానవమానములు, జయాపజయములు, శీతోష్ణాలు మొదలగు ద్వంద్వములు లేనివాడు సుఖముగా బంధమునుండి ముక్తుడగును.

ఏషా తే భిహితా సాంఖ్యే బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శృణు ।

బుద్ధ్యా యుక్తో యయా పార్థ కర్మబంధం ప్రహాస్యసి ॥ **(2 : 39)**

ఇదంతయు (సమత్వ బుద్ధిని) సాంఖ్య (జ్ఞాన) యోగ దృష్టితో వివరించితిని. దానిని కర్మయోగ దృష్టితో కూడా వివరించెదను. దానిని తెలుసుకొని సమత్వ బుద్ధిగలవాడవై వ్యవహరించినచో కర్మ బంధముల నుండి విముక్తడవయ్యెదవు.

అన్యే త్వేమజానన్తః శృత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే ।

తే అపి చాతితరన్త్యేవ మృత్యుం శృతిపరాయణాః ॥ **(13 : 25)**

మోక్ష మార్గములనెరుగనివారు తెలిసిన వారినుండి విని ఉపాసనలు (పూజలు) చేసి జనన మరణముల నుండి ముక్తులు కాగలరు.

7.2 మోక్షం :

అవ్యక్తముకన్ననూ అవ్యక్త భావమైన పరంధామమును (పరమాత్ముని ప్రదేశము) చేరినవారు తిరిగి జన్మించరు. ఆ స్థితిని పొందుట మోక్షమనబడును. మోక్షమునొందని వారు వారి పుణ్యము అయిపోయిన వెంటనే భౌతిక శరీరంతో జన్మింతురు.

పరస్తస్మాత్తు భావోన్యోవ్యక్తోవ్యక్తాత్ సనాతనః

యః స సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు న వినశ్యతి ॥ **(8 : 20)**

అవ్యక్తమైనదానికన్నా మరియొక అవ్యక్త భావము దివ్యమైనది, శాశ్వతమైనది ఏది కలదో అది సమస్త సృష్టి నశించినను నశించదు.

ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోర్జున ।

మాముపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే ॥ **(8 : 16)**

బ్రహ్మ లోకము వరకునుగల లోకములు (నశించి) తిరిగి పుట్టినవి. (భౌతిక శరీరమును వదలినవారు కొందరు ఆ లోకములలో కొంతకాలముండి తిరిగి భౌతిక శరీరములో జన్మింతురు.) కాని నన్ను చేరి మరలా పుట్టుట జరగదు.

అవ్యక్తోక్షర ఇత్యుక్తః తమాహుః పరమాం గతిమ్ ।

యం ప్రాప్య న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥ **(8 : 21)**

దేనిని పొంది మరల తిరిగి రారో అట్టి నా పరంధామము వ్యక్తము కానిది, నాశము లేనిదిగా చెప్పబడినది. అదే తుది గమ్యముగా తెలియబడినది.

న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః ।

యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥ **(15 : 6)**

దేనిని పొంది తిరిగి రారో అట్టి నా నివాసము సూర్య చంద్రులచేగానీ, అగ్నిచేగానీ ప్రకాశింపబడదు.

యం హి న వ్యథయంత్యేతే పురుషం పురుషర్షభ ।

సమదుఃఖసుఖం ధీరం సోమృతత్వాయ కల్పతే ॥ **(2 : 15)**

సుఖ దుఖములకు కలతనొందని ధీరుడు మోక్షమునకు అర్హుడు.

వీతరాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః ।

బహవో జ్ఞానతపసా పూతా మద్భావమాగతాః ॥ **(4 : 10)**

ఆసక్తి, భయము, కోపముల నుండి ముక్తుడై మనస్సును నాయందుంచి నన్నాశ్రయించిన పలువురు జ్ఞాన తపస్సుతో పవిత్రులై నన్ను పొందిరి.

అభ్యాసయోగయుక్తేన చేతసా నాన్యగామినా ।

పరమం పురుషం దివ్యం యాతి పార్థానుచింతయన్ ॥ **(8 : 8)**

ఇతర మార్గములో వెళ్ళకుండా యోగాభ్యాసముచే ఎల్లప్పుడునూ తలచుచూ దివ్యుడైన పరమ పురుషుని పొందును.

కవిం పురాణమనుశాసితారమ్ అణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః ।

సర్వస్య ధాతారమచింత్యరూపమ్ ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ॥ **(8 : 9)**

ప్రయాణకాలే మనసాచలేన భక్త్యా యుక్తో యోగబలేన చైవ ।

భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్యసమ్యక్ స తం పరం పురుషముపైతి దివ్యమ్ ॥ **(8 : 10)**

సృష్టి రచయిత, ప్రాచీనుడు, సర్వాన్ని శాసించి నియమించువాడు, అణువుకన్నను సూక్ష్మమైనవాడు, అన్నిటినీ పోషించువాడు, ఊహింపశక్యముగాని రూపముగలవాడు, సూర్య తేజస్సు కలిగి తమస్సునకు అతీతుడు అయిన పరమాత్మను సర్వదా స్మరించుచూ మనసు నందు అచంచలమైన భక్తి కలిగినవాడు మరణ సమయమున యోగశక్తిచే కనుబొమల నడుమ ప్రాణవాయువును స్థాపించినవాడు దివ్యమైన పరమ పురుషుని పొందును.

యదక్షరం వేదవిదో వదంతి విశంతి యద్యతయో వీతరాగాః ।

యదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి తత్తే పదం సంగ్రహేణ ప్రవక్ష్యే ॥ **(8 : 11)**

వేదములెరిగినవారు ఏ పరమ పధమును చెప్పుదురో, సన్యాసులైన యతులు దేనిలో ప్రవేశింతురో, దేనిని కోరి బ్రహ్మచర్యమునవలంబింతురో ఆ (పరమ) పధమును సంగ్రహముగా వివరింతును.

అంతకాలే చ మామేవ స్మరన్ ముక్త్వాకలేవరమ్ ।

యః ప్రయాతి స మద్భావం యాతి నాస్త్యత్ర సంశయః ॥ **(8 : 5)**

నన్ను స్మరించుచు దేహమును వదలినవాడు నిస్సందేహముగా నన్నే పొందును.

సర్వద్వారాణి సంయమ్య మనో హృది నిరుధ్య చ ।

మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనః ప్రాణమ్ ఆస్థితో యోగధారణామ్ ॥ **(8 : 12)**

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్ మామనుస్మరన్ ।

యః ప్రయాతి త్యజన్ దేహం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥ **(8 : 13)**

శరీరమునందలి అన్ని ద్వారములను నియంత్రించి మనస్సును హృదయమునందు నిరోధించి ఏకాగ్రతతో యోగస్థితిలో ప్రాణమున్నవాడై ఆత్మను శిరస్సునందు స్థాపించి, ఓంకారమును ఉచ్చరించుచూ నన్ను (పరమాత్మను) స్మరించుచు ఎవడు శరీరమును విడిచివెళ్ళునో అతను పరమగతిని పొందును.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా ।

భూతప్రకృతిమోక్షం చయే విదుర్యాంతి తే పరమ్ ॥ **(13 : 34)**

శరీరమునకు, అందున్న ఎరిగినవానికి గల భేదమును, జీవుడు ప్రకృతి నుండి మోక్షమును పొందు విధానములను ఎవరు జ్ఞాన దృష్టితో తెలుసుకుంటారో వారు పరమాత్ముని చేరుదురు.

ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః ।

సర్గేపి నోపజాయన్తే ప్రలయే న వ్యథన్తి చ ॥ **(14 : 2)**

ఈ జ్ఞానమునాశ్రయించి నా స్వభావమును పొంది సృష్టి యందు ఎప్పుడును జన్మించరు. ప్రళయమునందు కూడా వ్యధనొందరు.

నిర్మానమోహా జితసంగదోషా అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః ।

ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదు:ఖసంజ్ఞైః గచ్ఛంత్యమూఢాః పదమవ్యయం తత్ ॥ **(15 : 5)**

దురభిమానము, మోహములు లేనివారు, ఆసక్తి అను దోషమును జయించినవారు, పరమాత్మయందు నిత్యము స్థితులైనవారు, కోరికల నుండి మరలినవారు, సుఖదుఖములవంటి ద్వంద్వములనుండి విముక్తులైనవారు, భ్రాంతిలేని వారు శాశ్వతమైనట్టి (పరమ) పథమును పొందుదురు.

మాముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయమశాశ్వతమ్ ।

నాప్నువంతి మహాత్మానః సంసిద్ధిం పరమాం గతాః ॥ **(8 : 15)**

నన్ను పొందిన మహాత్ములు ఉత్కృష్టమైన సంపూర్ణత్వమును పొంది దు:ఖములకు నిలయమై అశాశ్వతమైన పునర్జన్మను పొందరు.

8.0 మోక్ష సోపానాలు :

ఏవిధమైనటువంటి సందేహము లేకుండా శ్రద్ధతో పరమాత్ముని శరణుజొచ్చి కర్మయోగము లేక సాంఖ్య (సమత్వ బుద్ధి) యోగము లేక ధ్యాన యోగము చేసి పరమాత్ముని చూసి మోక్షమునొందగలరు.

ధ్యానేనాత్మని పశ్యన్తి కేచిదాత్మానమాత్మనా ।

అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే ॥ **(13 : 24)**

పరమాత్ముని కొందరు ధ్యాన యోగము వలన తమయందే చూతురు. ఇతరులు సాంఖ్య యోగము వలన, మరికొందరు కర్మయోగము వలన కూడా చూచెదరు.

తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత ।

తత్ప్రసాదాత్పరాం శాన్తిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్ ॥ **(18 : 62)**

అన్ని విధముల వానినే శరణుజొచ్చుము. అతని అనుగ్రహముచే పరమశాంతిని శాశ్వత స్థానమును పొందగలవు.

అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి ।

నాయం లోకోస్తి న పరో న సుఖం సంశయాత్మనః ॥ **(4 : 40)**

అజ్ఞాని, సందేహించువాడు, శ్రద్ధ లేనివాడు నశించును. సందేహించువానికి ఈ లోకమునగానీ పరలోకమునగానీ సుఖము లేదు.

8.1 కర్మ యోగము :

సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరావుభౌ ।

తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే ॥ **(5 : 2)**

(కర్మ చేయకుండా) సన్యసించుట, కర్మయోగాచరణ రెండును మోక్షగామికి మేలు చేసేవే. కానీ ఆ రెండింటిలో కర్మ సన్యాసముకన్ననూ కర్మ యోగమే ఉత్తమమైనది.

జ్ఞేయః స నిత్యసన్న్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి ।

నిర్ద్వంద్వో హి మహాబాహో సుఖం బంధాత్ ప్రముచ్యతే ॥ **(5 : 3)**

ఎవరు దేనిని ద్వేషింపక దేనిని కోరకుండునో అతడు నిత్య సన్యాసిగా తెలియబడును. సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములు లేనివాడు సుఖముగా బంధములనుండి ముక్తుడు కాగలడు.

సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బాలాః ప్రవదంతి న పండితాః

ఏకమప్యాస్థితః సమ్యక్ ఉభయోర్విందతే ఫలమ్ ॥ **(5 : 4)**

సాంఖ్య (భౌతిక జగత్తు యొక్క విశ్లేషణాత్మక అధ్యయనము చేయువారు), కర్మ యోగములు భిన్నములని అల్పజ్ఞులు చెప్పుదురు. పండితులట్లు చెప్పరు. ఏ ఒక్కదానినైననూ ఆచరించెడివాడు ఆ రెండింటి యొక్క ఫలమైన పరమాత్మను పొందును.

యత్ సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్యోగైరపి గమ్యతే

ఏకం సాంఖ్యం చ యోగం చ యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥ **(5 : 5)**

సాంఖ్య యోగులు పొందు స్థానమునే కర్మ యోగులును చేరుదురు. సాంఖ్య-కర్మ యోగములను ఒక్కటిగా చూసెడివాడే సరిగా చూసెడివాడు.

సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దు:ఖమాప్తుమయోగతః ।

యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥ **(5 : 6)**

అయోగ్యుడు సన్యాసాశ్రమున దు:ఖమును పొందును. పరమాత్మను స్మరించు కర్మయోగి పరమాత్మను శీఘ్రముగా పొందును.

యోగయుక్తో విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేంద్రియః ।

సర్వభూతాత్మభూతాత్మా కుర్వన్నపి న లిప్యతే ॥ **(5 : 7)**

పరిశుద్ధమైన అంతఃకరణ కలిగి మనో నిగ్రహము కలగి ఇంద్రియములను జయించి సకల ప్రాణులయందును దయగల కర్మయోగి కర్మలనాచరించుచున్నను కర్మ ఫలములో బద్ధుడు కాడు.

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।

లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ॥ **(5 : 10)**

ఎవడు సంగత్వమును వదలి పరమాత్మునికి ధారపోయుచు పనులను చేయునో అతడు తామరాకు నీటిచే తడపబడని విధముగా పాపముచే ప్రభావితుడు కాడు.

స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః ।

స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు ॥ **(18 : 45)**

తమ స్వాభావిక కర్మల యందు నిరతులైన మానవులు సిద్ధిని పొందుదురు. అది ఏవిధముగా పొందునో వినుము.

యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్ ।

స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః ॥ **(18 : 46)**

ఎవరిచే సృష్టి అంతయూ వ్యాప్తమైనదో ఎవరినుండి సకల భూతములును ఆవిర్భవించినవో అట్టి పరమాత్మను మానవుడు తన స్వాభావిక కర్మలతో పూజించి సిద్ధిని పొందును.

శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వమష్ఠితాత్ ।

స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥ **(18 : 47)**

చక్కగా చేయబడిన పరధర్మముకన్నా తక్కువ విలువగల స్వధర్మమే మేలు. స్వాభావిక కర్మనాచరించువాడు పాపమును పొందదు.

యస్త్వింద్రియాణి మనసా నియమ్యారభతేర్జున ।

కర్మేంద్రియైః కర్మయోగమ్ అసక్తః స విశిష్యతే ॥ **(3 : 7)**

ఎవరు మనస్సుచే ఇంద్రియములను నియంత్రించి అనాసక్తుడై కర్మేంద్రియములతో కర్మయోగమునారంభించునో అతడు శ్రేష్ఠుడు.

నియతం కురు కర్మ త్వం కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః ।

శరీరయాత్రాపి చ తే న ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః ॥ **(3 : 8)**

పని చేయకుండా జీవితము ఫలించదు. పని చేయకుండుటకన్నా నీ కర్తవ్యమును చేయుట మేలు.

యజ్ఞార్థాత్ కర్మణోన్యత్ర లోకోయం కర్మబంధనః ।

తదర్థం కర్మ కౌంతేయ ముక్తసంగః సమాచర ॥ **(3 : 9)**

పరమాత్ముని కొరకు కాక ఇతరమైన పనులు చేయుట వలన ఆ పనుల బంధములలో చిక్కుకొనెదవు. కనుక పరమాత్ముని కొరకు మాత్రము కర్తృత్వాభిమానము లేకుండా చక్కగా చేయుము.

సహయజ్ఞా ప్రజాః సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః ।

అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ ఏష వోస్త్విష్టకామధుక్ ॥ **(3 : 10)**

పూర్వము ప్రజలను యజ్ఞములతో సహా సృష్టించి ఇవి మీకు ఇష్టమైన వాటిని కామధేనువు వలె ఇచ్చును. దీనివలన శ్రేయస్సును పొందమని భగవానుడు పలికెను.

దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః ।

పరస్పరం భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ ॥ **(3 : 11)**

ఈ యజ్ఞములచే దేవతలు తృప్తినొంది పంటలు, కాంతి, వాయువులతో మిమ్ములను తృప్తిపరచెదరు. పరస్పరం తృప్తిపరచుకొనుచు మీరు పరమ శ్రేయస్సును పొందగలరు.

ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞభావితాః ।

తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యో యో భుంక్తే స్తేన ఏవ సః ॥ **(3 : 12)**

యజ్ఞాచరణచే తృప్తినొందిన దేవతలు మీకు ఇష్టమైన భోగములను ఇవ్వగలరు. వారిచే ఇవ్వబడిన వాటిని ఆ దేవతలకు అర్పింపక ఎవరు తానే అనుభవించునో వారు దొంగలు.

యజ్ఞశిష్టాశినః సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః ।

భుంజతే తే త్వఘం పాపా యే పచంత్యాత్మకారణాత్ ॥ **(3 : 13)**

నివేదించిన ప్రసాదమును భుజించునట్టి భక్తులు సకల పాపములనుండి విముక్తులగుదురు. కేవలము తమకొరకే వండుకొనువారు ఘోర పాపమును అనుభవింతురు.

అన్నాద్భవంతి భూతాని పర్జన్యాదన్నసంభవః ।

యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవః ॥ **(3 : 14)**

సకల ప్రాణులు అన్నము వలన పెరుగును. వర్షము నుండి అన్నము సంభవించును. యజ్ఞము వలన వర్షము కురియును. యజ్ఞము కర్మ చేయుట వలనే సాధ్యము.

కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మాక్షరసముద్భవమ్ ।

తస్మాత్ సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ **(3 : 15)**

యజ్ఞ కర్మ వేదము నుండి, వేద జ్ఞానము పరమాత్మ నుండి ఉద్భవించినవి. అందుచే సర్వవ్యాపకమైన పరమాత్మ యజ్ఞమునందే ప్రతిష్ఠింపబడియుండును.

ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహ యః ।

అఘాయురింద్రియారామో మోఘం పార్థ స జీవతి ॥ **(3 : 16)**

ఈ విధముగా నిర్ణయింపబడిన పద్ధతిని అనుసరింపక ఇంద్రియ భోగాలతో పాపమయ జీవితము గడుపువాడు వ్యర్థజీవి.

యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।

నాయం లోకోస్త్యయజ్ఞస్య కుతోన్యః కురుసత్తమ ॥ **(4 : 31)**

యజ్ఞఫలమైన అమృతమును ఆస్వాదించినవారు సనాతనమైన పరబ్రహ్మమును చేరెదరు. యజ్ఞము చేయనివానికి ఈ లోకమునగానీ ఏ ఇతర లోకమునగానీ ఆనందము ఉండదు.

కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ అకర్మణి చ కర్మ యః

స బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు స యుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥ **(4 : 18)**

కర్మయందు అకర్మను అకర్మయందు కర్మను చూచువాడు అన్ని పనులను చేస్తున్నప్పటికినీ మనుషులలో బుద్ధిమంతుడు, యోగి.

యస్య సర్వే సమారంభాః కామసంకల్పవర్జితాః ।

జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః ॥ **(4 : 19)**

ఎవని పనులన్నియును కోర్కెల వలన సంకల్పించబడినవి కాకుండునో మరియు ఎవని పనులన్నియును జ్ఞానముచే బాగా యోచింపబడి చేయబడునో అట్టివానిని పండితుడని తెలిసినవారు చెప్పెదరు.

త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః ।

కర్మణ్యభిప్రవృత్తోపి నైవ కించిత్ కరోతి సః ॥ **(4 : 20)**

కర్మ ఫలముపై ఆసక్తిని విడిచి ఎల్లప్పుడును తృప్తి కలిగియుండి నిరాశ్రయులైనవాడు పనులు చేస్తున్నప్పటికినీ ఏమియు చేయనివాడే అగును (కర్మ ఫలములో చిక్కుకొనడు).

నిరాశీర్యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః ।

శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥ **(4 : 21)**

ఆశ లేకుండా చిత్తమును నిగ్రహించి తన సర్వస్వమును వదలి కేవలము శరీర పోషణ కొరకు పనిచేయువాడు పాపమును పొందడు.

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో ద్వంద్వాతీతో విమత్సరః ।

సమః సిద్ధావసిద్ధౌ చ కృత్వాపి న నిబధ్యతే ॥ **(4 : 22)**

యాదృచ్ఛికంగా లభించిన దానితో తృప్తుడై సుఖదు:ఖాది ద్వంద్వములకు అతీతుడై అసూయ లేనివాడై సిద్ధి అసిద్ధుల యందు సమత్వ భావము కలిగియుండెడివాడు పనులు చేయుచున్నప్పటికీ వాటి పాపపుణ్యాలలో చిక్కుకొనడు.

గతసంగస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః ।

యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే ॥ **(4 : 23)**

గత అనుభవములనుండి సంపూర్ణముగా ముక్తుడై సదా ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానము పొందవలెనను చిత్తము కలిగి యజ్ఞము (భగవత్సేవ) కొరకు మాత్రము పనులు చేయువాని కర్మలన్నియు పూర్తిగా లయమగును (కర్మ ఫలములు మిగిలివుండవు). కనుక ముక్తి పొందుటకు అర్హుడు.

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥ **(4 : 24)**

బ్రహ్మార్పణము కొరకు హోమమునందు అర్పింపబడు హవిస్సు బ్రహ్మము, అగ్ని బ్రహ్మము, అర్పించువాడు బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మ కర్మ నుండి పొందదగిన ఫలము కూడా బ్రహ్మమే.

8.1.1 నిష్కామ కర్మ :

నేహాభిక్రమనాశోస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే ।

స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥ **(2 : 40)**

దీనిలో ప్రయత్నమునందు నష్టముగానీ హానిగానీ యుండదు. కొంచెమైనా ఈ ధర్మము మహత్తరమైన (మరణ) భయము నుండి రక్షించును.

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన ।

బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయో వ్యవసాయినామ్ ॥ **(2 : 41)**

ఇందులో ఒకే లక్ష్యంతో స్థిరమైన బుద్ధి ఉంటుంది. స్వార్థం కోసం పనిచేసేవారి బుద్ధి అసంఖ్యాకములై పెక్కు శాఖలు (కోరికల వలన) కలిగినవిగా ఉండును.

తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర ।

అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః ॥ **(3 : 19)**

అందుచే ఎల్లప్పుడును స్వార్థము లేకుండా కర్తవ్య కర్మలను చేయుము. నిస్వార్థ కర్మ వలన మానవుడు పరమాత్మను పొందును.

కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమ్ ఆస్థితా జనకాదయః ।

లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి ॥ **(3 : 20)**

జనకుడు మొదలైనవారు లోకహితార్థమై పనులు చేసి పరమసిద్ధిని పొందిరి. అందుకు నీవును తగుదువు.

యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరో జనః ।

స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే ॥ **(3 : 21)**

శ్రేష్ఠుడు ఏమేమి చేస్తాడో ఇతరులు ఆయా పనులనే చేస్తారు. అతడు దేనిని ప్రమాణంగా చేస్తాడో లోకములో దానిని అనుసరించెదరు.

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన ।

నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి ॥ **(3 : 22)**

ముల్లోకములలో నాకు కర్తవ్యమేదియు లేదు. పొందదగినవానిలో పొందలేనిదేదియు లేదు. అట్లయినను నేను పనులలో నిమగ్నమై ఉన్నాను.

యది హ్యహం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతంద్రితః

మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥ **(3 : 23)**

ఎప్పుడైనా నేను శ్రద్ధతో పనులు చేయకుండిన యెడల మనుషులందరూ అన్ని విధములుగా నా మార్గముననుసరింతురు (పనులు చేయుట మానెదరు).

ఉత్సీదేయురిమే లోకా న కుర్యాం కర్మ చేదహమ్ ।

సంకరస్య చ కర్తా స్యామ్ ఉపహన్యామిమాః ప్రజా ॥ **(3 : 24)**

ఒకవేళ నేను పనులు చేయుట మానినచో లోకములన్నియు నాశనమగును. లోకములలో అల్లకల్లోలము చెలరేగుటకు కారకుడనయ్యెదను. ప్రజలందరినీ నాశనము చేసినవాడనయ్యెదను.

న చ మాం తాని కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ ।

ఉదాసీనవదాసీనం అసక్తం తేషు కర్మసు ॥ **(9 : 9)**

ఆ పనుల యెడ నిస్వార్థంగా ఉదాసీనుడనై ఉన్నట్టి నన్ను ఆ పనులన్నీ కూడా (కర్మఫలంతో) బంధింపవు.

యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతిమాప్నోతి నైష్ఠికీమ్ ।

అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తో నిబధ్యతే ॥ **(5 : 12)**

వివేకి కర్మఫలములను విడిచి నిశ్చలమైన శాంతిని పొందును. అవివేకి కోర్కెల కారణమున కర్మఫలములో ఆసక్తుడై బద్ధుడగును.

చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః ।

తస్య కర్తారమపి మాం విద్ధ్యకర్తారమవ్యయమ్ ॥ **(4 : 13)**

నాలుగు వర్ణాలవారిని (బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర) వారి గుణ కర్మలననుసరించి నేనే సృష్టించిననూ శాశ్వతుడనైన నన్ను అకర్తనుగా తెలిసికొనుము.

న మాం కర్మాణి లింపంతి న మే కర్మఫలే స్పృహా ।

ఇతి మాం యోభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే ॥ **(4 : 14)**

పనులు నన్ను ప్రభావితము చేయవు. నాకు కర్మఫలాసక్తి లేదు. ఈ సత్యము నెరిగినవాడు కర్మఫలముచే బద్ధుడు కాకుండును.

ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పైర్వైరపి ముముక్షుభిః ।

కురు కర్మైవ తస్మాత్ త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతమ్ ॥ **(4 : 15)**

పూర్వము ముక్తులైనవారు ఈవిధంగా తెలిసికొని పనులు చేశారు. నీవు కూడా వారివలెనే నీ పనులు చేయుము.

సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత ।

కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తః చికీర్షుర్లోకసంగ్రహమ్ ॥ **(3 : 25)**

పామరులు (కర్మఫలమునందు) ఆసక్తులై పనులు చేయునట్లు పండితులు లోకహితార్థము (కర్మఫలమునందు) అనాసక్తుడై (నిస్వార్థముగా) పనులు చేయవలెను.

న బుద్ధిభేదం జనయేత్ అజ్ఞానాం కర్మసంగినామ్ ।

జోషయేత్ సర్వకర్మాణి విద్వాన్ యుక్తః సమాచరన్ ॥ **(3 : 26)**

తమ కొరకు పనులయందాసక్తులైన పామరులకు మానసిక కలతలు కలిగించరాదు. పండితుడు అన్ని పనులను చక్కగా చేయుచు వారిని ఉత్సాహపరచవలెను.

ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన ద్వంద్వమోహేన భారత ।

సర్వభూతాని సమ్మోహం సర్గే యాంతి పరంతప ॥ **(7 : 27)**

ఇష్టాయిష్టాల వలన కలిగిన సుఖదు:ఖాది ద్వంద్వముల ప్రభావమున జగత్తునందలి ప్రాణులన్నియు జన్మిస్తూనే భ్రాంతినొందుచున్నవి.

యేషాం త్వంతగతం పాపం జనానాం పుణ్యకర్మణామ్ ।

తే ద్వంద్వమోహనిర్ముక్తా భజంతే మాం దృఢవ్రతాః ॥ **(7 : 28)**

పుణ్య కార్యములు చేసి తమ పాపములను తొలగించుకొనినవాడు ద్వంద్వముల భ్రాంతి నుండి ముక్తుడై దృఢమైన భక్తితో నన్ను భజించెదరు.

సర్వకర్మాణ్యపి సదా కూర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః ।

మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్ ॥ **(18 : 56)**

నా ఆశ్రయమునందుండి ఎల్లప్పుడును అన్ని పనులను చేయుచును నా అనుగ్రహముచే నాశనము లేని శాశ్వత పదమును పొందును.

మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।

నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుద్ధస్వ విగతజ్వరః ॥ **(3 : 30)**

ఆత్మజ్ఞానివై ఆశ, మమతలు లేనివాడవై నీ కర్మలనన్నింటినీ నాకర్పించి వెనుదీయక యుద్ధము (పనులు) చేయుము.

యే మే మతమిదం నిత్యమ్ అనుతిష్ఠంతి మానవాః ।

శ్రద్ధావంతోనసూయంతో ముచ్యంతే తేపి కర్మభిః ॥ **(3 : 31)**

ఏ మానవులు నా ఈ మతమును అసూయ లేకుండా నిత్యము శ్రద్ధతో నిర్వహిస్తారో వారు కూడా కర్మబంధముల నుండి విడువబడుదురు.

యే త్వేతదభ్యసూయంతో నానుతిష్ఠంతి మే మతమ్ ।

సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్ విద్ధి నష్టానచేతసః ॥ **(3 : 32)**

ఎవరు నా ఈ మతమును అసూయనొందుచూ సక్రమముగా చేయరో వారు ఆత్మ చైతన్యమునందు నష్టమునొంది అన్ని జ్ఞానములందును విమూఢులైనవారిగా తెలిసికొనుము.

8.2 జ్ఞాన యోగం :

నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।

ఉభయోరపి దృష్టోంతః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ **(2 : 16)**

అసత్యమునకు ఉనికి లేదు. నిత్య సత్యమునకు మార్పు లేదు. ఆ సత్యమును తత్త్వదర్శులచే దర్శించబడి సారాంశము తెలుసుకొనబడినది.

శక్తి పదార్థముగా మారి, పదార్థముల నుండి పంచభూతాలు (ఆకాశము, అగ్ని, వాయువు, జలము, ధాతువలతో ఏర్పడిన భూమి) వాటి నుండి ప్రకృతిలోని వస్తువులు, ప్రాణుల శరీరాలు తయారవుతున్నవి. ఇవన్నియు ఎల్లప్పుడును మార్పులు చెందుతూ కొంత కాలమునకు విచ్ఛిన్నమగుచున్నవి. చివరికి పదార్థములన్నియు శక్తిగా మార్పు చెందును. అందువలన వస్తువులు, శరీరములు అశాశ్వతములు.

అశాశ్వతమైన శరీరములలో శాశ్వతమైన జీవాత్మలు చేరి జీవించుచున్నవి. ఈ ప్రపంచమున అశాశ్వతమైన భౌతిక వస్తువులు శరీరములకే గుర్తింపు కలదుగానీ శాశ్వతమైన ఆత్మలకు గుర్తింపు లేదు. శరీరము సజీవంగా ఉన్నంతవరకే ఆ జీవితమునకు గుర్తింపు. నిర్జీవమైన తరువాత కొద్ది కాలమునకే ఆ జీవితమును ప్రపంచములో మరచిపోవుదురు. జీవాత్మ కూడా ఆ జీవితమును అసత్యమైన ఒక స్వప్నముగా తలచును (మరచిపోవును). శాశ్వతమైన ఆత్మకు ఒక జీవిత కాలము అతి స్వల్పము. అందువలన అసత్యమైన జీవితమునకు ఉనికి లేదని, శాశ్వతమైన సత్యము (ఆత్మ)కు మార్పు లేదని తత్వజ్ఞానులు తెలుసుకొనిరి.

ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ ।

ఛందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ॥ **(15 : 1)**

మూలము (పరమాత్మ) పైనను శాఖలు (ప్రకృతి) క్రింద ఉండి వేద ఋక్కులు ఆకులుగా గల శాశ్వతమైన అశ్వత్థ వృక్షమును ఎవరు తెలుసుకొనునో అతడు వేదములనెరిగినవాడు.

అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతాస్తస్య శాఖా గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాలాః ।

అధశ్చమూలాన్యనుసంతతాని కర్మానుబంధీని మనుష్యలోకే ॥ **(15 : 2)**

త్రిగుణములచే వృద్ధినొందించబడి క్రిందికి మరియు పైకి వ్యాపించిన కొమ్మలకు ఇంద్రియార్థములనెడి చిగురాకులు మరియు కర్మలకు సంబంధించిన మూలములు క్రింద మనుష్య లోకమున వ్యాపించినవి.

న రూపమస్యేహ తథోపలభ్యతే నాంతో న చాదిర్న చ సంప్రతిష్ఠా ।

అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలమ్ అసంగశస్త్రేణ దృఢేన ఛిత్త్వా ॥ **(15 : 3)**

తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం యస్మిన్ గతా న నివర్తంతి భూయః ।

తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ ॥ **(15 : 4)**

ఈ వృక్ష రూపము ఈ ప్రపంచమున తెలియబడదు. మొదలు చివర మూలము కనబడదు. మిక్కిలి దృఢమైన వేరులు గల ఈ అశ్వత్థ వృక్షమును వైరాగ్యమనెడి ఆయుధముచే బలముగా ఛేదించి తరువాత దేనిని చేరి తిరిగి వెనుకకు రారో ఆ పరమపథమును అన్వేషించవలెను. మరియు ఎవరినుండి అనాది కాలము ఆరంభమై వ్యాపించెనో ఆ ఆదిపురుషుని శరణు పొందవలెను.

పరమాత్ముని మూలముగా సృష్టి జరిగి ప్రకృతిలో ఇంద్రియార్థముల కారణంగా త్రిగుణముల వలన పనులు జరుగుచున్నవి. కాని ప్రపంచంలో ఈ సత్యము కనపడదు. అదే మాయ. అజ్ఞాని అయిన జీవి తానే పనులు చేస్తున్నానని తలుచును.

మోక్షమును పొందగోరువారు ఆ మాయనుండి బయటపడి జీవితము అశాశ్వతమైనదనియు, ఉనికి లేనిదనియు, కష్టనష్టములతో కూడిన వృధా ప్రయాసయనియు తెలుసుకొని వైరాగ్యంతో పరమాత్ముని శరణు పొందవలెను.

నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టానుపశ్యతి ।

గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సోధిగచ్ఛతి ॥ **(14 : 19)**

త్రిగుణములకన్నా ఇతరమైన కర్త లేదని నమ్మి త్రిగుణాతీతుడైనవానిని (పరమాత్ముని) ఎరిగినవాడు నా దివ్య భావమును పొందును.

ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః ।

అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తహమితి మన్యతే ॥ **(3 : 27)**

ప్రకృతి యొక్క త్రిగుణములచే చేయబడుచున్నట్టి అన్ని పనులకు తానే కర్త అని అహంకార విమూఢులైన జీవులు తలంచెదరు.

తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః ।

గుణా గుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥ **(3 : 28)**

కాని గుణ కర్మ విభాగ తత్త్వమునెరిగినవాడు గుణములు గుణములయందు పనిచేయుచున్నవని తలచి పనులయందు ఆసక్తి లేకుండును.

ప్రకృతేర్గుణసమ్మూఢాః సజ్జంతే గుణకర్మసు ।

తానకృత్స్నవిదో మందాన్ కృత్స్నవిన్న విచాలయేత్ ॥ **(3 : 29)**

ప్రకృతి గుణములచే మోహితులైన మూఢులు గుణకర్మల యందు ఆసక్తులగుదురు. అట్టి సత్యమునెరగని మందబుద్ధిగలవారిని సత్యమునెరిగినవారు కలతపెట్టరాదు.

వీతరాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః ।

బహవో జ్ఞానతపసా పూతా మద్భావమాగతాః ॥ **(4 : 10)**

రాగభయక్రోధములనుండి ముక్తులై నాయందు భక్తితో నన్నాశ్రయించి పలువురు జ్ఞాన తపస్సుచే పవిత్రులై నా భావమును పొందిరి.

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।

సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥ **(4 : 33)**

ద్రవ్యమయ యజ్ఞముకన్నను జ్ఞాన యజ్ఞము గొప్పది. సమస్త కర్మలన్నియు జ్ఞానమునందే సమాప్తమునొందును.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ **(4 : 34)**

అది తెలుసుకొని తత్త్వమును దర్శించిన జ్ఞానులను సేవించి ప్రణామములాచరించి ప్రశ్నించి జ్ఞానోపదేశమును పొందుము.

యద్ జ్ఞాత్వా న పునర్మోహమ్ ఏవం యాస్యసి పాండవ ।

యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి ॥ **(4 : 35)**

ఆ జ్ఞానమును తెలుసుకొని మరలా ఎప్పుడును మోహమునొందవు. పంచభూతములతో కూడిన సకలమును పరమాత్మనైన నాయందే చూడగలవు.

అపిచేదసి పాపేభ్యః సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః ।

సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి ॥ **(4 : 36)**

ఒకవేళ పాపులందరికన్నా మహాపాపివైనప్పటికీ జ్ఞానమనెడి నౌకలో దుఃఖ సముద్రమును దాటెదవు.

యథైధాంసి సమిద్ధోగ్నిః భస్మసాత్కురుతేర్జున ।

జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా ॥ **(4 : 37)**

మండుచున్న అగ్గి కట్టెలను భస్మముగా ఎట్లు చేయునో అట్లే జ్ఞానమనెడి అగ్ని కర్మ (ఫలము)లన్నింటిని భస్మముగా చేయును.

న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే ।

తత్స్వయం యొగసంసిద్ధః కాలేనాత్మని విందతి ॥ **(4 : 38)**

ఈ ప్రపంచమున జ్ఞానముతో సమానమైనది, పవిత్రమైనది మరొకటి లేదు. దానిని యోగాభ్యాసమొనర్చువాడు కాలక్రమమమున స్వయంగా తనయందే తెలుసుకొనును.

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరః సంయతేంద్రియః ।

జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరామ్ శాంతిమ్ అచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥ **(4 : 39)**

జ్ఞానార్జనయందు శ్రద్ధగలవాడు ఇంద్రియములను నియంత్రించి జ్ఞానమును పొందును.జ్ఞానమును పొంది శీఘ్రముగా పరమ శాంతిని పొందును.

యోగసన్న్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్నసంశయమ్ ।

ఆత్మవంతం న కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ ॥ **(4 : 41)**

కర్మలను యోగమునందు వదలి జ్ఞానముచే సంశయములను తొలగించుకొనిన ఆత్మజ్ఞానిని కర్మలు (కర్మఫలముతో) బంధింపవు.

తస్మాదజ్ఞానసంభూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసినాత్మనః ।

ఛిత్త్వైనం సంశయం యోగమ్ ఆతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత ॥ **(4 : 42)**

కావున నీ హృదయమునందు అజ్ఞానము వలన పుట్టిన సంశయమును జ్ఞానమనెడి ఖడ్గముచే ఛేదించి యోగస్థితుడవై యుద్ధమునకు లెమ్ము.

అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసా క్షాంతిరార్జవమ్ ।

ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ॥ **(13 : 7)**

ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అనహంకార ఏవ చ ।

జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదు:ఖదోషానుదర్శనమ్ ॥ **(13 : 8)**

అసక్తిరనభిష్వంగః పుత్రదారగృహాదిషు ।

నిత్యం చ సమచిత్తత్వమ్ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ॥ **(13 : 9)**

మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ ।

వివిక్తదేశసేవిత్వమ్ అరతిర్జనసంసది ॥ **(13 : 10)**

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వాజ్ఞానార్థదర్శనమ్ ।

ఏతద్జ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోన్యథా ॥ **(13 : 11)**

వినమ్రత కలిగియుండుట, గర్వము లేకుండుట, అహింస సహనము సరళత్వము కలిగియుండుట, గురువును సేవించుట, శుచి స్థిరత్వము ఆత్మనిగ్రహము కలిగివుండుట, ప్రాపంచిక విషయములయందు వైరాగ్యము, అహంకారము లేకుండుట, జనన మరణములందు వ్యాధి ముసలితనము దుఖ:ములనెడి దోషములను గుర్తించుట, భార్య పుత్ర గృహము మొదలగు వానియందు ఆసక్తి, సంగత్వము లేకుండుట, ఇష్టానిష్టప్రాప్తియందు సమభావము కలిగియుండుట, మరియు నాయందు మాత్రమే అచంచలమైన భక్తివుండుట, జనసాంగత్యము లేకుండా ఏకాంతవాసము, ఆత్మజ్ఞానమునందు స్థిరత్వము, తత్త్వజ్ఞానాన్వేషణ. ఇవన్నియు జ్ఞానము ఇతరములన్నియు అజ్ఞానమని చెప్పబడినది.

నైవ కించత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్ ॥ **(5 : 8)**

ప్రలపన్ విసృజన్ గృహ్ణన్నున్మిషన్ నిమిషన్నపి ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతి ధారయన్ ॥ **(5 : 9)**

తత్త్వమునెరిగినవాడు నిశ్చయముగా నేనేమియు చేయుట లేదు అని తత్త్వ జ్ఞానముతో తలచును. చూచుచు, వినుచు, తాకుచు, వాసన చూచుచు, తినుచు, నడుచుచు, నిద్రించుచు, శ్వాస పీల్చుచు, మాట్లాడుచూ, విడుచుచు, గ్రహించుచు, తెరచుచు, మూయుచు, ఇవన్నియు చేయుచున్నప్పటికినీ ఇంద్రియములు ఇంద్రియార్థములలో వర్తించుచున్నవని భావించును.

జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేషాం నాశితమాత్మనః ।

తేషామాదిత్యవత్ జ్ఞానం ప్రకాశయతి తత్పరమ్ ॥ **(5: 16)**

ఆ జ్ఞానముచే ఎవరియొక్క అజ్ఞానము నశింపజేయబడినదో వారి జ్ఞానము పరమాత్మను సూర్యునివలె ప్రకాశింపజేయును.

తద్బుద్ధయస్తదాత్మానః తన్నిష్ఠాస్తత్పరాయణాః ।

గచ్ఛంత్యపునరావృత్తిం జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః ॥ **(5: 17)**

పరమాత్మయందు లగ్నమైన బుద్ధి, ఆత్మ,నిష్ఠలతో ఆశ్రయించినవారి జ్ఞానముచే కల్మషములు ప్రక్షాళింపబడి మోక్షమును పొందుదురు.

దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా ।

మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే ॥ **(7: 14)**

త్రిగుణములతో కూడిన దివ్యమైన నా ఈ మాయ దాటశక్యము కానిది. ఎవరు నన్ను శరణుజొచ్చెదరో వారు ఈ మాయను దాటెదరు.

న మాం దుష్కృతినో మూఢాఃప్రపద్యంతే నరాధమాః ।

మాయయాపహృతజ్ఞానా ఆసురం భావమాశ్రితాః ॥ **(7: 15)**

దుష్టులు, అజ్ఞానులు, నరాధములు, మాయచే జ్ఞానము హరింపబడినవారు, అసుర లక్షణములనాశ్రయించినవారు నన్ను శరణునొందరు.

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోర్జున ।

ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ॥ **(7: 16)**

నాలుగు విధములైన పుణ్యాత్ములు నన్ను సేవింతురు. ఆపదలలోనున్నవారు, (నన్ను) తెలుసుకొనదలచినవారు, సంపదను కోరువారు, జ్ఞానులు.

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే ।

ప్రియో హిజ్ఞానినోత్యర్థమ్ అహం స చ మమ ప్రియః ॥ **(7: 17)**

వారిలో నిత్యము నాయందే భక్తితో ఉన్న జ్ఞాని విశేషమైన ప్రియుడు. జ్ఞానికి నేను నాకు అతడు మిక్కిలి ప్రియతములు.

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ ।

ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ ॥ **(7 : 18)**

వీరందూ ఉదాత్తులే.కాని జ్ఞాని నావంటి వాడేనని నా అభిప్రాయము. అతడు నిశ్చయముగా నన్నే అత్యుత్తమ గమ్యముగా ఉన్న ఆత్మ కలవాడు.

బహునాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే ।

వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః ॥ **(7 : 19)**

పెక్కు జన్మల తరువాత జ్ఞానవంతుడై వాసుదేవుడే సమస్తమని నన్ను శరణుజొచ్చును. అటువంటి మహాత్ములు చాలా అరుదు.

జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్య యతంతి యే ।

తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమ్ అధ్యాత్మం కర్మ చాఖిలమ్ ॥ **(7 : 29)**

ముసలితనము మరణముల నుండి ముక్తిని పొందుటకు ఎవరు నన్నాశ్రయించి ప్రయత్నించెదరో వారు బ్రహ్మమును, ఆత్మజ్ఞానమును, కర్మలను, సర్వమును, సంపూర్ణముగా యదార్థముగా తెలిసికొందురు.

సాధిభూతాధిదైవం మాం సాధియజ్ఞం చ యే విదుః ।

ప్రయాణకాలే పి చ మాం తే విదుర్యుక్తచేతసః ॥ **(7 : 30)**

జగత్తు పరమ పురుషుడైన పరమాత్మ, సకల జీవులలోని ఆత్మను అయిన నన్ను ఎవరు తెలుసుకుందురో వారు మరణ సమయమున కూడా నాయందు మనస్సునుంచి నన్నెరిగియుందురు.

జ్ఞానయజ్ఞేన చాప్యన్యే యజంతో మాముపాసతే ।

ఏకత్వేన పృథక్త్వేన బహుధా విశ్వతోముఖః ॥ **(9 : 15)**

ఇతరులు జ్ఞాన యజ్ఞముచే యజ్ఞము చేయుచు నన్ను ఏకభావముతో, ద్వంద్వ భావముతో విశ్వరూపమున పెక్కు విధముల ఉపాసన చేసెదరు.

సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్ ।

వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥ **(13 : 27)**

అన్ని జవులయందు సమముగా ఉన్నటువంటి పరమాత్మను నశించువానిలో నశింపనివానిగా ఎవరు చూచునో అతడు నిజమును చూచును.

సమం పశ్యన్ హి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్ ।

న హినస్త్యాత్మనాత్మానం తతోయాతి పరాం గతిమ్ ॥ **(13 : 28)**

అంతటను సమముగానున్నట్టి పరమాత్మను సమముగా చూచువాడు మనస్సుయందు తనను తాను హీనపరచుకొనడు. అప్పుడతడు పరమగతిని పొందును.

ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః ।

యః పశ్యతి తథాత్మానమకర్తారం స పశ్యతి ॥ **(13 : 29)**

ప్రకృతిచే పనులన్నీ అన్నివిధములుగా చేయబడుచున్నవని ఎవడు చూచునో అతడు తనను అకర్తగా తెలుసుకొనును.

యస్త్వాత్మరతిరేవ స్యాత్ ఆత్మతృప్తశ్చ మానవః ।
ఆత్మన్యేవ చ సంతుష్టః తస్య కార్యం న విద్యతే ॥ **(3 : 17)**

ఆత్మయందు ఆనందమునొందుచు తృప్తినొంది సంతృప్తుడైనవానికి చేయవలసిన పని ఏమియు ఉండదు.

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।
న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ॥ **(3 : 18)**

అతడు ఈ ప్రపంచమున పనులు చేయుటవలనగానీ చేయకపోవుటవలనగానీ అతనికి ఎటువంటి ప్రయోజనము ఉండదు. అతనికి ఏ ప్రాణితోను స్వార్థపరమైన సంబంధముండదు.

యదాభూతపృథగ్భావమేకస్థమనుపశ్యతి ।
తత ఏవచ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ॥ **(13 : 30)**

ఎప్పుడు సకల భూతముల భిన్నత్వములు ఏకత్వమునందే యున్నట్లు తెలుసుకొన ప్రయత్నించునో అప్పుడు బ్రహ్మ విస్తృతి గురించిన జ్ఞానమును పొందును.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమంతరం జ్ఞానచక్షుసా ।
భూతప్రకృతిమోక్షం చయే విదుర్యాంతి తే పరం ॥ **(13 : 34)**

శరీరమునకు ఆత్మకు నడుమగల భేదమును, ప్రకృతి నుండి జీవుని మోక్షము పొందు విధానములను జ్ఞానదృష్టిచే ఎవరు తెలుసుకొందురో వారు పరమపథమును పొందుదురు.

యో మామేవమసమ్మూఢో జానాతి పురుషోత్తమమ్ ।
స సర్వవిద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత ॥ **(15 : 19)**

ఎవడు నన్ను ఈవిధముగా సందేహములేనివాడై పురుషోత్తముడనని ఎరుంగునో సర్వమునెరిగిన అతడు నన్ను అన్నివిధముల భక్తితో సేవించును.

ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమ్ ఇదముక్తం మయానఘ ।
ఏతద్ బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్ స్యాత్ కృతకృత్యశ్చ భారత ॥ **(15 : 20)**

ఈవిధముగా మిక్కిలి రహస్యమైన ఈ శాస్త్రము నాచే తెలుపబడినది. పాపరహితులై దీనిని తెలుసుకొనిన బుద్ధిమంతులు తమ ప్రయత్నములయందు విజయవంతులు కాగలరు.

8.2.1 జ్ఞానం :

ద్వానిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ ।
క్షరఃసర్వాణి భూతాని కూటస్థోక్షర ఉచ్యతే ॥ **(15 : 16)**

లోకమునందు జీవులలో నశించునవి, నశించనివి అని ఇద్దరు పురుషులున్నారు. వారు నశించెడి భౌతికమైన సకల జీవులు నాశములేని ఆత్మ అని చెప్పబడెను.

ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః ।
యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః ॥ **(15 : 17)**

ముల్లోకములందును ప్రవేశించి పోషించు శాశ్వతమైన ఈశ్వరుడు, పరమాత్మ అని మరొక ఉత్తమ పురుషుడు కలదు.

యస్మాత్ క్షరమతీతోహమ్ అక్షరాదపి చోత్తమః ।
అతోస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః ॥ **(15 : 18)**

ఈ కారణము వలన నశించువానికన్నా ఇతరుడనై నశింపని జీవాత్మకన్నా ఉత్తముడనగుటచే లోకంలో వేదాలలో కూడా పరమపురుషోత్తముడని ప్రసిద్ధుడను.

ఇదం శరీరం కౌన్తేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే ।

ఏతద్ యోవేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః ॥ **(13 : 1)**

ఈ శరీరము క్షేత్రమని పిలువబడుచున్నది. దీనినెరిగిన వానిని (జీవాత్మ) క్షేత్రజ్ఞుడని దానినెరిగినవారిచే పిలువబడును.

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥ **(13 : 2)**

అన్ని క్షేత్రములయందున్న క్షేత్రజ్ఞులు నన్నుగా తెలుసుకొనుము. క్షేత్ర–క్షేత్రజ్ఞుల గురించిన జ్ఞానము ఏదో అది జ్ఞానమని నా అభిప్రాయము.

(చూడుడు 1.0–1.5)

అవినాశి తు తద్విద్ధి యేన సర్వమిదం తతమ్ ।

వినాశమవ్యయస్యాస్య న కశ్చిత్ కర్తుమర్హతి ॥ **(2 : 17)**

దేనిచే ఇదంతయు వ్యాప్తమై ఉన్నదో అట్టి నాశము లేనిదానిని తెలుసుకొనుము. ఈ నాశము లేనిదానిని నాశనము చేయుటకు ఎవ్వడునూ సమర్థుడు కాడు.

బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున ।

తాన్యహం వేద సర్వాణి న త్వం వేత్థ పరంతప ॥ **(4 : 5)**

నీకును నాకును పెక్కు జన్మలు గడిచినవి. వాటన్నింటినీ నేనెరుగుదును. నీవు ఎరుగవు.

అజోపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోపి సన్ ।

ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవామ్యాత్మమాయయా ॥ **(4 : 6)**

పుట్టుకలేనివాడనయినప్పటికినీ నాశనము లేనివాడనయినప్పటికినీ సకల భూతములకు (పంచభూతాలతో కూడి వాటన్నంటికీ) ఈశ్వరుడనైనప్పటికీ నా మాయచే నా అధిష్ఠానాన ప్రకృతితో అవతరించుచుందును.

జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమ్ ఏవం యో వేత్తి తత్త్వతః ।

త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోర్జున ॥ **(4 : 9)**

తత్త్వ జ్ఞానముతో నాయొక్క జన్మ కర్మలు కూడా దివ్యమైనవని ఎవరు తెలుసుకొనునో అతడు ఈ శరీరమును విడిచి మరల జన్మను ఎప్పుడును పొందడు. అతడు నన్ను పొందును.

యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహం ।

మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥ **(4 : 11)**

నన్ను ఎవరు ఎట్లు శరణు వేడుదురో నేను వారిని అట్లే అనుగ్రహింతును. మానవులందరూ అన్ని విధముల నా మార్గమును అనుసరింతురు.

న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకస్య సృజతి ప్రభుః ।

న కర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే ॥ **(5 : 14)**

లోకములో పరమాత్మ కర్మలను కలుగజేయడు. కర్తృత్వమును కలిగియుండడు. కర్మఫలమునంటడు, కర్మలను (సకల భూతముల) స్వభావమే చేయించును.

నాదత్తే కస్యచిత్పాపం న చైవ సుకృతం విభుః ।

అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః ॥ **(5 : 15)**

పరమాత్మ ఎవరియొక్కయు పాపమునుగాని పుణ్యమునుగాని ఎప్పుడును పొందదు. జీవుల జ్ఞానము అజ్ఞానముచే ఆవరించబడి మోహితులగుదురు.

భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ ।

సుహృదం సర్వ భూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి ॥ **(5 : 29)**

యజ్ఞ తపస్సులకు భోక్తనుగా, అన్ని లోకములకు మహేశ్వరునిగా అన్ని భూతము (జీవు)లయందు దయగలవానిగా నన్ను తెలుసుకొనినవాడు శాంతిని పొందును.

మత్తః పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ ।

మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ ॥ **(7 : 7)**

నాకన్నను శ్రేష్ఠమైనది వేరొకటేదియును లేదు. సూత్రమున మణులవలె ఇదంతయు (సృష్టిలోనివన్నీ) నాయందు కూర్చబడియున్నవి.

రసోహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।

ప్రణవఃసర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥ **(7 : 8)**

నీటియందలి రసమును, సూర్యచంద్రుల కాంతిని, వేదములయందలి ఓంకారమును, ఆకాశమునందలి శబ్దమును, పురుషులయందలి పౌరుషమును నేనే.

పుణ్యో గంధః పృథివ్యాం చ తేజశ్చాస్మి విభావసౌ ।

జీవనం సర్వభూతేషు తపశ్చాస్మి తపస్విషు ॥ **(7 : 9)**

భూమియందలి పవిత్ర సుగంధమును, అగ్నియందలి తేజస్సు, అన్ని జీవులయందలి జీవము తాపసుల తపస్సును నేనే.

బీజం మాం సర్వభూతానాం విద్ధి పార్థ సనాతనమ్ ।

బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ॥ **(7 : 10)**

అన్ని భూతముల యొక్క సనాతనమైన మూలమును నన్నుగా తెలుసుకొనుము. బుద్ధిమంతుల బుద్ధిని నేనే. తేజస్సుగలవారి తేజస్సును నేనే.

బలం బలవతాం చాహం కామరాగవివర్జితమ్ ।

ధర్మావిరుద్ధో భూతేషు కామోస్మి భరతర్షభ ॥ **(7 : 11)**

బలవంతులలోని ఇష్టము, కోర్కెలు లేని బలమును నేనే. జీవులలోని ధర్మ విరుద్ధముకాని కామమును నేనే.

యే చైవ సాత్త్వికా భావా రాజసాస్తామసాశ్చయే ।

మత్త ఏవేతి తాన్ విద్ధి న త్వహం తేషుతే మయి ॥ **(7 : 12)**

సత్త్వరజస్తమో గుణములకు సంబంధించిన జీవుల భావములు నానుండే ఉద్భవించినవి. కాని నేను వానియందుండను. అవి నాయందుండును.

త్రిభిర్గుణమయైర్భావైః ఏభిః సర్వమిదం జగత్ ।

మోహితం నాభిజానాతి మామేభ్యః పరమవ్యయమ్ ॥ **(7 : 13)**

ఈ విశ్వమంతా త్రిగుణములను కూడి ఈ భావములచే మోహమునొంది వీనికన్నా ఉన్నతుడను అక్షయుడు అగు నన్ను తెలియలేకున్నది.

వేదాహం సమతీతాని వర్తమానాని చార్జున ।

భవిష్యాణి చ భూతాని మాం తు వేద న కశ్చన ॥ **(7 : 26)**

గడచిన వాటిని వర్తమానంలో జరుగుతున్నవాటిని భవిష్యత్తులో జరిగెడు వాటిని మరియు జీవులందరినీ నేనెరుగుదును. కాని నన్నెవ్వడునూ ఎరుగరు.

అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్వభావోధ్యాత్మముచ్చతే ।

భూతభావోద్భవకరో విసర్గః కర్మసంజ్ఞితః ॥ **(8 : 3)**

నాశము లేనిది బ్రహ్మ. దివ్యమైన స్వభావము ఆత్మ. సకల భూతముల భావములను ఉద్భవింపజేయుట సృష్టికర్మ అని చెప్పబడుచున్నది.

అధిభూతం క్షరో భావః పురుషశ్చాధిదైవతమ్ ।

అధయజ్ఞోహమేవాత్ర దేహే దేహభృతాం వర ॥ **(8 : 4)**

నశించు స్వభావముగలవన్నియు (భౌతికమైనవి) అధిభూతము. నాశము లేని పురుషుడు అధిదైవతమ్. ఈ శరీరమునందు సకల కార్యములకు అధిష్ఠాతను నేనే అధియజ్ఞము.

పురుషః స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్వనన్యయా ।

యస్యాంతఃస్థాని భూతాని యేన సర్వమిదం తతమ్ ॥ **(8 : 22)**

ఎవరియందు భౌతిక విశ్వమంతయు ఉన్నదో ఎవరిచే ఇదంతయూ వ్యాపించబడియున్నదో అట్టి పరమపురుషుడు భక్తితప్ప వేరే విధంగా లభ్యుడు కాడు.

రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్రమిదముత్తమమ్ ।

ప్రత్యక్షవగమం ధర్మ్యం సుసుఖం కర్తుమవ్యయమ్ ॥ **(9 : 2)**

విద్యలలోను, రహస్య జ్ఞానములలోను రాజువంటి ఇది (ఈ జ్ఞానము) పవిత్రమైనది, ఉత్తమమైనది. ప్రత్యక్షానుభవముచే తెలియబడిన ఈ ధర్మము శాశ్వతమైనది, ఆచరణకు సుఖమైనది.

అశ్రద్ధధానాః పురుషా ధర్మస్యాస్య పరంతప ।

అప్రాప్య మాం వివర్తంతే మృత్యుసంపారవర్త్మని ॥ **(9 : 3)**

ఈ ధర్మ విధానమునందు శ్రద్ధలేనివారు నన్ను పొందలేక మృత్యువుతో కూడిన సంసార మార్గమునకు తిరిగి వత్తురు.

మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా ।

మత్‌స్థాని సర్వభూతాని న చాహం తేష్వవస్థితః ॥ **(9 : 4)**

ఈ సమస్త జగత్తు నా అవ్యక్త రూపముచే వ్యాప్తమైయున్నది. సకలము నాయందున్నవి. నేను వానియందు లేను.

న చ మత్థ్సాని భూతాని పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ।

భూతభృన్న చ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః ॥ **(9 : 5)**

సకలము నాయందున్నవి కావు కూడా. నా యోగశక్తిని చూడుము. నేను విశ్వమునందు లేను. సకలమును సృష్టించి పోషించువాడను.

యథాకాశస్థితో నిత్యం వాయుః సర్వత్రగో మహాన్ ।

తథా సర్వాణి భూతాని మత్థ్సానీత్యుపధారయ ॥ **(9 : 6)**

గొప్పదై అంతటను వీచునట్టి గాలి ఏవిధముగా ఆకాశమునందున్నదో అట్లే సకల భూతములు నాయందున్నవని గ్రహింపుము.

అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్ ।

పరం భావమజానంతో మమ భూతమహేశ్వరమ్ ॥ **(9 : 11)**

నేను దేహముతో అవతరించినప్పుడు మూఢులు నన్ను సరిగా తెలుసుకొనలేరు. సకలమునకును మహేశ్వరుడైన నా దివ్య స్వభావమును వారెరుగరు.

అహం క్రతురహం యజ్ఞః స్వధాహమహమౌషధమ్ ।

మంత్రోహమహమేవాజ్యమ్ అహమగ్నిరహం హుతమ్ ॥ **(9–16)**

నేనే క్రతువును, యజ్ఞమును, అర్పించబడు ఆహుతిని, ఔషధమును, మంత్రమును, నెయ్యి, అగ్ని, అగ్నిలో దహనమైది నేనే.

పితాహమస్య జగతో మాతా ధాతా పితామహః

వేద్యం పవిత్రమోంకార ఋక్సామ యజురేవ చ ॥ **(9–17)**

జగత్తున తల్లి, తండ్రి, పోషకుడు, తాత, తెలిసికొనదగినవాడు, పవిత్రము, ఓంకారము, ఋక్సామయజుర్వేదములు కూడా నేనే.

గతిర్భర్తా ప్రభుః సాక్షీ నివాసః శరణం సుహృత్ ।

ప్రభవః ప్రలయః స్థానం నిధానం బీజమవ్యయమ్ ॥ **(9–18)**

గమ్యము, భరించువాడు, ప్రభువు, సాక్షి, నివాసము, ఆశ్రయము, స్నేహితుడు, సృష్టి, ప్రళయము, స్థానము, విశ్రాంతి,శాశ్వతమైన ఆత్మ నేనే.

తపామ్యహమహం వర్షం నిగృహ్ణామ్యుత్సృజామి చ ।

అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సదసచ్చాహమర్జున ॥ **(9–19)**

(సూర్య రూపమున) వేడిని నేనే నీటిని (ఆవిరిగా) తీసుకొని వర్షముగా వదలెదను. అమృతము, మృత్యువు, సత్యమైన ఆత్మ, అసత్యమైన (అశాశ్వతమైన) ప్రకృతిని నేనే.

న మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః ।

అహమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర్వశః ॥ **(10–2)**

దేవతలకును, మహర్షులకు కూడా అన్ని విధముల నేనే మూలమును. వారు నా ప్రభావాన్ని తెలుసుకొనలేరు.

మహర్షయః సప్త పూర్వే చత్వారో మనవస్తథా ।

మద్భావా మానసా జాతా యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః ॥ **(10–6)**

పూర్వము సప్త ఋషులు, నలుగురు మనువులు నానుండియే ఉద్భవించిరి. లోకములో ప్రజలందరూ వారి మనస్సంకల్పముతో జన్మించిరి.

ఏతాం విభూతిం యోగం చ మమ యో వేత్తి తత్త్వతః ।

సోవికంపేన యోగేన యుజ్యతే నాత్ర సంశయః ॥ **(10–7)**

నా విభూతిని యోగశక్తిని యదార్థముగా తెలుసుకొనినవాడు నిరంతరాయమైన యోగములో నిమగ్నుడగును. ఇందు ఎట్టి సందేహము లేదు.

అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ।

ఇతి మత్వా భజంతే మాం బుధా భావసమన్వితాః ॥ **(10–8)**

నేను అన్నిటికినీ మూలమును. నావలననే జగత్తంతయు పనిచేయుచున్నది. అని తెలుసుకొనిన బుద్ధిమంతులు నన్ను భక్తి శ్రద్ధలతో భజింతురు.

అర్జున ఉవాచ :

పరం బ్రహ్మ పరంధామ పవిత్రం పరమం భవాన్ ।
పురుషం శాశ్వతం దివ్యమ్ ఆదిదేవమజం విభుమ్ ॥ **(10–12)**

ఆహుస్త్వామ్ ఋషయః సర్వే దేవర్షిర్నారదస్తథా ।
అసితో దేవలో వ్యాసః స్వయం చైవ బ్రవీషి మే ॥ **(10–13)**

అర్జున (భక్తుడు) పలికెను :

నీవు పరబ్రహ్మ, పరంధామ, పవిత్రుడవు, పరమ పురుషుడవు, శాశ్వతుడవు, దివ్యుడవు, జన్మలేని ఆదిదేవుడవు, ఘనుడవు అని నిన్ను గురించి ఋషులందరును, దేవర్షి నారదుడు, అసితుడు, దేవలుడు, వ్యాసుడు, స్వయముగా నీవును నాకు చెప్పుచున్నావు.

సర్వమేతదృతం మన్యే యన్మాం వదసి కేశవ ।
న హి తే భగవన్ వ్యక్తిం విదుర్దేవా న దానవాః ॥ **(10–14)**

నీవు నాకు తెలిపినదంతయు సత్యమేనని నేనంగీకరింతును. నీ స్వరూపమును దేవతలుగానీ దానవులుగానీ తెలుసుకొనజాలరు.

స్వయమేవాత్మనాత్మానం వేత్థ త్వం పురుషోత్తమ ।
భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే ॥ **(10–15)**

ఓ పురుషోత్తమా, సర్వ కారణుడా, సర్వేశ్వరా, దేవదేవా, జగన్నాథా! నీవే స్వయముగా నిన్ను ఎరుగుదువు.

వక్తుమర్హస్యశేషేణ దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః ।
యాభిర్విభూతిభిర్లోకాన్ ఇమాంస్త్వం వ్యాప్య తిష్ఠసి ॥ **(10–16)**

ఏ వైభవముచే ఈ లోకములందు వ్యాపించి ఉన్నావో ఆ దివ్య వైభవములను వివరముగా తెలుపుటకు నీవే తగుదువు.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ :

హంత తే కథయిష్యామి దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః ।
ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాస్త్యంతో విస్తరస్య మే ॥ **(10–19)**

శ్రీ భగవాన్ పలికెను :

నా విస్తరణకు పరిమితి లేదు. ప్రముఖములైన నా దివ్య ప్రభావములను తెలిపెదను.

అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః ।
అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామంత ఏవ చ ॥ **(10–20)**

నేను సకల జీవుల హృదయములయందున్న ఆత్మను. సకల జీవులకు ఆది మధ్యాంతములు నేనే.

ఆదిత్యానామహం విష్ణుః జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్ ।
మరీచిర్మరుతామస్మి నక్షత్రాణామహం శశీ ॥ **(10–21)**

నేను ఆదిత్యులలో విష్ణువును. తేజస్సులలో ప్రకాశవంతమైన సూర్యుడను. మరుత్తులలో మరీచిని, నక్షత్రములలో (రాత్రివేళ ప్రకాశించువానిలో) చంద్రుడను.

వేదానం సామవేదోస్మి దేవానామస్మి వాసవః ।

ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా ॥ **(10–22)**

వేదాలలో సామవేదము నేనే. దేవతలలో ఇంద్రుడిని నేనే. ఇంద్రియములలో మనస్సు నేనే. జీవులలో చైతన్యము నేనే.

రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి విత్తేశో యక్షరక్షసామ్ ।

వసూనాం పావకశ్చాస్మి మేరుః శిఖరిణామహమ్ ॥ **(10–23)**

రుద్రులలో శంకరుడను, యక్ష రాక్షసులలో కుబేరుడను, వసువులలో అగ్నిని, పర్వతములలో మేరువును నేనే.

పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం విద్ధి పార్థ బృహస్పతిమ్ ।

సేనానీనామహం స్కందః సరసామస్మి సాగరః ॥ **(10–24)**

పురోహితులలో ముఖ్యుడైన బృహస్పతిగా నన్ను తెలుసుకో. సేనాధిపతులలో నేను కార్తికేయుడను. జలనిధులలో సముద్రము నేనే.

మహర్షీణాం భృగురహం గిరామస్మ్యేకమక్షరమ్ ।

యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః ॥ **(10–25)**

నేను ఋషులలో భృగువును. శబ్దములలో ఓంకారమును. యజ్ఞములలో జప యజ్ఞమును. స్థావరములలో హిమాలయమును.

అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః ।

గంధర్వాణాం చిత్రరథః సిద్ధానాం కపిలో మునిః ॥ **(10–26)**

వృక్షములన్నింటిలో అశ్వత్థ వృక్షమును, దేవర్షులలో నారదుడను, గంధర్వులలో చిత్రరథుడను, సిద్ధులలో కపిల మునిని.

ఉచ్ఛైశ్రవసమశ్వానాం విద్ధి మామమృతోద్భవమ్ ।

ఐరావతం గజేంద్రాణాం నరాణాం చ నరాధిపమ్ ॥ **(10–27)**

అశ్వములలో అమృతముతో ఉద్భవించిన ఉచ్ఛైశ్రవముగా నన్ను తెలుసుకో. గజరాజములలో ఐరావతము, నరులలో రాజును (నేనే).

ఆయుధానామహం వజ్రం ధేనూనామస్మి కామధుక్ ।

ప్రజనశ్చాస్మి కందర్పః సర్పాణామస్మి వాసుకిః ॥ **(10–28)**

ఆయుధములలో వజ్రాయుధమును నేను. గోవులలో కామధేనువును నేను. సంతానోత్పత్తికి కారణమైన మన్మధుడను నేను. సర్పములలో వాసుకిని నేను.

అనంతశ్చాస్మి నాగానాం వరుణో యాదసామహమ్ ।

పితౄణామర్యమా ఆచస్మి యమః సంయమతామహమ్ ॥ **(10–29)**

నాగులలో అనంతుడను నేను. జలవాసులలో వరుణుడిని నేను. పితృదేవతలలో అర్యముడిని నేను. నియంత్రించువారిలో యముడను నేను.

ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానాం కాలః కలయతామహమ్ ।

మృగాణాం చ మృగేంద్రో హం వైనతేయశ్చ పక్షిణామ్ ॥ **(10–30)**

దైత్యులలో ప్రహ్లాదుడను నేను. కొలతలలో కాలమును నేను. మృగములలో సింహమును నేను. పక్షులలో గరుత్మంతుడను.

పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్ ।

ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ ॥ **(10-31)**

పవిత్రమొనర్చువానిలో వాయువును నేను. శస్త్రధారులలో శ్రీరాముడను నేను. జలచరాలలో మొసలిని నేను. నదులలో గంగను నేను.

సర్గాణామాదిరంతశ్చ మధ్యం చైవాహమర్జున ।

అధ్యాత్మవిద్యా విద్యానాం వాదః ప్రవదతామహమ్ ॥ **(10-32)**

సృష్టికి మొదలు మధ్య అంతము కూడా నేనే. విద్యలలో అధ్యాత్మ (బ్రహ్మ) విద్య, తర్కంలో నిర్ణయాత్మక వాదము నేనే.

అక్షరాణామకారోస్మి ద్వంద్వః సామాసికస్య చ ।

అహమేవాక్షయః కాలో ధాతాహం విశ్వతోముఖః ॥ **(10-33)**

అక్షరములలో 'అ'కారమును నేను.సమాసములలో ద్వంద్వ సమాసము నేను. శాశ్వతమైన కాలము నేను. విశ్వమును ధరించువాడను నేను.

మృత్యుః సర్వహరశ్చాహమ్ ఉద్భవశ్చ భవిష్యతామ్ ।

కీర్తిః శ్రీర్వాక్చ నారీణాం స్మృతిర్మేధా ధృతిః క్షమా ॥ **(10-34)**

సకల ప్రాణులను హరింపజేయు మృత్యువును భవిష్యత్తులో పుట్టించువాడను నేనే. స్త్రీలలో కీర్తి, వైభవము, వాక్కు, జ్ఞాపకము, మేధస్సు, ధృతి, క్షమ నేనే.

బృహత్సామ తథా సామ్నాం గాయత్రీ ఛందసామహమ్ ।

మాసానాం మార్గశీర్షోహమ్ ఋతూనాం కుసుమాకరః ॥ **(10-35)**

సామవేదంలో బృహత్సామము, ఛందస్సులలో గాయత్రి, మాసములలో మార్గశిరము, ఋతువులలో వసంతము నేనే.

ద్యూతం ఛలయతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ।

జయోస్మి వ్యవసాయోస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్ ॥ **(10-36)**

మోసములలో జూదమును నేను. తేజస్విలలో తేజస్సును నేను. జయము, నిశ్చయము, సాత్త్వికులలో సాత్త్వికత నేనే.

వృష్ణీనాం వాసుదేవోస్మి పాండవానాం ధనంజయః ।

మునీనామప్యహం వ్యాసః కవీనాముశనా కవిః ॥ **(10-37)**

వృష్ణి వంశజులలో వాసుదేవుడను, పాండవులలో ధనుంజయుడను, మునులలో వ్యాసుడను, కవులలో శుక్రాచార్యుడను.

దండో దమయతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతామ్ ।

మౌనం చైవాస్మి గుహ్యానాం జ్ఞానం జ్ఞానవతామహమ్ ॥ **(10-38)**

శిక్షించువారిలో దండమును, జయము కోరు వారి నీతిని, రహస్యములలో మౌనమును, జ్ఞానవంతుల జ్ఞానమును నేను.

యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహమర్జున ।

న తదస్తి వినా యత్ స్యాత్ మయా భూతం చరాచరమ్ ॥ **(10-39)**

సకల జీవులలోని బీజమును నేను. నేను లేని జీవి, కదిలేదైనా కదలనిదైనా ఏదియును లేదు.

నాంతోస్తి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరంతప ।

ఏష తూద్దేశతః ప్రోక్తో విభూతేర్విస్తరో మయా ॥ **(10-40)**

నా దివ్యములైన విభూతులకు అంతు లేదు. నేను తెలిపిన విభూతులు సూచనప్రాయము మాత్రమే.

యద్యద్విభూతిమత్ సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా ।

తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోంశసంభవమ్ ॥ **(10–41)**

సృష్టిలో శక్తిగలిగినవి, సంపదగలవి, కాంతియుతమైనవన్నీ నా తేజస్సు యొక్క అంశతో సంభవించినవి.

అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున ।

విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమ్ ఏకాంశేన స్థితో జగత్ ॥ **(10–42)**

ఇదంతా తెలుసుకోనవసరము లేదు. ఈ సమస్త జగత్తును నాయొక్క ఒక్క అంశ చేతనే వ్యాపించియున్నాను.

ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।

పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేస్మిన్ పురుషః పరః ॥ **(13–22)**

దేహమునందు ఈ పరమపురుషుని పర్యవేక్షకుడు, అనుమతించువాడు, భరించి పోషించువాడు, స్వీకరించువాడు, మహేశ్వరుడు, పరమాత్మ అని కూడా చెప్పబడినది.

అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాయమవ్యయః ।

శరీరస్థోపి కౌంతేయ న కరోతి న లిప్యతే ॥ **(13–31)**

ఆద్యంతములు లేనిదగుటచేతను గుణరహితమగుట చేతను పరమాత్మ క్షీణించదు. శరీరమున ఉన్నప్పటికినీ ఏమియు చేయదు. అందువలన కర్మబద్ధము కాదు.

యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః ।

క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత ॥ **(13–33)**

సూర్యుడొక్కడే ఈ లోకములను ప్రకాశింపజేయు రీతిలో ఆత్మ సకల శరీరములను ప్రకాశింపజేయును.

యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యాత్ ఆకాశం నోపలిప్యతే ।

సర్వత్రావస్థితో దేహే తథాత్మా నోపలిప్యతే ॥ **(13–32)**

ఆకాశము సర్వత్రా వ్యాపించియున్ననూ సూక్ష్మమగుట వలన దేనితోను ఏవిధముగా కలవదో అదేవిధముగా ఆత్మ సర్వత్రా ఉంటూనే శరీరములతో కలవదు.

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఖిలమ్ ।

యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ ॥ **(15–12)**

సూర్య చంద్ర అగ్నిలయందున్న ఏ తేజస్సు జగత్తును ప్రకాశింపజేయునో ఆ తేజస్సు నానుండియే అని తెలుసుకొనుము.

గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా ।

పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః ॥ **(15–13)**

నేను గ్రహములయందు ప్రవేశించి సకల జీవులను నా శక్తిచే ధరించి పోషించుచున్నాను. మరియు అన్ని ఓషధులకు రసమును సమకూర్చునట్టి చంద్రుడను.

అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః ।

ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ ॥ **(15–14)**

ప్రాణుల దేహములయందు ప్రాణాపాన వాయువులతో కూడి నాలుగు విధములైన ఆహారమును జఠరాగ్ని రూపములో జీర్ణము చేయుచున్నాను.

సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ ।

వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ ॥ **(15-15)**

మరియు అందరి హృదయములయందు ఉన్నాను. నా నుండి జ్ఞాపక శక్తి, జ్ఞానము, మరపు కలుగుచున్నవి. నేనే వేదాంతకర్తను. వేదములనెరిగినవాడను. వేదముల ద్వారా తెలియదగినవాడను.

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేర్జున తిష్ఠతి ।

భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా ॥ **(18-61)**

అన్ని జీవుల హృదయములయందుండు ఈశ్వరుడను. జీవులన్నింటినీ మాయచే యంత్రముపైనున్న వారివలె భ్రమింపజేయుచున్నాను.

య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ ।

సర్వథా వర్తమానోపి న స భూయోభిజాయతే ॥ **(13-23)**

ఎవడు ఈవిధముగా గుణసహిత ప్రకృతిని పురుషుని (ఆత్మను) తెలుసుకొనునో అతడు అన్ని విధముల ప్రవర్తించుచున్నప్పటికినీ మరల జన్మించడు.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।

తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥ **(9-22)**

ఇతర చింతనలు లేక ఎవడు నన్నే నిత్యము ఉపాసిస్తాడో వాని యోగ క్షేమములను నేనే వహింతును (కలిగించెదను).

8.2.2 విశ్వరూపం :

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ :

పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోథ సహస్రశః ।

నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ ॥ **(11-5)**

శ్రీ భగవానుడు పలికెను.

లక్షలకొలదిగా గల చాలా ఆకృతులు పెక్కు వర్ణములు కలిగినట్టి దివ్యములైన నా రూపములను చూడుము.

పశ్యాదిత్యాన్ వసూన్ రుద్రాన్ అశ్వినౌ మరుతస్తథా ।

బహూన్యదృష్టపూర్వాణి పశ్యాశ్చర్యాణి భారత ॥ **(11-6)**

ఆదిత్యులను, వసువులను, రుద్రులను, అశ్వినీ కుమారులను, మరుత్తులను, అట్లాగే గతములో చూడనటువంటి ఆశ్చర్యపరిచే పెక్కు విషయములను చూడుము.

ఇహైకస్థం జగత్ కృత్స్నం పశ్యాద్య సచరాచరమ్ ।

మమ దేహే గుడాకేశ యచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి ॥ **(11-7)**

ఇందులో ఒకే చోట ఒక్కమారుగా మొత్తము విశ్వమును చరాచర జీవులతోసహా చూడుము. నా దేహమున నీవు చూడదలచిన మరిదేనినైనా చూడుము.

న తు మాం శక్య సే ద్రష్టుమ్ అనేనైవ స్వచక్షుషా ।

దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ॥ **(11-8)**

కాని ఈ నీ కళ్ళతో నన్ను చూడలేవు. నీకు దివ్య నేత్రములనొసగుదును. నా యోగ వైభవమును చూడుము.

సంజయ ఉవాచ :

ఏవముక్త్వా తతో రాజమ్ మహాయోగేశ్వరో హరిః ।

దర్శయామాస పార్థియం పరమం రూపమైశ్వరమ్ ॥ **(11-9)**

ఈ విధముగా పలికి భగవానుడు దివ్యమైన ఐశ్వర్యవంతమైన తన (విశ్వ) రూపమును చూపెను.

అనేకవక్త్రనయమ్ అనేకాద్భుతదర్శనమ్ ।

అనేక దివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥ **(11-10)**

దివ్యమాల్యాంబరధరం దివ్యగంధానులేపనమ్ ।

సర్వాశ్చర్యమయం దేవమ్ అనంతం విశ్వతోముఖమ్ ॥ **(11-11)**

అది పెక్కుముఖములు పెక్కు నేత్రములుగల అద్భుతమైన దర్శనము. పెక్కు దివ్యాభరణములు, పెక్కు దివ్యాస్త్రములతో దివ్యమైన మాలలు, దివ్య సుగంధములు పూసిన వస్త్రధారణతో అంతా ఆశ్చర్యమైన విశ్వవ్యాపకమైన అంతులేని దేవుడు.

దివి సూర్యసహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా ।

యది భాః సదృశీ సాస్యాత్ భాసస్తస్య మహాత్మన ః ॥ **(11-12)**

ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒకేసారి ఉదయించి ఉంటే ఆ కాంతి పరమాత్మని తేజస్సుకు సమము కావచ్చును.

తత్రైకస్థం జగత్ కృత్స్నం ప్రవిభక్తమనేకధా ।

అపశ్యద్దేవదేవస్య శరీరే పాండవస్తదా ॥ **(11-13)**

అచట ఒకేచోట అనేక విధములుగా విభజింపబడిన విశ్వమంతటినీ దేవదేవుని శరీరమున గాంచెను.

తతః స విస్మయావిష్టో హృష్టరోమా ధనంజయః ।

ప్రణమ్య శిరసా దేవం కృతాంజలిరభాషత ॥ **(11-14)**

విశ్వ రూపమును గాంచిన అర్జునుడు ఆశ్చర్యముతో రోమాంచితుడై దేవదేవునికి శిరసు వంచి చేతులు జోడించి నమస్కరించి పలికెను.

పశ్యామి దేవాంస్తవ దేవ దేహే సర్వాంస్తథా భూతవిశేషసంఘాన్ ।

బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థమ్ ఋషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్ ॥ **(11-15)**

దేవా! నీ శరీరమున సర్వమును పెక్కు జీవ సమూహాన్ని, కమలాసన స్థితులైన బ్రహ్మ, ఈశ్వరులను, దేవతలను, ఋషులెల్లరను, దివ్య సర్పములను చూచుచున్నాను.

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం పశ్యామి త్వాం సర్వతోనంతరూపమ్ ।

నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప ॥ **(11-16)**

పెక్కు చేతులు, ఉదరములు, ముఖములు, కన్నులతో మొదలు మధ్య చివరలు లేకుండా అంతటా వ్యాపించియున్న అంతులేని నీ రూపమును చూచుచున్నాను. విశ్వమే నీ రూపముగాగల విశ్వానికి ఈశ్వరా!

కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమంతమ్ ।

పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమంతాత్ దీప్తానలార్కద్యుతిమప్రమేయమ్ ॥ **(11-17)**

కిరీటములతో, గదలతో, చక్రములతో అంతటా ప్రకాశింపజేయునట్టి గొప్ప తేజస్సుతో ఉన్న నిన్ను చూచుచున్నాను. అపరిమితమైన వెలుగుచున్న అగ్ని, సూర్యకాంతులతో చూచుటకు కష్టముగా ఉన్నది.

త్వమక్షరం పరమం వేదితవ్యం త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।

త్వమవ్యయః శాశ్వతధర్మగోప్తా సనాతనస్త్వం పురుషో మతో మే ॥ **(11-18)**

నీవు శాశ్వతుడవు, దివ్యుడవు, తెలియదగినవాడవు. నీవు ఈ విశ్వమునకు దివ్యమైన ఆధారము. నీవు అక్షయుడవు. శాశ్వత ధర్మ రక్షకుడవు. నీవు శాశ్వతుడవు. పరమ పురుషుడవు అని నా అభిప్రాయము.

అనాదిమధ్యాంతమనంతవీర్యమ్ అనంతబాహుం శశిసూర్యనేత్రమ్ ।

పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశవక్త్రం స్వతేజసా విశ్వమిదం తపంతమ్ ॥ **(11-19)**

మొదలు మధ్య చివరలు లేని అంతులేని శక్తిమంతుడవు. అంతులేనన్ని చేతులతో సూర్య చంద్రులే నేత్రములుగా గలిగి ప్రజ్వరిల్లుతున్న నీ ముఖ తేజస్సుతో ఈ విశ్వమును తపింపజేయుచున్న నిన్ను చూచుచున్నాను.

ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరం హి వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః ।

దృష్ట్వాద్భుతం రూపముగ్రం తవేదం లోకత్రయం ప్రవ్యథితం మహాత్మన్ ॥ **(11-20)**

భూమి ఆకాశములందంతటను, అన్ని దిక్కులను నీచే ఆవరింపబడి ఆశ్చర్యము, భయంకరములైన నీ రూపమును చూజి ముల్లోకములు కలతనొందినవి.

అమీ హి త్వాం సురసంఘా విశంతి కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయో గృణంతి ।

స్వస్తీత్యుక్త్వా మహర్షిసిద్ధసంఘాః స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః ॥ **(11-21)**

దేవతా సమూహములు నీలో ప్రవేశించుచున్నారు. వారిలోకొందరు భయముతో నమస్కరిస్తూ శాంతి ప్రార్థనలు చేయుచున్నారు. ఋషులు సిద్ధులు నిన్ను పెక్కు స్తుతులతో స్తోత్రము చేయుచున్నారు.

రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యాః విశ్వేశ్వినౌ మరుతశ్చోష్మపాశ్చ ।

గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘాః వీఓంతే త్వాం విస్మితాశ్చైవ సర్వే ॥ **(11-22)**

రుద్రులు, ఆదిత్యులు, వసువులు, సాధ్యులు, విశ్వేదేవతలు, అశ్వినీ కుమారులు, మరుత్తులు, పితృ దేవతలు, గంధర్వులు, యక్షులు, అసురులు, సిద్ధులు, అందరూ ఆశ్చర్యమునొంది నిన్ను చూచుచున్నారు.

రూపం మహత్తే బహువక్త్రనేత్రం మహాబాహో బహుబాహూరుపాదమ్ ।

బహూదరం బహుదంష్ట్రాకరాళం దృష్ట్వా లోకాః ప్రవ్యథితాస్తథాహమ్ ॥ **(11-23)**

మహాబాహో! పెక్కు ముఖములు, నేత్రములు, చేతులు, తొడలు, పాదములు, ఉదరములు, కోరలుగల మహత్తరమైన నీ రూపమును చూచి, నేను, అన్ని లోకములు వ్యధ చెందినాము.

నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాలనేత్రమ్ ।

దృష్ట్వా హి త్వాం ప్రవ్యథితాంతరాత్మా ధృతిం న విందామి శమం చ విష్ణో ॥ **(11-24)**

ఓ విష్ణూ! తేజోమయ విశాల నేత్రములతో పెక్కు వర్ణములతో ప్రకాశిస్తూ ఆకాశమునంటుచూ విస్తరించియున్న ముఖములతో ఉన్న నిన్ను చూచి వ్యథిత మనస్సు కలవాడనై శాంతిని స్థిరత్వమును పొందలేకున్నాను.

దంష్ట్రాకరాళాని చ తే ముఖాని దృష్ట్వైవ కాలానలసన్నిభాని ।

దిశో న జానే న లభే చ శర్మ ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ॥ **(11-25)**

నీ భయంకరమైన దంతములు, ప్రళయకాలాగ్నివలెనున్నముఖములను చూచి దిక్కులు తెలియకున్నాను. శాంతిని పొందకున్నాను. దేవేశా! జగన్నివాసా! (నన్ను) అనుగ్రహింపుము.

యథా నదీనాం బహవోంబువేగాః సముద్రమేవాభిముఖా ద్రవంతి ।

తథా తవామీ నరలోకవీరాః విశంతి వక్త్రాణ్యభివిజ్వలంతి ॥ **(11-28)**

పెక్కు నదుల ప్రవాహములు సముద్రమునకు ప్రవహించు విధముగా ఈ నరలోక వీరులు నీ నోళ్ళయందు ప్రవేశించి మండిపోవుచున్నారు.

యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతంగాః విశంతి నాశాయ సమృద్ధవేగాః ।

తథైవ నాశాయ విశంతి లోకాః తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః ॥ **(11-29)**

శలభములు (తమ) నాశము కొరకై జ్వలించు అగ్నియందు ప్రవేశించు విధముగా జనులందరునూ వినాశము కొరకు నీ నోళ్ళయందు అత్యంత వేగముగా ప్రవేశించుచున్నారు.

లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమంతాత్ లోకాన్ సమగ్రాన్ వదనైర్జ్వలద్భిః ।

తేజోభిరాపూర్య జగత్ సమగ్రం భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపంతి విష్ణో ॥ **(11-30)**

మండుచున్న ముఖములతో అన్నివైపులనుండి జనులందరినీ నాకుచు, మ్రింగుచు విశ్వమంతటినీ భయంకరమైన నీ తేజో కాంతులతో ఆవరించి తపింపజేయుచున్నావు.

ఆఖ్యాహి మే కో భవానుగ్రరూపో నమోస్తు తే దేవవర ప్రసీద ।

విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవంతమాద్యం న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్ ॥ **(11-31)**

ఉగ్రరూపా! వందనములు. దేవరా! నా యెడ ప్రసన్నుడవు కమ్ము. నీ కార్యమునెరుగను. ఆదిపురుషా! నిన్ను తెలియగోరుచున్నాను. నీవెవరివో నాకు దయతో వివరింపుము.

భగవానుని ఉవాచ :

కాలోస్మి లోకక్షయకృత్ ప్రవృద్ధో లోకాన్ సమాహర్తుమిహ ప్రవృత్తః ।

ఋతే పి త్వాం న భవిష్యంతి సర్వే యేవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః ॥ **(11-32)**

భగవానుడు పలికెను :

నేను లోకములను క్షీణింపజేయు కాలమును. ఇక్కడ జనులను నాశనము చేయుటయందు నిమగ్నుడనైయున్నాను. ఇక్కడ యోధులందరిలో నీవుతప్ప ఎవరునూ ఉండరు.

అర్జున ఉవాచ :

స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యనురజ్యతే చ ।

రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి సర్వే నమస్యంతి చ సిద్ధసంఘాః ॥ **(11-36)**

హృషీకేశా! నిన్ను కీర్తించుచు జగత్తంతయు సంతసించి అనురక్తమగుచున్నది. సిద్ధులందరను నమస్కరించుచున్నారు. రాక్షసులు భయపడి అన్ని దిక్కులకు పారిపోవుచున్నారు.

కస్మాచ్చ తే న నమేరన్ మహాత్మన్ గరీయసే బ్రహ్మణోప్యాదికర్త్రే

అనంత దేవేశ జగన్నివాస త్వమక్షరం సదసత్ తత్పరం యత్ ॥ **(11-37)**

మహాత్మా! బ్రహ్మకన్నను గొప్పవాడవు. ఆదికర్తవు. అనంతా! దేవేశా! జగన్నివాసా! నీవు నాశము లేనివాడవు. సత్ అసత్తులకతీతుడవగుట వలన అందరూ నీకు నమస్కరింతురు.

త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణః త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।

వేత్తాసి వేద్యం చ పరం చ ధామ త్వయా తతం విశ్వమనంతరూప ॥ **(11-38)**

అనంతరూపా! నీవు ఆదిదేవుడవు. పురాణ పురుషుడవు. ఈ విశ్వమునకు పరమాశ్రయుడవు. తెలిసినవాడవు. తెలియదగినవాడవు. పరంధాముడవు. విశ్వము నీచే వ్యాప్తమై ఉన్నది.

వాయుర్యమోగ్నిర్వరుణ శ్శశాంకః ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ ।
నమో నమస్తేస్తు సహస్రకృత్వః పునశ్చ భూయోపి నమో నమస్తే ॥ **(11-39)**

నీవు వాయువు, అగ్ని, యముడు, వరుణ, చంద్ర, బ్రహ్మ, బ్రహ్మకును జనకుడవు. నీకు వేలకొలది నమస్కారములు.

నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే నమోస్తుతే సర్వత ఏవ సర్వ ।
అనంతవీర్యామితవిక్రమస్త్వం సర్వం సమాప్నోషి తతోసి సర్వః ॥ **(11-40)**

నీకు ముందునుండి, వెనుకనుండి, అన్నివైపులనుండి నమస్కరిస్తున్నాను. సమస్తము నీవే గనుక. అపరిమిత శక్తిగల విక్రముడవు. నీవే సర్వం.

పితాసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్ ।
న త్వత్సమోస్త్యభ్యధికః కుతోన్యో లోకత్రయేప్యప్రతిమప్రభావ ॥ **(11-43)**

చరాచరములకు లోకములకు తండ్రివి. పూజనీయుడవు గురువువు. మహనీయుడవు. నీతో సమానుడుండడు. అపరిమిత శక్తిసంపన్నుడా! నిన్ను మించిన వాడుండుట ఎట్లు సాధ్యము?

తస్మాత్ ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం ప్రసాదయే త్వామహమీశమీడ్యమ్ ।
పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యుః ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఢుమ్ ॥

ప్రభూ! కుమారుని యెడ తండ్రివలె మిత్రుని యెడ మిత్రునివలె ప్రియురాలి యెడ ప్రియునివలె సహించుటకు తగుదువు. అందుచే పూజనీయ దేవదేవుడైన నిన్ను నేను కరుణ వేడి సాష్టాంగపడి నమస్కరించుచున్నాను. **(11-44)**

అదృష్టపూర్వం హృషితోస్మిదృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే ।
తదేవ మే దర్శయ దేవరూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ॥ **(11-45)**

పూర్వము చూడనిది చూసి సంతసించితిని. నా మనస్సు భయముచే కలతనొందినది. దేవేశా! జగన్నివాసా! ప్రసన్నుడవు కమ్ము. నాకు నీ దేవ రూపమును చూపుము.

శ్రీ భగవానువాచ :

మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో దృష్ట్వా రూపం ఘోరమీదృఙ్మ మేదమ్ ।
వ్యపేతభీః ప్రీతమనాః పునస్త్వం తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య ॥ **(11-49)**

ఇట్టి నా భయంకర రపము చూచి నీకు బాధ భ్రాంతి కలుగకుండుగాక. భయమును వీడి ప్రీతితో కూడిన మనస్సుతో నీవు కోరిన నా రూపమును చూడుము.

నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా ।
శక్య ఏవంవిధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా ॥ **(11-53)**

నీవు చూచిన నా (విశ్వ) రూపము చూచుటకు వేదముల చేతగానీ, తపస్సుచేతగానీ, దానముచేతగానీ, పూజల చేతగానీ సాధ్యము కాదు.

భక్త్యా త్వనన్యయా శక్యః అహమేవంవిధోర్జున ।
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప॥ **(11-54)**

వేరే విధములుగా కాక కేవలము భక్తి చేతనే ఈ విధముగా తెలియుటకు, చూచుటకు, యదార్థముగా ప్రవేశించుటకు సాధ్యమగును.

మత్కర్మకృత్ మత్పరమో మద్భక్తః సంగవర్జితః ।
నిర్వైరః సర్వభూతేషు యస్స మామేతి పాండవ ॥ **(11-55)**

కల్మషము, కల్పనలు, కోరికలు లేనివాడు నేనే పరమగతిగా భావించి నాకై పనులు చేయుచూ ఏ జీవియందును శతృత్వము లేనివాడు నన్ను చేరును.

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే ।
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ ॥ **(13-17)**

ప్రకాశవంతమైనవానిలో కూడా ఆ ప్రకాశము అజ్ఞానాంధకారమునకు అతీతమని చెప్పబడుచున్నది. జ్ఞానము, తెలియదగినది, జ్ఞానముచే చేరగలిగినది (ఆత్మ) అందరి హృదయమునందు ఉన్నది.

8.3 సమత్వ బుద్ధి యోగము :

త్రైగుణ్యవిషయా వేదా నిస్త్రైగుణ్యో భవార్జున ।
నిర్ద్వంద్వో నిత్యసత్త్వస్థో నిర్యోగక్షేమ ఆత్మవాన్ ॥ **(2-45)**

వేదములు త్రిగుణములకు సంబంధించిన విషయములను గూర్చి తెలుపును. నీవు త్రిగుణాతీతుడవగుము. ద్వంద్వములకతీతుడవగుము.యోగక్షేమముల గురించిన ఆలోచనలు, చేష్టలు లేనివాడవగుము. నిత్య సత్యుడైన పరమాత్మయందే స్థితుడవగు ఆత్మ కలిగియుండుము.

యావానర్థ ఉదపానే సర్వతః సంప్లుతోదకే ।
తావాన్ సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః ॥ **(2-46)**

పెద్దజలాశయము అందుబాటులోనున్న వానికి చిన్న జలాశయము వలన ఎంత ప్రయోజనమో అట్లే బ్రహ్మ జ్ఞానికి వేదముల వలన అంతే ప్రయోజనము.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన ।
మా కర్మఫలహేతుర్భూః మ తే సంగోస్త్వకర్మణి ॥ **(2-47)**

నీకు కర్మలయందు మాత్రము అధికారము కలదు. వాటి ఫలములయందు లేదు. కర్మ ఫలములకు కారణము కావలదు. కర్మలు మానుటయందు ఆసక్తుడవు కావలదు.

యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ॥ **(2-48)**

సమత్వ భావమే యోగమని చెప్పబడుచున్నది. సిద్ధి-అసిద్ధుల యెడ సమభావముకలిగినవాడవై చేసే పనితో సంగత్వము (ఆసక్తి) వదలి నీ కర్తవ్య కర్మలను సమత్వ భావముతో చేయుము.

దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగాద్ధనంజయ ।
బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ కృపణాః ఫలహేతవః ॥ **(2-49)**

ఫలితము కొరకు పనిచేయువారు పరుల కృప కొరకు ఆరాటపడుదురు. పరమాత్మునియందు బుద్ధి నుంచి హీనకర్మలకు దూరమై పరమాత్ముని శరణము కొరకు ప్రయత్నింపుము.

బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే ।

తస్మాద్యోగాయ యుజ్యస్వ యోగః కర్మసు కౌశలమ్ ॥ **(2–50)**

సమత్వ బుద్ధితో పనులు చేయుట కుశలమైనది. అట్టి బుద్ధితో మంచి చెడు పనుల ఫలితములను (పాప పుణ్యములను) ఇక్కడే వదలవచ్చును. అట్టి యోగమునందు నియుత్తుడవగుము.

కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి ఫలం త్యక్త్వా మనీషిణః ।

జన్మబంధవినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛంత్యనామయమ్ ॥ **(2–51)**

సమబుద్ధి కలగిన జ్ఞానులు కర్మఫలమును వదలి జన్మ బంధములనుండి ముక్తులై నిర్వికార పరమపధమును పొందుదురు.

యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।

తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ॥ **(2–52)**

ఎప్పుడు నీ బుద్ధి అరణ్యమువంటి మోహమునతిక్రమించునో అప్పుడు నీవు వినినదానియెడ వినవలసిన దానియెడ విరక్తి పొందెదవు.

శ్రుతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాస్యతి నిశ్చలా ।

సమాధావచలా బుద్ధిః తదా యోగమవాప్స్యసి ॥ **(2–53)**

వినినదాని వలన ప్రభావితము కాక ఎప్పుడు చలించని నీ బుద్ధి యోగ సమాధిలో నిశ్చలముగా ఉండునో అప్పుడు పరమాత్మతో సంయోగమేర్పడును.

చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరః ।

బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్చిత్తః సతతం భవ ॥ **(18–57)**

సర్వ కర్మలను నాకర్పించి నా రక్షణయందు సమత్వ బుద్ధి యోగమునాశ్రయించి ఎల్లప్పుడును మనస్సును నాయందే నిలుపుము.

మచ్చిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్ తరిష్యసి ।

అథ చేత్ త్వమహంకారాత్ న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి ॥ **(18–58)**

నాయందే మనస్సుగలవాడవై అన్ని ఆటంకములను నా అనుగ్రహమున అతిక్రమించగలవు. కాని ఒకవేళ అహంకారము వలన (నా మాట) విననిచో నశింతువు.

8.3.1 సమత్వ బుద్ధి :

మాత్రా స్పర్శాస్తు కౌన్తేయ శీతోష్ణ సుఖదు:ఖదాః ।

ఆగమాపాయినోనిత్యాః తాంస్తితిక్షస్వ భారత ॥ **(2–14)**

స్పర్శ మొదలగు ఇంద్రియానుభవములు, చలి, వేడి మొదలగు సుఖదు:ఖములను ఇచ్చునట్టివి. అవి వస్తూ పోతూ ఉంటాయి. తాత్కాలికములు. వాటిని సహింపుము.

యం హి న వ్యథయంత్యేతే పురుషం పురుషర్షభ ।

సమదుఃఖసుఖం ధీరం సోమృతత్వాయ కల్పతే ॥ **(2–15)**

ఇవన్నియు ఎవనిని బాధింపవో, సుఖదు:ఖములను సమముగా జూచు అట్టి ధీరుదు మోక్షమునకు అర్హుడు.

సుఖదు:ఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ ।

తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ నైవం పాపమవాప్స్యసి ॥ **(2–38)**

సుఖదు:ఖములను, లాభనష్టాలను, జయాపజయాలను సమానంగా తలచి (జీవన) పోరాటమున నియుక్తుడవయిన యెడల పాపమును పొందవు.

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని ।

శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ॥ **(5–18)**

పండితుడు విద్య, వినయ సంపదలు కల్గిన బ్రాహ్మణుని, గోవును, ఏనుగును, కుక్కను, కుక్క మాంసము తినువానిని సమదృష్టితో చూచును.

ఇహైవ తైర్జితః సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః ।

నిర్దోషం హి సమం బ్రహ్మ తస్మాద్ బ్రహ్మణి తే స్థితాః ॥ **(5–19)**

ఎవరి మనస్సు దోషరహితమై సమభావముతోనుండునో వారు ఈ జన్మయందే జనన మరణములను జయించిన వారగుదురు. వారు బ్రహ్మ సమానులు. కనుక బ్రహ్మమునందు స్థితులగుదురు.

ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోర్జున ।

సుఖం వా యది వా దు:ఖం స యోగీ పరమో మతః ॥ **(6–32)**

సర్వవ్యాప్తమైన పరమాత్మతో ఏకీభావ స్థితిని పొందిన ఆత్మగలవాడు అన్నిటిని, సుఖమైనను, దు:ఖమైనను, తనతో సమానముగా చూచును. అతడు ఉత్తమ యోగిగా పరిగణింపబడును.

న ప్రహృష్యేత్ ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజేత్ ప్రాప్య చాప్రియమ్ ।

స్థిరబుద్ధిరసమ్మూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థితః ॥ **(5–20)**

ఇష్టమైన దానిని పొంది ఉప్పొంగిపోక ఇష్టములేని దానిని పొంది కలతనొందక స్థిరమైన బుద్ధిగలిగినవాడును, మోహమునొందనివాడును పరమాత్ముని ఎరిగినవాడును పరమాత్ముని యందు స్థితుడై ఉండును.

బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా విందత్యాత్మని యత్సుఖమ్ ।

న బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా సుఖమక్షయమశ్నుతే ॥ **(5–21)**

బాహ్య విషయములందు ఆసక్తిలేనివాడు ఆత్మయందే సుఖముననుభవించుచూ ధ్యానమునందు తరగని సుఖముననుభవించును.

8.3.2 కర్తవ్య కర్మ :

తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ ।

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్మామేవైష్యస్యసంశయః ॥ **(8–7)**

అన్ని కాలములయందును నన్ను స్మరింపుము. యుద్ధము కూడా చేయుము. నాయందు సమర్పింపబడిన మనోబుద్ధుల వలన నిస్సందేహముగా నన్నే పొందగలవు.

కాయేన మనసా బుద్ధ్యా కేవలైరింద్రియైరపి ।

యోగినః కర్మకుర్వన్తి సంగం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే ॥ **(5–11)**

యోగులు సంగత్వము లేకుండా ఆత్మశుద్ధి కొరకు కేవలం మనసు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు, శరీరముతో పనులు చేస్తారు.

8.3.3 యోగి :

తపస్విభ్యోధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోపి మతోధికః ।

కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున ॥ **(6–46)**

కర్మాచరణ చేయువానికన్ననూ, జ్ఞానికన్ననూ, తపస్యులకన్నను యోగి అధికుడు. అందచే యోగివి అగుము.

యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతేనాంతరాత్మనా ।

శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః ॥ **(6-47)**

యోగులందరిలో కూడా అంతఃకరణములో అన్ని విధాలుగా నా మార్గమునే అనుసరించుచు ఎవరు శ్రద్ధతో నన్ను భజిస్తారో వారు నాచే ఉత్తమ యోగిగా భావింపబడుదురు.

అనన్యచేతాః సతతం యో మాం స్మరతి నిత్యశః ।

తస్యాహం సులభః పార్థ నిత్యయుక్తస్య యోగినః ॥ **(8-14)**

ఇతర భావనలు లేకుండా నిత్యము ఎల్లప్పుడు ఎవడు నన్ను స్మరించునో అతనికి నేను సులభముగా లభింతును.

నైతీ సృతీ పార్థ జానన్యోగీ ముహ్యతి కశ్చన ।

తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు యోగయుక్తో భవార్జున ॥ **(8-27)**

శుక్ల కృష్ణ మార్గములను తెలిసికొనిన యోగి ఎవ్వడును మోహమునొందదు. అందుచే ఎల్లప్పుడును యోగయుక్తుడవగుము.

వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు చైవ దానేషు యత్పుణ్యఫలం ప్రదిష్టమ్ ।

అత్యేతి తత్సర్వమిదం విదిత్వా యోగీ పరం స్థానముపైతి చాద్యమ్ ॥ **(8-28)**

వేదాధ్యయనము, యజ్ఞ తపోదానాదులకు నిర్దేశింపబడిన పుణ్య ఫలముల అన్నింటినీ మించినదిగా తెలుసుకొని యోగి అన్నిటికీ మూలమైన పరమస్థానమును పొందును.

యోన్తః సుఖోన్తరారామస్తథాన్తర్జ్యోతిరేవ యః ।

స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోధిగచ్ఛతి ॥ **(5-24)**

ఎవడు అంతరంగమునందే సుఖమును, విశ్రాంతిని, దివ్య లక్ష్యము కలిగియుండునో అతడు యోగి. ఆత్మానుభవమును పొంది బ్రహ్మ నిర్వాణము చెందును.

లభంతే బ్రహ్మనిర్వాణమ్ ఋషయః క్షీణకల్మషాః ।

ఛిన్నద్వైధా యతాత్మానః సర్వభూతహితే రతాః ॥ **(5-25)**

ఋషులు, పాపరహితులు, ద్వైత భావము నశించినవారు ఆత్మానుభవమున అనురక్తులు సకల జీవుల మేలుకొరకు పాటుపడువారు బ్రహ్మ నిర్వాణమును పొందుదురు.

కామక్రోధవియుక్తానాం యతీనాం యతచేతసామ్ ।

అభితో బ్రహ్మనిర్వాణం వర్తతే విదితాత్మనామ్ ॥ **(5-26)**

కామక్రోధములనుండి విముక్తులై మనోనిగ్రహము కలిగిన యతులు త్వరలోనే ఆత్మ జ్ఞానమునొంది బ్రహ్మ నిర్వాణమును పొందుదురు.

8.3.4 నిష్ఠ :

లోకేశ్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ ।

జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ॥ **(3-3)**

పూర్వము నాచే రెండు విధములైన నిష్ఠలు చెప్పబడినవి. సాంఖ్య (ప్రకృతి ధర్మములననుసరించి విశ్లేషించు) యోగులకు జ్ఞానయోగము ద్వారా, యోగులకు (సమత్వ బుద్ధిగల యోగులకు) కర్మయోగము ద్వారా నిష్ఠ కలుగును.

8.4 నైష్కర్మ్య సిద్ధి :

అసక్త బుద్ధిః సర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః ।

నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సన్న్యాసేనాధిగచ్ఛతి ॥ **(18-49)**

దేనియందును ఆసక్తి లేనివాడై మనస్సును ఇంద్రియములనుజయించినవాడై భౌతిక ప్రపంచ స్పృహ లేనివాడై (అంతర్ముఖుడై) ఉత్కృష్టమైన నైష్కర్మ్యసిద్ధిని సన్యాసము ద్వారా పొందును.

సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా బ్రహ్మ తథాప్నోతి నిబోధ మే ।

సమాసేనైవ కౌంతేయ నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా ॥ **(18-50)**

సిద్ధిని పొందినవాడై జ్ఞానము యొక్క పరాకాష్ఠ అయిన బ్రహ్మ స్థితిని ఏవిధంగా పొందునో నానుండి సంగ్రహముగా తెలుసుకొనుము.

బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాత్మానం నియమ్య చ ।

శబ్దాదీన్ విషయాన్ త్యక్త్వా రాగద్వేషౌ వ్యుదస్య చ ॥ **(18-51)**

వివిక్తసేవీ లఘ్వాశీ యతవాక్కాయమానసః ।

ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥ **(18-52)**

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్ ।

విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ **(18-53)**

పరిపూర్ణముగా పవిత్రమైన బుద్ధిని కలిగి దృఢనిశ్చయముతో ఆత్మను (వాసనలను) నిగ్రహించి శబ్దము మొదలైన ఇంద్రియార్థములను విడిచి రాగద్వేషాల్ని త్యజించి, ఏకాంత ప్రదేశమున మితాహారియై వాక్కు, శరీరము, మనసులను నిగ్రహించి ప్రపంచ విషయములయందు వైరాగ్యమునొంది నిత్యము ధ్యానయోగస్థితుడై అహంకారము, బలము, దర్పము, కామము, క్రోధము, వస్తు సేకరణలనువదలి దేనియందును మమకారము లేనవాడై శాంతినొందినవాడు బ్రహ్మస్థితుడగుటకు అర్హుడు.

బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి ।

సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్ ॥ **(18-54)**

ప్రసన్నమైన ఆత్మను కలిగి బ్రహ్మ స్వరూపుడైనందున విచారింపడు, దేనిని కోరడు. అన్నిటియందును సమభావము కలిగియుండును. అట్టివాడు ఉత్కృష్టమైన నా భక్తిని పొందును.

భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్యశ్చాస్మి తత్త్వతః ।

తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్ ॥ **(18-55)**

భక్తితో సాధ్యమైనంత యథారూపముగా నా తత్త్వమును తెలుసుకొనును. నా తత్త్వమును తెలుసుకొనిన పిమ్మట నన్ను ప్రవేశించును.

8.4.1 కర్మ సన్న్యాసం :

న కర్మణామనారమ్భాత్ నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే ।

న చ సన్న్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధి గచ్ఛతి ॥ **(3-4)**

మనిషి పనులు చేయకుండుట వలన నైష్కర్మ్యమును (కర్మ ఫలమునుండి విముక్తి) పొందడు. అలాగే సన్యసించిన మాత్రముచే ఆత్మసాక్షాత్కారమును పొందడు.

సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దు:ఖమాప్తుమయోగతః ।

యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధి గచ్ఛతి ॥ **(5–6)**

అయోగ్యుడు సన్యాసాశ్రమమున దు:ఖమును పొందును. యోగ్యుడైన ముని పరమాత్మను శీఘ్రముగా పొందును.

సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్యస్యాస్తే సుఖం వశీ ।

నవద్వారే పురే దేహీ నైవ కుర్వన్న కారయన్ ॥ **(5–13)**

నవ ద్వారములు గల పురమనే దేహమునందున్న జీవి ఏ పనులు చేయకుండా చేయించకుండా అన్ని పనులను మానసికముగా త్యజించి సుఖముగా ఉండును.

అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః ।

స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్న చాక్రియః ॥ **(6–1)**

కర్మ ఫలమునాశ్రయింపక చేయవలసిన పనులను చేయువాడు సన్యాసి మరయు యోగి కూడా. అగ్ని కార్యములను, విద్యుక్త ధర్మమును చేయనివాడు సన్యాసిగానీ యోగి కానీ కాడు.

యం సన్న్యాసమితి ప్రాహుర్యోగం తం విద్ధి పాండవ ।

న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన ॥ **(6–2)**

దేనిని సన్న్యాసమని చెప్పుదురో దానిని యోగమని తెలుసుకొనుము. సంకల్పమును విడువకుండా ఎవడును యోగి కాజాలడు.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ ।

యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్ కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥ **(9–27)**

నీవు ఏది చేసినను, ఏది భుజించినను, ఏది హోమము చేసినను, ఏది దానమిచ్చినను, ఏ తపస్సు చేసినను దానిని నాకు అర్పించుము.

శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసే కర్మబంధనైః ।

సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తో మాముపైష్యసి ॥ **(9–28)**

ఆవిధంగా శుభాశుభ ఫలములనుండియు కర్మబంధముల నుండియు ముక్తుడవగుదువు. సన్యాస యోగమునందు మనస్సును స్థిరముగా నిలిపి ముక్తినొంది నన్ను పొందెదవు.

కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయో విదుః ।

సర్వకర్మఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం విచక్షణాః ॥ **(18–2)**

కోరికలను, కర్మలను వదులుట సన్యాసమని విజ్ఞులు ఎరుగుదురు. సర్వకర్మఫలత్యాగమును త్యాగమని అనుభవజ్ఞులు తెలుపుదురు.

త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మ ప్రాహుర్మనీషిణః ।

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమితి చాపరే ॥ **(18–3)**

పనులన్నీ దోషముతో కూడి ఉండును కనుక విడువవలెనని ఒక వర్గము వారనగా యజ్ఞదానతపస్సులను విడువరాదని ఇతరులు పలుకుదురు.

నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ ।

త్యాగో హి పురుషవ్యాఘ్ర త్రివిధః సంప్రకీర్తితః ॥ **(18–4)**

త్యాగము మూడు విధములని చెప్పబడినది. త్యాగము గురించి నా నిర్ణయము వినుము.

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ।
యజ్ఞోదానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ॥ **(18-5)**

యజ్ఞ దాన తపస్సులు మహాత్ములను కూడా పవిత్రము చేయును. వానిని వదలరాదు. తప్పక చేయవలెను.

ఏతాన్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ ।
కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మతముత్తమమ్ ॥ **(18-6)**

కర్మలన్నిటినీ ఎట్టి సంగత్వము, ఫలాపేక్ష లేకుండా స్వధర్మముగా చేయవలెనని నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

నియతస్య తు సన్న్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే ।
మోహాత్ తస్య పరిత్యాగః తామసః పరికీర్తితః ॥ **(18-7)**

నియమిత (కర్తవ్య) కర్మలను విడువరాదు. మోహ కారణమున వానిని విడిచినచో దానిని తామస త్యాగమందురు.

దు:ఖమిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయాత్ త్యజేత్ ।
స కృత్వా రాజసం త్యాగం నైవ త్యాగఫలం లభేత్ ॥ **(18-8)**

ఏ పనికైనా దు:ఖకరమని శరీరమునకు కష్టమగునని భయము వలన చేయకుండా వదలినచో అది రాజస త్యాగమనబడును. అట్టి త్యాగము వలన ఫలితముండదు.

కార్యమిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేర్జున ।
సంగం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స త్యాగః సాత్త్వికో మతః ॥ **(18-9)**

నియమిత (కర్తవ్య) కార్యమును చేసి ఆ పనితో సంగత్వము, ఫలితము కూడా వదలుట సాత్త్విక త్యాగమనబడును.

న ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్యతే ।
త్యాగీ సత్త్వసమావిష్టో మేధావీ ఛిన్నసంశయః ॥ **(18-10)**

అశుభ కర్మలను ద్వేషింపక మేలు చేసెడి పనులయందు ఆసక్తి కలిగియుండని త్యాగమయుడు సత్త్వ గుణ సంపన్నుడైన మేధావి. ధర్మ సందేహములన్నియు తొలగినవాడు.

న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః ।
యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీత్యభిధీయతే ॥ **(18-11)**

పనులన్నిటినీ విడుచుట ఏ ప్రాణి వలనను సాధ్యము కాదు. పనుల ఫలితమును వదలినవాడు నిజమైన త్యాగి అనబడును.

అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।
భవత్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ ॥ **(18-12)**

కర్మ ఫలమును త్యజించని వాని పనులకు ఇష్టమైనవి ఇష్టము కానివి, మిశ్రమమైనవి అని మూడు విధములైన ఫలితములు మరణానంతరం మిగిలి ఉండును (వాటిని అనుభవించవలసియుండును). సన్యాసికి అటుల ఉండదు.

8.5 త్రిగుణాతీతుడు :

గుణానేతానతీత్యా త్రీన్ దేహీ దేహసముద్భవాన్ ।
జన్మమృత్యుజరాదు:ఖైవిముక్తోమృతమశ్నుతే ॥ **(14-20)**

శరీరమును ధరించిన జీవి శరీరము నుండి పుట్టిన మూడు గుణములను అతిక్రమించి పుట్టుట, మరణించుట, ముసలితనముల వలన కలిగెడి దు:ఖముల నుండి ముక్తుడై అమృతత్వమును పొందును.

కైర్లింగైః త్రీన్ గుణానేతాన్ అతీతో భవతి ప్రభో ।

కిమాచారః కథం చైతాన్ త్రీన్ గుణానతివర్తతే ॥ **(14-21)**

మూడు గుణములను అతిక్రమించినవాని లక్షణములేమిటి? అతని ప్రవర్తన ఏవిధంగా ఉండును? మూడు గుణములను అతిక్రమించుట ఎట్లు? అనగా ....

ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాండవ ।

న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాంక్షతి ॥ **(14-22)**

సత్త్వ గుణము వలన కలిగెడి వివేకము, రజోగుణము వలన కలిగెడి ఆసక్తి, తమో గుణము వలన కలిగెడి మోహము కలిగినపుడు వాటిని ద్వేషింపక అవి లేనపుడు వాటియందు కోరిక లేకుండా ఉండును.

ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యో న విచాల్యతే ।

గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యోవతిష్ఠతి నేంగతే ॥ **(14-23)**

గుణములచే కలతనొందింపబడక తటస్థముగా ఉంటూ గుణములు పనిచేయుచున్నవని తెలిసికొని చలింపకుండును.

సమదు:ఖసుఖః స్వస్థః సమలోష్టాశ్మకాంచనః ।

తుల్యప్రియాప్రియో ధీరః తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥ **(14-24)**

సుఖదుఖములను సమముగా భావించి అంతర్ముఖుడై మట్టిని, రాయిని, బంగారమును సమముగా భావించును. ప్రియమైన వాటిని అప్రియమైన వాటిని సమముగా భావించును. తనకు లభించు నిందలు, పొగడ్తలకు చలించడు.

మానవమానయోస్తుల్యః తుల్యో మిత్రారిపక్షయోః ।

సర్వారంభపరిత్యాగీ గుణాతీతః స ఉచ్యతే ॥ **(14-25)**

గౌరవము, అవమానములను సమముగా భావించును. మిత్రులను, శత్రువులను సమముగా భావించును. ఏ పనినీ మొదలుపెట్టడు. పై లక్షణములు కలవాడు త్రిగుణాతీతుడనబడును.

మాం చ యోవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే ।

స గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥ **(14-26)**

నాయందు అచంచల భక్తితో ఎవడు సేవ చేయునో అతడు త్రిగుణాతీతుడై పరమాత్మకు చేరువగును.

బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహమ్ అమృతస్యావ్యయస్యచ ।

శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాంతికస్య చ ॥ **(14-27)**

మరణము లేనిది, క్షీణింపనిది, శాశ్వతమైనది, ధర్మానికి, సుఖానికి మూలము, బ్రహ్మకు మూలాధారము కూడా పరమాత్మే.

8.6 ధ్యాన యోగం :

ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥ **(2-55)**

మనసు నందు కల్పితములైన కోరికలన్నిటినీ వదలి అంతర్ముఖుడై తన ఆత్మయందే స్థితుడై తృప్తినొందినపుడు స్థితప్రజ్ఞుడని చెప్పబడును.

దుంఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।

వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ॥ **(2-56)**

దు:ఖమును కలిగించు సంఘటనలయందు కలత చెందని మనసుకలవాడై సుఖమును కలిగించు పరిస్థితులయందు సుఖమును మనసుతో అనుభవింపక అనురాగము, భయము, కోపము లేనివాడు స్థిరమైన మనసుగల ముని అని చెప్పబడును.

యః సర్వత్రానభిస్నేహః తత్తత్ప్రాప్య శుభాశుభమ్ ।

నాభినందతి న ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ **(2-57)**

ప్రపంచంలో అనురాగము పొందక దానివలన పొందు మంచి చెడులను ప్రశంసింపక లేక ద్వేషింపక ఉండువాడు స్థితప్రజ్ఞుడు.

ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్చతే ।

యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః కారణముచ్యతే ॥ **(6-3)**

యోగమునందు మునికి ఆరంభములో కర్మ యోగమే సాధనము. యోగారూఢునికి ఇంద్రియ నిగ్రహము సాధనము అని చెప్పబడినది.

యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుజ్జతే ।

సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢస్తదోచ్యతే ॥ **(6-4)**

పనులు చేయవలెనను సంకల్పములన్నింటినీ వదిలిన సన్యాసి తన ఇంద్రియ తృప్తి కొరకు చేయు పనులయందు నిమగ్నమగుట ఎప్పుడు మానునో అప్పుడు యోగారూఢుడనబడును.

(యోగ శాస్త్రమునందు 1) యమం, 2) నియమం, 3) సుఖాసనం, 4) ప్రాణాయామం, 5) ప్రత్యాహారం, (6) ధారణ, 7) ధ్యానం, 8) సమాధి అను అష్టాంగ యోగము తెలుపబడినది.

యమం : అహింస, సత్యము, అస్తేయము (శాస్త్ర విరుద్ధముగా ద్రవ్యము తీసుకొనకుండుట), బ్రహ్మచర్యము, అపరిగ్రహము (దేనినీ తీసుకొనకుండుట).

నియమం : శౌచము, సంతోషము, తపము

ప్రత్యాహారం : చిత్తమును నిరోధించుట వలన ఇంద్రియములను నిరోధించుట

ధారణ : చిత్తమును శరీరమునందలి ఒక ప్రదేశమున నిశ్చలముగా ఉంచుట.)

స్పర్శాన్ కృత్వా బహిర్బాహ్యాన్ చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః ।

ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారిణౌ ॥ **(5-27)**

యతేంద్రియమనోబుద్ధిః మునిర్మోక్షపరాయణః ।

విగతేచ్ఛాభయక్రోధో యః సదా ముక్త ఏవ సః ॥ **(5-28)**

బయటనుండెడి స్పర్శ, శబ్దము మొదలగు ఇంద్రియార్థములను త్యజించి దృష్టిని కనుబొమల నడుమ నిలిపి ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసలను నాశికయందు సమముగా నడుపుతూ దానివలన మనసు, బుద్ధి, ఇంద్రియములను అదుపుచేసి మోక్షము కోరిన వాడు ఇతర కోరికలు, భయము, కోపములనుండి ముక్తుడగును. ఎల్లప్పుడును ఆ విధముగా నుండువాడు ముక్తుడగును.

యదా సంహరతే చాయం కూర్మోంగానీవ సర్వశః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ **(2-58)**

తాబేలు ముడుచుకొను విధముగా ఇంద్రియములను ఇంద్రియార్థముల నుండి ఉపసంహరించుకొనువాని బుద్ధి స్థిరముగా నుండును.

విషయా వినివర్తంతే నిరాహారస్య దేహినః ।

రసవర్జం రసోప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే ॥ **(2-59)**

ఇంద్రియములను విషయముల (ఇంద్రియార్థముల) నుండి మరల్చిననూ అత్యుత్తమానుభవము ద్వారా మనసు విషయములనుండి మరలును.

యతతో హ్యపి కౌంతేయ పురుషస్య విపశ్చితః ।

ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని హరంతి ప్రసభం మనః ॥ **(2-60)**

ఇంద్రియములను అదుపు చేయవలెనని ప్రయత్నించిన మనిషి ఎంతటి జ్ఞానవంతుడైనను కలతనొందించు ఇంద్రియములు అతని మనసును హరించుచున్నవి (తనవైపు ఆకర్షించును).

తాని సర్వాణి సంయమ్య యుక్త ఆసీత మత్పరః ।

వశే హి యస్యేంద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ **(2-61)**

ఇంద్రియములన్నింటినీ నిగ్రహించి నా ధ్యానమునందుండవలెను. ఇంద్రియములను వశమునందుంచుకొను వాని బుద్ధి స్థిరముగా నుండును.

రాగద్వేషవియుక్తైస్తు విషయానింద్రియైశ్చరన్ ।

ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా ప్రసాదమధిగచ్ఛతి ॥ **(2-64)**

పరమాత్మునికి విధేయుడై అంతఃకరణమును (అహం, బుద్ధి, మనసు) వశమునందుంచుకొని ఇష్టాయిష్టాలు లేనివాడై ఇంద్రియములతో విషయములను అనుభవించుచున్ననూ పరమాత్ముని అనుగ్రహమునుపొందును.

ప్రసాదే సర్వదు:ఖానాం హానిరస్యోపజాయతే ।

ప్రసన్నచేతసో హ్యాశు బుద్ధిః పర్యవతిష్ఠతే ॥ **(2-65)**

పరమాత్ముని అనుగ్రహము వలన దు:ఖములన్నియు నశించిపోవును. అట్లు ప్రసన్నతనొందిన చిత్తము కలిగినవాని బుద్ధి శీఘ్రముగా సుస్థిరమగును.

నాస్తి బుద్ధిరయుక్తస్య న చాయుక్తస్య భావనా ।

న చాభావయతః శాంతిః అశాంతస్య కుతః సుఖమ్ ॥ **(2-66)**

మనసు, ఇంద్రియములు వశమునందుండనివానికి నిశ్చయాత్మక బుద్ధి, ఆస్తిక (భగవంతుని) భావము ఉండదు. ఆస్తిక భావము లేనివానికి శాంతి ఉండదు. శాంతి లేని వానికి సుఖమెక్కడుండును?

ఇంద్రియాణాం హి చరతాం యన్మనోను విధీయతే ।

తదస్య హరతి ప్రజ్ఞాం వాయుర్నావమివాంభసి ॥ **(2-67)**

ఇంద్రియములలో మనసు ఏ ఇంద్రియముననుసరించి విషయములను గ్రహించునో ఆ ఇంద్రియము, నీటిలో నావను గాలి నెట్టివేయు విధముగా అతని బుద్ధిని క్షీణింపజేయును.

తస్మాద్యస్య మహాబాహో! నిగృహీతాని సర్వశః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥ **(2-68)**

అందుచే ఎవని ఇంద్రియములన్నియు ఇంద్రియార్థముల (విషయముల) నుండి నిగ్రహింపబడియుండునో అతని బుద్ధి స్థిరముగా ఉండును.

యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ ।

యస్యాం జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యతో మునేః ॥ **(2-69)**

ఎప్పుడు అన్ని జీవులకు రాత్రియో అప్పుడు ఆత్మ నిగ్రహముగలవాడు ధ్యానమునందు మేల్కొనియుండును. ఎప్పుడు జీవులన్నీ మేల్కొనియుండునో అప్పుడు మునికి రాత్రితో సమానము.

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ ।

ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ॥ **(6-5)**

మనిషికి మనసు మిత్రుడు, శత్రువు కూడా అయివున్నది. మనసుచేత తనను తాను ఉద్ధరించుకొనవలెను. అధోగతిపాలు కారాదు.

ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం సముద్రమాపః ప్రవిశంతి యద్వత్ ।

తద్వత్ కామా యం ప్రవిశంతి సర్వే స శాంతిమాప్నోతి న కామకామీ ॥ **(2-70)**

ఎల్లప్పుడూ నదీ జలములు కలిసినను స్థిరముగానుండు సముద్రము వలె కోరికలు ప్రవేశించుచున్నను నిశ్చలముగానుండువాడు శాంతిని పొందును. కోరికలను తీర్చుకొనువాడు శాంతిని పొందజాలడు.

విహాయ కామాన్ యః సర్వాన్ పుమాంశ్చరతి నిఃస్పృహః

నిర్మమో నిరహంకారః స శాంతిమధిగచ్ఛతి ॥ **(2-71)**

కోరికలనన్నిటినీ వదిలి అహంకారము, నేను, నాది అనునవి లేనివాడై ఎవరు జీవించునో అతడు శాంతిని పొందును.

ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ నైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।

స్థిత్వాస్యామంతకాలేపి బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి ॥ **(2-72)**

ఇదే బ్రాహ్మీ స్థితి. దీనిని పొంది కలతనొందడు. జీవితాంతమున ఈ స్థితియందుండి బ్రహ్మ నిర్వాణమును (ముక్తిని) పొందును.

బంధురాత్మాత్మనస్తస్య యేవాత్మైనా జితః ।

అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తేతాత్మైవ శత్రువత్ ॥ **(6-6)**

మనస్సును జయించిన వానికి మనస్సు మిత్రుని వలె సహకరించును. మనస్సును జయింపలేనివానికి మనస్సు శత్రువువలె అవరోధములు కల్పించును.

జితాత్మనః ప్రశాంతస్య పరమాత్మా సమాహితః ।

శీతోష్ణసుఖదు:ఖేషు తథా మానావమానయోః ॥ **(6-7)**

మనస్సును జయించినవాడు పరమాత్మను పొంది చలి, వేడి, సుఖదుఖాలు, అలాగే గౌరవము, అవమానములయందు కూడా ప్రశాంతముగా ఉండును.

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా కూటస్థో విజితేంద్రియః ।

యుక్త ఇత్యుచ్యతే యోగీ సమలోష్టాశ్మకాంచనః ॥ **(6-8)**

జ్ఞాన విజ్ఞానములతో తృప్తినొంది ధ్యాన యోగమున ఇంద్రియములను జయించినవాడు ఆత్మ సాక్షాత్కారమునకు అర్హుడని చెప్పబడెను. అట్టి యోగి మట్టిని, రాయిని, బంగారమును సమానముగా భావించును.

సుహృన్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు ।

సాధుష్వపి చ పాపేషు సమబుద్ధిర్విశిష్యతే ॥ **(6-9)**

సహృదయులు, మిత్రులు, ఉదాసీనులు, మధ్యస్థముగానుండువారు, ద్వేషించువారు, బంధువులు, సాధువులు, పాపులయెడ సమబుద్ధి గల యోగి గొప్ప యోగి.

సంకల్పప్రభవాన్ కామాన్ త్యక్త్వా సర్వానశేషతః ।

మనసైవేంద్రియగ్రామం వినియమ్య సమంతతః ॥ **(6-24)**

సంకల్పము వలన పుట్టిన కోరికలన్నింటినీ పూర్తిగా వదలి మనస్సు చేత ఇంద్రియములన్నింటినీ అన్ని విధములుగా నిగ్రహించి, నియమ భంగములేని మనస్సుతో దృఢ నిశ్చయముతో యోగాభ్యాసము చేయవలెను.

అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్ ।

అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే ॥ **(6-35)**

నిస్సందేహముగా మనస్సు నిగ్రహింప శక్యము కానిది. చంచలమైనది. కాని అభ్యాస వైరాగ్యములతో నిగ్రహింపవచ్చును.

అసంయతాత్మనా యోగో దుష్ప్రాప ఇతి మే మతిః ।

వశ్యాత్మనా తు యతతా శక్యోవాప్తుముపాయతః ॥ **(6-36)**

మనో నిగ్రహము లేని వానికి ఆత్మానుభవము పొంద శక్యము కానిది. కాని మనో నిగ్రహము గలవాడు సరైన మార్గములో ప్రయత్నించి ఆత్మానుభవమును పొందగలడు.

యోగీ యుంజీత సతతమ్ ఆత్మానం రహసి స్థితః ।

ఏకాకీ యతచిత్తాత్మా నిరాశీరపరిగ్రహః ॥ **(6-10)**

యోగి దేనినీ ఆశింపక దేనినీ తీసుకొనక ఏకాంత ప్రదేశమున ఒంటరిగా ఎల్లప్పుడూ మనోనిగ్రహముతో ఎల్లప్పుడు పరమాత్ముని యందు భక్తితో ఉండవలెను.

శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య స్థిరమాసనమాత్మనః ।

నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం చైలాజినకుశోత్తరమ్ ॥ **(6-11)**

శుచిగా ఉండే ప్రదేశమున అతి ఎత్తుగాను లేక అతి క్రిందుగాను కాకుండా (సరయిన ఎత్తులో) దర్భలు వానిపై జింక చర్మము, దానిపై మృదువైన వస్త్రము కప్పిన తన ఆసనముంచి ...

తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా యతచిత్తేంద్రియక్రియః ।

ఉపవిశ్యాసనే యుంజ్యాత్ యోగమాత్మవిశుద్ధయే ॥ **(6-12)**

దాని మీద సుఖమైన ఆసనమున కూర్చుని చిత్తమును, ఇంద్రియములను, పనులను నియంత్రించి ఆత్మశుద్ధికొరకు ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో యోగాభ్యాసము చేయవలెను.

సమం కాయశిరోగ్రీవం ధారయన్నచలం స్థిరః ।

సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్ ॥ **(6-13)**

శరీరమును, తలను, మెడను సమముగా నిలుపుచూ కదలకుండా స్థిరముగా తన ముక్కు కొనను చూస్తూ దిక్కులు చూడకుండా ఉండవలెను.

ప్రశాంతాత్మా విగతభీః బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః ।

మనః సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్త ఆసీత మత్పరః ॥ **(6-14)**

ప్రశాంతమైన అంతఃకరణ కలిగి, భయము లేనివాడై బ్రహ్మచర్య వ్రతమును ఆచరిస్తూ, మనసును నిగ్రహించి తాను చాలా కాలము సుఖముగా కదలకుండా ఉండగలిగే యోగాసనమున నేనే లక్ష్యముగా నాయందు చిత్తమునుంచవలెను.

యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్ ।

తతస్తతో నియమ్యైతత్ ఆత్మన్యేవ వశం నయేత్ ॥ **(6-26)**

స్థిరముకాని చంచలమైన మనస్సు చలించినప్పుడల్లా దానిని నిగ్రహించి ఆత్మయందే వశము చేయవలెను.

శనైః శనైరుపరమేత్ బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా ।

ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ ॥ **(6-25)**

క్రమముగా నిశ్చయాత్మక బుద్ధితో మనస్సును ఆత్మయందు నిలిపి ఇతరమైన దేనిని తలంచక ధ్యానమునందుండవలెను.

యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమానసః ।

శాంతిం నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి ॥ **(6-15)**

యోగి ఎల్లప్పుడును పైన తెలిపిన విధంగా యోగాభ్యాసము చేసి, మనస్సును నియంత్రించి, భౌతిక దేహమును వదలిన పిదప పరంధామమును పొందును.

నాత్యశ్నతస్తు యోగోస్తి న చైకాంతమనశ్నతః ।

న చాతిస్వప్నశీలస్య జాగ్రతో నైవ చార్జున ॥ **(6-16)**

అతిగా భుజించువానికి, అతిగా నిద్రించువానికి, సరిగా తిననివానికి, సరిగా నిద్రించనివానికి ఈ యోగము ఫలించదు.

యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు ।

యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దు:ఖహా ॥ **(6-17)**

యోగము ఫలించుటకవసరమైన ఆహారము, విహారము (నడుచుట), చేష్టలు, పనులు, నిద్ర, మేల్కొనియుండుట, చేయుచు అభ్యాసము చేసినయెడల దు:ఖనాశకమగు ధ్యాన యోగము సిద్ధించును.

యదా వినియతం చిత్తమ్ ఆత్మన్యేవావతిష్ఠతే ।

నిఃస్పృహః సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా ॥ **(6-18)**

ఏ కోరికలు లేకుండా చిత్తమును ఆత్మయందు నియంత్రించి ఉన్నప్పుడు యోగయుక్తుడనబడును.

యథా దీపో నివాతస్థో నేంగతే సోపమా స్మృతా ।

యోగినో యతచిత్తస్య యుంజతో యోగమాత్మనః ॥ **(6-19)**

ధ్యాన యోగమున చిత్తమును అదుపులో ఉంచిన యోగిని గాలి లేని చోట చలింపని దీపముతో పోల్చబడుచున్నది.

యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా ।

యత్ర చైవాత్మనాత్మానం పశ్యన్నాత్మని తుష్యతి ॥ **(6-20)**

యోగాభ్యాసముచే నిగ్రహింపబడిన చిత్తముతో తనను పరమాత్మునియందు తెలుసుకొని తృప్తిపడును.

సుఖమాత్యంతికం యత్తద్బుద్ధిగ్రాహ్యమతీంద్రియమ్ ।

వేత్తి యత్ర న చైవాయం స్థితశ్చలతి తత్త్వతః ॥ **(6-21)**

ఏదైతే ఇంద్రియములకు అతీతమైనదై బుద్ధిచే గ్రహంచబడు అత్యంత సుఖమునిచ్చు పరమ సత్యమును తెలుసుకొని ఆ సత్యము నుండి చలింపక స్థిరముగా నుండి ....

యం లబ్ధ్వా చాపరం లాభం మన్యతే నాధికం తతః ।

యస్మిన్ స్థితో న దు:ఖేన గురుణాపి విచాల్యతే ॥ **(6-22)**

దేనిని పొంది ఇతర లాభమును దానికంటే ఎక్కువైన దానిగా తలంపక ఏ స్థితియందుండి ఇతరత్రా దు:ఖముచే మిక్కిలి క్లేశము కలిగియున్నప్పటికినీ చలించడో ....

తం విద్యాద్దుఃఖసంయోగవియోగం యోగసంజ్ఞితమ్ ।

స నిశ్చయేవన యోక్తవ్యో యోగోనిర్విణ్ణచేతసా ॥ **(6-23)**

ఆ దు:ఖ నాశకమగు యోగ సమాధిని తెలుసుకొనవలెనను స్థిర నిశ్చయముతో నియమ భంగము లేని మనస్సుతో యోగాభ్యాసము చేయవలెను.

ప్రశాంతమనసం హ్యేనం యోగినం సుఖముత్తమమ్ ।

ఉపైతి శాంతరజసం బ్రహ్మభూతమకల్మషమ్ ॥ **(6-27)**

ఈ యోగి మనస్సు ప్రశాంతతనొంది ఉత్తమమైన సుఖమును పొందును. రజోగుణము పూర్తిగాపోయి పూర్వము చేసిన పనుల ఫలితములన్నిటినుండి ముక్తుడగును.

యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ విగతకల్మషః ।

సుఖేన బ్రహ్మసంస్పర్శమ్ అత్యంతం సుఖమశ్నుతే ॥ **(6-28)**

ఆవిధంగా ఎల్లప్పుడూ యోగాభ్యాముున నిమగ్నుడైయుండెడి యోగి కల్మషములన్నియు నశించి, పరమాత్మతో కూడియుండెడి సుఖమునందు అత్యంత సుఖమును పొందును.

సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని ।

ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః ॥ **(6-29)**

యోగయుక్తుడైన యోగి సకల జీవులయందున్న ఆత్మ నేనుగా అన్ని జీవులను నాయందు చూచును. అంతటను నన్ను చూచి అన్నిటినీ సమముగా చూచును.

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి ।

తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి ॥ **(6-30)**

ఎవడు నన్ను అంతటా అన్నిటినీ నాయందు చూచునో అతనికి నేను కనపడకపోను. అతడును నా దృష్టియందుండును.

సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వమాస్థితః ।

సర్వథా వర్తమానోపి స యోగీ మయి వర్తతే ॥ **(6-31)**

అన్ని జీవులయందున్న ఆత్మ, నేను ఒకటేనని తెలుసుకొని నన్ను భక్తితో సేవించిన యోగి సర్వావస్థలయందును నాయందు నిలిచియుండును.

8.6.1 యోగ భ్రష్టుడు :

అయతిః శ్రద్ధయోపేతో యోగాచ్చలితమానసః ।

అప్రాప్య యోగసంసిద్ధిం కాం గతిం కృష్ణ గచ్ఛతి ॥ **(6-37)**

శ్రద్ధతో యోగాభ్యాసము చేయుచు మనస్సు యోగమునందు నిశ్చలముగా లేని కారణమున యోగసిద్ధిని పొందజాలనివాడు ఎటువంటి గమ్యమును పొందుననగా ....

పార్థ నైవేహ నాముత్ర వినాశస్తస్య విద్యతే ।

న హి కల్యాణకృత్ కశ్చిత్ దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి ॥ **(6-40)**

అతనికి ఈ ప్రపంచమునగాని, మరుజన్మలోగానీ నాశము ఉండదు. మంచి పనులయందు నిమగ్నుడైనవాడు పతనమవడు.

ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకాన్ ఉషిత్వా శాశ్వతీః సమాః ।

శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోభిజాయతే ॥ **(6-41)**

యోగభ్రష్టుడు పుణ్య కార్యములు చేసినవారు పొందెడు లోకములో పెక్కు సంవత్సరములు నివసించి పవిత్రులైన సంపన్నుల గృహమందు జన్మించును.

అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతామ్ ।

ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మ యదీదృశమ్ ॥ **(6-42)**

లేదా జ్ఞానవంతులైన యోగుల కుటుంబమున జన్మించును. కాని ఈ ప్రపంచమున అటువంటి జన్మ అరుదుగా ఉండును.

తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ ।

యతతే చ తతో భూయః సంసిద్ధౌ కురునందన ॥ **(6-43)**

అక్కడ అతడు పూర్వజన్మ సంస్కారము వలన యోగసిద్ధి కొరకు మరల ప్రయత్నించును.

పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ హ్రియతే హ్యవశోపి సః ।

జిజ్ఞాసురపి యోగస్య శబ్దబ్రహ్మాతివర్తతే ॥ **(6-44)**

అతడు జ్ఞానము పొందవలెనను కోర్కె కలవాడైనప్పటికీ శాస్త్రములలో తెలిపిన కర్మలకు అతీతంగా పూర్వ జన్మమునందలి యోగాభ్యాసము వలన అప్రయత్నముగా ధ్యానయోగమువైపు ఆకర్షింపబడును.

ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధకిల్బిషః ।

అనేకజన్మసంసిద్ధః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥ **(6-45)**

అట్టి యోగి యోగాభ్యాసము ద్వారా ప్రయత్నించుచు పాపములు ప్రక్షాళింపబడి కొన్ని జన్మల తరువాత సిద్ధిపొంది అటు పిమ్మట మోక్షమును పొందును.

8.7 భక్తి యోగం :

మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః ।

భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్ ॥ **(9-13)**

మహాత్ములు దైవీ ప్రకృతినాశ్రయించి నన్ను సకల భూతములకు మూలముగా, శాశ్వతునిగా తెలుసుకొని, అచంచలమైన మనస్సుతో నన్ను భజింతురు.

సతతం కీర్తయంతో మాం యతంతశ్చ దృఢవ్రతాః ।

నమస్యంతశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ॥ **(9-14)**

దృఢ నిశ్చయముతో మోక్షము కొరకు ప్రయత్నించుచు, ఎల్లప్పుడు నన్ను కీర్తిస్తూ నమస్కరిస్తూ నిత్యము భక్తితో నన్ను ఉపాసింతురు.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।

తదహం భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥ **(9-26)**

పరిశుద్ధమైన అంతరంగముగలవాడు పత్రము, పుష్పము, ఫలము, జలము ఏదైనా నాకు భక్తితో సమర్పించిన దానిని నేను స్వీకరింతును.

సమోహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోస్తి న ప్రియః ।

యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహమ్ ॥ **(9-29)**

నేను అన్నిటియందును సమభావము కలవాడను. నాకు ద్వేషింపదగినవాడుగానీ, ప్రియమైనవాడుగానీ లేదు. కాని ఎవరు భక్తితో నన్ను భజిస్తారో వారు నాయందు, నేను కూడా వారియందు ఉందుము.

అపి చేత్ సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్ ।

సాధురేవ స మంతవ్యః సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః ॥ **(9-30)**

దురాచారి అయినను నన్ను భజించువాడు, నన్ను మాత్రమే చేరవలెనను నిశ్చయముతోనున్నవాడు సాధువుగా పరిగణింపదగినవాడు.

క్షిప్రం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి ।

కౌంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి ॥ **(9-31)**

ఏలననగా అతడు శీఘ్రముగానే ధర్మాత్ముడై శాశ్వత శాంతిని పొందును. నా భక్తుడెన్నటికినీ నష్టపడడు.

మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్యయేపి స్యుః పాపయోనయః ।

స్త్రియో వైశ్యాస్తథాశూద్రాః తేపి యాంతి పరాం గతిమ్ ॥ **(9-32)**

నా శరణుజొచ్చువారు అధమ జన్ములైనను, స్త్రీలైనను, వైశ్యులైనను, శూద్రులైనను, పరమగతిని పొందుదురు.

కిం పునర్బ్రాహ్మణాః పుణ్యా భక్తా రాజర్షయస్తథా ।

అనిత్యమసుఖం లోకమ్ ఇమం ప్రాప్య భజస్వ మామ్ ॥ **(9-33)**

ఇక బ్రాహ్మణులు, పుణ్యాత్ములు, భక్తులు, రాజర్షుల గురించి వేరుగా చెప్పనేల? అశాశ్వతము, సుఖము లేనిది అయిన ఈ లోకమున నన్ను భజింపుము.

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ।

మామేవైష్యసి యుక్త్వైవమ్ ఆత్మానం మత్పరాయణః ॥ **(9-34)**

నన్ను మనసున నిలిపి నా భక్తుడవగుము. నన్ను పూజింపుము. నాకు నమస్కరింపుము. ఈవిధముగా నా భక్తియందు నిమగ్నుడవై నన్నే పొందెదవు.

మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణాః బోధయంతః పరస్పరమ్ ।

కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥ **(10-9)**

నా భక్తులు నాయందు మనసుంచి నాకే జీవితమునర్పించి నన్ను గురించి ఎల్లప్పుడును ఒకరికొకరు బోధించుకొనుచు, చర్చించుకొనుచు, తృప్తినొంది దివ్యానందమును అనుభవింతురు.

తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।

దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥ **(10-10)**

ప్రీతితో నా సేవలో నిమగ్నులైన భక్తులకు నన్ను పొందగల బుద్ధియోగమును ఇచ్చెదను.

తేషామేవానుకంపార్థమ్ అహమజ్ఞానజం తమః

నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా ॥ **(10-11)**

వారిపై ప్రత్యేకానుగ్రహము చూపుట కొరకు వారి హృదయమున ఉండి తేజోమయమైన దీపమువంటి జ్ఞానముచే చీకటి వంటి అజ్ఞానమును నశింపజేయుదును.

అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్ ।

అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాప్తుం ధనంజయ ॥ **(12-9)**

ఒకవేళ మనస్సును నాయందు స్థిరము చేయుటకు సమర్థుడవు కానిచో భక్తి యోగాభ్యాసముచే నాయందు మనస్సును స్థిరము చేసి, అప్పుడు నన్ను పొందుటకు కోరుము.

అభ్యాసేప్యసమర్థోసి మత్కర్మపరమో భవ ।

మదర్థమపి కర్మాణి కుర్వన్ సిద్ధిమవాప్స్యసి ॥ **(12-10)**

అభ్యాసము (సాధన) చేయుటకు కూడా అసమర్థుడవైనచో నా కొరకు పనులు చేయుము. నా కొరకు పనులు చేయుచు కూడా సిద్ధిని పొందగలవు.

అథైతదప్యశక్తోసి కర్తుం మద్యోగమాశ్రితః ।

సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్ ॥ **(12-11)**

నన్నాశ్రయించి కనీసం ఇది చేయుటకును అసమర్థుడవైనచో నీవు చేసిన పనుల ఫలములను త్యజించి ఆ తరువాత ఆత్మయందుండుటకు ప్రయత్నింపుము.

శ్రేయో హి జ్ఞానమభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే ।

ధ్యానాత్ కర్మఫలత్యాగః త్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరమ్ ॥ **(12-12)**

అభ్యాసము కంటే జ్ఞానము, జ్ఞానము కంటే ధ్యానము, ధ్యానము కంటే కర్మఫల త్యాగము మేలైనవి. త్యాగము వలన శాంతిని పొందవచ్చును.

అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।

నిర్మమో నిరహంకారః సమదు:ఖసుఖః క్షమీ ॥ **(12-13)**

సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః ।

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః యో మద్భక్తస్స మే ప్రియః ॥ **(12-14)**

అన్నిటియందు ద్వేషము లేకుండా మైత్రి, కరుణ గలవాడు నాది అనే మమకారం, అహంకారం లేనివాడు, సుఖదు:ఖములయెడ సమభావము, క్షమాగుణము కలవాడు, తృప్తిగలవాడు, దృఢ నిశ్చయముతో నాయందు మనస్సు బుద్ధులను అర్పించి ఆత్మ నిగ్రహముగల యోగి అయిన నా భక్తుడు నాకు ఇష్టమైనవాడు.

యస్మాన్నోద్విజతే లోకో లోకాన్నోద్విజతే చ యః ।

హర్షామర్షభయోద్వేగైః ముక్తోయస్స చ మే ప్రియః ॥ **(12-15)**

ఎవని వలన లోకము (జనులు) కలతనొందరో, ఎవడు లోకము వలన కలత చెందడో, ఎవడు దుఃఖము, భయము, సంతోషము, ఉద్వేగము లేనివాడో అతడు నాకు ప్రియమైనవాడు.

మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ।

శ్రద్ధయా పరయోపేతాస్తే మే యుక్తతమా మతాః ॥ **(12-2)**

నా యందు ఏకాగ్రతతో మనస్సు నిల్పి ఎవరు నన్ను శ్రద్ధతో నిరంతరం ఉపాసిస్తారో వారు నాచే భక్తి యోగమునందు పరిపూర్ణులుగా భావింపబడుదురు.

యే త్వక్షరమనిర్దేశ్యమ్ అవ్యక్తం పర్యుపాసతే ।

సర్వత్రగమచింత్యం చ కూటస్థమచలం ధ్రువమ్ ॥ **(12-3)**

సంనియమ్యేంద్రియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః ।

తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూతహితేరతాః ॥ **(12-4)**

ఎవరైతే ఇంద్రియమునన్నిటినీ నిగ్రహించి అన్నిటియందును సమబుద్ధిగలవారై అన్నిటి యొక్క క్షేమము చేకూర్చుటయందు నియుక్తులై ప్రకృతికి అతీతము, నిర్వచింపలేని, వ్యక్తము కాని ఊహాతీతము, మార్పులేని, నిశ్చలమైన, స్థిరమైన అంతటను

ఉన్న నన్ను ఉపాసిస్తారో (పూజ, జపము, ధ్యానము, భజన) వారు నన్ను తప్పక పొందుదురు.

క్లేశోధికతరస్తేషామ్ అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ ।

అవ్యక్తా హి గతిర్దు:ఖం దేహవద్భిరవాప్యతే ॥ **(12-5)**

పరమాత్ముని అవ్యక్త తత్త్వమునందు ఆసక్తిగలవారికి వానిని పొందుటకు చేయు సాధనలో పురోగతి చాలా శ్రమతో కూడియుండును.

యే తు సర్వాణి కర్వాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరాః ।

అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే ॥ **(12-6)**

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్ ।

భవామి నచిరాత్ పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్ ॥ **(12-7)**

ఎవరు వారి పనులన్నిటిని నాకర్పించి నాయందు ఆసక్తి కలిగియుండి నాయందు స్థిరమైన మనస్సు కలిగియుండి నన్ను ధ్యానము చేయుచు ఉపాసిస్తారో వారిని నేను త్వరగానే జనన మరణములనుండి ముక్తులను చేసెదను.

మయ్యేవ మన ఆధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ ।

నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ॥ **(12-8)**

నాయందు మనస్సును నిల్పుము. బుద్దిని నాయందు నియమింపుము. ఆ తరువాత నిస్సందేహంగా నాయందే నివసింతువు.

అనపేక్షః శుచిర్దక్షః ఉదాసీనో గతవ్యథః ।

సర్వారంభ పరిత్యాగీ యో మద్భక్తః సమేప్రియః ॥ **(12-16)**

ఆశలేనివాడు, పవిత్రుడు, సమర్థుడు, ఉదాసీనుడు, దు:ఖములు పోయినవాడు, అన్ని ప్రయత్నములు వదలినవాడు అయిన నా భక్తుడు నాకు ప్రియమైనవాడు.

యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి ।

శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్ యస్స మే ప్రియః ॥ **(12-17)**

ఎవడు సంతసించడో, ద్వేషించడో, దు:ఖించడో, కోరడో, శుభాశుభములను విడుచునో అట్టి నా భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు.

సమశ్శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః

శీతోష్ణసుఖదు:ఖేషు సమస్సంగవివర్జితః ॥ **(12-18)**

తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్ ।

అనికేతః స్థిరమతిః భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః ॥ **(12-19)**

శత్రు మిత్రుల యెడ, మానావమానముల యందు, చలి వేడిలయందు, సుఖదు:ఖములలో నిందలు పొగడ్తలలోను సమబుద్ధి గలిగి మౌనము వహించెడివాడును, సాహచర్యము వదలినవాడు, తృప్తిగా ఉండువాడు, నివాసము లేనివాడును, స్థిరమైన బుద్ధి కలిగినవాడును అయిన నా భక్తుడు నాకు ఇష్టమైనవాడు.

యే తు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే ।

శ్రద్ధధానా మత్పరమా భక్తాస్తేతీవ మే ప్రియాః ॥ **(12-20)**

ఎవరు శాశ్వతమైన అమృతం వంటి ఈ ధర్మమును పైన చెప్పిన విధముగా శ్రద్ధతో నేనే సర్వస్వముగా భావించి భక్తితో పాటిస్తారో వారు నాకు ప్రియమైనవారు.

9.0 ఉపసంహారం :

ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మయా ।
విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు ॥ **(18-63)**

ఈ విధముగా అతి రహస్యమైన జ్ఞానము వివరింపబడినది. దీనిని పూర్తిగా విశ్లేషించి నీకిష్టమైనట్లు చేయుము.

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ।
మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోసి మే ॥ **(18-65)**

నన్నే తలచి నా భక్తుడవై నన్ను పూజించి నమస్కరింపుము. నన్నే పొందెదవని సత్యముగా నీకు వాగ్దానము చేయుచున్నాను.

ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।
న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యోభ్యసూయతి ॥ **(18-67)**

దీనిని తపస్సు చేయనివానికి, భక్తుడు కానివానికి, దేవునికి సేవ చేయనివానికి నా యెడ అసూయగల వానికి చెప్పరాదు.

య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిదాస్యతి ।
భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్యత్యసంశయః ॥ **(18-68)**

ఎవడు ఈ పరమ రహస్యమైన దానిని నా భక్తులకు నా యెడ భక్తితో వివరించునో అతడు నిస్సందేహముగా నన్నే పొందును.

న చ తస్మాన్మనుష్యేషు కశ్చిన్మే ప్రియకృత్తమః ।
భవితా న చ మే తస్మాత్ అన్యః ప్రియతరో భువి ॥ **(18-69)**

అట్టివానికన్నా నాకు ఎక్కువ ప్రియమైన వాడు ఈ ప్రపంచంలో లేడు, ఉండడు.

అధ్యేష్యతే చ య ఇమం ధర్మ్యం సంవాదమావయోః ।
జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహమ్ ఇష్టః స్యామితి మే మతి ః ॥ **(18-70)**

ఎవడు ఈ ధర్మాన్ని చదివి తెలుసుకుంటాడో అతడు జ్ఞాన యజ్ఞముతో నన్ను పూజించినవాడగును.

శ్రద్ధావాననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః ।
సో పి ముక్తః శుభాన్ లోకాన్ ప్రాప్నుయాత్ పుణ్యకర్మణామ్ ॥ **(18-71)**

శ్రద్ధతో వినువాడు ముక్తుడై పుణ్య కర్మలు చేసినవారు పొందు శుభకరమైన లోకమును పొందును.

9.1 స్వస్తి :

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ॥ **(18-78)**

ఎక్కడ యోగేశ్వరుడైన పరమాత్ముడు ఉండునో, పరమాత్ముని మనసున నిల్పి పరమాత్ముని ప్రేరణననుసరించి కర్తవ్యమును నిర్వర్తించి కర్మ ఫలమును భగవదర్పణము చేయు ధనుర్ధారి అయిన పార్థుని వంటి కార్యశూరుడైన భక్తుడుండునో అచట నీతి, సంపద, విజయము, అసాధారణ శక్తి నిశ్చయముగా ఉండును.

సర్వే జనా సుఖినో భవంతు

అధ్యేయ గ్రంథ సూచి

1) History of Religions : Sergei Tokarey, Progress Publishers, Moscow

2) ఆర్ష విజ్ఞాన సర్వస్వము – వేద సంహితలు, తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

3) ఆర్ష విజ్ఞాన సర్వస్వము – అరణ్యకాలు, తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

4) పరమాత్మ – దేవుళ్ళు – మనము : శరణ్య ప్రింటర్స్ & పబ్లిషర్స్, కాకినాడ

5) శ్రీమద్భగవద్గీత – శ్లోక తాత్పర్యములు : గీతా ప్రెస్, గోరఖ్‌పూర్

6) భగవద్గీత – యథాతథము : భక్తి వేదాంత ట్రస్ట్, ముంబయి

7) పతంజలి యోగ దర్శనము : శ్రీ వ్యాసాశ్రమము, ఏర్పేడు, చిత్తూరు జిల్లా

8) Life after Life : Dr. Arnold & Dr. Arnold

కృతజ్ఞతలు

నాకు ఈ జన్మనిచ్చి, విద్యాబుద్ధులు చెప్పించిన నా తల్లిదండ్రులు కీ॥శే॥ కొమరవోలు లలితాదేవి, బాలకృష్ణరాజ శర్మగార్లకు నా కృతజ్ఞతలు. నా చిన్న వయసులో రామాయణ, భారత, భాగవతాలు తెలిపి భగవంతుని వైపుకు నా మనసును మళ్ళించిన నా నాయనమ్మ కీ॥శే॥ ఆదిలక్ష్మమ్మ గారికి నా కృతజ్ఞతలు. గురుదేవులకు నమస్సుమాంజలులు. నేను చేసే ప్రతి పనిలోను నాకు ప్రోత్సాహాన్నందించిన నా ధర్మపత్ని విజయశ్రీకి నా కృతజ్ఞతలు.

నాకు మొట్టమొదటిసారి భగవద్గీత పుస్తకాన్నిచ్చిన సెంట్రల్ ఎలక్ట్రానిక్స్ ఇంజనీరింగ్ రీసెర్చ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్, పిలాని (రాజస్థాన్)లో నా సహచరుడు శ్రీ ఎస్.డి.పెర్లేకర్‌కు నా కృతజ్ఞతలు. ఆ పుస్తకాన్ని పెక్కు పర్యాయాలు చదివాను. భగవద్గీతను వినసొంపుగా పాడి కేసెట్స్ రూపంలో విడుదల చేసి సామాన్యులకు భగవద్గీతను దగ్గరచేసిన కీ॥శే॥ ఘంటసాల వెంకటేశ్వరరావు గారికి నా కృతజ్ఞతలు. ప్రతి దినం ఉదయాన్నే నిద్రలేచాక ఆఫీసుకు వెళ్ళే వరకు ఆ కేసెట్‌ను వినేవాణ్ణి.

హిందూ మతం గురించి తెలుసుకోవాలనే కోరికతో స్వచ్ఛంద పదవీ విరమణ చేసి హిందూ మతం గురించిన కొన్ని మంచి పుస్తకాలు చదివి, చివరకు సామాన్యులకు సులువుగా అర్థమయ్యే విధంగా భగవద్గీతలోని గీతా శాస్త్రాన్ని వ్రాయడానికి తోడ్పడిన భగవంతునికి శతకోటి వందనాలు.

ఆ దిశలో నేను చేసిన మొదటి ప్రయత్నాన్ని నాయందు దయతో ఓపికగా చదివి, తప్పులు దిద్ది, ఎంతో ప్రోత్సహించి,నన్ను ముందుకు నడిపిన నా గురుతుల్యులు శ్రీ కె.వి.టి.రామానుజాచార్యులు గారికి కృతజ్ఞతలు.

అనేక విధాలుగా ప్రయత్నించిన తరువాత ఏర్పడిన ఈ రచనకు తమ అమూల్య సమయాన్ని వెచ్చించి తప్పులు తెలియజేసి తమ అభిప్రాయాన్ని తెలిపిన డా॥ నిట్టల సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారికి నా కృతజ్ఞతలు. దీనికి డి.టి.పి. చేసిన శ్రీ తిమ్మన శ్యామ్ సుందర్ గారికి నా కృతజ్ఞతలు.

కొమరవోలు వెంకట శేష హనుమంతరావు

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనమ్ ।

దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

అథ ప్రథమోఽధ్యాయః - అర్జునవిషాదయోగః

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ

1 ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః ।

మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ ।

ధర్మక్షేత్రే - కురుక్షేత్రే - సమవేతాః - యుయుత్సవః

మామకాః - పాండవాః - చ-ఏవ - కిం - అకుర్వత - సంజయ

సంజయ= ఓ సంజయా, ధర్మక్షేత్రే = ధర్మమైన, కురుక్షేత్రే=కురుక్షేత్రమునకు, యుయుత్సవః= యుద్ధ సన్నద్ధులై, సమవేతాః = కూడినవారైన, మామకాః = నావారును, పాండవాః చ ఏవ = పాండవులును, కిం = ఏమి, అకుర్వత=చేసిరి.

ధృతరాష్ట్రుడు ఇట్లు పలికెను - ఓ సంజయా ! ధర్మక్షేత్రమైన కురుక్షేత్రమునకు యుద్ధసన్నద్ధులై చేకూడియున్న నా వారగు దుర్యోధనాదులును పాండు పుత్రులును ఏమి చేసిరి ?

సంజయ ఉవాచ

2 దృష్ట్వాతు పాండవానీకం వ్యూఢం దుర్యోధనస్తదా ।

ఆచార్యముపసంగమ్య రాజా వచనమబ్రవీత్ ।

దృష్ట్వా - తు - పాండవానీకం - వ్యూఢం - దుర్యోధనః - తదా

ఆచార్యం - ఉపసంగమ్య - రాజా - వచనం - అబ్రవీత్

తదా= ఆ సమయమున, రాజా=రాజైన, దుర్యోధనః=దుర్యోధనుడు, వ్యూఢం = వ్యూహ్యరచనతో రణమునకు మోహరించియున్న, పాండవానీకం = పాండవ సైన్యమును, దృష్ట్వా = చూచి, తు = మరియు, ఆచార్యమ్ = ద్రోణాచార్యుల వారిని, ఉపసంగమ్య = సమీపించి, వచనం = వాక్యమును, అబ్రవీత్ = పలికెను.

ధృతరాష్ట్రునితో సంజయుడిట్లు పల్కెను - ఆ సమయమున రాజైన దుర్యోధనుడు వ్యూహరచనతో రణమునకు మోహరించియున్న పాండవసైన్యమును చూచి, ద్రోణాచార్యుని సమీపించి ఇలా పలికెను.

3 పశ్యైతాం పాండుపుత్రాణామ్ ఆచార్య మహతీం చమూమ్ ।

వ్యూఢాం ద్రుపదపుత్రేణ తవ శిష్యేణ ధీమతా ।

పశ్య - ఏతాం - పాండుపుత్రాణాం - ఆచార్య - మహతీం - చమూం.

వ్యూఢాం - ద్రుపదపుత్రేణ - తవ - శిష్యేణ - ధీమతా

ఆచార్య = ఓ ఆచార్యుడా, తవ = నీ యొక్క, ధీమతా = బుద్ధిమంతుడును, శిష్యేణ=శిష్యుడును, ద్రుపద పుత్రేణ = ద్రుపదుని కుమారుడగు ధృష్టద్యుమ్నునిచేత, వ్యూఢాం = వ్యూహాకారముగ నిలుపబడిన, పాండుపుత్రాణాం =పాండుతనయుల యొక్క, ఏతాం = ఈ , మహతీం = గొప్పదియగు, చమూం = సైన్యమును, పశ్య = చూడుము.

ఓ ఆచార్యా ! బుద్ధిమంతుడైన మీ శిష్యుడును, ద్రుపదపుత్రుడును అయిన ధృష్టద్యుమ్నునిచే వ్యూహా కారముగా నిల్పబడిన పాండవుల ఈ గొప్పసైన్యమును చూడుము.

4 అత్ర శూరా మహేష్వాసా భీమార్జునసమా యుధి ।

యుయుధానో విరాటశ్చ ద్రుపదశ్చ మహారథః ।

అత్ర-శూరాః-మహేష్వాసాః-భీమార్జునసమాః - యుధి

యుయుధానః - విరాటః - చ - దృపదః - చ - మహారథః.

అత్ర = ఇచ్చట, యుధి = సమరమునందు, భీమార్జునసమాః = భీమార్జునులతో సరితూగు వారును, మహేష్వాసాః = గొప్ప విలుకాండ్రును, శూరాః= శూరులును, యుయుధానః = యుయుధానుడు (సాత్యకి), విరాటః = విరాటుడును, చ = మరియు, మహారథః = మహారథుడైన, ద్రుపదః = ద్రుపదుడును, చ = మరియు,

ఈ పాండవ సేనలందు శూరులను, గొప్ప ధనుర్విద్యా సంపన్నులును, భీమార్జునులతో సమానులును గలరు, మరియు సాత్యకి, విరాటుడు, మహారథి ద్రుపదరాజును.

5 ధృష్టకేతు శ్చేకితానః కాశీరాజశ్చ వీర్యవాన్ ।

పురుజిత్ కుంతిభోజశ్చ శైబ్యశ్చ నరపుంగవః ।

ధృష్టకేతుః - చేకితానః - కాశిరాజః - చ - వీర్యవాన్

పురుజిత్ - కుంతిభోజః - చ - శైబ్యః - చ - నరపుంగవః

ధృష్టకేతుః = ధృష్టకేతుడు, చేకితానః = చేకితానుడు, వీర్యవాన్ = బలశాలియైన, కాశిరాజః = కాశీరాజును, చ = మరియు, పురుజిత్ = పురుజిత్తుడును, కుంతిభోజః = కుంతిభోజుడును, చ = ఇంకను, నరపుంగవః = శ్రేష్ఠమానవుడైన, శైబ్యః = శైబ్యుడును, చ = మరియు,

మరియు ధృష్టకేతువు, చేకితానుడు, బలశాలి కాశీరాజు, పురుజిత్తు, కుంతి భోజుడు, మానవశ్రేష్ఠుడగు శైల్యుడును

6 యుధామన్యుశ్చ విక్రాంత ఉత్తమౌజాశ్చ వీర్యవాన్ ।

సౌభద్రో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వ ఏవ మహారథాః ।

యుధామన్యుః - చ - విక్రాంతః - ఉత్తమౌజాః - చ - వీర్యవాన్

సౌభద్రః - ద్రౌపదేయాః - చ - సర్వే - ఏవ - మహారథాః ॥

విక్రాంతః = పరాక్రమవంతుడైన, యుధామన్యుః = యుధామన్యుడు, చ = మరియు, వీర్యవాన్ - వీరుడగు, ఉత్తమౌజాః = ఉత్తమౌజుడును, చ = మరియు, సౌభద్రః = సుభద్రా పుత్రుడగు అభిమన్యుడును, చ = మరియు, ద్రౌపదేయాః = ద్రౌపదీపుత్రులును, సర్వే = అందరును, మహారథాః ఏవ = మహారథులే.

పరాక్రమవంతుడైన యుధామన్యుడు, వీరుడైన ఉత్తమౌజుడు, సుభద్రాపుత్రుడైన అభిమన్యుడు, ద్రౌపది యొక్క ఐదుగురు పుత్రులును కలరు. వీరందరును మహారథులే.

7 అస్మాకం తు విశిష్టా యే తాన్నిబోధ ద్విజోత్తమ ।

నాయకా మమ సైన్యస్య సంజ్ఞార్థం తాన్ బ్రవీమి తే ।

అస్మాకం - తు - విశిష్టాః - యే -తాన్ - నిబోధ - ద్విజోత్తమ

నాయకాః - మమ- సైన్యస్య - సంజ్ఞార్థం - తాన్ - బ్రవీమి - తే

ద్విజోత్తమ= ఓ బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుడా, అస్మాకం = మన పక్షములో, తు = కూడా, యే = ఎవరు, విశిష్టాః = శ్రేష్ఠులో, మమ = నా యొక్క, సైన్యస్య = సైన్యమునకు, నాయకాః = నాయకులో, తాన్ = వారిని, తే = నీకు, సంజ్ఞార్థం = తెలియుటకొరకు, బ్రవీమి = తెలుపుచున్నాను, తాన్ = వారిని, నిబోధ = తెలిసికొనుము

ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా ! మన సైన్యములో ప్రధాన యోధులను గూడ గమనింపుడు. మీకు తెలియుటకై మన సేనానాయకులను గూర్చియు తెలుపుచున్నాను.

8 భవాన్ భీష్మశ్చ కర్ణశ్చ కృపశ్చ సమితింజయః ।

అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చ సౌమదత్తి స్తథైవ చ

భవాన్ - భీష్మః - చ - కర్ణః - చ - కృపః - చ - సమితింజయః

అశ్వత్థామా - వికర్ణః - చ - సౌమదత్తిః - తథా - ఏవ -చ

భవాన్ = తమరును, భీష్మః = భీష్ముడును, చ = మరియు, కర్ణః = కర్ణుడును, చ = మరియు, సమితింజయః = సమరవిజయుడునగు, కృపః = కృపాచార్యుడును, చ = మరియు, అశ్వత్థామా = అశ్వత్థామయును, వికర్ణః = వికర్ణుడును, చ = మరియు, సౌమదత్తిః = సోమదత్తుని పుత్రుడు నగు భూరిశ్రవుడును, తథా = అలాగున, ఏవ చ = మరియు

తమరును, భీష్ముడు, కర్ణుడు, సమరవిజయుడగు కృపాచార్యుడు, అశ్వత్థామ, వికర్ణుడు, సోమదత్తుని కుమారుడైన భూరిశ్రవుడు ఇందు ముఖ్యులు.

9 అన్యే చ బహవః శూరా మదర్థే త్యక్తజీవితాః ।

నానాశస్త్ర ప్రహరణాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః ।

అన్యే - చ - బహవః - శూరాః - మదర్థే - త్యక్తజీవితాః

నానాశస్త్రప్రహరణాః - సర్వే - యుద్ధ విశారదాః

అన్యే = ఇతరులును, చ = కూడ, బహవః = అనేకులు, శూరాః = శూరులు, మదర్థే = నా కొరకు, త్యక్త జీవితాః = జీవితములపై భ్రాంతి వదిలినవారై, సర్వే = వీరందరును, నానాశస్త్ర ప్రహరణాః = అనేకములగు శస్త్రాస్త్రములు గలవారును, యుద్ధవిశారదాః = సమర చాతుర్యము గలవారును

ఇంకను పెక్కుమంది శూరులును, వీరులును మన సైన్యమునందు కలరు. వీరందరును యుద్ధవిశారదులు. నానాశస్త్రాస్త్రధారులై. నాకొరకు తమ జీవితములను ధారపోసియైనను యుద్ధము చేయుటకు సిద్ధముగా నున్నారు.

10 అపర్యాప్తం తదస్మాకం బలం భీష్మాభిరక్షితమ్ ।

పర్యాప్తం త్విదమేతేషాం బలం భీమాభిరక్షితమ్ ।

అపర్యాప్తం - తత్ - అస్మాకం - బలం - భీష్మాభిరక్షితం

పర్యాప్తం - తు - ఇదం - ఏతేషాం - బలం - భీమాభిరక్షితం

తత్ = అలాంటి, అస్మాకం = మనయొక్క, భీష్మాభిరక్షితం = భీష్మాచార్యులవారిచే సురక్షిత మైన, బలం = సైన్యం, అపర్యాప్తం = అపారము, తు = అయితే, భీమాభిరక్షితం = భీమునిచే రక్షితమైన, ఏతేషాం = వారియొక్క, ఇదం = ఈ , బలం = సైన్యం, పర్యాప్తం = పరిమితముగ నున్నది.

భీష్మపితామహునిచే సురక్షితమ్మై, అపరిమితముగా నున్న మనసైన్యము అపరిమితమ్మై యున్నది. భీమునిచే రక్షింపబడుచు పాండవసైన్యం పరిమితముగానున్నది.

11 అయనేషు చ సర్వేషు యథాభాగమవస్థితాః ।

భీష్మ మేవాభిరక్షంతు భవంతః సర్వ ఏవ హి ॥

అయనేషు - చ - సర్వేషు - యథాభాగం - అవస్థితాః

భీష్మం - ఏవ - అభిరక్షంతు - భవంతః - సర్వే - ఏవ - హి

భవంతః = మీరు, సర్వే ఏవ = అందరును, చ = అందువల్ల, సర్వేషు = సకలములైన, అయనేషు = వ్యూహస్థానముల యందు, యథాభాగం = మీ మీ నియమిత స్థానముల యందు, అవస్థితాః = ఉండినవారై, భీష్మమేవ = భీష్మాచార్యులవారినే, అభిరక్షంతు హి =చక్కగా రక్షింతురుగాక

కనుక మీరందరును మీమీ స్థానములలో సుస్థిరముగా నిలిచి, అన్నివైపులనుండి నిశ్చయముగా భీష్ముని రక్షించుచుండవలెను.

12 తస్య సంజనయన్ హర్షం కురువృద్ధః పితామహః ।

సింహనాదం వినద్యోచ్చైః శంఖం దధ్మౌ ప్రతాపవాన్ ।

తస్య - సంజనయన్ - హర్షం - కురువృద్ధః - పితామహః

సింహనాదం - వినద్య - ఉచ్చైః - శంఖం - దధ్మౌ - ప్రతాపవాన్

తస్య = ఆ దుర్యోధనునకు, హర్షం = సంతోషమును, సంజనయన్ = కలిగించుచు, ప్రతాపవాన్ = ప్రతాపవంతుడును, కురువృద్ధః = కురువృద్ధుడును, పితామహః - పితామహుడును, ఉచ్చైః = బిగ్గరగా, సింహనాదం = సింహనాదమును, వినద్య = చేసి, శంఖం = శంఖమును, దధ్మౌ=పూరించెను.

కురువృద్ధుడును, ప్రతాపశాలియును ఐన భీష్మ పితామహుడు దుర్యోధనుని సంతోషపఱచుటకై ఉచ్ఛస్వరముతో సింహనాదముచేసి, తన శంఖమును పూరించెను.

13 తతః శంఖాశ్చ భేర్యశ్చ పణవానకగోముఖాః ।

సహసైవాభ్యహన్యంత స శబ్దస్తుములోఽభవత్ ।

తతః - శంఖాః -చ - భేర్యః - చ - పణవానక గోముఖాః

సహసా - ఏవ - అభ్యహన్యంత - సః - శబ్దః - తుములః - అభవత్

తతః=తరువాత, చ=మరియు, శంఖాః = శంఖములును, చ=మరియు, భేర్యః = భేరులును, పణవానక గోముఖాః = పణవములు, తప్పెటలు, రణభేరులును, సహసా+ ఏవ = ఒకేసారి, అభ్య హన్యంత = మ్రోగించబడెను, సః = ఆ, శబ్దః = ధ్వని, తుములః = గొప్ప భయంకరముగ, అభవత్ = ఆయెను.

ఆతరువాత శంఖములు, నగారాలు, తప్పెటలు, మృదంగములు, గోముఖవాద్యములు మొదలగునవి ఒక్కసారిగా మ్రోగినవి. ఆ ధ్వనులతో దిక్కులను పిక్కటిల్లాయి. (ఆ శబ్దములు భయంకరముగా నుండెను).

14 తతః శ్వేతైర్హయైర్యుక్తే మహతి స్యందనే స్థితౌ ।

మాధవః పాండవశ్చైవ దివ్యౌ శంఖౌ ప్రదధ్మతుః ।

తతః - శ్వేతైః - హయైః - యుక్తే - మహతి - స్యందనే - స్థితౌ

మాధవః - పాండవః - చ - ఏవ - దివ్యౌ - శంఖౌ - ప్రదధ్మతుః

తతః = తరువాత, శ్వేతైః = తెల్లని, హయైః - గుఱ్ఱములతో, యుక్తే = కూడిన, మహతి = ఉత్తమమైన, స్యందనే = రథమునందు, స్థితౌ= కూర్చొనియున్నట్టి, మాధవః = శ్రీకృష్ణ భగవానుడు, పాండవః = అర్జునుడు, చ = మరియు, ఏవ = కూడా, దివ్యౌ = దివ్యములగు, శంఖౌ = శంఖములను, ప్రదధ్మతుః = పూరించిరి.

పిమ్మట శ్వేతాశ్వములను పూన్చిన మహారథముపై ఆసీనులైయున్న శ్రీకృష్ణార్జునులు తమ దివ్యశంఖములను పూరించిరి.

15 పాంచజన్యం హృషీకేశో దేవదత్తం ధనంజయః ।

పౌండ్రం దధ్మౌ మహాశంఖం భీమకర్మా వృకోదరః ।

పాంచజన్యం - హృషీకేశః - దేవదత్తం - ధనంజయః

పౌండ్రం - దధ్మౌ - మహాశంఖం - భీమకర్మా - వృకోదరః

హృషీకేశః = శ్రీకృష్ణుడు, పాంచజన్యం = పాంచజన్యమను శంఖమును, ధనంజయః = ధనంజ యుడు, దేవదత్తం = దేవదత్తమను శంఖమును, భీమకర్మా = భయంకర కార్యము లాచరించు, వృకోదరః = భీముడు, పౌండ్రం = పౌండ్రమను, మహాశంఖం = గొప్ప శంఖమును, దధ్మౌ = పూరించిరి.

శ్రీకృష్ణుడు పాంచజన్యమును, అర్జునుడు దేవదత్త మును పూరించిరి. అరివీరభయంకరుడైన భీముడు పౌండ్రము అను గొప్పశంఖమును పూరించెను.

16 అనంతవిజయం రాజా కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః ।

నకులః సహదేవశ్చ సుఘోషమణిపుష్పకౌ॥

అనంతవిజయం - రాజా - కుంతీ పుత్రః - యుధిష్ఠిరః

నకులః - సహదేవః - చ - సుఘోష మణిపుష్పకౌ

కుంతీపుత్రః = కుంతీపుత్రుడును, రాజా = రాజును అగు, యుధిష్ఠిరః = ధర్మరాజు, అనంత విజయం = అనంతవిజయ మనె శంఖమును, నకులః = నకులుడు, చ = మరియు, సహదేవః = సహ దేవుడును, సుఘోష మణిపుష్పకౌ=సుఘోష మణిపుష్పకము లనె శంఖములను

కుంతీపుత్రుడును, రాజును అగు ధర్మరాజు అనంత విజయము అను శంఖమును, నకులసహదేవులు సుఘోష మణిపుష్పకము లను శంఖములను పూరించిరి.

17 కాశ్యశ్చ పరమేష్వాసః శిఖండీ చ మహారథః ।

ధృష్టద్యుమ్నో విరాటశ్చ సాత్యకిశ్చాపరాజితః ॥

కాశ్యః - చ - పరమేష్వాసః - శిఖండీ - చ - మహారథః

ధృష్టద్యుమ్నః - విరాటః - చ - సాత్యకిః - చ - అపరాజితః

పరమేష్వాసః = శ్రేష్ఠమైన విల్లుగల, కాశ్యః = కాశీరాజును, చ = మరియు, మహారథః = మహారథుడైన, శిఖండీ = శిఖండియు, చ = మరియు, ధృష్టద్యుమ్నః = ధృ ష్టద్యుమ్నుడును, విరాటః = విరాటుడును, చ = అలాగుననే, అపరాజితః = పరాజయ మెరుగని, సాత్యకిః = సాత్యకియును, చ = మరియు

ఓ రాజా! మహాధనుర్ధారియైన కాశీరాజు, మహారథుడైన శిఖండి యు, ధృ ష్టద్యుమ్నుడును, విరాటరాజు, పరాజయమెరుగని సాత్యకి యు మరియును,

18 ద్రుపదో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః పృథివీపతే ।

సౌభద్రశ్చ మహాబాహుః శంఖాన్ దధ్ముః పృథక్ పృథక్ ।

ద్రుపదః - ద్రౌపదేయాః - చ - సర్వశః - పృథివీపతే

సౌభద్రః - చ - మహాబాహు - శంఖాన్ - దధ్ముః - పృథక్ - పృథక్

పృథివీపతే = హే ధృతరాష్ట్ర మహారాజా, ద్రుపదః = ద్రుపదరాజు, చ = మరియు, ద్రౌపదేయాః = ద్రౌపదీపుత్రులును, చ = మరియు, మహాబాహుః = గొప్ప భుజములుగల, సౌభద్రః = సుభద్రా తనయుడగు అభిమన్యుడును, సర్వశః =

అంతటను, పృథక్ పృథక్ = వేరువేరుగా , శంఖాన్ = శంఖములను, దధ్ముః = పూరించిరి.

ద్రుపదమహారాజు, ద్రౌపదియొక్క ఐదుగురు పుత్రులును, భుజబలశాలియు సుభద్రాపుత్రుడును అగు అభిమన్యుడును తమ తమ శంఖములను వేర్వేరుగా పూరించిరి.

19 స ఘోషో ధార్తరాష్ట్రాణాం హృదయాని వ్యదారయత్ ।

నభశ్చ పృథివీం చైవ తుములో వ్యనునాదయన్ ॥

సః - ఘోషః - ధార్తరాష్ట్రాణాం - హృదయాని - వ్యదారయత్

నభః - చ - పృథివీం - చ - ఏవ - తుములః వ్యనునాదయన్

తుములః - భయంకరమైన, సః = ఆ, ఘోషః = శబ్దము, నభః = ఆకాశమును, చ = మరియు, పృథివీం = భూమియును, చ = మరియు, ఏవ = కూడా, వ్యనునాదయన్ = ప్రతిధ్వనించుచు, ధార్తరాష్ట్రాణాం = ధృతరాష్ట్ర పుత్రులయొక్క, హృదయాని = గుండెలను, వ్యదారయత్ = భేదించెను.

పాండవవీరుల శంఖనినాదములకు భూమ్యాకాశముల దద్దరిల్లినవి. ఆ శంఖారావములకు ధార్తరాష్ట్రుల హృదయములు తల్లడిల్లెను.

20 అథ వ్యవస్థితాన్ దృష్ట్వా ధార్తరాష్ట్రాన్ కపిధ్వజః ।

ప్రవృత్తే శస్త్రసంపాతే ధనురుద్యమ్య పాండవః ।

హృషీకేశం తదా వాక్యమ్ ఇదమాహ మహీపతే ।

అథ - వ్యవస్థితాన్ - దృష్ట్వా - ధార్తరాష్ట్రాన్ - కపిధ్వజః

ప్రవృత్తే - శస్త్రసంపాతే - ధనుః - ఉద్యమ్య - పాండవః

హృషీకేశం - తదా - వాక్యం - ఇదం - ఆహ - మహీపతే

అథ = తరువాత, మహీపతే = ఓ రాజా,చ శస్త్రసంపాతే = ఆయుధ ప్రయోగము, ప్రవృత్తే = జరుగబోవుచుండగా, కపిధ్వజః = కపిరాజు చిహ్నముతోడి పతాకముగల, పాండవః = అర్జునుడు, వ్యవస్థితాన్ = సమర సన్నద్ధులై యున్న, ధార్తరాష్ట్రాన్ = దుర్యోధనాదులను, దృష్ట్వా = చూచి, ధనుః = వింటిని, ఉద్యమ్య = సంధించి, తదా = అప్పుడు, హృషీకేశం= శ్రీకృష్ణునితో, ఇదం = ఈ , వాక్యం = వచనమును, ఆహ = పలికెను.

ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా ! యుద్ధమునకై సన్నద్ధులైయున్న ధార్తరాష్ట్రులను చూచి, కపిధ్వజుడైన అర్జునుడు ధనుస్సును పై కెత్తి శ్రీకృష్ణునితో ఇట్లనెను.

అర్జున ఉవాచ

21 సేనయోరుభయోర్మధ్యే రథం స్థాపయ మేఽచ్యుత ।

సేనయోః = ఉభయోః - మధ్యే - రథం - స్థాపయ - మే - అచ్యుత

అచ్యుత = శ్రీకృష్ణా, ఉభయోః = రెండింటీ, సేనయోః = సేనల యొక్క, మధ్యే = నడుమ, మే - నా యొక్క, రథం = రథమును, స్థాపయ = నిలుపుము.

ఓ అచ్యుతా! నా రథమును ఇరుసేనలమధ్య నిలుపుము.

22 యావదేతాన్నిరీక్షేఽహం యోద్ధుకామానవస్థితాన్ ।

కైర్మయా సహ యోద్ధవ్యమ్ అస్మిన్ రణసముద్యమే ।

కైః -మయా - సహ- యోద్ధవ్యం - అస్మిన్ - రణసముద్యమే

అస్మిన్ = ఈ, రణసముద్యమే = సమర సందర్భమున, మయా = నా చేత, కైః - సహ = ఎవరితో, యోద్ధవ్యం = యుద్ధము చేయబడవలయునో, యోద్ధుకామాన్ = సమరము నభిలషించి, అవస్థితాన్ = ఉన్న, ఏతాన్ = ఈ శూరులను, అహం = నేను, యావత్ నిరీక్షే = చూచెదను

ఈ సమరమునందు యుద్ధాభిలాషులై నిలిచియున్న ప్రతిపక్షయోధు లందరిని చూచి వారిలో ఎవరితో నేను యుద్ధము చేయవలసియున్నదో పరిశీలించెదను.

23 యోత్స్యమానానవేక్షేఽహం య ఏతేఽత్ర సమాగతాః ।

ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్బుద్ధేః యుద్ధే ప్రియచికీర్షవః ।

యోత్స్యమానాన్ - అవేక్షే - అహం - యే - ఏతే - అత్ర-సమాగతాః

ధార్తరాష్ట్రస్య - దుర్బుద్ధేః - యుద్ధే - ప్రియచికీర్షవః

దుర్బుద్ధేః = దుష్టబుద్ధియైన, ధార్తరాష్ట్రస్య = దుర్యోధనునకు, యుద్ధే = యుద్ధమునందు, ప్రియ చికీర్షవః = మేలు కోరినవారై, యే = ఏ, ఏతే = ఈ వీరులు, అత్ర = ఈ యుద్ధభూమియందు, సమాగతాః = వచ్చి యుండిరో, యోత్స్యమానాన్ = అలా యుద్ధము చేయువారిని, అహం = నేను, అవేక్షే = చూచెదను.

దుర్బుద్ధియైన దుర్యోధనునకు మేలుకోరి యుద్ధమున పాల్గొనదలచి వచ్చియున్న రాజులను అందరిని వీక్షించెదను.

సంజయ ఉవాచ

24. ఏవముక్తో హృషీకేశో గుడాకేశేన భారత।

సేనయోరుభయోర్మధ్యే స్థాపయిత్వా రథోత్తమమ్ ।

ఏవమ్ - ఉక్తః - హృషీకేశః -గుడాకేశేన - భారత

సేనయోః - ఉభయోః - మధ్యే - స్థాపయిత్వా - రథోత్తమమ్

భారత = ఓ ధృతరాష్ట్రుడా, ఏవం = ఈ విధముగ, గుడాకేశేన - అర్జునుని చేత, ఉక్తః = చెప్పబడిన, హృషీకేశః = శ్రీకృష్ణుడు, ఉభయోః = రెండు, సేనయోః = సైన్యముల యొక్క, మధ్యే = నడుమ, రథోత్తమం = గొప్పదియగు రథమును, స్థాపయిత్వా = నిలిపి

సంజయుడు పలికెను - ఓ ధృతరాష్ట్రా ! అర్జునుని కోరికమేరకు శ్రీకృష్ణుడు ఆ దివ్యరథమును నిలిపెను.

25. భీష్మద్రోణప్రముఖతః సర్వేషాం చ మహీక్షితామ్ ।

ఉవాచ పార్థ పశ్యైతాన్ సమవేతాన్ కురూనితి ।

భీష్మద్రోణ ప్రముఖతః - సర్వేషాం - చ - మహీక్షితాం

ఉవాచ - పార్థ - పశ్య - ఏతాన్ - సమవేతాన్ - కురూన్ - ఇతి

భీష్మద్రోణ ప్రముఖతః = భీష్మద్రోణుల ఎదుట, చ = మరియు, సర్వేషాం = సర్వులైన, మహీక్షితాం = రాజుల ఎదుట (నిలిపి), పార్థ = ఓ అర్జునా, సమవేతాన్ = సన్నద్ధులై యున్న, ఏతాన్ = ఈ, కురూన్ = కౌరవులను, పశ్య = చూడుము, ఇతి = అని, ఉవాచ = పలికెను.

భీష్మద్రోణులకును, ఆ పక్షమునందలి మహారాజులందరికిని ఎదురుగా ఉభయసేనలమధ్య నిలిపి పిదప అతడు అర్జునునితో పార్థా! ఇక్కడ సమావేశమైన ఈ కౌరవ వీరులందరిని బాగుగా పరికింపుము అని నుడివెను.

26 తత్రాపశ్యత్ స్థితాన్ పార్థః పితౄనథ పితామహాన్ ।

ఆచార్యాన్ మాతులాన్ భ్రాతౄన్ పుత్రాన్ పౌత్రాన్ సఖీంస్తథా ।

శ్వశురాన్ సుహృదశ్చైవ సేనయోరుభయోరపి ।

తత్ర - అపశ్యత్ - స్థితాన్ - పార్థః - పిత్రూన్ - అథ - పితామహాన్

ఆచార్యాన్ - మాతులాన్ - భ్రాత్రూన్ - పుత్రాన్ - పౌత్రాన్ - సఖీన్ - తథా

శ్వశురాన్ - సుహృదః - చ - ఏవ - సేనయోః - ఉభయోః - అపి

అథ = తరువాత, పార్థః = అర్జునుడు, తత్ర = అక్కడ, ఉభయోః = రెండైన, సేనయోః = సేనలయందు, అపి = కూడా, స్థితాన్ = ఉన్నట్టి, పితౄన్ = తండ్రులను, పితామహాన్ = తాతలను, ఆచార్యాన్ = గురువులను, మాతులాన్ = మేనమామలను, భ్రాతౄన్ =సోదరులను, పుత్రాన్ = కుమారులను, పౌత్రాన్ = మనుమలను, సఖీన్ = మిత్రులను, తథా = మరియు, శ్వశురాన్ = మామలను, సుహృదః = సుహృదులను, చ = మరియు, ఏవ = కూడా, అపశ్యత్ = గాంచెను.

పిమ్మట అర్జునుడు యిరు సేనలయందును ఉన్న పెదతండ్రులను, పినతండ్రులను, తాతముత్తాతలను, గురువులను, మేనమామలను, సోదరులను, పుత్రులను, పౌత్రులను, మిత్రులను, హితులను, మామలను మున్నగు ఆత్మీయులను చూచెను.

27 తాన్ సమీక్ష్య స కౌంతేయః సర్వాన్ బంధూనవస్థితాన్ ।

కృపయా పరయావిష్టో విషీదన్నిదమబ్రవీత్ ।

తాన్ - సమీక్ష్య - సః - కౌంతేయః - సర్వాన్ - బంధూన్ - అవస్థితాన్

కృపయా- పరయా- ఆవిష్టః - విషీదన్ - ఇదం - అబ్రవీత్

సః = ఆ, కౌంతేయః = అర్జునుడు, అవస్థితాన్ = సన్నద్ధులై యున్న, తాన్= ఆ, సర్వాన్ = సమస్తమైన, బంధూన్ = బంధువులను, సమీక్ష్య = చూచి, పరయా = అత్యంత, కృపయా = కరుణతో, ఆవిష్టః=కూడుకొన్నవాడై, విషీదన్ = శోకించుచు, ఇదం = ఈ విధముగ, అబ్రవీత్ =పలికెను.

కుంతీపుత్రుడైన అర్జునుడు యుద్ధసన్నద్ధులై వచ్చియున్న బంధు వులను అందరిని చూచి, అత్యంత కరుణా సముచితుడై దుఃఖించుచు ఇట్లు పలికెను.

అర్జున ఉవాచ

28 దృష్ట్వేమం స్వజనం కృష్ణ యుయుత్సుం సముపస్థితమ్

29 సీదంతి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి ।

వేపథుశ్చ శరీరే మే రోమహర్షశ్చ జాయతే ।

దృష్ట్వా - ఇమం - స్వజనం - కృష్ణ - యుయుత్సుం - సముపస్థితం

సీదంతి-మమ-గాత్రాణి -ముఖం-చ-పరిశుష్యతి

వేపథుః-చ-శరీరే - మే - రోమహర్షః - చ - జాయతే

కృష్ణ = ఓ కృష్ణా, యుయుత్సుం = యుద్ధము చేయగోరి, సముపస్థితం = కూడియున్న, ఇమం = ఈ , స్వజనం = బంధుజనములను, దృష్ట్వా=గాంచి, మమ=నాయొక్క, గాత్రాణి=అంగములు, సీదంతి = శిథిలములై పోవుచున్నవి, చ=మరియు, ముఖం = నోరు, పరిశుష్యతి= ఎండి పోవుచున్నది, చ = మరియు, మే =నాయొక్క, శరీరే= దేహమునందు, వేపథుః = కంపనము, చ = మరియు, రోమహర్షః = గగుర్పాటు, జాయతే = కలుగుచున్నది.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా ! సమరోత్సాహముతో రణరంగమున నిలిచియున్న ఈ స్వజనసమూహమును జూచి, నా అవయవములు పట్టుతప్పుచున్నవి. నోరు ఎండిపోవుచున్నది. శరీరమునందు వణుకు, గగుర్పాటు కలుగుచున్నవి.

30 గాండీవం స్రంసతే హస్తాత్ త్వక్చైవ పరిదహ్యతే ।

న చ శక్నోమ్యవస్థాతుం భ్రమతీవ చ మే మనః ॥

గాండీవం - స్రసంతే - హస్తాత్ - త్వక్ -చ - ఏవ - పరిదహ్యతే

న - చ - శక్నోమి-అవస్థాతుం - భ్రమతి- ఇవ - చ-మే-మనః

హస్తాత్= చేతినుండి, గాండీవం = గాండీవము, స్రంసతే = జారిపోవుచున్నది, చ = మరియు, త్వక్ = చర్మము, ఏవ = కూడా, పరిదహ్యతే = మండిపోవుచున్నది, చ = మరియు, అవస్థాతుం = నిలుచుటకు, న శక్నోమి = శక్తి లేక యున్నాను, చ = మరియు, మే = నా యొక్క, మనః = మనస్సు, భ్రమతీవ = భ్రమించుచున్నట్లున్నది.

గాండీవము చేతినుండి జారిపోవుచున్నది. చర్మము తపించిపోవుచున్నది. ఇక్కడ నిలబడుటకైనను శక్తిలేకున్నది. మనస్సు భ్రమించుచున్నట్లున్నది

31 నిమిత్తాని చ పశ్యామి విపరీతాని కేశవ ।

న చ శ్రేయోఽనుపశ్యామి హత్వా స్వజనమాహవే ।

నిమిత్తాని - చ - పశ్యామి - విపరీతాని - కేశవ

న -చ - శ్రేయః - అనుపశ్యామి - హత్వా - స్వజనం - ఆహవే

కేశవ=కృష్ణా, చ = ఇంకను, విపరీతాని = విపరీతములైన, నిమిత్తాని = శకునములను, పశ్యామి = చూచుచున్నాను, ఆహవే = యుద్ధమునందు, స్వజనం = బంధువులను, హత్వా = వధించి, అను = అటుతర్వాత, శ్రేయః = శ్రేయమును, న చ పశ్యామి = చూడలేకపోతున్నాను.

ఓ కేశవా ! పెక్కు అపశకునములు కనబడుచున్నవి. యుద్ధమున స్వజనసమూహమును చంపుటచే , నేను పొందు శుభమేమిటో తెలియలేకున్నాను.

32 న కాంక్షే విజయం కృష్ణ న చ రాజ్యం సుఖాని చ ।

కిం నో రాజ్యేన గోవింద కిం భోగైర్జీవితేన వా ।

న-కాంక్షే-విజయం-కృష్ణ-న-చ-రాజ్యం-సుఖాని-చ

కిం-నః-రాజ్యేన-గోవింద-కిం-భోగైః-జీవితేన-వా

కృష్ణే=హే కృష్ణా, విజయం = విజయమును, కాంక్షే = కోరుట, న = లేదు, చ = మరియు, రాజ్యం = రాజ్యమును, చ = మరియు, సుఖాని=సుఖములను, న = లేదు, గోవింద = హే గోవిందా, నః = మాకు, రాజ్యేన = రాజ్యముతో, కిం = ఏమి లాభము, భోగైః = భోగములచేత గాని, జీవితేన వా = బ్రతుకుటచేత గాని, కిం = ఏమి లాభము ?

ఓ కృష్ణా ! నేను విజయము గాని, రాజ్యము గాని, సుఖములు గాని కోరుకోవటంలేదు. గోవిందా ! ఈ రాజ్యమువలనగాని, ఈ భోగములవలన గాని, ఈ జీవితమువలన గాని ఏమి ప్రయోజనము ?

33 యేషామర్థే కాంక్షితం నో రాజ్యం భోగాః సుఖాని చ ।

త ఇమేఽవస్థితా యుద్ధే ప్రాణాంస్త్యక్త్వా ధనాని చ

యేషాం-అర్థే - కాంక్షితం - నః - రాజ్యం-భోగాః - సుఖాని-చ

తే- ఇమే-అవస్థితాః-యుద్ధే - ప్రాణాన్-త్యక్త్వా-ధనాని-చ

యేషాం అర్థే = ఎవరికొరకు, నః =మావలన, రాజ్యం = రాజ్యము, భోగాః = భోగములు, చ=మరియు, సుఖాని=సౌఖ్యములు, కాంక్షితం = కోరబడినవో, తే=అట్టి, ఇమే=వీరు, యుద్ధే = యుద్ధమునందు, ప్రాణాన్ = ప్రాణములను, చ = ఇంకను, ధనాని = ధనములను, త్యక్త్వా=విడిచి, అవస్థితాః=నిలిచియున్నారు.

మనము ఎవరికై ఈ రాజ్యమును, భోగములను, సుఖములను కోరుకొనుచున్నామో, వారే ధనప్రాణముల యెడ ఆశలు వదులుకొని యుద్ధమునకు వచ్చినిలిచియున్నారు.

34 ఆచార్యాః పితరః పుత్రాః తథైవ చ పితామహాః ।

మాతులాః శ్వశురాః పౌత్రాః శ్యాలాః సంబంధిన స్తథా ।

ఆచార్యాః-పితరః - పుత్రాః-తథా- ఏవ-చ-పితామహాః

మాతులాః-శ్వశురాః -పౌత్రాః - శ్యాలాః-సంబంధినః - తథా

ఆచార్యాః = గురువులు, పితరః = తండ్రులు, పుత్రాః=కుమారులు, తథా ఏవ చ =అలాగు ననే, పితామహాః = తాతలు, మాతులాః = మేనమామలు, శ్వశురాః=మామలు, పౌత్రాః = మనుమలు, శ్యాలాః=బావలు, తథా=అలాగుననే, సంబంధినః = చుట్టములు.

గురువులు, తండ్రులు, తాతలు, కొడుకులు, మనుమలు, మేనమామలు, మామలు, బావమఱదులు, ఇతర బంధువులు మొదలగువారు అందరును ఇచ్చటికి వచ్చియున్నారు.

35 ఏతాన్న హంతుమిచ్ఛామి ఘ్నతోఽపి మధుసూదన ।

అపి త్రైలోక్యరాజ్యస్య హేతోః కిం ను మహీకృతే ।

ఏతాన్-హన్తుం - ఇచ్ఛామి - ఘ్నతః - అపి -మధుసూదన

అపి - త్రైలోక్యరాజ్యస్య-హేతోః-కిం-ను-మహీకృతే

ఏతాన్ = వీరిని, ఘ్నతః అపి = చంపుచున్నవారైనను, హంతుం = వధించుటకు, త్రైలోక్య రాజ్యస్య = త్రిలోకాధిపత్యము, హేతోః అపి = కొరకుగాని, ఇచ్ఛామి = కోరుట, న = లేదు, మధుసూదన= హే మధుసూదనా,మహీకృతే = భూమి కొరకు, ను కిమ్ = ఎలా కోరను ?

ఓ మధుసూదనా ! ముల్లోకాధిపత్యముకొరకైనను నేను ఎవ్వరినీ చంప ఇచ్ఛ గింపను. ఇక ఈ భూమండలవిషయమై చెప్పనేల ? అట్లే వీరిలో ఎవ్వరైనను నన్ను చంపబూనిననూ నేను మాత్రము వీరిని చంపలేను.

36 నిహత్య ధార్తరాష్ట్రాన్నః కా ప్రీతిః స్యాజ్జనార్దన ।

పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్ హత్వైతానాతతాయినః ।

నిహత్య-ధార్తరాష్ట్రాన్-నః -కా-ప్రీతిః-స్యాత్-జనార్దన

పాపం - ఏవ - ఆశ్రయేత్-అస్మాన్ - హత్వా - ఏతాన్- ఆతతాయినః

జనార్దన=హే జనార్థనా!, ధార్తరాష్ట్రాన్ = దుర్యోధనాదులను, నిహత్య=చంపి, నః = మాకు, కా = ఏమి, ప్రీతిః = సంతోషము, స్యాత్ = కలుగును, ఆతతాయినః = దురాత్ములైన, ఏతాన్ = వీరిని, హత్వా = చంపి, అస్మాన్ = మమ్ములను, పాపమేవ = పాపమే, ఆశ్రయేత్ = కలుగును.

ఓ జనార్దనా ! ఈ దుర్యోధనాదులను చంపి, మనము బావుకొనునది ఏమి? (మనము మూట కట్టుకొనునది యేమి ?) దుర్మార్గులైన వీరిని చంపుటవలన మనకు పాపమే కలుగును.

37 తస్మాన్నార్హా వయం హంతుం ధార్తరాష్ట్రాన్ స్వబాంధవాన్ ।

స్వజనం హి కథం హత్వా సుఖినః స్యామ మాధవ ।

తస్మాత్ -న-అర్హాః-వయం-హంతుం-ధార్తరాష్ట్రాన్-స్వబాంధవాన్

స్వజనం - హి-కథం-హత్వా-సుఖినః స్యామ - మాధవ

మాధవ=కృష్ణా, తస్మాత్=అందువలన, వయం = మేము, స్వబాంధవాన్= బంధువులతో గూడిన, ధార్తరాష్ట్రాన్ = దుర్యోధనాదులను, హంతుం=చంపుటకు, అర్హా=అర్హులము, న = కాము, స్వజనం = స్వజనులను, హత్వా = చంపి, కథం = ఏవిధముగా, సుఖినః = సుఖ వంతులము, స్యామ హి = కాగలము

కనుక ఓ మాధవా ! మనబంధువులైన ఈ ధార్తరాష్ట్రులను చంపుటకు మేము అర్హులముకాము. స్వజనులను చంపి మేము ఎలా సుఖపడగలము?

38 యద్యప్యేతే న పశ్యంతి లోభోపహతచేతసః ।

కులక్షయకృతం దోషం మిత్రద్రోహే చ పాతకమ్ ।

యద్యపి - ఏతే-న-పశ్యంతి-లోభోపహత చేతసః

కులక్షయకృతం - దోషం - మిత్రద్రోహే - చ-పాతకం

లోభోపహత చేతసః = లోభముచేత చెదరగొట్టబడిన మనస్సుగల, ఏతే = వీరు, కులక్షయ కృతం = కులనాశము వలన కలుగు, దోషం = చెడును, చ=మరియు, మిత్రద్రోహే = మిత్రద్రోహము వలన కలుగు, పాతకం = పాపమును, పశ్యంతి =చూచుట, యద్యపిన = లేకపోయినను.

లోభకారణముగ భ్రష్టచిత్తులైన వీరు కులక్షయము వలన కలుగు దోషములను, మిత్రద్రోహమువలన సంభవించు పాపములను చూడకున్నచో,

39 కథం న జ్ఞేయమస్మాభిః పాపాదస్మాన్నివర్తితుమ్ ।

కులక్షయకృతం దోషం ప్రపశ్యద్భిర్జనార్ధన ।

కథం-న-జ్ఞేయం-అస్మాభిః - పాపాత్-అస్మాత్-నివర్తితుం

కులక్షయకృతం - దోషం-ప్రపశ్యద్భిః-జనార్దన

జనార్దన=హే జనార్దనా, కులక్షయకృతం = కులనాశము వలన కలుగు, దోషం = దోషమును, ప్రపశ్యద్భిః = చక్కగా గ్రహించిన, అస్మాభిః = మాచేత, అస్మాత్ = ఈ పాపాత్ = పాపము నుండి, నివర్తితుం = తొలగుటకు, కథం = ఎటుల, జ్ఞేయం = తెలియదగినది, న = కాదు.

జనార్దనా! కులనాశనమువలన కలుగు నష్టములను ఎరింగిన మనము ఈ పాపములకు దూరముగా ఉండుటకు ఏల ప్రయత్నించకూడదు ?

40 కులక్షయే ప్రణశ్యంతి కులధర్మాః సనాతనాః ।

ధర్మే నష్టే కులం కృత్స్నమ్ అధర్మోஉభిభవత్యుత ।

కులక్షయే - ప్రణశ్యంతి - కులధర్మాః - సనాతనాః

ధర్మే - నష్టే - కులం - కృత్స్నం - అధర్మః - అభిభవతి- ఉత

కులక్షయే = కులనాశము జరుగునపుడు, సనాతనాః = అనాదిగాయున్న, కులధర్మాః = కులధర్మములు, ప్రణశ్యంతి = సంపూర్ణముగా నశించునున, ధర్మే = ధర్మము, నష్టే= నశింపగా, కృత్స్నం = సకలమైన, కులం = కులమును, అధర్మః = అనాచారము, అభిభవేతి ఉత = వ్యాపించునుకదా.

కులక్షయమువలన సనాతనములైన కులధర్మములన్నియును నశించును. ధర్మము అంతరించి పోయినప్పుడు కులము నందు అంతటను పాపమే వ్యాపించును.

41 అధర్మాభిభవాత్ కృష్ణ ప్రదుష్యంతి కులస్త్రియ ః ।

స్త్రీషు దుష్టాసు వార్ష్ణే య జాయతే వర్ణసంకరః ।

అధర్మాభిభవాత్-కృష్ణ-ప్రదుష్యంతి - కులస్త్రియః

స్త్రీషు - దుష్టాసు వార్ష్ణే య -జాయతే - వర్ణసంకరః

కృష్ణ = ఓ కృష్ణా, అధర్మాభిభవాత్ = అధర్మము వృద్ధినొందుట వలన, కులస్త్రియః = కులాంగనలు, ప్రదుష్యంతి = చెడిపోవుదురు, వార్ష్ణే య=కృష్ణా, స్త్రీషు దుష్టాసు =స్త్రీలు చెడిపోవుటవలన, వర్ణసంకరః = వర్ణసంకరము, జాయతే = కలుగుచున్నది.

ఓ కృష్ణా ! అధర్మము పెచ్చుపెరిగి పోయినప్పుడు కులస్త్రీలు మిక్కిలి చెడిపోవుదురు. స్త్రీలు చెడినచో వర్ణసాంకర్యము కలుగును.

42 సంకరో నరకాయైవ కులఘ్నానాం కులస్య చ ।

పతంతి పితరో హ్యేషాం లుప్తపిండోదకక్రియాః ।

సంకరః - నరకాయ - ఏవ -కులఘ్నానాం - కులస్య - చ

పతంతి - పితరః - హి - ఏషాం - లుప్త పిండోదకక్రియాః

సంకరః=వర్ణసంకరము, కులఘ్నానాం = కులమును చెడిపిన వారలకును, చ = మరియు, కులస్య = కులమునకు, నరకాయ ఏవ = నరకము కొరకే, ఏషాం =

వీరియొక్క, పితరః = పితరులు, లుప్తపిండోదక క్రియాః = శ్రాద్ధతర్పణ క్రియలులేనివారై, పతంతిహి = పతనమగు చున్నారు.

వర్ణసాంకర్యము కులఘాతకులను, నరకము నందు పడవేయును. పిండోదకములు (శ్రాద్ధతర్పణములు) లోపించినందువలన వారిపితరులును పతనమగుదురు.

43 దోషైరేతైః కులఘ్నానాం వర్ణసంకరకారకైః ।

ఉత్సాద్యంతే జాతిధర్మాః కులధర్మాశ్చ శాశ్వతాః ।

దోషైః - ఏతైః - కులఘ్నానాం - వర్ణసంకర కారకైః

ఉత్సాద్యంతే - జాతి ధర్మాః - కులధర్మాః చ - శాశ్వతాః

ఏతైః = ఈ , వర్ణసంకర కారకైః = వర్ణ సంకరమునకు కారణమైన, దోషైః= దోషములచేత, కులఘ్నానాం = వర్ణసంకరమొనర్చిన వారి యొక్క, శాశ్వతాః = శాశ్వతములైన, జాతిధర్మాః = జాతి ధర్మములు, చ = మరియు, కులధర్మాః = కులధర్మములు, ఉత్సాద్యంతే=నశించు చున్నవి.

వర్ణసాంకర్యమునకు మూలములైన ఈ దోషమువలన కులఘాతకులయొక్క సనాతన కులధర్మములు, జాతిధర్మములు నశించుచున్నవి.

44 ఉత్సన్నకులధర్మాణాం మనుష్యాణాం జనార్దన ।

నరకేఽనియతం వాసో భవతీత్యనుశుశ్రుమ ।

ఉత్పన్న కులధర్మాణాం - మనుష్యాణాం - జనార్దన

నరకే - అనియతం-వాసః-భవతి- ఇతి-అనుశుశ్రుమ

జనార్దన = జనార్దనా, ఉత్సన్నకులధర్మాణాం = చెడిన కులాచారములుగల, మనుష్యాణాం = మనుజులకు, నరకే = నరకమునందు, అనియతం = అనంతకాలము, వాసః = నివాసము, భవతి = కలుగుచున్నది, ఇతి = అని, అనుశుశ్రుమ= ఆలకించుచున్నాము.

ఓ జనార్ధనా ! కులధర్మములు నశించినవారికి శాశ్వతముగా నరకప్రాప్తి తప్పదని వినుచున్నాము.

45 అహో బత మహత్ పాపం కర్తుం వ్యవసితా వయమ్ ।

యద్రాజ్యసుఖలోభేన హంతుం స్వజనముద్యతాః ।

అహో-బత-మహత్పాపం - కర్తుం - వ్యవసితాః - వయం

యత్-రాజ్యసుఖలోభేన-హంతుం స్వజనం - ఉద్యతాః

యత్ = ఏ కారణమువలన, రాజ్యసుఖలోభేన = రాజ్యసుఖమునందలి లోభముచేత, స్వజనం = బంధువులను, హంతుం = చంపుటకు, ఉద్యతాః = ఉద్యమించితిమో, మహత్ = గొప్పదైన, పాపం = పాపమును, కర్తుం = చేయుటకు, వయం = మేము, వ్యవసితాః = సమకట్టితిమి, అహోబత = అయ్యో! ఎంతశోకము ?

రాజ్యసుఖ లోభముచేమనము బుద్ధిమంతులమైయుండియు స్వజనులను చంపుటకు ఉద్యుక్తులమై, ఈ ఘోరపాపకృత్యములను చేయుటకు సమకట్టితిమి గదా! అక్కటా!

46 యది మామప్రతీకారమ్ అశస్త్రం శస్త్రపాణయః ।

ధార్తరాష్ట్రా రణే హన్యుః తన్మే క్షేమతరం భవేత్ ।

యది-మాం-అప్రతీకారం -అశస్త్రం-శస్త్రపాణయః

ధార్తరాష్ట్రా - రణే-హన్యుః-తత్-మే-క్షేమతరం-భవేత్

అప్రతీకారం = ప్రతీకారముచేయని, అశస్త్రం = శస్త్రరహితమైన, మాం = నన్ను, శస్త్ర పాణయః = శస్త్రధారులైన, ధార్తరాష్ట్రాః = దుర్యోధనాదులు, రణస్త్ర =యుద్ధమునందు, హన్యుః యది = చంపుదురేని, తత్ = అది, మే=నాకు, క్షేమతరం = శ్రేయస్కరము , భవేత్ = అగును.

ఆయుధములు పట్టక ఎదిరింపని నన్ను శస్త్రములను చేబూని దుర్యోధనాదులు యుద్ధమున వధించినను, అది నాకు క్షేమకరమే యగును.

సంజయ ఉవాచ

47 ఏవముక్త్వార్జునః సంఖ్యే రథోపస్థ ఉపావిశత్ ।

విసృజ్య సశరం చాపం శోకసంవిగ్నమానసః ।

ఏవం - ఉక్త్వా-అర్జునః-సంఖ్యే-రథోపస్థే - ఉపావిశత్

విసృజ్య-సశరం-చాపం-శోకసంవిగ్నమానసః

అర్జునః=అర్జునుడు, ఏవం= ఈ విధముగ, ఉక్త్వా=పలికి, శోకసంవిగ్న మానసః = దుఃఖము చేత చలించిన మనస్సు కలవాడై, సశరం = శరయుక్తమైన, చాపం = ధనుస్సును, విసృజ్య= విడిచి, సంఖ్యే = రణరంగమునందు, రథోపస్థే=రథముమీద, ఉపావిశత్ = కూర్చొనెను.

సంజయుడు పలికెను - అర్జునుడు ఈ విధముగా పలికి శోకముచే కలతచెందిన మనస్సుకలవాడై, యుద్ధభూమియందు ధనుర్బాణములను విడిచి, రథము వెనుకభాగమున చతికిలబడెను.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే

అర్జునవిషాదయోగోనామ ప్రథమోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ ద్వితీయోऽధ్యాయః - సాంఖ్యయోగః

సంజయ ఉవాచ

1 తం తథా కృపయావిష్టమ్ అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్ ।

విషీదంతమిదం వాక్యమ్ ఉవాచ మధుసూదనః ।

తం-తథా-కృపయా- ఆ విష్టం - అశ్రుపూర్ణాకులేక్షణం

విషీదంతం - ఇదం-వాక్యం - ఉవాచ-మధుసూదనః

తథా = ఆ విధముగా, కృపయా = కరుణచే, ఆ విష్టం = నిండియున్న వాడును, అశ్రు పూర్ణాకు లేక్షణం = కన్నీరు నిండిన వ్యాకులమైన నేత్రములు గలవాడును, విషీదంతం = శోకించు చున్నవాడును అగు, తం = అట్టి అర్జునుని, మధుసూదనః = శ్రీకృష్ణుడు, ఇదం = ఈ, వాక్యం = వచనమును, ఉవాచ = అనెను.

సంజయుడు పలికెను - ఈ విధముగా కరుణాపూరిత హృదయుడైన కనులలో అశ్రువులు నిండియున్న అర్జునునితో శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఇట్లనెను.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

2 కుతస్త్వాకశ్మలమిదం విషమే సముపస్థితమ్ ।

అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యమ్ అకీర్తికర మర్జున ।

కుతః-త్వా -కశ్మలం- ఇదం-విషమే -సముపస్థితం

అనార్యజుష్టం - అస్వర్గ్యం - అకీర్తికరం - అర్జున

అర్జున = హే అర్జునా, అనార్యజుష్టం = శ్రేష్టులగువారికి తగనిదియు, అస్వర్గ్యం = స్వర్గము నకు అనర్హమైనదియు, అకీర్తికరం = అపకీర్తి నొనగూర్చునదియు, ఇదం = ఈ, కశ్మలం = అజ్ఞానము, విషమే = విషమ సమయమునందు, త్వా = నీకు, కుతః = ఎచ్చటనుండి, సముపస్థితం=దాపురించినది.

శ్రీభగవానుడు చెప్పెను - ఓ అర్జునా ! పామరులకు కలిగే, స్వర్గ పాప్తి ఇవ్వనిది,అప కీర్తి కలుగచేసే ఈ మోహము నీకు ఎట్లు దాపురించినది ?

3 క్లైబ్యం మా స్మ గమః పార్థ నైతత్త్వయ్యుపపద్యతే ।

క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప ।

క్లైబ్యం - మా స్మ గమః-పార్థ-న-ఏతత్-త్వయి- ఉపపద్యతే

క్షుద్రం-హృదయదౌర్బల్యం - త్యక్త్వా- ఉత్తిష్ఠ-పరంతప

పార్థ=హే అర్జునా, క్లైబ్యం = నపుంసకత్వమును, మా స్మ గమః = పొందకుము, ఏతత్ = ఇది, త్వయి = నీ విషయమున, న ఉపపద్యతే = తగదు, పరంతప = హే పరంతపా, క్షుద్రం=తుచ్ఛమైన, హృదయదౌర్భల్యం = హృదయ దుర్బలత్వమును, త్యక్త్వా=విడిచి పెట్టి, ఉత్తిష్ఠ=లెమ్ము

కావున ఓ అర్జునా ! పిరికితనమునకు లోనుకావద్దు. నీకిది ఉచితము కాదు. ఓ పరంతపా ! తుచ్ఛమైన ఈ హృదయ దౌర్బల్యమును వీడి, యుద్ధముచేయుము.

అర్జున ఉవాచ

4 కథం భీష్మమహం సంఖ్యే ద్రోణం చ మధుసూదన ।

ఇషుభిః ప్రతియోత్స్యామి పూజార్హావరిసూదన

కథం-భీష్మం-అహం-సంఖ్యే-ద్రోణం-చ-మధుసూదన

ఇషుభిః-ప్రతి-యోత్స్యామి-పూజార్హౌ-అరిసూదన

మధుసూదన=హే కృష్ణా, అహం=నేను, పూజార్హౌ=పూజింపదగిన, భీష్మం=భీష్మపితామహుని, చ=మరియు, ద్రోణం=ద్రోణాచార్యుని, సంఖ్యే=యుద్ధమునందు, అరిసూదన=శ్రీకృష్ణా, ఇషుభిః=శరీరములతో, కథం= ఏ విధముగ, ప్రతియోత్స్యామి = ఎదిరించి పోరాడగలను.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ మధుసూదనా! పూజ్యులైన భీష్మపితామహుని, ద్రోణాచార్యులను యుద్ధమున ఎదిరించి బాణములతో ఎట్లు ఎదిరించి పోరాడగలను.

5 గురూనహత్వా హి మహానుభావాన్

శ్రేయో భోక్తుం భైక్ష్యమపీహ లోకే ।

హత్వార్థకామాంస్తు గురూనిహైవ

భుంజీయ భోగాన్ రుధిరప్రదిగ్ధాన్

గురూన్-అహత్వా-హి-మహానుభావాన్-శ్రేయః-భోక్తుం-భైక్ష్యం-అపి- ఇహ-లోకే

హత్వా-అర్థకామాన్-తు-గురూన్-ఇహ- ఏవ-భుంజీయ-భోగాన్-రుధిరప్రదిగ్ధాన్

మహానుభావాన్=మహానుభావులైన, గురూన్= గురువులను, అహత్వా= చంపక, ఇహలోకే = ఈ లోకమునందు, భైక్ష్యమపి=భిక్షాన్నమైనను, భోక్తుం=భుజించుట, శ్రేయః హి = శ్రేయస్కరము గదా, గురూన్= గురువులను, హత్వా తు = చంపి, ఇహ ఏవ = ఈ లోకమునందే, రుధిర ప్రదిగ్ధాన్ = రక్తసిక్తమైన, అర్థకామాన్= అర్థకామములనే, భోగాన్= భోగములను, భుంజీయ = అనుభవింతును.

మహానుభావులైన ఈ గురుజనులను చంపకుండా బిచ్చమెత్తుకొని యైనను ఈ లోకమున జీవించుట శుభదాయకము. ఏలనన ఈ గురుజనులను చంపినను, రక్తసిక్తములైన రాజ్యసంపదలను, భోగములను మాత్రమే నేను అనుభవింతునుగదా !

6 న చైతద్విద్మః కతరన్నో గరీయో

యద్వా జయేమ యది వా నో జయేయుః ।

యానేవ హత్వా న జిజీవిషామః

తేఽవస్థితాః ప్రముఖే ధార్తరాష్ట్రాః ।

న-చ-ఏతత్-విద్మః-కతరత్-నః-గరీయః-యత్-వా-జయేమ-యది-వా-నః

-జయేయుః

యాన్- ఏవ-హత్వా-న-జిజీవిషామః-తే-అవస్థితాః-ప్రముఖే-ధార్తరాష్ట్రాః

యాన్= ఎవరిని, హత్వా=చంపి, న జిజీవిషామః = జీవింపగోరమో, తే = అట్టి, ధార్త రాష్ట్రాః = ధృతరాష్ట్ర సంబంధులు, ప్రముఖే= ఎదుట, అవస్థితాః ఏవ = ఉన్నారుగదా, జయేమ యద్వా= మనము జయించినను, నః = మమ్ములను, జయేయుఃయది వా= వారే గెలిచినను, ఏతత్=చ = ఈ విషయమును కూడా, నః = మాకు, కతరత్ = ఏది, గరీయః = శ్రేష్టమో, న విద్యః = మేమెరుగము.

ఈ యుద్ధముచేయుట శ్రేష్ఠమా ? లేక చేయకుండుట శ్రేష్ఠమా ? అనునది ఎఱుగము. యుద్ధమున వారిని మనము జయింతుమా ? లేక మనలను వారు జయింతురా ? అను విషయమునుగూడ ఎఱుగము. మనకు ఆత్మీయులైన ధార్తరాష్ట్రులే ఇచట మనలను ఎదిరించి యుద్ధముచేయ నిలిచి యున్నారు.

7 కార్పణ్య దోషోపహతస్వభావః

అపృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః

యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే

శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్

కార్పణ్య దోషోపహత స్వభావః - పృచ్ఛామి-త్వాం-ధర్మసమ్మూఢ చేతాః

యత్-శ్రేయః-స్యాత్-నిశ్చితం-బ్రూహి-తత్-మే-శిష్యః-తే-అహం

-శాధి-మాం-త్వాం-ప్రపన్నం

కార్పణ్య=కృపణత్వమనెడి, దోష=దోషముచేత, ఉపహత=కొట్టబడిన, స్వభావః=ప్రకృతి గలవాడనై, ధర్మ సమ్మూఢచేతాః = ధర్మవిచక్షణ చేయలేని చిత్తముగలవాడనై, త్వాం = నిన్ను, పృచ్ఛామి = అడుగుచున్నాను, యత్= ఏది, నిశ్చితం=నిర్ణయింపబడి, మే=నాకు, శ్రేయః=శ్రేయము, స్యాత్=అగునో, తత్=అద్దానిని, బ్రూహి=చెప్పుము, అహం=నేను, తే=నీకు, శిష్యః=శిష్యుడను, త్వాం = నిన్ను, ప్రపన్నం = శరణుపొందిన, మాం = నన్ను, శాధి=శాసింపుము.

పిరికితనము చేత, నా స్వభావమును కోల్పోయి గిలగిలలాడుచున్నాను. ధర్మాధర్మములవిచక్షణకు దూరమై నా కర్తవ్యమును నిర్ణయించు కొనలేకున్నాను. నాకు నిజముగా శ్రేయస్కరమైన దానిని తెలుపుము. నేను నీకు శిష్యుడను. శరణాగతుడను, శాసింపుము.

8 న హి ప్రపశ్యామి మమాపనుద్యాత్

యచ్ఛోకముచ్ఛోషణమింద్రియాణామ్ ।

అవాప్య భూమావసపత్నమృద్ధం

రాజ్యం సురాణామపి చాధిపత్యమ్

న-హి-ప్రపశ్యామి-మమ-అపనుద్యాత్-యత్-శోకం- ఉచ్ఛోషణం- ఇన్ద్రియాణాం

అవాప్య-భూమౌ-అసపత్నం-ఋద్ధం-రాజ్యం-సురాణాం-అపి-చ- ఆధిపత్యం

భూమౌ = భూమియందు,అసపత్నం = తిరుగులేని,ఋద్ధం = సమృద్ధమైన, రాజ్యం= రాజ్యమును, సురాణాం = దేవతలయొక్క, ఆధిపత్యం చ అపి = ఆధిపత్యమునూ, అవాప్య = పొందియును, ఇంద్రియాణాం= ఇంద్రియములను, ఉచ్ఛోషణం = శోషింప జేయు, మమ = నాయొక్క, శోకం = దుఃఖమును, యత్ = ఏది, అపనుద్యాత్ = పోగొట్టునో, న ప్రపశ్యామి హి = తెల్సుకోలేకున్నాను.

ఈ శోకము నా ఇంద్రియములను దహించివేయు చున్నది. సిరిసంపదలతో గూడిన శత్రువులులేని రాజ్యము లభించినను, కడకు సురాధిపత్యము ప్రాప్తించినను ఈ శోకదాహము చల్లారునుపాయమును తెలిసికోలేకున్నాను.

సంజయ ఉవాచ

9 ఏవముక్త్వా హృషీకేశం గుడాకేశః పరంతప ।

న యోత్స్య ఇతి గోవిందమ్ ఉక్త్వా తూష్ణీం బభూవ హ

ఏవం - ఉక్త్వా - హృషీకేశం - గుడాకేశః - పరంతపః

న-యోత్స్యే- ఇతి-గోవిందం - ఉక్త్వా-తూష్ణీం-బభూవ-హ

పరంతపః = శతృవులను తపింపజేసెడి, గుడాకేశః = అర్జునుడు, హృషీకేశం = హృషీకేశుని, గోవిందం = గోవిందునితో, ఏవం = ఈ విధముగా, ఉక్త్వా = పలికి, న యోత్స్యే = యుద్ధము చేయను, ఇతి =అని, ఉక్త్వా = పలికి, తూష్ణీం బభూవ హ= మౌనముగా వుండెను.

సంజయుడు పలికెను - ఓ రాజా! ఈ విధముగా పలికిన పిమ్మట అంతర్యామియైన శ్రీకృష్ణునితో అర్జునుడు, నేనుయుద్ధము చేయనే చేయను అని స్పష్టముగా చెప్పి, మౌనము వహించెను.

10 తమువాచ హృషీకేశః ప్రహసన్నివ భారత ।

సేనయోరుభయోర్మధ్యే విషీదంతమిదం వచః ।

తం- ఉవాచ - హృషీకేశః - ప్రహసన్ - ఇవ - భారత

సేనయోః - ఉభయోః - మధ్యే - విషీదంతం - ఇదం - వచః

భారత = భరతవంశజుడవైన ధృతరాష్ట్రా, ఉభయోః = రెండైన, సేనయోః = సేనలయొక్క, మధ్యే = నడుమ, విషీదంతం = శోకించుచున్న, తం = ఆ అర్జునుని గూర్చి, హృషీకేశః = శ్రీకృష్ణుడు, ప్రహసన్ ఇవ = నవ్వుచున్నవానివలె , ఇదం = ఈ వాక్యమును, ఉవాచ = పలికెను.

ఓ ధృతరాష్ట్రా ! ఇరుసేనల మధ్య శోకితుడైన అర్జునుని జూచి, శ్రీకృష్ణుడు చిరునవ్వుతో ఇట్లు పలికెను.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

11 అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।

గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతి పండితాః ।

అశోచ్యాన్ - అన్వశోచః - త్వం - ప్రజ్ఞావాదాన్ - చ - భాషసే

గతాసూన్ - అగతాసూన్ - చ - న - అనుశోచంతి - పండితాః

త్వం = నీవు, అశోచ్యాన్ = శోకింపదగనివారిని గూర్చి, అన్వశోచః = శోకించుచున్నావు, ప్రజ్ఞావాదాన్చ = పండిత వచనములను, భాషసే = భాషించుచున్నావు, గతాసూన్ = ప్రాణము పోయినవారిని గూర్చిగాని, అగతాసూన్ = ప్రాణము పోనివారినిగూర్చిగాని, పండితాః = పండితజనులు, న అనుశోచంతి = శోకింపరు.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా! శోకింపదగని వారికొఱకై నీవు శోకించుచున్నావు. పైగా జ్ఞాని వలె మాట్లాడుచున్నావు. జ్ఞానులైనవారు ప్రాణములు పోయిన వారిని గూర్చిగాని, ప్రాణములుపోని వారిని గుఱించిగాని శోకింపరు.

12 న త్వేవాహం జాతు నాసం న త్వం నేమే జనాధిపాః ।

న చైవ న భవిష్యామః సర్వే వయమతః పరమ్ ।

న-తు- ఏవ-అహం-జాతు-న- ఆసం-న - త్వం - న - ఇమే- జనాధిపాః

న-చ- ఏవ-న-భవిష్యామః - సర్వే - వయం-అతః-పరం

అహం=నేను, జాతు = ఒకప్పుడు, న ఆసం = లేను, త్వం = నీవు, న = లే వు, ఇమే = ఈ, జనాధిపాః = రాజులును, న = లేరు అనునది, న తు ఏవ = లేనేలేదు, అతఃపరం = ఇకపిమ్మట, వయం సర్వే = మనమంతా, న భవిష్యామః= లేకపోవుటఅనునది యును, న చ ఏవ= లేనేలేదు.

నీవుగాని, నేనుగాని, ఈ రాజులుగాని ఉండని కాలమే లేదు. ఇక ముందు కూడ మనము ఉండము అనుమాటయే లేదు. (అన్ని కాలములలోను మనము ఉన్నాము. ఆత్మ శాశ్వతము. అది అన్ని కాలములయందును ఉండును. శరీరపతనముతో అది నశించునది కాదు).

13 దేహినోఽస్మిన్ యథా దేహే కౌమారం యౌవనం జరా ।

తథా దేహాంతరప్రాప్తిః ధీరస్తత్ర న ముహ్యతి

దేహినః-అస్మిన్-యథా-దేహే-కౌమారం-యౌవనం - జరా

తథా - దేహాంతరప్రాప్తిః - ధీరః - తత్ర-న-ముహ్యతి

దేహినః=జీవునకు, అస్మిన్ = ఈ, దేహే - దేహమునందు, కౌమారం = బాల్యమును, యౌవనం =యౌవనమును, జరా=ముసలితనమును, యథా = ఏవిధముగా కలుగునో, తథా = అలాగుననే, దేహాంతరప్రాప్తిః = మరణము మరొక శరీరమును పొందుట, తత్ర = ఆ విషయమున, ధీరః = ధీరపురుషుడు, న ముహ్యతి = మోహము నొందడు.

జీవునకు ఈ దేహమునందు కౌమారము, యౌవనము, వార్ధక్యము ఉన్నట్లే మరణానంతరమున మఱియొక దేహప్రాప్తియు కలుగును. ధీరుడైనవాడు ఈ విషయమున మోహమునొందడు.

14 మాత్రాస్పర్శాస్తు కౌంతేయ శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః ।

ఆగమాపాయినోఽనిత్యాః తాంస్తితిక్షస్వ భారత ।

మాత్రాస్పర్శాః - తు-కౌంతేయ - శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః

ఆగమాపాయినః = అనిత్యాః - తాన్ -తితిక్షస్వ - భారత

కౌంతేయ = కుంతీకుమారా, మాత్రా స్పర్శాః = శ్రోత్రాదీంద్రియములు, శబ్దాది విషయముల సంయోగము, తు = అయితే, శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః = శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములనున కల్గించు నవియును, ఆగమాపాయినః = క్షణభంగురము లైనవియును, అనిత్యాః = అనిత్యమైనవి, భారత = హే అర్జునా, తాన్ = వీనిని, తితిక్షస్వ = సహించుము.

ఓ కౌంతేయా! విషయేంద్రియసంయోగమువలన శీతోష్ణములు సుఖదుఃఖములు కలుగుచున్నవి. అవి ఉత్పత్తి వినాశశీలములు. అనిత్యములు. కనుక భారతా ! వాటిని సహింపుము. (పట్టించుకొనకుము)

15 యం హి న వ్యథయంత్యేతే పురుషం పురుషర్షభ ।

సమదుఃఖసుఖం ధీరం సోఽమృతత్వాయ కల్పతే

యం-హి-న-వ్యథయంతి- ఏతే-పురుషం-పురుషర్షభ

సమదుఃఖసుఖం-ధీరం-సః-అమృతత్వాయ-కల్పతే

పురుషర్షభ = ఓ పురుషశ్రేష్ఠా, ఏతే = ఈ మాత్రాస్పర్శములు, సమదుఃఖసుఖం=సుఖ దుఃఖముల యందు సమానబుద్ధి కలిగిన, ధీరః = ధీరుడైన,

యం పురుషం = ఏ పురుషుని, న వ్యథయంతి = చలింపజేయవు, సః హి = అట్టివాడు కదా, అమృతత్వాయ = అమృతత్వమును పొందుటకు, కల్పతే = అర్హుడు.

అర్జునా! ఓ పురుషశ్రేష్ఠా ! ధీరుడైనవానికి సుఖదుఃఖములు సమానముగా తోచును. అట్టి పురుషుని విషయేంద్రియ సంయోగములు చలింపజేయజాలవు. అతడే మోక్షమును పొందుటకు అర్హుడు.

16 నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।

ఉభయోరపి దృష్టోఽంతః త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ।

న-అసతః-విద్యతే-భావః-న-అభావః-విద్యతే-సతః

ఉభయోః-అపి-దృష్టః-అంతః-తు-అనయోః-తత్త్వదర్శిభిః

అసతః = అనిత్యమైనదానికి, భావః = ఉనికి, న విద్యతే=లేదు, సతః = సత్యమైనదానికి, అభావః = లేకపోవుట, న విద్యతే = లేదు, అనయోః = ఈ , ఉభయోః అపి = రెండిటియొక్క, అంతుః తు = నిర్ణయము, తత్త్వదర్శిభిః= తత్త్వజ్ఞులచేత, దృష్టః=దర్శించబడినది

అనిత్యమైనదానికి ఉనికియే లేదు. సత్యమైన ఆత్మకులేమి అనునదిలేదు. ఈ విధముగ ఈ రెండింటియొక్క వాస్తవస్వరూపములను తత్త్వజ్ఞానియైనవాడే దర్శించును.

17 అవినాశి తు తద్విద్ధి యేన సర్వమిదం తతమ్ ।

వినాశమవ్యయస్యాస్య న కశ్చిత్ కర్తుమర్హతి ।

అవినాశి-తు-తత్-విద్ధి-యేన-సర్వం- ఇదం-తతం

వినాశం-అవ్యయస్య-అస్య-న-కశ్చిత్-కర్తుం - అర్హతి

యేన = దేనిచేత, ఇదం = ఈ, సర్వం= సర్వమును, తతం=వ్యాపించి యున్నదో, తత్ తు = అది, అవినాశి= నాశరహితమైనదిగ, విద్ది=తెలిసికొనుము, కశ్చిత్= ఎవడును,

అవ్యయస్య = నశించని, అస్య=దీనికి, వినాశం=నాశనము, కర్తుం=చేయుటకు, న అర్హతి=అర్హుడు కాడు.

నాశరహితమైన పరమాత్మ తత్త్వము జగత్తునందు అంతటను వ్యాపించియున్నదని యెరుంగుము. శాశ్వతమైన దానినెవ్వరును నశింపజేయజాలరు.

18 అంతవంత ఇమే దేహా నిత్యస్యోక్తాః శరీరిణః ।

అనాశినోఽప్రమేయస్య తస్మాద్యుధ్యస్వ భారత ।

అంత వంత- ఇమే-దేహాః-నిత్యస్య- ఉక్తాః-శరీరిణః

అనాశినః - అప్రమేయస్య-తస్మాత్-యుధ్యస్వ-భారత

నిత్యస్య=నిత్యుడును, అనాశినః = అవినాశియు, అప్రమేయస్య= అప్రమేయుడును, శరీరిణః=దేహి యొక్క, ఇమే = ఈ, దేహాః=దేహములు, అంతవంతః = నాశము కలవని, ఉక్తాః=చెప్పబడినవి, తస్మాత్ = అందుచేత, భారత = అర్జునా, యుధ్యస్వ=యుద్ధము చేయుము.

ఓ అర్జునా ! ఈ శరీరములు అన్నియును నశించునవియే. కాని జీవాత్మ నాశరహితము కనుక నీవు యుద్ధము చేయుము.

19 య ఏనం వేత్తి హంతారం యశ్చైనం మన్యతే హతమ్ ।

ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయం హంతి న హన్యతే ।

యః ఏనం - వేత్తి-హంతారం-యః-చ- ఏనం-మన్యతే-హతం

ఉభౌ - తౌ - న - విజానీతః - న - అయం - హంతి - న - హన్యతే

యః = ఎవ్వడు, ఏనం = ఈ ఆత్మను, హంతారం=చంపుదానినిగ, వేత్తి = తెలుసుకొనునో, యః చ = మరియెవ్వడు, ఏనం = ఈ ఆత్మను, హతం =

చంపబడుదానినిగ, మన్యతే = భావించునో, తౌ = ఆ, ఉభౌ = ఇరువురును, న విజానీతః = అజ్ఞానులే, అయం = ఈ ఆత్మ, న హంతి = చంపదు, న హన్యతే = చంపబడేదిగాదు.

ఆత్మ ఇతరులను చంపునని భావించువాడును, ఆత్మ ఇతరులచే చంపబడునని భావించువాడును, ఆ ఇద్దఱును అజ్ఞానులే. ఏలనన వాస్తవముగా ఆత్మ ఎవ్వరినీ చంపదు, ఎవ్వరిచేతను చంపబడేది కాదు.

20 న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్

నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।

అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో

న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ।

న-జాయతే-మ్రియతే-వా-కదాచిత్-న-అయం-భూత్వా-భవితా -వా-న-భూయః

అజః-నిత్యః - శాశ్వతః-అయం-పురాణః న -హన్యతే-హన్యమానే-శరీరే

అయం= ఈ ఆత్మ, కదాచిత్ = ఎప్పుడును, న జాయతే=పుట్టదు, న మ్రియతే వా=మృతినొందదు, న భూత్వా = లేకనే, భూయః =మరల, భవితా న = ఉండునదియు కాదు, అయం = ఈ ఆత్మ, అజః = పుట్టుక లేనిది, నిత్యః = స్థిరమైనది, శాశ్వతః=నిత్యమైనది, పురాణః = అనాదియైనది, శరీరే = శరీరము, హన్యమానే = చంపబడుచున్నను, న హన్యతే = చావదు.

ఆత్మకు చావుపుట్టుకలులేవు. ఇది జన్మ లేనిది. నిత్యము, శాశ్వతము, పురాతనము, శరీరము చంపబడినను ఇది చావదు.

21 వేదావినాశినం నిత్యం య ఏనమజమవ్యయమ్ ।

కథం స పురుషః పార్థ కం ఘాతయతి హంతి కమ్ ।

వేద-అవినాశినం-నిత్యం-యః- ఏనం-అజం-అవ్యయం

కథం-సః-పురుషః-పార్థ-కం-ఘాతయతి-హంతి-కం

పార్థ=హే పార్థా, యః = ఎవడు, ఏనం = ఈ ఆత్మను, నిత్యం= ఎల్లప్పుడు ఉండు నదిగను, అవినాశినం = నాశములేని దానినిగను, అజం=పుట్టుకలేని దానినిగను, అవ్యయం= అక్షయమైన దానినిగను, వేద=తెలిసికొనుచున్నాడో, సః=, పురుషః=పురుషుడు, కం= ఎవనిని, కథం= ఎట్లు, ఘాతయతి=చంపించును, కం= ఎవనిని, హంతి=చంపును

ఓ పార్థా! ఈ ఆత్మ నాశరహితము, నిత్యము అనియు, జననమరణములు లేనిదనియు, మార్పులేనిదనియు తెలిసికొనిన పురుషుడు ఎవరిని ఎట్లు చంపించును ? ఎవరిని ఎట్లు చంపును ?

22 వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ

నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి ।

తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణా -

న్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ।

వాసాంసి - జీర్ణాని- యథా - విహాయ-నవాని-గృహ్ణాతి-నరః-అపరాణి

తథా-శరీరాణి-విహాయ-జీర్ణాని-అన్యాని-సంయాతి-నవాని-దేహీ

యథా= ఏప్రకారము, నరః=మనుష్యుడు, జీర్ణాని=చినిగిన, వాసాంసి= వస్త్రములను, విహాయ=విడిచి, అపరాణి=అన్యమైన, నవాని=నూతనమైన వానిని, గృహ్ణాతి=ధరించినట్లు, తథా=అలాగుననే, దేహీ=జీవుడు, జీర్ణాని = శిథిలములైన, శరీరాణి = శరీరములను, విహాయ = విడిచి, నవాని = నూతనమైన, అన్యాని = అన్యములైన శరీరము లను, సంయాతి=ధరించుచున్నాడు.

మానవుడు చిరిగినపాతబట్టలను వదిలి, కొత్తబట్టలను ధరించినట్లు జీవాత్మపాతశరీరములను వీడి నూతనశరీరములను పొందుతోంది.

23 నైనం ఛిందంతి శస్త్రాణి నైనం దహతి పావకః ।

న చైనం క్లేదయంత్యాపో న శోష్యతి మారుతః ।

న- ఏనం-ఛిందంతి-శస్త్రాణి-న- ఏనం-దహతి-పావకః

న-చ- ఏనం-క్లేదయంతి- ఆపః - న-శోష్యతి-మారుతః

ఏనం= ఈ ఆత్మను, శస్త్రాణి=శస్త్రములు, న ఛిందంతి=ఛేదింపజాలవు, ఏనం= ఈ ఆత్మను, పావకః = అగ్ని, న దహతి=దహింపజాలదు, చ=మరియు, ఏనం = ఈ ఆత్మను, ఆపః = నీరు, నక్లేదయంతి=తడుపలేదు, మారుతః=గాలి, న శోష్యతి= ఎండింపజాలదు.

ఈ ఆత్మను శస్త్రములు ఛేదింపజాలవు. అగ్ని దహింపజాలదు. నీరు తడుపజాలదు. వాయువు ఎండింపజాలదు.

24 అచ్ఛేద్యోఽయమదాహ్యోఽయమ్ అక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ ।

నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలోఽయం సనాతనః ।

అచ్ఛేద్యః - అయం-అదాహ్యః-అయం-అక్లేద్యః-అశోష్యః- ఏవ-చ

నిత్యః-సర్వగతః-స్థాణుః-అచలః-అయం-సనాతనః

అయం- ఈ ఆత్మ, అచ్ఛేద్యః=ఛేదింపరానిది, అయం= ఈ ఆత్మ, అదాహ్యః=దహింపరానిది, అక్లేద్యః=తడుపరానిది, అశోష్యః ఏవ చ = శోషింపసాధ్యము కానిది. అయం= ఇది, నిత్యః= నిత్యమైనది, సర్వగతః=అంతటను వ్యాపించినది, స్థాణుః=స్థిరమైనది, అచలః=చలనములేనిది, సనాతనః=శాశ్వతమైనది.

ఈ ఆత్మ ఛేదించరానిది, దహింపరానిది, తడుపుటకును, శోషింపజేయుటకును సాధ్యము కానిది. ఆత్మ నిత్యమైనది. సర్వవ్యాప్తిచెందినది, చలింపనిది స్థిరమైనది సనాతనమైనదిది

25 అవ్యక్తోఽయమచింత్యోఽయమ్ అవికార్యోఽయముచ్యతే ।

తస్మాదేవం విదిత్వైనం నానుశోచితుమర్హసి ।

అవ్యక్తః-అయం-అచింత్యః-అయం-అవికార్యః-అయం- ఉచ్యతే

తస్మాత్- ఏవం-విదిత్వా- ఏనం-న-అనుశోచితుం-అర్హసి

అయం= ఈ ఆత్మ, అవ్యక్తః=వ్యక్తముకానిది, అయం= ఇది, అచింత్యః= మనస్సునకు అందనిది, అయం= ఈ ఆత్మ, అవికార్యః=వికారము లేనిదిగా, ఉచ్యతే=చెప్పబడుచున్నది, తస్మాత్=అందువలన, ఏనం= ఈ ఆత్మను, ఏవం= ఇట్లు, విదిత్వా=తెలిసికొని, అనుశోచితుం=విలపించుటకు, న అర్హసి=తగవు

ఈ ఆత్మ ఇంద్రియములకు గోచరముగానిది. మనస్సునకును అందనిది. వికారములు లేనిది. దీనిని గూర్చి ఇట్లు తెలిసికొనుము. కనుక ఓ అర్జునా ! నీవు దీనికై శోకింపదగవు.

26 అథ చైనం నిత్యజాతం నిత్యం వా మన్యసే మృతమ్ ।

తథాపి త్వం మహాబాహో నైవం శోచితుమర్హసి ।

అథ-చ- ఏనం-నిత్యజాతం-నిత్యం-వా-మన్యసే-మృతం

తథాపి-త్వం-మహాబాహో-న- ఏవం-శోచితుం-అర్హసి

మహాబాహూ=అర్జునా, త్వం=నీవు, ఏనం= ఈ ఆత్మను, నిత్యజాతం=నిత్యము పుట్టుచున్న దానినిగను, నిత్యం=నిత్యమును, మృతం వా = నశించుచున్న దానినిగను,

అథ మన్యసే చ =భావించినప్పటికిని, తథాపి=అట్లయినను, ఏవం= ఈ విధముగ, శోచితుం= శోకింప, న అర్హసి=తగవు.

ఓ అర్జునా ఒకవేళ ! ఈ ఆత్మకు జననమరణములు కలవని నీవు భావించినప్పటికిని దీనికై నీవు శోకింపదగదు.

27 జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్యచ ।

తస్మాదపరిహార్యేఽర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి।

జాతస్య-హి-ధ్రువః-మృత్యుః-ధ్రువం-జన్మ-మృతస్య-చ

తస్మాత్-అపరిహార్యే-అర్థే-న-త్వం-శోచితుం-అర్హసి

జాతస్య=పుట్టినప్రతి వానికి, మృత్యుః=చావు, ధ్రువః హి=తప్పదు, మృతస్య=మృతి చెందిన వానికి, జన్మ చ=పుట్టుకయు, ధ్రువం=తప్పదు, తస్మాత్=అందువలన, అపరిహార్యే=అనివార్యమగు, అర్థే=విషయమునందు, త్వం=నీవు, శోచితుం=శోకింప, న అర్హసి = తగవు.

పుట్టినప్రతి వానికి మరణము తప్పదు. మరణించిన వానికి పునర్జన్మ తప్పదు. కనుక తప్పనిసరియైన ఈ విషయములయందు నీవు శోకింపదగదు.

28 అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత ।

అవ్యక్త నిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా।

అవ్యక్తాదీని-భూతాని-వ్యక్తమధ్యాని-భారత

అవ్యక్త నిధనాని- ఏవ-తత్ర-కా-పరిదేవనా

భారత=అర్జునా, భూతాని=ప్రాణులు, అవ్యక్తాదీని= పుట్టుటకుముందు గోచరించనివియు, వ్యక్తమధ్యాని=మధ్యన గోచరించునవియు, అవ్యక్త నిధనాని ఏవ =

మరణానంతరము కూడ అవి అగోచరములే, తత్ర =అట్టి విషయమున, పరిదేవనా=దుఃఖము, కా = ఏల ?

ఓ అర్జునా ! ప్రాణులన్నియును పుట్టుకకుముందు ఇంద్రియ గోచరములు గావు - మరణానంతరము గూడ అవి అగోచరములే - ఈ జననమరణముల మధ్యకాలము నందు మాత్రమే అవి గోచరములు అగుచుండును. ఇట్టి స్థితిలో వాటికై పరితపించుటవలన ప్రయోజనములేదు.

29 ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేనమ్

ఆశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః ।

ఆశ్చర్యవచ్చైనమన్యః శృణోతి

శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్।

ఆశ్చర్యవత్-పశ్యతి-కశ్చిత్- ఏనం- ఆశ్చర్యవత్-వదతి-తథా- ఏవ-చ-అన్యః

ఆశ్చర్యవత్-చ-ఏనం-అన్యః-శృణోతి-శ్రుత్వా-అపి-ఏనం-వేద-న-చ- ఏవ-కశ్చిత్

కశ్చిత్= ఒకానొకడు, ఏనం= ఈ ఆత్మను, ఆశ్చర్యవత్= ఆశ్చర్యమైన దానినివలె, పశ్యతి=గాంచుచున్నాడు, తథా ఏవ= అలాగుననే, అన్యః చ = మరియొకడు, ఏనం= ఈ ఆత్మను, ఆశ్చర్యవత్= ఆశ్చర్యమైనదానివలె, వదతి=పలుకుచున్నాడు, అన్యః చ = వేరొకడు, ఏనం= ఈ ఆత్మను, ఆశ్చర్యవత్= ఆశ్చర్యమైనదానివలె, శృణోతి= ఆలకించుచున్నాడు, శృత్వా= వినియును, కశ్చిత్ అపి చ = ఎవ్వడును, ఏనం= ఈ ఆత్మను, న వేద ఏవ = ఎరుగరు.

ఎవరో ఒక మహాపురుషుడు మాత్రమే ఈ ఆత్మను ఆశ్చర్యకరమైన దానినిగా చూచును. మరియొక మహాత్ముడు దీని తత్త్వమును ఆశ్చర్యకరముగా వర్ణించును.

వేఱొక పురుషుడు దీనిని ఆశ్చర్యకరమైన దానినిగా వినును. ఆ విన్నవారిలో,చూచినవారిలొ,చెప్పినవారిలొ కూడ కొందరు దీనినిగూర్చి ఏమియు పూర్తిగా ఎఱుగరు.

30 దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం దేహే సర్వస్య భారత ।

తస్మాత్ సర్వాణి భూతాని న త్వం శోచితుమర్హసి ।

దేహీ-నిత్యం-అవధ్యః-అయం-దేహే-సర్వస్య-భారత

తస్మాత్-సర్వాణి-భూతాని-న-త్వం-శోచితుం-అర్హసి

భారత=అర్జునా, సర్వస్య=ప్రతివానియొక్క, దేహే=దేహమునందు, అయం= ఈ, దేహీ= ఆత్మ, నిత్యం= నిత్యమును, అవధ్యః= వధించబడనిది, తస్మాత్=అందుచేత, సర్వాణి=సమస్తమైన, భూతాని = ప్రాణులకొరకు, త్వం= నీవు, శోచితుం=శోకించుటకు న అర్హసి = తగవు.

ఓ అర్జునా ! ప్రతిదేహమునందును ఉండెడి ఈ ఆత్మచంప వీలుకానిది. కనుక ఏ ప్రాణిని గూర్చియైనను నీవు శోకింపదగదు.

31 స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికంపితుమర్హసి ।

ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్య న విద్యతే ।

స్వ ధర్మం-అపి-చ-అవేక్ష్య-న-వికంపితుం-అర్హసి

ధర్మ్యాత్-హి-యుద్ధాత్-శ్రేయః-అన్యత్-క్షత్రియస్య-న-విద్యతే

స్వధర్మం అపి=స్వధర్మమునైనను ; అవేక్ష్య చ = గాంచి, వికంపితుం= చలించుటకు, న అర్హసి = తగవు, క్షత్రియస్య=క్షత్రియునకు, ధర్మ్యాత్=ధర్మయుతమైన, యుద్ధాత్= యుద్ధముకంటె, అన్యత్= అన్యమైన, శ్రేయః = శ్రేయస్సు, న విద్యతే హి= ఏదియును లేదు.

అంతేగాక స్వధర్మమునుబట్టియు నీవు భయపడనక్కరలేదు. ఏలననగా క్షత్రియునకు ధర్మయుద్ధమునకు మించినట్టి శ్రేయస్కరమైన కర్తవ్యము మఱియొక విషయము ఏదియును లేదు.

32 యదృచ్ఛయా చోపపన్నం స్వర్గద్వారమపావృతమ్ ।

సుఖినః క్షత్రియాః పార్థ లభంతే యుద్ధమీదృశమ్ ।

యదృచ్ఛయా-చ- ఉపపన్నం-స్వర్గద్వారం-అపావృతం

సుఖినః-క్షత్రియాః-పార్థ-లభంతే-యుద్ధం- ఈదృశం

పార్థ=అర్జునా, యదృచ్ఛయా=అనుకోకుండా, ఉపపన్నం=లభించినదియు, అపావృ తం=తెరువబడినదియైన, స్వర్గద్వారం= స్వర్గద్వారము గలదియు, ఈ దృశం చ = ఇటువంటిదియైన, యుద్ధం= యుద్ధమును, సుఖినః= సుఖవంతులైన, క్షత్రియాః=క్షత్రియులు, లభంతే=లభించును.

అనుకోకుండా తటస్థించిన ఇట్టి యుద్ధము అదృష్టవంతులైన క్షత్రియులకే లభించును. ఇది స్వర్గమునకు తెఱచిన ద్వారము వంటిది.

33 అథ చేత్త్వమిమం ధర్మ్యం సంగ్రామం న కరిష్యసి ।

తతః స్వధర్మం కీర్తిం చ హిత్వా పాపమవాప్స్యసి ।

అథః-చేత్-త్వం- ఇమం-ధర్మ్యం-సంగ్రామం-న-కరిష్యసి

తతః-స్వధర్మం-కీర్తిం-చ-హిత్వా-పాపం-అవాప్స్యసి

అథ=మరియు, త్వం=నీవు, ధర్మ్యం=ధర్మయుతమైన, ఇమం= ఈ , సంగ్రామం= యుద్ధమును, న కరిష్యసి చేత్= ఆచరింపకున్నచో, తతః=అందువలన, స్వధర్మం=స్వధర్మమును, కీర్తిం చ=కీర్తిని, హిత్వా=పోగొట్టుకొని, పాపం= పాపమును, అవాప్స్యసి= చేసినవాడవగుదువు.

ఈ యుద్ధము నీకు ధర్మబద్ధము. ఒకవేళ నీవు దీనిని ఆచరింపకున్నచో నీ స్వధర్మమునుండి పాఱిపోయినవాడవు అగుదువు. దానివలన నీవు కీర్తిని కోల్పోయి, పాపము చేసినవాడవగుదువు.

34 అకీర్తిం చాపి భూతాని కథయిష్యంతి తేఽవ్యయామ్ ।

సంభావితస్య చాకీర్తిః మరణాదతిరిచ్యతే ।

అకీర్తిం-చ-అపి-భూతాని-కథయిష్యంతి-తే-అవ్యయాం

సంభావితస్య-చ-అకీర్తిః-మరణాత్-అతిరిచ్యతే

చ=మరియు, అపి=కూడా, భూతాని=లోకులు, తే=నీయొక్క, అవ్యయాం=శాశ్వతమైన, అకీర్తిం=అపకీర్తిని, కథయిష్యంతి=చిలువలుపలువలుగా చెప్పుకొందురు. సంభావితస్య= మానసీయునకు, అకీర్తిః=అపకీర్తి, మరణాత్ చ=మరణముకంటెను, అతిరిచ్యతే= ఎక్కువ అయినది .

లోకులెల్లరును బహుకాలమువఱకును నీ అపకీర్తినిగూర్చి చిలువలు పలువలుగా చెప్పికొందురు. మాన్యుడైనపురుషునకు అపకీర్తి కన్నను మరణమే మేలు.

35 భయాద్రణాదుపరతం మంస్యంతే త్వాం మహారథాః ।

యేషాం చ త్వం బహుమతో భూత్వా యాస్యసి లాఘవమ్ ।

భయాత్-రణాత్- ఉపరతం-మంస్యంతే-త్వాం-మహారథాః

యేషాం-చ-త్వం-బహుమతః-భూత్వా-యాస్యసి-లాఘవం

యేషాం= ఎవరికి, త్వం= నీవు, బహుమతః=మానసీయుడవు, భూత్వా=అయి, లాఘవం= చులకన, యాస్యసి చ = పొందగలవో, మహారథాః=మహారథులు, త్వాం= నిన్ను, భయాత్=భయమువలన, రణాత్=రణరంగమునుండి, ఉపరతం= పారిపోయినట్లు, మంస్యంతే= తల పోయుదురు.

ఈ మహారథులదృష్టిలో ఇప్పుడు నీవు మిక్కిలి మాన్యుడవు. యుద్ధవిముఖుడవైనచో వీరి దృష్టిలో నీవు ఎంతో చులకన అయ్యెదవు. అంతేగాక నీవు పిరికివాడవై యుద్ధమునుండి పారిపోయినట్లు వీరు తలపోయుదురు.

36 అవాచ్యవాదాంశ్చ బహూన్ వదిష్యంతి తవాహితాః।

నిందంతస్తవ సామర్థ్యం తతో దుఃఖతరం ను కిమ్ ।

అవాచ్యవాదాన్-చ-బహూన్-వదిష్యంతి-తవ-అహితాః

నిందంతః-తవ-సామర్థ్యం-తతః-దుఃఖతరం-ను-కి

తవ=నీయొక్క, అహితాః=శత్రువులు, తవ=నీయొక్క, సామర్థ్యం= సామర్థ్యమును, నిందంతః=నిందించుచు, బహూన్=అనేక విధములుగ, అవాచ్యవాదాన్ చ = అనరాని మాటలును, వదిష్యంతి=అందురు. తతః=అంతకంటెను, దుఃఖతరం=మించిన దుఃఖము, కిం ను= ఏముంటుంది.

శత్రువులు నీ సామర్థ్యమును నిందించుచు నిన్ను గూర్చి పెక్కు అనరాని మాటలను అందురు. అంతకంటె దుఖఃమేముంటుంది ?

37 హతో వా ప్రాప్స్యసే స్వర్గం జిత్వా వా భోక్ష్యసే మహీమ్ ।

తస్మాదుత్తిష్ఠ కౌంతేయ యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః ।

హతః-వా-ప్రాప్స్యసి-స్వర్గం-జిత్వా-వా-భోక్ష్యసే-మహీం

తస్మాత్- ఉత్తిష్ఠ-కౌంతేయ-యుద్ధాయ-కృతనిశ్చయః

కౌంతేయ = అర్జునా, హతో వా=చంపబడితివా, స్వర్గం=స్వర్గమును, ప్రాప్స్యసి=పొందగలవు, జిత్వా వా=జయించితివా, మహీం=రాజ్యభోగములను. భోక్ష్యసే=అనుభవించగలవు, తస్మాత్= ఈ కారణముచే, కృతనిశ్చయః= దృఢనిశ్చయము కలవాడవై, యుద్ధాయ=యుద్ధమునకు, ఉత్తిష్ఠ=సంసిద్ధుడవు కమ్ము.

ఓ కౌంతేయా ! రణరంగమున మరణించినచో వీరస్వర్గమును పొందెదవు. యుద్ధమున జయించినచో రాజ్యభోగములను అనుభవింపగలవు. కనుక కృతనిశ్చయుడవై యుద్ధమునకు లెమ్ము.

38 సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ ।

తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ నైవం పాపమవాప్స్యసి ।

సుఖదుఃఖే-సమే-కృత్వా-లాభాలాభౌ-జయాజయౌ

తతః-యుద్ధాయ-యుజ్యస్వ-న- ఏవం-పాపం-అవాప్స్యసి

సుఖదుఃఖే= సుఖదుఃఖములను, లాభాలాభౌ=లాభనష్టములను, జయాజయౌ =జయాపజయములను, సమే=సమానముగ, కృత్వా=తలంచి, తతః=పిమ్మట, యుద్ధాయ=యుద్ధమునకు , యుజ్యస్వ=సిద్ధముకమ్ము, ఏవం= ఇట్లు చేసితివేని, పాపం=పాపమును, న అవాప్స్యసి=అంటవు.

జయాపజయములను, లాభనష్టములను, సుఖదుఃఖములను సమానముగా తలంచి, యుద్ధసన్నద్ధుడవు కమ్ము. అప్పుడు నీకు పాపములు అంటనే అంటవు.

39 ఏషా తేఽభిహితా సాంఖ్యే బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శృణు ।

బుద్ధ్యా యుక్తో యయా పార్థ కర్మబంధం ప్రహాస్యసి ।

ఏషా-తే-అభిహితా-సాంఖ్యే-బుద్ధిః-యోగే-తు- ఇమాం-శృణు

బుద్ధ్యా-యుక్తః-యయా-పార్థ-కర్మబంధం-ప్రహాస్యసి

పార్థ=అర్జునా, సాంఖ్యే=జ్ఞానయోగవిషయమున, ఏషా= ఇంతవరకు చెప్పిన, బుద్ధిః=వివేకము, తే=నీకొరకు, అభిహితా=చెప్పబడినది, ఇమాం=దీనినే, యోగే తు=యోగ విషయమున, శృణు=వినుము, యయా= ఏ, బుద్ధ్యా=బుద్ధిచే, యుక్తః=కూడినవాడవై, కర్మబంధం=కర్మబంధమును, ప్రహాస్యసి= ముక్తుడవవుతావు

ఓ పార్థా ! సాంఖ్యశాస్త్రమున చెప్పబడిన ఈ సమత్వ బుద్ధిని గురించి తెల్పితిని. ఇప్పుడు దానినే కర్మయోగదృక్పథముతో వివరించెదను, వినుము. దానిని ఆకళింపుచేసికొని, ఆచరించినచో కర్మబంధములనుండి నీవుముక్తుడవయ్యెదవు.

40 నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే ।

స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ।

న- ఇహ-అభిక్రమనాశః-అస్తి-ప్రత్యవాయః-న-విద్యతే

స్వల్పం-అపి-అస్య-ధర్మస్య-త్రాయతే-మహతః-భయాత్

ఇహ= ఇందు, అభిక్రమనాశః=ప్రారంభనాశము, న అస్తి=లేదు, ప్రత్యవాయః=ప్రత్యవాయ దోషము, న విద్యతే= ఉండదు, అస్య= ఈ, ధర్మస్య= ధర్మముయొక్క, స్వల్పమపి = కొంచెమైనను, మహతః= గొప్పదైన, భయాత్=భయమునుండి, త్రాయతే=కాపాడును.

ఈ నిష్కామకర్మయోగమును ప్రారంభించినచో దీనికి ఎన్నటికిని బీజనాశము లేదు. దీనికి విపరీత ఫలితములే యుండవు. పైగా ఈ (నిష్కామ) కర్మయోగమును ఏ కొంచెము సాధనచేసినను అది జన్మమృత్యురూప మహాభయమునుండి కాపాడును.

41 వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన ।

బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోఽవ్యవసాయినామ్ ।

వ్యవసాయాత్మికా-బుద్ధిః- ఏకా- ఇహ- కురునందన

బహుశాఖాః-హి-అనంతాః-చ-బుద్ధయః-అవ్యవసాయినాం

కురునందన=అర్జునా, ఇహ=దీనియందు, వ్యవసాయాత్మికా=నిశ్చయాత్మకమైన, బుద్ధిః= బుద్ధి, ఏకా= ఒక్కటే, అవ్యవసాయినాం= నిశ్చయాత్మకబుద్ధి లేనివారల, బుద్ధయః=బుద్ధులు, బహుశాఖాః= అనేక భేదములు గలవియు, అనంతాః చ హి=అనంతములుగా వుంటాయి.

ఓ అర్జునా! ఈ (నిష్కామ) కర్మయోగమునందు నిశ్చయాత్మక బుద్ధి ఒకటియే యుండును. కాని భోగాసక్తులైన వివేకహీనుల బుద్ధులు చంచలములై, ఒకదారీ తెన్నూ లేక కోరికలవెంట నలువైపులా పరుగులు తీయుచూ అనంతములుగావుంటాయి.

42 యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంత్యవిపశ్చితః ।

వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదినః ।

యాం- ఇమాం-పుష్పితాం-వాచం-ప్రవదంతి-అవిపశ్చితః

వేదవాదరతాః-పార్థ-న-అన్యత్-అస్తి- ఇతి-వాదినః

పార్థ = అర్జునా, వేదవాదరతాః = వేదవాదములయందురమించువారును, అన్యత్ = మరియొకటి ,అస్తి= ఉండుట, న=లేదు, ఇతి=అని, వాదినః= వాదించువారును, అవిపశ్చితః=అవివేకులు, పుష్పితాం=వికసిత లతవలె రమణీయమగు, ఇమాం= ఇట్టి, యాం వాచం= ఏ మాటలను, ప్రవదంతి =చెబుతున్నారో.

అర్జునా ! వేదవాదములందు రమించువారు, కామ్య కర్మలే అధికమని వాదించువారు, స్వర్గమే ఉన్నతమైనది భావించి ఇలా అంటారు.

43 కామాత్మానః స్వర్గపరా జన్మకర్మఫలప్రదామ్ ।

క్రియావిశేషబహులాం భోగైశ్వర్యగతిం ప్రతి ।

కామాత్మానః-స్వర్గపరాః-జన్మకర్మఫలప్రదాం

క్రియావిశేషబహులాం-భోగైశ్వర్యగతిం-ప్రతి

కామాత్మానః=కోరికలతో నిండినవారును, స్వర్గపరాః=స్వర్గమే పరమమైనది యని భావించువారును, జన్మకర్మఫలప్రదాం= జన్మమును, కర్మఫలము నొసంగునదియు, క్రియా విశేష బహులాం=బహుళమైన కార్యకలాపములతో నిండినదియు, భోగైశ్వర్య గతిం ప్రతి= భోగములయొక్క, ఐశ్వర్యములయొక్క ప్రాప్తిని గురించినదియు కోరికలతో

కూడినవారు, స్వర్గాభిలాషులును, జన్మమును, కర్మఫలము నొసగునట్టిదియును, భోగైశ్వర్యములనిచ్చునదియు,

44 భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాం తయాపహృతచేతసామ్ ।

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః సమాధౌ న విధీయతే ।

భోగైశ్వర్య ప్రసక్తానాం-తయా-అపహృత చేతసాం

వ్యవసాయాత్మికా-బుద్ధిః-సమాధౌ-న-విధీయతే

భోగైశ్వర్య ప్రసక్తానాం=భోగైశ్వర్యములయందు ఆసక్తికలవారికి, తయా=అట్టిమాటలచే, అపహృత చేతసాం=అపహరించబడిన మనస్సు కలవారికి, వ్యవసాయాత్మికా = నిశ్చయాత్మక మైన, బుద్ధిః=బుద్ధి, సమాధౌ= సమబుద్ధి యందు, న విధీయతే=స్థిరముగా ఉండదు. భోగైశ్వర్య ప్రసక్తికలవారలకు నిశ్చితమైన బుద్ధి ఉండదు.

45 త్రైగుణ్యవిషయా వేదా నిస్త్రైగుణ్యో భవార్జున ।

నిర్ద్వంద్వో నిత్యసత్త్వస్థో నిర్యోగక్షేమ ఆత్మవాన్ ।

త్రైగుణ్యవిషయాః-వేదాః- నిస్త్రైగుణ్యః భవ-అర్జున

నిర్ద్వంద్వః-నిత్యసత్త్వస్థః- నిర్యోగక్షేమః- ఆత్మవాన్

అర్జున=అర్జునా, వేదాః= వేదములు, త్రైగుణ్యవిషయాః=త్రిగుణములు విషయములుగా గలవి, త్వం=నీవు, నిస్త్రైగుణ్యః= త్రిగుణరహితుడవు, నిర్ద్వంద్వః= ద్వంద్వరహితుడవు, నిత్యసత్వస్థః= శుద్ధసత్త్వ రూపుడవు, నిర్యోగక్షేమః= యోగక్షేమములకొరకు ఆరాటంలేనివాడు, ఆత్మవాన్= ఆత్మవిదుడవు, భవ=అగుము.

ఓ అర్జునా ! వేదములు సత్త్వరజస్తమోగుణములకార్యరూపములైన సమస్త భోగములను గూర్చియు, వాటిని పొందుటకై చేయవలసిన సాధనలను గూర్చియు

ప్రతిపాదించును. నీవు ఆ భోగముల యెడలను వాటి సాధనలయందును ఆసక్తిని త్యజింపుము. సుఖదుఖాదిద్వంద్వములకు అతీతుడవు కమ్ము. నిత్యుడైన పరమాత్మయందే స్థితుడవు కమ్ము. నీ యోగక్షేమముల కొఱకై ఆరాటపడవద్దు. అంతఃకరణమును వశమునందుంచుకొనుము.

46 యావానర్థ ఉదపానే సర్వతః సంప్లుతోదకే ।

తావాన్ సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః ।

యావాన్-అర్థః- ఉదపానే-సర్వతః-సంప్లుతోదకే

తావాన్-సర్వేషు-వేదేషు-బ్రాహ్మణస్య-విజానతః

సర్వతః=అంతటను, సంప్లుతోదకే=జలముతో నిండియున్న, ఉదపానే= జలాశయము నందు, యావాన్= ఎంతగా, అర్థః=లాభముండునో, విజానతః=జ్ఞానియైన, బ్రాహ్మణస్య=బ్రాహ్మణునకు, సర్వేషు=సర్వములైన, వేదుషు= వేదములవలన, తావాన్= అంతియే వుంటుంది.

అన్నివైపులా జలములతో నిండియున్న మహాజలాశయము అందుబాటులోనున్న వానికి చిన్న చిన్న జలాశయములవలన ఎంత ప్రయోజనమో, పరమాత్మప్రాప్తినంది పరమానందమును అనుభవించు బ్రహ్మజ్ఞానికి వేదములవలన అంతియే ప్రయోజనము వుంటుంది.

47 కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన ।

మా కర్మఫలహేతుర్భూః మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి ।

కర్మణి- ఏవ-అధికారః-తే-మా-ఫలేషు-కదాచన

మా-కర్మఫలహేతుః-భూః-మా-తే-సంగః-అస్తు-అకర్మణి

తే=నీకు, కర్మణి ఏవ = కర్మలయందే, అధికారః=అధికారము, ఫలేషు= ఫలములయందు, కదాచన= ఎన్నటికిని, మా = లేదు, తే=నీకు, కర్మఫలహేతుః =కర్మఫలమునకు నీవు హేతువు, మా భూః=కాకుము, అకర్మణి= కర్మచేయక పోవుటయందు, సంగః= సంగత్వము, మా అస్తు=కలుగ కూడదు.

కర్తవ్యకర్మమునాచరించుటయందే నీకు అధికారముగలదు కాని ఎన్నటికినీ దాని ఫలములయందులేదు. కర్మఫలములకు నీవు హేతువు కారాదు. కర్మలను మానుటయందు నీవు ఆసక్తుడవు కావలదు. అనగా ఫలాపేక్షరహితుడై కర్తవ్యబుద్ధితో కర్మలనాచరింపుము.

48 యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ।

యోగస్థః-కురు-కర్మాణి-సంగం-త్యక్త్వా-ధనంజయ
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః-సమః-భూత్వా-సమత్వం-యోగః- ఉచ్యతే

ధనంజయ=అర్జునా, సంగం=సంగమును, త్యక్త్వా= విడిచి, సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః= ఫలించినను, ఫలించకున్నను, సమః=సమానుడవు, భూత్వా=అయి, యోగస్థః= యోగమునందున్నవాడవై, కర్మాణి=కర్మలను, కురు=చేయుము, సమత్వం=సమబుద్ధి, యోగః=యోగముగా, ఉచ్యతే=చెప్పబడుచున్నది.

ఓ ధనంజయా ! యోగస్థితుడవై ఆసక్తిని వీడి,కార్యములు ఫలించినను ఫలించకున్నను సమత్వ భావమును కలిగియుండి, కర్తవ్యకర్మలను ఆచరింపుము. ~~ఈ~~ సమత్వభావమునే యోగమందురు.

49 దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగాద్ధనంజయ ।

బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ కృపణాః ఫలహేతవః ।

దూరేణ-హి-అవరం-కర్మ-బుద్ధియోగాత్-ధనంజయ

బుద్ధౌ-శరణం-అన్విచ్ఛ-కృపణాః-ఫలహేతవః

ధనంజయ=ధనుంజయా, బుద్ధియోగాత్=బుద్ధియోగము కంటెను, కర్మ=కామ్యకర్మ, దూరేణ = మిక్కిలి, అవరం హి=తుచ్ఛమైనదికదా, ఫలహేతవః=ఫలము నాశించువారు, కృపణాః=కృపణులు, బుద్ధౌ= జ్ఞానమునందు, శరణం= ఆశ్రయమును, అన్విచ్ఛ=ఆశ్రయింపుము.

ఓ అర్జునా ! ఈ సమత్వబుద్ధితోకూడిన నిష్కామ కర్మకంటే ప్రతి ఫలాపేక్షతో కూడిన సకామకర్మ తక్కువైనది. కాబట్టి నీవు సమత్వబుద్ధియోగమునే ఆశ్రయింపుము. ఏలనన ఫలాసక్తితో కర్మలు చేయువారు అత్యంతదీనులు, కృపణులు.

50 బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే ।

తస్మాద్యోగాయ యుజ్యస్వ యోగః కర్మసు కౌశలమ్ ।

బుద్ధియుక్తః-జహాతి- ఇహ- ఉభే- సుకృతదుష్కృతే

తస్మాత్-యోగాయ-యుజ్యస్వ-యోగః-కర్మసు-కౌశలం

బుద్ధియుక్తః=సమత్వ బుద్ధియుక్తుడు, సుకృతదుష్కృతే ఉభే= పుణ్యాపాపముల రెండింటిని, ఇహ= ఈ లోకమునందు, జహాతి=విడుచుచున్నాడు, తస్మాత్= కనుక యోగాయ=యోగము కొరకు, యుజ్యస్వ=సిద్ధము కమ్ము, కర్మసు = కర్మలయందు, కౌశలం=కౌశలము, యోగః=యోగము

సమత్వ బుద్ధియుక్తుడైనవాడు పుణ్యాపాపములను రెండింటిని ఈ లోకమునందే త్యజించును. అనగా కర్మఫలములు వానికి అంటవు. కనుక నీవు సమత్వబుద్ధి

రూపయోగమును ఆశ్రయింపుము. ఇదియే కర్మాచరణమునందు కౌశలము. ఇదియే యోగము.

51 కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి ఫలం త్యక్త్వా మనీషిణః ।

జన్మబంధవినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛంత్యనామయమ్ ।

కర్మజం-బుద్ధియుక్తాః-హి-ఫలం-త్యక్త్వా-మనీషిణః

జన్మబంధ-వినిర్ముక్తాః-పదం-గచ్ఛంతి- అనామయం

బుద్ధియుక్తాః= సమబుద్ధియుక్తులైన జ్ఞానులు, మనీషిణః= ఉత్తములు, కర్మజం=కర్మవలన పుట్టిన, ఫలం=ఫలితమును, త్యక్త్వా=విడిచి, జన్మబంధ వినిర్ముక్తాః=జన్మమనెడి బంధము నుండి విడువబడినవారై, అనామయం =దుఃఖరహితమైన, పదం=పదమును, గచ్ఛంతి హి= పొందుదురు.

ఏలనన సమబుద్ధియుక్తులైన జ్ఞానులు కర్మఫలములను త్యజించి, జనన మరణబంధములనుండి ముక్తులయ్యెదరు. అంతేగాక వారు నిర్వికారమైన మోక్షపదమును పొందుదురు.

52 యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి ।

తదా గంతాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ।

యదా-తే-మోహకలిలం- బుద్ధిః-వ్యతితరిష్యతి

తదా-గంతాసి-నిర్వేదం-శ్రోతవ్యస్య-శ్రుతస్య-చ

యదా= ఎప్పుడు, తే= నీయొక్క, బుద్ధిః=బుద్ధి, మోహకలిలం= మోహమనెడి మాలిన్యమునుండి, వ్యతితరిష్యతి=దాటగలదో, తదా=అప్పుడు, శ్రోతవ్యస్య= వినదగినదానికిని, శ్రుతస్య చ = వినినదానికిని, నిర్వేదం= వైరాగ్యమును, గంతాసి=పొందగలవు.

మోహమనెడి మాలిన్యము నుండి పూర్తిగా బయట పడినప్పుడే నీవు వినిన, వినబోవు ఇహపరలోకసంబంధమైన సమస్తభోగములనుండి వైరాగ్యమును పొందగలవు.

53 శ్రుతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాస్యతి నిశ్చలా ।

సమాధా వచలా బుద్ధిః తదా యోగమవాప్స్యసి ।

శ్రుతివిప్రతిపన్నా-తే-యదా-స్థాస్యతి-నిశ్చలా

సమాధౌ-అచలా-బుద్ధిః- తదా-యోగం-అవాప్స్యసి

శ్రుతివిప్రతిపన్నా= నానావిధములైన మాటలను వినుటవలన, తే = నీ యొక్క, బుద్ధిః=బుద్ధి, నిశ్చలా=చలనములేనిదియై, అచలా=స్థిరముగా, సమాధౌ=సమాధియందు, యదా= ఎప్పుడు, స్థాస్యతి= స్వస్థత నొందియుండునో, తదా= అప్పుడు, యోగం= యోగమును, అవాప్స్యసి= ఏర్పడును.

నానా విధములైన మాటలను వినుటవలన విచలితమైన నీ బుద్ధి పరమాత్మయందు నిశ్చలముగా స్థిరముగా నిలిచి ఉన్నప్పుడే నీకు ఈ యోగము ఏర్పడును.

అర్జున ఉవాచ

54 స్థితప్రజ్ఞస్య కా భాషా సమాధిస్థస్య కేశవ ।

స్థితధీః కిం ప్రభాషేత కిమాసీత వ్రజేత కిమ్ ।

స్థితప్రజ్ఞస్య-కా-భాషా-సమాధిస్థస్య-కేశవ

స్థితధీః-కిం-ప్రభాషేత-కిం- ఆసీత-వ్రజేత-కిం

కేశవ=కృష్ణా, సమాధిస్థస్య = సమాధిస్థితుడై, స్థితప్రజ్ఞస్య=స్థితప్రజ్ఞుని యొక్క భాషా=వాచకము, కా = ఏది, స్థితధీః= స్థిరబుద్ధిగల అట్టి పురుషుడు, కిం = ఏమి, ప్రభాషేత= భాషించును, కిం = ఎటుల, ఆసీత = కూర్చొనును. కిం= ఎటుల, వ్రజేత=నడుచును.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కేశవా ! సమాధిస్థితుడై పరమాత్మ ప్రాప్తినందిన స్థితప్రజ్ఞుని యొక్క లక్షణములెవ్వి ? అతడు ఎట్లు భాషించును ? ఎట్లు కూర్చొనును ? ఎట్లు నడుచును ?

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

55 ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్ ।

ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ।

ప్రజహాతి-యదా-కామాన్-సర్వాన్-పార్థ-మనోగతాన్

ఆత్మని-ఏవ-ఆత్మనా-తుష్టః=స్థితప్రజ్ఞః-తదా- ఉచ్యతే

పార్థ=అర్జునా, యదా = ఎప్పుడు, మనోగతాన్ = మనస్సునందలి, సర్వాన్= సమస్తమైన, కామాన్ = కోరికలను, ప్రజహాతి= విడచునో, ఆత్మనా= ఆత్మచేత, ఆత్మని ఏవ= ఆత్మ యందే, తుష్టః= సంతుష్టుడైనవానిని, తదా= అప్పుడు, సిఙ్థిప్రజ్ఞః= స్థిత ప్రజ్ఞుడని, ఉచ్యతే = అందరు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా ! మనస్సునందలి కోరికలన్నియును పూర్తిగా తొలగిపోయి, ఆత్మద్వారా ఆత్మయందు సంతుష్టుడైనవానిని, అనగా పరమాత్మ సంయోగమువలన ఆత్మానందమును పొందినవానిని స్థితప్రజ్ఞుడని యందురు.

56 దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।

వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ।

దుఃఖేషు-అనుద్విగ్నమనాః-సుఖేషు-విగతస్పృహః

వీతరాగభయక్రోధః-స్థితధీః-మునిః- ఉచ్యతే

దుఃఖేషు = దుఃఖము ప్రాప్తించినపుడు, అనుద్విగ్నమనాః=కలతచెందని మనస్సు కల వాడును, సుఖేషు = సుఖము ప్రాప్తించినపుడు, విగత స్పృహః= ఆశలేనివాడును,

వీతరాగ భయక్రోధః= అనురాగము, భయము, క్రోధము వీడినవాడును అగు, మునిః=మనన శీలుడు, స్థితధీః= స్థితప్రజ్ఞుడని ఉచ్యతే = అనబడును.

దుఃఖములకు క్రుంగిపోనివాడును, సుఖములకు పొంగిపోనివాడును, ఆసక్తిని, భయక్రోధములను వీడినవాడును ఐనట్టి మననశీలుడు (ముని) స్థితప్రజ్ఞుడన బడును.

57 యః సర్వత్రానభిస్నేహః తత్తత్ ప్రాప్య శుభాశుభమ్ ।

నాభినందతి న ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ।

యః-సర్వత్ర-అనభిస్నేహః-తత్-తత్-ప్రాప్య-శుభాశుభం

న-అభినందతి-న-ద్వేష్టి-తస్య-ప్రజ్ఞా-ప్రతిష్ఠితా

యః = ఎప్పుడు, సర్వత్ర = అంతటను, అనభిస్నేహః= మమతాసక్తులు లేనివాడును తత్ తత్= ఆయా, శుభాశుభం = మంచిచెడులను, ప్రాప్య= పొంది, న అభినందతి=సంతోషించడో, న ద్వేష్టి= ద్వేషించడో, తస్య = అట్టివానియొక్క, ప్రజ్ఞా=బుద్ధి, ప్రతిష్ఠితా=స్థిరమైనది.

దేనియందును మమతాసక్తులు లేనివాడును, అనుకూల పరిస్థితుల యందు హర్షము, ప్రతికూల పరిస్థితులయందు ద్వేషము మొదలగు వికారము లకు లోనుగానివాడును అగు పురుషుడు స్థితప్రజ్ఞుడు అనబడును.

58 యదా సంహరతే చాయం కూర్మోఽంగానీవ సర్వశః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ।

యదా-సంహరతే-చ-అయం-కూర్మః-అంగాని- ఇవ- సర్వశః

ఇంద్రియాణి- ఇంద్రియార్థేభ్యః-తస్య-ప్రజ్ఞా-ప్రతిష్ఠితా

యదా = ఎప్పుడు, అయం= ఇతడు, కూర్మః=తాబేలు, సర్వశః= అన్ని వైపులనుండి, అంగానీవ= అంగములను వలెనే, ఇంద్రియార్థేభ్యః=శబ్దాది విషయములనుండి,

ఇంద్రియాణి= ఇంద్రియములను, సంహరతే= ఉపసంహరించుకొనుచున్నాడో, తస్య=అతని, ప్రజ్ఞా= బుద్ధి, ప్రతిష్ఠితా= స్థిరమైనది.

తాబేలు తనఅంగములను అన్నివైపులనుండి లోనికి ముడుచు కొనునట్లుగా, ఇంద్రియములను విషయాదుల నుండి అన్నివిధముల ఉపసంహరించుకొనిన పురుషుని యొక్క బుద్ధి స్థిరముగా ఉన్నట్లు భావింపవలెను.

59 విషయా వినివర్తంతే నిరాహారస్య దేహినః ।

రసవర్జం రసోఽప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే ।

విషయాః-వినివర్తంతే-నిరాహారస్య-దేహినః

రసవర్జం-రసః-అపి-అస్య-పరం-దృష్ట్వా-నివర్తతే

నిరాహారస్య=విషయములను గ్రహించని, దేహినః=పురుషునకు, రసవర్జం =రాగరహితము గాకుండా, విషయాః=విషయములు, వినివర్తంతే= వైదొలగును, అస్య= ఇతనికి, పరం= పరమును,

దృష్ట్వా=సాక్షాత్కారము అయినందువలన, రసః=రాగము, అపి=కూడా, నివర్తతే=తొలగిపోవును.

ఇంద్రియముల ద్వారా విషయములను గ్రహింపనివానినుండి ఇంద్రి యార్థములు మాత్రము వైదొలగును. కాని వాటిపై ఆసక్తి మిగిలియుండును. స్థితప్రజ్ఞునకు పరమాత్మ సాక్షాత్కారమైనందు వలన వానినుండి ఆ ఆసక్తిగూడ తొలగిపోవును.

60 యతతో హ్యపి కౌంతేయ పురుషస్య విపశ్చితః ।

ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని హరంతి ప్రసభం మనః ।

యతతః-హి-అపి-కౌంతేయ-పురుషస్య-విపశ్చితః

ఇంద్రియాణి-ప్రమాథీని-హరంతి-ప్రసభం-మనః

కౌంతేయ=అర్జునా, యతతః అపి= ప్రయత్నించినను, విపశ్చితః=వివేకియైన, పురుషస్య=పురుషునియొక్క, మనః=మనస్సును, ప్రమాథీని=ప్రమాదమును కలిగించు, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములు, ప్రసభం= బలవంతముగ, హరంతి హి=లాగికొని పోవుచునే యుండును.

ఓ అర్జునా ! ఇంద్రియములు మహాశక్తి కలవి, మనుష్యుడు వాటిని నిగ్రహించుటకు ఎంతగా ప్రయత్నించినను, ఆసక్తి తొలగిపోనంతవఱకును అవి అతని మనస్సును ఇంద్రియార్థములవైపు బలవంతముగా లాగికొనిపోవుచునే యుండును.

61 తాని సర్వాణి సంయమ్య యుక్త ఆసీత మత్పరః ।

వశే హి యస్యేంద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ।

తాని-సర్వాణి-సంయమ్య-యుక్తః- ఆసీత-మత్పరః

వశే-హి-యస్య- ఇంద్రియాణి-తస్య-ప్రజ్ఞా-ప్రతిష్ఠితా

తాని= ఆ, సర్వాణి= సర్వ (ఇంద్రియములను), సంయమ్య= వశమునందు ంచుకుని, యుక్తః= యోగయుక్తుడు, మత్పరః=నాయందు ప్రియముగలవాడై, ఆసీత= ఉండవలెను, యస్య= ఎవనియొక్క, ఇంద్రియాణి= ఇంద్రియములు, వశే=స్వాధీనము నందున్నవో, తస్య=అతనియొక్క, ప్రజ్ఞా=బుద్ధి, ప్రతిష్ఠితా హి= స్థిరముగా కూడును.

కనుక సాధకుడు ఆ ఇంద్రియములను అన్నింటిని వశము నందుంచుకొని, మత్పరాయణుడై, ధ్యానమునందు కూర్చొనవలెను. ఏలనన ఇంద్రియములను వశమునందుంచుకొనువాని బుద్ధి స్థిరముగానుండును.

62 ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషూపజాయతే ।

సంగాత్ సంజాయతే కామః కామాత్ క్రోధోఽభిజాయతే ।

ధ్యాయతః-విషయాన్-పుంసః-సంగః-తేషు- ఉపజాయతే

సంగాత్-సంజాయతే-కామః-కామాత్-క్రోధః-అభిజాయతే

విషయాన్=విషయములను, ధ్యాయతః= ధ్యానించుచున్న, పుంసః=పురుషునకు, తేషు= వానియందు, సంగః= ఆసక్తి, ఉపజాయతే= కలుగుచున్నది, సంగాత్= సంగత్వము వలన, కామః=కోరిక, సంజాయతే=పుట్టుచున్నది, కామాత్= కోరిక వలన,క్రోధః= క్రోధము, అభిజాయతే=కలుగును.

విషయచింతన చేయు పురుషునకు ఆ విషయములయందు ఆసక్తి ఏర్పడును. ఆసక్తివలన ఆ విషయములను పొందుటకై కోరికలు కలుగును. ఆ కోరికలు తీరనప్పుడు క్రోధముకల్గును.

63 క్రోధాద్భవతి సమ్మోహః సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః ।

స్మృతిభ్రంశా ద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ ప్రణశ్యతి ।

క్రోధాత్-భవతి-సమ్మోహః-సమ్మోహాత్-స్మృతివిభ్రమః

స్మృతిభ్రంశాత్-బుద్ధినాశః-బుద్ధినాశాత్-ప్రణశ్యతి

క్రోధాత్=క్రోధమువలన, సమ్మోహః=వ్యామోహము, భవతి= కలుగుచున్నది, సమ్మోహతః= మోహమువలన, స్మృతివిభ్రమః= విస్మృతియు, స్మృతిభ్రంశాత్= విస్మృతివలన, బుద్ధినాశః= బుద్ధినాశము, బుద్ధినాశాత్ =బుద్ధినాశము వలన, ప్రణశ్యతి=పతనమగుచున్నాడు.

అట్టిక్రోధమువలన వ్యామోహము కలుగును.దానిప్రభావమునస్మృతిఛిన్నాభిన్నమగును.స్మృతి

భ్రష్టమైనందున బుద్ధి అనగా జ్ఞానశక్తి నశించును. బుద్ధినాశమువలన మనుష్యుడు పతనమగుచున్నాడు.

64 రాగద్వేషవియుక్తైస్తు విషయానింద్రియైశ్చరన్ ।

ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా ప్రసాదమధిగచ్ఛతి ।

రాగద్వేషవియుక్తైః-తు-విషయాన్- ఇంద్రియైః-చరన్

ఆత్మవశ్యైః - విధేయాత్మా- ప్రసాదం-అధిగచ్ఛతి

రాగ=రాగముచేతను, ద్వేష=ద్వేషముచేతను, వియుక్తైః=విడువబడినట్టియు, ఆత్మవశ్యైః= తనవశమైన, ఇంద్రియైః= ఇంద్రియములచేతను, విషయాన్= విషయములను, చరన్ తు = గ్రహించుచున్నాను, విధేయాత్మా= యోగ యుక్తుడు, ప్రసాదం= ప్రశాంతతను, అధిగచ్ఛతి= పొందుచున్నాడు.

ఇంద్రియములను వశమునందుంచుకొనిన సాధకుడు రాగద్వేషరహితుడై, ఇంద్రియముల ద్వారా విషయములను గ్రహించుచున్నను ప్రశాంతతను పొందుచున్నాడు.

65 ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం హానిరస్యోపజాయతే ।

ప్రసన్నచేతసో హ్యాశు బుద్ధిః పర్యవతిష్ఠతే ।

ప్రసాదే-సర్వదుఃఖానాం-హానిః-అస్య- ఉపజాయతే

ప్రసన్నచేతసః-హి- ఆశు-బుద్ధిః-పర్యవతిష్ఠతి

అస్య = ఈ యోగయుక్తునకు, ప్రసాదే=ప్రశాంతము వలన, సర్వదుఃఖానాం= సర్వ దుఃఖముల యొక్క, హానిః=వినాశము, ఉపజాయతే= కలుగుచున్నది, ప్రసన్న చేతసః= ప్రసన్నచిత్తుడైన, ఆశు= శీఘ్రముగ, బుద్ధిః=బుద్ధి, పర్యవతిష్ఠతి హి= స్థిరమగును.

మనోనిర్మలత్వము వలన అతనిదుఃఖములన్నియును నశించును. ప్రసన్నచిత్తుడైన కర్మయోగియొక్క బుద్ధి అన్నివిషయముల నుండియు వైదొలగి, పరమాత్మయందు మాత్రమే పూర్తిగా స్థిరమగును.

66 నాస్తి బుద్ధిరయుక్తస్య న చాయుక్తస్య భావనా ।

న చాభావయతః శాంతిః అశాంతస్య కుతః సుఖమ్ ।

న-అస్తి-బుద్ధిః-అయుక్తస్య-న-చ-అయుక్తస్య-భావనా

న-చ-అభావయతః-శాంతిః-అశాంతస్య-కుతః-సుఖం

అయుక్తస్య=యోగయుక్తుడు గానివానికి, బుద్ధిః= వివేకము, న అస్తి = లేదు, అయుక్తస్య = యోగ యుక్తుడు గానివానికి, భావనా చ = ఆత్మ భావనయును, న=లేదు, అభావయతః=భావశూన్యునకు, శాంతిః=శాంతి, న చ=లేదు, అశాంతస్య=శాంతి లేనివానికి, సుఖం= సుఖము, కుతః= ఎట్లు లభించును.

ఇంద్రియనిగ్రహము మనోనిగ్రహము లేనివానికి వివేకము కలుగదు. అట్టి మనుష్యుని అంతఃకరణమునందు ఆస్తికభావమే కలుగదు. తద్భావనా హీనుడైన వానికి శాంతి లభింపదు. మనశ్శాంతి లేనివానికి సుఖము ఎట్లు లభించును ?

67 ఇంద్రియాణాం హి చరతాం యన్మనోఽను విధీయతే ।

తదస్య హరతి ప్రజ్ఞాం వాయుర్నావమివాంభసి ।

ఇంద్రియాణాం-హి-చరతాం-యత్-మనః-అను-విధీయతే

తత్-అస్య-హరతి-ప్రజ్ఞాం-వాయుః-నావం- ఇవ-అంభసి

చరతాం=చరించుచున్న, ఇంద్రియాణాం= ఇంద్రియార్థములయందు, యత్మనః= ఏ మనస్సు, అనువిధీయతే=అనుసరించి, ప్రవర్తించుచున్నదో, తత్=అట్టి మనస్సు, అస్య= ఈ మనుజుని యొక్క, ప్రజ్ఞాం=విచక్షణాశక్తిని, అంభసి=నీటియందు, నావం= ఓడను, వాయుః ఇవ= గాలివలె, హరతి హి=హరించుచున్నది.

నీటిపై తేలుచున్న నావను గాలినెట్టివేయును. అట్లే ఇంద్రియార్థముల యందు సంచరించు ఇంద్రియములలో మనస్సు ఏ ఒక్క ఇంద్రియముతో కూడియున్నను ఆ

ఒక్క ఇంద్రియమే మనోవిగ్రహములేని మనుజునిబుద్ధిని అనగా విచక్షణా శక్తిని హరించిచున్నది.

68 తస్మాద్యస్య మహాబాహో ! నిగృహీతాని సర్వశః ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్య ః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ।

తస్మాత్-యస్య-మహాబాహో-నిగృహీతాని-సర్వశః

ఇంద్రియాణి- ఇంద్రియార్థేభ్యః-తస్య-ప్రజ్ఞా-ప్రతిష్ఠితా

మహాబాహూ=అర్జునా, తస్మాత్=అందువలన, ఇంద్రియార్థేభ్యః= ఇంద్రియ విషయముల నుండి, సర్వశః= అన్ని విధముల, యస్య= ఎవనియొక్క, ఇంద్రియాణి= ఇంద్రియములు, నిగృహీతాని=నిగ్రహించిన, తస్య=పురుషుని యొక్క, ప్రజ్ఞా=బుద్ధి, ప్రతిష్ఠితా= స్థిరమై యున్నది.

కనుక ఓ అర్జునా! ఇంద్రియములను ఇంద్రియార్థముల నుండి అన్నివిధములుగ పూర్తిగా నిగ్రహించిన పురుషునియొక్క బుద్ధి స్థిరముగానుండును.

69 యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ ।

యస్యాం జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యతో మునేః ।

యా-నిశా-సర్వభూతానాం-తస్యాం-జాగర్తి-సంయమీ

యస్యాం-జాగ్రతి-భూతాని-సా-నిశా-పశ్యతః-మునేః

సర్వభూతానాం=సమస్త ప్రాణులకు, యా = ఏది, నిశా= రాత్రియో, తస్యాం=దానియందు, సంయమీ= యోగి, జాగర్తి= మేలుకొనియుండును, యస్యాం=దేనియందు, భూతాని= భూతములు, జాగ్రతి=మేలుకొని యుండునో, సా=అది, పశ్యతః= పరమాత్మతత్వమెరిగిన, మునేః=మునికి, నిశా=రాత్రి.

సమస్త ప్రాణులకు ఏది రాత్రియో అప్పుడు యోగి మేల్కొని యుండును. ఎప్పుడు నశ్వరమైన ప్రాపంచిక సుఖప్రాప్తికై ప్రాకులాడుచు ప్రాణులన్నియు మేల్కొని యుండునో అది పరమాత్మతత్త్వమునెఱిగిన మునికి రాత్రిగానుండును

70 ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం

సముద్రమాపః ప్రవిశంతి యద్వత్ ।

తద్వత్ కామా యం ప్రవిశంతి సర్వే

స శాంతిమాప్నోతి న కామకామీ ।

ఆపూర్వమాణం-అచల-ప్రతిష్ఠం-సముద్రం- ఆపః-ప్రవిశంతి- యద్వత్

తద్వత్-కామాః యం-ప్రవిశంతి-సర్వే-సః-శాంతి- ఆప్నోతి-న- కామకామీ

ఆపూర్యమాణం= అంతటనిండినదియు, అచలప్రతిష్ఠం=చలించక నిలిచి యున్నదియును అగు, సముద్రం=సముద్రమును, ఆపః=నీరు, యద్వత్= ఏ విధముగ, ప్రవిశంతి=ప్రవేశించుచున్నదో, తద్వత్=అలాగుననే, కామాః=విషయములు, సర్వే= అన్నియును, యం = ఎవనిని, ప్రవిశంతి= చేరుచున్నవో, సః=అట్టి యోగి, శాంతిం=శాంతిని, ఆప్నోతి=పొందుచున్నాడు, కామకామీ=భోగాసక్తుడు, న ఆప్నోతి= పొందలేడు.

సమస్తదిశలనుండి పొంగి ప్రవహించుచు వచ్చిచేరిన నదులన్నియును సముద్రమును ఏ విధముగ చలింప చేయ కనే ప్రవేశించుచున్న వో, అలాగే సమస్తభోగములును స్థితప్రజ్ఞునియందు ఎట్టి వికారములను కల్గింపకయే వానిలో లీనమగును. అట్టి పురుషుడే పరమశాంతిని పొందును. భోగాసక్తుడు శాంతిని పొందలేడు.

71 విహాయ కామాన్ యః సర్వాన్ పుమాంశ్చరతి నిఃస్పృహః ।

నిర్మమో నిరహంకారః స శాంతిమధిగచ్ఛతి

విహాయ-కామాన్-యః-సర్వాన్-పుమాన్-చరతి-నిఃస్పృహః

నిర్మమః-నిరహంకారః-సః-శాంతిం-అధిగచ్ఛతి

యః= ఏ, పుమాన్= పురుషుడు, సర్వాన్=సమస్తములైన, కామాన్= కోరికలను, విహాయ=త్యజించి, నిఃస్పృహః= స్పృహలేనివాడై, నిర్మమః= మమకారము లేనివాడును, నిరహంకారః= అహంకారములేనివాడునునై, చరతి= చరించుచున్నాడో, సః=అట్టివాడు, శాంతిం= శాంతిని, అధిగచ్ఛతి= పొందుచున్నాడు.

కోరికలన్నింటిని త్యజించి, మమతా-అహంకార, వర్జితుడై శబ్దాదివిషయములపై ఎవనికి ఆశ లేదో అట్టి పురుషునకే శాంతిలభిస్తుంది.

72 ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ నైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।

స్థిత్వాస్యామంతకాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి ।

ఏషా-బ్రాహ్మీ-స్థితిః-పార్థ-న- ఏనాం-ప్రాప్య-విముహ్యతి

స్థిత్వా-అస్యాం-అంతకాలే-అపి-బ్రహ్మనిర్వాణం-ఋచ్ఛతి

పార్థ=అర్జునా, ఏషా= ఇది, బ్రాహ్మీస్థితిః= బ్రహ్మజ్ఞానియొక్క స్థితి, ఏనాం= దీనిని, ప్రాప్య= పొంది, న విముహ్యతి=మోహితుడు కాడు, అంతకాలే అపి= అంత్యకాలము నందు అస్యాం= ఈ యోగమునందు, స్థిత్వా=నిలిచి, బ్రహ్మనిర్వాణం= మోక్షము, ఋచ్ఛతి=పొందుచున్నాడు.

ఓ అర్జునా ! బ్రాహ్మీస్థితి యనగా ఇదియే. ఈ బ్రాహ్మీస్థితిని పొందిన యోగి ఎన్నడును మోహితుడు కాడు. అంత్యకాలము నందును ఈ బ్రాహ్మీస్థితియందు స్థిరముగానున్నవాడు బ్రహ్మానందరూపమగును మోక్షమును పొందు చున్నాడు.

ఓం తత్సదితి శ్రీ మద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే సాంఖ్యయోగో నామ ద్వితీయోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీ పరమాత్మనే నమః

అథ తృతీయోఽధ్యాయః - కర్మయోగః

అర్జున ఉవాచ

1 జ్యాయసీచేత్ కర్మణస్తే మతా బుద్ధిర్జనార్దన ।

తత్కిం కర్మణి ఘోరే మాం నియోజయసి కేశవ ।

జ్యాయసీ - చేత్ -కర్మణః - తే - మతా - బుద్ధిః - జనార్దన

తత్-కిం-కర్మణి-ఘోరే-మాం-నియోజయసి-కేశవ

జనార్ధన = కృష్ణా, బుద్ధిః = జ్ఞానము, కర్మణః = కర్మకంటెను, జ్యాయసీ = మేలైనది, తే = నీ, మతా చేత్ = అభిప్రాయములో, కేశవ = శ్రీకృష్ణా, తత్ =అప్పుడు, ఘోరే = భయంకరమైన, కర్మణి = కర్మయందు, మాం =నన్ను, కిం నియోజయసి = ఏల నియోగించితివి ?

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా! నీ అభిప్రాయమునుబట్టి కర్మకంటెను జ్ఞానమే శ్రేష్ఠమైనచో, భయంకరమైన ఈ యుద్ధకార్యమునందు నన్నేల నియోగించుచున్నావు ?

2 వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన బుద్ధిం మోహయసీవ మే ।

తదేకం వద నిశ్చిత్య యేన శ్రేయోఽహమాప్నుయామ్ ।

వ్యామిశ్రేణ - ఇవ - వాక్యేన - బుద్ధిం - మోహయసి- ఇవ-మే

తత్- ఏకం-వద-నిశ్చిత్య -యేన-శ్రేయః-అహం- ఆప్నుయాం

వ్యామిశ్రేణ ఇవ = కలిసిపోయినట్లున్న, వాక్యేన = మాటలలో, మే = నా, బుద్ధిం = బుద్ధిని, మోహయసి ఇవ = భ్రమింప చేయుచున్నావు, అహం = నేను, యేన = దేనిచేత, శ్రేయః = శ్రేయమును, ఆప్నుయాం =పొందుదునో, తత్ = అట్టి, ఏకం = ఒక్కదానిని, నిశ్చిత్య = నిశ్చయించి, వద = చెప్పుము.

కలగాపులగమువంటి నీ మాటలతో నా బుద్ధి భ్రమకు లోనగునట్లు చేయుచున్నావు. కనుక నాకు శ్రేయస్కరమైన ఒక మార్గమును నిశ్చయముగా చెప్పుము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

3 లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయాన ఘ

జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ।

లోకే-అస్మిన్-ద్వివిధా-నిష్ఠా-పురా-ప్రోక్తా-మయా-అనఘ

జ్ఞానయోగేన-సాంఖ్యానాం-కర్మయోగేన-యోగినాం

అనఘ=పాపరహితుడవగు అర్జునా, అస్మిన్= ఈ, లోకే= లోకమునందు, పురా=పూర్వము, మయా=నాచే, సాంఖ్యానాం = సాంఖ్యులకు, జ్ఞానయోగేన= జ్ఞానయోగముచేతను, యోగినాం = యోగులకు, కర్మయోగేన= కర్మయోగముచేతను, ద్వివిధా= రెండువిధములగు, నిష్ఠా= నిష్ఠ, ప్రోక్తా= చెప్పబడినది.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ పాపరహితుడవైన అర్జునా! ఈ లోకమున రెండు నిష్ఠలు గలవు. వానిలో సాంఖ్యయోగులకు జ్ఞానయోగముద్వారా యోగులకు కర్మయోగముద్వారా నిష్ఠ కలుగును.

4 న కర్మణామనారంభాత్ నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే ।

న చ సన్న్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగ చ్ఛతి ।

న-కర్మణాం-అనారంభాత్-నైష్కర్మ్యం-పురుషః-అశ్నుతే

న-చ-సంన్యసనాత్- ఏవ-సిద్ధిం-సమధిగచ్ఛతి

పురుషః=మనుజుడు, కర్మణాం=కర్మలయొక్క, అనారంభాత్=చేయకపోవుటవలన, నైష్కర్మ్యం= నైష్కర్మ్యమును, న అశ్నుతే = పొందడు, సంన్యసనాత్ ఏవ = కర్మలను మాత్రము త్యజించుటవలననే, సిద్ధిం = సిద్ధిని, న సమధిగచ్ఛతి చ = పొందుటయును లేదు.

మనుష్యుడు కర్మలను చేయకపోవుటవలన యోగనిష్ఠాసిద్ధి అతనికి లభింపదు. అట్లే కేవలము కర్మలను త్యజించినంత మాత్రమున సిద్ధిని అనగా సాంఖ్యనిష్ఠను అతడు పొందడు.

5 న హి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ ।

కార్యతే హ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతిజైర్గుణైః ।

న-హి-కశ్చిత్-క్షణం-అపి-జాతు-తిష్ఠతి-అకర్మకృత్

కార్యతే-హి-అవశః-కర్మ-సర్వః-ప్రకృతిజైః-గుణైః

కశ్చిత్= ఎవడును, జాతు = ఒకప్పుడును, క్షణమపి = క్షణమైనను, అకర్మకృత్= కర్మచేయనివాడై, న తిష్ఠతి హి = ఉండలేడు, ప్రకృతిజైః= ప్రకృతివలన బుట్టిన, గుణైః= గుణములచేత, సర్వః= ప్రతివాడును, అవశః=అవశుడై, కర్మ = కర్మమును, కార్యతే హి = చేయింపబడుచున్నాడు.

ఎవడైనను ఏ కాలమునందైనను క్షణమాత్రముగూడ కర్మను ఆచరింపకుండ ఉండలేడు. మనుష్యులందఱును ప్రకృతినిత్యలైన గుణములకు లోబడి కర్మలను

చేయుటకు బాధ్యులగుదురు. ప్రతివ్యక్తియు అస్వతంత్రుడై కర్మను ఆచరింపవలసియే యుండును.

6 కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।

ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ।

కర్మేంద్రియాణి-సంయమ్య-యః- ఆస్తే-మనసా-స్మరన్

ఇంద్రియార్థాన్-విమూఢాత్మా-మిథ్యాచారః-సః- ఉచ్యతే

యః= ఎవడు, కర్మేంద్రియాణి = కర్మేంద్రియములను, సంయమ్య = బిగబట్టి, మనసా= మనస్సుచేతను, ఇంద్రియార్థాన్=శబ్దాది విషయములను, స్మరన్=స్మరించుచు, ఆస్తే= ఉండునో, సః=వాడు, విమూఢాత్మా= వివేకము లేనివాడు, మిథ్యాచారః=కపటియును అని, ఉచ్యతే=చెప్పబడుచున్నాడు.

బలవంతముగా, బాహ్యముగా ఇంద్రియవ్యాపారములను నిగ్రహించి, మానసికముగా ఇంద్రియవిషయములను చింతించునట్టి మూఢుని డంభాచారి అని కప టుడు అని అంటారు.

7 యస్త్వింద్రియాణి మనసా నియమ్యారభతేఽర్జున ।

కర్మేంద్రియైః కర్మయోగమ్ అసక్తః స విశిష్యతే ।

యః-తు- ఇంద్రియాణి-మనసా-నియమ్య- ఆరభతే-అర్జున

కర్మేంద్రియైః-కర్మయోగం-అసక్తః-సః-విశిష్యతే

అర్జున=అర్జునా, యః తు = ఎవడయితే, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను, మనసా=మనస్సుచేత, నియమ్య= నియమించి, కర్మేంద్రియైః= కర్మేంద్రియములచేతను, కర్మయోగం=కర్మయోగమును, అసక్తః= ఆసక్తిలేనివాడై, ఆరభతే=చేయునో, సః=వాడు, విశిష్యతే=అధికుడగుచున్నాడు.

అర్జునా! మనస్సుతో ఇంద్రియములను వశపఱచుకొని, అనాసక్తుడై ఇంద్రియములద్వారా కర్మయోగాచరణమును కావించు పురుషుడుత్తముడు.

8 నియతం కురు కర్మ త్వం కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః।

శరీరయాత్రాఽపి చ తే న ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః।

నియతం-కురు-కర్మ-త్వం-కర్మ-జ్యాయః-హి-అకర్మణః

శరీరయాత్రా-అపి-చ-తే-న-ప్రసిద్ధ్యేత్-అకర్మణః

త్వం=నీవు, నియతం=నియతమైన, కర్మ=కర్మను, కురు=చేయుము, అకర్మణః=కర్మచేయకుండుటకంటెను, కర్మ=కర్మ, జ్యాయః హి=శ్రేష్ఠముకదా, అకర్మణః=కర్మచేయని, తే=నీకు, శరీరయాత్రా అపి చ=శరీరయాత్రయును, న ప్రసిద్ధ్యేత్=సిద్ధింపదు.

నీవు శాస్త్రవిహితకర్తవ్యకర్మలను ఆచరింపుము. ఏలనన కర్మలను చేయకుండుటకంటెను చేయుటయే మేలుగదా! కర్మలను ఆచరింపనిచో నీ శరీరయాత్రగూడ సిద్ధింపదు.

9 యజ్ఞార్థాత్ కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబంధనః।

తదర్థం కర్మ కౌంతేయ ముక్తసంగః సమాచర।

యజ్ఞార్థాత్-కర్మణః-అన్యత్ర-లోకః-అయం-కర్మబంధనః

తదర్థం-కర్మ-కౌంతేయ-ముక్తసంగః-సమాచర

కౌంతేయ-అర్జునా, యజ్ఞార్థాత్=యజ్ఞార్థమైన, కర్మణః=కర్మకంటెను, అన్యత్ర=అన్యమగు కర్మల వలనను, అయం= ఈ, లోకః=లోకము, కర్మబంధనః=కర్మమే బంధముగా గలది, తదర్థం=యజ్ఞము కొరకు, ముక్తసంగః=సంగమును విడిచినవాడవై, కర్మ= కర్మమును, సమాచర=చక్కగా ఆచరింపుము.

ఓ అర్జునా ! యజ్ఞార్థము చేయబడు కర్మలలో గాక ఇతర కర్మలయందు నిమగ్నులగుటవలన మనుష్యులు కర్మ బంధములలో చిక్కుపడుదురు. కనుక నీవు ఆసక్తిరహితుడవై యజ్ఞార్థమే కర్తవ్యకర్మలను చక్కగా ఆచరింపుము.

10 సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః ।

అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ ఏష వోఽస్త్విష్టకామధుక్ ।

సహయజ్ఞాః-ప్రజాః-సృష్ట్వా-పురా- ఉవాచ-ప్రజాపతిః

అనేన-ప్రసవిష్యధ్వం- ఏషః-వః-అస్తు- ఇష్టకామధుక్

ప్రజాపతిః=బ్రహ్మ, పురా=పూర్వము, సహయజ్ఞాః=యజ్ఞములతోగూడిన, ప్రజాః=ప్రజలను, సృష్ట్వా=సృజించి, ఉవాచ=పలికెను, అనేన=దీనిచేతను, ప్రసవిష్యధ్వం=వృద్ధిచెందుడు, ఏషః= ఈ యజ్ఞము, వః=మీకు, ఇష్టకామధుక్= ఇష్టములను ఇచ్చునది, అస్తు= అగుగాక.

కల్పాదియందు బ్రహ్మదేవుడు యజ్ఞసహితముగ ప్రజలను సృష్టించి, మీరు ఈ యజ్ఞములద్వారా

వృద్ధిచెందుడు. ఈ యజ్ఞములు మీకు కామధేనువువలె కోరిన కోర్కెలనెల్ల తీర్చునది అగుగాక.

11 దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః ।

పరస్పరం భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ ।

దేవాన్-భావయత-అనేన-తే-దేవాః-భావయంతు-వః

పరస్పరం-భావయంతః-శ్రేయః-పరం-అవాప్స్యథ

అనేన=వీనిద్వారా, దేవాన్=దేవతలను, భావయత=భావింపుడు, తే దేవాః= దేవతలు, వః=మిమ్ము, భావయంతు=భావింతురుగాక, పరస్పరం= ఒకరినొకరు, భావయంతః= భావించుచున్నవారలై, పరం=శ్రేష్ఠమైన, శ్రేయః=శ్రేయమును, అవాప్స్యథ= పొందగలరు.

ఈ యజ్ఞముల ద్వారా మీరు దేవతలను తృప్తిపఱచుడు. మఱియు ఆ దేవతలు మిమ్ములను అనుగ్రహింతురు. నిస్స్వార్థభావముతో మీరు పరస్పరము సంతృప్తిపఱుచుకొనుచు పరమశ్రేయస్సును పొందగలరు.

12 ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞభావితాః ।

తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యో యోభుంక్తే స్తేన ఏవ సః ।

ఇష్టాన్-భోగాన్-హి-వః-దేవాః-దాస్యంతే-యజ్ఞభావితాః

తైః-దత్తాన్-అప్రదాయ- ఏభ్యః-యః-భుంక్తే-స్తేనః - ఏవ-సః

యజ్ఞభావితాః= యజ్ఞములచేత సంభావింపబడినట్టి, దేవాః= దేవతలు, వః=మీకొరకు, ఇష్టాన్= ఇష్టములైన, భోగాన్=భోగములను, దాస్యంతేహి = ఇవ్వగలరు, తైః=వారిచేత, దత్తాన్= ఇవ్వబడినవానిని, ఏభ్యః=వీరికొరకు, అప్రదాయ= ఇవ్వక, యః= ఎవడు, భుంక్తే= భుజించునో, సః= వాడు, స్తేన ఏవ=చోరుడే

యజ్ఞములద్వారా సంతృప్తిని పొందిన దేవతలు మానవులకు అయాచితముగనే ఇష్టములైన భోగములను ప్రసాదించెదరు. ఈ విధముగ దేవతలచే అనుగ్రహింపబడిన ఈ భోగములను ఆదేవతలకు నివేదనచేయక తానే అనుభవించువాడు నిజముగా చోరుడగును.

13 యజ్ఞశిష్టాశినః సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః ।

భుంజతే తే త్వఘం పాపా యే పచంత్యాత్మకారణాత్ ।

యజ్ఞశిష్టాశినః-సంతః-ముచ్యంతే-సర్వకిల్బిషైః

భుంజతే-తేతు-అఘం-పాపాః-యే-పచంతి- ఆత్మకారణాత్

యే తు = ఎవరైతే, ఆత్మకారణాత్= తమ శరీరపోషణార్థము, పచంతి=పచనము చేయుచున్నారో, పాపాః=పాపులైన, తే=వారు, అఘం=పాపమును, భుంజతే=భుజించు చున్నారు, సంతః=సత్పురుషులు, యజ్ఞశిష్టాశినః= యజ్ఞశేషమును అనుభవించుచు, సర్వకిల్బిషైః= సమస్త పాపములనుండి, ముచ్యంతే=విముక్తులగుచున్నారు.

యజ్ఞశిష్టాన్నమును తిను శ్రేష్ఠపురుషులు అన్ని పాపముల నుండి ముక్తులయ్యెదరు. తమ శరీరపోషణకొఱకే ఆహారమును సిద్ధపఱచు కొను పాపులు పాపమునారగించినవారైవున్నారు.

14 అన్నాద్భవంతి భూతాని పర్జన్యాదన్నసంభవః ।

యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవ ః ।

అన్నాత్-భవంతి-భూతాని-పర్జన్యాత్-అన్నసంభవః

యజ్ఞాత్-భవతి-పర్జన్యః-యజ్ఞః-కర్మసముద్భవః

అన్నాత్=అన్నమువలన, భూతాని=ప్రాణులు, భవంతి=కలుగుచున్నవి, పర్జన్యాత్= మేఘమువలన, అన్నసంభవః= అన్నము కలుగుచున్నది, యజ్ఞాత్= యజ్ఞమువలన, పర్జన్యః= మేఘుడు, భవతి= కలుగుచున్నాడు, యజ్ఞః= యజ్ఞము, కర్మసముద్భవః= కర్మమువలన కలుగుచున్నది.

ప్రాణులన్నియు అన్నము నుండి జిన్మంచును. అన్నోత్పత్తి మేఘముల వలన ఏర్పడును. మేఘము యజ్ఞములవలన కలుగుతోంది.

15 కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మాక్షరసముద్భవమ్ ।

తస్మాత్ సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ।

కర్మ-బ్రహ్మోద్భవం-విద్ధి-బ్రహ్మ-అక్షరసముద్భవం

తస్మాత్-సర్వగతం-బ్రహ్మ-నిత్యం-యజ్ఞే-ప్రతిష్ఠితం

కర్మ=కర్మము, బ్రహ్మోద్భవం= వేదము వలన ఉత్పన్నమైనదిగను, బ్రహ్మ=బ్రహ్మము, అక్షర సముద్భవం=అక్షరస్వరూపుని నుండి ఉత్పన్నమైనదిగను, విద్ధి=తెలిసికొనుము, తస్మాత్=అందువలన, సర్వగతం=సర్వవ్యాపకమైన, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, నిత్యం= సదా, యజ్ఞే= యజ్ఞమునందు, ప్రతిష్ఠితం = ప్రతిష్ఠితమై యున్నది.

సత్కర్మలు యజ్ఞములకు మూలములు. వేదములు సత్కర్మలకు మూలములు. వేదములు పరబ్రహ్మనుండి ఉద్భవించినవని తెలిసికొనుము. అందువలన సర్వవ్యాపక మగు పరమాత్మ సర్వదా యజ్ఞములయందే ప్రతిష్ఠితుడై యున్నాడు.

16 ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహ యః ।

అఘాయురింద్రియారామో మోఘం పార్థ స జీవతి ।

ఏవం-ప్రవర్తితం-చక్రం-న-అనువర్తయతి- ఇహ-యః

అఘాయుః- ఇంద్రియారామః-మోఘం-పార్థ-సః-జీవతి

పార్థ= అర్జునా, ఏవం= ఈ విధముగ, ప్రవర్తితం= ప్రవర్తింపబడిన, చక్రం = సృష్టి చక్రమును, ఇహ= ఈ లోకమునందు, యః = ఎవడు, న అనువర్తయతి= అనుసరించి జీవించడో, సః = వాడు, అఘాయుః= పాపమే ఆయువుగా గలవాడును, ఇంద్రియారామః= ఇంద్రియ విషయాసక్తుడునై, మోఘం= వ్యర్థముగా, జీవతి = జీవించుచున్నాడు.

ఓ అర్జునా! ఈప్రకారముగా కొనసాగుచున్న సృష్టిచక్రమునకు అనుకూలముగా ప్రవర్తింపనివాడు అనగా తన కర్తవ్యములను పాటింపక ఇంద్రియసుఖలోలుడైన వాడు పాపి. అట్టివాని జీవితము వ్యర్థము

17 యస్త్వాత్మరతిరేవ స్యాత్ ఆత్మతృప్తశ్చ మానవః ।

ఆత్మన్యేవ చ సంతుష్టః తస్య కార్యం న విద్యతే ॥

యః-తు- ఆత్మరతిః- ఏవ-స్యాత్- ఆత్మతృప్తః - చ-మానవః

ఆత్మని - ఏవ -చ-సంతుష్టః-తస్య-కార్యం-న-విద్యతే

యః మానవః తు = ఎవడయితే, ఆత్మరతిః ఏవ = ఆత్మయందే ప్రీతిగలవాడు, ఆత్మతృ ప్తః చ = ఆత్మచేతనే

తృప్తిని బొందువాడును, ఆత్మని ఏవ = ఆత్మయందే, సంతుష్టః చ = సంతోషపడువాడు, స్యాత్ = అగునో, తస్య = వానికి, కార్యం = కావలసిన పని, న విద్యతే = లేదు.

ఎవడు కేవలము ఆత్మయందే క్రీడించుచు ఆత్మయందే సంతుష్టుడై యుండునో, అట్టి జ్ఞానికి చేయదగిన కార్యమేదియులేదు.

18 నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన ।

న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ॥

న- ఏవ-తస్య-కృతేన-అర్థః-న-అకృతేన- ఇహ-కశ్చన

న-చ-అస్య-సర్వభూతేషు-కశ్చిత్-అర్థ్యపాశ్రయః

తస్య= అట్టివానికి, ఇహ= ఈ లోకమునందు, కృతేన= కర్మము చేయుటచేత, అర్థః=ప్రయోజనము, న ఏవ=లేనేలేదు, అకృతే న = కర్మము చేయకపోవుటచేత, కశ్చన= ఏమియును, న=లేదు, చ = మరియు, అస్య= ఇతనికి, సర్వభూతేషు = సర్వభూతముల యందును, అర్థవ్యపాశ్రయః= ప్రయోజనమును గోరిన ఆశ్రయము, కశ్చిత్= ఒకటియును, న = లేదు.

అట్టి మహాత్ముడు ఈ జగత్తునందు కర్మలు చేయుటవలన ప్రయోజనముగాని, చేయకుండుట వలనను దోషముగాని ఉండదు. అనగా అతనికి సర్వప్రాణులతోడను స్వార్థపరమైన సంబంధము ఏ విధముగను లేదు.

19 తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర ।

అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః ॥

తస్మాత్-అసక్తః-సతతం-కార్యం-కర్మ-సమాచర

అసక్తః-హి- ఆచరన్-కర్మ-పరం- ఆప్నోతి-పూరుషః

తస్మాత్ = అందువలన, అసక్తః= ఫలాసక్తి లేనివాడవై, సతతం= ఎల్లప్పుడును, కార్యం=చేయదగిన, కర్మ = కర్మమును, సమాచర = లెస్సగా జేయుము, అసక్తతః= సంగత్వము లేనివాడై, కర్మ = కర్మమును, ఆచరన్ = చేయుచున్న, పూరుషః = పురుషుడు, పరం = మోక్షమును, ఆప్నోతి హి = పొందుచున్నాడు గదా.

అందువలన నీవు నిరంతరము ఫలాపేక్ష లేనివాడవై కర్తవ్య కర్మలను చక్కగా ఆచరింపుము. ఫలాపేక్ష వీడి కర్మలను సదా ఆచరించు మనుష్యునకు పరమాత్మ ప్రాప్తి కలుగును.

20 కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమ్ ఆస్థితా జనకాదయః ।

లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి ॥

కర్మణా- ఏవ-హి - సంసిద్ధిం- ఆస్థితాః-జనకాదయః

లోకసంగ్రహం- ఏవ-అపి-సంపశ్యం-కర్తుం అర్హసి

జనకాదయః= జనకుడు మొదలగువారు, కర్మణా ఏవ=కర్మద్వారానే, సంసిద్ధిం = సంసిద్ధిని, ఆస్థితాః హి = పొందిరిగదా, లోకసంగ్రహం ఏవ అపి = లోక కళ్యాణమునే,

సంపశ్యన్ = లెస్సగా విచారించువాడవై, కర్తుం = కర్మ చేయుటకు, అర్హసి = తగియున్నావు.

జనకుడు మున్నగువారు ఆసక్తి రహితముగా కర్మలను ఆచరించుటవలననే పరమసిద్ధిని పొందిరి. కావున నీవును లోకహితార్థమై కర్మలను చేయవలయును.

21 యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరో జనః ।

స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే ॥

యత్-యత్- ఆచరతి-శ్రేష్ఠః-తత్-తత్- ఏవ-తరః-జనః

సః-యత్-ప్రమాణం-కురుతే-లోకః - తత్-అనువర్తతే

యత్ యత్= ఎద్దానిని, శ్రేష్ఠః= శ్రేష్ఠుడు, ఆచరతి = ఆచరించునో, తత్తత్ ఏవ = అద్దానినే, ఇతరః = ఇతరమైన, జనః=జనము, (చేయును), సః=అతడు, యత్ = ఏది, ప్రమాణం = ప్రమాణముగ, కురుతే = చేయునో, లోకః=లోకము, తత్=దానిని, అనువర్తతే= అనుసరించుచున్నది.

శ్రేష్ఠుడైన పురుషుడు ఏది ఆచరించునో ఇతరులును దానిని అనుసరింతురు. అనగా ఏ ప్ర మా ణము అతడు నిల్పినో ఇతరులు గ్రహింతురు.

22 న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన ।

నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి ॥

న-మే-పార్థ-అస్తి-కర్త వ్యం-త్రిషు-లోకేషు-కించన

న-అనవాప్తం-అవాప్తవ్యం-వర్తే- ఏవ-చ- కర్మేణి

పార్థ=అర్జునా, మే = నాకు, త్రిషు లోకేషు = ముల్లోకములయందును, కర్తవ్యం= చేయదగినది, కించన= కొంచెమైనను, న అస్తి=లేదు, అనవాప్తం =పొందబడనిదియు,

అవాప్తవ్యం = పొందవలసినదియు, న=లేదు, కర్మణి = కర్మమునందే, వర్తే ఏవ చ= ఉన్నానుగదా.

ఓ అర్జునా! ఈ ముల్లోకములయందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియును లేదు. ఐనను నేను కర్మలను చేయుచునే ఉన్నాను.

23 యది హ్యహం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతంద్రితః ।

మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥

యది-హి-అహం-న-వర్తేయం-జాతు-కర్మణి-అతంద్రితః

మమ-వర్త్మ-అనువర్తన్తే-మనుష్యాః-పార్థ-సర్వశః

పార్థ=అర్జునా, అహం = నేను, జాతు = ఒకవేళ, అతంద్రితః= అప్రమత్తుడనై, కర్మణి= కర్మయందు, న వర్తేయం యది= ప్రవర్తింపకుందునేని, మనుష్యాః= మనుజులు, సర్వశః = సర్వవిధములను, మమ = నాయొక్క, వర్త్మ=మార్గమును, అనువర్తంతే హి = అనుసరించి ప్రవర్తింతురు గదా

ఓ పార్థా! ఎప్పుడైనను నేను సావధానుడనై కర్మలయందు ప్రవర్తింపకున్నచో లోకమునకు గొప్పహాని వాటిల్లును. ఎందుకనగా మనుష్యులందఱును సర్వ విధముల నా మార్గమునే అనుసరించుచున్నారు.

24 ఉత్సీదేయురిమే లోకా న కుర్యాం కర్మ చేదహమ్ ।

సంకరస్య చ కర్తా స్యామ్ ఉపహన్యామిమాః ప్రజాః ॥

ఉత్సీదేయుః - ఇమే-లోకాః-న-కుర్యాం-కర్మ-చేత్-అహం

సంకరస్య-చ-కర్తా-స్యాం- ఉపహన్యాం- ఇమాః-ప్రజాః

అహం=నేను, కర్మ=కర్మమును, న కుర్యాం చేత్=చేయనిచో, ఇమే = ఈ, లోకాః= లోకములు, ఉత్సీదేయుః = నశించును, సంకరస్య చ = వర్ణసంకరమునకు, కర్తా = కర్తను, స్యాం = అగుదును, ఇమాః = ఈ, ప్రజాః = జనులను, ఉపహన్యాం = చెడగొట్టినవాడనగుదును.

నేను కర్మలను ఆచరించుట మానినచో ఈ లోకములన్నియును నశించును. అంతేగాదు. లోకములందు అల్లకల్లోలములు ఏర్పడును. ప్రజానష్టము వాటిల్లును. అప్పుడు అందులకు నేనే కారకుడనయ్యెదను.

25 సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత ।

కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తః చికీర్షుర్లోకసంగ్రహమ్ ॥

సక్తాః-కర్మణి-అవిద్వాంసః-యథా-కుర్వంతి-భారత

కుర్యాత్-విద్వాన్-తథా-అసక్తః-చికీర్షుః-లోకసంగ్రహం

భారత= అర్జునా, అవిద్వాంసః= పామరుడు, కర్మణి=కర్మయందు, సక్తాః=ఫలాపేక్ష కలిగి, యథా = ఎటుల, కుర్వంతి=చేయుచున్నారో, తథా=అట్లే, విద్వాన్= జ్ఞాని, లోకసంగ్రహం = లోకసంగ్రహమును, చికీర్షుః= చేయగోరినవాడై, అసక్తః= ఫలాపేక్ష లేక, కుర్యాత్ = చేయవలెను.

ఓ అర్జునా! అజ్ఞానులు కర్మలయందు ఆసక్తులై వాటిని ఆచరించినట్లుగా జ్ఞాని కూడా లోకహితార్థమై ఫలాపేక్షలేక కర్మలను చేయవలెను.

26 న బుద్ధిభేదం జనయేత్ అజ్ఞానాం కర్మసంగినామ్ ।

జోషయేత్ సర్వకర్మాణి విద్వాన్ యుక్తః సమాచరన్ ॥

న-బుద్ధిభేదం -జనయేత్-అజ్ఞానాం-కర్మసంగినాం

జోషయేత్ = సర్వకర్మాణి-విద్వాన్-యుక్తః-సమాచరన్

కర్మసంగినాం=కర్మఫలాసక్తులైన, అజ్ఞానాం=పామరులకు, బుద్ధిభేదం= బుద్ధిసంశయమును, న జనయేత్=పుట్టింపగూడదు, యుక్తః=యోగయుక్తుడైన, విద్వాన్= జ్ఞాని, సర్వకర్మాణి= సమస్త కర్మములను, సమాచరన్=చక్కగా ఆచరించుచున్నవాడై, జోషయేత్ = చేయింపవలయును.

పరమాత్మస్వరూపమునందు నిశ్చలస్థితిని పొందిన జ్ఞాని శాస్త్రవిహిత కర్మలను ఫలాసక్తితో ఆచరించు అజ్ఞానులబుద్ధులను భ్రమకులోనుచేయరాదు. అనగా కర్మలయందు వారికి అశ్రద్ధను కలిగింపరాదు. పైగా తానుకూడ శాస్త్రవిహితములైన సమస్తకర్మలను చక్కగా చేయుచు వారితోగూడ అట్లే చేయింపవలెను.

27 ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః ।

అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాఽహమితి మన్యతే ॥

ప్రకృతేః-క్రియమాణాని-గుణైః-కర్మాణి-సర్వశః

అహంకార విమూఢాత్మా-కర్తా-అహం- ఇతి-మన్యతే

ప్రకృతేః = ప్రకృతియొక్క, గుణైః = గుణములచేత, సర్వశః= నానావిధములుగను, క్రియమాణాని = చేయబడుచున్న, కర్మాణి = కర్మలను, అహం = నేను, కర్తా ఇతి = చేయువాడనని, అహంకార విమూఢాత్మా =అహంకారముచేత వివేకమును కోల్పోయినవాడు, మన్యతే = తలచుచున్నాడు.

వాస్తవముగా కర్మలన్నియును అన్నివిధముల ప్రకృతి గుణముల ద్వారానే చేయబడుచుండును. అహంకార విమూఢాత్ముడు ఈ కర్మలకు నేనే కర్తను అని భావించుచున్నాడు.

28 తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః ।

గుణా గుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే ॥

తత్త్వవిత్-తు-మహాబాహో-గుణకర్మ విభాగయోః।

గుణాః-గుణేషు-వర్తంతే- ఇతి -మత్వా - న-సజ్జతే

మహాబాహో = అర్జునా, గుణకర్మ విభాగయోః = గుణకర్మముల విభజనయొక్క, తత్త్వవిత్ తు = జ్ఞాని, గుణాః = గుణములు, గుణేషు = ఇంద్రియ విషయములందు, వర్తంతే ఇతి = ప్రవర్తించుచున్నవని, మత్వా = తలచి, న సజ్జతే = ఆసక్తి నొందడు.

ఓ మహాబాహో ! అర్జునా! గుణవిభాగతత్త్వమును, కర్మవిభాగ తత్త్వమును తెలిసికొన్న జ్ఞానయోగి గుణములే గుణములయందు ప్రవర్తిల్లుచున్నవని భావించి, వాటియందు ఆసక్తి నొందడు.

29 ప్రకృతేర్గుణసమ్మూఢాః సజ్జంతే గుణకర్మసు ।

తానకృత్స్నవిదో మందాన్ కృత్స్నవిన్న విచాలయేత్ ॥

ప్రకృతేః- గుణసమ్మూఢాః - సజ్జంతే-గుణకర్మసు

తాన్-అకృత్స్నవిదః-మందాన్-కృత్స్నవిత్-న-విచాలయేత్

ప్రకృతేః = ప్రకృతియొక్క, గుణసమ్మూఢాః=గుణములచే సమ్మోహమును బొందినవారలై, గుణకర్మసు = గుణకర్మములయందు, సజ్జంతే = ఆసక్తులగుచున్నారు, అకృత్స్నవిదః=విజ్ఞులుకాని, మందాన్=మందమతులైన, తాన్ = వారిని, కృత్స్నవిత్ = విజ్ఞుడు, న విచాలయేత్= చలింపజేయగూడదు.

ప్రకృతిగుణములచే పూర్తిగా మోహితులైన మనుష్యులు ఆ గుణములయందును, కర్మలయందును మిక్కిలి ఆసక్తులగుదురు. అట్టి కర్మసంగులగు అల్పజ్ఞులను, మందబుద్ధులైన అజ్ఞానులను పూర్తిగా తెలిసిన జ్ఞానియైనవాడు భ్రమకు గురిచేయరాదు.

30 మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।

నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥

మయి-సర్వాణి-కర్మాణి-సంన్యస్య-అధ్యాత్మ చేతసా

నిరాశీః-నిర్మమః-భూత్వా-యుధ్యస్వ-విగతజ్వరః

సర్వాణి-సమస్తమైన, కర్మాణి=కర్మములను, మయి = నాయందు, అధ్యాత్మచేతసా=ధ్యానచిత్తముతో, సంన్యస్య = ఉంచి, నిరాశీః= ఆశ లేనివాడవును, నిర్మమః=మమకారము లేనివాడవును, విగతజ్వరః=సంతాపరహితుడవును, భూత్వా = అయి, యుధ్యస్వ= యుద్ధముచేయుము.

సమస్త కర్మలు నాయందు సమర్పించి, ఆశగాని, మమకారముగాని లేనివాడవై నిర్భయముగా యుద్ధము చేయుము.

31 యే మే మతమిదం నిత్యమ్ అనుతిష్ఠంతి మానవాః ।

శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతో ముచ్యంతే తేఽపి కర్మభిః ॥

యే-మే-మతం - ఇదం-నిత్యం-అనుతిష్ఠంతి-మానవాః

శ్రద్ధావంతః-అనసూయంతః-ముచ్యంతే-అపి-కర్మభిః

శ్రద్ధావంతః=శ్రద్ధగలవారును, అనసూయంతః=అసూయలేనివారును, యేమానవాః= ఏ మనుజులు, మే = నాయొక్క, ఇదం మతం = ఈ అభిప్రాయమును, నిత్యం=సదా, అనుతిష్ఠంతి= అనుసరించుచున్నారో, తే అపి = వారుగూడ, కర్మభిః= కర్మలచేతను, ముచ్యంతే = విడువబడుచున్నారు.

శ్రద్ధాయుక్తులై అసూయలేనివారై నా ఈ మతమును అనుసరించు మానవులుగూడ సమస్త కర్మబంధముల నుండి విడివడుచున్నారు.

32 యే త్వేతదభ్యసూయంతో నానుతిష్ఠంతి మే మతమ్ ।

సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్ విద్ధి నష్టానచేతసః ॥

యే-తు- ఏతత్-అభ్యసూయంతః-న-అనుతిష్ఠంతిః-మే-మతం

సర్వజ్ఞాన విమూఢాన్-తాన్-విద్ధి-నష్టాన్-అచేతసః

యే తు- ఎవరయితే, మే = నాయొక్క, ఏతత్ మతం= ఈ అభిప్రాయమును, అభ్యసూయంతః=అసూయగలవారై, న అనుతిష్ఠంతి= అనుసరింపరో, అచేతసః= మూర్ఖులను, సర్వజ్ఞానవిమూఢాన్ = సర్వజ్ఞానశూన్యులను అగు, తాన్= వారిని, నష్టాన్= భ్రష్టులుగను, విద్ధి = గ్రహించుము.

ఈ ఉపదేశమును అనుసరింపని మూర్ఖులు సమస్త ప్రాపంచిక విషయములయందును మోహితులై భ్రష్టులై, కష్టనష్టముల పాలయ్యెదరని గ్రహింపుము.

33 సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతేః జ్ఞానవానపి ।

ప్రకృతిం యాంతి భూతాని నిగ్రహః కిం కరిష్యతి ॥

సదృశం-చేష్టతే-స్వస్యాః-ప్రకృతేః-జ్ఞానవాన్-అపి

ప్రకృతిం-యాంతి-భూతాని-నిగ్రహః-కిం-కరిష్యతి

జ్ఞానవాన్ అపి =జ్ఞానవంతుడుకూడా, స్వస్యాః=తనయొక్క, ప్రకృతేః=ప్రకృతికి, సదృశం =సమానముగునటుల, చేష్టతే = నడచుకొనుచున్నాడు, భూతాని = ప్రాణులు, ప్రకృతిం = ప్రకృతిని, యాంతి = పొందుచున్నవి, నిగ్రహః= నిగ్రహము, కిం = ఏమి, కరిష్యతి = చేయగలదు.

సమస్త ప్రాణులును తమ తమ ప్రకృతులను అనుసరించి స్వభావములకు లోబడి కర్మలు చేయుచుండును. జ్ఞానియు తన ప్రకృతిని అనుసరించియే క్రియలను ఆచరించును. కావున నిగ్రహమేమి చేయగలదు.

34 ఇంద్రియస్యేంద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ ।

తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్ తౌ హ్యస్య పరిపంథినౌ ॥

ఇంద్రియస్య- ఇంద్రియస్య-అర్థే-రాగద్వేషౌ-వ్యవస్థితౌ

తయోః-న-వశం- ఆగచ్ఛేత్-తౌ-హి-అస్య-పరిపంథినౌ

ఇంద్రియస్య = ఇంద్రియమునకు, ఇంద్రియస్య అర్థే = ఇంద్రియ విషయమునందు, రాగద్వేషౌ= రాగద్వేషములు, వ్యవస్థితౌ = ఏర్పడియున్నవి, తయోః= ఆ రాగద్వేషములకు, వశం= వశమును, న ఆగచ్ఛేత్ = పొందగూడదు, తౌ = ఆ రాగద్వేషములు, అస్య = ఈ జ్ఞానికి, పరిపంథినౌ హి = శత్రువులు గదా.

ప్రతి ఇంద్రియార్థమునందును రాగద్వేషములు దాగియున్నవి. మనుష్యుడు ఈ రెండింటికిని వశము కాకూడదు. ఏలనన ఈ రెండే మానవుని శ్రేయస్సునకు విఘ్నకారకములు, ప్రబలశత్రువులుగదా!

35 శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ ।

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః ॥

శ్రేయాన్-స్వధర్మః-విగుణః-పరధర్మాత్-స్వనుష్ఠితాత్

స్వధర్మే-నిధనం-శ్రేయః-పరధర్మః-భయావహః

స్వనుష్ఠితాత్=బాగుగా ఆచరింపబడిన, పరధర్మాత్=పరధర్మము కంటెను, విగుణః= గుణరహితమైన, స్వధర్మః=తనధర్మము, శ్రేయాన్ = మేలైనది, స్వధర్మే=స్వధర్మము నందు, నిధనం= చావు, శ్రేయః= మంచిది, పరధర్మః= అన్యమైన ధర్మము, భయావహః=భయంకరమైనది.

పరధర్మమునందు ఎన్నో సుగుణములు ఉన్నను స్వధర్మమునందు అంతగా సుగుణములు లేకున్నను చక్కగా అనుష్ఠింపబడు ఆ పరధర్మముకంటెను

స్వధర్మాచరణమే ఉత్తమము. స్వధర్మాచరణమునందు మరణించుటయు శ్రేయస్కరమే. పరధర్మాచరణము భయంకరమైనది.

అర్జున ఉవాచ

36 అథ కేన ప్రయుక్తోఽయం పాపం చరతి పూరుషః ।

అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ బలాదివ నియోజితః ॥

అథ-కేన-ప్రయుక్తః-అయం-పాపం-చరతి-పూరుషః

అనిచ్ఛన్-అపి-వార్ష్ణేయ-బలాత్- ఇవ-నియోజితః

వార్ష్ణేయ = కృష్ణా, అథ = అట్లైన, అయం = ఈ, పూరుషః= పురుషుడు, అనిచ్ఛన్ అని = ఇష్టములేనివాడైనను, బలాత్= బలవంతముగను, నియోజితః ఇవ = నియమింపబడిన వానివలె, కేన = దేనిచేత, ప్రయుక్తః= ప్రేరేపింపబడినవాడగుచు, పాపం = పాపమును, చరతి = చేయుచున్నాడు.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా! మానవుడు తనకు ఇష్టము లేకున్నను బలాత్కారముగా దేని ప్రభావముచే ప్రేరితుడై పాపములను చేయుచున్నాడు?

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

37 కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః।

మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥

కామః- ఏషః-క్రోధః- ఏషః - రజోగుణ సముద్భవః

మహాశనః-మహాపాప్మా-విద్ధి - ఏనం- ఇహ- వైరిణం

ఏషః= ఇది, రజోగుణసముద్భవః = రజోగుణమువలన గలిగిన, కామః = కామము, ఏషః = ఇది, క్రోధః= క్రోధము, మహాశనః = తృప్తినొందనిది, మహాపాప్మా = గొప్ప

పాపముగలది, ఏనం = దీనిని, ఇహ= ఈ యోగమునందు, వైరిణం= శత్రువుగా, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - రజోగుణమునుండి ఉత్పన్నమగునదే కామము. ఇదియే క్రోధరూపముగా మారును. ఇది తృప్తిలేనిది. పైగా అంతులేని పాపకర్మాచరణములకు ఇదియే ప్రేరకము. కనుక ఈ కామము మోక్షమునకు పరమశత్రువుగా ఎఱుంగుము.

38 ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః యథాదర్శో మలేన చ ।

యథోల్బేనావృతో గర్భః తథా తేనేదమావృతమ్ ॥

ధూమేన - ఆవ్రియతే - వహ్నిః -యథా- ఆదర్శః - మలేన-చ

యథా - ఉల్బేన - ఆవృతః - గర్భః -తథా-తేన- ఇదం - ఆవృతం

యథా = ఏ విధముగా, ధూమేన - పొగచేత, వహ్నిః = అగ్ని, ఆవ్రియతే = కప్పబడుచున్నదో, యథా = ఏవిధముగా, ఆదర్శః చ = అద్దము, మలేన = మాలిన్యముచేత, ఉల్బేన = మావిచేత, గర్భః = శిశువు, ఆవృతః = కప్పబడుచున్నదో, తథా = ఆ రీతిగనే, తేన = దానిచేత, ఇదం = ఇది, ఆవృతం = కప్పబడినది.

పొగచే అగ్నియు, మురికిచే అద్దము, మావిచే గర్భము కప్పివేయబడునట్లు, జ్ఞానము కామముచే కప్పబడి యుండును.

39 ఆవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా ।

కామరూపేణ కౌంతేయ దుష్పూరేణానలేన చ ॥

ఆవృతం- జ్ఞానం - ఏతేన- జ్ఞానినః-నిత్యవైరిణా

కామరూపేణ - కౌంతేయ-దుష్పూరేణ-అనలేన-చ

కౌంతేయ=అర్జునా, దుష్పూరేణ = నింపశక్యముకానిదియును, అనలేన చ = అగ్ని వంటిదియును, కామరూపేణ = కామరూపమైనదియును, జ్ఞానినః = జ్ఞానికి, నిత్యవైరిణా= నిత్యశత్రువును అగు, ఏతేన = దీనిచేతను, జ్ఞానం=జ్ఞానము, ఆవృతం= కప్పబడియున్నది.

ఓ అర్జునా ! కామము అగ్నితో సమానమైనది. అది ఎన్నటికిని చల్లారదు. జ్ఞానులకు అది నిత్య శత్రు వు. అది మనుష్యుని జ్ఞానమును వేయనున్నది.

40 ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః అస్యాధిష్ఠానముచ్యతే ।

ఏతైర్విమోహయత్యేష జ్ఞానమావృత్య దేహినమ్ ॥

ఇంద్రియాణి-మనః-బుద్ధిః-అస్య-అధిష్ఠానం- ఉచ్యతే

ఏతైః-విమోహయతి- ఏషః-జ్ఞానం- ఆవృత్య- దేహినం

అస్య= ఈ కామమునకు, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములు, మనః= మనస్సు, బుద్ధిః= బుద్ధియును, అధిష్ఠానం = ఆధారముగా, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, ఏషః= ఇది, ఏతైః = వీనిచేత, జ్ఞానం = జ్ఞానమును, ఆవృత్య = కప్పి, దేహినం = పురుషుని, విమోహయతి = మోహపెట్టుచున్నది.

కామమునకు ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి నివాసస్థానములు. ఈ కామము మనో బుద్ధీంద్రియముల ద్వారా జ్ఞానమును కప్పివేసి, జీవాత్మను మోహితునిగా చేయును.

41 తస్మాత్ త్వమింద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ ।

పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ ॥

తస్మాత్ -త్వం- ఇంద్రియాణి - ఆదౌ-నియమ్య- భరతర్షభ

పాప్మానం - ప్రజహి-హి- ఏనం-జ్ఞాన విజ్ఞాన నాశనం

భరతర్షభ = అర్జునా, తస్మాత్ = అందువలన, త్వం = నీవు, ఆదౌ - మొదట, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను, నియమ్య = నియమించి, జ్ఞాన విజ్ఞాన నాశనం = జ్ఞానవిజ్ఞానములను నాశనము చేయునట్టి, పాప్మానం = పాపవంతమునైన, ఏనం = దీనిని, ప్రజహి హి = విడువుము.

కావున ఓ అర్జునా ! మొదట ఇంద్రియములను వశపఱచుకొనుము. పిదప జ్ఞానవిజ్ఞానములను నశింపజేయునట్టి మహాపాపియైన ఈ కామమును అవశ్యముగా సర్వశక్తులనొడ్డి పూర్తిగా విడువుము.

42 ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః ।

మనసస్తు పరా బుద్ధిః యో బుద్ధేః పరతస్తు సః ॥

ఇంద్రియాణి-పరాణి- ఆహుః - ఇంద్రియేభ్యః - పరం-మనః

మనసః-తు-పరా-బుద్ధిః-యః-బుద్ధేః-పరతః-తు-సః

ఇంద్రియాణి - ఇంద్రియములు, పరాణి = గొప్పవి, ఇంద్రియేభ్యః= ఇంద్రియముల కంటెను, మనః = మనస్సు, పరం = గొప్పది, మనసః తు= మనస్సుకంటెను, బుద్ధిః= బుద్ధి, పరా = గొప్పది, యః తు= ఎవడయితే, బుద్ధేః = బుద్ధికంటెను, పరతః = గొప్పవాడో, సః = వాడేయని, ఆహుః = చెప్పుదురు.

స్థూలశరీరముకంటెను ఇంద్రియములు గొప్పవి. ఇంద్రియముల కంటెను మనస్సు, దానికంటెను బుద్ధి గొప్పది. ఆ బుద్ధి కంటెను మిక్కిలి గొప్పది, సూక్ష్మమైనది ఆత్మ.

43 ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ।

జహి శత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదమ్ ॥

ఏవం - బుద్ధేః -పరం-బుద్ధ్యా-సంస్తభ్య- ఆత్మానం- ఆత్మనా

జహి- శత్రుం-మహాబాహో- కామరూపం - దురాసదం

మహాబాహో= అర్జునా, ఏవం = ఈవిధముగా, బుద్ధేః= బుద్ధికంటెను,పరం = శ్రేష్ఠమైన దానిని, బుద్ధ్వా = తెలుసుకొని, ఆత్మానం = తనను, ఆత్మనా = ఆత్మచేతను, సంస్తభ్య= నియమించి, కామరూపం = కామస్వరూపమైన, దురాసదం = జయింపశక్యముగాని, శత్రుం = శత్రువును, జహి = సంహరింపుము.

ఈ విధముగా బుద్ధికంటెను ఆత్మ అతీతమైనదని తెలిసికొని, ఓ మహాబాహో! బుద్ధిద్వారా మనస్సును వశపఱచుకొని, జయింపశక్యముకాని శత్రువైన కామమును సంహరింపుము.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మయోగో నామ

తృతీయోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః - జ్ఞానకర్మసన్న్యాస యోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 ఇమం వివస్వతే యోగం ప్రోక్తవానహమవ్యయమ్ ।

వివస్వాన్ మనవే ప్రాహ మనురిక్ష్వాకవేఽబ్రవీత్ ॥

ఇమం-వివస్వతే-యోగం- ప్రోక్తవాన్-అహం-అవ్యయం

వివస్వాన్-మనవే-ప్రాహ-మనుః- ఇక్ష్వాకవే - అబ్రవీత్

అవ్యయం=అవినాశియైన, ఇమం యోగం= ఈ యోగమును, వివస్వతే = సూర్యునికొరకు, అహం= నేను, ప్రోక్తవాన్ = చెప్పితిని, వివస్వాన్ = సూర్యుడు, మనవే = మనువుకొరకు, ప్రాహ= చెప్పెను, మనుః = మనువు, ఇక్ష్వాకునికొరకు, అబ్రవీత్= చెప్పెను.

శ్రీ భగవానుడు ఇట్లు పలికెను - నేను నిత్యసత్యమైన ఈ యోగమును సూర్యునకు తెలిపితిని. సూర్యుడు తన పుత్రుడైన వైవస్వతమనువునకు దీనిని బోధించెను. ఆ మనువు తన కుమారుడైన ఇక్ష్వాకునకు చెప్పెను.

2 ఏవం పరంపరాప్రాప్తమ్ ఇమం రాజర్షయో విదుః ।

స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప ॥

ఏవం-పరంపరాప్రాప్తం- ఇమం-రాజర్షయః-విదుః

సః-కాలేన - ఇహ-మహతా-యోగః-నష్టః-పరంతప

పరంతపః= అర్జునా, ఏవం = ఈ రీతిగ, పరంపరా ప్రాప్తం = పరంపరగా వచ్చిన, ఇమం = ఈ యోగమును, రాజర్షయః= రాజర్షులు, విదుః=తెలిసికొని యుండిరి, సః= ఆ, యోగః = యోగము, మహతా = చాలా, కాలేన = కాలమునకు, ఇహ = ఇప్పుడు, నష్టః = నశించినది.

ఓ పరంతపా ! ఈ విధముగ పరంపరగా వచ్చిన ఈ యోగమును రాజర్షులు తెలిసి కొనిరి. కాని అనంతరము ఈ యోగము కాలక్రమమున భూలోకమునందు అగుపించు టలేదు.

3 స ఏవాయం మయా తేఽద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః ।

భక్తోఽసి మే సఖా చేతి రహస్యం హ్యేతదుత్తమమ్ ॥

సః- ఏవ-అయం-మయా-తే-అద్య-యోగః-ప్రోక్తః పురాతనః

భక్తః-అసి-మే-సఖా-చ- ఇతి-రహస్యం-హి- ఏతత్ - ఉత్తమం

పురాతనః = ప్రాచీనమైన, సః = ఆ, యోగః ఏవ = యోగమే, మే = నా యొక్క, భక్తః = భక్తుడవు, సఖా చ = సఖుడవును, అసి ఇతి = అయియున్నావని, తే = నీకు, అద్య = ఇప్పుడు, మయా = నాచేతను, అయం = ఇది, ప్రోక్తః = చెప్పబడినది, ఏతత్ = ఇది, ఉత్తమం = శ్రేష్ఠమైనది, రహస్యం హి = రహస్యమైనది గదా.

ఈ యోగము అతి ఉత్తమమైనది. రహస్యముగా ఉంచదగినది. నీవు నాకు భక్తుడవు. ప్రియసఖుడవు. కనుక మిక్కిలి పురాతనమైన ఈ యోగమును నీకు తెలిపితిని.

అర్జున ఉవాచ

4 అపరం భవతో జన్మ పరం జన్మ వివస్వతః ।

కథమేతద్విజానీయాం త్వమాదౌ ప్రోక్తవానితి ॥

అపరం-భవతః-జన్మ-పరం-జన్మ-వివస్వతః

కథమేత ద్విజానీయాం త్వమాదౌ ప్రోక్తవానితి ॥

వివస్వతః =సూర్యునియొక్క, జన్మ=జన్మము, పరం=మొదటిది, భవతః= నీయొక్క, జన్మ = జన్మము, అపరం = తరువాతది, ఆదౌ = ఆదియందు, త్వం = నీవు, ప్రోక్తవాన్= చెప్పినవాడవు, ఇతి = అని, కథం = ఎటుల, ఏతత్= దీనిని, విజానీయాం= తెలియగలను.

అర్జునుడు పలికెను - కృష్ణా ! నీ జన్మ ఇటీవలిదే. సూర్యునిజన్మ కల్పాదియందు జరిగినది. అనగా అతి ప్రాచీనమైనది. కనుక నీవు సూర్యునకు దీనిని ఉపదేశించుట ఎట్లు సాధ్యపడును ? దీనిని నేను ఏ విధముగా తెలుసుకోగలను.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

5 బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున ।

తాన్యహం వేద సర్వాణి న త్వం వేత్థ పరంతప ॥

బహూని-మే-వ్యతీతాని-జన్మాని-తవ-చ-అర్జున

తాని-అహం-వేద-సర్వాణి-న-త్వం-వేత్థ-పరంతప

అర్జున=అర్జునా, మే నాయొక్కయు, తవ చ = నీ యొక్కయును, బహూని = అనేకములైన, జన్మాని = జన్మములు, వ్యతీతాని = గడిచినవి, తాని= ఆ, సర్వాణి= అన్నిటిని, అహం= నేను, వేద = ఎరుగుదును, పరంతప = అర్జునా, త్వం = నీవు, న వేత్థ = తెలియజాలవు.

శ్రీ భగవానుడు తెలిపెను - ఓ పరంతపా ! అర్జునా ! నాకును నీకును అనేక జన్మలు గడచినవి. కాని వాటిని అన్నింటిని నేను ఎఱుంగుదును. నీ వెఱుగవు.

6 అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోఽపి సన్ ।

ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవామ్యాత్మమాయయా ॥

అజః-అపి-సన్-అవ్యయాత్మా-భూతానాం- ఈశ్వరః -అపి-సన్

ప్రకృతిం-స్వాం-అధిష్ఠాయ-సంభవామి- ఆత్మమాయయా

అజః అపి సన్= పుట్టుక లేనివాడనైనను, అవ్యయాత్మా= అవినాశియైనను, భూతానాం = ప్రాణులకు, ఈశ్వరః అపి సన్= ప్రభువునయ్యును, స్వాం = స్వకీయమైన, ప్రకృతిం = స్వభావమును, అధిష్ఠాయ = ఆశ్రయించి, ఆత్మమాయయా = నా మాయ చేతనే, సంభవామి = పుట్టుచున్నాను.

నేను పుట్టుక లేనివాడను, నిత్యుడను, సమస్త ప్రాణులకు ఈశ్వరుడను. అయినను నా ప్రకృతిని అధీనములో నుంచుకొని, నా యోగమాయచే జన్మమెత్తుచున్నాను.

7 యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత ।

అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ ॥

యదా-యదా-హి-ధర్మస్య-గ్లానిః-భవతి-భారత

అభ్యుత్థానం-అధర్మస్య-తదా- ఆత్మానం-సృజామి-అహం

భారత = అర్జునా, యదాయదా= ఎప్పుడెప్పుడు, ధర్మస్య = ధర్మమునకు, గ్లానిః= హాని, అధర్మస్య = అధర్మమునకు, అభ్యుత్థానం= అభివృద్ధి, భవతి = కలుగుచున్నదో, తదా = అప్పుడు, ఆత్మానం= ఆత్మయైన నన్ను, అహం= నేను, సృజామి హి = సృజించుచున్నాను.

ఓ భారతా ! ధర్మమునకు హాని కలిగినప్పుడు, అధర్మము పెచ్చుపెరిగిపోవుచున్నప్పుడును నన్ను నేను సృజించుకొందును. అనగా సాకారరూపముతో ఈ లోకమున అవతరింతును.

8 పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ॥

పరిత్రాణాయ-సాధూనాం-వినాశాయ-చ-దుష్కృతాం

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ -సంభవామి-యుగే-యుగే

సాధూనాం=సాధువులయొక్క, పరిత్రాణాయ = పరిరక్షణకొరకు, దుష్కృతాం= దుర్మార్గుల యొక్క, వినాశాయ చ = సంహారము కొరకు, ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ= ధర్మమును స్థాపించుటకొరకు, యుగేయుగే= ప్రతియుగమునందును, సంభవామి=పుట్టుచుందును.

సజ్జనులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపుమాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతియుగమునందును అవతరించుచుందును.

9 జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమ్ ఏవం యో వేత్తి తత్త్వతః ।

త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున ॥

జన్మ-కర్మ-చ-మే-దివ్యం- ఏవం-యః వేత్తి-తత్త్వతః

త్యక్త్వా-దేహం-పునః-జన్మ-న- ఏతి-మాం- ఏతి సః-అర్జున

అర్జున= అర్జునా, యః = ఎవడు, దివ్యం = దివ్యమైన, మే = నాయొక్క, జన్మ= జన్మమును, కర్మ చ = కర్మమును ఏవం = ఈవిధముగ, తత్త్వతః = యథార్థముగా, వేత్తి = గ్రహించుచున్నాడో, సః = ఆ పురుషుడు, దేహం = దేహమును, త్యక్త్వా = విడిచి, పునః = తిరిగి, జన్మ=జన్మమును, న ఏతి= పొందడు, మాం = నన్నే, ఏతి = పొందును.

ఓ అర్జునా ! ఎవరు నా దివ్యమైన జన్మమును, కర్మమును గూర్చి యథార్థముగా తెలుసుకొనునో అట్టివాడు తనువును చాలించిన పిమ్మట మఱల జన్మింపడు సరికదా ! నన్నే పొందుచున్నాడు.

10 వీతరాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః ।

బహనో జ్ఞానతపసా పూతా మద్భావమాగతాః ॥

వీతరాగభయక్రోధాః-మన్మయా-మాం- ఉపాశ్రితాః

హవః-జ్ఞానతపసా-పూతాః-మద్భావం- ఆగతాః

వీతరాగభయక్రోధాః= విడిచిన అనురాగమును, భయమును, క్రోధమును గలవారును, మన్మయా= నాయందే భావన గలవారును, మాం = నన్ను, ఉపాశ్రితాః = ఆశ్రయించిన వారును నగు, బహవః = అనేకులు, జ్ఞానతపసా = జ్ఞానమనెడి తపస్సుచేత, పూతాః = పవిత్రులైనవారై, మద్భావం = నా స్వరూపమును, ఆగతాః = పొందిరి.

అనురాగము, భయము, క్రోధము వీడిన వారు, దృఢమైన భక్తి తాత్పర్యములతో స్థిరబుద్ధి గలిగి, నన్ను ఆశ్రయించిన భక్తులు పెక్కుమంది జ్ఞానతపస్సంపన్నులై పవిత్రులై నాస్వరూపమును పొందియున్నారు.

11 యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్ ।

మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥

యే-యథా-మాం-ప్రపద్యంతే-తాన్-తథా- ఏవ-భజామి- అహం

మమ-వర్త్మ-అనువర్తంతే - మనుష్యాః-పార్థ-సర్వశః

పార్థ=అర్జునా, యే = ఎవరు, యథా = ఎట్లు, మాం = నన్ను, ప్రపద్యంతే=భజింతురో, అహం = నేను, తాన్ = వారలను, తథైవ= అలాగుననే, భజామి=అనుగ్రహించుచున్నాను, మనుష్యాః= మనుజులు, సర్వశః = సర్వవిధముల, మమ= నాయొక్క, వర్త్మ = మార్గమును, అనువర్తంతే = అనుసరించుచున్నారు.

ఓ పార్థా! భక్తులు నన్ను ఎవరు ఏవిధముగా సేవింతురో ఆ విధముగా నేను వారిని అనుగ్రహింతును. మనుష్యులందరును వివిధరీతులలో నా మార్గమునే అనుసరించుచున్నారు.

12 కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం యజంత ఇహ దేవతాః ।

క్షిప్రం హి మానుషే లోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మజా ॥

కాంక్షంతః-కర్మణాం-సిద్ధిం-యజంతే- ఇహ-దేవతాః

క్షిప్రం-హి-మానుషే-లోకే-సిద్ధిః-భవతి-కర్మజా

ఇహ= ఈ లోకమునందు, కర్మణాం = కర్మలయొక్క, సిద్ధిం= ఫలసిద్ధిని, కాంక్షంతః= అభిలషించు జనులు, దేవతాః = ఇంద్రాది దేవతలను, యజంతే = సేవించుచునాజ్నిరు, మానుషే = మానవ, లోకే=లోకమునందు, కర్మజా= కర్మవలనపుట్టిన , సిద్ధిః = ఫలప్రాప్తి, క్షిప్రం=శీఘ్రముగ, భవతి హి= కలుగుచున్నదికదా.

ఈ లోకమున కర్మఫలములను ఆశించువారు ఇతర దేవతలను పూజింతురు. ఏలనన అట్లు చేయుటచే కర్మలవలన కలుగు సిద్ధి వారికి శీఘ్రముగా కలుగుచున్నది.

13 చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః ।

తస్య కర్తారమపి మాం విద్ధ్యకర్తారమవ్యయమ్ ॥

చాతుర్వర్ణ్యం-మయా-సృష్టం-గుణకర్మ-విభాగశః

తస్య-కర్తారం-అపి-మాం-విద్ధి-అకర్తారం-అవ్యయం

మయా= నాచేత, చాతుర్వర్ణ్యం= నాలుగు వర్ణములు, గుణకర్మవిభాగశః= గుణకర్మల విభజన చొప్పున, సృష్టం =సృజింపబడెను, తస్య= ఆసృష్టి కర్మమునకు, కర్తారమపి=కర్తనైనను, మాం = నన్ను, అకర్తారం= అకర్తగను, అవ్యయం= అవ్యయునిగను, విద్ధి= తెలిసికొనుము.

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణముల వారిని వారి గుణకర్మల ననుసరించి వేర్వేరుగా సృష్టించితిని. ఈ సృష్టి కార్యక్రమమునకు నేనే కర్తనైనను, శాశ్వతుడను పరమేశ్వరుడను ఐన నన్ను వాస్తవముగ అకర్తను గా తెలిసికొనుము.

14 న మాం కర్మాణి లింపంతి న మే కర్మఫలే స్పృహా ।

ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే ॥

న-మాం-కర్మాణి-లింపంతి-న-మే-కర్మఫలే-స్పృహా

ఇతి-మాం-యః-అభిజానాతి-కర్మభిః-న-సః-బధ్యతే

కర్మాణి=కర్మములు, మాం=నన్ను, న లింపంతి = అంటవు, మే=నాకు, కర్మఫలే= కర్మఫల మందు, స్పృహా= కోరిక, న=లేదు, ఇతి = ఈ ప్రకారము, మాం = నన్ను, యః= ఎవడు, అభిజానాతి =తెలిసికొనుచున్నాడో, సః=వాడు, కర్మభిః=కర్మచేత, న బధ్యతే=బద్ధుడు కాడు.

నాకు కర్మఫలాసక్తి లేదు. కావున కర్మలు నన్నంటవు. ఈ విధముగా నాతత్త్వమును తెలిసినవారు కర్మలచే బంధింపబడరు.

15 ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః ।

కురు కర్మైవ తస్మాత్ త్వం పూర్వైః పూర్వంతరం కృతమ్ ॥

ఏవం-జ్ఞాత్వా-కృతం-కర్మ-పూర్వైః-అపి-ముముక్షుభిః

కురు-కర్మ- ఏవ-తస్మాత్-త్వం-పూర్వైః-పూర్వతరం-కృతం

ఏవం= ఈ ప్రకారముగ, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొని, పూర్వైః= పూర్వీకులైన, ముముక్షుభిః అపి = ముముక్షువులచేత సయితము, కర్మ = కర్మము, కృతం = చేయబడెను, తస్మాత్= ఆ కారణమువలన, త్వం = నీవు, పూర్వైః= పూర్వులైనవారిచేత, కృతం = చేయబడిన, పూర్వ తరం = ప్రాచీనమైన, కర్మ ఏవ= కర్మమునే, కురు= చేయుము.

ఓ అర్జునా ! నా తత్త్వ రహస్యమును దెలిసికొని కర్మల నాచరించిరి. కావున నీవును ఆ పూర్వులవలెనే నిష్కామ భావముతో కర్మల నాచరింపుము.

16 కిం కర్మ కిమకర్మేతి కవయోఽప్యత్ర మోహితాః ।

తత్తే కర్మ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥

కిం-కర్మ-కిం-అకర్మ- ఇతి కవయః- అపి-అత్ర-మోహితాః

తత్-తే-కర్మ-ప్రవక్ష్యామి-యత్-జ్ఞాత్వా-మోక్ష్యసే- అశుభాత్

కర్మ=కర్మము, కిం= ఎట్టిది, అకర్మ= అకర్మము, కిం = ఎట్టిది, ఇతి = ఇట్లని, అత్ర= ఈ విషయమున, కవయః అపి= బుద్ధిమంతులును, మోహితాః= మోహమును పొందిరి, యత్= దేనిని, జ్ఞాత్వా= తెలిసి అశుభాత్ = అశుభమునుండి, మోక్ష్యసే = ముక్తుడవు కాగలవో, తత్=అట్టి, కర్మ=కర్మమును, తే=నీకొరకు, ప్రవక్ష్యామి=చెప్పుదును.

కర్మ అనగా నేమి ? అకర్మ యనగా నేమి ? ఈ విషయమును నిర్ణయించుటలో విద్వాంసులు సైతము తికమకపడుచున్నారు కావున కర్మతత్త్వమును నీకు చక్కగా విశదపరచెదను.

17 కర్మణో హ్యపి బోద్ధవ్యం బోద్ధవ్యం చ వికర్మణః ।

అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం గహనా కర్మణో గతిః ॥

కర్మణః-హి-అపి-బోద్ధవ్యం-బోద్ధవ్యం-చ-వికర్మణః

అకర్మణః-చ-బోద్ధవ్యం-గహనా-కర్మణః-గతిః

కర్మణః అపి = కర్మయొక్క, (తత్త్వము), బోద్ధవ్యం= తెలిసికొనదగినది, వికర్మణః చ = వికర్మ యొక్కయును, బోద్ధవ్యం = తెలిసికొనదగినది, అకర్మణః చ= అకర్మము యొక్కయు, (తత్త్వము), బోద్ధవ్యం= తెలిసికొనదగినది, కర్మణః= కర్మయొక్క, గతిః=తత్త్వము, గహనా హి = తెలియశక్యము కానిది కదా.

కర్మ తత్త్వమును తెలిసికొనవలెను. అట్లే అకర్మ స్వరూపమును గూడ ఎరుగవలెను. వికర్మ లక్షణములనుకూడా తెలిసికొనుట చాల అవసరము. ఏలనన కర్మతత్త్వము చాల లోతైనది.

18 కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్ అకర్మణి చ కర్మ యః ।

స బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు స యుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥

కర్మణి-అకర్మ-యః-పశ్యేత్-అకర్మణి-చ-కర్మ-యః

సః-బుద్ధిమాన్-మనుష్యేషు-సః-యుక్తః-కృత్స్నకర్మకృత్

యః= ఎవడు, కర్మణి=కర్మమునందు, అకర్మ= అకర్మమును, యః = ఎవడు, అకర్మణి చ = అకర్మమునందు, కర్మ= కర్మమును, పశ్యేత్=చూచునో, సః=వాడు, కృత్స్నకర్మకృత్= సర్వకర్మములను చేసినవాడును,యుక్తః= యోగియును, బుద్ధిమాన్= బుద్ధిమంతుడును.

కర్మయందు అకర్మ ను, అకర్మయందు కర్మను దర్శించువాడు మానవులలో వివేకము యుడు. అతడు యోగి మఱియు సమస్తకర్మలు చేయువాడు.

19 యస్య సర్వే సమారంభాః కామసంకల్పవర్జితాః।

జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః ॥

యస్య-సర్వే-సమారంభాః-కామసంకల్పవర్జితాః

జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం-తం- ఆహుః-పండితం-బుధాః

యస్య = ఎవనియొక్క, సర్వే=సమస్తములైన, సమారంభాః= కర్మలు, కామసంకల్ప వర్జితాః= కామవాంఛలు లేకయుండునో, జ్ఞానాగ్ని= జ్ఞానమనెడి అగ్నిచేత, దగ్ధకర్మాణం= దహింపబడిన కర్మలు గల, తం = వానిని, పండితం= పండితుడని, బుధాః= జ్ఞానులు, ఆహుః= పేర్కొనిరి.

ఎవని కర్మలన్నియును, శాస్త్రసమ్మతములై, కామసంకల్ప వర్జితములై జరుగునో అట్లే ఎవని కర్మలన్నియును జ్ఞానాగ్నిచే భస్మమగునో అట్టి మహాపురుషుని జ్ఞానులు పండితుడని పేర్కొనిరి.

20 త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః ।

కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్ కరోతి సః ॥

త్యక్త్వా-కర్మఫలాసంగం-నిత్యతృప్తః-నిరాశ్రయః

కర్మణి-అభిప్రవృత్తః-అపి-న- ఏవ-కించిత్-కరోతి-సః

నిత్యతృప్తః=నిత్యతృప్తుడును, నిరాశ్రయః= ఆశ్రయము లేనివాడును, కర్మఫలాసంగం = కర్మఫలమునందలి ఆసక్తిని, త్యక్త్వా= విడిచి, కర్మణి= కర్మయందు, అభిప్రవృత్తః అపి = సంచరించుచున్నవాడైనను, సః=వాడు, కించిత్= కొంచెమైనను, న కరోతి ఏవ= చేయుటయే లేదు.

ఎవడు కర్మఫలమందాసక్తిని విడనాడి నిరంతరము సంతృప్తి కలవాడై దేనిని ఆశ్రయించకనుండునో, అట్టివాడు వాస్తవముగా వాటికి కర్తకాడు.

21 నిరాశీర్యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః ।

శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥

నిరాశీః-యతచిత్తాత్మా-త్యక్త సర్వ పరిగ్రహః

శారీరం-కేవలం-కర్మ-కుర్వన్-న- ఆప్నోతి-కిల్బిషం

నిరాశీః= ఆశలేనివాడును, యతచిత్తాత్మా= అంతఃకరణను, దేహమును జయించిన వాడును, త్యక్తసర్వపరిగ్రహః = సకల పరిగ్రహములను విడిచినవాడును, శారీరం= శరీరమునకు సంబంధించిన, కర్మ= కర్మను, కేవలం= కేవలము, కుర్వన్= చేయుచు, కిల్బిషం= పాపమును, న ఆప్నోతి= పొందడు.

అంతఃకరణమును, శరీరేంద్రియములను జయించినవాడు, సమస్త భోగసామగ్రిని పరిత్యజించినవాడు, ఆశారహితుడు ఐన సాంఖ్యయోగి కేవలము శారీరికకర్మలను ఆచరించుచును పాపములను పొందడు.

22 యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో ద్వంద్వాతీతో విమత్సరః ।

సమః సిద్ధా వసిద్ధౌ చ కృత్వాపి న నిబధ్యతే ॥

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టః-ద్వంద్వాతీతః-విమత్సరః

సమః-సిద్ధౌ-అసిద్ధౌ -చ-కృత్వా-అపి-న-నిబధ్యతే

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్ఠః = అయాచితముగ లభించినదానితో తృప్తి చెందువాడును, ద్వంద్వాతీతః= ద్వంద్వాతీతుడును, విమత్సరః= మాత్సర్యము లేనివాడును, సిద్ధౌ= సిద్ధించిన విషయములందును, అసిద్ధౌ చ = సిద్ధించని విషయములందును, సమః= సమబుద్ధి గలవాడును, కృత్వా అపి= కర్మలు చేసినను, న నిబధ్యతే= బంధింపబడడు.

అప్రయత్నముగా అమరిన లాభములతో సంతుష్టుడైనవాడు, అసూయలేనివాడు, హర్షశోకాదిద్వంద్వములకు అతీతుడు అయినవాడు సిద్ధియందును, అసిద్ధియందును సమదృష్టి కలిగియుండును. అట్టి కర్మయోగి కర్మలనాచరించుచున్నను వాటి చేత బంధింపబడడు.

23 గతసంగస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః ।

యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే ॥

గతసంగస్య-ముక్తస్య-జ్ఞానావస్థిత చేతసః

యజ్ఞాయ- ఆచరతః-కర్మ-సమగ్రం-ప్రవిలీయతే

గతసంగస్య= ఆసక్తిలేనివాడును, ముక్తస్య = జీవన్ముక్తుడును, జ్ఞానావస్థిత చేతసః= జ్ఞానమునందు నిలిచిన చిత్తము గలవాడును, యజ్ఞాయ= యజ్ఞము కొరకు, ఆచరతః= ఆచరించువానియొక్క, కర్మ = కర్మము, సమగ్రం= సంపూర్ణముగ, ప్రవిలీయతే= నశించిపోవుచున్నది.

ఏలనన ఆసక్తి, దేహాభిమానము, మమకారము ఏ మాత్రమూ లేనివాడును, పరమాత్మజ్ఞానమునందే నిరంతరము మనస్సును లగ్నమొనర్చినవాడును, కేవలము యజ్ఞార్థమే కర్మలను ఆచరించువాడును అగు మనుష్యుని యొక్క కర్మలన్నియును పూర్తిగా విలీనములగును. అనగా నశించిపోవును.

24 బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥

బ్రహ్మ-అర్పణం-బ్రహ్మ-హవిః-బ్రహ్మాగ్నౌ-బ్రహ్మణా-హుతం

బ్రహ్మ- ఏవ-తేన-గంతవ్యం- బ్రహ్మకర్మ సమాధినా

అర్పణం= హోమసాధనములు, బ్రహ్మ= బ్రహ్మమే, హవిః= హవిస్సు, బ్రహ్మ= బ్రహ్మమే, బ్రహ్మగ్నౌ = బ్రహ్మమనెడి అగ్నియందు, బ్రహ్మణా= బ్రహ్మస్వరూపునిచేత, హుతం=హోమం చేయబడినదియును, బ్రహ్మకర్మ సమాధినా= బ్రహ్మకర్మ సమాధి నిష్ఠుడయిన, తేన = అతనిచేత, గంతవ్యం= పొందదగిన ఫలము, బ్రహ్మైవ = బ్రహ్మమే.

యజ్ఞకార్యములయందు ఉపయుక్తమగు స్రువాదిసాధనములు బ్రహ్మము. హోమము చేయబడు ద్రవ్యము బ్రహ్మము. అగ్నియు బ్రహ్మము. యజ్ఞము

నాచరించు కర్తయు బ్రహ్మము. హవనక్రియయు బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మకర్మయందు స్థితుడైయుండు యోగి ద్వారా పొందదగిన యజ్ఞఫలము గూడ బ్రహ్మమే అయియున్నది.

25 దైవమేవాపరే యజ్ఞం యోగినః పర్యుపాసతే ।

బ్రహ్మాగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి ॥

దైవం- ఏవ-అపరే-యజ్ఞం-యోగినః-పర్యుపాసతే

బ్రహ్మాగ్నౌ- అపరే- యజ్ఞ -యజ్ఞేన- ఏవ- ఉపజుహ్వతి

అపరే=కొందరు, యోగినః=యోగులు, దైవం=దేవతాసంబంధమైన, యజ్ఞం ఏవ= యజ్ఞమునే, పర్యుపాసతే= ఉపాసించుచున్నారు. అపరే = మరికొందరు,బ్రహ్మాగ్నౌ = బ్రహ్మమను అగ్నియందు, యజ్ఞం= యజ్ఞమును, యజ్ఞేన ఏవ= యజ్ఞముచేతనే, ఉపజుహ్వతి = హోమము చేయుచున్నారు.

కొందఱు యోగులు దైవపూజారూపయజ్ఞమును చక్కగా అనుష్ఠింతురు. మఱికొందఱు యోగులు జీవబ్రహ్మైక్యభావనచే జీవుని పరబ్రహ్మమును అగ్నియందు హోమము చేయచున్నారు.

26 శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి ।

శబ్దాదీన్ విషయానన్య ఇంద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి ॥

శ్రోత్రాదీని- ఇంద్రియాణి- అన్యే- సంయమాగ్నిషు-జుహ్వతి

శబ్దాదీన్- విషయాన్-అన్యే- ఇంద్రియాగ్నిషు -జుహ్వతి

అన్యే=కొందరు, శ్రోత్రాదేని=శ్రోత్రము మొదలయిన, ఇంద్రియాణి= ఇంద్రియములను, సంయమాగ్నిషు= సంయమమనెడి అగ్నియందు, జుహ్వతి=హోమము చేయుచున్నారు, అన్యే= మరికొందరు, శబ్దాదీన్= శబ్దము మొదలైన, విషయాన్= విషయములను,

ఇంద్రియాగ్నిషు= ఇంద్రియములనెడి అగ్నియందు, జుహ్వతి=హోమముచేయు చున్నారు.

కొందరు యోగులు మనోనిగ్రహము ద్వారా శ్రోత్రాది ఇంద్రియములను అదుపు చేయుదురు. తత్ఫలితముగా శబ్దాది విషయములు ఎదురుగా ఉన్నను లేకున్నను వాటిప్రభావము వారి ఇంద్రియములపై

ఏ మాత్రమూ ఉండదు.

27 సర్వాణీంద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణి చాపరే ।

ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే ॥

సర్వాణి- ఇంద్రియకర్మాణి-ప్రాణకర్మాణి-చ-అపరే

ఆత్మ సంయమ యోగాగ్నౌ- జుహ్వతి-జ్ఞానదీపితే

అపరే=మరికొందరు, సర్వాణి= సమస్తములైన, ఇంద్రియ కర్మాణి= ఇంద్రియ చేష్టలను, ప్రాణకర్మాణి చ = ప్రాణవ్యాపారములను, జ్ఞానదీపితే= జ్ఞానములచేత వెలిగింప బడిన, ఆత్మసంయమ యోగాగ్నౌ = ఆత్మసంయమయోగమనెడి అగ్నియందు, జుహ్వతి= హోమము చేయుచున్నారు.

కొందరు ఇంద్రియముల పంచప్రాణముల వ్యాపారములను జ్ఞానదీప్తమైన ఆత్మ సంయమయోగమనెడి అగ్నియందు హోమము చేయుచున్నారు.

28 ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే ।

స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయః సంశితవ్రతాః ॥

ద్రవ్యయజ్ఞాః-తపోయజ్ఞాః-యోగయజ్ఞాః-తథా-అపరే

స్వాధ్యాయ జ్ఞానయజ్ఞా-చ-యతయః-సంశితవ్రతాః

అపరే=కొందరు, ద్రవ్యయజ్ఞాః= ద్రవ్యయజ్ఞము గలవారును, తపోయజ్ఞాః= తపస్సనెడి యజ్ఞము గలవారును, యోగయజ్ఞాః= యోగమనెడి యజ్ఞము గలవారును, తథా= ఆరీతినే, స్వాధ్యాయ జ్ఞానయజ్ఞాః చ = స్వాధ్యాయ జ్ఞానరూపములైన యజ్ఞములు గలవారును, యతయః= ప్రయత్నము చేయువారును, సంశితవ్రతాః= దృఢవ్రతము గలవారై యున్నారు.

కొందఱు ద్రవ్యసంబంధ యజ్ఞములను మఱికొందఱు తపోరూపయజ్ఞములను, కొందఱు యోగరూపయజ్ఞములను చేయుదురు. మఱికొందరు స్వాధ్యాయ యజ్ఞములను జ్ఞానయజ్ఞములను ఆచరించుచున్నారు.

29 అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేఽపానం తథాపరే ।

ప్రాణాపానగతీ రుధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ॥

అపానే-జుహ్వతి-ప్రాణం-ప్రాణే-అపానం-తథా-అపరే

ప్రాణాపానగతీ-రుద్ధ్వా-ప్రాణాయామ పరాయణాః

తథా=అటులనే, అపరే=మరికొందరు, ప్రాణాయామపరాయణాః= ప్రాణాయామ పరాయణులైనవారు, ప్రాణాపానగతీ= ప్రాణాపానగతులను, రుద్ధ్వా= అడ్డగించి, అపానే= అపానమునందు, ప్రాణం= ప్రాణవాయువును, ప్రాణే= ప్రాణవాయువునందు, అపానం= అపాన వాయువును, జుహ్వతి= హోమము చేయుచున్నారు.

కొందరు యోగులు అపానవాయువునందు ప్రాణవాయువును, మఱికొందరు ప్రాణవాయువునందు అపానవాయువును హవనము చేయుదురు.

30 అపరే నియతాహారాః ప్రాణేన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి ।

సర్వేఽప్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపితకల్మషః ॥

అపరే-నియతాహారాః-ప్రాణాన్-ప్రాణేషు-జుహ్వతి

సర్వే-అపి- ఏతే-యజ్ఞవిదః-యజ్ఞక్షపిత-కల్మషాః

అపరే=మరికొందరు, నియతాహారాః= ఆహారనియమము గలవారై, ప్రాణాన్= ప్రాణములను, ప్రాణేషు= ప్రాణములందు, జుహ్వతి= హోమము చేయుచున్నారు, ఏతే= ఈ, సర్వేఅపి= అందరునుకూడా, యజ్ఞవిదః= యజ్ఞము నెరిగినవారు, యజ్ఞక్షపిత కల్మషాః= యజ్ఞముచేత కల్మషము నశించినవారు

ఇంకను కొందఱు నియమితాహార నిష్ఠితులై, ప్రాణయామ పరాయణులైనవారు ప్రాణాపాన గమనములను నిలిపి, ప్రాణములను ప్రాణములయందే హవనము చేయుదురు. యజ్ఞవిదులైన వీరందరు యజ్ఞముల ద్వారా పాపములను రూపుమాపుదురు.

31 యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।

నాయం లోకోఽస్త్యయజ్ఞస్య కుతోఽన్యః కురుసత్తమ ॥

యజ్ఞశిష్టామృతభుజః-యాంతి-బ్రహ్మ-సనాతనం

న-అయం- లో కః-అస్తి-అయజ్ఞస్య-కుతః-అన్యః-కురుసత్తమ

కురుసత్తమ=అర్జునా, యజ్ఞశిష్టామృతభుజః=యజ్ఞశేషమైన అమృతమును భుజించువారు, సనాతనం= అనాదియైన, బ్రహ్మ= బ్రహ్మమును, యాంతి = పొందుచున్నారు, అయజ్ఞస్య= యజ్ఞము చేయనివానికి, అయం= ఈ ,లోకః=లోకము, న అస్తి= లేదు, అన్యః= ఇతరలోకము, కుతః= ఎక్కడిది ?

ఓ కురుసత్తమా ! యజ్ఞపూత శేషమైన అమృతమును అనుభవించు యోగులకు సనాతనుడును, పరబ్రహ్మమును అగు పరమాత్మయొక్క లాభము కలుగును. యజ్ఞము చేయనివారికి ఈమర్త్యలోకమే సుఖప్రదము కాదు. ఇంక పరలోక మెక్కడిది ?

32 ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణో ముఖే ।

కర్మజాన్ విద్ధి తాన్ సర్వాన్ ఏవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥

ఏవం-బహువిధాః-యజ్ఞాః-వితతాః-బ్రహ్మణః-ముఖే

కర్మజాన్-విద్ధి-తాన్-సర్వాన్- ఏవం-జ్ఞాత్వా- విమోక్ష్యసే

ఏవం = ఈప్రకారముగ, బహువిధాః= అనేకవిధములైన, యజ్ఞాః= యజ్ఞములు, బ్రహ్మణః=బ్రహ్మముయొక్క, ముఖే= ముఖమునందు, వితతాః= విస్తరింపబడినవి, తాన్సర్వాన్= వానినన్నింటిని, కర్మజాన్= కర్ణమునుండి పుట్టిన వానినిగ, విద్ధి= తెలిసికొనుము, ఏవం= ఇటుల, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొని, విమోక్ష్యసే= విముక్తుడవు కాగలవు.

ఈ ప్రకారముగనే ఇంకను బహువిధములైన యజ్ఞములు వేదములలో సవివరముగా వివరింపబడినవి. ఈ యజ్ఞముల నన్నింటిని త్రికరణశుద్ధిగా ఆచరించినప్పుడే అవి సుసంపన్నములగునని తెలిసికొనుము. ఇట్లు ఈ కర్మతత్త్వమును తెలిసికొనుము, అనుష్ఠానము వలన నీవు ప్రాపంచిక బంధములనుండి సర్వథా విముక్తుడవయ్యెదవు.

33 శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।

సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥

శ్రేయాన్-ద్రవ్యమయాత్-యజ్ఞాత్-జ్ఞానయజ్ఞః-పరంతప

సర్వం-కర్మ-అఖిలం-పార్థ-జ్ఞానే-పరిసమాప్యతే

పరంతప = అర్జునా, ద్రవ్యమయాత్= ద్రవ్యమువలన సాధింపబడు, యజ్ఞాత్= యజ్ఞము కంటెను, జ్ఞానయజ్ఞః= జ్ఞానయజ్ఞము, శ్రేయాన్=శ్రేష్ఠమైనది, పార్థ=అర్జునా, సర్వం= సమస్తమైన, కర్మ = కర్మము, అఖిలం= సకలముగా, జ్ఞానే= జ్ఞానమునందు, పరిసమాప్యతే =ముగియుచున్నది.

ఓ పరంతపా ! అర్జునా! ద్రవ్యమయయజ్ఞముకంటెను జ్ఞానయజ్ఞము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. కర్మలన్నియును జ్ఞానమునందే పరిసమాప్తమగును.

34 తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।

ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥

తత్-విద్ధి-ప్రణిపాతేన-పరిప్రశ్నేన-సేవయా

ఉపదేక్ష్యంతి-తే-జ్ఞానం-జ్ఞానినః-తత్త్యదర్శినః

తత్ జ్ఞానం= ఆ జ్ఞానమును, ప్రణిపాతేన= సాష్టాంగ నమస్కారముచేతను, పరి ప్రశ్నేన = నిష్కపట భావముతో ప్రశ్నించుటచేతను, సేవయా= సేవచేతను, తత్త్వదర్శినః = తత్త్వమును దర్శించిన, జ్ఞానినః=జ్ఞానులు, తే=నీకు, ఉపదేక్ష్యంతి= ఉపదేశింపగలరు.

అట్టి జ్ఞానము, తత్త్వవేత్తలగు జ్ఞానులకు సాష్టాంగ నమస్కారమొనర్చి, సమయము చూచి, వినయముగా ప్రశ్నించి, సేవచేసియు వారివలన నెఱుంగుము. వారు తప్పక నీకుపదేశింతురు.

35 యద్ జ్ఞాత్వా న పునర్మోహమ్ ఏవం యాస్యసి పాండవ ।

యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి ॥

యత్-జ్ఞాత్వా-న-పునః-మోహం- ఏవం-యాస్యసి-పాండవ

యేన-భూతాని-అశేషేణ-ద్రక్ష్యసి- ఆత్మని-అథో-మయి

పాండవ=అర్జునా, యత్జ్ఞాత్వా= ఏదితెలిసికొని, పునః= తిరిగి, ఏవం= ఇట్లు, మోహం= మోహమును, న యాస్యసి= పొందవో, యేన= దేనిచేత, భూతాని =భూతములను, అశేషేణ= సాకల్యముగా, ఆత్మని = నీయందు, అథో= పిమ్మటను, మయి = నాయందును, ద్రక్ష్యసి= చూడగలవో.

ఓ అర్జునా ! ఈ తత్త్వజ్ఞానమునెఱింగినచో మఱల ఇట్టి వ్యామోహములో చిక్కుకొనవు. ఈ జ్ఞాన ప్రభావముతో సమస్తప్రాణులను నీలో సంపూర్ణముగా చూడగలవు.

36 అపిచేదసి పాపేభ్యః సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః ।

సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి ॥

అపి-చేత్-అసి-పాపేభ్యః- సర్వేభ్యః-పాపకృత్తమః

సర్వం-జ్ఞానప్లవేన- ఏవ-వృజినం-సంతరిష్యసి

పాపేభ్యః సర్వేభ్యః=పాపులందరికంటెను, పాపకృత్తమః= ఎక్కువ పాపములు చేసిన వాడవు. అపి చేత్ అసి=అయినను, సర్వం వృజినం= సమస్తపాపమును, జ్ఞానప్లవేన ఏవ= జ్ఞానమనెడి తెప్పచేతనే, సంతరిష్యసి = దాటగలవు.

ఒకవేళ పాపాత్ములందఱికంటెను నీవు ఒక మహాపాపివి అయినచో, జ్ఞానమనే తెప్ప సహాయముతో పాపసముద్రమునుండి నిస్సందేహముగా పూర్తిగా దాటివేయగలవు.

37 యథైధాంసి సమిద్ధోఽగ్నిః భస్మసాత్కురుతేఽర్జున ।

జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా ॥

యథా- ఏధాంసి-సమిద్ధః-అగ్నిః-భస్మసాత్-కురుతే-అర్జున

జ్ఞానాగ్నిః-సర్వకర్మాణి-భస్మసాత్-కురుతే-తథా

అర్జున-అర్జునా, సమిద్ధః=మండుచున్న , అగ్నిః= నిప్పు, యథా= ఎటుల, ఏధాంసి = కట్టెలను, భస్మసాత్ కురుతే= భస్మముగాజేయునో, తథా=అటుల, జ్ఞానాగ్నిః = జ్ఞానమనెడి అగ్ని, సర్వకర్మాణి= సమస్తకర్మలను, భస్మసాత్ కురుతే= భస్మముగా చేయుచున్నది.

ఓ అర్జునా ! ప్రజ్వలించుచున్న అగ్ని సమిధలను భస్మముచేసినట్లు జ్ఞానమను అగ్ని కర్మలను భస్మమొనరించును.

38 న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే ।

తత్స్వయం యోగసంసిద్ధః కాలేనాత్మని విందతి ॥

న-హి-జ్ఞానేన-సదృశం-పవిత్రం- ఇహ-విద్యతే

తత్-స్వయం-యోగసంసిద్ధః-కాలేన- ఆత్మని-విందతి

జ్ఞానేన సదృశం= జ్ఞానమువలె, పవిత్రం = పావన మొనర్చునది, ఇహ= ఈ లోకమునందు, న విద్యతే హి = లేదు, కాలేన = కాలక్రమమున, యోగసంసిద్ధః= సమత్వ యోగబుద్ధి ద్వారా సిద్ధిపొందినవాడు, తత్ = ఆ జ్ఞానమును, స్వయం= స్వయముగ, ఆత్మని = ఆత్మయందే, విందతి = పొందుచున్నాడు.

ప్రపంచమున జ్ఞానముతో సమానముగ పవిత్రమైనది మరియొకటి లేనేలేదు. శుద్ధాంతఃకరణముగల సాధకుడు బహుకాలమువరకు కర్మయోగాచరణము చేసి, ఆత్మయందు అదే జ్ఞానమును తనంతటతానే పొందుచున్నాడు.

39 శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరః సంయతేంద్రియః ।

జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరామ్ శాంతిమ్ అచిరేణాధి గచ్ఛతి ॥

శ్రద్ధవాన్-లభతే-జ్ఞానం-తత్పరః-సంయతేంద్రియః

జ్ఞానం-లబ్ధ్వా-పరాం-శాంతిం-అచిరేణ-అధిగచ్ఛతి

శ్రద్ధావాన్=శ్రద్ధావంతుడును, తత్పరః=తత్పరుడైనవాడును, సంయతేంద్రియః= ఇంద్రియ నిగ్రహము గలవాడును, జ్ఞానం = ఆత్మజ్ఞానమును, లభతే = పొందుచున్నాడు, జ్ఞానం = జ్ఞానమును, లబ్ధ్వా= పొంది, పరాం= పరమైన, శాంతిం= శాంతిని, అచిరేణ = శీఘ్రముగ, అధిగచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

ఇంద్రియ నిగ్రహము కలవానికి, తదేక నిష్ఠకలవానికి, శ్రద్ధాళువైన మనుజునకు ఈ భగవత్తత్త్వ జ్ఞానము లభించును. ఆ జ్ఞానము కలిగిన వెంటనే అతడు భగవత్తత్త్వ రూపమైన పరమశాంతిని పొందు చున్నాడు..

40 అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి ।

నాయం లోకోఽస్తి న పరో న సుఖం సంశయాత్మనః ॥

అజ్ఞః-చ-అశ్రద్ధధానః-చ-సంశయాత్మా- వినశ్యతి

న-అయం-లోకః-అస్తి-న-పరః-న-సుఖం-సంశయాత్మనః

అజ్ఞశ్చ = జ్ఞానశూన్యుడును, అశ్రద్ధధానశ్చ = శ్రద్ధలేనివాడును, సంశయాత్మా= శంకితుడును, వినశ్యతి =నశించుచున్నాడు, సంశయాత్మనః=సంశయాత్మునకు, అయం= ఈ, లోకః=లోకము, న అస్తి = లేదు, పరః= పరలోకమును, న = లేదు, సుఖం = సుఖమును, న = లేదు.

అవివేకియు, శ్రద్ధారహితుడును అయిన సంశయాత్ముడు పరమార్థ విషయమున అవశ్యము భ్రష్టుడేయగును. అట్టి సంశయచిత్తునకు ఈ లోకమునందుగాని, పరలోకమునందుగాని ఎట్టి సుఖమూ ఉండదు.

41 యోగసన్న్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్నసంశయమ్ ।

ఆత్మవంతం న కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ ॥

యోగసంన్యస్త కర్మాణం-జ్ఞానసంఛిన్న సంశయం

ఆత్మవంతం-న-కర్మాణి-నిబధ్నంతి-ధనంజయ

ధనంజయా=అర్జునా, యోగసంన్యస్త కర్మాణం= యోగముచేత విడువబడిన కర్మలు గలవానిని, జ్ఞాన సంఛిన్న సంశయం= జ్ఞానముచేత పోగొట్టబడిన సందేహములు గలవానిని, ఆత్మవంతం = ఆత్మవంతుని, కర్మాణి=కర్మములు, న నిబధ్నంతి=బంధింపవు.

ఓ ధనంజయా ! విధిపూర్వకముగ కర్మలను ఆచరించుచు, కర్మ ఫలములను అన్నింటిని భగవదర్పణము చేయుచు, వివేకముద్వారా సంశయములనన్నింటిని తొలగించుకొనుచు, అంతఃకరణమును వశమునందుంచుకొనిన వానిని కర్మలు బంధింపవు.

42 తస్మాదజ్ఞానసంభూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసినాత్మనః ।

ఛిత్త్వైనం సంశయం యోగమ్ ఆతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత ॥

తస్మాత్-అజ్ఞాన సంభూతం-హృత్థ్సం-జ్ఞానాసినా- ఆత్మనః

ఛిత్త్వా- ఏనం-సంశయం-యోగం- ఆతిష్ఠ- ఉత్తిష్ఠ- భారత

భారత=అర్జునా, తస్మాత్= అందువలన, హృత్థ్సం = హృదయము నందున్నట్టిదియు, అజ్ఞాన సంభూతం= అజ్ఞానమువలన పుట్టినదియునైన, ఆత్మనః= నీయొక్క, ఏనం= ఈ,సంశయం= సందేహమును. జ్ఞానాసినా= జ్ఞానమనెడి కత్తిచేత, ఛిత్త్వా=నరికి, యోగం = యోగమును, ఆతిష్ఠ= ఆచరింపుము, ఉత్తిష్ఠ= లెమ్ము.

కావున ఓ భారతా ! (అర్జునా!) నీ హృదయమునందు గల అజ్ఞానము వలన పుట్టిన ఈ సంశయమును వివేకజ్ఞానమను ఖడ్గముతో రూపుమాపి, సమత్వరూప కర్మయోగమునందు స్థితుడవై యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడవగుము లెమ్ము.

ఓం శ్రీ పరమాత్మనే నమః

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః - జ్ఞానకర్మసన్న్యాస యోగః

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే

జ్ఞానకర్మసన్న్యాసయోగోనామ చతుర్థోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ పంచమోఽధ్యాయః - కర్మసన్న్యాసయోగః

అర్జున ఉవాచ

1 సన్న్యాసం కర్మణాం కృష్ణ పునర్యోగం చ శంససి ।

యచ్ఛ్రేయ ఏతయోరేకం తన్మే బ్రూహి సునిశ్చితమ్ ॥

సంన్యాసం-కర్మణాం-కృష్ణ-పునః-యోగం-చ-శంససి

యత్-శ్రేయః- ఏతయోః- ఏకం-తత్-మే-బ్రూహి-సునిశ్చితం

కృష్ణ= కృష్ణా, కర్మణాం= కర్మలయొక్క, సంన్యాసం = సన్న్యాసమును, పునః=తిరిగి, యోగం చ= కర్మయోగమును, శంససి= చెప్పుచున్నావు, ఏతయోః= ఈ రెంటిలోను, యత్ = ఏది, శ్రేయః = శ్రేయస్కరమూ, సునిశ్చితం= సునిశ్చితముగా, ఏకం తత్ = ఆ ఒక్క దానినే, మే = నాకు, బ్రూహి=చెప్పుము.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా ! ఒక్కసారి కర్మసన్న్యాసమును, మరియొకసారి కర్మయోగమును ప్రశంసించుచున్నావు. నిశ్చయముగా ఈ రెండింటిలో నాకు ఏది శ్రేయస్కరమో తెలియజేయుము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

2 సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరావుభౌ ।

తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే ॥

సంన్యాసః-కర్మయోగః-చ-నిఃశ్రేయసకరౌ- ఉభౌ

తయోః-తు-కర్మసంన్యాసాత్-కర్మయోగః-విశిష్యతే

సంన్యాసః=సన్యాసమును, కర్మయోగః చ = కర్మయోగమును, ఉభౌ = రెండును, నిఃశ్రేయస కరౌ= మోక్షసాధనములు, తయోః తు = ఆ రెండింటిలోను, కర్మసంన్యాసాత్ = కర్మ సన్యాసము కంటెను, కర్మయోగః= కర్మయోగమే, విశిష్యతే= శ్రేష్టమైనది.

శ్రీ కృష్ణ భగవానుడు పలికెను - కర్మసన్న్యాసము, కర్మయోగము అను ఈ రెండును మోక్షమును కలుగచేయును. కాని ఈ రెండి ంటిలోను కర్మసన్న్యాసముకంటెను కర్మయోగమే శ్రేష్ఠమైనది.

3 జ్ఞేయః స నిత్యసన్న్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి ।

నిర్ద్వంద్వో హి మహాబాహో సుఖం బంధాత్ ప్రముచ్యతే ॥

జ్ఞేయః-సః-నిత్యసంన్యాసీ-యః-న-ద్వేష్టి-న-కాంక్షతి

నిర్ద్వన్ద్వః-హి-మహాబాహో-సుఖం-బంధాత్-ప్రముచ్యతే

మహాబాహో=అర్జునా, యః=వడు, న ద్వేష్టి= ద్వేషింపడో, న కాంక్షతి=కోరడో, సః= వాడు, నిత్యసంన్యాసీ = సదాసన్యాసిగా, జ్ఞేయః= తెలియదగినవాడు, నిర్ద్వంద్వః=

ద్వంద్వములను విడిచినవాడు, సుఖం= సుఖముగా, బంధాత్= సంసారబంధమునుండి, ప్రముచ్యతే హి = విముక్తుడగును.

ఓ మహాబాహో ! ఎవ్వరినీ ద్వేషింపని, దేనినీ కాంక్షింపని కర్మయోగిని నిత్యసన్న్యాసిగా ఎఱుంగవలెను. ఏలనన రాగద్వేషాది ద్వంద్వములు లేనివాడు అవలీలగా సంసారబంధములనుండి విముక్తుడగును.

4 సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బాలాః ప్రవదంతి న పండితాః।

ఏకమప్యాస్థితః సమ్యక్ ఉభయోర్విందతే ఫలమ్ ॥

సాంఖ్యయోగౌ-పృథక్-బాలాః-ప్రవదంతి-న-పండితాః

ఏకం-అపి- ఆస్థితః-సమ్యక్- ఉభయోః-విందతే-ఫలం

సాంఖ్యయోగా= జ్ఞానకర్మములు, పృథక్= వేరని, బాలాః= అవివేకులు, ప్రవదంతి= చెబుతున్నారు, పండితాః= పండితులు, న = చెప్పరు, ఏకమపి= (రెంటిలో) ఒకదానినైనను, సమ్యక్= లెస్సగాను, ఆస్థితఃథ = ఆచరించువాడు, ఉభయోః= రెండింటియొక్క, ఫలం= ప్రయోజనమును, విందతే= పొందుచున్నాడు.

సాంఖ్య, కర్మయోగములు వేర్వేఱుఫలములను ఇచ్చునని అవివేకులు పలికెదరు. పండితులట్లు పలుకరు. ఆ రెండింటిలో ఏ ఒక్కదానినైనను బాగుగా ఆచరించినవాడు ఈ రెండింటి ఫలస్వరూపమైన పరమాత్మను పొందుచున్నాడు.

5 యత్ సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్యోగైరపి గమ్యతే ।

ఏకం సాంఖ్యం చ యోగం చ యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥

యత్-సాంఖ్యైః-ప్రాప్యతే-స్థానం-తత్-యోగైః-అపి-గమ్యతే

ఏకం-సాంఖ్యం-చ-యోగం-చ-యః-పశ్యతి-సః-పశ్యతి

సాంఖ్యైః= జ్ఞానయోగులచేత, యత్‌స్థానం= ఏస్థానం, ప్రాప్యతే = పొందబడుచున్నదో, తత్=అది, యోగైః అపి= యోగులచేతనుగూడ, గమ్యతే = పొందబడుచున్నది, సాంఖ్యం చ = జ్ఞానయోగమును, యోగం చ=కర్మయోగమును, ఏకం= ఒక్కటిగను, యః= ఎవడు, పశ్యతి = చూచుచున్నాడో, సః=వాడు, పశ్యతి= చూచుచున్నాడు.

జ్ఞానయోగులు పొందు మోక్షమునే కర్మయోగులును పొందుదురు. జ్ఞానయోగఫలమును, కర్మయోగఫలమును ఒక్కటిగా చూచువాడే నిజమును గ్రహించి నవాడగును.

6 సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తుమయోగతః ।

యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥

సంన్యాసః-తు-మహాబాహో-దుఃఖం- ఆప్తుం-అయోగతః

యోగయుక్తః-మునిః-బ్రహ్మ-నచిరేణ-అధిగచ్ఛతి

మహాబాహూ=అర్జునా, సంన్యాసః తు= సన్యాసమన్నను, అయోగతః= యోగము లేకుండా, ఆప్తుం=పొందుట, దుఃఖం= దుఃఖముతోకూడినది, యోగయుక్తః=యోగయుక్తుడు, మునిః=మననశీలుడు, బ్రహ్మ= బ్రహ్మమును, నచిరేణ=త్వరగా, అధిగచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

గొప్ప బాహువులు కల ఓ అర్జునా ! కర్మయోగమును అనుష్ఠింపకసన్న్యాసము అనగా మనస్సు, ఇంద్రియములు, శరీరములద్వారా జరుగు కర్మలన్నింటి యందును కర్తృత్వమును త్యజించుట-కష్టము. భగవత్స్వరూపమును మననముచేయు కర్మయోగి పరబ్రహ్మ పరమాత్మను శీఘ్రముగ పొందుచున్నాడు.

7 యోగయుక్తో విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేంద్రియః ।

సర్వభూతాత్మ భూతాత్మా కుర్వన్నపి న లిప్యతే

యోగయుక్తః-విశుద్ధాత్మా-విజితాత్మా-జితేంద్రియః

సర్వభూతాత్మ భూతాత్మా-కుర్వన్-అపి-న-లిప్యతే

యోగయుక్తః= యోగయుక్తుడును, విశుద్ధాత్మా= పరిశుద్ధమైన అంతఃకరణ గలవాడును, విజితాత్మా= తననుతాను వశపరచుకొన్నవాడును, జితేంద్రియః= జితేంద్రియుడును, సర్వభూతాత్మ భూతాత్మా = సర్వ ఆత్మలు తన ఆత్మగా తెలుసుకొనినవాడు, కుర్వన్ అపి= కర్మలను జేసినను, న లిప్యతే= అంటబడడు.

కర్మయోగము నాచరించువాడు మనస్సును వశమునందుంచుకొనినవాడు, జితేంద్రియుడు, అంతఃకరణశుద్ధి కలవాడు, సర్వప్రాణులలో ఆత్మస్వరూపుడైన పరమాత్మను తన ఆత్మగాకలవానికి కర్మలను ఆచరించుచున్నను వాటిచేత అంటబడడు.

8. నైవ కించిత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్ప ృశన్ జిఘ్రన్నశ్నన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ శ్వసన్

9 ప్రలపన్ విసృజన్ గృహ్ణన్నున్మిషన్ నిమిషన్నపి ।

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతి ధారయన్

న- ఏవ-కించిత్-కరోమి- ఇతి-యుక్తః- మన్యేత-తత్త్వవిత్

పశ్యన్-శృణ్వన్-స్ప ృశన్-జిఘ్రన్-అశ్నన్-గచ్ఛన్-స్వపన్-శ్వసన్

ప్రలపన్-విసృజన్-గృహ్ణన్- ఉన్మిషన్ -నిమిషన్-అపి

ఇంద్రియాణి- ఇంద్రియార్థేషు - వర్తంతే - ఇతి- ధారయన్

తత్త్వవిత్= తత్త్వమునెరిగిన, యుక్తః= యోగయుక్తుడు, పశ్యన్= చూచుచు, శృణ్వన్= వినుచు, స్ప ృశన్= తాకుచు, జిఘ్రన్= వాసన చూచుచు, అశ్నన్= తినుచు, గచ్ఛన్= నడచుచు, స్వపన్= నిద్రించుచు, శ్వసన్= శ్వాసించుచు, ప్రలపన్= పలుకుచు, విసృజన్= విడుచుచు, గృహ్ణన్= తీసికొనుచు, ఉన్మిష న్నిమిషన్నపి= కనులు తెరచుచు

మూయుచున్నను, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములు, ఇంద్రియార్థేషు = శబ్దాది విషయములందు, వర్తంతే ఇతి= వర్తించుచున్నవని, ధారయన్= నిశ్చయించినవాడై, కించిత్= కొంచెమును, న కరోమి ఏవ ఇతి = నేను ఏమీ చేయుటలేదని, మన్యేత = తలంచును.

పరమార్థతత్వము నెఱిగిన సాంఖ్యయోగి చూచుచు, వినుచు, స్పృశించుచు, ఆఘ్రాణించుచు, భుజించుచు, నడుచుచు, నిద్రించుచు, శ్వాస క్రియలను నడుపుచు, భాషించుచు, త్యజించుచు, గ్రహించుచు, కనులను తెరచుచు, మూయుచు ఉన్నను ఇంద్రియములు తమతమవిషయముల యందు వర్తించుచున్నవనియు, తానేమియు చేయుటలేదనియే తలంచును.

10 బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః ।

లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా ।

బ్రహ్మణి- ఆధాయ-కర్మాణి-సంగం-త్యక్త్వా-కరోతి-యః

లిప్యతే-న-సః-పాపేన-పద్మపత్రం- ఇవ-అంభసా

యః = ఎవడు, కర్మాణి = కర్మలను, బ్రహ్మణి= పరబ్రహ్మమునందు, ఆధాయ= ఉంచి, సంగం = ఆసక్తిని, త్యక్త్వా = విడిచి, కరోతి = చేయుచున్నాడో , సః = వాడు, అంభసా = నీటిచేతను, పద్మపత్రం ఇవ = తామరాకువలెను, పాపేన = పాపముచేత, న లిప్యతే = అంటబడడు.

కర్మలనన్నింటిని భగవదర్పణము గావించి, ఫలాసక్తిరహితముగ కర్మలనాచరించు వానిని తామరాకుపై నీటిబిందువులవలె పాపముచేత అంటబడడు.

11 కాయేన మనసా బుద్ధ్యా కేవలైరింద్రియైరపి ।

యోగినః కర్మ కుర్వంతి సంగం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే

కాయేన -మనసా-బుద్ధ్యా-కేవలైః- ఇంద్రియైః-అపి

యోగినః-కర్మ-కుర్వంతి-సంగం-త్యక్త్వా- ఆత్మశుద్ధయే.

కాయేన-దేహముచేతను, మనసా=మనస్సుచేతను, బుద్ధ్యా = బుద్ధిచేతను, కేవలైః= ఆసక్తిలేనట్టి, ఇంద్రియైః అపి = ఇంద్రియములచేతను, ఆత్మశుద్ధయే = చిత్తశుద్ధికొరకు, యోగినః= యోగులు, సంగం త్యక్త్వా= సంగత్వము వీడి, కర్మ = కర్మమును, కుర్వంతి = చేయుచున్నారు.

కర్మయోగులు ఫలాసక్తిరహితులై కేవలము ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి, శరీరములద్వారా అంతఃకరణశుద్ధికై కర్మలను ఆచరించుచున్నారు

12 యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతిమాప్నోతి నైష్ఠికీమ్ ।

అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తో నిబధ్యతే ।

యుక్తః-కర్మఫలం-త్యక్త్యా-శాంతిం- ఆప్నోతి-నైష్ఠికీం

అయుక్తః-కామకారేణ-ఫలే-సక్తః-నిబధ్యతే

యుక్తః= ఆత్మయోగారూఢుడు, కర్మఫలం = ఫలమున, త్యక్త్వా= విడిచి, నైష్ఠికీం = భగవత్ప్రాప్తి రూపమైన, శాంతిం = శాంతిని, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు, అయుక్తః= యోగయుక్తుడు కానివాడు, కామకారేణ= కామప్రేరేపణచేత, ఫలే= కర్మఫలమునందు, సక్తః = అసక్తుడై, నిబధ్యతే = బంధింపబడుచున్నాడు.

నిష్కామకర్మయోగి కర్మఫలములను త్యజించి, భగత్ప్రాప్తి రూపమైన శాంతిని పొందును. కర్మఫలాసక్తుడైన వాడు ఫలేచ్ఛతో కర్మలనాచరించి బద్ధుడగు చున్నాడు.

13 సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్యస్యాస్తే సుఖం వశీ ।

నవద్వారే పురే దేహీ నైవ కుర్వన్ న కారయన్ ।

సర్వకర్మాణి-మనసా-సంన్యస్య- ఆస్తే-సుఖం-వశీ

నవద్వారే-పురే-దేహీ-న- ఏవ-కుర్వన్-న-కారయన్

వశీ= ఇంద్రియ నిగ్రహముగలవాడు, మనసా=మనస్సుచేత, సర్వకర్మాణి = సమస్తకర్మలను, సంన్యస్య = విడిచిపెట్టి, నవద్వారే = తొమ్మిది ద్వారములుగల, పురే = పురమున, దేహీ = పురుషుడు, న ఏవ కుర్వన్= చేయనివాడై, న కారయన్ = చేయింపనివాడై, సుఖం = సుఖముగ, ఆస్తే = ఉంటున్నాడు.

ఇంద్రియ నిగ్రహముతో నవద్వారములుగల శరీరమునందు సమస్తకర్మలను మానసికముగా త్యజించి, పరమాత్మస్వరూపమున స్థితుడై, ఆనందమును ఆనుభవించు చున్నాడు.

14 న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకస్య సృజతి ప్రభుః ।

న కర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే ।

న-కర్తృత్వం-న-కర్మాణి-లోకస్య-సృజతి-ప్రభుః

న-కర్మఫల సంయోగం-స్వభావః-తు-ప్రవర్తతే

ప్రభుః=ప్రభువు, లోకస్య = లోకమున, కర్తృత్వం = కర్తృత్వమును, కర్మాణి = కర్మలను, కర్మఫలసంయోగం = కర్మఫల సంబంధమును, న సృజతి = సృజియింపడు, స్వభావః తు = స్వభావమే, ప్రవర్తతే = ప్రవర్తించుచున్నది.

భగవంతుడు జీవుల యొక్క కర్తృత్వమునుగాని, వారి కర్మలనుగాని, కర్మఫల సంయోగమును గాని సృజింపడు. ఈ యన్నింటిలో ప్రకృతియే ప్రవర్తించుచున్నది.

15 నాదత్తే కస్యచిత్పాపం న చైవ సుకృతం విభుః ।

అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః ।

న- ఆదత్తే - కస్యచిత్-పాపం-న-చ- ఏవ-సుకృతం-విభుః

అజ్ఞానేన- ఆవృతం-జ్ఞానం-తేన-ముహ్యంతి-జంతవః

విభుః=ప్రభువు, కస్యచిత్ = ఎవనియొక్కయు, పాపం = పాపమును, సుకృతం చ ఏవ= పుణ్యమును కూడ, న ఆదత్తే = గ్రహించడు, అజ్ఞానేన = అజ్ఞానముచేత, జ్ఞానం = జ్ఞానము, ఆవృతం = కప్పబడెను, తేన = అట్టి అజ్ఞానముచేత, జంతవః = జంతువులు, ముహ్యంతి = మోహమును చెందుచున్నవి.

సర్వవ్యాపియైన భగవంతుడు ప్రాణుల పుణ్యాపాపకర్మలలో దేనికిని భాగస్వామి కాడు. అజ్ఞానముచే జ్ఞానముకప్పబడి యుండుటవలన ప్రాణులు భ్రమకి లోనగుచు న్నారు.

16 జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేషాం నాశితమాత్మనః ।

తేషామాదిత్యవత్ జ్ఞానం ప్రకాశయతి తత్పరమ్ ।

జ్ఞానేన-తు-తత్-అజ్ఞానం-యేషాం-నాశితం- ఆత్మనః

తేషాం- ఆదిత్యవత్-జ్ఞానం-ప్రకాశయతి-తత్పరం

ఆత్మనః= ఆత్మయొక్క, జ్ఞానేన = జ్ఞానముచేత, యేషాం = ఎవరియొక్క, తత్ అజ్ఞానం తు = ఆ అజ్ఞానము, నాశితం = నశింపజేయబడినదో, తేషాం = వారియొక్క, జ్ఞానం = జ్ఞానము, ఆదిత్యవత్ = సూర్యునివలెను, తత్పరం = ఆ పరమాత్మను, ప్రకాశయతి = ప్రకాశింప జేయుచున్నది.

అజ్ఞానము పరమాత్మతత్త్వ జ్ఞానప్రాప్తి ద్వారా తొలగిపోవును. అప్పుడు ఆ జ్ఞానము వారికి పరమాత్మను సూర్యుని వలె ప్రకాశింపజేయుచున్నది.

17 తద్బుద్ధయస్తదాత్మానః తన్నిష్ఠా స్తత్పరాయణాః ।

గచ్ఛంత్యపునరావృత్తిం జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః ।

తద్బుద్ధయః-తదాత్మానః-తన్నిష్ఠాః-తత్పరాయణాః

గచ్ఛంతి-అపునరావృత్తిం-జ్ఞాన నిర్ధూత కల్మషాః

తద్బుద్ధయః= ఆబ్రహ్మమునందే బుద్ధిగలవారును, తదాత్మానః = తద్రూపమైనవారును, తన్నిష్ఠాః = ఆత్మ నిష్ఠులగువారును, తత్పరాయణాః = బ్రహ్మపరాయణులును, జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః = జ్ఞానముచేత పోగొట్టబడిన పాపము గలవారునై , ఆపునరావృత్తిం = జన్మరహితమైన మోక్షమును, గచ్ఛంతి = పొందుచున్నారు.

పరమాత్మయందే నిరంతరము ఏకీభావములో స్థితులై, తత్పరాయణులైన పురుషులు జ్ఞానసాధనతో పాపరహితులై, పునరావృత్తిరహితమైన శాశ్వత పరమగతిని పొందుచున్నారు.

18 విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని ।

శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాః సమదర్శినః ।

విద్యావినయసంపన్నే-బ్రాహ్మణే-గవి-హస్తిని

శుని-చ- ఏవ-శ్వపాకే-చ-పండితాః-సమదర్శినః

విద్యావినయసంపన్నే=విద్యయును, వినయమునుగల, బ్రాహ్మణే=బ్రాహ్మణుని యందును, గవి= గోవుయందును, హస్తిని= ఏనుగునందును, శుని చ = కుక్క యందును, శ్వపాకే చ ఏవ= చండాలుని యందును కూడ, పండితాః = పండితులు, సమదర్శినః= సమభావము గలవారు.

విద్యావినయ సంపన్నుడైన బ్రాహ్మణునియందును, గోవు, ఏనుగు, కుక్క మొదలగు వానియందును, చండాలునియందును సమదృష్టినిగలవానినే జ్ఞానిఅందురు.

19 ఇహైవ తైర్జితః సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః ।

నిర్దోషం హి సమం బ్రహ్మ తస్మాద్ బ్రహ్మణి తే స్థితాః ।

ఇహ- ఏవ-తైః-జితః-సర్గః-యేషాం-సామ్యే-స్థితం-మనః

నిర్దోషం-హి-సమం-బ్రహ్మ-తస్మాత్-బ్రహ్మణి-తే-స్థితాః

యేషాం= ఎవరియొక్క, మనః=మనస్సు, సామ్యే= సమభావమునందు, స్థితం=స్థిరముగ నుండునో, తైః = వారిచేతను, ఇహ ఏవ = ఈ లోకమునందే, సర్గః = జన్మము, జితః = జయింపబడెను, బ్రహ్మ= బ్రహ్మము, నిర్దోషం= దోషములేనిది, సమం హి = సమస్తము నందును సమముగా నున్నదిగదా, తస్మాత్= అందువలన, తే=వారు, బ్రహ్మణి= బ్రహ్మమునందు,స్థితాః= ఉన్నవారు.

ఎవరి మనస్సు సమభావమందు స్థిరమై యున్నదో అట్టివారు ఈ జన్మయందే సంపూర్ణ జగత్తును జయించిన వారగుదురు. అనగా ప్రాపంచిక విషయాతీతస్థితికి చేరుదురు. పరమాత్మ దోషరహితుడు, సముడు, అందువలన సమభావస్థిత మనస్కులైన బ్రహ్మమునందున్న వారేయగుదురు.

20 న ప్రహృష్యేత్ ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజేత్ ప్రాప్య చాప్రియమ్ ।

స్థిరబుద్ధిరసమ్మూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థితః ।

న-ప్రహృష్యేత్-ప్రియం-ప్రాప్య-న- ఉద్విజేత్-ప్రాప్య-చ-అప్రియం

స్థిరబుద్ధిః-అసమ్మూఢః-బ్రహ్మవిత్- బ్రహ్మణి-స్థితః

స్థిరబుద్ధిః= స్థిరబుద్ధిగలవాడును, అసమ్మూఢః= మోహరహితుడును, బ్రహ్మవిత్ = బ్రహ్మజ్ఞాని, బ్రహ్మణి స్థితః= బ్రహ్మసమాధియందున్నవాడై, ప్రియం= ఇష్టమును, ప్రాప్య చ = పొందియును, ప్రహృష్యేత్ = సంతసించుట, న = లేదు, అప్రియం = అయిష్టమును, ప్రాప్య = పొందినను, న ఉద్విజేత్ = శోకింపడు.

స్థిరమైన బుద్ధిగలవాడును, మోహవివశుడు కానివాడును అయిన బ్రహ్మవేత్త ఇష్ట మైన దానిని పొందినపుడు సంతోషముగాని, అనిష్టమైన దానిని పొందినప్పుడు దుఃఖ ముగాని పొందడు.

21 బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా విందత్యాత్మని యత్సుఖమ్ ।

స బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా సుఖమక్షయమశ్నుతే ।

బాహ్యస్పర్శేషు-అసక్తాత్మా-విందతి- ఆత్మని-యత్-సుఖం

సః-బ్రహ్మ-యోగయుక్తాత్మా-సుఖం-అక్షయం-అశ్నుతే

బాహ్యస్పర్శేషు = బాహ్య విషయములందు, అసక్తాత్మా = అనాసక్తుడు, ఆత్మని= తనయందు, యత్ = ఎట్టి, సుఖం = సుఖమును, విందతి = పొందునో, సః = వాడు, బ్రహ్మ యోగయుక్తాత్మా = బ్రహ్మయోగమునందు కూడినవాడై, అక్షయం = నాశములేని, సుఖం = శాంతిని, అశ్నుతే = పొందుచున్నాడు.

ప్రాపంచిక విషయములయందు అనాసక్తమైన అంతఃకరణముగల సాధకుడు ఆత్మస్థితధ్యాన జనితమైన సాత్త్వికాత్మానందమును పొందును. పిదప అతడు బ్రహ్మనిష్ఠ యను సమాధితో గూడుకొనినవాడై, అక్షయమగు సుఖమును పొందుచున్నాడు.

22 యే హి సంస్పర్శజా భోగా దుఃఖయోనయ ఏవ తే ।

ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ న తేషు రమతే బుధః ।

యే-హి-సంస్పర్శజాః-భోగాః-దుఃఖయోనయః- ఏవ-తే

ఆద్యంతవంతః=కౌంతేయ-న-తేషు-రమతే-బుధః

కౌంతేయ=అర్జునా, సంస్పర్శజాః = విషయేంద్రియ = సంయోగమువలన కలుగు, భోగాః= భోగములు, యే = ఏవి కలవో, తే = అవి, దుఃఖయోనయః ఏవ = దుఃఖహేతువులే, ఆద్యంతవంతః = ఆద్యంతములు గలవి, తేషు = వానియందు, బుధః = జ్ఞాని, న రమతే హి = రమించడుగదా.

ఓ అర్జునా ! విషయేంద్రియసంయోగమువలన ఉత్పన్నములగు భోగములన్నియును భోగలాలసులకు సుఖములుగా భాసించినను అవి

నిస్సందేహముగా దుఃఖహేతువులే. ఆద్యంతములు గలవి. అనగా అనిత్యములు. వివేకి వాటియందు ఆసక్తుడు కాడు.

23 శక్నోతీహైవ యః సోఢుం ప్రాక్శరీరవిమోక్షణాత్ ।

కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్తః స సుఖీ నరః ।

శక్నోతి- ఇహ- ఏవ- యః-సోఢుం-ప్రాక్-శరీరవిమోక్షణాత్

కామక్రోధోద్భవం-వేగం-సః-యుక్తః-సః-సుఖీ-నర.

యః = ఏ, నరః=నరుడు, శరీరవిమోక్షణాత్ = శరీరమును విడుచుటకంటె, ప్రాక్ = పూర్వము, ఇహ ఏవ = ఈ లోకమునందే, కామక్రోధోద్భవం = కామక్రోధము వలన బుట్టిన, వేగం = వేగమును, సోఢుం = సహించుటకు, శక్నోతి = సమర్థుడగుచున్నాడో, సః = వాడు, యుక్తః = యోగి, సః = అతడే, సుఖీ = ఆత్మానందము గలవాడు.

ఎవరు ఈ శరీరమును విడువకముందే అనగా జీవించి యుండగనే కామక్రోధాదుల ఉద్వేగములను అదుపులో నుంచుకొనునో అతడే నిజమైన ఆత్మానంద యోగి.

24 యోఽంతఃసుఖోఽంతరారామః తథాంతర్జ్యోతిరేవ యః ।

స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి ।

యః-అంతః-సుఖః-అంతరారామః-తథా-అంతర్జ్యోతిః- ఏవ-యః

సః-యోగీ-బ్రహ్మనిర్వాణం-బ్రహ్మభూతః-అధిగచ్ఛతి

యః = ఎవడు, అంతస్సుఖః = ఆంతరంగిక సుఖముగలవాడును, అంతరారామః- ఆత్మరతి ననుభవించువాడును, తథా = అట్లే, యః = ఎవరైతే, అంతర్జ్యోతిః ఏవ = ఆత్మ ప్రకాశము గలవాడునగు, సః = ఆ, యోగీ = యోగి, బ్రహ్మ భూతః = బ్రహ్మభూతుడై, బ్రహ్మనిర్వాణం = మోక్షమును, అధిగచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

ఎవరు అంతరాత్మయందే సుఖించుచు, ఆత్మయందే రమించునో అట్టి ఆత్మజ్ఞానియైన సాంఖ్యయోగి, పరబ్రహ్మ పరమాత్మయందు ఏకీభావస్థితుడై, బ్రహ్మ సాక్షాత్కారమును పొందును.

25 లభంతే బ్రహ్మనిర్వాణమ్ ఋషయః క్షీణకల్మషాః ।

ఛిన్నద్వైధా యతాత్మానః సర్వభూతహితే రతాః ।

లభంతే-బ్రహ్మనిర్వాణం-ఋషయః-క్షీణకల్మషాః

ఛిన్నద్వైధాః-యతాత్మానః-సర్వభూతహితే-రతాః

క్షీణకల్మషాః = నశించిన పాపములు గలవారును, ఛిన్నద్వైధాః = ఛేదింపబడిన సంశయములు గలవారు, యతాత్మానః =నియమింపబడిన దేహేంద్రియాదులు గలవారు, సర్వభూతహితే = సకల ప్రాణులకు హితము చేయుట నందును, రతాః = ఆసక్తి గలవారునగు, ఋషయః = జ్ఞానులు, బ్రహ్మ నిర్వాణం = బ్రహ్మానందమును, లభంతే = పొందుచున్నారు.

పాపరహితులును, జ్ఞానప్రభావమున సమస్తసంశయముల నివృత్తిని సాధించినవారును, సర్వప్రాణులహితమునుగోరుఋషులు, బ్రహ్మనిర్వాణ మును పొందుచున్నారు.

26 కామక్రోధవియుక్తానాం యతీనాం యతచేతసామ్ ।

అభితో బ్రహ్మనిర్వాణం వర్తతే విదితాత్మనామ్ ।

కామక్రోధ వియుక్తానాం-యతీనాం-యతచేతసాం

అభితః-బ్రహ్మనిర్వాణం-వర్తతే-విదితాత్మనాం

కామక్రోధవియుక్తానాం = కామక్రోధములచేత విడువబడినవారును, యతచేతసాం =నియమింపబడిన చిత్తము గలవారు, విదితాత్మనాం = తెలియబడిన ఆత్మ గలవారును

అగు, యతీనాం = యతులకు, బ్రహ్మనిర్వాణం = బ్రహ్మానందము, అభితః = అంతటను, వర్తతే = ఉన్నది.

కామక్రోధములు లేనివారు, మనోనిగ్రహము కలవారును అయి, పరబ్రహ్మపరమాత్మ సాక్షాత్కారమును పొందిన జ్ఞానులకు అంతటను పరబ్రహ్మపరమాత్మయే గోచరించును.

27 స్పర్శాన్ కృతత్వా బహిర్బాహ్యాన్ చక్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః ।

ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారిణౌ ।

28 యతేంద్రియమనోబుద్ధిః మునిర్మోక్షపరాయణః ।

విగతేచ్ఛాభయక్రోధో యః సదా ముక్త ఏవ సః ।

స్పర్శాన్-కృత్వా-బహిః-బాహ్యాన్-చక్షుః-చ- ఏవ-అంతరే-భ్రువోః

ప్రాణాపానౌ-సమౌ-కృత్వా-నాసాభ్యంతర చారిణౌ

యతేంద్రియమనోబుద్ధిః-మునిః-మోక్షపరాయణః

విగతేచ్ఛాభయక్రోధః-యః-సదా-ముక్తః- ఏవ-సః

యః = ఎవడు, బాహ్యాన్ = వెలుపలివైన, స్పర్శాన్=శబ్దాది విషయములను, బహిః ఏవ = వెలుపలనే, కృత్వా = చేసి, చ =మరియు, చక్షుః = దృష్టిని, భ్రువోః= కనుబొమ్మల యొక్క, అంతరే = నడుమ, కృత్వా= నిలిపి, ప్రాణాపానౌ= ప్రాణాపానవాయువులను, సమౌ = సమానముగా, నాసాభ్యంతరచారిణౌ = ముక్కులోపల సంచరించునట్లు, యతేంద్రియ మనోబుద్ధిః= నియమింపబడిన ఇంద్రియములను, మనస్సును, బుద్ధిని, విగతేచ్ఛాభయక్రోధః= కోరికను, భయమును, క్రోధమును విడిచినవాడై, మోక్ష పరాయణః= మోక్షపరాయణుడై, మునిః = ముని అయి, (వర్తతే= ఉంటున్నాడో), సః = అతడు, సదా = ఎల్లప్పుడును, ముక్తః ఏవ = ముక్తుడే.

బాహ్య విషయభోగములను చింతనచేయక వాటిని పారద్రోలవలెను. దృష్టిని భ్రూమధ్యమునందును స్థిరముగా ఉంచవలెను. నాసికయందు ప్రసరించుచున్న ప్రాణాపాన వాయువులను సమస్థితిలో నడుపవలెను. ఈ ప్రక్రియల ప్రభావమున మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు సాధకుని వశములోనికి వచ్చును. ఇట్టి సాధనవలన మోక్షపరాయణుడైన సాధకుడు ఇచ్ఛాభయక్రోధరహితుడై ఎల్లప్పుడు ముక్తుడగును.

29 భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ ।

సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి ।

భోక్తారం-యజ్ఞతపసాం-సర్వలోక మహేశ్వరం

సుహృదం-సర్వభూతానాం-జ్ఞాత్వా-మాం -శాంతిం-ఋచ్ఛతి

యజ్ఞతపసాం=యజ్ఞతపస్సులకు, భోక్తారం= భోక్తగను, సర్వలోకమహేశ్వరం = సర్వలోకములకు ప్రభువును, సర్వభూతానం = సర్వభూతములకు, సుహృదం= మిత్రునిగను, మాం = నన్ను, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొని, శాంతిం = శాంతిని, ఋచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

భగవంతుడు యజ్ఞములకును, తపస్సులకును భోక్త. సమస్తలోకము లకును లోకేశ్వరులకును అధిపతి. సమస్త ప్రాణులకును ఆత్మీయుడు. పరమ ప్రేమస్వరూపుడు. ఇట్టి భగవత్తత్త్వమును ఎఱిగిన భక్తునకు పరమశాంతి లభించును.

ఓం తత్సదితి శ్రీ మద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మసన్న్యాసయోగోనామ

పంచమోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ షష్ఠోఽధ్యాయః - ఆత్మసంయమయోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః ।

స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్న చాక్రియః

అనాశ్రితః-కర్మఫలం-కార్యం-కర్మ-కరోతి-యః

సః-సంన్యాసీ-చ-యోగీ-చ-న-నిరగ్నిః-న-చ-అక్రియః

యః= ఎవ్వడు, కార్యం = చేయదగిన, కర్మ= కర్మమును, కర్మఫలం = కర్మఫలమును, అనాశ్రితః= ఆశించనివాడై, కరోతి = చేయునో, సః = అతడు, సంన్యాసీ చ = సన్యాసియును, యోగీ చ = యోగియును, నిరగ్నిః = అగ్నిహోత్రాదులు వదిలినవాడును, అక్రియః చ = కర్మలు చేయనివాడును, న = కాడు.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - కర్మఫలమును ఆశ్రయింపక కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించువాడే నిజమైన సన్న్యాసి, నిజమైన యోగి. కాని కేవలము అగ్ని కార్యములను త్యజించినంత మాత్రమున సన్న్యాసియుకాడు.

2 యం సన్న్యాసమితి ప్రాహుః యోగం తం విద్ధి పాండవ ।

న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన ॥

యం-సంన్యాసం- ఇతి-ప్రాహుః-యోగం-తం-విద్ధి-పాండవ

న-హి-అసంన్యస్తసంకల్పః-యోగీ-భవతి-కశ్చన

పాండవ= అర్జునా, యం = దేనిని, సంన్యాసం ఇతి = సన్యాసమని, ప్రాహుః = చెప్పుదురో, తం = దానిని, యోగం = యోగముగా, విద్ధి = తెలిసికొనుము, అసంన్యస్తసంకల్పః = విడువబడని సంకల్పములు గలవాడు, కశ్చన = ఎవడును, యోగీ = యోగి, న భవతి హి = కాడుగదా.

ఓ అర్జునా ! సన్న్యాసము అని పిలువబడునదియే యోగము అని తెలిసికొనుము. సంకల్పత్యాగము చేయనివాడెవ్వడును యోగి కానేరడు.

3. ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యతే ।

యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః కారణముచ్యతే ॥

ఆరురుక్షో-మునేః-యోగం-కర్మ-కారణం- ఉచ్యతే

యోగారూఢస్య-తస్య- ఏవ- శమః-కారణం- ఉచ్యతే

యోగం =యోగమును, ఆరురుక్షోః = పొందదలచిన, మునేః = మునికి, కర్మ = కర్మము, కారణం = సాధనమని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, యోగారూఢస్య = యోగమును పొందిన, తస్య = వానికి, శమః ఏవ = శమమే, కారణం = కారణమని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది.

యోగారూఢస్థితినిపొందగోరు మననశీలుడైన పురుషునకు నిష్కామకర్మాచరణము వలననే యోగప్రాప్తికలుగును. యోగారూఢుడైన పురుషునకు సర్వసంకల్పరాహిత్యమే మోక్షప్రాప్తికి మూలము.

4 యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే ।

సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢస్తదోచ్యతే ।

యదా-హి-న- ఇంద్రియార్థేషు -న-కర్మసు - అనుషజ్జతే

సర్వ సంకల్ప సంన్యాసీ -యోగారూఢః-తదా- ఉచ్యతే

యదాహి= ఎప్పుడయితే, ఇంద్రియార్థేషు =శబ్దాది విషయములందు, కర్మసు = కర్మలయందు, న అనుషజ్జతే = ఆసక్తినుంచడో, సర్వసంకల్పసంన్యాసీ = సర్వ సంకల్పములను త్యాగముచేసినవాడు, తదా = అప్పుడు, యోగారూఢః = యోగారూఢుడని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నాడు.

ఇంద్రియభోగములయందును, కర్మలయందును ఆసక్తినుంచక సర్వసంకల్పములను త్యజించిన పురుషుడు యోగారూఢుడనబడును.

5 ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ ।

ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధుః ఆత్మైవ రిపురాత్మనః ।

ఉద్ధరేత్= ఆత్మనా- ఆత్మానం -న- ఆత్మానం- అవసాదయేత్

ఆత్మా - ఏవ-హి- ఆత్మనః- బంధుః- ఆత్మా- ఏవ- రిపుః - ఆత్మనః

ఆత్మానం= తనను, ఆత్మనా = ఆత్మచేతను, ఉద్ధరేత్ = ఉద్ధరించుకొనవలెను, ఆత్మానం = ఆత్మను, న అవసాదయేత్ = అధోగతి కానీయకూడదు, ఆత్మన ః =తనకు, ఆత్మా ఏవ = ఆత్మయే, బంధుః హి = బంధువుగదా, ఆత్మనః = ఆత్మకు, ఆత్మా ఏవ = ఆత్మయే, రిపుః = శత్రువు గదా.

మనుజులు ఈ సంసారసాగరమునుండి తమను తామే ఉద్ధరించు కొనవలెను. తమకుతామే అధోగతిపాలుకారాదు. లోకములో వాస్తవముగ తమకు తామే మిత్రులు, తమకు తామే శత్రువులు.

6 బంధురాత్మాత్మనస్తస్య యేనాత్మైవాత్మనా జితః ।

అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తేతాత్మైవ శత్రువత్ ।

బంధుః- ఆత్మా- ఆత్మనః -తస్య-యేన- ఆత్మా - ఏవ- ఆత్మనా-జితః

అనాత్మనః-తు-శత్రుత్వే-వర్తేత- ఆత్మా - ఏవ-శత్రువత్

యేన- ఎవనిచేత, ఆత్మా = ఆత్మ, ఆత్మనా ఏవ = ఆత్మచేతనే, జితః = జయింపబడినదో, ఆత్మనః = ఆత్మయోగియైన, తస్య = వానికి, ఆత్మా= ఆత్మ, బంధుః = బంధువు, అనాత్మనః తు = ఆత్మజ్ఞానము లేనివానికి, ఆత్మా ఏవ = ఆత్మయే, శత్రువత్= శత్రువువలె, శత్రుత్వే = శత్రుభావమునందు, వర్తేత = ప్రవర్తించును.

ఎవరు తన మనస్సును జయించునో అట్టి వాని మనస్సు బంధువులా ఉపకారిలా వుండును. మనస్సును జయింపనిచో అది శత్రువై అపకారము చేయును.

7 జితాత్మనః ప్రశాంతస్య పరమాత్మా సమాహితః ।

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు తథా మానావమానయోః ।

జితాత్మనః-ప్రశాంతస్య-పరమాత్మా-సమాహితః

శీతోష్ణ సుఖదుఃఖేషు-తథా-మానాపమానయోః

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు = శీతోష్ణసుఖదుఃఖములందు, తథా = అటులే, మానాప మానయోః = మానాపమానములయందు, ప్రశాంతస్య = ప్రశాంతస్వభావము గలవానికి, జితాత్మనః = జయింపబడిన ఆత్మ గలవానికి, పరమాత్మా= పరమాత్మ, సమాహితః= సమాహితుడగు చున్నాడు.

శీతోష్ణములు, సుఖదుఃఖములు, మానావమానములు మున్నగు ద్వంద్వములయందు అంతఃకరణవృత్తులు నిశ్చలముగా ఉండి, స్వాధీనమైన ఆత్మగల పురుషుని జ్ఞానమునందు పరమాత్మ చక్కగా స్థితుడై యుండును.

8 జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా కూటస్థో విజితేంద్రియః ।

యుక్త ఇత్యుచ్యతే యోగీ సమలోష్టాశ్మకాంచనః ।

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా-కూటస్థః-విజితేంద్రియః

యుక్తః- ఇతి- ఉచ్యతే- యోగీ- సమలోష్టాశ్మకాంచనః

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా = జ్ఞానవిజ్ఞానములచేత తృప్తి చెందినవాడు, కూటస్థః = కూటస్థుడు, విజితేంద్రియః = జయింపబడిన ఇంద్రియములు గలవాడు, యుక్తః ఇతి = యుక్తుడని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నాడు, యోగీ = అట్టి యోగి, సమలోష్టాశ్మకాంచనః = మట్టిని, రాతిని, బంగారమును సమముగా జూచువాడు.

యోగియొక్క అంతఃకరణము నందు జ్ఞానవిజ్ఞానములు నిండియుండును. అతడు వికారరహితుడు. ఇంద్రియాదులను పూర్తిగా వశపఱచుకొనిన వాడు. అతడు మట్టిని, రాతిని, బంగారమును సమానముగా చూచును.

9 సుహృన్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు ।

సాధుష్వపి చ పాపేషు సమబుద్ధి ర్విశిష్యతే ।

సుహృత్-మిత్ర-అరి- ఉదాసీన-మధ్యస్థ-ద్వేష్యబంధుషు

సాధుషు-అపి-చ-పాపేషు-సమబుద్ధిః-విశిష్యతే

సుహృత్= మంచి హృదయము గలవారియందును, మిత్ర = మిత్రుల యందును, అరి = శత్రువులయందును, ఉదాసీన = తటస్థులయందును, మధ్యస్థ = మధ్యవర్తుల యందును, ద్వేష్య = అప్రియులయందును, బంధుషు = బంధువులయందును,

సాధుషు = మంచివారి యందును, పాపేషు అపిచ = పాపులయందును, సమబుద్ధిః = సమభావము గలవాడు, విశిష్యతే = శ్రేష్ఠుడగుచున్నాడు.

సుహృదులయందును, మిత్రులయందును, శత్రువుల యందును, ఉదాసీనులయందును, మధ్యస్థులయందును, ద్వేషింపదగినవారియందును, బంధువులయందును, ధర్మాత్ములయందును, పాపులయందును సమబుద్ధి కలిగియుండువాడు మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు.

10 యోగీ యుంజీత సతతమ్ ఆత్మానం రహసి స్థితః ।

ఏకాకీ యతచిత్తాత్మా నిరాశీరపరిగ్రహః ।

యోగీ-యుంజీత-సతతం- ఆత్మానం-రహసి-స్థితః

ఏకాకీ-యతచిత్తాత్మా-నిరాశీః-అపరిగ్రహః

యోగీ=యోగి, రహసి=రహస్య ప్రదేశమునందు, స్థితః= ఉన్నవాడై, ఏకాకీ = ఏకాంతముగ నుండువాడు, యతచిత్తాత్మా = వశీకృతమైన దేహేంద్రియాదులు గలవాడు, నిరాశీః= ఆశలేనివాడు, అపరిగ్రహః = అన్యులనుండి ఏమియు గ్రహించనివాడు, సతతం = నిరంతరము, ఆత్మానం = తనను, యుంజీత= ధ్యాననిష్ఠయందుంచవలెను.

శరీరేంద్రియమనస్సులను స్వాధీనపఱచుకొనినవాడు, ఆశారహితుడు, వ్రతుడు అయిన యోగి ఒంటరి ప్రదేశమున కూర్చొని, ఆత్మను నిరంతరము పరమాత్మయందే ఉంచవలెను.

11 శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య స్థిరమాసనమాత్మనః ।

నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం చైలాజినకుశోత్తరమ్ ।

శుచౌ-దేశే-ప్రతిష్ఠాప్య-స్థిరం- ఆసనం- ఆత్మనః

న-అత్యుచ్ఛ్రితం-న-అతినీచం-చైలాజినకుశోత్తరం

శుచౌ=శుచియైన, దేశే= ప్రదేశమునందు, న అత్యుచ్ఛ్రితం = మిక్కిలి ఎత్తుగానిదియు, న అతినీచం = మిక్కిలి క్రిందిగానుండనిదియు, చేలాజీనకుశోత్తరం = వస్త్రము, చర్మము, దర్భలును ఒకదానిపై నొకటిగ గలదియు, స్థిరం= స్థిరమైనదియు, ఆత్మనః = తనయొక్క, ఆసనం = పీఠమును, ప్రతిష్ఠాప్య = నిలిపి.

పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున క్రమముగా ధర్భాసనమును, జింకచర్మమును, వస్త్రమును ఒకదానిపై ఒకటి పఱచి అంత ఎక్కువగాకాని, తక్కువగాకాని కాకుండ సమానమైన ఎత్తులో స్థిరమైన స్థానమును ఏర్పఱచుకొనవలెను.

12 తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా యతచిత్తేంద్రియక్రియః ।

ఉపవిశ్యసనే యుంజ్యాత్ యోగమాత్మవిశుద్ధయే ।

తత్ర- ఏకాగ్రం-మనః-కృత్వా-యతచిత్తేంద్రియక్రియః

ఉపవిశ్య- ఆసనే-యుంజ్యాత్-యోగం- ఆత్మవిశుద్ధయే

యతచిత్తేంద్రియ క్రియః= స్వాధీనమైన ఇంద్రియ, మనోవ్యాపారములు గలవాడై, మనః = మనస్సును, ఏకాగ్రం = ఏకవిషయము నందున్న దానినిగను, కృత్వా = చేసి, తత్ర = ఆ, ఆసనే = పీఠమునందు, ఉపవిశ్య = కూర్చుండి, ఆత్మవిశుద్ధయే = ఆత్మ శుద్ధికొరకు, యోగం = ఆత్మయోగమును, యుంజ్యాత్ = అభ్యాసము చేయవలెను.

ఆ ఆసనముపైకూర్చొని, చిత్తేంద్రియవ్యాపారములను వశము నందుంచుకొని, ఏకాగ్రతగల మనస్సుతో అంతః కరణశుద్ధికై యోగాభ్యాసమును సాధనచేయవలెను.

13 సమం కాయశిరోగ్రీవం ధారయన్నచలం స్థిరః ।

సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్ ।

సమం-కాయశిరోగ్రీవం-ధారయన్-అచలం-స్థిరః

సంప్రేక్ష్య-నాసికాగ్రం-స్వం-దిశః-చ-అనవలోకయన్

యుక్తః=యోగయుక్తుడు, కాయశిరోగ్రీవం = దేహమును, శిరమును, కంఠమును, అచలం =కదలకుండ, సమం=సమముగను, ధారయన్= ధరించుచు, స్థిరః= స్థిరుడై, దిశఃచ = దిక్కులను, ఆనవలోకయన్= చూడనివాడై, స్వం= తనదైన, నాసికాగ్రం = ముక్కు చివరను, సంప్రేక్ష్య = చూచుచు.

శరీరమును మెడను శిరస్సును నిటారుగ నిశ్చలముగా స్థిరముగానుంచి, దిక్కులను చూడక తననాసికాగ్రభాగమునందే దృష్టిని నిలుపవలెను.

14 ప్రశాంతాత్మా విగతభీః బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః ।

మనః సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్త ఆసీత మత్పరః ।

ప్రశాంతాత్మా-విగతభీః-బ్రహ్మచారి వ్రతే-స్థితః

మనః-సంయమ్య-మచ్చిత్తః-యుక్తః- ఆసీత-మత్పరః

మనః = మనస్సును, సంయమ్య = నిగ్రహించి, ప్రశాంతాత్మా= ప్రశాంతచిత్తుడై, విగతభీః = భయము లేనివాడై, బ్రహ్మచారివ్రతే= బ్రహ్మచారివ్రతమునందు, స్థితః = ఉండి, మచ్చిత్త = నాయందే చిత్తమును నిలిపి, మత్పరః = నా భక్తుడై, ఆసీత = ఉండవలెను.

ధ్యానయోగి ప్రశాంతాత్ముడై, భయరహితుడై, బ్రహ్మచర్యవ్రతమును పాటించుచు, మనోనిగ్రహముతో నాయందు చిత్తము గలవాడై, నన్నే పరమ గతిగ నమ్మి నిశ్చలుడైయుండవలెను.

15 యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమానసః ।

శాంతి నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థా మధిగచ్ఛతి ।

యుంజన్- ఏవం-సదా- ఆత్మానం- యోగీ-నియతమానసః

శాంతిం-నిర్వాణపరమాం-మత్సంస్థాం-అధిగచ్ఛతి

యోగీ=యోగి, నియతమానసః= నియమింపబడిన మనస్సు గలవాడై, సదా = నిరంతరము, ఏవం = ఈ రీతిగా, ఆత్మానం= తనను, యుంజన్= యోగమునందు నిలిపినవాడై, నిర్వాణపరమాం = ఉత్తమ మోక్షము, మత్సంస్థాం= నా స్థితియొక్క, శాంతిం = శాంతిని, అధిగచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

మనోనిగ్రహశాలియైన యోగి నిరంతరము పరమేశ్వరుడనైన నా స్వరూపమునందే ఆత్మను ఈ విధముగా లగ్నమొనర్చి, నాయందున్న పరమానందమునకు పరాకాష్ఠరూపమైన శాంతిని పొందుచున్నాడు.

16 నాత్యశ్నతస్తు యోగోఽస్తి న చైకాంతమనశ్నతః ।

న చాతిస్వప్నశీలస్య జాగ్రతో నైవ చార్జున ।

న-అతి-అశ్నతః-తు-యోగః-అస్తి-న-చ- ఏకాంతం-అనశ్నతః

న-చ-అతి-స్వప్నశీలస్య-జాగ్రతః-న- ఏవ-చ-అర్జున

అర్జున=అర్జునా, యోగః = యోగము, అతి అశ్నతః తు = విశేషముగా తినెడివానికి, న అస్తి = లేదు, ఏకాంతం =మిక్కిలి, అనశ్నతః చ = తిననివానికి, న = లేదు, అతిస్వప్నశీలస్య చ = ఎక్కువ నింద్రించువానికి, న = లేదు, జాగ్రతః ఏవ చ = మేలుకొని యుండువానికి, న = లేదు.

అర్జునా ! అతిగా భుజించువానికిని, ఏ మాత్రము భుజింపనివానికిని, అతిగా నింద్రించువానికిని, ఎల్లప్పుడు మేల్కొని యుండువానికిని ఈ యోగసిద్ధికలుగదు.

17 యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు ।

యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహా ।

యుక్తాహార విహారస్య-యుక్తచేష్టస్య - కర్మసు

యుక్తస్వప్నావబోధస్య - యోగః-భవతి -దుఃఖహా

యుక్తాహార విహారస్య = ఉచితమైన ఆహార విహారములు గలవానికి, కర్మసు = కర్మలయందు, యుక్తచేష్టస్య = ఉచితరీతిని చరించువానికి, యుక్తస్వప్నావబోధస్య = యుక్తమైన నిదుర, మెలకువ గలవానికి, యోగః = ఈ యోగము, దుఃఖహా= దుఃఖహారము, భవతి= అగుచున్నది.

మితాహారము, కర్మలందు మితమైన ప్రవర్తన గలవాడును, మితమైన నిద్రగల మనుజునకు యోగము దుఃఖములను పోగొట్టునదిగ అగుచున్నది.

18 యదా వినియతం చిత్తమ్ ఆత్మన్యేవావతిష్ఠతే ।

నిఃస్పృహః సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా ।

యదా-వినియతం-చిత్తం- ఆత్మని- ఏవ- అవతిష్ఠతే

నిఃస్పృహః-సర్వకామేభ్యః-యుక్తః- ఇతి- ఉచ్యతే-తదా

యదా= ఎప్పుడు, వినియుతం = నియమింపబడిన, చిత్తం = మనస్సు, ఆత్మని ఏవ = ఆత్మయందే, అవతిష్ఠతే = నిలిచియుండునో, తదా = అప్పుడు, సర్వకామేభ్యః = సమస్త కామములనుండి, నిఃస్పృహః = కోరికలేనివాడై, యుక్తః ఇతి = యుక్తుడని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నాడు.

చిత్తమును పూర్తిగా వశమునందుంచుకొని, దానిని పరమాత్మయందే స్థిరముగా నిల్పినప్పుడు పురుషుడు సర్వభోగములయందును స్పృహారహితుడగును. అప్పుడతడు యోగయుక్తుడగుచున్నాడు.

19 యథా దీపో నివాతస్థో నేంగతే సోపమా స్మృతా ।

యోగినో యతచిత్తస్య యుంజతో యోగమాత్మనః ।

యథా-దీపః-నివాతస్థః-న- ఇంగతే-సా- ఉపమా-స్మృతా

యోగినః-యతచిత్తస్య-యుంజతః-యోగం- ఆత్మనః

నివాతస్థః= గాలిలేనిచోటనున్న, దీపః = దీపము, యథా = ఎటుల, న ఇంగతే = కదలకుండునో, సా = అది, ఆత్మనః = ఆత్మయొక్క, యోగం = యోగమును, యుంజతః = అభ్యసించుచున్న, యోగినః = యోగియొక్క, యతచిత్తస్య = నియమితచిత్తమునకు, ఉపమా = దృష్టాంతముగ, స్మృతా = చెప్పబడుచున్నది.

వాయుప్రసారములేనిచోట నిశ్చలముగా నుండు దీపమువలె యోగికి వశమైయున్న చిత్తము పరమాత్మధ్యానమున నిర్వికారముగా నిశ్చలముగా నుండును.

20 యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా ।

యత్ర చైవాత్మనాత్మానం పశ్యన్నాత్మని తుష్యతి ।

యత్ర- ఉపరమతే- చిత్తం- నిరుద్ధం- యోగసేవయా

యత్ర-చ- ఏవ- ఆత్మనా- ఆత్మానం - పశ్యన్- ఆత్మని-తుష్యతి

యోగసేవయా = యోగము యొక్క సేవచే, నిరుద్ధం = నియమింపబడిన, చిత్తం = చిత్తము, యత్ర = ఎచ్చట, ఉపరమతే = శాంతిని పొందుచున్నాదో, ఆత్మని = ఆత్మయందు, ఆత్మానం = ఆత్మను, ఆత్మనా = ఆత్మచేత, పశ్యన్ = దర్శించుచు, యత్ర చ ఏవ = ఏస్థితియందుండుట వలన, తుష్యతి = ఆనందమును బొందుచున్నదో.

ధ్యానయోగసాధనచే నిగ్రహింపబడిన చిత్తము ఉపరతిని పొంది, పరమాత్మను ధ్యానించుట ద్వారా పవిత్రమైన సూక్ష్మబుద్ధితో, ఆ భగవానుని సాక్షాత్కరింపజేసికొని, యోగి ఆ పరమాత్మయందే సంతుష్టుడగుచున్నాడు.

21 సుఖమాత్యంతికం యత్తద్బుద్ధిగ్రాహ్యమతీంద్రియమ్ ।

వేత్తి యత్ర న చైవాయం స్థితశ్చలతి తత్త్వతః ।

సుఖం- ఆత్యంతికం-యత్-తత్-బుద్ధిగ్రాహ్యం- అతీంద్రియం

వేత్తి-యత్ర-న-చ- ఏవ-అయం-స్థితః-చలతి-తత్త్వతః

యత్= ఏది, అతీంద్రియం= ఇంద్రియ గ్రాహ్యము కానిదియు, బుద్ధిగ్రాహ్యం = బుద్ధికే గ్రాహ్యమైనదియు, తత్= ఆ, ఆత్యంతికం = పరమమైన, సుఖం = సుఖమును, యత్ర = ఏ స్థితియందు, వేత్తి = తెలిసికొనుచున్నాడో, (తత్ర = ఆ స్థితియందు) స్థితః= ఉన్నవాడైన, అయం = ఈయోగి, తత్త్వతః = తత్త్వము నుండి, న చ చలతి ఏవ = చలింపకయే యుండును.

బ్రహ్మానందానుభవము ఇంద్రియాతీతమైనది. పవిత్రమైన సూక్ష్మబుద్ధిద్వారా మాత్రమే గ్రాహ్యమైనది. ఆ బ్రహ్మానందమును అనుభవించుచు దానియందే స్థితుడైయున్న యోగి పరమాత్మ స్వరూపమునుండి ఏ మాత్రమూ చలింపడు.

22 యం లబ్ధ్వా చాపరం లాభం మన్యతే నాధికం తతః ।

యస్మిన్ స్థితో న దుఃఖేన గురుణాపి విచాల్యతే ।

యం-లబ్ధ్వ్య-చ-అపరం-లాభం-మన్యతే-న-అధికం-తతః

యస్మిన్-స్థితః-న-దుఃఖేన-గురుణా-అపి-విచాల్యతే

యం చ = దేనిని, లబ్ధ్వా= పొంది, తతః = అంతకంటే, అపరం= ఇతరమైన, లాభం = లాభమును, అధికం = విశేషముగ, న మన్యతే = తలంపడో, యస్మిన్ = దేనియందు, స్థితః = ఉన్నవాడై, గురుణా = గొప్పదైన, దుఃఖేన అపి = దుఃఖముచేత గూడ, న విచాల్యతే = చలింపజేయబడడో.

పరమాత్మప్రాప్తిరూపలాభమును పొందినవాడు, ఏయితర లాభమును గూడ దానికంటె అధికమైన దానినిగా తలంపడు. బ్రహ్మానందానుభవస్థితిలోనున్న యోగిని ఎట్టి బలవద్దుఃఖ ములును చలింపజేయజాలవు.

23 తం విద్యాద్దుఃఖసంయోగవియోగం యోగసంజ్ఞితమ్ ।

స నిశ్చయేన యోక్తవ్యో యోగోఽనిర్విణ్ణచేతసా ।

తం-విద్వాత్-దుఃఖఃసంయోగ వియోగం-యోగసంజ్ఞితమ్

సః-నిశ్చయేన-యోక్తవ్యః-యోగః-అనిర్విణ్ణచేతసా

దుఃఖ సంయోగ వియోగం = దుఃఖ సంబంధమును దూరము చేయు, తం = దానిని, యోగ సంజ్ఞితం = యోగమనబడు దానినిగ, విద్యాత్ = తెలుసుకొనవలయును, అనిర్విణ్ణ చేతసా = విసుగులేని మనస్సుగల వానిచేత, సః = అటువంటి, యోగః = యోగము, నిశ్చయేన = నిశ్చయ బుద్ధితో, యోక్తవ్యః = అభ్యసింపదగినది.

దుఃఖరూపసంసారబంధములనుండి విముక్తిని కలిగించు ఈ భగవత్సాక్షాత్కారరూపస్థితిని యోగము అని తెలియవలెను. అట్టి యోగమును దృఢమైన, ఉత్సాహపూరిత మైన విసుగులేని చిత్తముతో నిశ్చయముగా అభ్యాసము చేయవలెను.

24 సంకల్పప్రభవాన్ కామాన్ త్యక్త్వా సర్వానశేషతః ।

మనసైవేంద్రియగ్రామం వినియమ్య సమంతతః ।

సంకల్పప్రభవాన్-కామాన్-త్యక్త్వా-సర్వాన్-అశేషతః

మనసా- ఏవ- ఇంద్రియగ్రామం- వినియమ్య -సమంతతః

సంకల్ప ప్రభవాన్=సంకల్పము వలన బుట్టెడి, సర్వాన్= సమస్తమైన, కామాన్ = కోరికలను, అశేషతః = నిశ్శేషముగా, త్యక్త్వా=విడిచి, మనసా ఏవ = మనస్సుచేతనే, ఇంద్రియగ్రామం = ఇంద్రియ సమూహమును, సమంతతః = సమస్త విషయముల నుండియు, వినియమ్య = మరల్చి.

సంకల్పములవలనకలిగిన కోరికలనన్నింటిని నిశ్శేషముగా త్యజించి ఇంద్రియ సముదాయములను అన్నివిధములుగ మనస్సుతో పూర్తిగా నిగ్రహింపవలెను.

25 శనైః శనైరుపరమేత్ బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా ।

ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ ।

శనైః-శనైః- ఉపరమేత్-బుద్ధ్యా-ధృతిగృహీతయా

ఆత్మసంస్థం-మనః-కృత్వా-న-కించిత్-అపి-చింతయేత్

ధృతి గృహీతయా=ధైర్యముచే గ్రహింపబడిన, బుద్ధ్యా = బుద్ధిచేతను, మనః = మనస్సును, ఆత్మసంస్థం = ఆత్మ యందుండు దానినిగను, కృత్వా = చేసి, శనైః శనైః = మెలమెల్లగా, ఉపరమేత్ = బాహ్య విషయములనుండి మరలింపవలెను, కించిత్ అపి = కొంచెమైనను, న చింతయేత్ = చింతింపగూడదు.

క్రమక్రమముగా సాధనచేయుచు ఉపరతిని పొందవలెను. ధైర్యముతో బుద్ధిబలముతో మనస్సును పరమాత్మయందు స్థిరమొనర్చి, పరమాత్మనుతప్ప మఱి ఏ ఇతర విషయమును ఏ మాత్రమూ చింతనచేయరాదు.

26 యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్ ।

తతస్తతో నియమ్యైతత్ ఆత్మన్యేవ వశం నయేత్ ।

యతః-యతః-నిశ్చరతి-మనః-చంచలం-అస్థిరం

తతః-తతః-నియమ్య- ఏతత్- ఆత్మని- ఏవ-వశం-నయేత్

యతః యతః= ఏయే విషయములందు, చంచలం= చంచలమైనదియును, అస్థిరం = నిలకడ లేనిదియునగు, మనః= మనస్సు, నిశ్చరతి = నిరంతరమును సంచరించుచున్నదో, తతః తతః = ఆయా విషయముల నుండి, ఏతత్ = ఈ మనస్సును, నియమ్య = మరలించి, ఆత్మని ఏవ = ఆత్మయందే, వశం = వశమును, నయేత్ = పొందింపవలయును.

సహజముగా నిలుకడలేని చంచలమైన మనస్సు ప్రాపంచిక విషయముల యందు విశృంఖలముగా పరిభ్రమించు చుండును. అట్టి మనస్సును ఆయా

విషయములనుండి పదే పదే మఱల్చి, దానిని పరమాత్మ యందే స్థిరముగా నిలుపవల యును.

27 ప్రశాంతమనసం హ్యేనం యోగినం సుఖముత్తమమ్ ।

ఉపైతి శాంతరజసం బ్రహ్మభూతమకల్మషమ్ ।

ప్రశాంతమనసం-హి- ఏనం- యోగినం-సుఖం- ఉత్తమం

ఉపైతి-శాంతరజసం-బ్రహ్మభూతం-అకల్మషం

ప్రశాంత మనసం = ప్రశాంతచిత్తుడును, శాంతరజసం = శాంతినిబొందిన రజోగుణము గలవాడు, బ్రహ్మభూతం = బ్రహ్మభూతుడు, అకల్మషం = పాపరహితుడునగు, ఏనం = ఈ, యోగినం= యోగి, ఉత్తమం = శ్రేష్ఠమైన, సుఖం = సుఖము, ఉపైతి హి = పొందుచున్నది గదా.

ప్రశాంతమైనమనస్సు కలవాడును, పాపరహితుడును, రజోగుణము శాంతమైనవాడును, అనగా ప్రాపంచిక కార్యములయందు ఆసక్తి తొలగినవాడును, పరమాత్మయందు ఏకీభావమును పొందినవాడును అగు యోగి బ్రహ్మానందమును పొందుచున్నాడు.

28 యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ విగతకల్మషః ।

సుఖేన బ్రహ్మసంస్పర్శమ్ అత్యంతం సుఖమశ్నుతే ।

యుంజన్- ఏవం-సదా - ఆత్మానం-యోగీ-విగతకల్మషః

సుఖేన-బ్రహ్మసంస్పర్శం-అత్యంతం-సుఖం-అశ్నుతే

ఏవం- ఈవిధముగ, సదా = ఎల్లప్పుడు, ఆత్మానం = తనను, యుంజన్ = ఆత్మయందు నిలుపని, విగత కల్మషః = పాపరహితమైన, యోగీ = యోగి, సుఖేన = సులభము గాను,

బ్రహ్మ సంస్పర్శం = బ్రహ్మానుభవ రూపమగు, అత్యంతం= నిరతిశయమగు, సుఖం = ఆనందమును, అశ్నుతే = పొందుచున్నాడు.

పాపరహితుడైన ఆ యోగి పూర్వోక్తరీతిగా నిరంతరము ఆత్మను పరమాత్మయందే లగ్నమొనర్చుచు, పరబ్రహ్మపరమాత్మ ప్రాప్తిరూపమైన అపరిమితానందమును హాయిగా అనుభవించును.

29 సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని ।

ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః ।

సర్వభూతస్థం - ఆత్మానం-సర్వభూతాని-చ- ఆత్మని

ఈక్షతే-యోగయుక్తాత్మా-సర్వత్ర-సమదర్శనః

యోగయుక్తాత్మా = యోగయుక్తుడు, సర్వత్ర=అంతట, సమదర్శనః= సమబుద్ధి కలిగి, ఆత్మానం = తన ఆత్మను, సర్వభూతస్థం= సకలభూతముల యందున్న వానినిగను, సర్వభూతాని = సర్వభూతములను, ఆత్మని చ = తనయందును, ఈక్షతే= దర్శించు చున్నాడు.

సర్వవ్యాప్తమైన అనంతచైతన్యమునందు ఏకీభావస్థితిరూప యోగ యుక్తమైన ఆత్మగలవాడును, అంతటను అన్నింటిని సమభావముతో చూచువాడును అగు యోగి తనయాత్మను సర్వప్రాణులయందు స్థితమైయున్నట్లుగను, ప్రాణులన్నింటిని తన ఆత్మయందు కల్పితములుగను చూచును.

30 యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి ।

తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి ।

యః-మాం-పశ్యతి-సర్వత్ర-సర్వం-చ-మయి-పశ్యతి

తస్య-అహం-న-ప్రణశ్యామి-సః-చ-మే-న-ప్రణశ్యతి

యః= ఎవడు, మాం = నన్ను, సర్వత్ర = సర్వభూతముల యందును, పశ్యతి = గాంచుచున్నాడో, సర్వం చ = సమస్త భూతములను, మయి = నాయందు, పశ్యతి = గాంచుచున్నాడో, తస్య = వానికి, అహం = నేను, న ప్రణశ్యామి= అదృశ్యముకాను, సః చ = అతడును, మే = నాకు, న ప్రణశ్యతి = కనబడకపోడు.

ఎవరు సమస్త ప్రాణులందు నన్ను చూచునో అట్టివానికి నేను కనబడకపోను. నాక తడు కనబడకపోడు.

31 సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వమాస్థితః ।

సర్వథా వర్తమానోఽపి స యోగీ మయి వర్తతే ।

సర్వభూతస్థితం-యః-మాం-భజతి- ఏకత్వం- ఆస్థితః

సర్వథా-వర్తమానః-అపి-సః-యోగీ-మయి-వర్తతే

సర్వభూతస్థితం = సర్వభూతముల యందున్న, మాం = నన్ను, ఏకత్వం= ఏకీభావమును, ఆస్థితః =పొందినవాడై, యః = ఎవడు, భజతి = భజించుచున్నాడో, సః= ఆ, యోగీ = యోగి, సర్వథా = సర్వవిధముల, వర్తమానః అపి = వర్తించుచున్నను, మయి = నాయందు, వర్తతే = ప్రవర్తించుచున్నాడు.

భగవంతునియందు ఏకీభావస్థితుడైన పురుషుడు సర్వభూతముల యందును ఆత్మరూపముననున్న నన్ను భజించును. అట్టి యోగి సర్వాథా సర్వవ్యవహారములయందు ప్రవర్తించుచున్నను నాయందే ప్రవర్తించుచుండును.

32 ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున ।

సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః ।

ఆత్మాపమ్యేన-సర్వత్ర-సమం-పశ్యతి-యః-అర్జున

సుఖం-వా-యది-వా-దుఃఖం-సః-యోగీ-పరమః-మతః

అర్జున= అర్జునా, సర్వత్ర = సర్వమునందును, సుఖం వా = సుఖమునుగాని, దుఃఖం యది వా= దుఃఖమును గాని, ఆత్మౌపమ్యేన= ఆత్మసాదృశ్యము చేత, సమం= సమానముగా, యః = ఎవ్వడు, పశ్యతి = చూచుచున్నాడో, సః= ఆ, యోగీ = యోగి, పరమః మతః= శ్రేష్ఠుడని చెప్పబడుచున్నాడు.

ఓ అర్జునా ! సర్వప్రాణులను తనతో సమానముగా చూచు వాడును, సుఖమునుగాని, దుఃఖమునుగాని సమముగా సమానముగ చూచువాడును ఇతరుల సుఖ దుఃఖములను తన సుఖదుఃఖములుగా భావించువాడును అయిన యోగి పరమశ్రేష్ఠుడు అని చెప్పబడుచున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ

33 యోఽయం యోగస్త్వయా ప్రోక్తః సామ్యేన మధుసూదన ।

ఏతస్యాహం న పశ్యామి చంచలత్వాత్ స్థితిం స్థిరామ్ ।

యః-అయం-యోగః-త్వయా-ప్రోక్తః-సామ్యేన-మధుసూదన

ఏతస్య-అహం-న-పశ్యామి-చంచలత్వాత్-స్థితిం-స్థిరాం

మధుసూదన= శ్రీకృష్ణా, సామ్యేన=సమత్వభావము చేతను, యః అయం యోగః= ఈ యోగము ఏదయితే, త్వయా= నీచేత, ప్రోక్తః= చెప్పబడినదో, ఏతస్య = ఈ యోగము యొక్క, స్థిరాం= చలింపని, స్థితిం= స్థితిని, చంచలత్వాత్ = చంచలస్వభావము వలన, అహం = నేను, న పశ్యామి = కనుగొనకున్నాను.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ మధుసూదనా! సమభావమును గూర్చి నీవు చెప్పిన ఈ యోగముయొక్క స్థిరస్థితిని మనశ్చాంచల్యకారణమున తెలిసికొనలేకున్నాను.

34 చంచలం హి మనః కృష్ణ ప్రమాథి బలవద్ధ్రుఢమ్ ।

తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే వాయోరివ సుదుష్కరమ్ ।

చంచలం-హి-మనః-కృష్ణ-ప్రమాథి-బలవత్-దృఢం

తస్య-అహం-నిగ్రహం-మన్యే-వాయోః- ఇవ-సుదుష్కరం

కృష్ణ=కృష్ణా, మనః=మనస్సు, చంచలం= చంచలమైనదియు, ప్రమాథి= మోహమును కలిగించునదియు, బలవత్= బలముగలదియు, దృఢం= దృఢమైనదియు, హి=కదా, తస్య=అట్టి మనస్సుయొక్క, నిగ్రహం=నిగ్రహము, వాయోః ఇవ=గాలివలె, సుదుష్కరం= దుస్సాధ్యముగా, అహం=నేను, మన్యే = తలంచుచున్నాను.

ఓ కృష్ణా ! ఈ మనస్సు మిక్కిలి చంచలమైనది, బాగుగా మథించు స్వభావము గలది. ధృడమైనది. మిక్కిలి బలీయమైనది. కనుక దానిని నిగ్రహించుట గాలిని ఆపుటనువలె మిక్కిలి దుష్కరమని నాకు తోచు చున్నది.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

35 అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్ ।

అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే ।

అసంశయం-మహాబాహో- మనః- దుర్నిగ్రహం-చలం

అభ్యాసేన-తు-కౌంతేయ-వైరాగ్యేణ-చ-గృహ్యతే

మహాబాహో=అర్జునా, మనః=మనస్సు, దుర్నిగ్రహం=నిగ్రహింపరానిది, చలం= చంచలమైనది, అసంశయం = సంశయము లేదు, కౌంతేయ = అర్జునా, అభ్యాసేనతు = అభ్యాసముచేత, వైరాగ్యేణ చ =వైరాగ్యముచేత, గృహ్యతే= నిగ్రహింపబడుచున్నది.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను హే మహాబాహో! నిస్సందేహముగా మనస్సు చంచలమైనదే.దానిని వశపఱచుకొనుట మిక్కిలి కష్టము. కౌంతేయా! అభ్యాసవైరాగ్యములద్వారా మనసు నిగ్రహింపబడుచున్నది.

36 అసంయతాత్మనా యోగో దుష్ప్రాప ఇతి మే మతిః ।

వశ్యాత్మనా తు యతతా శక్యోఽవాప్తుముపాయతః ।

అసంయతాత్మనా-యోగః-దుష్ప్రాపః- ఇతి-మే-మతిః

వశ్యాత్మనా-తు-యతతా-శక్యః-అవాప్తుం- ఉపాయతః

అసంయతాత్మనా=మనోనిగ్రహము లేనివానిచేత, యోగః= యోగము, దుష్ప్రాపః ఇతి= పొందశక్యము కానిది అని, మే = నాయొక్క, మతిః= అభిప్రాయము, యతతా= ప్రయత్నించునట్టి, వశ్యాత్మనా తు =స్వాధీనమైన మనస్సు గలవానిచేత, ఉపాయతః = ఉపాయము వలన, అవాప్తుం = పొందుటకు, శక్యః = సాధ్యము.

మనస్సును వశపఱచుకొనని పురుషునకు యోగసిద్ధి కలుగుట కష్టము. కాని మనస్సు వశమునందున్న ప్రయత్నశీలుడైన పురుషుడు సాధనద్వారా సహజముగా యోగసిద్ధిని పొందుట సాధ్యమే అని నా అభిప్రాయము.

అర్జున ఉవాచ

37 అయతిః శ్రద్ధయోపేతో యోగాచ్చలితమానసః ।

అప్రాప్య యోగసంసిద్ధిం కాం గతిం కృష్ణ గచ్ఛతి ।

అయతిః-శ్రద్ధయా- ఉపేతః-యోగాత్-చలితమానసః

అప్రాప్య-యోగసంసిద్ధిం-కాం-గతిం-కృష్ణ-గచ్ఛతి

కృష్ణ = కృష్ణా, అయతిః=ప్రయత్నరహితుడును, శ్రద్ధయా ఉపేతః= శ్రద్ధతో గూడినవాడు, యోగాత్= యోగమునుండి,, చలితమానసః= చలింపజేయబడిన మనస్సు గలవాడు, యోగసంసిద్ధిం=యోగసిద్ధిని, అప్రాప్య = పొందక, కాం గతిం = ఏమిగతిని, గచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

అర్జునుడు పలికెను ! ఓ కృష్ణా ! యోగమునందు శ్రద్ధతో యోగసాధన చేయుచు మనస్సు వశమునందుండని కారణమున అవసానదశలో మనస్సు చలించి, ఆత్మసాక్షాత్కారమును పొందకయే మరణించిన సాధకుని గతియేమగును ?

38 కచ్చిన్నోభయవిభ్రష్టః ఛిన్నాభ్రమివ నశ్యతి ।

అప్రతిష్ఠో మహాబాహో విమూఢో బ్రహ్మణః పథి ।

కచ్చిత్-న- ఉభయ విభ్రష్టః-ఛిన్నాభ్రం- ఇవ- నశ్యతి

అప్రతిష్ఠః-మహాబాహో-విమూఢః-బ్రహ్మణః-పథి

మహాబాహో=శ్రీకృష్ణా, ఉభయ విభ్రష్టః= రెంటికిని చెడినవాడై, బ్రహ్మణః పథి = బ్రహ్మజ్ఞాన మార్గమునందు, విమూఢః= మూఢుడును, అప్రతిష్ఠః= ఆధారము లేనివాడగుచు, ఛిన్నాభ్రమివ =చెదిరిన మబ్బువలె, న నశ్యతి కచ్చిత్ = చెడిపోడుకదా.

హే మహాబాహో ! శ్రీకృష్ణా !అతడు యోగభ్రష్టుడు భగవత్ప్రాప్తి మార్గమునుండి జారినవాడై, ఆశ్రయరహితుడై , ఉభయభ్రష్టుడై, ఛిన్నాభిన్నమైన మేఘమువలె నశింపడు గదా !

39 ఏతన్మే సంశయం కృష్ణ ఛేత్తుమర్హస్యశేషతః ।

త్వదన్యః సంశయస్యాస్య ఛేత్తా న హ్యుపపద్యతే ।

ఏతత్-మే-సంశయం-కృష్ణ-ఛేత్తుం-అర్హసి-అశేషతః

త్వదన్యః-సంశయస్య-అస్య-ఛేత్తా-న-హి- ఉపపద్యతే

కృష్ణ=కృష్ణా, మే - నాయొక్క, ఏతత్ = ఈ, సంశయం=సందేహమును, అశేషతః= నిశ్శేషముగా, ఛేత్తుం = నివారించుటకు, అర్హసి=తగుదువు, అస్య = ఈ, సంశయస్య = సందేహమును, ఛేత్తా = తీర్చెడివాడు, త్వదన్యః= నిన్ను మించినవాడు, న ఉపపద్యతే హి = ఉండడుకదా.

కృష్ణా ! ఈ నా సందేహమును పూర్తిగా నివృత్తిచేయుట నీకే చెల్లును. ఈ సందేహమును తొలగించుట నీకు తప్ప మఱెవ్వరికిని శక్యము కాదు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

40 పార్థ నైవేహ నాముత్ర వినాశస్తస్య విద్యతే ।

న హి కల్యాణకృత్ కశ్చిత్ దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి ।

పార్థ-న- ఏవ- ఇహ-న-అముత్ర-వినాశః-తస్య-విద్యతే

న-హి-కల్యాణకృత్-కశ్చిత్-దుర్గతిం-తాత-గచ్ఛతి

పార్థ=అర్జునా, తస్య=వానికి, ఇహ= ఈ లోకమునందు, వినాశః= నాశము, న విద్యతే ఏవ = కలుగదు, అముత్ర = పరలోకము నందును, న = కలుగదు, తాత= వత్సా, కల్యాణకృత్= పుణ్యాత్ముడు, కశ్చిత్= ఎవడును, దుర్గతిం= చెడు గతిని, న గచ్ఛతి హి = పొందడుగదా.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ పార్థా! అట్టి పురుషుడు ఈ లోకమున గాని, పరలోకమున గాని అధోగతిపాలుగాడు. ఆత్మోద్ధరణమునకు అనగా భగవత్ప్రాప్తికై కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించు వాడెవ్వడును దుర్గతి పాలుగాడు గదా!

41 ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకాన్ ఉషిత్వా శాశ్వతీః సమాః ।

శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే ।

ప్రాప్య-పుణ్యకృతాం-లోకాన్- ఉషిత్వా-శాశ్వతీః-సమాః

శుచీనాం-శ్రీమతాం-గేహే-యోగభ్రష్టః-అభిజాయతే

యోగభ్రష్టః=యోగభ్రష్టుడు, పుణ్యకృతాం= పుణ్యాత్ముల, లోకాన్= లోకములను, ప్రాప్య = పొంది, శాశ్వతీః = అనేకములైన, సమాః = ఏండ్లు, ఉషిత్వా= ఉండి, శుచీనాం =

సదాచార వంతులైన, శ్రీమతాం=సంపన్నులైన, గేహే=గృహమునందు, అభిజాయతే = పుట్టుచున్నాడు.

యోగభ్రష్టుడు పుణ్యాత్ములు పొందు లోకములను అనగా స్వర్గాది - ఉత్తమ లోకములను పొంది, ఆయా లోకములలో పెక్కు సంవత్సరములు గడిపిన తర్వాత పవిత్రులైన సంపన్నుల గృహమున జన్మించును.

42 అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతామ్ ।

ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మ యదీదృశమ్ ।

అథవా-యోగినాం- ఏవ-కులే-భవతి-ధీమతాం

ఏతత్-హి-దుర్లభతరం-లోకే-జన్మ-యత్- ఈదృశం

అథవా=లేనిచో, ధీమతాం=జ్ఞానవంతులైన, యోగినాం=యోగులయొక్క, కులే ఏవ = కులమందే, భవతి= జన్మించుచున్నాడు, లోకే= లోకమునందు, ఈదృశం = ఇట్టి, జన్మ = పుట్టుక, యత్ = ఏదిగలదో, ఏతత్= ఇట్టిది, దుర్లభతరం హి = మిక్కిలి దుర్లభము గదా.

లేనిచో విరాగియైన పురుషుడు ఆపుణ్య లోకములకు పోకుండగనే జ్ఞానులైన యోగులకుటుంబములోనే జన్మించును. కాని లోకమునందు ఇట్టి జన్మ ప్రాప్తించుట మిక్కిలి దుర్లభము గదా.

43 తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదైహికమ్ ।

యతతే చ తతో భూయః సంసిద్ధౌ కురునందన ।

తత్ర-తం-బుద్ధిసంయోగం-లభతే-పౌర్వదేహికం

యతతే-చ-తతః-భూయః-సంసిద్ధౌ-కురునందన

కురునందన = అర్జునా, తత్ర = ఆ యోగికులమునందు, పౌర్వదేహికం= పూర్వ దేహసంబంధమైన, తం = ఆ, బుద్ధి సంయోగం = బుద్ధి సంయోగమును, లభతే =

పొందుచున్నాడు, తతః = ఆ సంస్కారము వలన, భూయః = మరల, సంసిద్ధౌ= ఆత్మయోగ సిద్ధికొరకు, యతతే చ = ప్రయత్నించుచున్నాడు.

అచట యోగి కుటుంబమున పుట్టిన పిదప పూర్వదేహమున సాధించిన బుద్ధి సంయోగమును అనగా సమబుద్ధిరూపయోగ సంస్కారములను అతడు సులభముగనే పొందును. ఓ కురునందనా! ఆబుద్ధి సంయోగ ప్రభావమున అతడు మఱల పరమాత్మప్రాప్తి సిద్ధించుటకై మునుపటి కంటెను అధికముగా సాధన చేయు చున్నాడు.

44 పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ హ్రియతే హ్యవశోఽపి సః ।

జిజ్ఞాసురపి యోగస్య శబ్దబ్రహ్మాతివర్తతే ।

పూర్వాభ్యాసేన - తేన- ఏన - హ్రియతే- హి-అవశః-అపి-సః

జిజ్ఞాసుః-అపి-యోగస్య-శబ్దబ్రహ్మ-అతివర్తతే

సః=వాడు, అవశః అపి = ప్రయత్నము లేకున్నను, తేన = ఆ, పూర్వాభ్యాసేన ఏవ = పూర్వాభ్యాసము చేతనే, హ్రియతే = ఆకర్షింపబడుచున్నాడు, యోగస్య = యోగమును, జిజ్ఞాసుః అపి = ఎరుగదలచిన వాడు సైతము, శబ్దబ్రహ్మ = శబ్ద బ్రహ్మమును, అతివర్తతే హి = అతిక్రమించుచున్నాడు గదా.

శ్రీమంతుల ఇంటిలో జన్మించిన యోగభ్రష్టుడు పరాధీనుడైనను పూర్వసాధనప్రభావమున నిస్సందేహముగ భగవంతునివైపు ఆకర్షితుడగును. అట్లే సమబుద్ధిరూపయోగ జిజ్ఞాసువుగూడ వేదములలో తెల్పబడిన సకామకర్మల ఫలమును అతిక్రమించుచున్నాడుగదా !.

45 ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధకిల్బిషః ।

అనేకజన్మసంసిద్ధః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ।

ప్రయత్నాత్-యతమానః-తు-యోగీ-సంశుద్ధ కిల్బిషః

అనేకజన్మ సంసిద్ధః-తతః-యాతి-పరాం-గతిం

ప్రయత్నాత్= ప్రయత్న పూర్వకముగ, యతమానః తు = యత్నించుచున్న వాడైన, యోగీ =యోగి, సంశుద్ధకిల్బిషః = పాపరహితుడై, అనేకజన్మసంసిద్ధః= అనేకజన్మల సంస్కారము వలన ప్రాప్తినొంది, తతః=తదనంతరము, పరాం = పారలౌకికమైన, గతిం = సిద్ధిని, యాతి = పొందుచున్నాడు.

కాని, ప్రయత్నపూర్వకముగ యోగసాధనచేయు యోగి అనేక జన్మలసంస్కారముల ప్రభావమున ఈ జన్మయందే సిద్ధిని పొంది, సంపూర్ణముగా పాపరహితుడై, తత్క్షణమే పరమ పదమును పొందును.

46 తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోఽపి మతోఽధికః ।

కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున ।

తపస్విభ్యః-అధికః-యోగీ-జ్ఞానిభ్యః-అపి-మతః-అధికః

కర్మిభ్యః-చ-అధికః-యోగీ-తస్మాత్-యోగీ-భవ-అర్జున

అర్జున=అర్జునా, యోగీ=యోగి, తపస్విభ్యః= తపస్సు చేయువారి కంటెను, అధికః = అధికుడు, జ్ఞానిభ్యః అపి = జ్ఞానులకంటెను గూడ, అధికః=అధికుడుగ, మతః= పేర్కొనబడుచున్నాడు, యోగీ= యోగి, కర్మిభ్యః చ = కర్మిష్ఠులకంటెను, అధికః=అధికుడు, తస్మాత్=అందువలన, యోగీ = యోగివి, భవ = అగుము.

యోగి తాపసులకంటెను శ్రేష్ఠుడు. జ్ఞానులకంటెను శ్రేష్ఠుడు. సకామకర్మలను ఆచరించువారికంటెను శ్రేష్ఠుడని భావింపబడును. కావున ఓ అర్జునా ! నీవు యోగివి కమ్ము.

47 యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతేనాంతరాత్మనా ।

శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః ।

యోగినాం-అపి-సర్వేషాం-మద్గతేన-అంతరాత్మనా

శ్రద్ధావాన్ -భజతే-యః-మాం-సః-మే-యుక్తతమః-మతః

సర్వేషాం= సమస్తమైన, యోగినాం అపి= యోగులలోనుగూడ, యః = ఎవడు, మద్గతేన = నన్నుపొందిన, అంతరాత్మనా = అంతఃకరణముతో, శ్రద్ధావాన్= శ్రద్ధావంతుడై, మాం = నన్ను, భజతే = సేవించుచున్నాడో, సః= అతడు, మే = నాచేత, యుక్తతమః= ఉత్తమయోగిగా, మతః= తలంపబడుచున్నాడు.

యోగులందరిలోను శ్రద్ధాళువై, అంతరాత్మను నాయందే లగ్నమొనర్చి, అనగా భక్తివిశ్వాసములతో నిశ్చలమైన, దృఢమైన అనన్య భావముతో నాయందే స్థిరమైయున్న మనోబుద్ధిరూప అంతఃకరణమును గలిగి, నిరంతరము నన్నే భజించువాడు ఉత్తము డు - అని నా యభిప్రాయము.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే ఆత్మసంయమయోగోనామ

షష్ఠోఽధ్యాయః ॥

Telugu Bhakti Pages

www.telugubhakti.com

Printer friendly version

Join Telugu Bhakti Pages group to get updates/ to participate in Dharmic discussions and to share thrilling religious views and divine experiences.

Click http://groups.yahoo.com/group/TeluguBhaktiPages/

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ సప్తమోఽధ్యాయః - జ్ఞానవిజ్ఞానయోగః

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

1 మయ్యాసక్తమనాః పార్థ యోగం యుంజన్ మదాశ్రయః ।
అసంశయం సమగ్రం మాం యథా జ్ఞాస్యసి తచ్ఛృణు ।

మయి- ఆసక్తమనాః-పార్థ-యోగం-యుంజన్-మదాశ్రయః
అసంశయం-సమగ్రం-మాం-యథా-జ్ఞాస్యసి-తత్-శృణు

పార్థ=అర్జునా, మయి=నాయందు, ఆసక్తమనాః= ఆసక్తి గల మనస్సు కలవాడవును, యోగం = యోగమును, యుంజన్= ఆచరించుచున్న వాడవును, మదాశ్రయః=నన్ను ఆశ్రయించినవాడవు నగుచు, అసంశయం= సందేహము లేకుండా, సమగ్రం = పూర్తిగా, మాం=నన్ను, యథా= ఎటుల, జ్ఞాస్యసి = తెలిసికొనగలవో, తత్=దానిని, శృణు=వినుము.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ పార్థా ! అనన్యభక్తితో నాయందే ఆసక్తమైన మనస్సు కలిగినవాడవై, అనన్య భావముతో మత్పరాయణుడవై, యోగమునందు నిమగ్నుడవై, సంపూర్ణవిభూతిబల - ఐశ్వర్యాదిగుణ యుక్తుడవై, సర్వప్రాణులకును ఆత్మస్వరూపుడను ఐన నన్ను నిస్సందేహముగా తెలిసికొనగలవో ఆ విధమును వినుము.

2 జ్ఞానం తేఽహం సవిజ్ఞానమ్ ఇదం వక్ష్యామ్యశేషతః ।

యద్జ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽన్యత్ జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే ॥

జ్ఞానం-తే-అహం-సవిజ్ఞానం- ఇదం-వక్ష్యామి-అశేషతః

యత్-జ్ఞాత్వా-న- ఇహ-భూయః-అన్యత్-జ్ఞాతవ్యం-అవశిష్యతే

యత్=దేనిని, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొనిన పిదప, ఇహ = ఈ లోకమున, జ్ఞాతవ్యం=తెలియదగినది, భూయః=తిరిగి, అన్యత్= వేరొకటి, న అవశిష్యతే = మిగిలియుండదో, సవిజ్ఞానం= విజ్ఞానసహితమైన, ఇదం = ఈ, జ్ఞానం= జ్ఞానము, అశేషతః= నిశ్శేషముగా, అహం=నేను, తే= నీకొరకు, వక్ష్యామి= చెప్పుచున్నాను.

నేను నీకు విజ్ఞానసహితముగా తత్త్వజ్ఞానమును సంపూర్ణముగా తెలిపెదను. దీనిని ఎఱిగిన పిమ్మట ఈ జగత్తులో తెలిసికొనవలసినది ఏదియు మిగులదు.

3 మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే ।

యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాం వేత్తి తత్త్వతః ।।

మనుష్యాణాం-సహస్రేషు-కశ్చిత్-యతతి-సిద్ధయే

యతతాం-అపి-సిద్ధానాం-కశ్చిత్-మాం-వేత్తి-తత్త్వతః

మనుష్యాణాం=మనుష్యులలో, సహస్రేషు= వేయిమందిలో, కశ్చిత్= ఒకానొకడు, సిద్ధయే=సిద్ధత్వమునకు, యతతి= యత్నించుచున్నాడు, యతతాం= యత్నించెడి,

సిద్ధానాం అపి = సిద్ధులలో కూడ, కశ్చిత్= ఒకానొకడు, మాం =నన్ను, తత్త్వతః= యథార్థముగ, వేత్తి = తెలిసికొనుచున్నాడు.

వేలకొలది మనుష్యులలో ఎవడో ఒకడు మాత్రమే నన్ను గూర్చి తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించును. అట్లు ప్రయత్నించిన వారిలోగూడ ఒకానొకడు మాత్రమే యదార్థ తత్త్వమును ఎరుంగును.

4 భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ ।

అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా ॥

భూమిః-అపః-అనలః-వాయుః-ఖం-మనః-బుద్ధిం- ఏవ-చ

అహంకారః- ఇతి- ఇయం-మే-భిన్నా-ప్రకృతిః-అష్టధా

భూమిః= భూమి, ఆపః=జలము, అనలః=అగ్ని, వాయుః=గాలి, ఖం= ఆకాశము, మనః=మనస్సు, బుద్ధిః ఏవ చ = బుద్ధియును, అహంకారః= అహంకారమును, ఇతి = ఇటుల, మే=నాయొక్క, ఇయం= ఈ , ప్రకృతిః= ప్రకృతి, అష్టధా= ఎనిమిది విధములుగ, భిన్నా = భేదమును కలిగియున్నది.

ఓ మహాబాహో ! భూమి, నీరు, అగ్ని వాయువు, ఆకాశము, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, అని నా ప్రకృతి ఎనిమిది విధములుగా కలదు. ఎనిమిది భేదములు గల ఈ ప్రకృతిని అపరా లేక జడ ప్రకృతి అనియందురు.

5 అపరేయమితస్త్వన్యాం ప్రకృతిం విద్ధి మే పరామ్ ।

జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ ॥

అపరా- ఇయం- ఇతః-తు-అన్యాం-ప్రకృతిం-విద్ధి-మే-పరాం

జీవభూతాం-మహాబాహో-యయా- ఇదం-ధార్యతే-జగత్

మహాబాహో= అర్జునా, ఇయం= ఈ ప్రకృతి, అపరా= నికృష్టమైనది, ఇతః తు = దీనికంటెను, అన్యాం = వేరైనది, జీవభూతాం= ప్రాణాధార మైనదియు, పరాం = ఉత్కృష్టమైనదియు, యయా= దేనిచేత, ఇదం = ఈ, జగత్= జగత్తు, ధార్యతే = ధరింపబడుచున్నదో, మే = నాయొక్క, ప్రకృతిం= అట్టి ప్రకృతిని, విద్ధి=తెలియుము.

ఇదిగాక ఈ సంపూర్ణ జగత్తును ధరించునట్టి మఱియొక ప్రకృతి కలదు. అదియే నా జీవరూప పరాప్రకృతి లేక చేతనప్రకృతి అని తెలిసికొనుము.

6 ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ ।

అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా ।।

ఏతద్యోనీని-భూతాని-సర్వాణి- ఇతి- ఉపధారయ

అహం-కృత్స్నస్య-జగతః-ప్రభవః-ప్రలయః-తథా

సర్వాణి= సమస్తములై, భూతాని = ప్రాణులును, ఏతద్యోనీని ఇతి = ఈ అపరా, పరా ప్రకృతులవలన బుట్టినవని, ఉపధారయ = తెలిసికొనుము, తథా = అట్లే, కృత్స్నస్య = సమస్తమైన, జగతః= జగత్తుయొక్క, ప్రభవః= పుట్టుకకు కారకుడును, ప్రళయః= లయకారకుడును, అహం= నేనే

ఓ అర్జునా ! సమస్తప్రాణులును ఈ రెండువిధములైన ప్రకృతులనుండియే పుట్టుచున్నవి. ఈ జగత్తు యొక్క పుట్టుకయూ వినాశనము నావలననే జరుగుచున్నవి.అనగా ఈ సంపూర్ణ జగత్తునకు నేనే కారకుడను.

7 మత్తః పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ ।

మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ ॥

మత్తః-పరతరం-న-అన్యత్-కించిత్-అస్తి-ధనంజయ

మయి-సర్వం- ఇదం-ప్రోతం-సూత్రే-మణిగణాః- ఇవ

ధనంజయ=అర్జునా, మత్తః= నా కంటెను, పరతరం=శ్రేష్ఠమగు, అన్యత్= వేరొకటి, కించిత్ = కొంచెమైనను, న అస్తి = లేదు, సూత్రే= దారమునందు, మణిగణాః ఇవ = రత్నసమూహముల వలెనే, మయీ= నాయందు, ఇదం = ఈ , సర్వం=సమస్త ప్రపంచమును, ప్రోతం = కూర్పబడియున్నవి.

ఓ ధనంజయా ! నాకంటెను పరమమైనది ఏదియును లేదు. ఈ జగత్తునందలి వస్తువులన్నియును సూత్రమున సూత్రమణులవలె నాయందే కూర్పబడియున్నవి.

8 రసోఽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।

ప్రణవఃసర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥

రసః-అహం-అప్సు-కౌంతేయ-ప్రభా-అస్మి-శశిసూర్యయోః

ప్రణవః-సర్వవేదేషు-శబ్దః-ఖే-పౌరుషం-నృషు

కౌంతేయ = అర్జునా, అప్సు= నీటియందు, రసః=ద్రవపదార్థమును, శశిసూర్యయోః= చంద్రసూర్యులయందు, ప్రభా= ప్రకాశమును, సర్వవేదేషు= సర్వవేదముల యందును, ప్రణవః = ఓంకారమును, ఖే= ఆకాశము నందు, శబ్దః= శబ్దమును, నృషు = మనుష్యులయందు, పౌరుషం = పురుష లక్షణమును, అహం= నేను, అస్మి= అయియున్నాను.

ఓ అర్జునా ! జలములో రసతన్మాత్రను నేనే. సూర్యచంద్రులలో కాంతిని నేనే. వేదములన్నింటిలోను ఓంకారమును, ఆకాశము నందు శబ్దమును, మానవులయందు పౌరుషమును నేనే అయియున్నాను.

9 పుణ్యో గంధః పృథివ్యాం చ తేజశ్చాస్మి విభావసౌ ।

జీవనం సర్వభూతేషు తపశ్చాస్మి తపస్విషు ॥

పుణ్యః-గంధః-పృథివ్యాం-చ-తేజః-చ-అస్మి-విభావసౌ

జీవనం-సర్వభూతేషు-తపః-చ-అస్మి-తపస్విషు

పృథివ్యాం=భూమియందు, పుణ్యః= పవిత్రమైన, గంధః చ = వాసనయు, విభావసౌ = అగ్నియందు, తేజః చ = తేజస్సును, అస్మి = నేనే అయియున్నాను, సర్వభూతేషు = సమస్త భూతములయందు, జీవనం = ప్రాణమును, తపస్విషు = తపస్సుగలవారియందు, తపః చ = తపస్సును, అస్మి = నేనే అయియున్నాను.

పృథ్వియందు పవిత్రగంధము, అగ్నియందు తేజస్సును, సమస్త ప్రాణులలో జీవశక్తిని తాపసులలో తపస్సును నేనే.

10 బీజం మాం సర్వభూతానాం విద్ధి పార్థ సనాతనమ్ ।

బుద్ధిర్బుద్ధి మతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ॥

బీజం-మాం-సర్వభూతానాం-విద్ధి-పార్థ-సనాతనం

బుద్ధిః-బుద్ధిమతాం-అస్మి-తేజః-తేజస్వినాం-అహం

పార్థ=అర్జునా, సనాతనం= నిత్యుడనగు, మాం =నన్ను, సర్వభూతానాం= సర్వభూతములకు, బీజం=మూలముగ, విద్ధి=తెలిసికొనుము, అహం=నేను, బుద్ధిమతాం= బుద్ధిమంతులయొక్క, బుద్ధిః=బుద్ధి, తేజస్వినాం= ధీరుల యొక్క, తేజః=తేజము, అస్మి= అయియున్నాను.

ఓ పార్థా ! సమస్త భూతములకును నన్ను శాశ్వత మైన బీజముగా ఎఱుంగుము. ప్రజ్ఞావంతులలో ప్రజ్ఞను, తేజోవంతులలో తేజస్సును నేనే.

11 బలం బలవతాం చాహం కామరాగవివర్జితమ్ ।

ధర్మావిరుద్ధో భూతేషు కామోఽస్మి భరతర్షభ ॥

బలం-బలవతాం-చ-అహం-కామరాగవివర్జితం

ధర్మావిరుద్ధః-భూతేషు-కామః-అస్మి-భరతర్షభ

భరతర్షభ=అర్జునా, అహం=నేను, బలవతాం= బలవంతులయొక్క, కామరాగ వివర్జితం = ఆశ, రాగము లేని, బలం = బలమును, అస్మి = అయియున్నాను, భూతేషు చ = ప్రాణులయందు, ధర్మా విరుద్ధః = ధర్మమునకు విరుద్ధముగాని, కామః=కామమును, అస్మి=అయియున్నాను.

ఓ భరతశ్రేష్ఠా ! బలవంతులలో కామరాగరహితమైన బలమును నేను, సమస్తప్రాణుల యందున ధర్మమునకు విరుద్ధముగాని విధివిహితమైన కోరికను నేనే అయియున్నాను.

12 యే చైవ సాత్త్వికా భావా రాజసాస్తామసాశ్చ యే ।

మత్త ఏవేతి తాన్ విద్ధి న త్వహం తేషు తే మయి ॥

యే-చ- ఏవ-సాత్త్వికాః- భావాః- రాజసాః-తామసాః-చ-యే

మత్తః- ఏవ- ఇతి-తాన్-విద్ధి-న-తు-అహం- తేషు-తే-మయి

సాత్త్వికాః= సాత్వికమైన, భావాః=భావములు, యే చ = ఏవియో, రాజసాః= రజోగుణ సంబంధములైనవి, యే= ఏవియో, తామసాః చ ఏవ = తామసికమైనవి, యే = ఏవియో, తాన్ = వానిని, మత్తః ఏవ ఇతి = నా వలననే యని, విద్ధి= తెలిసికొనుము, తేషు = ఆ భావముల యందు, అహం తు = నేను, న = లేను, తే= అవి, మయి=నాయందు ఉన్నవి.

సాత్త్విక, రాజస, తామస భావములన్నియును నా నుండియే కలుగుచున్నవని తెలిసికొనుము. కాని! యథార్థముగా వాటిలో నేను గాని, నాలో అవిగాని లేవు. అనగా నేను త్రిగుణాతీతుడను.

13 త్రిభిర్గుణమయైర్భావైః ఏభిః సర్వమిదం జగత్ ।

మోహితం నాభిజానాతి మామేభ్యః పరమవ్యయమ్ ॥

త్రిభిః-గుణమయైః- భావైః- ఏభిః- సర్వం- ఇదం - జగత్

మోహితం-న-అభిజానాతి-మాం- ఏభ్యః- పరం-అవ్యయం

త్రిభిః= మూడువిధములైన, గుణమయైః = గుణవికారములైన, ఏభిః= ఈ, భావైః = భావములచేత, సర్వం = సమస్తమైన, ఇదం = ఈ, జగత్ = ప్రపంచము, మోహితం = మోహింపజేయబడినదియై, ఏభ్యః= ఈ త్రిగుణముల కంటెను, పరం = విలక్షణుడను, అవ్యయం= అవినాశియైన, మాం = నన్ను, న అభిజానాతి = తెలిసికొనలేక యున్నది.

ఈ జగత్తు అనగా ప్రాణిసముదాయము అంతయును గుణముల యొక్క కార్యరూపములైన సాత్త్వికి, రాజస, తామసములు అను త్రివిధ భావములచే మోహితమగు చున్నది. కనుక త్రిగుణములకు అతీతుడను శాశ్వతుడను ఐన నన్ను ఆ ప్రాణులు తెలిసికొనలేకున్నవి.

14 దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా ।

మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే ॥

దైవీ-హి- ఏషా-గుణమయీ-మమ-మాయా-దురత్యయా

మాం- ఏవ-యే-ప్రపద్యంతే-మాయాం- ఏతాం-తరంతి-తే

దైవీ = దైవసంబంధమైనది, గుణమయీ = త్రిగుణస్వరూపమునగు, ఏషా = ఈ, మమ = నా యొక్క, మాయా = ప్రకృతి, దురత్యయా హి = దాటశక్యముకానిదియే, యే = ఎవరు, మాం ఏవ = నన్నే, ప్రపద్యంతే = శరణు పొందుచున్నారో, తే= వారు, ఏతాం = ఈ, మాయాం= మాయను, తరంతి = దాటుచున్నారు.

నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. అలౌకికమైనది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని కేవలము నిరంతరము నన్నే భజించువారు ఈ మాయను దాటుచున్నా రు.

15 న మాం దుష్కృతినో మూఢాః ప్రపద్యంతే నరాధమాః ।

మాయయాపహృతజ్ఞానా ఆసురం భావమాశ్రితాః ॥

న-మాం-దుష్కృతినః-మూఢాః-ప్రపద్యంతే-నరాధమాః

మాయయా-అపహృతజ్ఞానాః- ఆసురం-భాం- ఆశ్రితాః

దుష్కృతినః=దుష్టులను, మూఢాః= మూఢులను, మాయయా= మాయచేతను, అపహృత జ్ఞానాః= అపహరింపబడిన జ్ఞానము కలవారై, ఆసురం=రాక్షస సంబంధమైన, భావం= భావమును, ఆశ్రితాః= ఆశ్రయించినవారును అగు, నరాధమాః= నీచమానవులు, మాం =నన్ను, న ప్రపద్యంతే = శరణుపొందరు.

మాయలో చిక్కుపడుటవలన విపరీత జ్ఞానమునకు లోనైన వారును, రాక్షస ప్రవృత్తిగలవారును, నరాధములును, మూఢులును, దుష్కర్మలను ఆచరించువారును నన్ను భజింపరు.

16 చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున ।

ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ॥

చతుర్విధాః-భజంతే-మాం-జనాః-సుకృతినః-అర్జున

ఆర్తః-జిజ్ఞాసుః-అర్థార్థీ-జ్ఞానీ-చ-భరతర్షభ

భరతర్షభ = భరతవంశశ్రేష్ఠుడా, అర్జున = అర్జునా, ఆర్తః = ఆర్తుడును, జిజ్ఞాసుః = జిజ్ఞాసువును, అర్థార్థీ = ధనమును గోరువాడును, జ్ఞానీ చ = జ్ఞానియును, చతుర్విధాః= నాలుగు విధములైన, సుకృతినః = పుణ్యాత్ములగు, జనాః= జనులు, మాం = నన్ను,భజంతే = సేవించుచున్నారు.

ఓ భరతశ్రేష్ఠా ! అర్జునా! శుభకర్మలను చేయుచుచరించుచు సుఖసంపదలను కోరుకొనువారు, శారీరిక మానసిక సంతాపములకు గురియైన ఆర్తులు, ఐహిక

విషయములపై ఆసక్తిని వీడి పరమాత్మతత్త్వ జ్ఞానమును పొందుటకు ఇచ్ఛగలవారు జిజ్ఞాసువులు, పరమాత్మప్రాప్తినందిన జ్ఞానులు అను చతుర్విధ భక్తులు నన్ను భజింతురు.

17 తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే ।

ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమ్ అహం స చ మమ ప్రియః ॥

తేషాం-జ్ఞానీ-నిత్యయుక్తః- ఏకభక్తిః-విశిష్యతే

ప్రియః-హి-జ్ఞానినః-అత్యర్థం-అహం-సః-చ-మమ-ప్రియః

తేషాం = వారిలోను, నిత్యయుక్తః = నిత్యయోగియు, ఏకభక్తిః = ఏకాంత భక్తి గలవాడును అగు, జ్ఞానీ = బ్రహ్మజ్ఞాని, విశిష్యతే = శ్రేష్ఠుడుగా నున్నాడు, జ్ఞానినః = ఆత్మజ్ఞానికి, అహం = నేను, అత్యర్థం= మిక్కిలి, ప్రియః = ప్రియుడును, సః చ = వాడును, మమ= నాకు, ప్రియః హి = ప్రియుడైనవాడు గదా.

ఈ చతుర్విధభక్తులలో నిరంతరము నాయందే ఏకీభావ స్థితుడై, అనన్య భక్తియుతుడైన జ్ఞాని అత్యుత్తముడు. ఏలనన వాస్తవముగ నాతత్త్వమును తెలిసికొనిన జ్ఞానికి నేను మిక్కిలి ఇష్టుడను. అతడును నాకు అత్యంత ప్రియుడైయున్నాడు.

18 ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ ।

ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ ॥

ఉదారాః - సర్వే- ఏవ- ఏతే-జ్ఞానీ-తు- ఆత్మా- ఏవ- మే-మతం

ఆస్థితః-సః-హి-యుక్తాత్మా-మాం- ఏవ-అనుత్తమాం-గతి

ఏతే=ఈ, సర్వే = అందరును, ఉదారాః ఏవ = గొప్పవారే, జ్ఞానీ తు = జ్ఞానియున్ననో, ఆత్మా ఏవ = నేనేయని, మే = నాయొక్క, మతం = అభిప్రాయము, సః = వాడు,

యుక్తాత్మా = ఆత్మయోగపరుడై, మాం ఏవ = నన్నే, అనుత్తమాం = అత్యుత్తమమైన, గతిం=గమ్యస్థానమును, ఆస్థితః హి = పొందినవాడై యున్నాడు గదా.

ఈ చతుర్విధభక్తులందఱును ఉదారులే . కాని జ్ఞానియైన వాడు నా స్వరూపమే. ఇది నా అభిప్రాయము. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తన మనస్సును బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగా ఉంచి నన్నే ఉన్నతగతి స్వరూపునిగా భావించును. ఈ విధముగా అతడు నాయందే స్థిరముగావున్నాడు.

19 బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే ।

వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః ॥

బహూనాం-జన్మనాం-అంతే-జ్ఞానవాన్-మాం-ప్రపద్యతే

వాసుదేవః-సర్వం- ఇతి- సః-మహాత్మా-సుదుర్లభః

బహూనాం=అనేకములైన, జన్మనాం = జన్మలయొక్క, అంతే = చివర, జ్ఞానవాన్ = జ్ఞానవంతుడు, సర్వం = అంతయును, వాసుదేవః ఇతి = వాసుదేవుడేయని, మాం = నన్ను, ప్రపద్యతే = భజించుచున్నాడు , సః= అట్టి, మహాత్మా=మహాత్ముడు, సుదుర్లభః= మిక్కిలి దుర్లభము.

అనేకజన్మలపిదప భగవత్తత్త్వమును ఎఱిగిన వాడు సర్వమూ వాసుదేవమయమే యని భావించి, నన్ను శరణుపొందును. అట్టి మహాత్ముడు మిక్కిలి అరుదుగ నుండును.

20 కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యంతేఽన్యదేవతాః ।

తం తం నియమమాస్థాయ ప్రకృత్యా నియతాః స్వయాః ॥

కామైః-తైః-తైః-హృతజ్ఞానాః-ప్రపద్యంతే-అన్యదేవతాః

తం-తం-నియమం- ఆస్థాయ-ప్రకృత్యా-నియతాః-స్వయా

స్వయా=తమదైన, ప్రకృత్యా = ప్రకృతిచేత, నియతాః=నియమింపబడినవారు, తైః తైః కామైః= ఆయా విషయవాంఛలచేత, హృతజ్ఞానాః=పోయిన వివేకము గలవారై, తం తం నియమం = ఆయా కోరికలకు తగిన నియమమును, ఆస్థాయ = ఆశ్రయించి, అన్యదేవతాః= ఇతర దేవతలను, ప్రపద్యంతే = సేవించుచున్నారు.

అనేకవిధములైన భోగవాంఛలలో కూరుకొనిపోయినవారి జ్ఞానము అంతరించిపోవును. వారు తమతమస్వభావములకు అనుగుణముగా వారివారి నియమములను బట్టి ఇతర దేవతలను ఆరాధించుచుందురు.

21 యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి ।

తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్ ॥

యః-యః-యాం-యాం-తనుం-భక్తః-శ్రద్ధయా-అర్చితుం- ఇచ్ఛతి

తస్య-తస్య-అచలాం-శ్రద్ధాం-తాం- ఏవ-విద,ధామి-అహం.

యః యః = ఏయే , భక్తః=భక్తుడు, యాం యాం తనుం= ఏయే దేవతారూపమును, శ్రద్ధయా = శ్రద్ధతో, అర్చితుం = ఆరాధించుటకు, ఇచ్ఛతి = కోరుచున్నాడో, తస్య తస్య= వానివానికి, అహం = నేను, తాం అచలాం=చలనములేని, శ్రద్ధాం ఏవ = శ్రద్ధారూపమునే, విదధామి = చేయుచున్నాను.

భక్తుడు ఏదేవతాస్వరూపములను భక్తిశ్రద్ధలతో పూజింప నిశ్చయించుకొనునో ఆ భక్తునకు దేవతలయందే భక్తిశ్రద్ధలను స్థిరముగా నేనే కలుగజేయుచున్నాను.

22 స తయా శ్రద్ధయా యుక్తః తస్యారాధనమీహతే ।

లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హి తాన్ ॥

సః-తయా-శ్రద్ధయా-యుక్తః-తస్య- ఆరాధనం- ఈహతే

లభతే-చ-తతః-కామాన్-మయా- ఏవ-విహితాన్-హి-తాన్

సః=వాడు, తయా=అట్టి, శ్రద్ధయా=శ్రద్ధతో, యుక్తః= కూడినవాడై, తస్య = ఆ దేవత యొక్క, ఆరాధనం = పూజను, ఈహతే = చేయుచున్నాడు, తతః చ = అనంతరము, మయా ఏవ = నాచేతనే, విహితాన్= నిర్ణయింపబడిన, తాన్= ఆ, కామాన్ = కోరికలను, లభతే హి = పొందుచున్నాడు.

అట్టి భక్తుడు తగిన భక్తిశ్రద్ధలతో ఆ దేవతనే ఆరాధించును. తత్ఫలితముగ నా అనుగ్రహమువలననే ఆ దేవతద్వారా ఫలములను అతడు పొందుచున్నాడు.

23 అంతవత్తు ఫలం తేషాం తద్భవత్యల్పమేధసామ్ ।

దేవాన్ దేవయజో యాంతి మద్భక్తా యాంతి మామపి ॥

అంతవత్-తు-ఫలం-తేషాం-తత్-భవతి-అల్పమేధసాం

దేవాన్-దేవయజః-యాంతి-మద్భక్తాః-యాంతి-మాం-అపి

దేవయజః=దేవతలను పూజించువారు, దేవాన్=దేవతలను, యాంతి = పొందుచున్నారు, అల్పమేధసాం= స్వల్పబుద్ధిగల, తేషాం= వారి యొక్క, తత్ ఫలం = లభించెడి ఆ ఫలము, అంతవత్ తు = అంతము గలది, భవతి = అగుచున్నది, మద్భక్తాః అపి = నా భక్తులన్ననో, మాం = నన్ను, యాంతి = పొందుచున్నారు.

అల్పబుద్ధులగు భక్తులు పొందెడి ఫలములు గూడ అల్పములు. ఇతరదేవతలను పూజించువారు ఆ దేవతలనే చేరుదురు. నా భక్తులు ఏ విధముగా ఆరాధించిను చివరకు నన్నే పొందుచున్నారు.

24 అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం మన్యంతే మామబుద్ధయః ।

పరం భావమజానంతో మమావ్యయమనుత్తమమ్ ॥

అవ్యక్తం-వ్యక్తిం- ఆపన్నం-మన్యంతే-మాం-అబుద్ధయః

పరం-భావం-అజానంతః-మమ-అవ్యయం-అనుత్తమం

అవ్యయం=అవ్యయమ్మైనదియు, అనుత్తమం=సర్వోత్తమమ్మైనదియు, పరం= పరమ్మైనదియు, మమ = నాయొక్క, భావం = స్వభావమును, అజానంతః= ఎరుగని, అబుద్ధయః= అవివేకులు, అవ్యక్తం = అవ్యక్తమ్మైన, మాం = నన్ను, వ్యక్తిం = వ్యక్తిగాను, ఆపన్నం = ఆపదను బొందిన వానినిగను, మన్యంతే = తలంచుచున్నారు.

నేను శాశ్వతడను, సర్వోత్తముడను, ఇంద్రియములకును, మనస్సునకును కనపడ నివాడను. నా పరమభావమును బుద్ధిహీనులు గ్రహింపక, ఇట్టి నన్ను సాధారణమనుష్యునిగా తలంచుచున్నారు.

25 నాహం ప్రకాశః సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః ।

మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్ ॥

న-అహం-ప్రకాశః-సర్వస్య-యోగమాయా సమావృతః

మూఢః-అయం-న-అభిజానాతి-లోకః-మాం-అజం-అవ్యయం

అహం=నేను, యోగమాయా సమావృతః = యోగమాయచే ఆవరించబడి, సర్వస్య = అందరికిని, ప్రకాశః న = కనబడువాడనుకాను, మూఢః= వివేకశూన్యుడగు, అయం = ఈ, లోకః = లోకము, మాం = నన్ను, అజం = పుట్టుకలేని వానినిగను, అవ్యయం = అవ్యయునిగను, న అభిజానాతి = ఎరుగదు.

నా యోగమాయవలన నేను అందరికిని గోచరింపను. కనుక అజ్ఞానులు నన్ను జన్మరహితునిగా, శాశ్వతునిగా, పరమేశ్వరునిగా తెలుసుకొనలేరు.

26 వేదాహం సమతీతాని వర్తమానాని చార్జున ।

భవిష్యాణి చ భూతాని మాం తు వేద న కశ్చన ॥

వేద-అహం-సమతీతాని-వర్తమానాని-చ-అర్జున

భవిష్యాణి-చ-భూతాని-మాం-తు-వేద-న-కశ్చన

అర్జున=అర్జునా, అహం= నేను, సమతీతాని=నశించినవియును, వర్తమానాని చ = ప్రస్తుతము ఉన్నవియును, భవిష్యాణి చ = ఇక రాబోవునవియును అగు, భూతాని=జీవులను, వేద= ఎరుగుదును, మాం తు = మరి నన్ను, కశ్చన= ఒక్కడును, న వేద= ఎరుగడు.

ఓ అర్జునా! గతించినకాలమునకు చెందినట్టివియు, ప్రస్తుత కాలమునందు న్నట్టివియు ఐన చరాచర ప్రాణులన్నింటిని నేను ఎఱుగుదును. అంతేకాదు రాబోవు కాలమున జన్మించు ప్రాణులనుగూర్చియు నేను ఎఱుగుదును. కాని నాయందు భక్తిశ్రద్ధలుగలవారు తప్ప వేరెవ్వరును నన్ను ఎరుగరు. అయితే నాయందు శ్రద్ధలేని వాడు నన్నుఎరుంగడు.

27 ఇచ్ఛా ద్వేషసముత్థేన ద్వంద్వమోహేన భారత ।

సర్వభూతాని సమ్మోహం సర్గే యాంతి పరంతప । ।

ఇచ్ఛాద్వేష సముత్థేన-ద్వంద్వమోహేన-భారత

సర్వభూతాని-సమ్మోహం-సర్గే-యాంతి -పరంతప

భారత=అర్జునా, సర్గే=పుట్టుకయందు, ఇచ్ఛాద్వేష సముత్థేన = ఇష్టానిష్టముల వలన బుట్టిన, ద్వంద్వమోహేన = సుఖదుఃఖ స్వరూపమయిన ద్వంద్వమోహేన = సుఖదుఃఖ స్వరూపమయిన ద్వంద్వమోహములచేత, సర్వభూతాని = సర్వప్రాణులను, సమ్మోహం = సమ్మోహమును, యాంతి= పొందుచున్నవి పరంతప = అర్జునా.

భరతవంశీ ! ఓ అర్జునా! జగత్తునందు ప్రాణులన్నియును రాగద్వేషముల వలన కలిగిన సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వముల ప్రభావమువలన అంతులేని మోహములో పడిపోవుచున్నవి.

28 యేషాం త్వంతగతం పాపం జనానాం పుణ్యకర్మణామ్ ।

తే ద్వంద్వమోహనిర్ముక్తా భజంతే మాం దృఢవ్రతాః ॥

యేషాం-తు-అంతగతం-పాపం-జనానాం-పుణ్యకర్మణాం

తే-ద్వంద్వమోహ నిర్ముక్తాః-భజంతే-మాం-దృఢవ్రతాః

పుణ్యకర్మణాం=సత్కర్మలను జేయు, యేషాం= ఏ, జనానాం=జనులయొక్క, పాపం తు = పాపము, అంతగతం = పరిహరింపబడినదో, తే = వారు, ద్వంద్వ మోహనిర్ముక్తాః=ద్వంద్వమోహము చేత విడువబడినవారై, దృఢవ్రతాః=దృఢవ్రతులై, మాం = నన్ను, భజంతే = సేవించుచున్నారు.

కాని నిష్కామభావముతో పుణ్యకర్మలను ఆచరించు పురుషులపాపములు నశించును అట్టివారు రాగద్వేషజనితములైన సుఖదుఃఖాది రూపమోహముల నుండి విముక్తులయ్యెదరు. దృఢనిశ్చయము గల్గిన అట్టి భక్తులు అన్నివిధముల నన్నే భజింతురు.

29 జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్య యతంతి యే ।

తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమ్ అధ్యాత్మం కర్మ చాఖిలమ్ ॥

జరామరణ మోక్షాయ-మాం- ఆశ్రిత్య-యతంతి-యే

తే-బ్రహ్మ-తత్-విదుః-కృత్స్నం-అధ్యాత్మం-కర్మ-చ-అఖిలం

యే= ఎవరు, మాం=నన్ను, ఆశ్రిత్య= ఆశ్రయించి, జరామరణ మోక్షాయ= జరామరణములు పోగొట్టుకొనుటకు, యతంతి=యత్నించుచుచున్నారో, తే= వారు, తత్బ్రహ్మ= ఆ పరబ్రహ్మమును, కృత్స్నం= సమస్తమయిన, అధ్యాత్మం= ప్రత్యగాత్మను, అఖిలం= సమస్తమయిన, కర్మ చ = కర్మమును, విదుః= ఎరుగుదురు.

నన్ను శరణుపొంది జరామరణవిముక్తికై ప్రయత్నించు వారు ఆ పరబ్రహ్మను, సంపూర్ణ - అధ్యాత్మమును, సంపూర్ణ కర్మను తెలిసికొందురు.

30 సాధిభూతాధిదైవం మాం సాధియజ్ఞం చ యే విదుః ।

ప్రయాణకాలేఽపి చ మాం తే విదుర్యుక్తచేతసః ॥

సాధిభూతాధిదైవం-మాం- సాధియజ్ఞం-చ-యే-విదుః

ప్రయాణకాలే-అపి-చ-మాం-తే-విదుః-యుక్తచేతసః

యే= ఎవ్వరు, మాం = నన్ను, సాధిభూతాధిదైవం = అధిభూత అధిదైవతములతో గూడినవానినిగను, సాధియజ్ఞం చ = అధియజ్ఞముతో గూడినవానినిగను, విదుః= తెలిసికొనుచున్నారో, తే= వారు, ప్రయాణకాలే అపి చ = మరణకాలము నందును, యుక్తచేతసః= యోగయుక్తులై, మాం = నన్ను, విదుః= తెలియుదురు.

అధిభూత, అధిదైవ, అధియజ్ఞములతోపాటు అందరికినీ ఆత్మరూపుడనైన నన్ను అంత్యకాలమునందైనను తెలిసికొనువారు నిశ్చలబుద్ధితో నన్నే చేరుదురు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞాన విజ్ఞాన యోగో నామ

సప్తమోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ అష్టమోఽధ్యాయః - అక్షరపరబ్రహ్మయోగః

అర్జున ఉవాచ

1 కిం తద్బ్రహ్మ కిమధ్యాత్మం కిం కర్మ పురుషోత్తమ ।

అధిభూతం చ కిం ప్రోక్తమ్ అధిదైవం కిముచ్యతే ॥

కిం-తత్-బ్రహ్మ- కిం-అధ్యాత్మం-కిం-కర్మ-పురుషోత్తమ

అధిభూతం -చ-కిం-ప్రోక్తం-అధిదైవం-కిం- ఉచ్యతే

పురుషోత్తమ=కృష్ణా, తత్ = ఆ, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, కిం = ఏది, అధ్యాత్మం= అధ్యాత్మము, కిం= ఎట్టిది, కర్మ = కర్మము, కిం= ఎట్టిది, అధిభూతం= అధిభూతము, కిం = ఏది, ప్రోక్తం = చెప్పబడుచున్నది, అధిదైవం చ = అధిదైవముగ, కిం = దేనిని, ఉచ్యతే = అందురు.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ పురుషోత్తమా ! బ్రహ్మ - అనగానేమి ? అధ్యాత్మము అనగానేమి ? కర్మ అనగా నేమి ? అధిభూతము అని దేనికి పేరు ? అధిదైవము అని దేనిని అందురు.

2 అధియజ్ఞః కథం కోఽత్ర దేహేఽస్మిన్ మధుసూదన।

ప్రయాణకాలే చ కథం జ్ఞేయోఽసి నియతాత్మభిః ॥

అధియజ్ఞః-కథం-కః-అత్ర-దేహే-అస్మిన్-మధుసూదన

ప్రయాణకాలే-చ-కథం-జ్ఞేయః-అసి-నియతాత్మభిః

మధుసూదన=కృష్ణా, అస్మిన్ = ఈ, దేహే = దేహమునందు, అధియజ్ఞః= అధియజ్ఞుడు, కః= ఎవ్వడు, అత్ర = ఈ విషయము నందు, కథం = ఎట్లు, ప్రయాణకాలే చ = మరణకాలమునందును, నియతాత్మభిః= నియమింపబడిన ఆత్మ గలవారిచేత, కథం = ఎటుల, జ్ఞేయః=తెలియబడువాడవు, అసి = అగుచున్నావు.

ఓ మధుసూదనా ! అధియజ్ఞము అనగానేమి ? ఆ అధియజ్ఞము ఈ శరీరమునందు ఎట్లుండును ? అంత్యకాలమున మనస్సును నిగ్రహముచేసిన యోగులు నిన్నెట్లు తెలిసికొనగలరు ?

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

3 అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్వభావోఽధ్యాత్మముచ్యతే ।

భూతభావోద్భవకరో విసర్గః కర్మసంజ్ఞితః ॥

అక్షరం-బ్రహ్మ-పరమం-స్వభావః-అధ్యాత్మం- ఉచ్యతే

భూతభావోద్భవకరః-విసర్గః-కర్మసంజ్ఞితః

బ్రహ్మ= బ్రహ్మము, పరమం = పరమమైనదియు, అక్షరం= క్షరము కానిదియు, స్వభావః= స్వభావము, అధ్యాత్మం= అధ్యాత్మము, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, భూత భావోద్భవకరః =భూతములకు స్వభావ జననములను చేయునట్టి, విసర్గః= విడుచుట, కర్మసంజ్ఞితః= కర్మమను పేరుగలది.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - బ్రహ్మమనగా సర్వశ్రేష్ఠుడు, శాశ్వతుడు, అధ్యాత్మము అనగా జీవాత్మ, పరమాత్మయందు లీనమైన సకల భూతములను బహిర్గతమొనర్చి, వాటి ఉత్పత్తి - అభ్యుదయములకు కారణమైన చేష్టను అనగా సృష్ట్యాదికర్మలను కర్మమనబడుచున్నది.

4 అధిభూతం క్షరో భావః పురుషశ్చాధిదైవతమ్ ।

అధియజ్ఞోఽహమేవాత్ర దేహే దేహభృతాం వర ॥

అధిభూతం-క్షరః-భావః-పురుషః-చ-అధిదైవతం

అధియజ్ఞః-అహం- ఏవ--అత్ర-దేవే-దేహభృతాం-వర

దేహభృతాంవర=అర్జునా, అధిభూతం= అధిభూతము, క్షరః= నశించునట్టి, భావః= భావముగలది, పురుషః చ = పురుషుడును, అధిదైవతం = అధిదైవతము, అత్ర = ఈ, దేహే = దేహమునందు, అధియజ్ఞః= అధియజ్ఞుడును, అహం ఏవ=నేనే.

ఓ అర్జునా! ఉత్పత్తి వినాశశీలములైన పదార్థములు అన్నియును అధిభూతములు అనబడును. హిరణ్మయుడైన పురుషుడు అధిదైవము - దేహధారులలో శ్రేష్ఠుడవైన ఈ శరీరములలో అంతర్యామిగా ఉన్న నేనే - వాసుదేవుడనే అధియజ్ఞమును.

5 అంతకాలే చ మామేవ స్మరన్ ముక్త్వా కలేవరమ్ ।

యః ప్రయాతి స మద్భావం యాతి నాస్త్యత్ర సంశయః ॥

అంతకాలే-చ-మాం- ఏవ-స్మరన్-ముక్త్వా-కలేవరమ్

యః-ప్రయాతి-సః-మద్భావం-యాతి-న-అస్తి-అత్ర-సంశయః

యః= ఎవడు, అంతకాలే చ = మరణ సమయమునందు, మాం ఏవ = నన్నే, స్వరన్ = స్మరించుచున్నవాడై, కలేవరం= దేహమును, ముక్త్వా= విడిచి, ప్రయాతి =

వెడలుచున్నాడో, సః = వాడు, మద్భావం = నాభావమును, యాతి = పొందుచున్నాడు, అత్ర= ఈవిషయము నందు, సంశయః=సందేహము, న అస్తి = లేదు.

అంత్యకాలమునందైనను నన్నే స్మరించుచు దేహత్యాగమును చేసినవాడు నన్నే పొందును. ఇందేమాత్రము గూడ సంశయము వలదు.

6 యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కలేవరమ్ ।

తం తమేవైతి కౌంతేయ సదా తద్భావభావితః ॥

యం-యం-వా-అపి-స్మరన్-భావం-త్యజతి-అంతే-కలేవరం

తం-తం- ఏవ- ఏతి-కౌంతేయ-సదా-తద్భావభావితః

కౌంతేయ=అర్జునా, యః= ఎవడు, అంతే = అంత్యకాలమందు, యం యం భావం వా అపి = ఏయే భావమును, స్మరన్=తలచుచు, కలేవరం=దేహమును, త్యజతి = విడుచుచున్నాడో, సః=వాడు, సదా= ఎల్లప్పుడు, తత్ = ఆ, భావభావితః= భావమునే తలచినవాడై, తం తం ఏవ = ఆయాభావమునే, ఏతి = పొందుచున్నాడు.

కౌంతేయా ! మనుష్యుడు అవసానదశయందు ఏ ఏ భావములను స్మరించుచు దేహత్యాగము చేయునో అతడు మఱుజన్మలో ఆయాస్వరూపము లనే పొందుచున్నాడు.

7 తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్యచ ।

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః మామేవైష్యస్యసంశయః ॥

తస్మాత్-సర్వేషు-కాలేషు-మాం-అనుస్మర-యుధ్య-చ

మయి-అర్పిత మనోబుద్ధిః-మాం- ఏవ- ఏష్యసి - అసంశయం

తస్మాత్=అందువలన, సర్వేషు = సమస్తమైన, కాలేషు = కాలములందును, మాం = నన్ను, అనుస్మర = అనుస్మరించుచు, యుధ్య చ = యుద్ధమును చేయుము, మయి =

నాయందు, అర్పిత = ఉంచబడిన, మనోబుద్ధిః= మనోబుద్ధులు కలిగి, మాం ఏవ = నన్నే, ఏష్యసి = పొందగలవు, అసంశయం= సందేహము లేదు.

కావున ఓ అర్జునా ! నీవు సర్వదా నన్నే స్మరించు చుండుము. యుద్ధమున కూడ చేయుము. నీ బుద్ధిని మనస్సును నాయందే నిల్పియున్నచో నిజముగా నన్నే పొందెదవు.

8 అభ్యాసయోగయుక్తేన చేతసా నాన్యగామినా ।

పరమం పురుషం దివ్యం యాతి పార్థానుచింతయన్ ॥

అభ్యాస యోగయుక్తేన-చేతసా-నాన్యగామినా

పరమం-పురుషం-దివ్యం-యాతి-పార్థ-అనుచింతయన్

పార్థ=అర్జునా, అభ్యాస యోగయుక్తేన = అభ్యాసమనెడి యోగముతో కూడినదియు, న అన్యగామినా = ఇతర విషయముల యందు ప్రవర్తింపనిదియు, చేతసా =మనస్సుచేత, దివ్యం = దివ్యుడు, పరమం= ఉత్తముడునైన, పురుషం = పురుషుని, అనుచింతయన్= స్మరించుచు, యాతి = (అతనినే) పొందుచున్నాడు.

మనస్సునందు వేరే ధ్యాస ఏ మాత్రమూ లేకుండ నిరంతరము పరమేశ్వరుని ధ్యానరూపయోగమునే సాధనచేయు మనుష్యుడు దివ్యపురుషుడైన పరమాత్మనే చేరును.

9 కవిం పురాణమనుశాసితారమ్

అణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః ।

సర్వస్య ధాతారమచింత్యరూపమ్

ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ॥

కవిం -పురాణం-అనుశాసితారం-అణోః-అణీయాంసం -అనుస్మరేత్-యః

సర్వస్య-ధాతారం-అచింత్యరూపం- ఆదిత్యవర్ణం-తమసః-పరస్తాత్

కవిం=సర్వజ్ఞుడు, పురాణం=శాశ్వతుడు, అనుశాసితారం=నియంతయు, అణోః= అణువుకంటెను, అణీయాంసం= సూక్ష్ముడును, సర్వస్య= సమస్తమునకు, ధాతారం= ధాతయును, అచింత్యరూపం= ఊహింపశక్యముగాని రూపము గలవాడును, ఆదిత్యవర్ణం= సూర్యప్రకాశము గలవాడును, తమసః=చీకటికంటెను, పరస్తాత్ = వేరైన వాడును.

సర్వజ్ఞుడును, సనాతనుడును, అందరిని శాసించువాడును అణువు కంటెను సూక్ష్మమైనవాడును, సర్వప్రాణులను పోషించు వాడును, అచింత్య రూపుడును, సూర్యునివలె నిత్యచేతన ప్రకాశరూపుడును, అజ్ఞానాంధకారమును పారద్రోలువాడును ఐనపరమేశ్వరుని స్మరించువాడగు.......

10 ప్రయాణకాలే మనసాచలేన

భక్త్యా యుక్తో యోగబలేన చైవ ।

భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్య సమ్యక్

స తం పరం పురుషముపైతి దివ్యమ్ ॥

ప్రయాణకాలే-మనసా-అచలేన-భక్త్యా-యుక్తః-యోగబలేన-చ- ఏవ

భృవోః-మధ్యే-ప్రాణం- ఆవేశ్య-సమ్యక్-సః-తం-పరం-పురుషం- ఉపైతి-దివ్యం

ప్రయాణకాలే=మరణకాలమునందు, అచలేన=చలనములేని, మనసా= మనస్సుతోడను, భక్త్యా=భక్తితోడను, యోగబలేన చ ఏవ= యోగబలముతోడను, యుక్తః= కూడినవాడై, భ్రువోః మధ్యే = భ్రూమధ్యమునందు, ప్రాణం= ప్రాణమును, సమ్యక్= నిలకడగా, ఆవేశ్య = నిలిపి, తం = ఆ పురుషుని, యః = ఎవడు, అనుస్మరేత్ = స్మరించునో, సః=

అతడు, దివ్యం = దివ్యుడును, పరం= సర్వోత్తముడునగు, పురుషం= పురుషుని, ఉపైతి = పొందుచున్నాడు.

అట్టి పరమభక్తుడు అంత్యకాలమునందు యోగబలము చేత భ్రుకుటీ మధ్యమున ప్రాణములను స్థిరముగా నిల్పి, నిశ్చలమైన మనస్సుతో స్మరించుచు దివ్యస్వరూపుడును, పరమపురుషుడును ఐన పరమాత్మనే చేరును.

11 యదక్షరం వేదవిదో వదంతి

విశంతి యద్యతయో వీతరాగాః ।

యదిచ్ఛంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి

తత్తే పదం సంగ్రహేణ ప్రవక్షే ॥

యత్-అక్షరం-వేదవిదః-వదంతి విశంతి-యత్-యతయః - వీతరాగాః

యత్-ఇచ్ఛంతః-బ్రహ్మచర్యం-చరంతి-తత్-తే-పదం-సంగ్రహేణ-ప్రవక్ష్యే

వేదవిదః=వేదవేత్తలు, యత్=దేనిని, అక్షరం= అక్షరమని, వదంతి = చెప్పుచున్నారో, వీతరాగాః=రాగమును విడిచిన, యతయః= యతులు, యత్ = దేనిని, విశంతి= చేరుచున్నారో, యత్=దేనిని, ఇచ్ఛంతః= కోరుచున్నవారై, బ్రహ్మచర్యం=బ్రహ్మచర్యమును, చరంతి = పూనుచున్నారో, తత్ = అట్టి, పదం = స్థానమును, తే= నీకొరకు, సంగ్రహేణ= సంగ్రహమున, ప్రవక్ష్యే = వివరించి చెప్పుచున్నాను.

వేదవిదులైన విద్వాంసులు ఆ పరమాత్మను శాశ్వతుడు అని ప్రస్తుతింతురు - ఆసక్తిరహితులై యత్నశీలురైన సన్న్యాసులు ఆ పరమపదమునందే ప్రవేశింతురు. ఆ పరమపదమును కోరియే బ్రహ్మచారులు బ్రహ్మచర్యవ్రతమును ఆచరింతురు. అట్టి పరమపదమును గూర్చి సంగ్రహముగా నేను నీకు వివరింతును.

12 సర్వద్వారాణి సంయమ్య మనో హృది నిరుధ్య చ ।

మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనః ప్రాణమ్ ఆస్థితో యోగధారణామ్ ॥

సర్వద్వారాణి-సంయమ్య-మనః-హృది-నిరుధ్య-చ

మూర్ధ్ని- ఆధాయ- ఆత్మనః-ప్రాణం- ఆస్థితః-యోగధారణాం

ఆత్మనః=తనయొక్క, సర్వద్వారాణి = సమస్త ఇంద్రియ ద్వారములను, సంయమ్య = నియమించి, మనః= మనస్సును, హృది = హృదయమునందు, నిరుధ్య చ = నిలిపి, మూర్ధ్ని = శిరస్సునందు, ప్రాణం= ప్రాణమును, ఆధాయ= ఉంచి, యోగధారణాం= యోగాభ్యాసమున, ఆస్థితః= ఉన్నవాడై.

సర్వేంద్రియములను నిగ్రహించి, మనస్సును హృదయమునందే స్థిరముగా నిలిపి, అట్లు వశమైన మనస్సుద్వారా ప్రాణములను సహస్రారమునందు స్థిరమొనర్చి, పరమాత్మధ్యానమునందే నిమగ్నుడై.

13 ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్ మామనుస్మరన్ ।

యః ప్రయాతి త్యజన్ దేహం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥

ఓం- ఇతి- ఏకాక్షరం-బ్రహ్మ-వ్యాహరన్- మాం - అనుస్మరన్

యః-ప్రయాతి-త్యజన్-దేహం-సః-యాతి-పరమాం-గతిం

బ్రహ్మ=పరబ్రహ్మ, ఓం ఇతి = ఓం అనెడి, ఏకాక్షరం= ఏకాక్షరమును, వ్యాహరన్= పలుకుతూ, మాం=నన్ను, అనుస్మరన్= స్మరించుచూ, దేహం=దేహమును, త్యజన్=త్యజించి, యః= ఎవడు, ప్రయాతి=పోవుచున్నాడో, సః=అతడు, పరమాం= ఉత్తమమైన, గతిం= గతిని, యాతి = పొందుచున్నాడు.

అక్షర బ్రహ్మస్వరూపమైన ఓంకారమును ఉచ్చరించుచు, ఆ ఓంకారమునకు అర్థస్వరూపుడను, నిర్గుణబ్రహ్మను ఐన నన్ను చింతించుచు దేహత్యాగ మొనర్చు వాడు మోక్షమును పొందుచున్నాడు.

14 అనన్యచేతాః సతతం యో మాం స్మరతి నిత్యశః ।

తస్యాహం సులభః పార్థ నిత్యయుక్తస్య యోగినః ॥

అనన్యచేతాః-సతతం-యః-మాం-స్మరతి-నిత్యశః

తస్య-అహం-సులభః-పార్థ-నిత్యయుక్తస్య-యోగినః

పార్థ=అర్జునా, యః= ఎవడు, అనన్యచేతాః= అనన్యచిత్తముతో, సతతం=సదా, నిత్యశః= అనుదినము, మాం = నన్ను, స్మరతి=తలంచుచున్నాడో, నిత్యయుక్తస్య=నిత్యయుక్తుడైన, తస్య యోగినః= ఆ యోగికి, అహం = నేను, సులభః= సులభుడను.

పార్థా ! నిత్యము నిరంతరము అనన్యభావముతో చిత్తమును నాయందే నిలిపి, పురుషోత్తముడనైన నన్నే స్మరించుచు, సంతతము మత్పరాయణుడైన యోగికి నేను సులభుడను. అనగా అతనికి నేను సులభముగా లభింతును.

15 మాముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయమశాశ్వతమ్।

నాప్నువంతి మహాత్మనః సంసిద్ధిం పరమాం గతాః ॥

మాం- ఉపేత్య-పునర్జన్మ-దుఃఖాలయం-అశాశ్వతం

న- ఆప్నువంతి-మహాత్మానః-సంసిద్ధిం-పరమాం-గతాః

పరమాం= ఉత్తమమైన, సంసిద్ధిం = మోక్షమును, గతాః= పొందిన, మహాత్మానః= మహాత్ములు, మాం = నన్ను, ఉపేత్య = పొంది, దుఃఖాలయం= దుఃఖమునకు స్థానము, అశాశ్వతం = అనిత్యమును నగు, పునర్జన్మ = పునర్జన్మమును, నాప్నువంతి = పొందరు.

పరమసిద్ధిని పొందిన మహాత్ములు నన్ను చేరిన పిదప దుఃఖములకు నిలయమైన, క్షణభంగురమైన పునర్జన్మను తిరిగి పొందరు.

16 ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోఽర్జున ।

మామూపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే ॥

ఆబ్రహ్మ భువనాత్-లోకాః-పునరావర్తినః-అర్జున

మాం- ఉపేత్య-తు-కౌంతేయ-పునర్జన్మ-న-విద్యతే

అర్జున=అర్జునా, ఆబ్రహ్మభువనాత్= బ్రహ్మలోకము వరకును గల, లోకాః= లోకములు, పునరావర్తినః= మరల పుట్టుకను కలిగించునవి, కౌంతేయ=అర్జునా, మాం = నన్ను, ఉపేత్య తు = పొందిన మాత్రముననే, పునర్జన్మ = పునర్జన్మము, న విద్యతే= కలుగదు.

అర్జునా ! బ్రహ్మలోకపర్యంతము ఉన్న సమస్తలోకములును పునరావృత్తములు. కౌంతేయా ! కనుక నన్ను చేరినవానికి పునర్జన్మ లేదు.

17 సహస్రయుగపర్యంతమ్ అహర్యద్బ్రహ్మణో విదుః ।

రాత్రిం యుగసహస్రాంతాం తేఽహోరాత్రవిదో జనాః ॥

సహస్రయుగపర్యంతం-అహః-యత్-బ్రహ్మణః-విదుః

రాత్రిం-యుగ సహస్రాంతాం-తే-అహోరాత్రవిదః-జనాః

అహోరాత్రవిదః=రాత్రింబవళ్ళ పరిణామమును ఎరిగిన, తేజనాః= ఆ జనులు, బ్రహ్మణః = బ్రహ్మకు, యత్ = ఏది, అహః= పగలో, (తత్=దానిని), సహస్రయుగ పర్యంతం = వేయి యుగముల పరిమితిగల దానినిగను, రాత్రిం=రాత్రిని, యుగ సహస్రాంతాం=వేయి యుగముల పరిమితిగల దానినిగను, విదుః= తెలిసికొని యున్నారు.

వేయి చతుర్యుగముల కాలము బ్రహ్మకు ఒక పగలు అనియు, అదే కాలము ఆ బ్రహ్మకు ఒక రాత్రియనియు తెలిసిన యోగులు కాలతత్త్వమును నిజముగా ఎఱిగినవారు.

18 అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః ప్రభవంత్యహరాగమే ।

రాత్ర్యాగమే ప్రలీయంతే తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే ॥

అవ్యక్తాత్-వ్యక్తయః-సర్వాః-ప్రభవంతి-అహరాగమే

రాత్ర్యాగమే-ప్రలీయంతే-తత్ర- ఏవ-అవ్యక్తసంజ్ఞకే

అహరాగమే=పగటి ప్రారంభమునందు, అవ్యక్తాత్ = అవ్యక్తము నుండి, సర్వాః వ్యక్తయః= సమస్త వ్యక్తరూపములు, ప్రభవంతి=కలుగుచున్నవి, రాత్ర్యాగమే= రాత్రి కలిగినపుడు, అవ్యక్తసంజ్ఞకే = అవ్యక్తమనబడు, తత్ర ఏవ=దానియందే, ప్రలీయంతే= లీనమగుచున్నవి.

చరాచర ప్రాణులన్నియును బ్రహ్మయొక్క పగటి కాలము ప్రారంభము కాగానే అవ్యక్తమునుండి(బ్రహ్మయొక్కసూక్ష్మశరీరమునుండి) ఉత్పన్నములగును. మఱల బ్రహ్మయొక్క రాత్రికాలము ప్రారంభసమయమున అవి అదే అవ్యక్తమునందు లీనమగును.

19 భూతగ్రామః స ఏవాయం భూత్వా భూత్వా ప్రలీయతే ।

రాత్ర్యాగమేఽవశః పార్థ ప్రభవత్యహరాగమే ॥

భూతగ్రామః-సః- ఏవ-అయం-భూత్వా-భూత్వా-ప్రలీయతే

రాత్ర్యాగమే-అవశః-పార్థ-ప్రభవతి-అహరాగమే

పార్థ=అర్జునా, భూతగ్రామః= భూత సమూహమును, స ఏవ అయం=అదియే, అవశః= వశములేక, రాత్రాగ్యమే = రాత్రి ప్రారంభమైనపుడు, భూత్వా భూత్వా= మరల మరల,

ప్రలీయతే= లీనమగుచున్నది, అహరాగమే= పగలు వచ్చినపుడు, ప్రభవతి= పుట్టుచున్నది.

పార్థా! ఈ ప్రాణి సముదాయము ప్రకృతివశమున మాటిమాటి కిని ఉత్పన్నమగుచుండును. రాత్రి ప్రారంభకాలమున లీనమగుచుండును. పగటి ప్రారంభ కాలమున పుట్టుచుండును.

20 పరస్తస్మాత్తు భావోఽన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్ సనాతనః ।

యః స సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు న వినశ్యతి ॥

పరః-తస్మాత్-తు-భావః-అన్యః-అవ్యక్తః-అవ్యక్తాత్- సనాతనః

యః-సః-సర్వేషు-భూతేషు-నశ్యత్సు-న-వినశ్యతి

యః= ఏ, భావః తు = భావము అయితే, తస్మాత్ = ఆ, అవ్యక్తాత్ = అవ్యక్తము కంటెను, అన్యః= ఇతరమైనదియును, పరః= ఉత్తమమైనదియును, అవ్యక్తః=వ్యక్తము కానిదియును, సనాతనః= శాశ్వతమైనదియునగు, సః= ఆ, భావః=భావము, సర్వేషు భూతేషు= సమస్త భూతములు, నశ్యత్సు = నశించుచున్నను, న వినశ్యతి=నశింపదు.

ఆ అవ్యక్తముకంటెను పరమైన విలక్షణమైన సనాతనమైన అవ్యక్తభావమే ఆ పరమపదము. ప్రాణులన్నియు నశించినను ఆ పరమ పురుషుడు మాత్రము నశింపడు.

21 అవ్యక్తోఽక్షర ఇత్యుక్తః తమాహుః పరమాం గతిమ్ ।

యం ప్రాప్య న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥

అవ్యక్తః-అక్షరః- ఇతి- ఉక్తః-తం- ఆహుః-పరమాం-గతిం

యం-ప్రాప్య-న-నివర్తంతే-తత్-ధామ-పరమం-మమ

అవ్యక్తః=అవ్యక్తుడు, అక్షరః=అవినాశి, ఇతి=అని, ఉక్తః=చెప్పబడిన, తం= ఆ పరమాత్మను, పరమాం= ఉత్తమమైన, గతిం=స్థానముగా, ఆహుః= చెప్పుచున్నారు, యం=దేనిని, ప్రాప్య=పొంది, న నివర్తంతే=తిరిగిరారో, తత్=అట్టి, మమ=నాయొక్క, ధామ=స్థానము, పరమం=శ్రేష్ఠమైనది.

ఈ అవ్యక్తమునే అక్షరము అనియు అందురు. ఇదియే పరమగతి అనియుఅందురు. ఈ సనాతన - అవ్యక్తమును అనగా నా పరంధామమును చేరినవారు మఱల తిరిగిరారు.

22 పురుషః స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్వనన్యయా ।

యస్యాంతఃస్థాని భూతాని యేన సర్వమిదం తతమ్ ॥

పురుషః-సః-పరః-పార్థ-భక్త్యా-లభ్యః-తు-అనన్యయా

యస్య-అంతఃస్థాని-భూతాని-యేన-సర్వం- ఇదం-తతం

పార్థ=అర్జునా, భూతాని = భూతములు, యస్య= ఎవనియొక్క, అంతఃస్థాని=లోపలనున్నవో, యేన= ఎవనిచేత, సర్వం= సమస్తమైన, ఇదం= ఈ జగత్తు, తతం=వ్యాప్తమైనదో, సః= ఆ, పరః= ఉత్తముడైన, పురుషః= పురుషుడు, అనన్యయా = ఏకాగ్రమైన, భక్త్యా తు = భక్తి చేతనే, లభ్యః=పొందదగినవాడు.

ఓ పార్థా! సమస్త ప్రాణులు ఆపరమాత్మ యందే అంతర్గతములై యున్నవి. ఆ పరమాత్మచేతనే ఈ జగత్తంతయు వ్యాప్తమై ఉన్నది. అట్టి - సనాతన - అవ్యక్త పరమ పురుషుడు అనన్యభక్తి ద్వారా మాత్రమే లభ్యముకాగలడు.

23 యత్ర కాలే త్వనావృత్తిమ్ ఆవృత్తిం చైవ యోగినః ।

ప్రయాతా యాంతి తం కాలం వక్ష్యామి భరతర్షభ ॥

యత్ర-కాలే-తు-అనావృత్తిం- ఆవృత్తిం-చ- ఏవ-యోగినః

ప్రయాతాః-యాంతి-తం-కాలం-వక్ష్యామి-భరతర్షభ

భరతర్షభ=అర్జునా, యత్ర= ఏ, కాలే తు = కాలమునందైతే, ప్రయాతాః= గతించిన, యోగినః=యోగులు, అనావృత్తిం= జన్మ రాహిత్యమును, యత్ర = ఏ, కాలే = కాలమునందు, ప్రయాతాః= గతించిన, ఆవృత్తిం చ ఏవ= పునర్జన్మమును, యాంతి= పొందుచున్నారో, తం= ఆ, కాలం=కాలమును, వక్ష్యామి= చెప్పుచున్నాను.

ఓ భరతశ్రేష్ఠా! ఏ కాలమునందు దేహత్యాగమును చేసిన యోగులు తిరిగిరాని గతిని చేరుదురో, మఱియు ఏకాలమునందు దేహత్యాగము చేసినవారు తిరిగివచ్చు గతిని పొందుదురో అటువంటి కాలములను, అనగా రెండు మార్గములను చెప్పుచున్నాను.

24 అగ్నిర్జ్యోతిరహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ ।

తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః ॥

అగ్నిః-జ్యోతిః-అహః-శుక్లః-షణ్మాసాః- ఉత్తరాయణం

తత్ర-ప్రయాతాః-గచ్ఛంతి-బ్రహ్మ-బ్రహ్మవిదః-జనాః

అగ్నిః=అగ్నియును, జ్యోతిః=తేజమును, అహః=పగలును, శుక్లః= శుక్లపక్షమును, షణ్మాసాః= ఆరుమాసములునుగల, ఉత్తరాయణం= ఉత్తరాయణమును, తత్ర = ఆ కాలమునందు, ప్రయాతాః= చనిపోయిన, బ్రహ్మవిదః= బ్రహ్మవేత్తలగు, జనాః= జనులు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమును, గచ్ఛంతి= పొందుచున్నారు.

బ్రహ్మవేత్తలైన యోగులు జ్యోతిర్మయమార్గముద్వారా బ్రహ్మపదప్రాప్తి నందుదురు. ఈ జ్యోతిర్మయ మార్గమునకు అధిదేవత అగ్ని. దేహత్యాగము చేసిన ఆ యోగులను క్రమముగా పగలు శుక్లపక్ష ఉత్తరాయణ - అభిమాన దేవతలు కొనిపోయి, పరమపదమును చేర్చుదురు.

25 ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్ ।

తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతిః యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥

ధూమః-రాత్రిః-తథా-కృష్ణః-షణ్మాసాః-దక్షిణాయనం

తత్ర-చాంద్రమసం-జ్యోతిః-యోగీ-ప్రాప్య-నివర్తతే

ధూమః=ధూమము, రాత్రిః=రాత్రి, తథా= ఆ రీతిగనే, కృష్ణః=కృష్ణపక్షము, షణ్మాసాః= ఆరుమాసములుగల, దక్షిణాయనం=దక్షిణాయనమును, యోగీ=యోగి, తత్ర = ఆ మార్గమునందు, చాంద్రమసం= చంద్రసంబంధమైన, జ్యోతిః=జ్యోతిని, ప్రాప్య=పొంది, నివర్తతే= పునర్జన్మము నెత్తుచున్నాడు.

అట్లే సకామకర్మయోగులు ధూమ్రమార్గముద్వారా స్వర్గాదిలోకములను చేరుదురు. దేహత్యాగము చేసిన ఈ కర్మయోగులను క్రమముగా రాత్రి, కృష్ణపక్ష, దక్షిణాయన - అభిమానదేవతలు కొనిపోయి, స్వర్గాదిలోకము లను చేర్చుదురు. వారు అచట చాంద్రమసజ్యోతిని పొంది, అనగా తమశుభకర్మ ఫలములను అనుభవించి, తిరిగి పున ర్జన్మ నెత్తుచున్నారు.

26 శుక్లకృష్ణే గతీ హ్యేతే జగతః శాశ్వతే మతే ।

ఏకయా యాత్యనావృత్తిమ్ అన్యయావర్తతే పునః ॥

శుక్లకృష్ణే-గతీ-హి- ఏతే-జగతః-శాశ్వతే- మతే

ఏకయా-యాతి-అనావృత్తిం-అన్యయా- ఆవర్తతే-పునః

శుక్లకృష్ణే= శుక్లకృష్ణములైన, ఏతే = ఈ , గతీ హి = గతులు, జగతః=జగత్తునకు, శాశ్వతే= శాశ్వతములని, మతే = తలంపబడుచున్నవి, ఏకయా= ఒక మార్గముచే, అనావృత్తిం= జన్మరాహిత్యమును, యాతి= పొందుచున్నాడు, అన్యయా= రెండవ మార్గముచే, పునః=తిరిగి, ఆవర్తతే= జన్మించుచున్నాడు.

ఈ రెండు మార్గములకును శుక్ల, కృష్ణమార్గములనియు వ్యవహారము గలదు. ఇవి సనాతనములు, శుక్లమార్గమున వెళ్లువారు పరమగతిని పొంది తిరిగిరారు. కృష్ణమార్గమున వెళ్ళువారు తిరిగివచ్చి జననమరణచక్రములో పడుదురు.

27 నైతే సృతీ పార్థ జానన్ యోగీ ముహ్యతి కశ్చన ।

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు యోగయుక్తో భవార్జున ॥

న- ఏతే-సృతీ-పార్థ-జానన్-యోగీ-ముహ్యతి-కశ్చన

తస్మాత్-సర్వేషు-కాలేషు-యోగయుక్తః-భవ-అర్జున

పార్థ=అర్జునా, ఏతే= ఈ రెండైన, సృతీ= మార్గములను, జానన్=తెలిసిన, యోగీ = యోగి, కశ్చన= ఎవడును, న ముహ్యతి= మోహమునొందడు, తస్మాత్=అందువలన, సర్వేషు= సమస్తమైన, కాలేషు= కాలముల యందును, అర్జున=అర్జునా, యోగయుక్తః= యోగయుక్తుడవు, భవ=కమ్ము.

పార్థా ! ఈ విధముగా ఈ రెండు మార్గముల తత్త్వములను తెలిసికొన్నయోగి మోహమునపడడు. కావున అన్నికాలముల యందును నీవు యోగివి కమ్ము.

28 వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు చైవ

దానేషు యత్పుణ్యఫలం ప్రదిష్టమ్ ।

అత్యేతి తత్సర్వమిదం విదిత్వా

యోగీ పరం స్థానముపై తిచాద్యమ్ ॥

వేదేషు-యజ్ఞేషు-తపఃసు-చ- ఏవ దానేషు-యత్-పుణ్యఫలం-ప్రదిష్టం

అత్యేతి-తత్-సర్వం- ఇదం- విదిత్వా యోగీ-పరం-స్థానం- ఉపైతి-చ- ఆద్యం.

యోగీ=యోగి, ఇదం= దీనిని, విదిత్వా=గ్రహించి, వేదేషు= వేదముల యందును, యజ్ఞేషు = యజ్ఞములయందును, తపఃసు= తపముల యందును, దానేషు చ ఏవ= దానములయందునుగూడ, యత్= ఏ, పుణ్యఫలం= పుణ్యఫలము, ప్రదిష్టం= చెప్పబడినదో, తత్= ఆ , సర్వం= సర్వమును, అత్యేతి= అతిక్రమించుచున్నాడు, ఆద్యం మొదటిదైనదియును, పరం= ఉన్నతమైనదియునగు, స్థానం= స్థానమును, ఉపైతి చ = పొందుచున్నాడు.

ఈ తత్త్వరహస్యమును ఎఱిగిన యోగి వేదపఠనమువలనను, యజ్ఞదాన తపశ్చర్యాదుల వలనను కలుగు పుణ్యఫలమును మించి నిస్సందేహముగా ఉత్కృష్టమైన బ్రహ్మపదమును పొందుచున్నాడు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే అక్షరపరబ్రహ్మయోగో నామ

అష్టమోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ నవమోఽధ్యాయః - రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 ఇదం తు తే గుహ్యతమం ప్రవక్ష్యామ్యనసూయవే ।

జ్ఞానం విజ్ఞానసహితం యద్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥

ఇదం-తు-తే-గుహ్యతమం-ప్రవక్ష్యామి-అనసూయవే

జ్ఞానం-విజ్ఞానసహితం-యత్-జ్ఞాత్వా-మోక్ష్యసే-అశుభాత్

యత్ = దేనిని, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, అశుభాత్= అశుభకరమగు సంసార బంధము నుండి, మోక్ష్యసే= విడివడగలవో, గుహ్యతమం = అతి రహస్యమైన, విజ్ఞానసహితం= అనుభవ జ్ఞానముతో కూడుకొనిన, ఇదం = ఈ, జ్ఞానం= జ్ఞానమును, అనసూయవే =అసూయలేని, తే = నీకొరకు, ప్రవక్ష్యామి = చెప్పుచున్నారు.

శ్రీ భగవానుడు ఇట్లు పలికెను - ఓ అర్జునా ! నీవు దోషదృష్టిలేని భక్తుడవు. కనుక నీవు రహస్యమైన జ్ఞానమును మఱల వివరముగా చెప్పుచున్నాను. దీనిని తెలిసికొని నీవు ఈ దుఃఖరూపసంసారమునుండి ముక్తుడవు కాగలవు.

2 రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్రమిదముత్తమమ్ ।

ప్రత్యక్షావగమం ధర్మ్యం సుసుఖం కర్తుమవ్యయమ్ ॥

రాజవిద్యా-రాజగుహ్యం-పవిత్రం- ఇదం- ఉత్తమం

ప్రత్యక్షావగమం-ధర్మ్యం-సుసుఖం-కర్తుం-అవ్యయం

ఇదం = ఈ బ్రహ్మ జ్ఞానము, రాజవిద్యా= విద్యలలో రాజైనది, రాజగుహ్యం = రహస్యములలో అతిరహస్యమైనది, ఉత్తమం= ఉత్తమమైనది, పవిత్రం= పవిత్రమైనది, ప్రత్యక్షావగమం= ప్రత్యక్షానుభవముచే గ్రహించదగినది, ధర్మ్యం = ధర్మము తప్పనిది, కర్తుం = చేయుటకు, సుసుఖం= మిక్కిలి సులభమైనది, అవ్యయం= నాశరహితమైనది.

ఈ బ్రహ్మజ్ఞానము విద్యలకు తలమానికము. సమస్త గోప్యవిషయములకును శిరోభూషణము. అతి పవిత్రము. ఉత్తమోత్తమము. ప్రత్యక్షఫలదాయకము. ధర్మయుక్తము, సాధన చేయుటకు మిక్కిలి సులువైనది.

3 అశ్రద్ధధానాః పురుషా ధర్మస్యాస్య పరంతప ।

అప్రాప్య మాం నివర్తంతే మృత్యుసంసారవర్త్మని ॥

అశ్రద్ధధానాః-పురుషాః-ధర్మస్య-అస్య-పరంతప

అప్రాప్య-మాం-నివర్తంతే-మృత్యుసంసారవర్త్మని

పరంతప = అర్జునా, అస్య= ఈ, ధర్మస్య = ధర్మము నందు, అశ్రద్ధధానాః= శ్రద్ధలేని, పురుషాః= పురుషులు, మాం = నన్ను, అప్రాప్య = పొందక, మృత్యుసంసారవర్త్మని = మృత్యురూపమైన సంసార మార్గమునందు, నివర్తంతే= మరలుచున్నారు.

ఓ పరంతపా ! ఈ ధర్మమార్గమునందు విశ్వాసములేని పురుషులు నన్ను పొందజాలరు. కనుక వారు మృత్యురూప సంసారచక్రమునందు మళ్ళీ మళ్ళీ పడుచు న్నారు.

4 మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా ।

మత్‌స్థాని సర్వభూతాని న చాహం తేష్వవస్థితః ॥

మయా-తతం- ఇదం- సర్వం-జగత్-అవ్యక్తమూర్తినా

మత్‌స్థాని-సర్వభూతాని-న-చ-అహం-తేషు-అవస్థితః

అవ్యక్తమూర్తినా= ఇంద్రియ గోచరము గాని, మయా= నాచేతను, ఇదం= ఈ, సర్వం= సమస్తమైన, జగత్= ప్రపంచము, తతం= వ్యాప్తమైనది, సర్వభూతాని = సర్వభూతములును, మత్థ్సాని = నాయందున్నవి, తేషు = వానియందు, అహం= నేను, నచ అవస్థితః= ఉన్నవాడను కాను.

నిరాకారపరబ్రహ్మనైన నాచేతనే ఈ జగత్తంతయును వ్యాపించబడియున్నది. ప్రాణులన్నియును నాయందే యున్నవి. కాని వాస్తవముగా నేను వాటియందు లేను.

5 న చ మత్స్థాని భూతాని పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ।

భూతభృన్న చ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః ॥

న-చ-మత్‌స్థాని-భూతాని-పశ్య-మే-యోగం- ఐశ్వరం

భూతభృత్-న-చ-భూతస్థః-మమ- ఆత్మా- భూతభావనః

భూతాని=ప్రాణులన్నియు, న చ మత్‌స్థాని = నాయందు లేవు, మే= నాయొక్క, ఐశ్వరం= ఈశ్వరసంబంధమైన, యోగం చ = యోగమును, పశ్య = చూడుము, మమ = నాయొక్క, ఆత్మా = ఆత్మ, భూతభృత్ = భూతములను భరించునట్టిది, భూతభావనః= భూతములను రక్షించునది, భూతస్థః న చ = భూతముల యందుండునది కాదు.

ఈ ప్రాణులన్నియును నాలో స్థిరముగా లేవు. ఈశ్వరీయమైన నా యోగశక్తిని చూడుము. ఈ భూతములనన్నింటిని సృష్టించునదియు, పోషించునదియు నేనేయైనను యథార్థముగా నా ఆత్మ భూతములయందు ఉండునది గాదు.

6 యథాకాశస్థితో నిత్యం వాయుః సర్వత్రగో మహాన్ ।

తథా సర్వాణి భూతాని మత్స్థానీత్యుపధారయ ॥

యథా- ఆకాశస్థితః-నిత్యం-వాయుః-సర్వత్రగః-మహాన్

తథా-సర్వాణి-భూతాని-మత్స్థాని- ఇతి- ఉపధారయ

సర్వత్రగః= సర్వవ్యాపియును, మహాన్= గొప్పదియును, వాయుః= వాయువు, నిత్యం = నిత్యము, యథా= ఏరీతిని, ఆకాశస్థితః= ఆకాశము నందున్నదో, తథా = ఆ రీతిని, సర్వాణి = సమస్తములైన, భూతాని = భూతములు, మత్స్థాని ఇతి = నాయందున్నవని, ఉపధారయ = గ్రహించుము.

ఆకాశమునుండి ఉత్పన్నమై, సర్వత్ర సంచరించుచున్న విస్తృతమైన వాయువు సర్వదా ఆకాశమునందే స్థితమై యుండును. అట్లే నా సంకల్పము ద్వారా ఉత్పన్నమైన భూతములు (ప్రాణులు) అన్నియును నాయందే ఉన్నవని గ్రహించుము.

7 సర్వభూతాని కౌంతేయ ప్రకృతిం యాంతి మామికామ్ ।

కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్ ॥

సర్వభూతాని-కౌంతేయ-ప్రకృతిం-యాంతి-మామికాం

కల్పక్షయే-పునః-తాని-కల్పాదౌ-విసృజామి-అహం

కౌంతేయ=అర్జునా, కల్పక్షయే=కల్పాంతము నందు, సర్వభూతాని = సకల భూతములు, మామికాం= నా సంబంధమైన, ప్రకృతిం= మాయను, యాంతి= పొందుచున్నవి,

కల్పాదౌ= కల్పారంభమునందు, తాని= ఆ సర్వభూతములను, పునః=మరల, అహం= నేను, విసృజామి = సృజించుచున్నాను.

ఓ కౌంతేయా ! కల్పాంతమునందు భూతములన్నియును నా ప్రకృతినే చేరును. అనగా ప్రకృతిలో లీనమగును. సృష్టి ఆరంభమున నేను మఱల వాటిని సృ జించుచుందును.

8 ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య విసృజామి పునః పునః ।

భూతగ్రామమిమం కృత్స్నమ్ అవశం ప్రకృతేర్వశాత్ ॥

ప్రకృతిం-స్వాం-అవష్టభ్య-విసృజామి-పునః-పునః

భూతగ్రామం- ఇమం-కృత్స్నం-అవశం-ప్రకృతేః-వశాత్

స్వాం= స్వకీయమైన, ప్రకృతిం= ప్రకృతిని, అవష్టభ్య= అవలంబించి, అవశం=పరతంత్రమైన, ఇమం= ఈ, కృత్స్నం= సమస్తమైన, భూతగ్రామం=భూతసమూహమును, పునః పునః = మరల మరల, ప్రకృతే = ప్రకృతియొక్క, వశాత్ = వశముచే, విసృజామి = సృజించుచున్నాను.

తమతమ స్వభావవశమున పరతంత్రమైయున్న భూత సముదాయమును నాప్రకృతినాశ్రయించి మాటిమాటికి వాటి కర్మానుసారము మరల మరల పుట్టించుచున్నాను.

9 న చ మాం తాని కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ ।

ఉదాసీనవదాసీనమ్ అసక్తం తేషు కర్మసు ॥

న-చ-మాం-తాని-కర్మాణి-నిబధ్నంతి-ధనంజయ

ఉదాసీనవత్- ఆసీనం-అసక్తం-తేషు-కర్మసు

ధనంజయా=అర్జునా, తేషు= ఆ, కర్మసు = కర్మలయందు, అసక్తం= సంగము లేనివాడను, ఉదాసీనవత్ = ఉదాసీనుడను, ఆసీనం చ = ఉన్నవాడనైన, మాం = నన్ను, తాని = ఆ, కర్మాణి = కర్మలు, న నిబధ్నంతి = బంధింపవు.

ఓ అర్జునా ! ఆ సృష్ట్యాది కర్మలయందు సంగములేక ఉదాసీనునివలెనున్న నన్ను ఆ కర్మలు బంధింపవు.

10 మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిః సూయతే సచరాచరమ్ ।

హేతునానేన కౌంతేయ జగద్విపరివర్తతే ॥

మయా-అధ్యక్షేణ-ప్రకృతిః-సూయతే-సచరాచరం

హేతునా-అనేన-కౌంతేయ-జగత్-విపరివర్తతే

కౌంతేయ = అర్జునా, అధ్యక్షేణ=అధ్యక్షుడనైన, మయా= నాచేత, ప్రకృతిః=ప్రకృతి, సచరాచరం= చరాచరములును, సూయతే= ప్రసవించుచున్నది, అనేన= ఈ, హేతునా= కారణముచే, జగత్ = జగత్తు, విపరివర్తతే = ప్రవర్తించుచున్నది.

ఓ అర్జునా ! సాక్షిభూతుడనైన నా అధ్యక్షతన ప్రకృతి ఈ చరాచరజగత్తును సృష్ఠించుచున్నది. ఈ కారణము వలననే జగత్తు పరిభ్రమించుచున్నది.

11 అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్ ।

పరం భావమజానంతో మమ భూతమహేశ్వరమ్ ॥

అవజానంతి-మాం-మూఢాః-మానుషీం-తనుం- ఆశ్రితం

పరం-భావం-అజానంతః-మమ-భూతమహేశ్వరం

మమ=నాయొక్క, పరం= ఉత్తమమైన, భావం = భావమును, భూతమహేశ్వరం = భూతముల నియంతను, అజానంతః= తెలియని, మూఢాః= మూఢులు, మానుషీం=

మానవ సంబంధమైన, తనుం= దేహమును, ఆశ్రితం= ఆశ్రయించిన, మాం = నన్ను, అవజానంతి = అవమానించుచున్నారు.

నా పరమభావమును ఎఱుగని మూఢులు సర్వప్రాణులకును మహేశ్వరుడను (ప్రభువును) ఐన నన్ను లోకకల్యాణమునకై అవతారములను ఎత్తిన కారణమున సామాన్య మానవునిగా భావించి, నన్ను అలక్ష్యము చేయుచున్నారు.

12 మోఘాశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః ।

రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః ॥

మోఘాశాః-మోఘకర్మాణః-మోఘజ్ఞానాః-విచేతసః

రాక్షసీం- ఆసురీం-చ- ఏవ-ప్రకృతిం-మోహినీం-శ్రితాః

మోఘాశాః= వ్యర్థములైన ఆశలు కలవారు, మోఘకర్మాణః= వ్యర్థములైన కర్మలు గలవారు, మోఘజ్ఞానాః= వ్యర్థములైన జ్ఞానము గలవారు, విచేతసః= అజ్ఞానులు, మోహినీం=మోహజనితమైన, రాక్షసీం= రాక్షస సంబంధమైనట్టి, ఆసురీం చ = అసుర సంబంధమైనట్టియు, ప్రకృతిం ఏవ = స్వభావమునే, శ్రితాః= ఆశ్రయించినవారగుచున్నారు.

వ్యర్థములైన ఆశలచే, కర్మలచే, విపరీత జ్ఞానముచే నిక్షిప్తములైన మనస్సులుగల అజ్ఞానులు రాక్షసీ - ఆసురీ - మోహినీ స్వభావములను పొందుచున్నారు.

13 మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః ।

భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్ ॥

మహాత్మానః-తు-మాం-పార్థ-దైవీం-ప్రకృతిం- ఆశ్రితాః

భజంతి-అనన్యమనసః-జ్ఞాత్వా- భూతాదిం-అవ్యయం

పార్థ=అర్జునా, మహాత్మానః తు = మహాత్ములైతే, దైవీం= సాత్త్వికమైన, ప్రకృతిం=స్వభావమును, ఆశ్రితాః= ఆశ్రయించిన వారగుచు, భూతాదిం = జగత్తునకు కారణమైన, మాం = నన్ను, అవ్యయం= నాశము లేని వానినిగ, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొని, అనన్యమనసః= ఏకాగ్రచిత్తులై, భజంతి = భజించుచున్నారు.

కాని ఓ పార్థా ! దైవీప్రకృతిని ఆశ్రయించిన మహాత్ములైతే నన్ను సకల ప్రాణులకు మూలకారణముగను, అవ్యయునిగను (అక్షరస్వరూపునిగను) తెలిసికొని, నిశ్చలమనస్కులై నిరంతరము నన్నే భజించుచున్నారు.

14 సతతం కీర్తయంతో మాం యతంతశ్చ దృఢవ్రతాః ।

సమస్యంతశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ॥

సతతం-కీర్తయంతః-మాం-యతంతః-చ-దృఢవ్రతాః

నమస్యంతః-చ-మాం-భక్త్యా-నిత్యయుక్తాః- ఉపాసతే

సతతం= ఎల్లప్పుడును, మాం = నన్ను, కీర్తయంతః చ = సంకీర్తనము చేయువారు, యతంతః= ప్రయత్నించువారు, దృఢవ్రతాః= దృఢమైన వ్రతములు చేయువారు, భక్త్యా= భక్తిచేత, నమస్యంతః చ = నమస్కరించెడి వారునునైన, నిత్యయుక్తాః= నిత్యయోగులు, మాం = నన్ను, ఉపాసతే = సేవించుచున్నారు.

ఆ దృఢవ్రతులైన భక్తులు నా నామగుణములను నిరంతరము కీర్తింతురు. నన్ను చేరుటకు యత్నింతురు. పదేపదే నాకు ప్రణమిల్లుదురు. సర్వదా నా ధ్యానమునందే నిమగ్నులయ్యెదరు. అనన్య భక్తితో నన్ను సేవించుచున్నారు.

15 జ్ఞానయజ్ఞేన చాప్యన్యే యజంతో మాముపాసతే ।

ఏకత్వేన పృథక్త్వేన బహుధా విశ్వతోముఖమ్ ॥

జ్ఞానయజ్ఞేన-చ-అపి-అన్యే-యజంతః-మాం- ఉపాసతే

ఏకత్వేన-పృథక్త్వేన-బహుధా-విశ్వతోముఖం

అన్యే చ అపి= మరికొందరు, విశ్వతోముఖం= విశ్వరూపుడనైన, మాం = నన్ను, జ్ఞానయజ్ఞేన = జ్ఞానయజ్ఞముచేత, ఏకత్వేన= ఏకముగను, పృథక్త్వేన= భిన్నముగను, బహుధా=అనేక విధములుగను, యజంతః= పూజించుచు, ఉపాసతే= ఉపాసించు చున్నారు.

మఱికొందరు జ్ఞానులు నిర్గుణనిరాకార బ్రహ్మనైన నన్ను జ్ఞానయజ్ఞము ద్వారా అభేదభావముతో ఉపాసించుచుందురు. మఱికొందరు అనంత రూపములతో ఒప్పెడి నా విరాట్ స్వరూపమును ద్వైత భావముతో పూజించుచున్నారు.

16 అహం క్రతురహం యజ్ఞః స్వధాహమహమౌషధమ్ ।

మంత్రోఽహమహమేవాజ్యమ్ అహమగ్నిరహం హుతమ్ ॥

అహం-క్రతుః-అహం-యజ్ఞః-స్వధా-అహం-అహం- ఔషధం

మంత్రః-అహం-అహం- ఏవ- ఆజ్యం-అహం-అగ్నిః-అహం-హుతం

అహం=నేను, క్రతుః=క్రతువును, అహం=నేను, యజ్ఞః=యజ్ఞమును, అహం=నేను, స్వధా= పిండమును, అహం=నేను, ఔషధం= ఔషధమును, అహం=నేను, మంత్రః= మంత్రమును, అహం=నేను, ఆజ్యం= హవిస్సును, అహం= నేను, అగ్నిః= అగ్నిహోత్రమును, అహం ఏవ=నేనే, హుతం= హోమకర్మను.

నేనే క్రతువును. నేనే యజ్ఞమును, పిండమును నేనే, ఓషధులును నేనే. నేనే మంత్రమును, నేనేహవిస్సును. నేనే అగ్నిని. హోమరూప కర్మమును నేనే అయి యున్నాను.

17 పితాహమస్య జగతో మాతా ధాతా పితామహః ।

వేద్యం పవిత్రమోంకార ఋక్సామ యజురేవ చ ॥

పితా-అహం-అస్య-జగతః-మాతా-ధాతా-పితామహః

వేద్యం-పవిత్రం- ఓంకారః ఋక్-సామ-యజుః- ఏవ-చ

అస్య= ఈ, జగతః= జగత్తునకు, అహం= నేను, పితా= తండ్రిని, మాతా= తల్లిని, ధాతా= సృష్టికర్తను, పితామహః= తాతను, వేద్యం= తెలిసికొనదగిన, పవిత్రం = పవిత్రమైన, ఓంకారః= ప్రణవమును, ఋక్సామ యజురేవ చ = ఋగ్వేద , సామవేద యజుర్వేదములును.

ఈ సమస్త జగత్తునకు ధాతను అనగా ధరించువాడను, అట్లే కర్మలఫలములను ఇచ్చువాడను నేనే. తల్లియును, తండ్రియును, తాతయును నేనే. తెలిసికొనదగిన వాడనూ నేనే. పవిత్రుడను, ఓంకారమును నేనే. ఋక్సామ యజుర్వేదములును నేనే.

18 గతిర్భర్తా ప్రభుః సాక్షీ నివాసః శరణం సుహృత్ ।

ప్రభవః ప్రలయః స్థానం నిధానం బీజమవ్యయమ్ ॥

గతిః-భర్తా-ప్రభుః-సాక్షీ-నివాసః-శరణం-సుహృత్

ప్రభవః-ప్రలయః-స్థానం-నిధానం-బీజం-అవ్యయం

గతిః=గతిని, భర్తా= భరించువాడను, ప్రభుః=ప్రభువును, సాక్షీ=సాక్షిని, నివాసః= నివాసమును, శరణం= ఆశ్రయమును, సుహృత్ = మిత్రుడను, ప్రభవః=సృష్టికర్తను, ప్రలయః= వినాశకరుడను, స్థానం=స్థితికర్తను, నిధానం= నిక్షేపమును, అవ్యయం= నాశములేని, బీజం=మూలకారణమును.

పరమగతియైన పరమధామమును, జగత్తును భరించి, పోషించువాడను నేనే. అందరకిని స్వామిని, అందరి శుభాశుభములను చూచువాడను నేనే, అందరికిని నివాసస్థానమును, శరణుపొందదగినవాడను నేనే. ప్రత్యుపకారమును ఆసింపక

హితమొనర్చువాడను, అందటి ఉత్పత్తిప్రళయములకు హేతువును, వారి స్థితికి ఆధారమును, నిధానమును, అవ్యయ బీజమును నేనే.

19 తపామ్యహమహం వర్షం నిగృహ్ణామ్యుత్సృజామి చ ।

అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సదసచ్చాహమర్జున ॥

తపామి-అహం-అహం-వర్షం-నిగృహ్ణామి- ఉత్సృజామి-చ

అమృతం-చ- ఏవ-మృత్యుః-చ-సత్-అసత్-చ-అహం-అర్జున

అర్జున=అర్జునా, అహం= నేను, తపామి = తపింపజేయుచున్నాను, అహం= నేను, వర్షం= వర్షమును, నిగృహ్ణామి= నిలుపుచున్నాను, ఉత్సృజామి చ = కురిపించుచున్నాను, అమృతం చ = అమృతమును, మృత్యుః చ = మృత్యువును, సత్ = సత్తును, అసత్ చ = అసత్తును, అహం ఏవ= నేనే.

ఓ అర్జునా ! సూర్యరూపమున నేనే తపించుచున్నాను. సముద్రముల నుండి నీటిని గ్రహించి, వర్షరూపమున మఱల వదలెదను. అమృతమును, మృత్యువును గూడ నేనే. సత్తును (శాశ్వతమైన ఆత్మను) అసత్తును (నశ్వరమైన సమస్త వస్తుజాలమును)గూడ నేనే.

20 త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపా యజ్ఞైరిష్ట్వా స్వర్గతిం ప్రార్థయంతే ।

తే పుణ్యమాసాద్య సురేంద్రలోకమ్ అశ్నంతి దివ్యాన్ దివి దేవభోగాన్ ॥

త్రైవిద్యాః-మాం-సోమపాః-పూతపాపాః-యజ్ఞైః - ఇష్ట్వా-స్వర్గతిం- ప్రార్థయంతే

తే-పుణ్యం- ఆసాద్య-సురేంద్రలోకం- అశ్నన్తి-దివ్యాన్ -దివి- దేవభోగాన్

త్రైవిద్యాః= వేదాధ్యయనపరులు, యజ్ఞైః = యజ్ఞములచేతను, మాం=నన్ను, ఇష్ట్వా=పూజించి, సోమపాః=సోమపానము చేసినవారై, పూతపాపాః= శుద్ధిచేయబడిన పాపములు గలవారై, స్వర్గతిం= స్వర్గలోక స్థితిని, ప్రార్థయంతే= ప్రార్థించుచున్నారు,

తే=వారు, పుణ్యం=పుణ్యప్రదమైన, సురేంద్రలోకం= దేవేంద్రలోకమును, ఆసాద్య= పొంది, దివి=స్వర్గమునందు, దివ్యాన్= దివ్యములైన, దేవభోగాన్= దేవతా భోగములను, అశ్నంతి= అనుభవించుచున్నారు.

ఋగ్యజుస్సామవేదములచే ప్రోక్తములైన సకామకర్మలను చేయువారును, సోమరసపానము చేయువారును, పాపరహితులై యజ్ఞములద్వారా నన్ను సేవించి, స్వర్గప్రాప్తిని కోరుచుందురు. అట్టి పురుషులు తమ పుణ్యఫలరూపమైన స్వర్గలోకమును పొందుదురు. అచ్చటి దివ్యములైన దేవతాభోగములను అనుభవించుచున్నారు.

21 తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి ।

ఏవం త్రయీధర్మమనుప్రపన్నా గతాగతం కామకామా లభంతే ॥

తే-తం-భుక్త్వా-స్వర్గలోకం-విశాలం-క్షీణే-పుణ్యే-మర్త్యలోకం-విశంతి

ఏవం-త్రయీధర్మం-అనుప్రపన్నాః-గతాగతం-కామకామాః-లభంతే

తే=వారు, తం= ఆ, విశాలం= విస్తారమైన, స్వర్గలోకం= స్వర్గలోక సౌఖ్యములను, భుక్త్వా= అనుభవించి, పుణ్యే= పుణ్యము, క్షీణే= క్షీణించగా, మర్త్యలోకం= మానవ లోకమును, విశంతి= ప్రవేశించుచున్నారు, ఏవం= ఈ రీతిగాను, త్రయీధర్మం= సకామ కర్మమును, అనుప్రపన్నాః= అనుష్ఠించెడివారలు, కామకామాః= కోరికలు గలవారై, గతాగతం= జననమరణములను, లభంతే= పొందుచున్నారు.

ఆ విశాలస్వర్గమునందు భోగములను అనుభవించి, పుణ్యములు అయిపోగానే (క్షీణింపగానే) మఱల మర్త్యలోకమున ప్రవేశింతురు. ఈ విధముగ స్వర్గప్రాప్తి సాధనములైన వేదత్రయవిహితసకామకర్మలను ఆశ్రయించు వారు, భోగములను ఆసించుచూ స్వర్గమర్త్యలోకముల మధ్య రాకపోకలు సాగించుచుందురు. అనగా పుణ్య ప్రభావముచే స్వర్గమునకు పోవుదురు. పుణ్యము క్షీణింపగనే తిరిగి మానవలోకమున జన్మించుచున్నారు.

22 అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।

తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥

అనన్యాః-చింతయంతః-మాం-యే-జనాః-పర్యుపాసతే

తేషాం-నిత్యాభియుక్తానాం-యోగక్షేమం-వహామి-అహం

అనన్యాః=అన్యచింతలులేక, మాం=నన్ను, యే= ఎట్టి, జనాః= జనులు, చింతయంతః= స్మరించుచున్నవారై, పర్యుపాసతే = సేవించుచున్నారో, నిత్యాభియుక్తానాం= నిత్యము నాయందు ఏకీభావము కలిగిన, తేషాం= వారలయొక్క, యోగక్షేమం= యోగక్షేమములను, అహం=నేను, వహామి= వహించుచున్నాను.

పరమేశ్వరుడనైన నన్నే నిరంతరము అనన్య భక్తితో చింతనచేయుచు, నిష్కామ భావముతో సేవించువారియోగ క్షేమములను నేనే వహించుచుందును.

23 యేఽప్యన్యదేవతా భక్తా యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః ।

తేఽపి మామేవ కౌంతేయ యజంత్యవిధిపూర్వకమ్ ॥

యే-అపి-అన్యదేవతాః-భక్తాః-యజంతే-శ్రద్ధయా-అన్వితాః

తే-అపి-మాం- ఏవ-కౌంతేయ- యజంతి-అవిధిపూర్వకం

కౌంతేయ=అర్జునా, యే అపి= ఎవరయితే, అన్యదేవతాః= ఇతర దేవతల, భక్తాః= భక్తులై, శ్రద్ధయా = శ్రద్ధతో, అన్వితాః= కూడినవారై, యజంతే= ఉపాసించుచున్నారో, తే అపి= వారును, మాం ఏవ= నన్నే, అవిధిపూర్వకం= క్రమముతప్పి, యజంతి= పూజించుచున్నారు.

ఓ అర్జునా ! శ్రద్ధాన్వితులైన సకామ భక్తులు ఇతరదేవతలను పూజించినప్పటికిని వారు నన్ను పూజించినట్లే. కాని వారిపూజలు అవిధి పూర్వకములైనవి. అనగా అజ్ఞానముతో కూడినవి.

24 అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ ।

న తు మామభిజానంతి తత్త్వేనాతశ్చ్యవంతి తే ॥

అహం-హి-సర్వయజ్ఞానాం-భోక్తా-చ-ప్రభుః- ఏవ-చ

న-తు-మాం-అభిజానంతి-తత్త్వేన-అతః-చ్యవంతి-తే

అహం హి=నేను, సర్వయజ్ఞానాం = సమస్త యజ్ఞములకు, భోక్తా చ = భోక్తను, ప్రభుః ఏవ చ = ప్రభువునుకూడా, తు = అయినను, తే=వారు, మాం = నన్ను, తత్త్వేన = తాత్త్వికముగ, న అభిజానంతి = ఎరుగరు, అతః= అందుచేత, చ్యవంతి= పతనమగుదురు.

ఏలనన సకల యజ్ఞములకును భోక్తను, స్వామిని గూడ నేనే. వారు నా పరమేశ్వర తత్త్వమును ఎఱుంగరు. కావున పతనమగు చున్నారు. (పునర్జన్మ పొందుచున్నారు).

25 యాంతి దేవవ్రతా దేవాన్ పితౄన్ యాంతి పితృవ్రతాః।

భూతాని యాంతి భూతేజ్యా యాంతి మద్యాజినోఽపి మామ్ ॥

యాంతి-దేవవ్రతాః-దేవాన్-పితౄన్-యాంతి-పితృవ్రతాః

భూతాని-యాంతి-భూతేజ్యాః-యాంతి-మద్యాజినః- అపి-మాం

దేవవ్రతాః=దేవతల నారాధించువారు, దేవాన్=దేవతలను, యాంతి= పొందుచున్నారు, పితృవ్రతాః= పితృపూజచేయువారు, పితౄన్= పితరులను, యాంతి= పొందుచున్నారు , భూతేజ్యాః= భూతములను ఆరాధించువారు, భూతాని= భూతములను, యాంతి= పొందుచున్నారు, మద్యాజినః అపి = నన్ను పూజించెడివారు, మాం = నన్ను, యాంతి= పొందుచున్నారు.

దేవతలను పూజించువారు దేవలోకములను చేరుదురు. పితరులను సేవించువారు పితృలోకములకు వెళ్ళుదురు. భూతప్రేతములను అర్చించువారు

భూతప్రేత రూపములను పొందుదురు. నన్ను ఆరాధించు భక్తులు నన్నే పొందుదురు.

26 పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।

తదహం భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥

పత్రం-పుష్పం-ఫలం-తోయం-యః-మే-భక్త్యా-ప్రయచ్ఛతి

తత్-అహం-భక్త్యుపహృతం-అశ్నామి-ప్రయతాత్మనః

యః= ఎవడు, భక్త్యా= భక్తితో, పత్రం- ఆకునో, పుష్పం= పువ్వునో, ఫలం= ఫలమునో, తోయం = ఉదకమునో, మే = నాకు, ప్రయచ్ఛతి= సమర్పించునో, ప్రయతాత్మనః= నిష్కాముడైన అట్టి భక్తునియొక్క, భక్త్యుపహృతం=భక్తి పూర్వకముగా సమర్పింప బడినటువంటి, తత్= దానిని, అహం= నేను, అశ్నామి= భుజించుచున్నాను.

నిర్మలబుద్ధితో, నిష్కామభావముతో పరమభక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమునుగాని, పుష్పమునుగాని, ఫలముగాని జలమును గాని, నేను ప్రత్యక్షముగా ఆరగింతును.

27 యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ ।

యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్ కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥

యత్-కరోషి-యత్-అశ్నాసి-యత్-జుహోషి-దదాసి-యత్

యత్-తపస్యసి-కౌంతేయ-తత్-కురుష్వ-మదర్పణం

కౌంతేయ=అర్జునా, యత్=దేనిని, కరోషి= చేయుచున్నావో, యత్=దేనిని, అశ్నాసి= తినుచున్నావో, యత్=దేనిని, జుహోషి= హోమము చేయుచున్నావో, యత్=దేనిని, దదాసి= దానము చేయుచున్నావో, యత్=దేనిని, తపస్యసి= తపస్సు చేయుచున్నావో, తత్= దానినంతయును, మదర్పణం= నాకర్పింపబడినదానినిగను, కురుష్వ= చేయుము

ఓ కౌంతేయా ! నీవు ఆచరించు కర్మను, భుజించెడి ఆహారమును, హోమముచేయు హవ్యమును, అర్పించుదానమును, ఆచరించు తపస్సును నాకే సమర్పింపుము.

28 శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసే కర్మబంధనైః ।

సన్న్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తో మాముపైష్యసి ॥

శుభాశుభఫలైః- ఏవం-మోక్ష్యసే-కర్మబంధనైః

సంన్యాసయోగయుక్తాత్మా-విముక్తః-మాం- ఉపైష్యసి

ఏవం= ఈ విధముగ, శుభాశుభఫలైః= శుభాశుభఫలములను గలుగజేసెడి, కర్మబంధనైః= కర్మబంధములచేత, మోక్ష్యసే= విముక్తుడవగుదువు, సంన్యాసయోగయుక్తాత్మా= సన్యాసయోగయుక్తుడవై, విముక్తః=విడువ బడినవాడవై, మాం = నన్ను, ఉపైష్యసి= పొందగలవు.

ఈ విధముగా సన్న్యాసయోగమునందు స్థిరచిత్తుడవై, అనగా సమస్తకర్మలను భగవంతుడనైన నాకే సమర్పించి, శుభాశుభఫలరూపకర్మ బంధములనుండి ముక్తుడవయ్యెదవు. పిదప నన్నే పొందగలవు.

29 సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తిన ప్రియః ।

యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహమ్ ॥

సమః-అహం-సర్వభూతేషు-న-మే-ద్వేష్యః-అస్తి-న-ప్రియః

యే-భజంతి-తు-మాం-భక్త్యా-మయి-తే-తేషు-చ-అపి-అహం

అహం=నేను, సర్వభూతేషు= సమస్తభూతములయందును, సమః= సముడను, మే=నాకు, ద్వేష్యః= శత్రువు, న అస్తి = లేడు, ప్రియః= ఇష్టుడును, న = లేడు, యే తు=

ఎవరైతే, మాం = నన్ను, భక్త్యా= భక్తితో, భజంతి= భజించుచున్నారో, తే = వారు, మయి= నాయందు, తేషు చ = వారియందు, అహం అపి= నేనును.

నేను సకలభూతముల (ప్రాణుల) యందును సమభావముతో వ్యాపించియుందును. నాకు అప్రియుడు గాని ప్రియుడు గాని ఎవ్వడును లేడు. కాని నన్ను భక్తితో భజించువారు నాయందేయుందురు. నేనును వారియందు ఉందును.

30 అపి చేత్ సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్ ।

సాధురేవ స మంతవ్యః సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః ॥

అపి-చేత్-సుదురాచారః-భజతే-మాం-అనన్యభాక్

సాధుః- ఏవ-సః-మంతవ్యః-సమ్యక్-వ్యవసితః-హి-సః

సుదురాచారః అపి = మిక్కిలి దురాచారము గలవాడై నను, అనన్యభాక్= అన్యాశ్రయము నభిలషించనివాడై, మాం = నన్ను, భజతే చేత్=భజించునెడల, సః= వాడు, సమ్యక్= చక్కగ, వ్యవసితః హి = స్థిరమైన చిత్తము గలవాడుగాన, సః = అతడు, సాధుః ఏవ= సాధువేయని, మంతవ్యః=తలంపదగినవాడు.

మిక్కిలి దురాచారుడైనను అనన్యభక్తితో నన్ను భజించినచో అతనిని సత్పురుషునిగానే భావింపదగును. ఏలనన యథార్థముగా అతడు నిశ్చయబుద్ధి గలవాడు. అనగా అతడు సాధువే యని గ్రహింపుము.

31 క్షిప్రం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి ।

కౌంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి ॥

క్షిప్రం-భవతి-ధర్మాత్మా-శశ్వత్-శాంతిం-నిగచ్ఛతి

కౌంతేయ-ప్రతి-జానీహి-న-మే-భక్తః-ప్రణశ్యతి

క్షిప్రం=శీఘ్రముగా, ధర్మాత్మా= ధర్మాత్ముడు, భవతి= అగుచున్నాడు, శశ్వత్= స్థిరమైన, శాంతిం= శాంతిని, నిగచ్ఛతి= పొందచున్నాడు, కౌంతేయ= అర్జునా, మే=నాయొక్క, భక్తః= భక్తుడు, న ప్రణశ్యతి ఇతి= నాశముబొందడని, ప్రతిజానీహి = ప్రతిజ్ఞను చేయుము.

కౌంతేయా ! అతడు శీఘ్రముగా ధర్మాత్ముడగును. శాశ్వతమైన పరమశాంతిని పొందును. నా భక్తుడెన్నడును నష్టమునకు గురికాడు అను విషయమును నిశ్చయముగా ఎఱుంగుము.

32 మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్య యే ఽ పి స్యుః పాపయోనయః ।

స్త్రియో వైశ్యాస్తథాశూద్రాః తేఽపి యాంతి పరాం గతిమ్ ॥

మాం-హి-పార్థ-వ్యపాశ్రిత్య-యే-అపి-స్యుః-పాపయోనయః

స్త్రియః-వైశ్యాః-తథా-శూద్రాః-తే-అపి-యాంతి-పరాం-గతి

పార్థ=అర్జునా, యే = ఎవరు, మాం = నన్ను, వ్యపాశ్రిత్య= శరణుబొంది, పాపయోనయః= పాపాత్ములు, స్త్రియః= స్త్రీలును, వైశ్యాః= వైశ్యులును, తథా= అలాగే, శూద్రాః=శూద్రులును, స్యుః అపి=అయియున్నారో, తే అపి= అట్టివారును, పరాం= ఉత్తమమైన, గతిం= గతిని, యాంతి హి = పొందుచున్నారు.

ఓ అర్జునా ! స్త్రీ, వైశ్య, శూద్రులును, అట్లే చండాలాది పాపయోనిజులును నన్నే శరణుపొంది పరమగతినే పొందుదురు.

33 కిం పునర్బ్రాహ్మణాః పుణ్యా భక్తా రాజర్షయస్తథా ।

అనిత్యమసుఖం లోకమ్ ఇమం ప్రాప్య భజస్వ మామ్ ॥

కిం-పునః-బ్రాహ్మణాః-పుణ్యాః-భక్తాః-రాజర్షయః-తథా

అనిత్యం-అసుఖం-లోకం- ఇమం-ప్రాప్య-భజస్వ-మాం

పుణ్యాః=పుణ్యాత్ములైనట్టి, భక్తాః= భక్తులైనట్టి, బ్రాహ్మణాః= బ్రాహ్మణులును, తథా= అటులే, రాజర్షయః= రాజర్షులును, కిం పునః= ఏమి చెప్పవలయును, అనిత్యం= నిత్యము కానిదియు, అసుఖం= సుఖము లేనిదియును అగు, ఇమం= ఈ , లోకం= లోకమును, ప్రాప్య= పొందినవాడవై, మాం = నన్ను, భజస్వ= భజింపుము.

ఇక పుణ్యాత్ములైన బ్రాహ్మణులును, రాజర్షులును భక్తులును నన్ను శరణుపొందినచో వారు పరమపదమును చేరుదురని చెప్పవలసిన పనియేలేదు. ఈ మానవశరీరము క్షణభంగురము. సుఖరహితము, ఐనను దుర్లభము. కనుక దీనిని పొంది నిరంతరము నన్నే భజించి ముక్తుడవగుము.

34 మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ।
మామేవైష్యసి యుక్త్వైవమ్ ఆత్మానం మత్పరాయణః ॥

మన్మనా-భవ-మద్భక్తః-మద్యాజీ-మాం-నమస్కురు
మాం- ఏవ- ఏష్యసి-యుక్త్వా- ఏవం- ఆత్మానం-మత్పరాయణః

మన్మనా=నాయందే మనస్సుగలవాడవు, భవ = కమ్ము, మద్భక్తః= నాకు భక్తుడవును, మద్యాజీ= నన్నే పూజించువాడవు, (భవ=కమ్ము), మాం=నన్నే, నమస్కురు=నమస్కరింపుము, ఏవం= ఇట్లు, ఆత్మానం= ఆత్మను, యుక్త్వా=నియోగించి, మత్పరాయణః= నాయందు మనస్సుగలవాడవై, మాం ఏవ= నన్నే, ఏష్యసి = పొందగలవు.

నా యందే నీ మనస్సును లగ్నము చేయుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నన్నే పూజింపుము. నాకు నమస్కరింపుము. ఈ విధముగా ఆత్మను నాయందే నిలిపి, మత్పరాయణుడవైనచో నీవు నన్నే పొందగలవు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే రాజవిద్యారాజగుహ్యాయోగోనామ

నవమోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమత్మనే నమః

అథ దశమోఽధ్యాయః - విభూతియోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 భూయ ఏవ మహాబాహో శృణు మే పరమం వచః ।

యత్తేఽహం ప్రీయమాణాయ వక్ష్యామి హితకామ్యయా ॥

భూయః- ఏవ-మహాబాహో-శృణు-మే-పరమం-వచః

యత్-తే-అహం-ప్రీయమాణాయ-వక్ష్యామి-హితకామ్యయా

మహాబాహో=అర్జునా, ప్రీయమాణాయ= ప్రీతినొందుచున్న, తే= నీకొరకు, హిత కామ్యయా= హితమును గోరుట చేతను, అహం= నేను, యత్ = ఏ, వచః= వాక్యమును, భూయః ఏవ = మరల, వక్ష్యామి = చెప్పుదునో, తత్ = ఆ, పరమం= ఉత్తమమైన, మే=నాయొక్క, వచః= వాక్కును, శృణు= ఆలకించుము.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - హేమహాబాహో! నీవు నా మీద ప్రేమ గలవాడవు. కావున నీమేలుగోరి నేను మఱల చెప్పుచున్న వచనములను ఆలకింపుము.

2 న మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః ।

అహమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర్వశః ॥

న-మే-విదుః-సురగణాః-ప్రభవం-న-మహర్షయః

అహం- ఆదిః-హి-దేవానాం-మహర్షీణాం-చ-సర్వశః

మే-నాయొక్క, ప్రభవం=పుట్టుకను, సురగణాః= దేవతాసమూహములు, న విదుః= ఎరుగరు, మహర్షయః= మహర్షులును, న = ఎరుగరు, అహం=నేను, దేవానాం= దేవతలకు, మహోర్షీణాం చ = మహర్షులకును, సర్వశః= సర్వవిధముల, ఆదిః హి = మూల కారణమును గదా !

నా ఉత్పత్తిని అనగా నా లీలావతారవిశేషములను దేవతలు గాని మహర్షులుగాని తెలిసికొనజాలరు. ఏలనన నేను అన్నివిధములుగా ఆ దేవతలకును, ఈ మహర్షులకును మూలకారణమైనవాడను నేనేగదా !

3 యో మామజమనాదిం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరమ్ ।

అసమ్మూఢః స మర్త్యేషు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥

యః-మాం-అజం-అనాదిం-చ-వేత్తి-లోకమహేశ్వరం

అసమ్మూఢః-సః-మర్త్యేషు-సర్వపాపైః-ప్రముచ్యతే

యః= ఎవడు, అజం=పుట్టుకలేనివానిని, అనాదిం= ఆదిలేనివానిని, లోకమహేశ్వరం చ = లోకనియంతను అగు, మాం=నన్ను , వేత్తి= తెలిసికొనుచున్నాడో, సః=వాడు, మర్త్యేషు= మానవులయందు, అసమ్మూఢః=అజ్ఞానము లేనివాడై, సర్వపాపైః= సమస్త పాపములచేత, ప్రముచ్యతే=విడువబడుచున్నాడు.

నన్ను యథార్థముగా జన్మరహితునిగను, అనాదియైన వానినిగను సకలలోక మహేశ్వరునిగను తెలిసికొనువాడు మానవులలో జ్ఞాని. అట్టివాడు సర్వపాపములనుండియు విడివడుచున్నాడు.

4 బుద్ధిః జ్ఞానమసమ్మోహః క్షమా సత్యం దమః శమః ।

సుఖం దుఃఖం భవోఽభావో భయం చాభయమేవ చ ॥

బుద్ధిః-జ్ఞానం-అసమ్మోహః-క్షమా-సత్యం-దమః-శమః

సుఖం-దుఃఖం-భవః-అభావః-భయం-చ-అభయం- ఏవ-చ

బుద్ధిః=నిశ్చయజ్ఞానము, జ్ఞానం=తత్త్వజ్ఞానము, అసమ్మోహః= అప్రమత్తతయు, క్షమా= సహనము, సత్యం = సత్యము, దమః=బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము, శమః= అంతరింద్రియ నిగ్రహము, సుఖం= సుఖము, దుఃఖం= దుఃఖము, భవః= ఉండుట, అభావః= లేకపోవుట, భయం చ= భయమును, అభయం ఏవ చ = అభయమును.

నిశ్చయాత్మకశక్తి, యథార్థజ్ఞానము, మోహరాహిత్యము, క్షమ, సత్యము, దమము, శమము , సుఖదుఃఖ ములు, ఉత్పత్తి ప్రళయములు, భయము, అభయము.

5 అహింసా సమతా తుష్టిః తపో దానం యశోఽయశః ।

భవంతి భావా భూతానాం మత్త ఏవ పృథగ్విధాః ॥

అహింసా-సమతా-తుష్టిః-తపః-దానం-యశః-అయశః

భవంతి-భావాః-భూతానాం-మత్తః- ఏవ-పృథగ్విధాః

అహింసా=అహింసయు, సమతా=సమతయు, తుష్టిః= తృప్తి, తపః=తపస్సు, దానం= దానము, యశః=కీర్తి, అయశః= అపకీర్తి, భూతానాం = భూతములయొక్క, పృథగ్విధాః= వివిధములైన, భావాః=భావములు, మత్తః ఏవ= నావలననే, భవంతి= కలుగుచున్నవి.

అహింస, సమత, సంతోషము, తపస్సు, దానము, కీర్తి, అపకీర్తి, అనునవి ప్రాణులకు నావలననే కలుగుచున్నవి.

6 మహర్షయః సప్త పూర్వే చత్వారో మనవస్తథా ।

మద్భావా మానసా జాతా యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః ॥

మహర్షయః-సప్త-పూర్వే-చత్వారః-మనవః-తథా

మద్భావాః-మానసాః-జాతాః-యేషాం-లోకే- ఇమాః-ప్రజాః

లోకే=లోకమందలి, ఇమాః= ఈ, ప్రజాః=ప్రజలు, యేషాం= ఎవరికి, జాతాః= పుట్టినారో, తే= ఆ, సప్త= ఏడుగురైన, మహర్షయః= మహర్షులును, తథా= అటులే, పూర్వే= పూర్వులైన, చత్వారః= నలుగురు(సనకాది దేవర్షులు), మనవః= మనువులు, మద్భావాః= నా భావము గలవారై, మానసాః= మనస్సునందు, జాతాః=పుట్టిరి.

సప్తమహర్షులును, వారికంటెను పూర్వులైన సనకాది మహామునులు నలుగురును, స్వాయంభువాది చతుర్ధశ మనువులును మొదలగు వీరందఱును నా భక్తులే. అందరూ నాయెడ సద్భావముగలవారే. వీరు నా సంకల్పమువలననే నా మానస పుత్రులై జన్మించిరి.

7 ఏతాం విభూతిం యోగం చ మమ యో వేత్తి తత్త్వతః ।

సోఽవికంపేన యోగేన యుజ్యతే నాత్ర సంశయః ॥

ఏతాం- విభూతిం-యోగం-చ-మమ-యః-వేత్తి-తత్త్వతః

సః-అవికంపేన-యోగేన-యుజ్యతే-న-అత్ర-సంశయః

మమ=నాయొక్క, ఏతాం= ఈ , విభూతిం= మహిమను, యోగం చ =యోగమును, తత్త్వతః = యథార్థముగా, యః = ఎవడు, వేత్తి= తెలిసికొనునో, సః= వాడు, అవికంపేన

= చలింపని, యోగేన= యోగముచేత, యుజ్యతే= కూడినవాడగుచున్నాడు, అత్ర= ఈ విషయమునందు, సంశయః= సంశయము, న = లేదు.

ఈ నా పరమైశ్వర్యరూపవిభూతిని, యోగశక్తియొక్క తత్త్వమును తెలిసికొన్నవాడు నిశ్చలభక్తియుక్తుడగును. ఇందు ఏమాత్రమూ సందేహము లేదు.

8 అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ।

ఇతి మత్వా భజంతే మాం బుధా భావసమన్వితాః ॥

అహం-సర్వస్య-ప్రభవః-మత్తః-సర్వం-ప్రవర్తతే

ఇతి-మత్వా-భజంతే-మాం-బుధాః-భావసమన్వితాః

అహం=నేను, సర్వస్య= సమస్తమునకు, ప్రభవః= ఉత్పత్తికారకుడను, మత్తః= నావలన, సర్వం= సమస్తము, ప్రవర్తతే= ప్రవర్తించుచున్నది, ఇతి =అని, మత్వా=తలచి, భావసమన్వితాః= పరమార్థభావము గలవారై, బుధాః= జ్ఞానులు, మాం=నన్ను, భజంతే= సేవించుచున్నారు.

ఈ సమస్తజగత్తుయొక్క ఉత్పత్తికి నేనే మూలకారణము. నావలననే ఈ జగత్తంతయు నడుచుచున్నది. ఈ విషయమును బాగుగా ఎఱింగిన జ్ఞానులైన భక్తులు భక్తిశ్రద్ధలతో నిరంతరము నన్నే సేవించుచున్నారు.

9 మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణాః బోధయంతః పరస్పరమ్ ।

కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ ॥

మచ్చిత్తాః-మద్గతప్రాణాః-బోధయంతః-పరస్పరం

కథయంతః-చ-మాం-నిత్యం-తుష్యంతి-చ-రమంతి-చ

మచ్చిత్తాః=నాయందే చిత్తము గలవారును, మద్గత ప్రాణాః= నన్ను పొందిన ప్రాణముగలవారును, పరస్పరం = ఒకరికొకరు, మాం= నన్నుగూర్చి, బోధయంతః=

బోధించు కొనుచున్నవారు, కథయంతః చ= చెప్పుకొనువారై, నిత్యం = ఎల్లప్పుడు, తుష్యంతి చ= సంతసించుచున్నారు, రమంతి చ= రమించుచున్నారు.

నా భక్తులు నాయందే తమ మనస్సులను లగ్నమొనర్తురు. తమ ప్రాణములను, తమ కర్మలన్నింటిని, తమ సర్వస్వమును నాకే అంకిత మొనర్తురు. వారు పరస్పరచర్చలద్వారా నా మహత్త్వమును గూర్చి ఒకరికొకరు తెలుపుకొనుచు, కథలు కథలుగా చెప్పుకొనుచు, నిరంతరము సంతుష్టులగు చుందురు.

10 తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ ।

దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥

తేషాం-సతతయుక్తానాం-భజతాం-ప్రీతిపూర్వకం

దదామి-బుద్ధియోగం-తం-యేన-మాం- ఉపయాంతి-తే

సతతయుక్తానాం=సదా నాయందు మనస్సుగలవారై, ప్రీతిపూర్వకం= ప్రీతితో, భజతాం= సేవించెడి వారైన, తేషాం= వారికి, యేన= ఏయోగముచేత, తే=వారు, మాం= నన్ను, ఉపయాంతి= పొందగలుగుదురో, తం = ఆ, బుద్ధియోగం= బుద్ధియోగమును, దదామి= ప్రసాదించుచున్నాను.

అట్లు నిరంతరము ధ్యానాదులద్వారా నాయందే లగ్నమనస్కులై భక్తిశ్రద్ధలతో నన్నే భజించువారికి నేను బుద్ధియోగమును అనగా తత్త్వజ్ఞాన రూపయోగమును అనుగ్రహించుచున్నాను.

11 తేషామేవానుకంపార్థమ్ అహమజ్ఞానజం తమః ।

నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా ॥

తేషాం- ఏవ-అనుకంపార్థం-అహం-అజ్ఞానజం-తమః

నాశయామి- ఆత్మభావస్థః-జ్ఞానదీపేన-భాస్వతా

అహం=నేను, తేషాం= వారియొక్క, అనుకంపార్థం ఏవ= అనుగ్రహముకొరకే, ఆత్మభావస్థః= ఆత్మభావమునందున్న వాడనై, భాస్వతా= స్వయంప్రకాశము గల, జ్ఞానదీపేన = జ్ఞాన ప్రకాశముచేత, అజ్ఞానజం= అవివేకము వలన గలిగిన, తమః= చీకటిని, నాశయామి= నశింపజేయుచున్నాను.

ఓ అర్జునా ! వారి యంతః కరణములయందు స్థితుడనై యున్న నేను వారిని అనుగ్రహించుటకై తేజోమయమైన తత్త్వజ్ఞానరూప దీపమును (జ్యోతిని) వెలిగించి, వారి అజ్ఞానాంధకారమును పోగొట్టుచున్నాను.

అర్జున ఉవాచ

12 పరం బ్రహ్మ పరం ధామ పవిత్రం పరమం భవాన్ ।

పురుషం శాశ్వతం దివ్యమ్ ఆదిదేవమజం విభుమ్ ॥

పరం-బ్రహ్మ-పరం-ధామ-పవిత్రం-పరమం-భవాన్

పురుషం-శాశ్వతం-దివ్యం- ఆదిదేవం-అజం-విభుం

భవాన్=నీవు, పరం బ్రహ్మ= పరబ్రహ్మవు, పరం ధామ= పరమ తేజస్స్వరూపుడవు, పరమం పవిత్రం= పరమపవిత్రుడవు, త్వాం= నిన్ను, శాశ్వతం= నిత్యునిగను, దివ్యం= దివ్యమైన, పురుషం=పురుషునిగను, ఆదిదేవం= ఆదిదేవునిగను, అజం= పుట్టుక లేనివానినిగను, విభుం=ప్రభువుగను.

అర్జునుడు పలికెను - నీవు పరబ్రహ్మవు. పరంధాముడవు. పరమపవిత్రుడవు. మహర్షులు నిన్ను సనాతనుడవనియు, దివ్యపురుషుడ వనియు, దేవదేవుడవనియు, జన్మరహితుడవనియు, సర్వవ్యాపివనియు ప్రస్తుతింతురు.

13 ఆహుస్త్వామ్ ఋషయః సర్వే దేవర్షిర్నారదస్తథా ।

అసితో దేవలో వ్యాసః స్వయం చైవ బ్రవీషి మే ॥

ఆహుః-త్వాం-ఋషయః-సర్వే-దేవర్షిః-నారదః-తథా

అసితః-దేవలః-వ్యాసః-స్వయం-చ- ఏవ-బ్రవీషి-మే

సర్వే= సమస్తమైన, ఋషయః= మహర్షులు, దేవర్షిః= దేవర్షియైన, నారదః= నారదుడు, తథా= అలాగే, అసితః= అసితుడు, దేవలః= దేవలుడు, వ్యాసః= వ్యాసుడు, ఆహుః= తెలిసియుండిరి, స్వయం చ ఏవ= స్వయముగనే, మే = నాకొరకు, బ్రవీషి = చెప్పుచున్నావు.

దేవర్షి నారదుడు, అసితుడు, దేవలుడు, వ్యాసమహర్షియు, స్తుతింతురు. నీవును నాకు ఆ విధముగనే చెప్పుచుంటివి.

14 సర్వమేతదృతం మన్యే యన్మాం వదసి కేశవ ।

న హి తే భగవన్ వ్యక్తిం విదుర్దేవా న దానవాః ॥

సర్వం- ఏతత్-ఋతం-మన్యే-యత్-మాం-వదసి-కేశవ

న-హి-తే-భగవన్-వ్యక్తిం-విదుః-దేవాః-న-దానవాః

కేశవః=కృష్ణా, యత్ = ఏవిషయమును, మాం = నన్ను గూర్చి, వదసి=చెప్పుచున్నావో, ఏతత్= ఈ, సర్వం= సమస్తమును, ఋతం= సత్యమని మన్యే= తలంచుచున్నాను, భగవన్= భగవంతుడా, తే= నీయొక్క, వ్యక్తిం= స్వరూపమును, దేవాః= దేవతలు, న విదుః= ఎరుగరు, దానవాః= దానవులును, న హి విదుః= ఎరుగరుకదా.

ఓ కేశవా ! నీవు చెప్పునది అంతయును సత్యమే. హే భగవాన్ ! నీ లీలామయస్వరూపమును దేవతలు గాని దానవులు గాని తెలియలేరు.

15 స్వయమేవాత్మనాత్మానం వేత్థ త్వం పురుషోత్తమ ।

భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే ॥

స్వయం- ఏవ- ఆత్మనా- ఆత్మానం-వేత్థ-త్వం-పురుషోత్తమ

భూతభావన- భూతేశ-దేవదేవ- జగత్పతే

పురుషోత్తమ= పురుషశ్రేష్ఠుడా, భూతభావన= భూతములను కలుగజేసినవాడా, భూతేశ = భూతప్రభువా, దేవదేవ= దేవతలకు దేవుడా, జగత్పతే= జగత్ప్రభువా, త్వం = నీవు, ఆత్మానం= నిన్ను, స్వయం ఏవ= స్వయముగనే, ఆత్మనా= నీచేతనే, వేత్థ= తెలిసికొనుచున్నావు.

ఓ జగదుత్పత్తికారకా ! ఓ సర్వభూతేశా ! ఓ దేవాదిదేవా ! ఓ జగన్నాథా! ఓ పురుషోత్తమా! నీ తత్త్వమును నీవే ఎఱుగుదువు.

16 వక్తుమర్హస్యశేషేణ దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః ।

యాభిర్విభూతిభిర్లోకాన్ ఇమాంస్త్వం వ్యాప్య తిష్ఠసి ॥

వక్తుం-అర్హసి-అశేషేణ-దివ్యాః-హి- ఆత్మవిభూతయః

యాభిః-విభూతిభిః-లోకాన్- ఇమాన్- త్వం- వ్యాప్య-తిష్ఠసి

త్వం=నీవు, యాభిః= ఏ, విభూతిభిః= విభూతులచేత, ఇమాన్= ఈ, లోకాన్= లోకములను, వ్యాప్య= వ్యాపించి, తిష్ఠసి= ఉన్నావో, దివ్యాః హి= దివ్యములైన, ఆత్మవిభూతయః= ఆ ఆత్మవిభూతులను, అశేషేణ= నిశ్శేషముగా, వక్తుం= చెప్పుటకు, అర్హసి= తగుదువు.

సమస్తలోకములయందును నీ దివ్యవిభూతులద్వారా వ్యాపించి, స్థితుడవై యున్నావు. మహామహితములైన ఆ దివ్యవిభూతులను సంపూర్ణముగా తెల్పుటకు నీవే తగుదువు.

17 కథం విద్యామహం యోగిన్ త్వాం సదా పరిచింతయన్ ।

కేషు కేషు చ భావేషు చింత్యోఽసి భగవన్ మయా ॥

కథం-విద్యాం-అహం-యోగిన్-త్వాం-సదా-పరిచింతయన్

కేషు-కేషు-చ-భావేషు-చింత్యః-అసి-భగవన్-మయా

యోగిన్=యోగీశ్వరా, అహం=నేను, త్వాం=నిన్ను, సదా= ఎల్లప్పుడును, పరిచింతయన్ = ధ్యానముచేయుచు, కథం = ఎటుల, విద్యాం= తెలిసికొందును, భగవన్= భగవంతా, కేషు కేషు చ = ఏయే, భావేషు= భావములయందు, మయా= నాచేత, చింత్యః=చింతించ దగినవాడవు, అసి=అగుదువు.

ఓ యోగీశ్వరా! నిరంతరము చింతనచేయుచూ నిన్ను ఏవిధముగా తెలిసికొనగలను ? హే భగవన్ ! ఏ యే భావములతో నాద్వారా చింతన చేయదగినవాడవు ? నిన్ను నేను ఎట్లు ధ్యానింపవలెను.

18 విస్తరేణాత్మనో యోగం విభూతిం చ జనార్ధన ।

భూయః కథయ తృప్తిర్హి శృణ్వతో నాస్తి మేఽమృతమ్ ॥

విస్తరేణ- ఆత్మనః-యోగం-విభూతిం-చ-జనార్దన

భూయః-కథయ-తృప్తిః-హి-శృణ్వతః-న-అస్తి-మే-అమృతం

జనార్దన = కృష్ణా, ఆత్మనః= నీ యొక్క, యోగం = యోగమును, విభూతిం చ = విభూతిని, విస్తరేణ= విస్తారముగాను, భూయః= మరల, కథయ= చెప్పుము, అమృతం = జ్ఞానామృతమును, శృణ్వతః= వినుచున్న, మే = నాకు, తృప్తిః= సంతృప్తి, న అస్తి హి= లేదుగదా.

ఓ జనార్ధనా! నీ యోగశక్తిని గూర్చియు, నీ విభూతి వైభవములను గురించియు విస్తృతముగా ఇంకను తెలుపుము. ఏలనన నీ అమృతమయవచనములను ఎంతగా విన్నను తనివి తీరకున్నది.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

19 హంత తే కథయిష్యామి దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః ।

ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాస్త్యంతో విస్తరస్య మే ॥

హంత-తే-కథయిష్యామి-దివ్యాః-హి- ఆత్మవిభూతయః

ప్రాధాన్యతః-కురుశ్రేష్ఠ-న-అస్తి-అంతః-విస్తరస్య-మే

హంత=అహో, తే=నీకొరకు, దివ్యాః=దివ్యమైన, ఆత్మవిభూతయః= నా విభూతులను, ప్రాధాన్యతః= ముఖ్యముగ, కథయిష్యామి = చెప్పుచున్నాను, కురుశ్రేష్ఠ = అర్జునా, మే= నాయొక్క, విస్తరస్య= విభూతి విస్తారమునకు, అంతః= అంతము, న అస్తి హి = లేదుగదా .

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా! నీవు లెస్సగా పలికితివి. నా దివ్యవిభూతుల విస్తృతికి అంతమే లేదు. వాటిలో ప్రధానమైనవాటిని కొన్నింటిని మాత్రము నీకు చెప్పెదను.

20 అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః ।

అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామంత ఏవ చ ॥

అహం- ఆత్మా-గుడాకేశ-సర్వభూతాశయస్థితః

అహం- ఆదిః-చ-మధ్యం-చ-భూతానాం-అంతః- ఏవ-చ

గుడాకేశ=అర్జునా, సర్వభూతాశయస్థితః= సర్వప్రాణులయొక్క అంతర్హృదయము నందున్న, ఆత్మా = ఆత్మను, అహం= నేను, భూతానాం= భూతములకు, ఆదిః చ= ఆదియును, మధ్యం చ = స్థితియును, అంతః చ= లయమును, అహం ఏవ = నేనే

ఓ అర్జునా ! సమస్తప్రాణులహృదయములయందున్న ఆత్మను నేనే. సకల భూతముల ఆదియు, మధ్యస్థితియు అంతము నేనే.

21 ఆదిత్యానామహం విష్ణుః జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్ ।

మరీచిర్మరుతామస్మి నక్షత్రాణామహం శశీ ॥

ఆదిత్యానాం-అహం-విష్ణుః-జ్యోతిషాం-రవిః-అంశుమాన్

మరీచిః-మరుతాం-అస్మి-నక్షత్రాణాం-అహం-శశీ

అహం=నేను, ఆదిత్యానాం=ద్వాదశాదిత్యులలో, విష్ణుః=విష్ణువును, జ్యోతిషాం= జ్యోతులలో, అంశుమాన్=కిరణములుగల, రవిః=సూర్యుడను, మరుతాం=మరుత్తులలో, మరీచిః= మరీచిని, నక్షత్రాణాం=నక్షత్రములలో, శశీ=చంద్రుడను, అహం=నేను, అస్మి= అయియున్నాను.

అదితియొక్క ద్వాదశపుత్రులైన ఆదిత్యులలో విష్ణువును నేను. జ్యోతిర్మయ స్వరూపులలో నేను సూర్యుడను. 49 మంది వాయుదేవతలలోని తేజమును నేను. తార లయందు చంద్రుడను నేను.

22 వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవానామస్మి వాసవః ।

ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా ॥

వేదానాం-సామవేదః-అస్మి-దేవానాం-అస్మి-వాసవః

ఇంద్రియాణాం-మనః-చ-అస్మి-భూతానాం-అస్మి-చేతనా

వేదానాం=వేదములలో, సామవేదః= సామవేదము, అస్మి= అయియున్నాను, దేవానాం= దేవతలలో, వాసవః= ఇంద్రుడను, అస్మి= అయియున్నాను, ఇంద్రియాణాం= ఇంద్రియములలో, మనః= మనస్సును, అస్మి= అయియున్నాను, భూతానాం= భూతములలో, చేతనా చ = చైతన్యమును, అస్మి= అయియున్నాను.

వేదములలో నేను సామవేదమును, దేవతలలో ఇంద్రుడను నేనే. ఇంద్రియములలో నేను మనస్సును. ప్రాణులలో చైతన్యమును నేనై యున్నాను.

23 రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి విత్తేశో యక్షరక్షసామ్ ।

వసూనాం పావకశ్చాస్మి మేరుః శిఖరిణామహమ్ ॥

రుద్రాణాం-శంకరః-చ-అస్మి-విత్తేశః-యక్షరక్షసాం

వసూనాం-పావకః-చ-అస్మి-మేరుః-శిఖరిణాం-అహం

రుద్రాణాం=రుద్రులలో, శంకరః చ = శంకరుడను, అస్మి = అగుచున్నాను, యక్షరక్షసాం= యక్షులలోను రాక్షసులలోను, విత్తేశః= కుబేరుడను, వసూనాం=వసువులలో, పావకఃచ= అగ్నిహోత్రుడను, శిఖరిణాం= శిఖరములుగల కొండలలో, మేరుః= మేరు పర్వతమును, అహం= నేను, అస్మి= అగుచున్నాను.

ఏకాదశరుద్రులలో శంకరుడను నేను. యక్షరాక్షసులలో ధనాధిపతియైన కుబేరుడను నేను. అష్టవసువులలో అగ్నిని నేను. పర్వతములలో సుమేరు పర్వతమునై యున్నాను.

24 పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం విద్ధి పార్థ బృహస్పతిమ్ ।

సేనానీనామహం స్కందః సరసామస్మి సాగరః ॥

పురోధసాం-చ-ముఖ్యం-మాం-విద్ధి-పార్థ-బృహస్పతిం

సేనానీనాం-అహం-స్కందః-సరసాం-అస్మి-సాగరః

పార్థ=అర్జునా, పురోధసాం=రాజపురోహితులలో, ముఖ్యం= ముఖ్యుడైన, బృహస్పతిం= బృహస్పతినిగ, మాం= నన్ను, విద్ధి= తెలిసికొనుము, సేనానీనాం= సైన్యాధిపతులలో, స్కందః= కుమారస్వామిని, చ = మరియు, సరసాం= సరస్సులలో, సాగరః=సాగరుడను, అహం= నేను, అస్మి= అయియున్నాను.

పార్థా ! పురోహితులలో ముఖ్యుడైన బృహస్పతిని నేనే. సేనాపతులలో కుమారస్వామిని నేను. జలాశయములలో నేను సముద్రుడను.

25 మహర్షీణాం భృగురహం గిరామస్మ్యేకమక్షరమ్ ।

యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః ॥

మహర్షీణాం-భృగుః-అహం-గిరాం-అస్మి- ఏకం-అక్షరం

యజ్ఞానాం-జపయజ్ఞః-అస్మి-స్థావరాణాం-హిమాలయః

అహం=నేను, మహర్షీణాం=మహర్షులలో, భృగుః=భృగుమహర్షిని, గిరాం= మాటలలో, ఏకం= ఒకటేయగు, అక్షరం=అక్షరమును, అస్మి= అయియున్నాను, యజ్ఞానాం=యజ్ఞములలో, జపయజ్ఞః= జపయజ్ఞమును, స్థావరాణాం= స్థావరములలో, హిమాలయః= హిమాలయమును, అస్మి= అయియున్నాను.

మహర్షులలో భృగువును నేను. శబ్దములలో ఏకాక్షరమును అనగా ఓంకారమును నేను. యజ్ఞములయందు జపయజ్ఞమును నేను. స్థావరము లలో హిమాలయమును నేనైయున్నాను.

26 అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః ।

గంధర్వాణాం చిత్రరథః సిద్ధానాం కపిలో మునిః ॥

అశ్వత్థః-సర్వవృక్షాణాం-దేవర్షీణాం-చ-నారదః

గంధర్వాణాం-చిత్రరథః-సిద్ధానాం-కపిలః-మునిః

సర్వవృక్షాణాం=సర్వవృక్షములలో, అశ్వత్థః= రావిచెట్టును, దేవర్షీణాం చ = దేవర్షులలో, నారదః= నారదుడను, గంధర్వాణాం= గంధర్వులలో, చిత్రరథః= చిత్రరథుడను, సిద్ధానాం= సిద్ధులలో, కపిలః మునిః= కపిలమునిని

వృక్షములలో నేను అశ్వత్థమును. దేవర్షులలో నారదుడను నేను. గంధర్వులలో నేను చిత్రరథుడను. సిద్ధులలో నేను కపిలమునిని.

27 ఉచ్చైః శ్రవసమశ్వానాం విద్ధి మామమృతోద్భవమ్ ।

ఐరావతం గజేంద్రాణాం నరాణాం చ నరాధిపమ్ ॥

ఉచ్చైఃశ్రవసం-అశ్వానాం-విద్ధి-మాం-అమృతోద్భవం

ఐరావతం-గజేంద్రాణాం-నరాణాం-చ-నరాధిపం

అశ్వానాం=గుఱ్ఱములలో, అమృతోద్భవం= అమృతముతో పుట్టిన, ఉచ్చైః శ్రవసం= ఉచ్చైః శ్రవమునుగా, గజేంద్రాణాం= ఏనుగులలో, ఐరావతం= ఐరావతముగాను, నరాణాం చ = నరులలో, నరాధిపం= రాజుగాను, మాం=నన్ను, విద్ధి= తెలుసుకో.

అశ్వములలో పాలసముద్రమునుండి అమృతముతో పుట్టిన ఉచ్చైఃశ్రవమును నేను. భద్రగజములలో ఐరావతమును నేను. మనుష్యులలో నన్ను రాజుగను తెలిసికొనుము.

28 ఆయుధానామహం వజ్రం ధేనూనామస్మి కామధుక్ ।

ప్రజనశ్చాస్మి కందర్పః సర్పాణామస్మి వాసుకిః ॥

ఆయుధానాం-అహం-వజ్రం-ధేనూనాం-అస్మి-కామధుక్

ప్రజనః-చ-అస్మి-కందర్పః-సర్పాణాం-అస్మి-వాసుకిః

అహం=నేను, ఆయుధానాం= ఆయుధములలో, వజ్రం= వజ్రాయుధమును, ధేనూనాం= ఆవులలో, కామధుక్= కామధేనువును, అస్మి= అయియున్నాను, ప్రజనః చ = పుట్టించునట్టి, కందర్పః= మన్మథుడను, అస్మి=అయియున్నాను, సర్పాణాం= సర్పములలో, వాసుకిః=వాసుకిని, అస్మి= అయియున్నాను.

ఆయుధములలో వజ్రాయుధమును నేను. పాడిఆవులలో కామధేనువును నేను. శాస్త్రవిహితరీతిలో సంతానోత్పత్తికి కారణమైన మన్మథుడను నేను. సర్పములలో వాసుకిని నేనే.

29 అనంతశ్చాస్మి నాగానాం వరుణో యాదసామహమ్ ।

పితౄణామర్యమా చాస్మి యమః సంయమతామహమ్ ॥

అనంతః-చ-అస్మి-నాగానాం-వరుణః-యాదసాం-అహం

పితౄణాం-అర్యమా-చ-అస్మి-యమః-సంయమతాం-అహం

అహం=నేను,నాగానాం= నాగులలో, అనంతః చ = అనంతుడను, యాదసాం= జలచరములలో, వరుణః= వరుణుడను, అస్మి= అయియున్నాను, అహం=నేను, పిత్రూణాం= పితృదేవతలలో, అర్యమా చ = అర్యముడను, సంయమతాం= సంయమనము చేయువారిలో, యమః= యముడను, అస్మి= అయియున్నాను.

నాగజాతివారిలో ఆదిశేషుడను నేను. జలచరములకు అధిపతియైన వరుణుడను నేను. పితరులలో అర్యముడను నేను. శాసకులలో నేను యముడను.

30 ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానాం కాలః కలయతామహమ్ ।

మృగాణాం చ మృగేంద్రోఽహం వైనతేయశ్చ పక్షిణామ్ ॥

ప్రహ్లాదః-చ-అస్మి-దైత్యానాం-కాలః-కలయతాం-అహం

మృగాణాం-చ-మృగేంద్రః-అహం-వైనతేయః-చ-పక్షిణాం

అహం=నేను, దైత్యానాం=దైత్యులలో, ప్రహ్లాదః చ = ప్రహ్లాదుడను, కలయతాం=గణిత శాస్త్రజ్ఞులలో, కాలః= కాలమును, మృగాణాం చ =మృగములలో, మృగేంద్రః= సింహమును, పక్షిణాం= పక్షులలో, వైనతేయః చ = గరుత్మంతుడను, అస్మి=అయియున్నాను.

దైత్యులలో నేను ప్రహ్లాదుడను. గణించువారిలో (గణకులలో) నేను కాలమును. మృగములలో మృగరాజు ఐన సింహమును నేను. పక్షులలో నేను గరుత్మంతుడను.

31 పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్ ।

ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ ॥

పవనః-పవతాం-అస్మి-రామః-శస్త్రభృతాం-అహం

ఝషాణాం-మకరః-చ-అస్మి-స్రోతసాం-అస్మి-జాహ్నవీ

అహం=నేను, పవతాం=పవిత్రము చేసెడివానిలో, పవనః= వాయువును, శస్త్రభృతాం= ఆయుధధారులలో, రామః= శ్రీరాముడను, అస్మి= అయియున్నాను, ఝషాణాం= చేపలలో, మకరః= మొసలిని, అస్మి=అయియున్నాను, చ=మరియు, స్రోతసాం= నదులలో, జాహ్నవీ= గంగానదిని, అస్మి=అయియున్నాను.

పవిత్రమొనర్చు వానిలో వాయువును నేను, శస్త్రధారులలో శ్రీరామచంద్రుడను నేను. మత్స్యములలో మొసలిని నేను. నదులలో గంగానది నేనై యున్నాను.

32 సర్గాణామాదిరంతశ్చ మధ్యం చైవాహమర్జున ।

అధ్యాత్మవిద్యా విద్యానాం వాదః ప్రవదతామహమ్ ॥

సర్గాణాం- ఆదిః-అంతః-చ-మధ్యం-చ- ఏవ-అహం-అర్జున

అధ్యాత్మవిద్యా-విద్యానాం-వాదః-ప్రవదతాం-అహం

అర్జున=అర్జునా, సర్గాణాం=సృష్టులలో, ఆదిః= ఆదిసృష్టియు, అంతః చ = అంతమును, మధ్యం చ = స్థితియును, అహం ఏవ = నేనే, విద్యానాం= విద్యలలో, అధ్యాత్మవిద్యా= ఆత్మ విద్యయు, ప్రవదతాం= వాదించువారిలో, వాదః= వాదమును, అహం=నేనే

ఓ అర్జునా ! సృష్టికి ఆదిమధ్యాంతములు నేను. విద్యలలో అధ్యాత్మవిద్యను అనగా బ్రహ్మవిద్యను నేను. వాదించు వారిలో నేను వాదమును.

33 అక్షరాణామకారోఽస్మి ద్వంద్వః సామాసికస్య చ ।

అహమేవాక్షయః కాలో ధాతాహం విశ్వతోముఖః ॥

అక్షరాణాం-అకారః-అస్మి-ద్వంద్వః-సామాసికస్య-చ

అహం- ఏవ-అక్షయః-కాలః-ధాతా-అహం-విశ్వతోముఖః

అక్షరాణాం= అక్షరములలో, అకారః= అకారమును, అస్మి= అగుచున్నాను, సామాసికస్య= సమాసములలో, ద్వంద్వః చ = ద్వంద్వసమాసమును, అస్మి= అయియున్నాను,

అక్షయః= నశించని, కాలః=కాలము, అహం ఏవ=నేనే, విశ్వతోముఖః=సర్వత్రముఖములు గల, ధాతా=ధాతను, అహం=నేనే

అక్షరములలో అ కారమును నేను. సమాసములలో ద్వంద్వ సమాసమును నేను. అక్షయకాలము అనగా మహాకాలమును నేను. అనంత ముఖములు గల ధాతను నేనై యున్నాను.

34 మృత్యుః సర్వహరశ్చాహమ్ ఉద్భవశ్చ భవిష్యతామ్ ।

కీర్తిః శ్రీర్వాక్చ నారీణాం స్మృతిర్మేధా ధృతిః క్షమా ॥

మృత్యుః-సర్వహరః-చ-అహం- ఉద్భవః-చ-భవిష్యతాం

కీర్తిః-శ్రీః-వాక్-చ-నారీణాం-స్మృతిః-మేధా-ధృతిః-క్షమా

అహం=నేను, సర్వహరః=సర్వసంహారకరుడైన, మృత్యుః చ= మృత్యువును, భవిష్యతాం= పుట్టగలవారి, ఉద్భవః చ = పుట్టుకయు, నారీణాం= స్త్రీలలో, కీర్తిః= కీర్తి, శ్రీః = లక్ష్మియు, వాక్ చ = వాక్కు, స్మృతిః= జ్ఞాపకశక్తి, మేధా=బుద్ధియు, ధృతిః=ధైర్యము, క్షమా= ఓర్పు.

అన్నిప్రాణములను హరించు మృత్యువును నేనే. సమస్త ప్రాణుల ఉత్పత్తి హేతువును గూడ నేనే. స్త్రీలలో కీర్తి, శ్రీ, వాక్కు, స్మృతి, మేధా, ధృతి, ఓర్పును నేనే.

35 బృహత్సామ తథా సామ్నాం గాయత్రీ ఛందసామహమ్ ।

మాసానాం మార్గశీర్షోఽహమ్ ఋతూనాం కుసుమాకరః ॥

బృహత్సామ-తథా-సామ్నాం-గాయత్రీ-ఛందసాం-అహం

మాసానాం-మార్గశీర్షః-అహం-ఋతూనాం-కుసుమాకరః

తథా=అలాగుననే, అహం=నేను, సామ్నాం= సామ్యకృక్కులలో, బృహత్సామ= బృహత్సామ మును, ఛందసాం= ఛందస్సులలో, గాయత్రీ= గాయత్రీ ఛందస్సును, మాసానాం=

మాసములలో, మార్గశీర్షః= మార్గశిరమాసమును, ఋతూనాం= ఋతువులలో, కుసుమాకరః= వసంతమును, అహం=నేను.

గానముచేయుటకు అనువైన శ్రుతులలో బృహత్సామమును నేను. ఛందస్సులలో గాయత్రీఛందస్సును నేను. మాసములలో మార్గశీర్షమును ఋతువులలో వసంత ఋతువును నేనే.

36 ద్యూతం ఛలయతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ।

జయోఽస్మి వ్యవసాయోఽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్ ॥

ద్యూతం-ఛలయతాం-అస్మి-తేజః-తేజస్వినాం-అహం

జయః-అస్మి-వ్యవసాయః-అస్మి-సత్త్వం-సత్త్వవతాం-అహం

అహం=నేను , ఛలయతాం= మోసము చేయువారిలో, ద్యూతం=జూదమును, తేజస్వినాం= తేజశ్శాలుల యొక్క, తేజః= తేజస్సును, జయః=జయమును, అస్మి= అయియున్నాను, వ్యవసాయః= వ్యవసాయము, అస్మి=అయియున్నాను, అహం=నేను, సత్త్వవతాం= సాత్త్వికుల యొక్క, సత్త్వం= సత్త్వగుణమును, అస్మి= అయియున్నాను.

వంచకులలో జూదమును నేనే. ప్రభావశాలురలోని ప్రభావమును నేను. విజేతలలో జయమును నేను. నిశ్చయాత్మకులలో నిశ్చయమును, సాత్త్విక పురుషులలో సత్త్వగుణ మును నేనే.

37 వృష్ణీనాం వాసుదేవోఽస్మి పాండవానాం ధనంజయః ।

మునీనామప్యహం వ్యాసః కవీనాముశనా కవిః ॥

వృష్ణీనాం-వాసుదేవః-అస్మి-పాండవానాం-ధనంజయః

మునీనాం-అపి-అహం-వ్యాసః-కవీనాం- ఉశనా-కవిః

అహం=నేను, వృష్ణీనాం=యాదవులలో, వాసుదేవః= వాసుదేవుడను, పాండవానాం= పాండవులలో, ధనంజయః=ధనంజయుడను, మునీనాం=మునులలో, వ్యాసః= వ్యాసుడను, కవీనాం= కవులలో, ఉశనాకవిః అపి= శుక్రాచార్యుడను, అస్మి= అయియున్నాను.

వృష్ణి వంశజులలో వాసుదేవుడను నేను. పాండవులలో ధనంజయుడను నేను. అనగా నీవే నేను. మునులలో వేదవ్యాసుడను నేను. కవులలో శుక్రాచార్యుడను నేనే.

38 దండో దమయతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతామ్ ।

మౌనం చైవాస్మి గుహ్యానాం జ్ఞానం జ్ఞానవతామహమ్ ॥

దండః-దమయతాం-అస్మి-నీతిః-అస్మి-జిగీషతాం

మౌనం-చ- ఏవ-అస్మి-గుహ్యానాం-జ్ఞానం-జ్ఞానవతాం-అహం

అహం=నేను, దమయతాం= దండించెడివారలలో, దండః= దండమును, అస్మి= అయియున్నాను, జిగీషతాం= జయింపగోరు వారియొక్క, నీతిః=నీతిని, అస్మి= అయియున్నాను, గుహ్యానాం= రహస్యములలో, మౌనం చ ఏవ= మౌనమును, జ్ఞానవతాం= జ్ఞానముగలవారిలో, జ్ఞానం= జ్ఞానమును, అస్మి= అయియున్నాను.

శిక్షించువారిలో దండమును అనగా దమనశక్తిని నేనే. జయేచ్ఛకలవారి నీతిని నేనే. గోప్యవిషయ రక్షణమున మౌనమును నేను.జ్ఞానవంతులలో నేను జ్ఞానమునైయున్నాను.

39 యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహమర్జున ।

న తదస్తి వినా యత్ స్యాత్ మయా భూతం చరాచరమ్ ॥

యత్-చ-అపి-సర్వభూతానాం-బీజం-తత్-అహం-అర్జున

న-తత్-అస్తి-వినా-యత్-స్యాత్-మయా-భూతం-చరాచరం

అర్జున=అర్జునా, సర్వభూతానాం= సకలభూతములకును, యత్= ఏది, బీజం= ఉత్పత్తి కారణమో, తత్ అపి చ = అదియును, అహం= నేనే, యత్ = ఏ, చరాచరం= చరాచరరూపమైన, భూతం=భూతసమూహము, మయా వినా= నేను లేకుండా, స్యాత్= అగునో, తత్=అట్టిది, న అస్తి = లేదు.

ఓ అర్జునా ! సర్వప్రాణులఉత్పత్తికి కారణమైన బీజమును నేనే. ఈ చరాచర భూత ప్రపంచమున నేను కానిది ఏదియును లేదు.

40 నాంతోఽస్మి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరంతప ।

ఏష తూద్దేశతః ప్రోక్తో విభూతేర్విస్తరో మయా ॥

న-అంతః-అస్తి-మమ-దివ్యానాం-విభూతీనాం-పరంతప

ఏషః-తు- ఉద్దేశతః-ప్రోక్తః-విభూతేః-విస్తరః-మయా

పరంతప=అర్జునా, మమ= నాయొక్క, దివ్యానాం= దివ్యములైన, విభూతీనాం= విభూతులకు, అంతః= అంతము, న అస్తి = లేదు, ఏష తు = ఇది, మయా= నాచేత, విభూతేః= విభూతియొక్క, విస్తరః=వివరణము, ఉద్దేశతః= సంక్షేపముగ, ప్రోక్తః= చెప్పబడినది.

ఓ పరంతపా ! నా దివ్యవిభూతులకు అంతమే లేదు. నా విభూతులవిస్తృతిని గూర్చి నేను నీకు చాలా సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది.

41 యద్యద్విభూతిమత్ సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా ।

తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్ ॥

యత్-యత్-విభూతిమత్-సత్త్వం-శ్రీమత్- ఊర్జితం- ఏవ-వా

తత్-తత్- ఏవ-అవగచ్ఛ-త్వం-మమ-తేజోఽంశ సంభవం

విభూతిమత్=విభూతియుక్తమైనదియు, శ్రీమత్= కాంతియుతమును, ఊర్జితం ఏవ వా= ఉత్సాహముతో గూడినదియునగు, యత్యత్ = ఏయే, సత్త్వం = సత్త్వము, తత్ తత్ = అది అంతయును, మమ= నా యొక్క, తేజోఽంశసంభవం ఏవ= తేజస్సు యొక్క అంశము వలన కలిగిన దానినిగనే, త్వం= నీవు,, అవగచ్ఛ = తెలిసికొనుము.

విభూతియుక్తము అనగా ఐశ్వర్యయుక్తము, కాంతియుక్తము, శక్తియుక్తము ఐన వస్తువేదైనను నా తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినదని ఎరుగుము.

42 అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున ।

విష్ట భ్యాహమిదం కృత్స్నమ్ ఏకాంశేన స్థితో జగత్ ॥

అథవా-బహునా- ఏతేన-కిం-జ్ఞాతేన-తవ-అర్జున

విష్టభ్య-అహం- ఇదం-కృత్స్నం- ఏకాంశేన-స్థితః-జగత్

అర్జున=అర్జునా, అథవా= ఇంతేగాక, బహునా= విశేషమైన, ఏతేన = ఈ, జ్ఞాతేన = తెలియుటచేత, తవ = నీవు, కిం = ఏమి లాభము, అహం= నేను, ఇదం = ఈ, కృత్స్నం = సమస్తమైన, జగత్ = జగత్తును, ఏకాంశేన= ఏకభాగముచేత, విష్టభ్య= వ్యాపించి, స్థితః= ఉన్నాను.

అథవా ! ఓ అర్జునా! ఇంతకంటెను విపులముగా తెలిసికొని ప్రయోజన మేమి ? ఈ సంపూర్ణజగత్తును కేవలము నా యోగశక్తియొక్క ఒక్క అంశతోడనే నేను వ్యాపించియు న్నాను.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విభూతియోగో నామ

దశమోఽధ్యాయః

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ ఏకాదశోఽధ్యాయః - విశ్వరూపదర్శన యోగః

అర్జున ఉవాచ

1 మదనుగ్రహాయ పరమం గుహ్యమధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్ ।

యత్త్వయోక్తం వచస్తేన మోహోఽయం విగతో మమ ॥

మదనుగ్రహాయ-పరమం-గుహ్యం-అధ్యాత్మసంజ్ఞితం

యత్-త్వయా- ఉక్తం-వచః-తేన-మోహః-అయం-విగతః-మమ

మదనుగ్రహాయ-నన్ను అనుగ్రహించుటకొరకు, త్వయా-నీచేతను, పరమం = ఉత్కృష్టమైన, గుహ్యం= రహస్యమైన, అధ్యాత్మసంజ్ఞితం= అధ్యాత్మమైనది యును, యత్ = ఏ, వచః= వాక్యము, ఉక్తం= చెప్పబడినదో, తేన=దానిచేత, మమ= నాయొక్క, అయం= ఈ, మోహః= మోహము, విగతః= పోయినది.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా! నన్ను అనుగ్రహింపదలచి అతిరహస్యమైన ఆధ్యాత్మికవిషయములను ఉపదేశించితివి. దానివలన నా మోహము పోయినది.

2 భవాప్యయౌ హి భూతానాం శ్రుతౌ విస్తరశో మయా ।

త్వత్తః కమలపత్రాక్ష మాహాత్మ్యమపి చావ్యయమ్ ॥

భవాప్యయౌ-హి-భూతానాం-శ్రుతౌ-విస్తరశః-మయా

త్వత్తః-కమలపత్రాక్ష-మాహాత్మ్యం-అపి-చ-అవ్యయం

కమలపత్రాక్ష=శ్రీకృష్ణా, త్వత్తః= నీవలన, భూతానాం= భూతములయొక్క, భవాప్యయౌ= ఉత్పత్తినాశములు, తే=నీయొక్క, అవ్యయం= నాశరహితమైన, మాహాత్మ్యం అపి చ= మహాత్మ్యముగూడ, విస్తరశః= విస్తారముగా, మయా= నాచేత, శ్రుతౌ హి= వినబడినవి గదా.

ఓ కమలపత్రాక్షా ! ఓ కృష్ణా ! సమస్తప్రాణుల ఉత్పత్తి ప్రళయములనుగూర్చి సవిస్తరముగా వింటిని. అట్లే శాశ్వతమైన నీ మహత్వమును గూర్చియు వింటిని.

3 ఏవమేతద్యథాత్థ త్వమ్ ఆత్మానం పరమేశ్వర ।

ద్రష్టుమిచ్ఛామి తే రూపమ్ ఐశ్వరం పురుషోత్తమ ॥

ఏవం- ఏతత్-యథా- ఆత్థ-త్వం- ఆత్మానం-పరమేశ్వర

ద్రష్టుం- ఇచ్ఛామి-తే-రూపం- ఐశ్వరం-పురుషోత్తమ

పరమేశ్వర=కృష్ణా, ఆత్మానం= నిన్నుగురించి, యథా= ఏ ప్రకారముగ, త్వం= నీవు, ఆత్థ= చెప్పితివో, ఏవం ఏతత్= ఇదంతయును, పురుషోత్తమ = కృష్ణా, తే = నీయొక్క, ఐశ్వరం= ఈశ్వరసంబంధమైన, రూపం= రూపమును, ద్రష్టుం= చూచుటకు, ఇచ్ఛామి = కోరుచున్నాను.

ఓ పరమేశ్వరా ! నిన్ను గురించి నీవు చెప్పినదంతయు సత్యమే. అందుసందేహమునకు తావులేదు. కాని ఓ పురుషోత్తమా ! జ్ఞాన, ఐశ్వర్య, శక్తి, బల,

వీర్య, తేజోమహితమ్మైన నీ షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్న రూపమును ప్రత్యక్షముగా నేనిపుడు చూడదలుచుచున్నాను.

4 మన్యసే యది తచ్ఛక్యం మయా ద్రష్టుమితి ప్రభో ।

యోగేశ్వర తతో మే త్వం దర్శయాత్మానమవ్యయమ్ ॥

మన్యసే-యది-తత్-శక్యం-మయా-ద్రష్టుం- ఇతి-ప్రభో

యోగేశ్వర-తతః-మే-త్వం-దర్శయ- ఆత్మానం- అవ్యయం

ప్రభో=ప్రభూ, మయా= నాచేత, తత్= ఆ స్వరూపము, ద్రష్టుం= గాంచుటకు, శక్యం ఇతి = సాధ్యమని, మన్యసే యది= తలచెదవేని, యోగేశ్వర = యోగేశ్వరుడా, తతః= అటుపిమ్మట, త్వం= నీవు, మే=నాకొరకు, అవ్యయం= నిత్యమైన, ఆత్మానం= ఆత్మస్వరూపమును, దర్శయ= చూపుము.

ఓ యోగేశ్వరా ! ఓ ప్రభూ ! నీ దివ్య రూపమును చూచుటకు నన్ను అర్హునిగా నీవు భావించినచో శాశ్వతమ్మైన నీ విశ్వస్వరూపమును నాకు చూపుము.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

5 పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశః ।

నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ ॥

పశ్య-మే-పార్థ-రూపాణి-శతశః-అథ-సహస్రశః

నానావిధాని-దివ్యాని-నానావర్ణాకృతీని-చ

పార్థ=అర్జునా, మే= నాయొక్క, నానావిధాని= అనేకవిధములైనవియు, నానావర్ణాకృతీని= అనేకవిధములైన రంగులు, రూపములు గలవియు, దివ్యాని చ = దివ్యములైనట్టివియు, శతశః= వందలకొలదియును, అథ = ఇంకను, సహస్రశః= వేలకొలదియును అగు, రూపాణి=రూపములను, పశ్య= చూడుము.

శ్రీభగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా! అసంఖ్యాకములైన బహువిధములైన, పెక్కువర్ణములు, ఆకృతులు గల నా రూపములను గాంచుము.

6 పశ్యాదిత్యాన్ వసూన్ రుద్రాన్ అశ్వినౌ మరుతస్తథా ।

బహూన్యదృష్టపూర్వాణి పశ్యాశ్చర్యాణి భారత ॥

పశ్య- ఆదిత్యాన్-వసూన్-రుద్రాన్-అశ్వినౌ-మరుతః-తథా

బహూని-అదృష్టపూర్వాణి-పశ్య- ఆశ్చర్యాణి-భారత

భారత=అర్జునా, ఆదిత్యాన్= ఆదిత్యులను, వసూన్= వసువులను, రుద్రాన్= రుద్రులను, అశ్వినౌ =అశ్వినీదేవతలను, మరుతః= మరుత్తులను, పశ్య= చూడుము, తథా= అటులే, అదృష్టపూర్వాణి = ఇంతవరకు చూడబడనట్టివియును, బహూని=అనేకములైన, ఆశ్చర్యాణి= ఆశ్చర్యములను, పశ్య= చూడుము.

ఓ అర్జునా ! ద్వాదశాదిత్యులను, అష్టవసువులను, ఏకాదశరుద్రులను, అశ్వినీ కుమారులను, మరుద్గణములను నాయందు చూడుము. అంతేగాక ఇంకను మునుపెన్నడును చూచి యెరుగని అనేకములైన అద్భుతములను చూడుము.

7 ఇహైకస్థం జగత్ కృత్స్నం పశ్యాద్య సచరాచరమ్ ।

మమ దేహే గుడాకేశ యచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి ॥

ఇహ- ఏకస్థం- జగత్- కృత్స్నం-పశ్య-అద్య-సచరాచరం

మమ-దేహే-గుడాకేశ-యత్-చ-అన్యత్-ద్రష్టుం- ఇచ్ఛసి

గుడాకేశ= అర్జునా, యత్ = ఏ, అన్యత్= ఇతరమ్మైన దానిని, ద్రష్టుం= చూచుటకు, ఇచ్ఛసి చ = కోరుచున్నావో, సచరాచరం= చరాచర స్వరూపమ్మైన, కృత్స్నం= సమస్తమ్మైన, జగత్= జగత్తును, అద్య = ఇప్పుడు, మమ= నాయొక్క, ఇహ = ఈ దేహే = దేహమునందు, ఏకస్థం= ఏకప్రదేశమునందున్న దానిని, పశ్య = చూడుము.

ఓ అర్జునా ! నా ఈ రూపమునందు ఒకేచోట స్థితమై యున్న సమస్తచరాచర జగత్తును చూడుము. అంతేగాక ఇంకను నీవు చూడదలచు కొనిన వాటినన్నింటినీ నా శరీరమునందు ఒకే చోట దర్శింపుము.

8 న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుమ్ అనేనైవ స్వచక్షుషా ।

దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ॥

న-తు-మాం-శక్యసే-ద్రష్టుం-అనేన- ఏవ- స్వచక్షుషా

దివ్యం-దదామి-తే-చక్షుః-పశ్య-మే-యోగం- ఐశ్వరం

మాం=నన్ను, అనేన= ఈ, స్వచక్షుషా ఏవ = నీ కన్నులచేతనే, ద్రష్టుం= చూచుటకు, న శక్యసే తు = సాధ్యపడదు, తే= నీకొరకు, దివ్యం= దివ్యమైన, చక్షుః= దృష్టిని, దదామి= ఇచ్చుచున్నాను, మే = నాయొక్క, ఐశ్వరం= దివ్యమైన, యోగం = యోగమును, పశ్య= చూడుము.

చర్మ చక్షువులతో నా ఈ రూపమును నీవు నిస్సందేహముగా చూడజాలవు. కనుక నీకు దివ్య దృష్టిని ప్రసాదించుచున్నాను. ఈ దివ్యదృష్టితో నా ఈశ్వరీయ యోగశక్తిని దర్శింపుము.

సంజయ ఉవాచ

9 ఏవముక్త్వా తతో రాజన్ మహాయోగేశ్వరో హరిః ।

దర్శయామాస పార్థాయ పరమం రూపమైశ్వరమ్ ॥

ఏవం- ఉక్త్వా- తతః-రాజన్-మహాయోగేశ్వరః-హరిః

దర్శయామాస- పార్థాయ-పరమం- రూపం- ఐశ్వర్యం

రాజన్=రాజా, ఏవం = ఈ విధముగ, ఉక్త్వా= పలికి, తతః= ఆ తరువాత, మహాయోగేశ్వరః= గొప్ప యోగేశ్వరుడైన, హరిః= శ్రీహరి, పరమం= ఉత్తమమైన,

ఐశ్వరం= ఈశ్వర సంబంధమైన, రూపం= విశ్వరూపమును, పార్థాయ= పార్థునికొరకు, దర్శయామాస= చూపెను.

సంజయుడు పలికెను - ఓ రాజా ! మహాయోగేశ్వరుడును, పాపములను హరించువాడును ఐన భగవానుడు ఈ విధముగా పలికి, అనంతరము షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నమైన తన విశ్వరూపమును అర్జునునకు చూపెను.

10 అనేకవక్త్రనయనమ్ అనేకాద్భుతదర్శనమ్ ।

అనేకదివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥

అనేకవక్త్రనయనం-అనేకాద్భుతదర్శనం

అనేకదివ్యాభరణం-దివ్యానేకోద్యతాయుధం

అనేకవక్త్రనయనం=అనేకమైన ముఖములు కన్నులు గలదియును, అనేకాద్భుత దర్శనం= అనేకములైన అద్భుతదర్శనములు గలదియు, అనేకదివ్యాభరణం= అనేకములైన దివ్య ఆభరణములు గలదియు, దివ్యానేకోద్యతాయుధం= దివ్యములు, అనేకములునైన ఎత్తబడిన ఆయుధములు గలదియు.

11 దివ్యమాల్యాంబరధరం దివ్యగంధానులేపనమ్ ।

సర్వాశ్చర్యమయం దేవమ్ అనంతం విశ్వతోముఖమ్ ॥

దివ్యమాల్యాంబరధరం-దివ్యగంధానులేపనం

సర్వాశ్చర్యమయం-దేవం-అనంతం- విశ్వతోముఖం

దివ్యమాల్యాంబరధరం= దివ్యములైన హారములు, వస్త్రములు గలదియు, దివ్యగంధానులేపనం= దివ్యమైన గంధపులేపనము గలదియు, సర్వాశ్చర్యమయం = సర్వములైన ఆశ్చర్యములతో నిండినదియు, అనంతం= అనంతమైనదియు, విశ్వతోముఖం= అంతటను ముఖములు గలదియు, దేవం= స్వయం

ప్రకాశమానమునైనది. అర్జునుడు చూచిన ఆ పరమేశ్వరుని విశ్వ రూపమునందలి ముఖములు అనంతములు - నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. అందలి దృశ్యములు అద్భుతములైనవి. ఆ రూపము అనేకదివ్యాభరణశోభితము. ఆ పరమేశ్వరుడు పెక్కు దివ్యాస్త్రములను చేపట్టియుండెను. దివ్యములగు మాలలను, వస్త్రములను ధరించియుండెను. ఆ దివ్యశరీరము నుండి దివ్యచందనపరి మళములు దశదిశల గుబాళించు చుండెను. ఆ విశ్వరూపమును అర్జునుడు దర్శించెను.

12 దివి సూర్యసహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా ।

యది భాః సదృశీ సా స్యాత్ భాసస్తస్య మహాత్మనః ॥

దివి-సూర్యసహస్రస్య-భవేత్-యుగపత్- ఉత్థితా

యది-భాః-సదృశీ-సా-స్యాత్-భాసః-తస్య-మహాత్మనః

దివి= ఆకాశమునందు, సూర్యసహస్రస్య = వేలకొలది సూర్యులయొక్క, యుగపదుత్థితా = ఏకకాలమందు కదిలిన, భాః= కాంతి, భవేత్ యది= సంభవించెనేని, సా= ఆ కాంతి, తస్య= ఆ, మహాత్మనః= మహాత్మునియొక్క, భాసః=కాంతికి, సదృశీ= సమానమైనది, స్యాత్= అగును.

ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచోవచ్చు కాంతి పుంజములును ఆ విరాట్ - రూపతేజస్సులకుసాటిరావు.

13 తత్రైకస్థం జగత్ కృత్స్నం ప్రవిభక్తమనేకధా ।

అపశ్యద్దేవదేవస్య శరీరే పాండవస్తదా ॥

తత్ర- ఏకస్థం-జగత్-కృత్స్నం- ప్రవిభక్తం-అనేకధా

అపశ్యత్-దేవదేవస్య- శరీరే-పాండవః-తదా

తదా=అప్పుడు, పాండవః= అర్జునుడు, అనేకధా= అనేకవిధములుగ, ప్రవిభక్తం= విభజింపబడియున్న, జగత్= జగత్తును, కృత్స్నం= సర్వమును, దేవదేవస్య= దేవదేవుని యొక్క, తత్ర = ఆ, శరీరే= దేహమునందు, ఏకస్థం= ఒక్కచోట నున్నదానిగ, అపశ్యత్ = చూచెను.

ఆ సమయమున అర్జునుడు ఆ దేవాదిదేవుని శరీరమునందు అసంఖ్యాకములైన వివిధబ్రహ్మాండములు వేర్వేరుగా ఒకేచోట ఉన్నదానినిగా దర్శించెను.

14 తతః స విస్మయావిష్టో హృష్టరోమా ధనంజయః ।

ప్రణమ్య శిరసా దేవం కృతాంజలిరభాషత ॥

తతః-సః-విస్మయావిష్టః-హృష్టరోమా-ధనంజయః

ప్రణమ్య-శిరసా-దేవం-కృతాంజలిః-అభాషత

తతః=తరువాత, సః = ఆ, ధనంజయః= అర్జునుడు, విస్మయావిష్టః= విస్మయయుక్తుడై, హృష్టరోమా= పులకాంకితుడునై, దేవం = దేవుని గూర్చి, శిరసా= శిరస్సుచేత, ప్రణమ్య = నమస్కరించి, కృతాంజలిః= అంజలి ఘటించి, అభాషత = పలికెను.

అద్భుతమైన ఆ పరమాత్ముని విశ్వరూపమును జూచి, అర్జునుడు ఆశ్చర్యచకితుడై పులకాంకితుడై. తేజోమయమైన ఆ విరాట్ రూపమునకు శిరస్సువంచి చేతులు జోడించి నమస్కరించుచు ఇట్లనెను.

అర్జున ఉవాచ

15 పశ్యామి దేవాంస్తవ దేవ దేహే

సర్వాంస్తథా భూతవిశేషసంఘాన్ ।

బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థమ్

ఋషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్ ॥

పశ్యామి-దేవాన్-తవ-దేహే-సర్వాన్-తథా-భూతవిశేషసంఘాన్

బ్రహ్మాణం- ఈశం-కమలాసనస్థం- ఋషీన్-చ-సర్వాన్- ఉరగాన్-చ-దివ్యాన్

దేవాన్=దేవా, తవ =నీయొక్క, దేహే = దేహమునందు, సర్వాన్= సమస్తమైన, దేవాన్=దేవతలను, తథా= అటులే, భూతవిశేష సంఘాన్= చరాచర భూతసమూహములను, ఈశం= ఈశుడు, కలాసనస్థం= పద్మాసనము నందున్నవాడునైన, బ్రహ్మాణం= బ్రహ్మను, సర్వాన్= సమస్తములైన, ఋషీన్ చ = ఋషులను, దివ్యాన్ = దివ్యములైన, ఉరగాన్ చ = ఉరగములను, పశ్యామి = చూచుచున్నాను.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ దేవాదిదేవా ! నీ విరాట్ - రూపమునందు సకల దేవతలను, నానావిధప్రాణికోటిని, కమలాసనుడైన బ్రహ్మను, మహాదేవుడైన శంకరుని, సమస్త ఋషులను, దివ్యసర్పములను గాంచుచున్నాను.

16 అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం

పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంతరూపమ్ ।

నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం

పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప ॥

అనేక బాహూదరవక్త్రనేత్రం-పశ్యామి-త్వాం-సర్వతః-అనంతరూపం

న-అంతం-న-మధ్యం-న-పునః-తవ- ఆదిం-పశ్యామి-విశ్వేశ్వర -విశ్వరూప

విశ్వేశ్వర= విశ్వేశ్వరుడా, విశ్వరూప = విశ్వరూపుడా,అనేక బాహూదరవక్త్రనేత్రం= అనేకములైన బాహువులు, పొట్టలు, ముఖములు, నేత్రములు కలిగియున్న, సర్వతః= అన్నిచోట్ల, అనంతరూపం= అనంతరూపములు గల, త్వాం= నిన్ను, పశ్యామి= చూచుచున్నాను, పునః= మరియు, తవ=నీయొక్క, ఆదిం= మొదలును, న పశ్యామి =

చూడజాలకున్నాను, అంతం= అంతమును, న = చూడజాలకున్నాను, మధ్యం= మధ్యమును, న = చూడజాలకున్నాను.

ఓ విశ్వేశ్వరా ! విశ్వరూపా ! నీ బాహువులు, ఉదరములు, ముఖములు, నేత్రములు, అసంఖ్యాకములు. నీ అనంతరూపము సర్వతోముఖముగ విలసిల్లుచున్నది. నీవు అదిమధ్యాంత రహితుడవు. మహత్త్వపూర్ణమైన నీ దివ్యరూపమునకు ఆది మధ్యాంతములు గోచరింపకున్నవి.

17 కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ

తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమంతమ్ ।

పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమంతాత్

దీప్తానలార్కద్యుతిమప్రమేయమ్ ॥

కిరీటినం-గదినం-చక్రిణం-చ-తేజోరాశిం-సర్వతః-దీప్తిమంతం

పశ్యామి-త్వాం-దుర్నిరీక్ష్యం-సమంతాత్-దీప్తానలార్కద్యుతిం- అప్రమేయం

కిరీటినం=కిరీటము గలవానినిగ, గదినం= గదాధరునిగ, చక్రిణం చ = చక్రధరునిగ, సర్వతః= అంతటను, దీప్తిమంతం= ప్రకాశించుచున్న వానినిగ, తేజోరాశిం= తేజోరాశినిగ, దుర్నిరీక్ష్యం= చూడశక్యము కాని వానినిగ, దీప్తానలార్క ద్యుతిం=ప్రజ్వలించెడి అగ్ని సూర్యుల కాంతిగల వానినిగ, అప్రమేయం=అప్రమేయునిగ, సమంతాత్= అంతటను, త్వాం=నిన్ను, పశ్యామి= చూచుచున్నాను.

హే విష్ణో! కిరీటమును, గదను, చక్రమును ధరించి, అంతటను తేజోవంతమైన కాంతులను విరజిమ్ముచున్న నిన్ను దర్శించుచున్నాను. ప్రజ్వలి తాగ్నివలెను, జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యునివలెను వెలుగొందుచున్న నీ అప్రమేయరూపము గాంచుచున్నాను.

18 త్వమక్షరం పరమం వేదితవ్యం

త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।

త్వమవ్యయః శాశ్వతధర్మగోప్తా

సనాతనస్త్వం పురుషో మతో మే ॥

త్వం-అక్షరం-పరమం-వేదితవ్యం-త్వం-అస్య-విశ్వస్య-పరం-నిధానం

త్వం-అవ్యయః-శాశ్వత ధర్మగోప్తా-సనాతనః-త్వం-పురుషః-మతః-మే

త్వం=నీవు, అక్షరం= అవినాశివి, పరమం= పరమాత్మవు, వేదితవ్యం= తెలియదగిన వాడవు, త్వం=నీవు, అస్య= ఈ, విశ్వస్య = విశ్వమునకు, పరం= పరమైన, నిధానం = ఆశ్రయుడవు, త్వం=నీవు, శాశ్వత ధర్మగోప్తా= సనాతన ధర్మమును రక్షించెడి, అవ్యయః= నిత్యుడవు, త్వం=నీవు, సనాతనః= సనాతనుడవైన, పురుషః=పురుషుడవు, మే=నాయొక్క, మతః= అభిప్రాయము.

పరము - అక్షరస్వరూపుడవైన పరబ్రహ్మపరమాత్మవు నీవే, కనుక అందరికిని తెలిసికొనదగినవాడవు. ఈ జగత్తునకు నీవే పరమాశ్రయుడవు. సనాతన ధర్మరక్షకుడవు. నీవు అవ్యయుడవు. సనాతనపురుషుడవు, అని నా అభిప్రాయము.

19 అనాదిమధ్యాంతమనంతవీర్యమ్

అనంతబాహుం శశిసూర్యనేత్రమ్ ।

పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశవక్త్రం

స్వతేజసా విశ్వమిదం తపంతమ్ ॥

అనాదిమధ్యాంతం-అనంతవీర్యం-అనంతబాహుం-శశిసూర్యనేత్రం

పశ్యామి-త్వాం-దీప్తహుతాశవక్త్రం-స్వతేజసా-విశ్వం- ఇదం-తపంతం

త్వాం=నిన్ను, అనాదిమధ్యాంతం = ఆదిమధ్యాంత రహితుడవుగను, అనంతవీర్యం= అంతములేని తేజోవంతుడుగను, అనంతబాహుం=అనంతమైన బాహువులు గలవానినిగను, శశిసూర్యనేత్రం = చంద్ర సూర్యులు కన్నులుగాగల వాడవుగను, దీప్తహుతాశ వక్త్రం= ప్రజ్వలించుచున్న అగ్ని ముఖములయందు గలవాడవుగను, స్వతేజసా= స్వీయమైన తేజస్సుచేత, ఇదం= ఈ , విశ్వం= విశ్వమును, తపంతం= తపింపజేయువాడవుగను, పశ్యామి = చూచుచున్నాను.

నీవు అదిమధ్యాంతరహితుడవు. అపరిమితశక్తిశాలివి. అసంఖ్యాకములైన భుజములు గలవాడవు. సూర్యచంద్రులు నీ నేత్రములు. అగ్నివలె నీ ముఖము ప్రజ్వరిల్లుచున్నది. నీ తేజస్సుచేత ఈ జగత్తును తపింపజేయు చున్నావు. అట్టి నిన్ను నేను గాంచుచున్నాను.

20 ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరం హి

వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః ।

దృష్ట్వాద్భుతం రూపముగ్రం తవేదం

లోకత్రయం ప్రవ్యథితం మహాత్మన్ ॥

ద్యావాపృథివ్యోః- ఇదం-అంతరం-హి-వ్యాప్తం-త్వయా- ఏకేన-దిశః-చ-సర్వాః

దృష్ట్వ్య- అద్భుతం-రూపం- ఉగ్రం-తవ- ఇదం- లోకత్రయం - ప్రవ్యథితం-మహాత్మన్

మహాత్మన్= మహాత్మా, ద్యావాపృథివ్యోః= భూమ్యాకాశాల యొక్క, ఇదం = ఈ, అంతరం= మధ్యప్రదేశము, సర్వాః= సమస్తమైన, దిశః చ = దిక్కులు, ఏకేన = ఒక్కడవైన, త్వయా= నీచేత, వ్యాప్తం హి = వ్యాపింపబడి యున్నవికదా, తవ = నీయొక్క,

అద్భుతం =అద్భుతమైన, ఉగ్రం= భయంకరమైన, ఇదం= ఈ , రూపం= రూపమును, దృష్ట్వా= చూచి, లోకత్రయం = మూడు లోకములు, ప్రవ్యథితం= భయపడినవి.

ఓ మహాత్మా ! దివినుండి భువివఱకుగల అంతరిక్షమునందంతటను అన్ని దిశలను నీవే పరిపూర్ణుడవై యున్నావు. అద్భుతమైన నీ భయంకర రూపమును చూచి, ముల్లోకములును మిగుల భీతిని చెందిచున్నవి.

21 అమీ హి త్వాం సురసంఘా విశంతి

కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయో గృణంతి ।

స్వస్తీత్యుక్త్వా మహర్షిసిద్ధసంఘాః

స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః ॥

అమీ-హి-త్వాం-సురసంఘాః-విశంతి కేచిత్-భీతాః-ప్రాంజలయః-గృణంతి

స్వస్తి- ఇతి- ఉక్త్వా- మహర్షి సిద్ధ సంఘాః-స్తువంతి-త్వాం-స్తుతిభిః -పుష్కలాభిః

అమీ= ఈ, సురసంఘాః= దేవతాసమూహములు, త్వాం= నిన్ను, విశంతి=ప్రవేశించు చున్నవి, కేచిత్=కొందరు, భీతాః= భయపడినవారై, ప్రాంజలయః= చేతులు జోడించిన వారై, గృణంతి = స్తుతించుచున్నారు, మహర్షి సిద్ధసంఘాః= మహర్షుల , సిద్ధపురుషుల సమూహము, స్వస్తి ఇతి = స్వస్తియని, ఉక్త్వా= పలుకుచు, పుష్కలాభిః= అనేకములైన, స్తుతిభిః= స్తోత్రములచేత, త్వాం= నిన్ను, స్తువంతి హి = స్తుతించుచున్నారు.

ఇదిగో, ఆ దేవతలెల్లరును నీలో ప్రవేశించుచున్నారు. కొందఱు భయపడినవారై అంజలి ఘటించి, నీ నామగుణములను కీర్తించుచున్నారు. మహర్షులును, సిద్ధులును స్వస్తివచనములతోడను, ఉత్తమోత్తమ స్తోత్రముల తోడను నిన్ను ప్రార్థించుచున్నారు.

22 రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యాః

విశ్వేఽశ్వినౌ మరుతశ్చోష్మపాశ్చ ।

గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘాః

వీక్షంతే త్వాం విస్మితాశ్చైవ సర్వే ॥

రుద్రాదిత్యాః-వసవః-యే-చ-సాధ్యాః-విశ్వే-అశ్వినౌ-మరుతః-చ- ఊష్మపాః-చ

గంధర్వయక్షాసురసిద్ధ సంఘాః-వీక్షంతే-త్వాం-విస్మితాః-చ- ఏవ-సర్వే

రుద్రాదిత్యాః= రుద్రులు, ఆదిత్యులు, వసవః= వసువులు, యే= ఎవరు, సాధ్యాః చ =సాధ్యులు, విశ్వే= విశ్వేదేవతలు, అశ్వినౌ= అశ్వినీదేవతలు, మరుతః చ = వాయుదేవతలు, ఊష్మపాః చ = పితృదేవతలు, గంధర్వ యక్షాసుర సిద్ధసంఘాః= గంధర్వులు, యక్షులు, అసురులు, సిద్ధులు మొదలగువారి సమూహములు, సర్వే=అందరును, విస్మితాః చ ఏవ = విస్మయమును పొందినవారలై, త్వాం= నిన్ను, వీక్షంతే= చూచుచున్నారు.

ఏకాదశరుద్రులును, ద్వాదశాదిత్యులును, అష్టవసువులును, సాధ్యులును, విశ్వేదేవతలును, అశ్వినీకుమారులును, మరుద్గణములును, పితరులును అట్లే గంధర్వయక్షాసురసిద్ధ సముదాయములును సంభ్రమాశ్చర్య ములతో నిన్నే గాంచుచున్నారు.

23 రూపం మహత్తే బహువక్త్రనేత్రం

మహాబాహో బహుబాహూరుపాదమ్ ।

బహూదరం బహుదంష్ట్రాకరాళం

దృష్ట్వా లోకాః ప్రవ్యథితాస్తథాహమ్ ॥

రూపం-మహత్-తే-బహువక్త్రనేత్రం-మహాబాహో- బహుబాహూరుపాదం

బహూదరం-బహుదంష్ట్రాకరాలం-దృష్ట్వా-లోకాః-ప్రవ్యథితాః-

తథా- అహం, మహాబాహో = కృష్ణా, బహువక్త్రనేత్రం = అనేకములైన ముఖములు, కన్నులు గలదియు, బహుబాహూరుపాదం = అనేకములైన బాహువులు, ఊరువులు, పాదములు గలదియు, బహూదరం=అనేక పొట్టలు గలదియు, బహుదంష్ట్రాకరాలం = అనేకములైన కోఱలచేత భయంకరమైనదియు, మహత్= గొప్పదియునైన, తే=నీయొక్క, రూపం= రూపమును, దృష్ట్వా=చూచి, లోకాః= లోకములు, తథా= అటులనే, అహం=నేను, ప్రవ్యథితాః= భయమును పొందినవి.

హే మహాబాహో ! అసంఖ్యాకములైన వక్త్రములను, నేత్రములను, చేతులను, తొడలను, పాదములను, ఉదరములను, కోరలను కలిగిన మిక్కిలి భయంకరమైన నీ రూపమును చూచి, అందఱును భయకంపితులగుచున్నారు. నేనుకూడ అలాగే భయపడుచున్నాను.

24 నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం

వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాలనేత్రమ్ ।

దృష్ట్వా హి త్వాం ప్రవ్యథితాంతరాత్మా

ధృతిం న విందామి శమం చ విష్ణో ॥

నభః స్పృశం-దీప్తం-అనేకవర్ణం-వ్యాత్తాననం-దీప్త విశాలనేత్రం

దృష్ట్వా-హి-త్వాం-ప్రవ్యథితాంతరాత్మా-ధృతిం-న-విందామి-శమం- చ- విష్ణో

విష్ణో=కృష్ణా, స్పృశం= ఆకాశమును తాకెడివాడవు, దీప్తం= ప్రకాశమానుడవు, అనేకవర్ణం= ఎన్నో రంగులు గలవాడవు, వ్యాత్తాననం= తెరచిన నోళ్ళు గలవాడవు, దీప్తవిశాల నేత్రం= ప్రజ్వలించు విశాలనేత్రములు గలవాడవు అగు, త్వాం= నిన్ను, దృష్ట్వా= చూచి, ప్రవ్యథితాంతరాత్మా = భయపడిన అంతరాత్మ గలవాడనై, ధృతిం= ధైర్యమును, శమం చ= శాంతిని, న విందామి హి=పొందజాలకున్నాను గదా.

ఏలనన హే విష్ణో ! నీ రూపము అంతరిక్షమును తాకుచున్నది. అది అనేకవర్ణములతో దేదీప్యమానమై వెలుగుచున్నది. కాంతులను విరజిమ్ముచున్న విశాలనేత్రములతో, విస్తరించిన ముఖములతో అద్భుతముగా ఒప్పుచున్నది. అట్టి నీ రూపమును చూచిన నా మనస్సు తత్తరపడుచున్నది. అందువలన నా ధైర్యము సడలినది. శాంతి పొందలేకయున్నాను.

25 దంష్ట్రాకరాళాని చ తే ముఖాని

దృ ష్ట్వైవ కాలానలసన్నిభాని ।

దిశో న జానే న లభే చ శర్మ

ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ॥

దంష్ట్రాకరాళాని-చ-తే-ముఖాని-దృష్ట్వా- ఏవ-కాలానల సన్నిభాని

దిశః-న-జానే-న-లభే-చ-శర్మ-ప్రసీద-దేవేశ-జగన్నివాస

దంష్ట్రాకరాళాని-కోఱలచే భయంకరమైనవియు, కాలానల సన్నిభాని = ప్రళయాగ్నిని బోలిన, తే=నీయొక్క, ముఖాని= ముఖములను, దృష్ట్వా ఏవ= చూచియే, దిశః= దిక్కులను, న జానే=తెలిసికొనజాలకున్నాను, శర్మ= సుఖమును, న లభే చ = పొందజాలకున్నాను, దేవేశ= దేవదేవా, జగన్నివాస= జగదాశ్రయా, ప్రసీద=ప్రసన్నుడ వగుము.

ఓ జగన్నివాసా ! భయంకరములైన కోరలతో ఒప్పుచున్న నీ ముఖములు ప్రళయాగ్ని జ్వాలలవలె భీతిగొల్పుచున్నవి. వాటిని చూచిన నాకు దిక్కుతోచకున్నది. నెమ్మది శూన్యమైనది. ఓ దేవేశా! ప్రసన్నుడ వగుము.

26 అమీ చ త్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః

సర్వే సహైవావనిపాలసంఘైః

భీష్మో ద్రోణః సూతపుత్రస్తథాసౌ

సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః ॥

అమీ-చ-త్వాం-ధృతరాష్ట్రస్య-పుత్రాః-సర్వే-సహ- ఏవ-అవనిపాలసంఘైః

భీష్మః-ద్రోణః-సూతపుత్రః-తథా-అసౌ-సహ-అస్మదీయైః-అపి -యోధముఖ్యైః

అమీ= ఈ, ధృతరాష్ట్రస్య = ధృతరాష్ట్రునియొక్క, పుత్రాః=కుమారులును, అవనిపాల సంఘైః సహ ఏవ= రాజసమూహముతో గూడి, తథా=అటులే, భీష్మః= భీష్ముడు, ద్రోణః= ద్రోణుడు, అసౌ= ఈ, సూతపుత్రః= సూతపుత్రుడు, అస్మదీయైః= మనవారైన, యోధముఖ్యైః సహ అపి= యుద్ధప్రముఖులతోకూడా, సర్వే చ = అందరును.

ఇచ్చట చేరియున్న ఈ ధృతరాష్ట్రపుత్రులు ఇతర రాజన్యులతో సహా నీలో ప్రవేశించు చున్నారు. భీష్మపితామహుడు, ద్రోణుడు, కర్ణుడు, అట్లే మన పక్షమునందలి ప్రధానయోధులు అందఱును

27 వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశంతి

దంష్ట్రాకరాళాని భయానకాని ।

కేచిద్విలగ్నా దశనాంతరేషు

సందృశ్యంతే చూర్ణితైరుత్తమాంగైః ॥

వక్త్రాణి-తే-త్వరమాణాః-విశంతి-దంష్ట్రాకరాలాని-భయానకాని

కేచిత్-విలగ్నాః-దశనాంతరేషు-సందృశ్యంతే-చూర్ణితైః- ఉత్తమాంగైః

త్వరమాణాః = తొందరపడుచున్నవారై, త్వాం= నీలో, దంష్ట్రాకరాళాని= కోఱలతో వికారమైన, భయానకాని= భయంకరమైన, తే=నీయొక్క, వక్త్రాణి= ముఖములను, విశంతి= ప్రవేశించుచున్నారు, కేచిత్= కొందరు, దశనాంతరేషు= దంతములమధ్య,

విలగ్నాః= చిక్కినవారై, చూర్ణితైః=పొడుము చేయబడినవారై, ఉత్తమాంగైః= శిరములతో, సందృశ్యంతే= కనబడుచున్నారు.

భయంకరములైన కోరలతోగూడిన నీ ముఖములయందు అతివేగముగా పరుగులుదీయుచు ప్రవేశించుచున్నారు. కొందటి తలలు కోరల మధ్యబడి నుగ్గునుగ్గైపోవుచుండగా వారు దంతములలో చిక్కుకొని కనిపించుచున్నారు.

28 యథా నదీనాం బహవోఽంబువేగాః

సముద్రమేవాభిముఖా ద్రవంతి ।

తథా తవామీ నరలోకవీరాః

విశంతి వక్త్రాణ్యభివిజ్వలంతి ॥

యథా-నదీనాం-బహవః-అంబువేగాః-సముద్రం- ఏవ- అభిముఖాః -ద్రవంతి

తథా-తవ-అమీ-నరలోక వీరాః-విశంతి-వక్త్రాణి-అభివిజ్వలంతి

నదీనాం=నదులయొక్క, బహవః= బహువిధములైన, అంబువేగాః= నీటి ప్రవాహములు, యథా = ఏ రీతిని, సముద్రం ఏవ = సముద్రమునే, అభిముఖాః= ఎదుర్కొని, ద్రవంతి= ప్రవహించుచున్నవో, తథా=అట్లే, అమీ= ఈ, నరలోకవీరాః= రాజశ్రేష్ఠులు, తవ= నీయొక్క, అభివిజ్వలంతి= ప్రజ్వలించుచున్న, వక్త్రాణి= ముఖములను, విశంతి= ప్రవేశించుచున్నారు.

అనేకములైన నదీనదములప్రవాహములన్నియును సహజముగా సముద్రమునకు అభిముఖముగా ప్రవహించుచు అందు ప్రవేశించుచున్నట్లు, ఈ శ్రేష్ఠులైన సమరయోధులు నరలోకవీరులు కూడ జ్వలించుచున్న నీ కభిముఖులై ప్రవేశించుచున్నారు.

29 యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతంగాః

విశంతి నాశాయ సమృద్ధవేగాః ।

తథైవ నాశాయ విశంతి లోకాః

తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః ॥

యథా-ప్రదీప్తం-జ్వలనం-పతంగాః-విశంతి-నాశాయ-సమృద్ధవేగాః

తథా- ఏవ-నాశాయ-విశంతి-లోకాః-తవ-అపి-వక్త్రాణి-సమృద్ధవేగాః

పతంగాః= మిడుతలు, ప్రదీప్తం=మండుచున్న, జ్వలనం=అగ్నిని, సమృద్ధవేగాః= అతివేగము గలవియై, యథా= ఏ రీతి, నాశాయ= నాశము కొరకు, విశంతి=ప్రవేశించు చున్నవో, తథా ఏవ= ఆ రీతినే, లోకాః అపి= జనసమూహము లును, సమృద్ధవేగాః= అతివేగము గలవియై, తవ= నీయొక్క, వక్త్రాణి= ముఖములను, నాశాయ=నాశము కొరకు, విశంతి= ప్రవేశించుచున్నవి.

మిడుతలన్నియును మోహవశమున బాగుగా మండుచున్న అగ్నివైపు అతివేగముగా పరుగెత్తి, తమ నాశనముకొఱకు అందు ప్రవేశించి, నశించునట్లు ఈ వీరులందఱును తమనాశమునకై అతివేగముగా పరుగెత్తి, నీ నోళ్ళయందు నాశముగోరి ప్రవేశించుచున్నారు.

30 లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమంతాత్

లోకాన్ సమగ్రాన్ వదనైర్జ్వలద్భిః ।

తేజోఽభిరాపూర్య జగత్ సమగ్రం

భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపంతి విష్ణో ॥

లేలిహ్యసే-గ్రసమానః-సమంతాత్-లోకాన్-సమగ్రాన్-వదనైః-జ్వలద్భిః

తేజోభిః- ఆపూర్య-జగత్-సమగ్రం-భాసః-తవ- ఉగ్రాః-ప్రతపంతి-విష్ణో

విష్ణో=విష్ణుమూర్తీ, జ్వలద్భిః=మండుచున్న, వదనైః= నోరులచేతను, సమంతాత్= అన్నివైపులనుండి, సమగ్రాన్= సమస్తమైనట్టి, లోకాన్= లోకములను, గ్రసమానః= మ్రింగుచు, లేలిహ్యసే= ఆస్వాదించుచున్నావు, తవ=నీయొక్క, ఉగ్రాః= ప్రచండమైన, భాసః= కాంతులు, సమగ్రం= సమస్తమైన, జగత్= జగత్తును, తేజోభిః= కాంతులచేత, ఆపూర్య= నింపి, ప్రతపంతి=తపింపచేయుచున్నవి.

హే విష్ణో! ప్రజ్వలించుచున్న నీ ముఖములతో సమస్త లోకములను అన్నివైపులనుండి కబళించుచు మాటిమాటికిని చప్పరించుచున్నావు. నీ ఉగ్రతేజస్సులు సమస్తమైన జగత్తును తపింపజేయు చున్నవి.

31 ఆఖ్యాహి మే కో భవానుగ్రరూపో

నమోఽస్తు తే దేవవర ప్రసీద ।

విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవంతమాద్యం

న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్ ॥

ఆఖ్యాహి-మే-కః-భవాన్- ఉగ్రరూపః-నమః-అస్తు-తే-దేవవర-ప్రసీద

విజ్ఞాతుం- ఇచ్ఛామి-భవంతం- ఆద్యం-న-హి-ప్రజానామి-తవ-ప్రవృత్తిం

దేవవర= దేవదేవా, ఉగ్రరూపః=భయంకర రూపుడవైన, భవాన్=నీవు, కః= ఎవరో, మే=నాకు, ఆఖ్యాహి=చెప్పుము, తే=నీకొఱకు, నమః అస్తు=వందనము అగుగాక, ప్రసీద= ప్రసన్నుడవగుము, ఆద్యం= ఆదిపురుషుడవైన, భవంతం= నిన్ను, విజ్ఞాతుం= తెలిసికొను, ఇచ్ఛామి= కోరుచున్నాను, తవ=నీయొక్క, ప్రవృత్తిం= ప్రవర్తనమును, న ప్రజానామి హి= తెలియలేకున్నాను.

ఓ పరమాత్మా ! నీకు నా నమస్కారములు - ప్రసన్నుడవు కమ్ము. ఉగ్రరూపుడవైన నీవు ఎవరో దయతో నాకు తెలుపుము. ఆదిపురుషుడవైన నిన్ను విశదముగా తెలిసికొనగోరుచున్నాను. ఏలనన నీ ప్రవృత్తి నాకు బోధపడుటలేదు.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

32 కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ ప్రవృద్ధో

లోకాన్ సమాహర్తుమిహ ప్రవృత్తః ।

ఋతేఽపి త్వాం న భవిష్యంతి సర్వే

యేఽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః ॥

కాలః-అస్మి-లోకక్షయకృత్-ప్రవృద్ధః-లోకాన్-సమాహర్తుం- ఇహ- ప్రవృత్తః

ఋతే-అపి-త్వాం-న-భవిష్యంతి-సర్వే-యే-అవస్థితాః-ప్రత్యనీకేషు -యోధాః

లోకక్షయకృత్= లోకసంహారకుడనై, ప్రవృద్ధః= వృద్ధిచెందిన, కాలః= కాలుడును, అస్మి= అయియున్నాను, ఇహ= ఇప్పుడు, లోకాన్= లోకములను, సమాహర్తుం=సంహరించుటకు, ప్రవృత్తః= ప్రవర్తించినవాడను, యే= ఏ, యోధాః= యోధులు, ప్రత్యనీకేషు=ప్రతిపక్షసైన్యములందు, అవస్థితాః= ఉండిరో, సర్వే= వారందరు, త్వాం ఋతే అపి= నీవు లేకపోయినను, న భవిష్యంతి= ఉండరు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - నేను లోకములనన్నింటిని తుదముట్టించుటకై విజృంభించిన మహాకాలుడను. ఇప్పుడు ఈ లోకములను రూపుమాపుటకై పూనుకొనియున్నాను. కనుక నీవు యుద్ధముచేయకున్ననూ ప్రతిపక్షముననున్న ఈ వీరులెవ్వరును జీవించియుండరు.

33 తస్మాత్ త్వముత్తిష్ఠ యశో లభస్వ

జిత్వా శత్రూన్ భుంక్ష్వ రాజ్యం సమృద్ధమ్ ।

మయ్యైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ

నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ ॥

తస్మాత్-త్వం- ఉత్తిష్ఠ-యశః-లభస్వ-జిత్వా-శత్రూన్-భుంక్ష్వ-రాజ్యం- సమృద్ధం

మయా- ఏవ- ఏతే-నిహతాః-పూర్వం- ఏవ-నిమిత్తమాత్రం-భవ- సవ్యసాచిన్

తస్మాత్=అందువలన, త్వం=నీవు, ఉత్తిష్ఠ= లెమ్ము, శత్రూన్= శత్రువులను, జిత్వా= జయించి, యశః=కీర్తిని, లభస్వ=పొందుము, సమృద్ధం=సంపూర్ణమగు, రాజ్యం=రాజ్యమును, భుంక్ష్వ=అనుభవింపుము, ఏతే= ఈ, మయా ఏవ= నాచేతనే, పూర్వమే=పూర్వమే, నిహతాః= చంపబడిరి, సవ్యసాచిన్=అర్జునా, నిమిత్తమాత్రం= నిమిత్తమాత్రుడవు , భవ=కమ్ము.

కాబట్టి ఓ సవ్యసాచీ ! లెమ్ము, కీర్తి గాంచుము. శత్రువులను జయించి సర్వసంపదలతో తులతూగు రాజ్యమును అనుభవింపుము. వీరందఱును నా చేత మునుపే చంపబడియున్నారు. నీవు నిమిత్తమాత్రుడవు కమ్ము.

34 ద్రోణం చ భీష్మం చ జయద్రథం చ

కర్ణం తథాన్యానపి యోధవీరాన్ ।

మయా హతాంస్త్వం జహి మా వ్యథిష్ఠా

యుధ్యస్వ జేతాసి రణే సపత్నాన్ ॥

ద్రోణం-చ-భీష్మం-చ-జయద్రథం-చ-కర్ణం-తథా-అన్యాన్-అపి- యోధవీరాన్

మయా-హతాన్-త్వం-జహి-మా-వ్యథిష్ఠాః-యుధ్యస్వ-జేతాసి-రణే -సపత్నాన్.

మయా=నాచేత, హతాన్= చంపబడిన, ద్రోణం చ=ద్రోణుని, భీష్మం చ=భీష్ముని, జయద్రథం చ = జయద్రథుని, కర్ణం=కర్ణుని, తథా=అటులనే, అన్యాన్= ఇతరులైన, యోధవీరాన్ అపి= యోధవీరులను సైతము, త్వం=నీవు, జహి=చంపుము, మావ్యథిష్ఠాః=

విచార పడకుము, యుధ్యస్వ=యుద్ధము చేయుము, రణే=యుద్ధమునందు, సపత్నాన్=శత్రువులను, జేతాసి= జయింపగలవు.

ఇదివరకే నాచే చంపబడిన భీష్మ, ద్రోణ, జయద్రథ కర్ణాది యుద్ధ వీరులందరిని నీవు సంహరింపుము. భయపడకుము. రణరంగమున శత్రువులను తప్పక జయింపగలవు. కనుక యుద్ధము చేయుము.

సంజయ ఉవాచ

35 ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచనం కేశవస్య

కృతాంజలిర్వేపమానః కిరీటీ ।

నమస్కృత్వా భూయ ఏవాహ కృష్ణం

సగద్గదం భీతభీతః ప్రణమ్య ॥

ఏతత్-శ్రుత్వా-వచనం-కేశవస్య-కృతాంజలిః-వేపమానః-కిరీటి

నమస్కృత్వా-భూయః- ఏవ- ఆహ-కృష్ణం-సగద్గదం-భీతభీతః- ప్రణమ్య

కిరీటీ=అర్జునుడు, కేశవస్య= శ్రీకృష్ణునియొక్క, ఏతత్= ఈ, వచనం= వాక్యమును, శ్రుత్వా= విని, కృతాంజలిః= చేతులు జోడించినవాడును, వేపమానః=వణుకుచున్న వాడునై, కృష్ణం=కృష్ణుని, నమస్కృత్వా=నమస్కరించి, ప్రణమ్య=వినమ్రుడై, భీతభీతః= మిగుల భయపడుచు, సగద్గదం= గద్గద స్వరముతో, భూయః ఏవ=మరల, ఆహ= పలికెను.

సంజయుడు పలికెను - ఓ రాజా! శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ యొక్క ఈ మాటలను విని, అర్జునుడు వణకుచు, చేతులు జోడించి నమస్కరించెను, మరల మిక్కిలి భయముతో ప్రణమిల్లి, గద్గదస్వరముతో తడబడుచు ఇలాపలికెను.

అర్జున ఉవాచ

36 స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ ।

రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి సర్వే నమస్యంతి చ సిద్ధసంఘాః ।

స్థానే-హృషీకేశ-తవ-ప్రకీర్త్యా-జగత్-ప్రహృష్యతి-అనురజ్యతే-చ

రక్షాంసి-భీతాని-దిశః-ద్రవంతి-సర్వే-నమస్యంతి-చ-సిద్ధసంఘాః

హృషీకేశ=కృష్ణా, తవ=నీయొక్క, ప్రకీర్త్యా=మాహాత్మ్యముచేత, జగత్=జగత్తు, ప్రహృష్యతి=సంతసించుచున్నది, అనురజ్యతే చ = అనురాగమును పొందుచున్నది, రక్షాంసి=రాక్షసులు, భీతాని=భయపడిన వారలై, దిశః=దిక్కులనుగూర్చి, ద్రవంతి= పరుగిడుచున్నారు, సర్వే=సమస్తమైన, సిద్ధసంఘాః = సిద్ధసంఘములు, నమస్యంతి చ=నమస్కారము చేయుచున్నవి, స్థానే=తగియున్నది.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ అంతర్యామీ ! కేశవా ! నీమహత్యముచేత జగత్తు హర్షాతికములతో, అనురాగముతో ఉప్పొంగిపోవుచున్నది. ఇది సముచితము. భయగ్రస్తులైన రాక్షసులు నలుదిక్కులకును పారిపోవుచున్నారు. సిద్ధగణములవారెల్లరును ప్రణమిల్లు చున్నారు.

37 కస్మాచ్చ తే న నమేరన్ మహాత్మన్ గరీయసే బ్రహ్మణోఽప్యాదికర్త్రే ।

అనంత దేవేశ జగన్నివాస త్వమక్షరం సదసత్ తత్పరం యత్ ॥

కస్మాత్-చ-తే-న-నమేరన్-మహాత్మన్-గరీయసే-బ్రహ్మణః-అపి- ఆదికర్త్రే

అనంత-దేవేశ-జగన్నివాస-త్వం-అక్షరం-సత్-అసత్-తత్పరం-యత్

మహాత్మన్=మహాత్మా, అనంత=అనంతుడా, దేవేశ=దేవదేవ, జగన్నివాస=జగదంతర్యామీ, సత్=సత్తు, అసత్ చ = అసత్తును, యత్= ఏదో, తత్పరం=దానికి పరమైన, అక్షరం=అక్షరబ్రహ్మము, త్వం=నీవు, అసి=అయియున్నావు, బ్రహ్మణః అపి=బ్రహ్మకును,

ఆదికర్త్రే= మూలకర్తవు, గరీయసే= గొప్పవాడవునైన, తే=నీకొరకు, కస్మాత్ = ఏల, న నమేరన్= నమస్కరింపకుందురు.

ఓ మహాత్మా ! నీవు సర్వశ్రేష్ఠుడవు. సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకే మూలకారకుడవు - కనుక వారు (సిద్ధాదులందఱును) నీకు నమస్కరింపక ఎట్లుండగలరు ? ఓ అనంతా! ఓ దేవేశా! సత్-అసత్‌లు నీవే. వాటికంటెను పరమైన అక్షరస్వరూపుడవు అనగా పరబ్రహ్మవు నీవే. నిన్ను ఎవరు నమస్కరింపకుందురు.

38 త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణః

త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।

వేత్తాసి వేద్యం చ పరం చ ధామ

త్వయా తతం విశ్వమనంతరూప ॥

త్వం- ఆదిదేవః-పురుషః-పురాణ-త్వం-అస్య-విశ్వస్య-పరం-నిధానం

వేత్తా-అసి-వేద్యం-చ-పరం-చ-ధామ-త్వయా-తతం-విశ్వం- అనంతరూప

అనంతరూప=అనంతరూపుడా, త్వం=నీవు, ఆదిదేవః= ఆదిదేవుడవు, పురాణః= సనాతనుడవైన, పురుషః= పురుషుడవు, త్వం=నీవు, అస్య= ఈ, విశ్వస్య= విశ్వమునకు, పరం= ఉత్తమమైన, నిధానం= ఆశ్రయానివి, వేత్తా= సర్వజ్ఞుడవు, వేద్యం చ = తెలియదగిన విషయమును, పరం చ=పొందదగిన, ధామ= ధామము, అసి= అయియున్నావు, విశ్వం= విశ్వము, త్వయా=నీచేత, తతం= వ్యాప్తమై యున్నది.

ఓ అనంతరూపా ! నీవు ఆదిదేవుడవు, సనాతనపురుషుడవు, ఈజగత్తునకు పరమాశ్రయుడవు. సర్వజ్ఞుడవు, సర్వవేద్యుడవు, పరంధాముడవు. ఈ జగత్తు అంతయును నీచేత వ్యాప్తమై యున్నది.

39 వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణ శ్శశాంకః

ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ ।

నమో నమస్తేఽస్తు సహస్రకృత్వః

పునశ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే ॥

వాయుః-యమః-అగ్నిః-వరుణః-శశాంకః-ప్రజాపతిః-త్వం- ప్రపితామహః-చ

నమః-నమః-తే-అస్తు-సహస్రకృత్వః-పునః-చ-భూయః-అపి- నమః-నమః-తే

త్వం=నీవు, వాయుః=వాయువవు, యమః=యముడవు, అగ్నిః=అగ్నివి, వరుణః= వరుణుడవు, శశాంకః= చంద్రుడవు, ప్రజాపతిః= ప్రజాపతివి, ప్రపితామహః చ= ముత్తాతవును, తే=నీకొరకు, సహస్రకృత్వః=వేయిసారులు, నమో నమః= నమస్కారములు, అస్తు=అగుగాక, పునః చ=మరల, భూయః అపి= మరలకూడా, తే=నీకొరకు, నమోనమః= నమస్కారములు.

నీవే వాయుదేవుడవు, యముడవు, అగ్నివి, వరుణుడవు, చంద్రుడవు, ప్రజాపతియైన బ్రహ్మవు. బ్రహ్మకును జనకుడవు. నీకువేలకొలది నమస్కారములు. మఱల మఱల నమస్కారములు. ఇంకను నమస్కారములు.

40 నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే

నమోఽస్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ ।

అనంతవీర్యామితవిక్రమస్త్వం

సర్వం సమాప్నోషి తతోఽసి సర్వః ॥

నమః-పురస్తాత్-అథ-పృష్ఠతః-తే-నమః-అస్తు-తే-సర్వతః- ఏవ-సర్వ

అనంతవీర్య-అమితవిక్రమః-త్వం-సర్వం-సమాప్నోషి-తతః-అసి-సర్వః

సర్వ=సర్వస్వరూపుడా, పురస్తాత్= ముందు, పృష్ఠత= వెనుక, తే=నీకు, నమః=నమస్కారము, అథ=అటుపిమ్మట, సర్వతః ఏవ= అన్నివైపులను, తే=నీకొరకు, నమః=నమస్కారము, అస్తు=అగుగాక, త్వం=నీవు, అనంత=అపరిమితమైన, వీర్యామిత విక్రమః=శక్తిసామర్థ్యములు గలవాడవు, సర్వం=సర్వమును, సమాప్నోషి=వ్యాపించి యున్నావు, తతః=అందువలన, సర్వః= సర్వస్వరూపుడవు, అసి=అయియున్నావు.

అనంతసామర్థ్యముగలవాడా ! నీకు ఎదురుగా ఉండియు, వెనుక నుండియు నమస్కరించుచున్నాను. ఓ సర్వాత్మా! నీకు అన్నివైపులనుండియు నమస్కారములు. ఏలనన అనంతపరాక్రమశాలివై నీవు జగత్తంతటను వ్యాపించి యున్నవాడవు. అందుచేతనే సర్వుడనబడుచున్నావు.

41 సఖేతి మత్వా ప్రసభం యదుక్తం

హే కృష్ణ! హే యాదవ ! హే సఖేతి ।

అజానతా మహిమానం తవేదం

మయా ప్రమాదాత్ ప్రణయేన వాపి ॥

సఖా- ఇతి-మత్వా-ప్రసభం-యత్- ఉక్తం-హే-కృష్ణ-హే-యాదవ-హే- సఖే-ఇతి

అజానతా-మహిమానం-తవ- ఇదం-మయా-ప్రమాదాత్ -ప్రణయేన-వా-అపి

తవ=నీయొక్క, ఇదం= ఈ, మహిమానం= మాహాత్మ్యమును, అజానతా=తెలియక, మయా=నాచేత, ప్రమాదాత్= ఆకస్మికంగా గాని, ప్రణయేన వా అపి= ప్రేమచేతగాని, సఖా ఇతి మత్వా= స్నేహితుడవని భావించి, ప్రసభం=నిర్లక్ష్యముగను, హే కృష్ణ= హే కృష్ణా, హే యాదవ = హే యాదవుడా, హేసఖే= హే మిత్రుడా, ఇతి=అని, యత్= ఏది, ఉక్తం= చెప్పబడినదో... ..

42 యచ్చాపహాసార్థమసత్కృతోఽసి

విహారశయ్యాసనభోజనేషు ।

ఏకోఽథ వాప్యచ్యుత తత్సమక్షం

తత్ క్షామయే త్వామహమప్రమేయమ్ ॥

యత్-చ-అవహాసార్థం-అసత్కృతః-అసి-విహారశయ్యాసనభోజనేషు

ఏకః-అథవా-అపి-అచ్యుత-తత్సమక్షం-తత్-క్షామయే-త్వాం- అహం - అప్రమేయం

అచ్యుత= అచ్యుతుడా , విహారశయ్యాసన భోజనేషు= విహారములయందును, పడకయందును, కూర్చొనుటయందును, భోజనము లందును, అవహాసార్థం= పరిహాసమునకై, ఏకః= ఒంటరిగా నున్నపుడు, అథవా అపి= వెనుకను, తత్సమక్షం= పరులముందుగాని, అసత్కృతః అసి=అవమానింప బడితివి, యత్ చ= ఏదో, తత్= దానినంతయును, అప్రమేయం=అప్రమేయుడవైన, త్వాం= నిన్ను, అహం= నేను, క్షామయే = క్షమము గోరుచున్నాను.

నీ మహిమను ఎఱుగక నిన్ను నా సఖునిగా భావించి, చనువుచేగాని, పొరపాటువలనగాని, ఓ కృష్ణా! ఓయాదవా! ఓ మిత్రమా! అనుచు తొందరపాటుతో ఆలోచింపక, నేను నిన్ను సంబోధించి ఉంటిని. ఓ అచ్యుతా! విహారశయ్యాసన భోజనాది సమయములయందు ఏకాంతమునగాని, అన్యసఖుల సమక్షమున గాని సరసమునకై పరిహాసములాడి, నేను నిన్ను కించపఱచి యుండవచ్చును. ఓ అప్రమేయస్వరూపా! నా అపరాధముల నన్నింటిని క్షమింపుమని నిన్ను వేడుకొనుచున్నాను.

43 పితాఽసి లోకస్య చరాచరస్య

త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్ ।

న త్వత్సమోఽస్త్వ భ్యదికః కుతోఽన్యో

లోకత్రయోఽప్యప్రతిమప్రభావ ॥

పితా-అసి-లోకస్య-చరాచరస్య-త్వం-అస్య-పూజ్యః-చ-గురుః- గరీయాన్

న-త్వత్సమః-అస్తి-అభ్యధికః-కుతః-అన్యః-లోకత్రయే-అపి-అప్రతిమ ప్రభావ

అప్రతిమప్రభావ=అతిశయ ప్రభావము గల ఓ కృష్ణా, త్వం=నీవు, అస్య= ఈ, చరాచరస్య= చరాచర స్వరూపమైన, లోకస్య=లోకమునకు, పితా అసి= తండ్రివి, పూజ్యః= పూజ్యుడవు, గురుః=గురువు, గరీయాన్ చ=గొప్పవాడవును, అసి=అయియున్నావు, లోకత్రయే అపి=ముల్లోకములయందును, త్వత్సమః=నీకు సమానుడు, న అస్తి=లేడు, అభ్యదికః= అధికుడైన, అన్యః= ఇతరుడు, కుతః= ఎక్కడున్నాడు.

ఓ అనుపమప్రభావా ! ఈ సమస్త చరాచరజగత్తునకు నీవే తండ్రివి. నీవు పూజ్యుడవు. గురుడవు. సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ఈ ముల్లోకములయందును నీతో సమానుడెవ్వడును లేడు. ఇంక నిన్ను మించిన అధికుడెట్లుండును?

44 తస్మాత్ ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం ప్రసాదయే త్వామహమీశమీడ్యమ్ ।

పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యుః ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఢుమ్ ॥

తస్మాత్-ప్రణమ్య-ప్రణిధాయ-కాయం-ప్రసాదయే-త్వాం-అహం- ఈశం-ఈడ్యం

పితా- ఇవ-పుత్రస్య-సఖా- ఇవ- సఖ్యుః- ప్రియః-ప్రియాయాః-అర్హసి- దేవ -సోఢుం

తస్మాత్=అందువలన, ఈశం= ఈశుడవు, ఈడ్యం=ప్రస్తుతింపదగిన వాడవు, త్వాం= నిన్నుగూర్చి, అహం=నేను, కాయం=శరీరమును, ప్రణిధాయ=వంచి, ప్రణమ్య=ప్రణమిల్లి, ప్రసాదయే= అనుగ్రహింప వేడుచున్నాను, దేవ=కృష్ణా, పుత్రస్య=

పుత్రుని తప్పును, పితా ఇవ= తండ్రివలెను, సుఖ్యుః= సఖుని తప్పును, సఖా ఇవ= సఖుని వలెను, ప్రియాయాః=ప్రియురాలి తప్పును, ప్రియః ఇవ= ప్రియుని వలెను, సోఢుం= సహించుటకు, అర్హసి= తగియున్నావు.

కనుక ఓ ప్రభూ! నాశరీరమును నీపాదములకడనిడి, సాష్టాంగముగా ప్రణమిల్లుచున్నాను. స్తవనీయుడవు. సర్వేశ్వరుడవు ఐన నీవు నాయందు ప్రసన్నుడవగుటకై నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాను. దేవా! కుమారుని తండ్రి క్షమించినట్లును, మిత్రుని మిత్రుడు క్షమించినట్లును, భార్యను భర్త క్షమించినట్లును, నా అపరాధములను నీవు క్షమింపుము.

45 అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా

భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే ।

తదేవ మే దర్శయ దేవరూపం

ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ॥

అదృష్టపూర్వం-హృషితః-అస్మి-దృష్ట్వా-భయేన -చ-ప్రవ్యథితం-మనః-మే

తత్- ఏవ-మే-దర్శయ-దేవరూపం-ప్రసీద-దేవేశ-జగన్నివాస

అదృష్టపూర్వం-పూర్వమెన్నడూ దర్శించని రూపమును, దృష్ట్వా= చూచి, హృషితః= సంతసించినవాడవు, అస్మి=అగుచున్నాను, మే=నాయొక్క, మనః= మనస్సు, భయేన= భయముచేత, ప్రవ్యథితం చ = బాధింపబడు చున్నది, దేవేశ=దేవదేవా, జగన్నివాస= జగదాశ్రయా, మే=నాకు, తత్= ఆపూర్వపు, దేవరూపం ఏవ=దివ్యరూపమునే, దర్శయ= చూపుము, ప్రసీద=కరుణింపుము.

మునుపు ఎన్నడును చూడని ఆశ్చర్యకరమైన ఈ రూపమును గాంచి, మిక్కిలి సంతసించితిని. కాని భయముచే నామనస్సు కలవరపాటు పొందినది. కనుక

చతుర్భుజయుక్తుడవై విష్ణురూపముతోడనే నాకు దర్శనమిమ్ము. ఓ దేవేశా! జగన్నివాసా ! కరుణించుము.

46 కిరీటినం గదినం చక్రహస్తమ్

ఇచ్ఛామి త్వాం ద్రష్టుమహం తథైవ ।

తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన

సహస్రబాహో! భవ విశ్వమూర్తే! ।

కిరీటినం-గదినం-చక్రహస్తం- ఇచ్ఛామి- త్వాం -ద్రష్టుం-అహం-తథా- ఏవ

తేన- ఏవ-రూపేణ-చతుర్భుజేన-సహస్రబాహో-భవ-విశ్వమూర్తే

విశ్వమూర్తే=విశ్వరూపా, అహం=నేను, కిరీటినం=కిరీటముగలవాడవు, గదినం= గద గలవాడవు, చక్రహస్తం= చక్రహస్తుడవు అగు, త్వాం=నిన్ను, ద్రష్టుం=గాంచుటకు, ఇచ్ఛామి= కోరుచున్నాను, తథా ఏవ=అటులనే, సహస్రబాహో= సహస్ర బాహువులు గలవాడా, చతుర్భుజేన= నాలుగు భుజములుగల, తేన = ఆ, రూపేణ ఏవ= రూపముతోనే, భవ= ఉండుము.

కిరీటమును, గదను, శంఖచక్రములను ధరించిన నీ రూపమును చూడగోరుచున్నాను. ఓ సహస్రబాహూ! విశ్వమూర్తి ! నీ చతుర్భుజరూపమును నాకు చూపుము.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

47 మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం రూపం పరం దర్శితమాత్మయోగాత్ ।

తేజోమయం విశ్వమనంతమాద్యం యన్మే త్వదన్యేన న దృష్టపూర్వమ్ ॥

మయా-ప్రసన్నేన-తవ-అర్జున- ఇదం-రూపం-పరం-దర్శితం- ఆత్మయోగాత్

తేజోమయం-విశ్వం-అనంతం- ఆద్యం-యత్-మే-త్వదన్యేన-న-దృష్టపూర్వం

అర్జున=అర్జునా, మే=నాయొక్క, యత్ = ఏ, తేజోమయం=తేజోమయమును, విశ్వం= విశ్వము, అనంతం= అనంతమైనదియు, ఆద్యం= ఆదియైనదియు, త్వత్=నీకంటెను, అన్యేన= ఇతరునిచేత, న దృష్టపూర్వం= ఇంతవరకు చూడబడనిదియు, పరం=పరమైనది యునగు, ఇదం= ఈ, రూపం= రూపమును, తవ=నీకు, ప్రసన్నేన= ప్రసన్నుడనైన, మయా=నాచేత, ఆత్మయోగాత్= ఆత్మయోగమువలన, దర్శితం= చూపబడినది.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ అర్జునా ! నీపైగల అనుగ్రహమున నా యోగశక్తి ప్రభావముతో నీకు నా విరాట్ - రూపమును ప్రదర్శించితిని. అది మిక్కిలి తేజోమయమైనది. అనంతమైనది, ఆద్యమైనది. దీనిని నీవు తప్ప ఇంతకు ముందు మఱి యెవ్వరును దర్శించలేదు.

48 న వేదయజ్ఞాధ్యయనైర్న దానైః

న చ క్రియాభిర్న తపోభిరుగ్రైః ।

ఏవం రూపః శక్య అహం నృలోకే

ద్రష్టుం త్వదన్యేన కురుప్రవీర ॥

న-వేదయజ్ఞాధ్వయనైః-దానైః-న-చ-క్రియాభిః-న-తపోభిః- ఉగ్రైః

ఏవం-రూపః-శక్యః-అహం-నృలోకే-ద్రష్టుం-త్వదన్యేన- కురుప్రవీర

కురుప్రవీర=అర్జునా, ఏవం రూపః= ఇటువంటి రూపము, అహం=నేను, నృలోకే= మనుష్య లోకమునందు, త్వదన్యేన= నీవుగాక ఇతరునిచేత, వేదయజ్ఞాధ్యయనైః= వేదాధ్యయనము చేతను, యజ్ఞములచేతను, దానైః=దానములచేతను, న=కాను,

క్రియాభిః చ= కర్మలచేతను, న=కాను, ఉగ్రైః= తీవ్రమైన, తపోభిః= తపస్సుల చేతను, ద్రష్టుం= చూచుటకు, న శక్యః = సాధ్యమైన వాడను గాను.

ఓ అర్జునా! వేదాధ్యయనములచేగాని, యజ్ఞాచరణములచే గాని, దానములచేగాని, తీవ్రతపశ్చర్యలచేగాని, తదితర పుణ్య కర్మలచేగాని ఈ మానవలోకమున నా ఈ విశ్వరూపమును నీకు దప్ప మఱియెవ్వరికిని చూడశక్యము గాదు.

49 మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో

దృష్ట్వా రూపం ఘోరమీదృఙ్మమేదమ్ ।

వ్యపేతభీః ప్రీతమనాః పునస్త్వం

తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య ॥

మా-తే-వ్యథా-మా-చ-విమూఢభావః-దృష్ట్వా-రూపం-ఘోరం- ఈదృక్- మమ- ఇదం

వ్యపేతభీః-ప్రీతమనాః-పునః-త్వం-తత్- ఏవ- మే-రూపం- ఇదం- ప్రపశ్య

ఈదృక్= ఇట్టి, ఘోరం= భయంకరమైన, మమ=నాయొక్క, ఇదం= ఈ, రూపం= రూపమును, దృష్ట్వా= చూచి, తే=నీకు, వ్యథా=భయము, మా=వలదు, విమూఢభావః చ= చిత్తసంక్షోభమున్ను, మా=వలదు, త్వం=నీవు, వ్యపేతభీః=భయము పోయినవాడవు, ప్రీతమనాః= తృప్తి చెందినవాడవై, మే=నాయొక్క, తదేవ= ఆ పూర్వపు, ఇదం= ఈ, రూపం= రూపమును, పునః=మరల, ప్రపశ్య= దర్శించుము.

ఈ విధమైన నా ఈ భయంకరరూపమును చూచి, నీవు ఎట్టి వ్యథకును, మోహమునకును గురికావలదు. భయమును వీడి ప్రసన్నచిత్తుడవై శంఖచక్ర గదాపద్మములతో విలసిల్లుచున్న నా చతుర్భుజరూపమును మరల దర్శించుము.

సంజయ ఉవాచ

50 ఇత్యర్జునం వాసుదేవస్తథోక్త్వా

స్వకం రూపం దర్శయామాస భూయః ।

ఆశ్వాసయామాస చ భీతమేనం

భూత్వా పునః సౌమ్యవపుర్మహాత్మా ॥

ఇతి-అర్జునం-వాసుదేవః-తథా- ఉక్త్వా-స్వకం-రూపం-దర్శయామాస -భూయః

ఆశ్వాసయామాస-చ-భీతం- ఏనం-భూత్వా-పునః-సౌమ్యవపుః- మహాత్మా

మహాత్మా=మహాత్ముడైన, వాసుదేవః= శ్రీకృష్ణుడు, ఇతి= ఇటుల, అర్జునం= అర్జునుని గురించి, ఉక్త్వా= పలికి, తథా=అలాగుననే, స్వకం= తనదైన, రూపం=రూపమును, భూయః=మరల, దర్శయామాస=చూపెను, పునః=మరల, సౌమ్యవపుః=సౌమ్యస్వరూపుడు, భూత్వా=అయి, భీతం= భయపడిన, ఏనం=అర్జునుని, అశ్వాసయామాస చ= ఓదార్చెను.

సంజయుడు పలికెను - వాసుదేవుడు ఈ విధముగా పలికి, అర్జునునకు తన చతుర్భుజరూపమున దర్శనమిచ్చెను. అనంతరము శ్రీకృష్ణపరమాత్మ సౌమ్యమూర్తియైన తన కృష్ణరూపమును స్వీకరించి, భయపడుచున్న అర్జునుని ఓదార్చెను.

అర్జున ఉవాచ

51 దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌమ్యం జనార్దన ।

ఇదానీమస్మి సంవృత్తః సచేతాః ప్రకృతిం గతః ॥

దృష్ట్వా- ఇదం-మానుషం-రూపం-తవ-సౌమ్యం-జనార్ధన

ఇదానీం-అస్మి-సంవృత్తః-సచేతాః-ప్రకృతిం-గతః

జనార్దన= కృష్ణా, తవ=నీయొక్క, ఇదం= ఈ, మానుషం= మనుజసహజమైన, సౌమ్యం= ప్రసన్నమైన, రూపం= రూపమును, దృష్ట్వా= దర్శించి, ఇదానీం= ఇప్పుడు, సచేతాః= ప్రసన్న చిత్తము గలవాడను, ప్రకృతిం= స్వభావమును, గతః= పొందినవాడను, సంవృత్తః అస్మి= అయితిని.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ జనార్ధనా ! మీ అతిసౌమ్యమైన మానవాకృతిని (శ్యామసుందరరూపమును) చూచి, ఇప్పుడు నా మనస్సు కుదుటబడినది. నేను నా స్వాభావిక ప్రసన్నతను పొందితిని.

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

52 సుదుర్దర్శమిదం రూపం దృష్టవానసి యన్మమ ।

దేవా అప్యస్య రూపస్య నిత్యం దర్శనకాంక్షిణః ॥

సుదుర్దర్శం- ఇదం-రూపం-దృష్టవాన్-అపి-యత్-మమ

దేవాః-అపి-అస్య-రూపస్య-నిత్యం-దర్శన కాంక్షిణః

మమ=నాయొక్క, యత్ = ఏదయితే, ఇదం = ఈ, సుదుర్దర్శం= చూడదుర్లభమైన, రూపం= రూపమును, దృష్టవాన్ = చూచినవాడవు, అసి= అయితివో, దేవాః అపి= దేవతలును, నిత్యం= ఎల్లప్పుడు, అస్య= ఈ, రూపస్య= రూపముయొక్క, దర్శనకాంక్షిణః= దర్శనమును కోరువారు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - నీవు చూచిన నా ఈ చతుర్భుజరూపము యొక్క దర్శనభాగ్యము అన్యులకు అత్యంతదుర్లభము. దేవతలుసైతము ఈ రూపమును దర్శింపగోరుచుందురు.

53 నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా ।

శక్య ఏవంవిధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా ॥

న-అహం-వేదైః-న-తపసా-న-దానేన-న-చ- ఇజ్యయా

శక్యః- ఏవంవిధః- ద్రష్టుం-దృష్టవాన్- అసి-మాం-యథా

మాం=నన్ను, యథా= ఏవిధముగా, దృష్టవాన్=చూచినవాడవు, అసి=అయితివో, ఏవం విధః= ఇట్టి స్వరూపముగల, అహం=నేను, వేదైః= వేదములచేతను, తపసా= తపస్సుచేతను, ద్రష్టుం=దర్శించుటకు, న శక్యః= శక్యుడనుగాను, దానేన= దానముచేతను, ఇజ్యయా చ= యజ్ఞము చేతను, న=కాను.

నీవు గాంచిన నా రూపమును దర్శించుటకు వేదపఠనములచేగాని, తపశ్చర్యలచేగాని, దానములచేగాని, యజ్ఞకర్మలచేగాని, దర్శింప శక్యముగాదు.

54 భక్త్యా త్వనన్యయా శక్యః అహమేవంవిధోఽర్జున ।

జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప ॥

భక్త్యా-తు-అనన్యయా-శక్యః-అహం- ఏవం-విధః-అర్జున

జ్ఞాతుం- ద్రష్టుం-చ-తత్త్వేన-ప్రవేష్టుం-చ-పరంతప

పరంతప=అర్జునా, ఏవం విధః= ఇట్టి విశ్వరూపుడనైన, అహం=నేను, అనన్యయా= అనన్యమైన, భక్త్యా తు= భక్తిచేతనే, తత్త్వేన= యథార్థముగ, జ్ఞాతుం= తెలిసికొనుటకు, ద్రష్టుం చ= చూచుటకును, ప్రవేష్టుం చ = ప్రవేశించుటకును, శక్యః= శక్యుడను, అర్జున=అర్జునా.

కాని ఓ పరంతపా ! అర్జునా! ఇట్టి నా రూపమును ప్రత్యక్షముగా చూచుటకును, తత్త్వజ్ఞానమును పొందుటకును, అందు ప్రవేశించుటకును కేవలము అనన్యభక్తి యే సాధనము.

55 మత్కర్మకృత్ మత్పరమో మద్భక్తః సంగవర్జితః ।

నిర్వైరః సర్వభూతేషు యస్స మామేతి పాండవ ॥

మత్కర్మకృత్-మత్పరమః-మద్భక్తః-సంగవర్జితః

నిర్వైరః-సర్వభూతేషు-యః-సః-మాం- ఏతి-పాండవ

పాండవ=అర్జునా, మత్కర్మకృత్=నా కొరకు కర్మలు చేయువాడు, మత్పరమః= నాయందాసక్తి గలవాడు, మద్భక్తః= నాయందే భక్తి గలవాడు, సంగవర్జితః= సంగమును విడిచినవాడు, సర్వభూతేషు= సమస్త భూతము లందును, నిర్వైరః= వైరము లేనివాడును, యః= ఎవడో, సః=వాడు, మాం=నన్ను, ఏతి= పొందుచున్నాడు.

అర్జునా! కర్తవ్యకర్మలను అన్నింటిని నాకే అర్పించు వాడును, మత్పరాయణుడును, నాయందు భక్తిశ్రద్ధలు గలవాడును, ప్రాపంచిక విషయములయందు ఆసక్తిలేని వాడును, ఏ ప్రాణియందును ఏమాత్రము వైరభావము లేనివాడును ఐన పరమ భక్తుడు మాత్రమే నన్ను పొందుచున్నాడు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విశ్వరూపసందర్శనయోగోనామ

ఏకాదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీ పరమాత్మనే నమః

అథ ద్వాదశోఽధ్యాయః - భక్తియోగః

అర్జున ఉవాచ

1 ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తాస్త్వాం పర్యుపాసతే ।

యే చాప్యక్షరమవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః ॥

ఏవం-సతతయుక్తాః-యే-భక్తాః-త్వాం-పర్యుపాసతే

యే-చ-అపి-అక్షరం-అవ్యక్తం-తేషాం-కే-యోగవిత్తమాః

ఏవం= ఈవిధముగా, సతతయుక్తాః= సదా నీయందే చిత్తమును ఉంచి, యే= ఎవ్వరయితే, భక్తాః= భక్తులు, త్వాం=నిన్ను, పర్యుపాసతే= ఉపాసించుచున్నారో, యే చ= ఎవరయితే, అవ్యక్తం= వ్యక్తముగాని, అక్షరం అపి=అక్షరబ్రహ్మమును, పర్యుపాసతే= ఉపాసించుచున్నారో, తేషాం=వారలలో, కే= ఎవరు, యోగవిత్తమాః= యోగము నెరిగినవారు.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ కృష్ణా ! అనన్యభక్తితో పూర్వోక్తరీతిగా నిరంతరము నిన్నే భజించుచు, ధ్యానించుచు, పరమేశ్వరుడనైన నీ సగుణరూపమును ఆరాధించువారును, కేవలము అక్షరుడవగు పరబ్రహ్మవైన నిన్ను అత్యంతభక్తిభావముతో సేవించువారును కలరు. ఈ రెండువిధములైన ఉపాసకులలో అత్యుత్తమ యోగులెవరు ?

శ్రీ భగవాన్ ఉవాచ

2 మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ।

శ్రద్ధయా పరయోపేతాః తే మే యుక్తతమా మతాః ॥

మయి- ఆవేశ్య-మనః-యే-మాం-నిత్యయుక్తాః- ఉపాసతే

శ్రద్ధయా-పరయా- ఉపేతాః-తే-మే-యుక్తతమాః-మతాః

మయి=నాయందు, మనః=మనస్సును, ఆవేశ్య=నిలిపి, నిత్యయుక్తాః= నిత్యయుక్తులై, పరయా= ఉత్తమమైన, శ్రద్ధయా= శ్రద్ధతో, ఉపేతాః= కూడినవారై, యే= ఎవరు, మాం= నన్ను, ఉపాసతే= ఉపాసించుచున్నారో, తే=వారు, మే=నాకు, యుక్తతమాః= ఉత్తమయోగులని, మతాః= అభిప్రాయము.

శ్రీ భగవానుడు ఇట్లనెను - పరమేశ్వరుడనైన నాయందే ఏకాగ్రచిత్తులై, నిరంతరము నా భజనధ్యానాదులయందే నిమగ్నులై, అత్యంతశ్రద్ధాభక్తులతో నన్ను ఆరాధించు భక్తులే యోగశ్రేష్టులని నా అభిప్రాయము.

3 యే త్వక్షరమనిర్దేశ్యమ్ అవ్యక్తం పర్యుపాసతే ।

సర్వత్రగమచింత్యం చ కూటస్థమచలం ధ్రువమ్ ॥

యే-తు-అక్షరం-అనిర్దేశ్యం-అవ్యక్తం-పర్యుపాసతే

సర్వత్రగం-అచింత్యం-చ-కూటస్థం-అచలం-ధ్రువం

యే తు= ఎవరయితే, అనిర్దేశ్యం=నిర్వచించుటకు వీలులేనిది, అవ్యక్తం= వ్యక్తముగాని, సర్వత్రగం=అంతటా వ్యాపించునదియు, అచింత్యం= చింతించుటకు వీలుకానిదియు, అచలం= స్థిరమైనదియు, ధ్రువం= నిత్యమైనదియు, కూటస్థం చ = కూటస్థము నైన, అక్షరం= క్షరముగాని బ్రహ్మమును, పర్యుపాసతే= ఉపాసించుచున్నారో. . .

ఎవరయితే , సర్వవాప్తి ఐనవాడును, మనసుకు, బుద్ధికి అందనివాడును , నిశ్చలుడు, నిత్యుడు, అయిన పరబ్రహ్మను ఉపాసింతురో. . .

4 సంనియమ్యేంద్రియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః ।

తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూతహితే రతాః ॥

సంనియమ్య- ఇంద్రియగ్రామం-సర్వత్ర-సమబుద్ధయః

తే-ప్రాప్నువంతి-మాం- ఏవ- సర్వభూతహితే-రతాః

ఇంద్రియగ్రామం= సర్వేంద్రియములను, సంనియమ్య= నియమించి, సర్వత్ర= అంతటను, సమబుద్ధయః= సమబుద్ధిగలవారై, సర్వభూతహితే= సర్వభూతముల క్షేమమునందు, రతాః=రమించువారై, తే=వారు, మాం ఏవ= నన్నే, ప్రాప్నువంతి= పొందుదురు.

వారు ఇంద్రియ నిగ్రహంకల్గి సకలప్రాణులకు హితము చేయుచు నన్నే పొందుదురు.

5 క్లేశోధికతరస్తేషామ్ అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ ।

అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే ॥

క్లేశః-అధికతరః-తేషాం-అవ్యక్తాసక్త చేతసాం

అవ్యక్తా-హి-గతిః-దుఃఖం-దేహవద్భిః-అవాప్యతే

అవ్యక్తాసక్తచేతసాం=అవ్యక్తమునందు ఆసక్తి గల చిత్తము గల్గిన, తేషాం=వారికి, క్లేశః=కష్టము, అధికతరః=అధికము, అవ్యక్తా=అవ్యక్తవిషయమైన, గతిః=గతి, దుఃఖం= బాధగాను, దేహవద్భిః= దేహాభిమానము గలవారలచే, అవాప్యతే హి=పొందబడుచున్నది గదా.

కాని పరబ్రహ్మమునందు ఆసక్తి గల చిత్తముగల్గిన వారు తత్ప్రాప్తికై చేయు సాధన మిక్కిలి శ్రమతో గూడినది. ఏలనన దేహాభిమానులకు అవ్యక్త పరబ్రహ్మ ప్రాప్తి అతికష్టముగా పొందుబడుచున్నది.

6 యే తు సర్వాణి కర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరాః ।

అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే ॥

యే-తు-సర్వాణి-కర్మాణి-మయి-సంన్యస్య-మత్పరాః

అనన్యేన- ఏవ-యోగేన-మాం-ధ్యాయంత- ఉపాసతే

మత్పరాః=నేనే పరమగతియనెడి వారలు, యే తు= ఎవరైతే, సర్వాణి= సర్వములైన, కర్మాణి=కర్మలను, మయి=నాయందు, సంన్యస్య= సమర్పించి, అనన్యేన= ఏకాంతమైన, యోగేన ఏవ= యోగముచే, మాం= నన్ను, ధ్యాయంత=ధ్యానము చేయుచు, ఉపాసతే= ఉపాసించుచుందురో,

కాని మత్పరాయణులైన ఏ భక్తులు కర్మలన్నింటిని నాయందే అర్పించి, నన్నే అనన్యభక్తియోగముతో సతతము చింతన చేయుచు భజించుచుందురో...

7 తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్ ।

భవామి నచిరాత్ పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్ ॥

తేషాం-అహం-సముద్ధర్తా-మృత్యుసంసారసాగరాత్

భవామి-నచిరాత్-పార్థ-మయి- ఆవేశిత చేతసాం

పార్థ=అర్జునా, మయి= నాయందు, ఆవేశిత చేతసాం = ఉంచబడిన మనస్సుగల, తేషాం= వారలను, అహం=నేను, నచిరాత్= త్వరలోనే, మృత్యుసంసార సాగరాత్= జననమరణ సంసార సాగరమునుండి, సముద్ధర్తా= ఉద్ధరించువాడను, భవామి= అగుచున్నాను.

ఓ అర్జునా ! నాయందే లగ్నమనస్కులైన అట్టి పరమభక్తులను నేను శీఘ్రముగనే మృత్యురూపసంసార సాగరమునుండి ఉద్ధరింతును.

8 మయ్యేవ మన ఆధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ ।

నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ॥

మయి- ఏవ-మనః- ఆధత్స్వ-మయి-బుద్ధిం-నివేశయ

నివసిష్యసి-మయి- ఏవ-అతః- ఊర్ధ్వం-న-సంశయః

మయి ఏవ= నాయందే, మనః=మనస్సును, ఆధత్స్వ= ఉంచుము, మయి=నాయందే, బుద్ధిం=బుద్ధిని, నివేశయ= ప్రవేశపెట్టుము, అతః ఊర్ధ్వం= అటుపిమ్మట, మయి ఏవ= నాయందే, నివసిష్యసి= నివసింతువు, న సంశయః= సందేహము లేదు.

నా యందే మనస్సును నిలుపుము. నా యందే బుద్ధిని లగ్నము చేయుము. పిమ్మట నా యందే స్థిరముగానుందువు. ఇందు ఏ మాత్రమూ సందేహం అవసరం లేదు.

9 అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్ ।

అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాప్తుం ధనంజయ ॥

అథ-చిత్తం-సమాధాతుం-న-శక్నోషి-మయి-స్థిరం

అభ్యాసయోగేన-తతః-మాం- ఇచ్ఛ- ఆప్తుం-ధనంజయ

ధనంజయా=అర్జునా, అథ= ఇంకను, మయి=నాయందు, స్థిరం= నిలకడగ, చిత్తం=మనస్సును, సమాధాతుం=నిలుపుటకు, న శక్నోషి=అశక్తుడవైనచో, తతః=అటుపైన, అభ్యాసయోగేన=అభ్యాసయోగముచేత, మాం=నన్ను, ఆప్తుం=పొందుటకు, ఇచ్ఛ=అభిలషింపుము.

మనస్సును సుస్థిరముగా నాయందే నిల్పుటకు సమర్థుడవు కానిచో అర్జునా ! అభ్యాసయోగము ద్వారా నన్ను పొందుటకు యత్నించు.

10 అభ్యాసేప్యసమర్థోఽసి మత్కర్మపరమో భవ ।

మదర్థమపి కర్మాణి కుర్వన్ సిద్ధిమవాప్స్యసి ॥

అభ్యాసే-అపి-అసమర్థః-అసి-మత్కర్మపరమః-భవ

మదర్థం-అపి-కర్మాణి-కుర్వన్-సిద్ధిం-అవాప్స్యసి

అభ్యాసే అపి=అభ్యాసయోగమునందును, అసమర్థః= అసమర్థుడవు, అసి=అయినచో, మత్కర్మ పరమః= నా నిమిత్తమైన కర్మయందు పరాయణుడవు, భవ=కమ్ము, కర్మాణి= కర్మలను, మదర్థం= నా కొరకు, కుర్వన్ అపి= చేయుచున్నను, సిద్ధిం=సిద్ధిని, అవాప్స్యసి=పొందగలవు.

అభ్యాసముచేయుటకును అశక్తుడవైనచో మత్పరాయణుడవై కర్మలను ఆచరింపుము. ఈ విధముగా నా నిమిత్తమై కర్మలను ఆచరించుటద్వారాకూడ నీవు సిద్ధిని పొందగలవు.

11 అథైతదప్యశక్తోఽసి కర్తుం మద్యోగమాశ్రితః ।

సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్ ॥

అథ- ఏతత్-అపి-అశక్తః-అసి-కర్తుం-మద్యోగం- ఆశ్రితః

సర్వకర్మఫలత్యాగం-తతః-కురు-యతాత్మవాన్

అథ= ఇంకను, ఏతత్ అపి= ఇదికూడా, కర్తుం= చేయుటకు, అశక్తః= అశక్తుడవు, అపి=అయినచో, తతః= ఆ తరువాత, మద్యోగం= నాయోగమును, ఆశ్రితః= ఆశ్రయించినవాడవై, యతాత్మవాన్= నిగ్రహవంతుడవై, సర్వకర్మఫలత్యాగం= సర్వకర్మల యొక్క ఫలత్యాగమును, కురు=చేయుము.

మత్ప్రాప్తికై వలయు యోగమునాశ్రయించి సాధన చేయుటకును నీవు అశక్తుడవైనచో మనోబుద్ధీంద్రియాదులను వశమునందు ఉంచుకొని, కర్మఫలాసక్తిని వదిలి కర్మలనాచరింపుము.

12 శ్రేయో హి జ్ఞానమభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే ।

ధ్యానాత్ కర్మఫలత్యాగః త్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరమ్ ॥

శ్రేయః-హి-జ్ఞానం-అభ్యాసాత్-జ్ఞానాత్-ధ్యానం-విశిష్యతే

ధ్యానాత్-కర్మఫలత్యాగః-త్యాగాత్-శాంతిః-అనంతరం

అభ్యాసాత్=అభ్యాసముకంటెను, జ్ఞానం=జ్ఞానము, శ్రేయః=శ్రేష్ఠము, జ్ఞానాత్=జ్ఞానము కంటెను, ధ్యానం=ధ్యానము, విశిష్యతే హి= విశిష్టమైనదియే, ధ్యానాత్= ధ్యానముకంటెను, కర్మఫలత్యాగః= కర్మఫలత్యాగము, త్యాగాత్= త్యాగమువలన, అనంతరం= తరువాత, శాంతిః=శాంతియును.

తత్త్వము నెఱుంగకయే చేయు అభ్యాసముకంటెను జ్ఞానము శ్రేష్ఠము. కేవలము పరోక్షజ్ఞానముకంటెను అనగా అనుభవ రహితమైన జ్ఞానముకంటెను (శాస్త్ర పాండిత్యము కంటెను) పరమేశ్వరస్వరూపధ్యానము శ్రేష్ఠము. ధ్యానము కంటెను కర్మఫలత్యాగము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. ఏలనన త్యాగమువలన వెంటనే పరమశాంతి లభిస్తుంది.

13 అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।

నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ॥

అద్వేష్టా-సర్వభూతానాం-మైత్రంః-కరుణః- ఏవ-చ

నిర్మమః-నిరహంకారః-సమదుఃఖసుఖః-క్షమీ

సర్వభూతానం= సకలభూతములందు, అద్వేష్టా=ద్వేషము లేనివాడు, మైత్రః= మైత్రి కలవాడు, కరుణః ఏవ చ = దయగలవాడు, నిర్మమః= మమకారము లేనివాడు, నిరహంకారః=అహంకారము లేనివాడు, సమదుఃఖసుఖః= సుఖదుఃఖముల యందు సమముగ నుండెడివాడు, క్షమీ= సహనశీలుడు....

ఏ ప్రాణియందును ద్వేషభావము లేనివాడును, పైగా సర్వప్రాణుల యందును అవ్యాజమైనప్రేమ, కరుణ కలవాడును, మమత అహంకారములు లేనివాడును, సుఖము ప్రాప్తించినను, దుఃఖము ప్రాప్తించినను, సమభావము కలిగియుండు వాడును, క్షమాగుణము కలవాడును

14 సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః ।

మయ్యర్పితమనోబుద్ధిః యో మద్భక్తస్స మే ప్రియః ॥

సంతుష్టః-సతతం-యోగీ-యతాత్మా-దృఢనిశ్చయః ।

మయి-అర్పితమనోబుద్ధిః-యః-మద్భక్తః-సః-మే-ప్రియః

సతతం= సదా, సంతుష్టః= సంతృప్తి చెందినవాడు, యోగీ=యోగయుక్తుడు, యతాత్మా= ఆత్మనిగ్రహము కలవాడు, దృఢ నిశ్చయః= దృఢసంకల్పము గలవాడు, మయి=నాయందు, అర్పిత మనోబుద్ధిః= నిలిపిన మనోబుద్ధులు గలవాడు, మద్భక్తః= నా భక్తుడు, యః= ఎవరో, సః=వాడు, మే=నాకు, ప్రియః=ప్రియుడు.

సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సంతుష్టుడై యుండు యోగియు, శరీరేంద్రియ మనస్సులను వశము నందుంచుకొనినవాడును, నాయందు దృఢమైన నిశ్చయము

గలవాడును, అయి నాయందే మనోబుద్ధులను అర్పణ చేసిన నా భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు.

15 యస్మాన్నోద్విజతే లోకో లోకాన్నోద్విజతే చ యః ।

హర్షామర్షభయోద్వేగైః ముక్తోయస్స చ మే ప్రియః ॥

యస్మాత్-న- ఉద్విజతే-లోకః-లోకాత్-న- ఉద్విజతే-చ-యః

హర్షామర్షభయోద్వేగైః-ముక్తః-యః-సః-చ-మే-ప్రియః

యస్మాత్= ఎవనివలన, లోకః=లోకము, న ఉద్విజతే= భయపడదో, లోకాత్ చ = లోకము వలన, యః = ఎవడు, న ఉద్విజతే= భయపడడో, హర్షామర్షభయోద్వేగైః = సంతోషము, క్రోధము భయము, ఉద్వేగముల నుండి, ముక్తః= ముక్తుడు, యః= ఎవడో, సః చ=వాడును, మే=నాకు, ప్రియః= ప్రియుడు.

లోకమున ఎవరికిని ఉద్వేగము కలిగింపనివాడును, ఎవరివలనను తాను ఉద్వేగమునకు గురికానివాడును, హర్షము, ఈర్ష్య, భయము మున్నగు వికారములు లేనివాడును అగు భక్తుడు నాకు ప్రియుడు.

16 అనపేక్షః శుచిర్దక్షః ఉదాసీనో గతవ్యథః ।

సర్వారంభపరిత్యాగీ యోమద్భక్తస్స మే ప్రియః ॥

అనపేక్షః-శుచిః-దక్షః- ఉదాసీనః-గతవ్యథః

సర్వారంభ పరిత్యాగీ-యః-మద్భక్తః-సః-మే-ప్రియః

అనపేక్షః=కోరికలేనివాడు, శుచిః=పరిశుద్ధుడు, దక్షః=సమర్థుడు, ఉదాసీనః= నిర్లిప్తుడు, గతవ్యథః= అంతరించిన విచారము గలవాడు, సర్వారంభపరిత్యాగీ= సర్వకర్మల లోని కర్తృత్వము విడిచినవాడు, మద్భక్తః= నా భక్తుడు, యః= ఎవడో, సః=వాడు, మే=నాకు, ప్రియః=ప్రియుడు.

ఏ మాత్రమూ కాంక్షలేనివాడును, శరీరేంద్రియమనస్సుల యందు శుచియై యున్నవాడును, దక్షుడును, పక్షపాతరహితుడును, ఎట్టి దుఃఖములకును చలింపనివాడును, సమస్తకర్మలయందును కర్తృత్వాభిమానములు లేనివాడును అగు భక్తుడు నాకు ప్రియుడు.

17 యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి ।

శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్ యస్స మే ప్రియః ॥

యః-న-హృష్యతి-న-ద్వేష్టి-న-శోచతి-న-కాంక్షతి

శుభాశుభ పరిత్యాగీ-భక్తిమాన్-యః-సః-మే-ప్రియః

యః= ఎవడు, న హృష్యతి= సంతసింపడో, న ద్వేష్టి= ద్వేషింపడో, న శోచతి=శోకింపడో, న కాంక్షతి= అభిలషింపడో, శుభాశుభపరిత్యాగీ = శుభాశుభ కర్మములను విడిచినవాడైన, భక్తిమాన్= భక్తుడు, యః= ఎవడో, సః=వాడు, మే=నాకు, ప్రియః= ఇష్టుడు.

ఇష్టవస్తుప్రాప్తికి పొంగిపోనివాడును, దేనియందును ద్వేషభావము లేనివాడును, దేనికినీ శోకింపనివాడును, దేనినీ ఆశింపనివాడును, శుభాశుభకర్మలను త్యజించిన వాడును, ఐన భక్తుడు నాకు ఇష్టుడు.

18 సమశ్శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః ।

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమస్సంగవివర్జితః ॥

సమః-శత్రౌ-చ-మిత్రే-చ-తథా-మానాపమానయోః

శీతోష్ణ-సుఖదుఃఖేషు-సమః-సంగవివర్జితః

శత్రౌచ= శత్రువునందును, మిత్రేచ = మిత్రునియందును, తథా=అటులే, మానాపమానయోః = మానావమానములయందును, సమః=సముడు,

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమః= శీతోష్ణముల యందును సుఖదుఃఖముల యందును సముడు, సంగవివర్జితః= సంగత్వము లేనివాడు.....

శత్రువులయెడను, మిత్రులయెడను సమభావముతో మెలుగువాడును, మానావమానములు, శీతోష్ణములు, సుఖదుఃఖములు మొదలగు ద్వంద్వములను సమానముగా స్వీకరించువాడును, ఆసక్తిరహితుడును...

19 తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్ ।

అనికేతః స్థిరమతిః భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః ॥

తుల్యనిందాస్తుతిః-మౌనీ-సంతుష్టః-యేన-కేనచిత్

అనికేతః-స్థిరమతిః-భక్తిమాన్-మే-ప్రియః-నరః

తుల్య నిందాస్తుతిః= నిందాస్తుతులను సమముగా నెంచువాడు, మౌనీ= మననశీలుడు, యేనకేనచిత్=దేని చేతనైనను, సంతుష్టః= తృప్తి నొందినవాడు, అనికేతః= ఇల్లు లేనివాడు, స్థిరమతిః=స్థిరబుద్ధిగలవాడు, భక్తిమాన్= భక్తిమంతుడునైన, నరః=మానవుడు, మే=నాకు, ప్రియః= ఇష్టుడు.

నిందాస్తుతులకు చలింపనివాడును, మననశీలుడును, శరీరనిర్వహణకై లభించిన దానితోడనే తృప్తిపడు వాడును, గృహాదుల యందు మమతాసక్తులు లేనివాడును, స్థిరబుద్ధి కలిగియుండు భక్తుడెవ్వడో వాడు నా కిష్టుడు.

20 యే తు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే ।

శ్రద్ధధానా మత్పరమా భక్తాస్తేఽతీవ మే ప్రియాః ॥

యే-తు-ధర్మ్యామృతం- ఇదం-యథా- ఉక్తం-పర్యుపాసతే

శ్రద్ధధానాః-మత్పరమాః-భక్తాః-తే-అతీవ-మే-ప్రియాః

యే తు= ఎవరయితే, శ్రద్ధధానాః= శ్రద్ధగలవారై, మత్పరమాః= నాయందాసక్తిగలవారై, యథా ఉక్తం = పైన తెలిపిన విధముగా, ఇదం= ఈ, ధర్మ్యామృతం= ధర్మరూపమైన అమృతమును, పర్యుపాసతే= సేవించుచున్నారో, తే= ఆ, భక్తాః=భక్తులు, మే=నాకు, అతీవప్రియాః= మిగుల ఇష్టులు.

శ్రద్ధావంతులై, నన్నేపరమగతిగాభావించి, ఇంతవరకు నే తెలిపిన ఈ ధర్మస్వరూపమైన అమృతమును ఎవరు సేవిస్తున్నారో వారు నాకు అత్యంత ప్రియులు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే భక్తియోగోనామ

ద్వాదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే ।

ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః ॥

ఇదం-శరీరం-కౌంతేయ-క్షేత్రం- ఇతి- అభిధీయతే

ఏతత్-యః-వేత్తి-తం-ప్రాహుః-క్షేత్రజ్ఞః- ఇతి-తద్విదః

కౌంతేయ=అర్జునా, ఇదం= ఈ, శరీరం= శరీరము, క్షేత్రం ఇతి= క్షేత్రమని, అభిధీయతే= చెప్పబడుచున్నది, ఏతత్= క్షేత్రమును, యః= ఎవ్వడు, వేత్తి=తెలిసికొనుచున్నాడో, తం=వానిని, క్షేత్రజ్ఞః=క్షేత్రజ్ఞుడు, ఇతి=అని, తత్ విదః= తద్విదులు, ప్రాహుః=చెప్పిరి.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ కౌంతేయా ! ఈ శరీరమును క్షేత్రము అని పేర్కొందురు. ఈ క్షేత్రమును గూర్చి ఎటింగిన వానిని క్షేత్రజ్ఞుడు అని తత్త్వజ్ఞులు తెలిపిరి.

2 క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥

క్షేత్రజ్ఞం-చ-అపి-మాం-విద్ధి-సర్వక్షేత్రేషు-భారత

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః-జ్ఞానం-యత్-తత్-జ్ఞానం-మతం-మమ

భారత= అర్జునా, సర్వక్షేత్రేషు= సర్వక్షేత్రముల యందు, మాం చ=నన్నే, క్షేత్రజ్ఞం అపి=క్షేత్రజ్ఞునిగ, విద్ధి= ఎరుగుము, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః=క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞలయొక్క, జ్ఞానం= జ్ఞానము, యత్ = ఏదో, తత్= అది, జ్ఞానము, మమ= నాయొక్క, మతం అభిప్రాయము.

ఓ అర్జునా ! అన్ని క్షేత్రములయందున్న క్షేత్రజ్ఞుడను అనగా జీవాత్మను నేనే అని తెలిసికొనుము. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులకు సంబంధించిన జ్ఞానము అనగా త్రిగుణాత్మక మైన ప్రకృతి మరియు నిర్వికారపురుషుల తత్త్వములను గూర్చి తెలిసికొనుటయే జ్ఞానము అని నా అభిప్రాయము.

3 తత్క్షేత్రం యచ్చ యాదృక్చయద్వికారి యతశ్చ యత్ ।

స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు ॥

తత్-క్షేత్రం-యత్-చ-యాదృక్-చ-యద్వికారి-యతః-చ-యత్

సః-చ-యః-యత్ప్రభావః-చ-తత్-సమాసేన-మే-శృణు

తత్= ఆ , క్షేత్రం= క్షేత్రము, యత్ చ= ఏదియో, యాదృక్ చ= ఏవిధమైనదియో, యత్ వికారి= ఎటువంటి వికారము గలదియో, యతః చ యత్= ఎచ్చటినుండి ఏదియో, సః

చ= ఆ క్షేత్రజ్ఞుడు, యః= ఎవడో, యత్ ప్రభావః చ= ఎట్టిమహిమ గలవాడో, తత్= ఆ వివరమును, సమాసేన= సంక్షేపముగా, మే= నావలన, శృణు= వినుము.

క్షేత్రమనగానేమి ? అది యెట్లుండును ? దాని వికారములు ఏవి ? ఆ వికారములు దేనినుండి ఏర్పడినవి ? అట్లే క్షేత్రజ్ఞుడు అనగా ఎవరు ? అతనిప్రభావమేమి ? ఆ వివరములను అన్నింటిని సంక్షిప్తముగా చెప్పెదము వినుము.

4 ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛందోభిర్వివిధైః పృథక్ ।

బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః ॥

ఋషిభిః-బహుధా-గీతం-ఛందోభిః-వివిధైః-పృథక్

బ్రహ్మసూత్రపదైః-చ- ఏవ-హేతుమద్భిః-వినిశ్చితైః

ఋషిభిః=ఋషులచేత, బహుధా= అనేకవిధములుగ, పృథక్= వేరుగా, వివిధైః= అనేకములైన, ఛందోభిః= వేదములచేత, హేతుమద్భిః= సహేతుకములైనవియు, వినిశ్చితైః= నిశ్చయమైనవియునగు, బ్రహ్మసూత్రపదైః చ ఏవ= బ్రహ్మసూత్రపదముల చేత, గీతం= చెప్పబడినది.

క్షేత్ర , క్షేత్రజ్ఞులతత్త్వములనుగూర్చి ఋషులెల్లరును బహువిధములుగా చెప్పిరి, వివిధ వేదమంత్రములను వేర్వేరుగా తెల్పినవి. అట్లే బ్రహ్మసూత్ర పదములుగూడ నిశ్చయాత్మకముగ సహేతుకముగ నిర్ణయించి చెప్పినవి.

5 మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ ।

ఇంద్రియాణి దశైకం చ పంచ చేంద్రియగోచరాః ॥

మహాభూతాని-అహంకారః-బుద్ధిః-అవ్యక్తం- ఏవ-చ

ఇంద్రియాణి-దశ- ఏకం-చ- పంచ-చ- ఇంద్రియగోచరాః

మహాభూతాని=పంచభూతములు, అహంకారః=అహంకారము, బుద్ధిః=బుద్ధి, అవ్యక్తం ఏవ చ=అవ్యక్తమును, దశ ఇంద్రియాణి= పది ఇంద్రియములు, ఏకం చ= మనస్సును, ఇంద్రియగోచరాః= ఇంద్రియ విషయములు, పంచ చ=అయిదును, ఇచ్ఛా=కోరిక, ద్వేషః= ద్వేషము, సుఖం=సుఖము, దుఃఖం= దుఃఖము, సంఘాతః= సమూహము, చేతనా=చేతనత్వము, ధృతిః= ధైర్యము, ఏతత్= ఇది, క్షేత్రం= క్షేత్రము, సమాసేన= సంక్షేపముగా, సవికారం= వికార సహితముగా, ఉదాహృతం=చెప్పబడినది.

పంచమహాభూతములు, అహంకారము, బుద్ధి, మూల ప్రకృతియు, అట్లే దశేంద్రియములు, మనస్సు, పంచేంద్రియ గ్రాహ్య విషయములు.

6 ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖం దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనా ధృతిః ।

ఏతత్ క్షేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ ॥

ఇచ్ఛా-ద్వేషః-సుఖం-దుఃఖం-సంఘాతః-చేతనా-ధృతిః

ఏతత్-క్షేత్రం-సమాసేన-సవికారం - ఉదాహృతం

ఇచ్ఛ, ద్వేషము, సుఖము, దుఃఖము, స్థూలశరీరము, చైతన్యము, ధృతి అను వికారములతో గూడిన దియే క్షేత్రము.

7 అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసా క్షాంతిరార్జవమ్ ।

ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ॥

అమానిత్వం-అదంభిత్వం-అహింసా-క్షాంతిః- ఆర్జవం

ఆచార్యోపాసనం-శౌచం-స్థైర్యం- ఆత్మవినిగ్రహః

అమానిత్వం=అభిమానము లేకుండుట, అదంభిత్వం= దంభము లేకుండుట, అహింసా= అహింసయు, క్షాంతిః=సహనము, ఆర్జవం=ఋజుత్వము, ఆచార్యోపాసనం= ఆచార్యసేవ, శౌచం= శుభ్రత, స్థైర్యం=స్థిరత్వము, ఆత్మవినిగ్రహః = ఆత్మనిగ్రహము.

తానే శ్రేష్ఠుడనను భావము లేకుండుట, డాంబికము లేకుండుట, అహింస, క్షమించుగుణము, మనోవాక్కుల యందు సరళత్వము, శ్రద్ధాభక్తులతో గురుజనులను సేవించుట, బాహ్యాభ్యంతరశుద్ధి, అంతఃకరణస్థిరత్వము, మనశ్శరీరేంద్రియముల నిగ్రహము.

8 ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అనహంకార ఏవ చ ।

జన్మమృత్యుజరావ్యాధి దుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ॥

ఇంద్రియార్థేషు-వైరాగ్యం-అనహంకారః- ఏవ-చ

జన్మమృత్యు జరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనం

ఇంద్రియార్థేషు= ఇంద్రియ విషయములయందు, వైరాగ్యం= విరక్తి, అనహంకారః= నిరహంకారము,జన్మమృత్యుజరావ్యాధి దుఃఖదోషానుదర్శనం= జననము, మరణము, ముసలితనము, వ్యాధులవలన కలిగెడి దుఃఖ దోషములను గ్రహించుట

ఇంద్రియార్థములయందు వైరాగ్యము అహంకార రాహిత్యము, జన్మ, మృత్యు, ముసలితనము రోగాదుల యందు దుఃఖదోషములను దర్శించుట.

9 అసక్తిరనభిష్వంగః పుత్రదారగృహాదిషు ।

నిత్యం చ సమచిత్తత్వమ్ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ॥

అసక్తిః-అనభిష్వంగః-పుత్రదారగృహాదిషు

నిత్యం-చ-సమచిత్తత్వం- ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు

పుత్రదారగృహాదిషు=పుత్రుడు, సతి, గృహాదులయందు, అసక్తిః= ఆసక్తి లేకుండుట, అనభిష్వంగః= ప్రీతిలేకుండుట, ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు= ఇష్టానిష్టములయందు, నిత్యం = ఎల్లప్పుడును, సమచిత్త్వం చ = సమబుద్ధియును.

భార్య, పుత్రులు, ఇల్లు, సంపదలు మున్నగువానియందు మమతాసక్తులు లేకుండుట, ఇష్టానిష్ట వస్తుప్రాప్తివలన ఎట్టి మనోవికారములకును లోనుగాకుండుట, ఎల్లప్పుడును సమబుద్ధిని కలిగియుండుట మరియు

10 మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ ।

వివిక్తదేశసేవిత్వమ్ అరతిర్జనసంసది ॥

మయి-చ-అనన్యయోగేన-భక్తిః-అవ్యభిచారిణి

వివిక్తదేశసేవిత్వం-అరతిః-జనసంసది

మయి= నాయందు, అనన్యయోగేన= అనన్యయోగముచేత, అవ్యభిచారిణీ= మార్పులేని, భక్తిః చ = భక్తియును, వివిక్తదేశ సేవిత్వం= ఏకాంత ప్రదేశమునందుండుట, జనసంసది= ప్రజాసమూహము నందు, అరతిః= ఇష్టములేని.

పరమేశ్వరుడనైన నాయందు అనన్యయోగముద్వారా అవ్యభిచారిణిభక్తి కలిగియుండుట, ఏకాంతపవిత్రప్రదేశమున వసించు ప్రవృత్తి కలిగియుండుట, విషయాసక్తులైన జనులయెడ ప్రీతి లేకుండుట.

11 అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ ।

ఏతద్జ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా ॥

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం-తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనం

ఏతత్-జ్ఞానం- ఇతి-ప్రోక్తం-అజ్ఞానం-యత్-అతః-అన్యథా

అధ్యాత్మజ్ఞాన నిత్యత్వం= ఆత్మజ్ఞాన నిత్యత్వము, తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనం ఏవ చ= తత్త్వజ్ఞాన స్వరూపానుభవము, ఏతత్= ఇదియంతయు, జ్ఞానం= జ్ఞానము, ఇతి= అని, ప్రోక్తం= చెప్పబడినది, అతః= దీనికంటెను, అన్యథా= వేరుగా, యత్= ఏదియో, తత్=అది, అజ్ఞానం= అజ్ఞానము.

ఆధ్యాత్మికజ్ఞానమునందు నిత్యస్థితుడై యుండుట, తత్త్వజ్ఞానమునకు ప్రతిపాద్యుడు భగవంతుడేయని యెఱుంగుట - ఇవియన్నియును జ్ఞానప్రాప్తికి సాధనములు. దీనికి అన్యమైన దంతయు అజ్ఞానము.

12 జ్ఞేయం యత్తత్ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే ।

అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ॥

జ్ఞేయం-యత్-తత్-ప్రవక్ష్యామి-యత్-జ్ఞాత్వా-అమృతం-అశ్నుతే

అనాదిమత్-పరం-బ్రహ్మ-న-సత్-తత్-న-అసత్- ఉచ్యతే

జ్ఞేయం= తెలియదగినది, యత్ = ఏదియో, యత్=దేనిని, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొని, అమృతం= మోక్షమును, అశ్నుతే= పొందుచున్నాడో, తత్=దానిని, ప్రవక్ష్యామి=చెప్పుచున్నాను, తత్=అది, అనాదిమత్= ఆదిలేనిది, పరంబ్రహ్మ=పరబ్రహ్మ, సత్= సత్తు, న ఉచ్యతే= చెప్పబడదు, అసత్= అసత్తని, న ఉచ్యతే= చెప్పబడదు.

అనాదియైన పరబ్రహ్మయే తెలిసికొనదగినవాడు. అతనిని తెలిసికొనుట వలన మానవుడు పరమానందమును పొందును. అతడు సదసత్తులకు అతీతుడు. ఆ పరమాత్మనుగూర్చి సమగ్రముగా నీకు చెప్పుచున్నాను.

13 సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ ।

సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ॥

సర్వతః-పాణిపాదం-తత్-సర్వతః-అక్షిశిరోముఖం

సర్వతః-శ్రుతిమత్-లోకే-సర్వం- ఆవృత్య-తిష్ఠతి

తత్=అది, సర్వతః=అంతటను, పాణిపాదం=చేతులుకాళ్ళుకలది, సర్వతః= అంతటను, అక్షిశిరోముఖం = కనులు తలలు నోరులు గలది, సర్వతః=అంతటను, శ్రుతిమత్=

చెవులుగలది, లోకే=లోకమునందు, సర్వం= సమస్తమును, ఆవృత్య= ఆవరించి, తిష్ఠతి= ఉన్నది.

ఆ పరమాత్ముని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములై యున్నవి. అది సర్వత్రా వ్యాపించియున్నది.

14 సర్వేంద్రియగుణాభాసం సర్వేంద్రియవివర్జితమ్ ।

అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ ॥

సర్వేంద్రియగుణాభాసం-సర్వేంద్రియవివర్జితం

అసక్తం-సర్వభృత్-చ- ఏవ-నిర్గుణం-గుణభో క్తృ చ

తత్=అది, సర్వేంద్రియ గుణాభాసం= సకల ఇంద్రియముల గుణములను ప్రకాశింప జేయునదియు, సర్వేంద్రియ వివర్జితం= సర్వేంద్రియరహితమును, అసక్తం= నిస్సంగమైనదియు, సర్వభృత్=అన్నిటికి ఆధారమైనదియు, నిర్గుణం ఏవ చ= త్రిగుణరహితమైకూడ, గుణభోక్తృ చ = గుణములననుభవించునదియు

అతడు ఇంద్రియగ్రాహ్యవిషయములను అన్నింటిని ఎఱిగినవాడు. కాని వాస్తవముగా ఇంద్రియాదులకు అతీతుడు. ఆసక్తిరహితుడైనను సమస్తజగత్తును భరించి పోషించువాడు. అతడు గుణాతీతుడయ్యును ప్రకృతి సంబంధమువలన గుణములను అనుభవించుచున్నాడు.

15 బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ ।

సూక్ష్మత్వాత్ తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ ॥

బహిః-అంతః-చ-భూతానాం-అచరం-చరం- ఏవ-చ

సూక్ష్మత్వాత్-తత్-అవిజ్ఞేయం-దూరస్థం-చ-అంతికే-చ-తత్

భూతానాం =ప్రాణులకు, బహిః= బాహ్యమును, అంతః చ = లోపలను, అచరం= చరించనిదియును, చరం ఏవ చ= చరించునదియు, సూక్ష్మత్వాత్= సూక్ష్మత్వము వలనను, అవిజ్ఞేయం= తెలియబడనిదియు, దూరస్థం చ = దూరము నందున్నదియు, అంతికే చ = దగ్గర నున్నదియు, తత్= అది.

చరాచరభూతములన్నింటికిని బాహ్యాభ్యంతరములయందు పరిపూర్ణముగా ఉండువాడును, చరాచరరూపుడును అతడే. అతిసూక్ష్మ రూపుడైనందున తెలిసికొన శక్యముకానివాడు, అతిదూరముగను, దగ్గరగను యున్నది.

16 అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ ।

భూతభర్తృ చ తద్ జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ ॥

అవిభక్తం-చ-భూతేషు-విభక్తం- ఇవ-చ-స్థితం

భూతభర్తృ-చ-తత్-జ్ఞేయం-గ్రసిష్ణు-ప్రభవిష్ణు-చ

భూతేషు= భూతములయందు, అవిభక్తం చ= విభజింపబడనిదియు, విభక్తం ఇవ చ= వేరుచేయబడిన దానివలె, స్థితం= ఉన్నదియు, తత్=అది, భూతభర్తృ చ= భూతములను భరించునదియును, గ్రసిష్ణు=హరించునదియు, ప్రభవిష్ణు చ=కలిగించు నదియు.

పరమాత్మ ఆకాశమువలె విభజించుటకు వీలులేని ఒకే రూపమున పరిపూర్ణుడైయున్నను, సమస్తచరాచరప్రాణుల రూపములలో వేర్వేరుగా గోచరించు చుండును. ఆ పరమాత్మయే భూతములను భరించునదియును, హరించునదియు, కలిగించునదియు అయిఉన్నది.

17 జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే ।

జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ ॥

జ్యోతిషాం-అపి-తత్-జ్యోతిః-తమసః-పరం- ఉచ్యతే

జ్ఞానం-జ్ఞేయం-జ్ఞానగమ్యం-హృది-సర్వస్య-విష్ఠితం

జ్ఞేయం= తెలియదగినదియు, తత్=అది, జ్యోతిషాం అపి= జ్యోతులకు కూడా, జ్యోతిః= ప్రకాశమును, తమసః= చీకటికి, పరం= పరమ్మైనదియు, జ్ఞానం= జ్ఞానము, జ్ఞేయం= జ్ఞేయము, జ్ఞానగమ్యం= జ్ఞానముచేత పొందదగినదియు, సర్వస్య= సమస్త భూతములయొక్క, హృది= హృదయమునందు, విష్ఠితం= ఉన్నదనియు, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది.

ఆ పరబ్రహ్మ అన్నిజ్యోతులకును జ్యోతి మాయాతీతుడును, జ్ఞానస్వరూపు డును, తెలిసికొనదగిన వాడును, తత్త్వజ్ఞానముద్వారా ప్రాప్యుడును అతడే. సర్వప్రాణుల హృదయములయందు ప్రకాశించుచున్నది అతడే.

18 ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః ।

మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే ॥

ఇతి-క్షేత్రం-తథా-జ్ఞానం-జ్ఞేయం-చ- ఉక్తం-సమానతః

మద్భక్తః- ఏతత్-విజ్ఞాయ-మద్భావాయ- ఉపపద్యతే

ఇతి = ఈ విధముగ, క్షేత్రం= క్షేత్రము, తథా= అటులే, జ్ఞానం= జ్ఞానము, జ్ఞేయం చ= జ్ఞేయమును, సమాసతః= సంగ్రహముగ, ఉక్తం= చెప్పబడినది, మద్భక్తః= నాభక్తుడు, ఏతత్= దీనిని, విజ్ఞాయ= తెలిసికొని, మద్భావాయ= నా భావమును పొందుటకు, ఉపపద్యతే = తగిన వాడగుచున్నాడు.

ఇంతవఱకును క్షేత్రమును గూర్చియు, జ్ఞానమును గూర్చియు, జ్ఞేయమును గుఱించియు సంక్షిప్తముగా వివరించితిని. ఈ తత్త్వమును సమగ్రముగా తెలిసికొనిన నా భక్తుడు నా స్వరూపమునే పొందుటకు అర్హుడగుచున్నాడు.

19 ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి ।

వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్ ॥

ప్రకృతిం-పురుషం-చ- ఏవ-విద్ధి-అనాదీ- ఉభౌ-అపి

వికారాన్-చ-గుణాన్-చ- ఏవ-విద్ధి- ప్రకృతిసంభవాన్

ప్రకృతిం=ప్రకృతిని, పురుషం చ ఏవ= పురుషుని, ఉభౌ అపి= రెండింటిని, అనాదీ= ఆదిలేని వానినిగ, విద్ధి= గ్రహించుము, వికారాన్ చ = వికారములను, గుణాన్ చ ఏవ= గుణములను, ప్రకృతి సంభవాన్ = ప్రకృతి వలన పుట్టిన వానినిగ, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

ప్రకృతి, పురుషుడు - అను ఈ రెండును అనాదియైన వనియు, రాగద్వేషాదివికారములును, త్రిగుణాత్మకములైన పదార్థములన్ని యును ప్రకృ తినుండియే ఉత్పన్నములైనవనియు తెలిసికొనుము.

20 కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే ।

పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే ॥

కార్యకారణకర్తృత్వే-హేతుః-ప్రకృతిః- ఉచ్యతే

పురుషః-సుఖదుఃఖానాం-భోక్తృత్వే-హేతుః- ఉచ్యతే

ప్రకృతిః= ప్రకృతి, కార్యకారణ కర్తృత్వే= కార్యకారణ కర్తృత్వములకు, హేతుః= హేతువుగా, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, పురుషః= పురుషుడు, సుఖదుఃఖానాం= సుఖదుఃఖములను, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, పురుషః= పురుషుడు, సుఖదుఃఖానాం= సుఖదుఃఖములను, భోక్తృత్వే=అనుభవించుట యందు, హేతుః= హేతువుగా, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నాడు.

కార్యకారణములను ఉత్పన్నము చేయుటలో ప్రకృతియే హేతువనియు, సుఖ దుఃఖములను అనుభవించుటలో జీవాత్మయే హేతువనియు చెప్పబడినది.

21 పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్ ।

కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు ॥

పురుషః-ప్రకృతిస్థః-హి-భుంక్తే-ప్రకృతిజాన్-గుణాన్

కారణం-గుణసంగః-అస్య-సదసద్యోనిజన్మసు

ప్రకృతిస్థః=ప్రకృతియందున్నవాడై, పురుషః= పురుషుడు, ప్రకృతిజాన్= ప్రకృతిచే బుట్టిన, గుణాన్= గుణములను, భుంక్తే హి= అనుభవించునుగదా, అస్య = ఇతనికి, సదసద్యోని జన్మసు = సుకృత దుష్కృతములయిన యోనులందు, గుణసంగః= గుణసంగము, కారణం= కారణము.

పురుషుడు ప్రకృతిస్థుడై ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన త్రిగుణాత్మక పదార్థములను అనుభవించుచు. ఈ గుణసాంగత్యము వలన జీవాత్మయొక్క నీచోన్నత జన్మలు కలుగుచున్నవి.

22 ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।

పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః ॥

ఉపద్రష్టా-అనుమంతా-చ-భర్తా-భోక్తా-మహేశ్వరః

పరమాత్మా- ఇతి-చ-అపి- ఉక్తః-దేహే-అస్మిన్-పురుషః-పరః

అస్మిన్= ఈ, దేహే= దేహమునందు, పరః= పరుడైన, పురుషః= పురుషుడు, ఉపద్రష్టా= సాక్షియు, అనుమంతా చ= అనుమతించు వాడు, భర్తా= భరించువాడు, భోక్తా= అనుభవించువాడు, మహేశ్వరః= మహేశ్వరుడు, పరమాత్మా ఇతి చ అపి= పరమాత్మ అని కూడా, ఉక్తః= చెప్పబడుచున్నాడు.

ఈ దేహమునందున్న ఆత్మ వాస్తవముగా పరమాత్మయే, అతడు సాక్షిభూతుడగుటవలన ఉపద్రష్ట యనియు, యథార్థసమ్మతినిచ్చువాడగుట వలన

అనుమంత అనియు, అన్నింటిని ధరించి, పోషించువాడు అగుటవలన భర్త అనియు, జీవరూపములో భోక్త అనియు, బ్రహ్మాదులకును స్వామి యగుటవలన మహేశ్వరుడు అనియు, పరమాత్మ అనియు చెప్పబడుచున్నాడు.

23 య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ ।

సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే ॥

యః- ఏవం-వేత్తి-పురుషం-ప్రకృతిం-చ-గుణైః-సహ

సర్వథా-వర్తమానః-అపి-న-సః-భూయః-అభిజాయతే

యః= ఎవడు, ఏవం= ఇటుల, పురుషం= పురుషుని, గుణైః సహ= గుణములతో గూడ, ప్రకృతిం చ = ప్రకృతిని, వేత్తి = తెలిసికొనుచున్నాడో, సః= వాడు, సర్వథా= సకల విధముల, వర్తమానః అపి= వర్తమానములో చరించుచున్నను, భూయః= తిరిగి, న అభిజాయతే= పుట్టడు.

ఈ విధముగా పురుషునితత్త్వమును, గుణసహితమైన ప్రకృతితత్త్వమును తెలిసికొనినవాడు అన్ని విధములగు కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించుచున్నప్పటికిని తిరిగి జన్మించడు.

24 ధ్యానేనాత్మని పశ్యంతి కేచిదాత్మానమాత్మనా ।

అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే ॥

ధ్యానేన- ఆత్మని-పశ్యంతి-కేచిత్- ఆత్మానం- ఆత్మనా

అన్యే-సాంఖ్యేన-యోగేన-కర్మయోగేన-చ-అపరే

కేచిత్=కొందరు, ధ్యానేన= ధ్యానముచేత, ఆత్మని= ఆత్మయందు, ఆత్మనా= ఆత్మచేత, ఆత్మానం= ఆత్మను, పశ్యంతి= చూచుచున్నారు, అన్యే= మరికొందరు, సాంఖ్యేన=

జ్ఞానసంబంధమైన, యోగేన= యోగముచేత, అపరే= ఇతరులు, కర్మయోగేన చ= కర్మయోగముచేతను, పశ్యంతి= చూచుచున్నారు.

కొందరు ఈ పరమాత్మను శుద్ధమైన సూక్ష్మబుద్ధితో ధ్యానయోగముద్వారా తమహృదయములయందు చూతురు. మఱికొందరు జ్ఞాన యోగముద్వారాను, మఱికొందరు కర్మయోగముచేతను ఆ పరమాత్మను దర్శింతురు.

25 అన్యే త్వేవమజానంతః శ్రుత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే ।

తేపి చాతితరంత్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః ॥

అన్యే-తు- ఏవం-అజానంతః-శ్రుత్వా-అన్యేభ్యః- ఉపాసతే

తే-అపి-చ-అతి-తరంతి- ఏవ-మృత్యుం-శ్రుతిపరాయణాః

అన్యే తు= కొందరు, ఏవం = ఇటుల, అజానంతః= గ్రహించలేనివారై, అన్యేభ్యః= ఇతరులవలన, శ్రుత్వా= ఆలకించి, ఉపాసతే= ఉపాసించుచున్నారు, శ్రుతిపరాయణాః= శ్రవణాసక్తులయిన, తే అపి చ = వారుకూడా, మృత్యుం= మృత్యువును, అతితరంతి ఏవ= దాటుచునే యున్నారు.

కాని ఈ సాధనమార్గములనుగూర్చి ఎఱుగని మందబుద్ధులు తత్త్వజ్ఞానముగల ఇతరులనుండి విని, తదనుసారముగ ఉపాసనలు చేయుదురు. ఆ శ్రవణపరాయణులును మృత్యువును దాటుచున్నారు.

26 యావత్సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావరజంగమమ్ ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ ॥

యావత్-సంజాయతే-కించిత్-సత్త్వం-స్థావరజంగమం

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్-తత్-విద్ధి-భరతర్షభ

భరతర్షభ=అర్జునా, స్థావరజంగమం= స్థావరజంగము రూపమైన, సత్త్వం= వస్తువు, యావత్ కించిత్= ఏ కొంచెము, సంజాయతే= పుట్టుచున్నదో, తత్= అది, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్= క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల సంయోగమువలన, విద్ధి= ఎరుగుము.

ఓ అర్జునా! ఆ స్థావరజంగమప్రాణులన్నియును క్షేత్ర - క్షేత్రజ్ఞ సంయోగమువలననే కలుగుచున్నవని గ్రహించుము.

27 సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్ ।

వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥

సమం-సర్వేషు-భూతేషు-తిష్ఠంతం-పరమేశ్వరం

వినశ్యత్సు-అవినశ్యంతం-యః-పశ్యతి-సః-పశ్యతి

సర్వేషు- సమస్తములైన, భూతేషు= భూతములయందు, సమం= సమముగా, తిష్ఠంతం= ఉన్న, పరమేశ్వరం= పరమేశ్వరుని, వినశ్యత్సు= వినాశమొందుచున్నను, అవినశ్యంతం= నశింపని వానినిగా, యః= ఎవడు, పశ్యతి= గాంచుచున్నాడో, సః=వాడు, పశ్యతి= చూచుచున్నాడు.

నశ్వరములైన చరాచరభూతముల యందు సమముగా స్థితుడైయున్న పరమేశ్వరుడు నాశరహితుడు, అట్టి పరమేశ్వరుని చూచువాడే నిజముగా చూచువాడు.

28 సమం పశ్యన్ హి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్ ।

న హినస్త్యాత్మనాత్మానం తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥

సమం-పశ్యన్-హి-సర్వత్ర-సమవస్థితం- ఈశ్వరం

న-హినస్తి- ఆత్మనా- ఆత్మానం-తతః-యాతి-పరాం-గతిం

సర్వత్ర=అంతటను, సమం=సమముగా, సమవస్థితం= ఉన్నటువంటి, ఈశ్వరం= ఈశ్వరుని, పశ్యన్ హి= చూచుచున్నవాడై, ఆత్మానం= తనను, ఆత్మనా= ఆత్మచేత, న

హినస్తి= హింసింపడో, తతః= తరువాత, పరాం= ఉత్తమమైన, గతిం= స్థానమును, యాతి= పొందుచున్నాడు.

సమస్తప్రాణులయందును సమభావముతో నుండు పరమేశ్వరుని సమత్వభావముతో చూచువాడు ఆత్మహంతకుడుకాడు - అనగా తనను తాను నాశము చేసికొనువాడు కాడు. అందువలన అతడు పరమగతిని పొందు చున్నాడు.

29 ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః ।

యః పశ్యతి తథాత్మానమ్ అకర్తారం స పశ్యతి ॥

ప్రకృత్యా- ఏవ-చ-కర్మాణి- క్రియమాణాని- సర్వశః

యః-పశ్యతి-తథా- ఆత్మానం- అకర్తారం-సః-పశ్యతి

సర్వశః= సర్వవిధముల, ప్రకృత్యా ఏవ చ= ప్రకృతిచేతనే, కర్మాణి= కర్మలు, క్రియమాణాని= చేయబడుచున్న వానినిగ, తథా= అటులనే, ఆత్మానం= తనను, అకర్తారం = కర్త గాని వానినిగ, యః= ఎవడు, పశ్యతి= గాంచుచున్నాడో, సః= వాడు, పశ్యతి= చూచుచున్నాడు.

సకలకర్మలు అన్నివిధములుగ ప్రకృతిద్వారానే జరుగుచున్నవనియు, ఆత్మ అకర్త అనియు ఎఱింగినవాడు నిజముగ చూచువాడు.

30 యదా భూతపృథగ్భావమ్ ఏకస్థమనుపశ్యతి ।

తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ॥

యదా-భూతపృథగ్భావం- ఏకస్థం- అనుపశ్యతి

తతః- ఏవ-చ-విస్తారం- బ్రహ్మ- సంపద్యతే-తదా

యదా= ఎప్పుడు, భూతపృథగ్భావం= ప్రాణుల వేర్వేరు భావమును, ఏకస్థం= ఏకస్థముగాను, తతః ఏవ చ = దానివలననే, విస్తారం= విస్తారముగాను, అనుపశ్యతి = గాంచుచున్నాడో, తదా = అప్పుడు, బ్రహ్మ= బ్రహ్మము, సంపద్యతే= అగుచున్నాడు.

వేర్వేరుగా గోచరించుచున్న ప్రాణులన్నియును ఒకే పరమాత్మయందు స్థితమై యున్నవనియు, అట్లే అవి యన్నియును ఆ పరమాత్మనుండియే విస్తరించు చున్నవనియు, ఎఱింగిన పురుషుడు ఆ క్షణముననే పరబ్రహ్మను పొందుచున్నాడు.

31 అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాయమవ్యయః ।

శరీరస్థోపి కౌంతేయ న కరోతి న లిప్యతే ॥

అనాదిత్వాత్-నిర్గుణత్వాత్-పరమాత్మా-అయం-అవ్యయః

శరీరస్థః-అపి-కౌంతేయ-న-కరోతి-న-లిప్యతే

కౌంతేయ= అర్జునా, అనాదిత్వాత్= అనాదియైనందున, నిర్గుణత్వాత్= నిర్గుణమై నందున, అవ్యయః= అవ్యయమైనందున, అయం= ఈ , పరమాత్మా= పరమాత్మ, శరీరస్థఃఅపి=దేహమునందున్నను, న కరోతి= చేయడు, న లిప్యతే= అంటడు.

ఓ అర్జునా ! నాశరహితుడైన పరమాత్ముడు ప్రాణుల శరీరములందున్నప్పటికిని అనాది అగుటవలనను, నిర్గుణుడు అగుటవలనను ఎట్టి కర్మలకును కర్తకాడు. కనుక కర్మలచే అంటబడడు.

32 యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యాత్ ఆకాశం నోపలిప్యతే ।

సర్వత్రావస్థితో దేహే తథాత్మా నోపలిప్యతే ॥

యథా-సర్వగతం-సౌక్ష్మ్యాత్- ఆకాశం-న- ఉపలిప్యతే

సర్వత్ర-అవస్థితః-దేహే-తథా- ఆత్మా-న- ఉపలిప్యతే

సర్వగతం= సర్వగతమైన, ఆకాశం= ఆకాశము, సౌక్ష్మ్యాత్ = సూక్ష్మమైనందున, యథా= ఎటుల, న ఉపలిప్యతే= అంటబడదో, తథా=అటుల, దేహే= దేహమునందు, సర్వత్ర= అంతటను, అవస్థితః= ఉన్నటువంటిదైన, ఆత్మా = ఆత్మ, న ఉపలిప్యతే= అంటబడదు.

సర్వత్ర వ్యాపించుయున్న ఆకాశము సూక్ష్మ మగుట వలన వాటి గుణదోషములు దానికి అంటవు. అట్లే సకల ప్రాణుల దేహముల యందు స్థితమైయున్నను ఆత్మ నిర్గుణమగుటవలన వాటి గుణదోషములును దానికంటవు.

33 యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః ।

క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత ॥

యథా-ప్రకాశయతి- ఏకః- కృత్స్నం-లోకం- ఇమం-రవిః

క్షేత్రం-క్షేత్రీ-తథా-కృత్స్నం-ప్రకాశయతి-భారత

భారత=అర్జునా, ఏకః= ఒక్కడైన, రవిః= సూర్యుడు, ఇమం= ఈ, కృత్స్నం = సమస్తమైన, లోకం = లోకమును, యథా= ఎటుల, ప్రకాశయతి= ప్రకాశింపజేయుచున్నాడో, తథా=అటుల, క్షేత్రీ=క్షేత్రజ్ఞుడు, కృత్స్నం= సమస్తమైన, క్షేత్రం=క్షేత్రమును, ప్రకాశయతి= ప్రకాశింప జేయుచున్నాడు.

అర్జునా ! ఒక్క సూర్యుడే ఈ సమస్త జగత్తును ప్రకాశిత మొనర్చుచున్నట్లు, ఒకే ఆత్మ సర్వప్రాణులయందును స్థితమై, వాటినన్నింటిని ప్రకాశింప జేయుచున్నాడు.

34 క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా ।

భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదుర్యాంతి తే పరమ్ ॥

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః- ఏవం-అంతరం-జ్ఞానచక్షుషా

భూతప్రకృతి మోక్షం-చ-యే-విదుః-యాంతి-తే-పరం

జ్ఞానచక్షుషా= జ్ఞానదృష్టిచే, ఏవం= ఈరీతి, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః= క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులయొక్క, అంతరం= భేదమును, భూతప్రకృతి= భూతప్రకృతిని, మోక్షం చ = మోక్షమును, యే= ఎవరు, విదుః= తెలిసికొనుచున్నారో, తే=వారు, పరం= మోక్షమును, యాంతి= పొందుచున్నారు.

ఈ విధముగా క్షేత్ర - క్షేత్రజ్ఞులమధ్యగల అంతరమును, కార్యసహిత ప్రకృతినుండి విముక్తులగుటకు ఉపాయములను జ్ఞానసేత్రముల ద్వారా ఎఱింగిన మహాత్ములు మోక్షమును పొందుచున్నారు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగో నామ

త్రయోదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ చతుర్దశోఽధ్యాయః - గుణత్రయవిభాగయోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం జ్ఞానముత్తమమ్ ।

యద్ జ్ఞాత్వా మునయస్సర్వే పరాం సిద్ధిమితో గతాః ॥

పరం-భూయః-ప్రవక్ష్యామి-జ్ఞానానాం-జ్ఞానం- ఉత్తమం

యత్-జ్ఞాత్వా-మునయః-సర్వే-పరాం-సిద్ధిం- ఇతః-గతాః

యత్=దేనిని, జ్ఞాత్వా=గ్రహించి, సర్వే=సమస్తమైన, మునయః=మునులు, ఇతః= ఈ సంసారమున, పరాం= ఉత్తమమైన, సిద్ధిం=సిద్ధిని, గతాః=పొందిరో, పరం= ఉత్తమమైన, జ్ఞానానాం= జ్ఞానములలో, ఉత్తమం= ఉత్తమమైనది యగు, జ్ఞానం= విద్యను, భూయః= మరల, ప్రవక్ష్యామి= చెప్పుచున్నాను.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - జ్ఞానములలో అత్యుత్తమమైన పరమజ్ఞానమును నీకు మరల తెల్పుచున్నాను. ఆ పరమజ్ఞానమును తెలిసికొనిన మునులు సంసార బంధములనుండి విముక్తులై పరమసిద్ధిని పొందిరి.

2 ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః ।

సర్గేఽపి నోపజాయంతే ప్రలయే న వ్యథంతి చ ॥

ఇదం-జ్ఞానం- ఉపాశ్రిత్య-మమ-సాధర్మ్యం- ఆగతాః

సర్గే-అపి-న- ఉపజాయంతే-ప్రలయే-న-వ్యథంతి-చ

ఇదం= ఈ, జ్ఞానం = జ్ఞానమును, ఉపాశ్రిత్య = ఆశ్రయించి, మమ=నాయొక్క, సాధర్మ్యం= స్వరూపమును, ఆగతాః= పొందినవారు, సర్గే అపి= సృష్టియందు, న ఉపజాయంతే= పుట్టరు, ప్రలయే= ప్రళయ కాలమునందు, న వ్యథంతి చ = దుఃఖమును పొందరు.

ఈ జ్ఞానమును ఆశ్రయించినవారు నా స్వరూపమునే పొందుదురు. అట్టి పురుషులు సృష్టి కాలమందు మఱల జన్మింపరు, ప్రళయకాలమున నశింపరు.

3 మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ ।

సంభవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత ॥

మమ-యోనిః-మహత్-బ్రహ్మ-తస్మిన్-గర్భం-దధామి-అహం

సంభవః-సర్వభూతానాం-తతః-భవతి-భారత

భారత=అర్జునా, మహత్ బ్రహ్మ= మహత్తు లేక మాయ, మమ=నాకు, యోనిః= గర్భస్థానము, తస్మిన్= దానియందు, అహం=నేను, గర్భం= గర్భమును, దధామి= ఉంచుచున్నాను, తతః= ఆకారణముచే, సర్వభూతానాం= సర్వభూతముల యొక్క, సంభవః= ఉత్పత్తి, భవతి= అగుచున్నది.

ఓ అర్జునా ! నా మహద్బ్రహ్మరూపమైన మూలప్రకృతి సర్వప్రాణులకు జన్మ స్థానము.దానియందు చేతనసముదాయ రూపమైన బీజమును ఉంచెదను. దాని వలననే సర్వభూతముల ఉత్పత్తి కలుగుచున్నది.

4 సర్వయోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతి యాః ।

తాసాం బ్రహ్మ మహద్యోనిః అహం బీజప్రదః పితా ॥

సర్వయోనిషు-కౌంతేయ-మూర్తయః-సంభవంతి-యాః

తాసాం-బ్రహ్మ-మహత్-యోనిః-అహం-బీజప్రదః-పితా

కౌంతేయ=అర్జునా, సర్వయోనిషు- సమస్త యోనులందును, యాః= ఏ, మూర్తయః= మూర్తులు, సంభవంతి= పుట్టుచున్నవో, తాసాం= వానికి, మహత్ బ్రహ్మ= ప్రకృతి, యోనిః= కారణము, అహం=నేను, బీజప్రదః=బీజప్రదాతను అగు, పితా=తండ్రిని.

ఓ అర్జునా ! నానాయోనులయందు జన్మించు ప్రాణులను తనగర్భమున ధరించు మూలప్రకృతియే ఆ ప్రాణులకు తల్లి. బీజస్థాపనచేయు నేను వాటికి తండ్రిని. అనగా సర్వప్రాణులకును ప్రకృతియే తల్లి. నేను తండ్రిని.

5 సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః ।

నిబధ్నంతి మహాబాహో దేహే దేహినమవ్యయమ్ ॥

సత్త్వం-రజః-తమః- ఇతి-గుణాః-ప్రకృతి సంభవాః

నిబధ్నంతి-మహాబాహో-దేహే-దేహినం-అవ్యయం

మహాబాహో=అర్జునా, సత్త్వం= సత్త్వము, రజః= రజస్సు, తమః=తమస్సు, ఇతి= అనెడి, ప్రకృతిసంభవాః= ప్రకృతివలన పుట్టిన, గుణాః= గుణములు, అవ్యయం= నాశరహితుడైన, దేహినం= జీవుని, దేహే= దేహమునందు, నిబధ్నంతి= బంధించుచున్నవి.

ఓ అర్జునా ! ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన సత్త్వరజస్తమోగుణములు నాశములేని జీవాత్మను శరీరమున బంధించుచున్నది.

6 తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ ప్రకాశకమనామయమ్ ।

సుఖసంగేన బధ్నాతి జ్ఞానసంగేన చానఘ ॥

తత్ర-సత్త్వం-నిర్మలత్వాత్- ప్రకాశకం- అనామయం

సుఖసంగేన- బధ్నాతి-జ్ఞానసంగేన-చ-అనఘ

అనఘ =అర్జునా, తత్ర= ఆ గుణములయందు, ప్రకాశకం= ప్రకాశమును కలిగించు నదియు, అనామయం=నిర్వికారమైనదియునైన, సత్త్వం= సత్త్వగుణము, నిర్మలత్వాత్= నిర్మలమగుటవలన, సుఖసంగేన= సుఖాభిలాష చేతను, జ్ఞానసంగేన చ=జ్ఞానాభిలాషచేతను, బధ్నాతి= బంధించుచున్నది.

ఓ పాపరహితుడా! ఈ మూడింటిలో సత్త్వగుణము నిర్మలమైనది. కనుక ప్రకాశకమైనది. వికారరహితమైనది. కాని అది సుఖమునందలి ఆసక్తి చేత, జ్ఞానాభిమానము వలన మనుజుని బంధించుచున్నది.

7 రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసంగసముద్భవమ్ ।

తన్నిబధ్నాతి కౌంతేయ కర్మసంగేన దేహినమ్ ॥

రజః-రాగాత్మకం-విద్ధి-తృష్ణా సంగ సముద్భవం

తత్-నిబధ్నాతి-కౌంతేయ-కర్మసంగేన-దేహినం

కౌంతేయ=అర్జునా, రజః= రజోగుణము, రాగాత్మకం= రాగముతో గూడినదిగను, తృష్ణాసంగ సముద్భవం= విషయాసక్తి వలన కలిగినవిగను, విద్ధి= తెలిసికొనుము, తత్=అది, దేహినం = ఆత్మను, కర్మసంగేన= కర్మాసక్తిచేత, నిబధ్నాతి= బంధించుచున్నది.

అర్జునా ! రజోగుణము రాగాత్మకము. అది కామము, ఆసక్తుల నుండి ఉత్పన్నమగునని యెఱుంగుము. అది జీవాత్మను కర్మలయొక్కయు, కర్మఫలముల యొక్కయు ఆసక్తిని కల్పించి జీవుని బంధించును.

8 తమస్త్వజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్ ।

ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిః తన్నిబధ్నాతి భారత ॥

తమః-తు-అజ్ఞానజం-విద్ధి-మోహనం-సర్వదేహినాం

ప్రమాదాలస్య నిద్రాభిః-తత్-నిబధ్నాతి-భారత

భారత=అర్జునా, అజ్ఞానజం= అజ్ఞానము వలన కలిగిన, తమః తు= తమోగుణము, సర్వదేహినాం= సర్వ ప్రాణులకు, మోహనం= మోహమును కలుగజేయునదిగా, విద్ధి= గ్రహించుము, తత్=అది, ప్రమాదాలస్య నిద్రాభిః= మరపుచేతను అలసత్వము చేతను నిద్రచేతను, దేహినం= దేహిని, నిబధ్నాతి= బంధించుచున్నది.

అర్జునా ! తమోగుణము సకలదేహాభిమానులను మోహితులనుగా చేయును. అజ్ఞానమువలన జనించును. అది జీవుని బంధించి వేయుచున్నది.

9 సత్త్వం సుఖే సంజయతి రజః కర్మణి భారత ।

జ్ఞానమావృత్య తు తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత ॥

సత్త్వం-సుఖే-సంజయతి-రజః-కర్మణి-భారత

జ్ఞానం- ఆవృత్య-తు-తమః-ప్రమాదే-సంజయంతి- ఉత

భారత=అర్జునా, సత్త్వం=సత్త్వగుణము, సుఖే= సుఖమునందు, సంజయతి= చేర్చుచున్నది, రజః=రజోగుణము, కర్మణి=కర్మలయందు, సంజయతి= చేర్చుచున్నది, తమః తు= తమోగుణము, జ్ఞానం= జ్ఞానమును, ఆవృత్య= ఆవరించి, ప్రమాదే= ప్రమాదము నందు, సంజయతి ఉత= చేర్చుచున్నది గదా.

ఓ అర్జునా ! సత్త్వగుణము జీవుని సుఖములలో నిమగ్నము చేయును. రజోగుణము కర్మలయందు నిమగ్నునిగా చేయును. తమోగుణము జ్ఞానమును కప్పివేసి ప్రమాదాదులలో ముంచును.

10 రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత ।

రజఃసత్త్వం తమశ్చైవ తమః సత్త్వం రజస్తథా ॥

రజః-తమః-చ-అభిభూయ-సత్త్వం-భవతి-భారత

రజః-సత్త్వం-తమః-చ- ఏవ-తమః-సత్త్వం-రజః-తథా

భారతా=అర్జునా, సత్త్వం= సత్త్వగుణము, రజః=రజోగుణము, తమః చ=తమోగుణము, అభిభూయ= తిరస్కరించి, భవతి = అగుచున్నది, రజః=రజోగుణము, సత్త్వం=సత్త్వగుణమును, తమః చ ఏవ= తమోగుణమును, తథా = అటులనే, తమః= తమోగుణము, సత్త్వం= సత్త్వగుణమును, రజః= రజోగుణమును.

ఓ అర్జునా !రజస్తమోగుణములనణచి సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందును. సత్త్వతమో గుణములనణచి రజోగుణము వృద్ధి చెందును. అట్లే సత్త్వరజో గుణములనణచి తమోగుణము వృద్ధియగుచుండును.

11 సర్వద్వారేషు దేహేఽస్మిన్ ప్రకాశ ఉపజాయతే ।

జ్ఞానం యదా తదా విద్యాత్ వివృద్ధం సత్త్వమిత్యుత ॥

సర్వద్వారేషు-దేహే-అస్మిన్-ప్రకాశః- ఉపజాయతే

జ్ఞానం-యదా-తదా-విద్యాత్-వివృద్ధం-సత్త్వం- ఇతి- ఉత

అస్మిన్= ఈ, దేహే= దేహమునందు, సర్వద్వారేషు= సర్వద్వారముల యందును, ప్రకాశః= ప్రకాశమగు, జ్ఞానం= జ్ఞానము, యదా= ఎప్పుడు, ఉపజాయతే=

పుట్టుచున్నదో, తదా=అప్పుడు, సత్త్వం= సత్త్వగుణము, వివృద్ధం ఇతి= వృద్ధిని జెందినదని, విద్యాత్ ఉత= తెలిసికొనవలెనుగదా.

శరీరేంద్రియములయందును, అంతఃకరణమునందును చైతన్యము, వివేకశక్తి ఉత్పన్నములైనప్పుడు అతనిలో సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందినదని గ్రహింపుము.

12 లోభః ప్రవృత్తిరారంభః కర్మణామశమః స్పృహా ।

రజస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరతర్షభ ॥

లోభః-ప్రవృత్తిః- ఆరంభః- కర్మణాం-అశమః- స్పృహా

రజసి- ఏతాని-జాయంతే-వివృద్ధే-భరతర్షభ

భరతర్షభ= అర్జునా, రజసి=రజోగుణము, వివృద్ధే= వృద్ధిని పొందునపుడు, లోభః= లోభము, ప్రవృత్తిః= ప్రవృత్తియు, కర్మణాం= కర్మలయొక్క, ఆరంభః= ఆరంభము, అశమః= అశాంతి, స్పృహా= ఆశ, ఏతాని= ఇవి, జాయంతే= కలుగుచున్నవి.

ఓ అర్జునా ! రజోగుణము వృద్ధియైనప్పుడు లోభము, ప్రవృత్తి, (ప్రాపంచిక విషయములయందు ఆసక్తి) స్వార్థబుద్ధితో సకామభావముతో కర్మాచరణము, అశాంతి, విషయభోగములయందు లాలస మొదలగు గుణములు కలుగును.

13 అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ ।

తమస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునందన ॥

అప్రకాశః-అప్రవృత్తిః-చ-ప్రమాదః-మోహః- ఏవ-చ

తమసి- ఏతాని- జాయంతే-వివృద్ధే-కురునందన

కురునందనా = అర్జునా, తమసి= తమోగుణము, వివృద్ధే=వృద్ధినొందినపుడు, అప్రకాశః= అజ్ఞానము, అప్రవృత్తిః చ= నిర్వ్యాపారం, ప్రమాదః= అజాగ్రత్త, మోహః ఏవ చ= మూఢభావము, ఏతాని= ఇవి, జాయంతే= కలుగుచున్నవి.

ఓ అర్జునా ! తమోగుణము అధికమైనప్పుడు అంతః కరణమునందును. ఇంద్రియములయందును వివేకశక్తి నష్టమగును. కర్తవ్యకర్మలయందు విముఖత, ప్రమాదము అనగా అంతఃకరణమును మోహములు కలుగును.

14 యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్ ।

తదోత్తమవిదాం లోకాన్ అమలాన్ ప్రతిపద్యతే ॥

యదా-సత్త్వే-ప్రవృద్ధే-తు-ప్రలయం-యాతి-దేహభృత్

తదా- ఉత్తమ విదాం- లోకాన్- అమలాన్-ప్రతిపద్యతే

యతా= ఎప్పుడు, సత్త్వే= సత్త్వగుణము, ప్రవృద్ధే= వృద్ధినొందినపుడు, దేహభృత్= దేహధారి, ప్రలయం తు= ప్రళయమును, యాతి= పొందుచున్నాడు, తదా=అప్పుడు, ఉత్తమ విదాం= ఉత్తమ జ్ఞానులయొక్క, అమలాన్= నిర్మలములైన, లోకాన్= లోకములను, ప్రతిపద్యతే= పొందుచున్నాడు.

సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందినపుడు మనుజుడు మరణించినచో అతడు ఉత్తమ కర్మలను ఆచరించువారుచేరెడి నిర్మలములైన స్వర్గాది పుణ్యలోకములను పొందును.

15 రజసి ప్రలయం గత్వా కర్మసంగిషు జాయతే ।

తథా ప్రలీనస్తమసి మూఢయోనిషు జాయతే ॥

రజసి-ప్రలయం-గత్వా-కర్మసంగిషు-జాయతే

తథా-ప్రలీనః-తమసి-మూఢయోనిషు-జాయతే

రజసి=రజోగుణము వృద్ధినొందినపుడు, ప్రలయం=మృతిని, గత్వా=పొంది, కర్మసంగిషు=కర్మసంగత్వము గలవారి యందు, జాయతే=పుట్టుచున్నాడు, తథా=అట్లే, తమసి= తమోగుణమునందు, ప్రలీనః= మృతి నొందినవాడు, మూఢయోనిషు= మూఢ ప్రాణులయందు, జాయతే= పుట్టుచున్నాడు.

రజోగుణము వృద్ధిచెందినపుడు మృత్యువు ప్రాప్తించినచో అతడు కర్మాసక్తులైన మానవులలో జన్మించును. అట్లే తమోగుణము వృద్ధిచెందినప్పుడు మృతిచెందిన మానవుడు పశుపక్షికీటకాది నీచయోనులలో జన్మించుచున్నాడు.

16 కర్మణః సుకృతస్యాహుః సాత్త్వికం నిర్మలం ఫలమ్ ।

రజసస్తు ఫలం దుఃఖమ్ అజ్ఞానం తమసః ఫలమ్ ॥

కర్మణః-సుకృతస్య- ఆహుః-సాత్త్వికం-నిర్మలం-ఫలం

రజసః-తు-ఫలం-దుఃఖం-అజ్ఞానం-తమసః-ఫలం

సుకృతస్య= సుకృతమైన, కర్మణః= కర్మమునకు, సాత్త్వికం= సాత్త్వికమైన, నిర్మలం= నిర్మలత్వము, ఫలం= ఫలమును, రజసః తు= రజోగుణసంబంధమైన, దుఃఖం= దుఃఖము, ఫలం= ఫలము, తమసః= తమోగుణయుతమైన, అజ్ఞానం= అజ్ఞానము, ఫలం= ఫలమును అని, ఆహుః= చెప్పుదురు.

శ్రేష్ఠములైన కర్మలను ఆచరించుటవలన సాత్త్వికఫలము అనగా సుఖము, జ్ఞానము, వైరాగ్యము మొదలగు నిర్మలఫలములు కలుగును. రాజసకర్మలకు ఫలము దుఃఖము. తామసకర్మలకు అజ్ఞానము ఫలము.

17 సత్త్వాత్ సంజాయతే జ్ఞానం రజసో లోభ ఏవ చ ।

ప్రమాదమోహౌ తమసో భవతోఽజ్ఞానమేవ చ ॥

సత్త్వాత్-సంజాయతే-జ్ఞానం-రజసః-లోభః- ఏవ-చ

ప్రమోదమోహౌ-తమసః-భవతః-అజ్ఞానం- ఏవ-చ

సత్త్వాత్= సత్త్వగుణమువలన, జ్ఞానం= జ్ఞానము, సంజాయతే= కలుగుచున్నది, రజసః= రజోగుణమువలన, లోభః ఏవ చ= లోభగుణము, సంజాయతే= కలుగుచున్నవి,

తమసః= తమోగుణమువలన, ప్రమాదమోహౌ= ప్రమాదమును, అజ్ఞానం ఏవ చ= అజ్ఞానమును, భవతః= కలుగుచున్నవి.

సత్త్వగుణమువలన జ్ఞానమూ, రజోగుణమువలన లోభమూ, తమో గుణము వలన ప్రమాదమోహాదులూ, అజ్ఞానమూ తప్పక సంభవించును.

18 ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థాః మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః ।

జఘన్యగుణవృత్తిస్థాః అధో గచ్ఛంతి తామసాః ॥

ఊర్ధ్వం-గచ్ఛంతి-సత్త్వస్థాః-మధ్యే-తిష్ఠంతి-రాజసాః

జఘన్య గుణ వృత్తిస్థాః-అధః-గచ్ఛంతి-తామసాః

సత్త్వస్థాః= సత్త్వగుణము నందున్నవారు, ఊర్ధ్వం= ఊర్ధ్వమునకు, గచ్ఛంతి= పోవుచున్నారు, రాజసాః= రజోగుణము గలవారు, మధ్యే= మధ్యను, తిష్ఠంతి= నిలుచుచున్నారు, జఘన్య గుణవృత్తిస్థాః=నికృష్టమైన గుణప్రవృత్తిగల, తామసాః= తమోగుణము కలవారు, అధః=క్రిందికి, గచ్ఛంతి=పోవుచున్నారు.

సత్త్వగుణస్థితులు స్వర్గాది - ఊర్ధ్వలోకములకు పోవుదురు. రజోగుణస్థితులైన పురుషులు మధ్య లోకమునందే ఉందురు. తమోగుణ కార్యరూపములైన నిద్రా ప్రమాదాలస్యాదులయందు స్థితులైనవారు అధోగతిని పొందుదురు.

19 నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టానుపశ్యతి ।

గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సోఽధిగచ్ఛతి ॥

న-అన్యం-గుణేభ్యః-కర్తారం-యదా-ద్రష్టా-అనుపశ్యతి

గుణేభ్యః-చ-పరం-వేత్తి-మద్భావం-సః-అధిగచ్ఛతి

ద్రష్టా= ఆత్మదర్శి, గుణేభ్యః= గుణములకంటెను, అన్యం= ఇతరుడైన, కర్తారం= కర్తను, యదా= ఎప్పుడు, న అనుపశ్యతి = చూడడో, గుణేభ్యః= గుణములకంటెను, పరం చ =

అతీతముగాను, వేత్తి= తెలిసికొనుచున్నాడో, సః= వాడు, మద్భావం= నా భావమును, అధిగచ్ఛతి= పొందుచున్నాడు.

ద్రష్టయైనవాడు గుణములే గుణములయందు వర్తించు చున్నవనియూ, త్రిగుణములుతప్ప వేఱుగా కర్తలు లేరనియూ తెలిసికొని, త్రిగుణములకు అతీతముగానున్న నా తత్త్వమును తెలిసికొనును. అప్పుడతడు నా స్వరూపమునే పొందుచున్నాడు.

20 గుణానేతానతీత్య త్రీన్ దేహీ దేహసముద్భవాన్ ।

జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైః విముక్తోఽ మృతమశ్నుతే ॥

గుణాన్- ఏతాన్-అతీత్య-త్రీన్-దేహీ-దేహసముద్భవాన్

జన్మమృత్యు జరా దుఃఖైః-విముక్తః-అమృతం-అశ్నుతే

దేహీ=జీవుడు, దేహసముద్భవాన్=దేహముకలుగుటకు, ఏతాన్ = ఈ, త్రీన్= మూడైన, గుణాన్= గుణములను, అతీత్య= అతిక్రమించి, జన్మమృత్యు జరా దుఃఖైః= జన్మము మృత్యువు ముసలితనము దుఃఖములచేతను, విముక్తః= విడువబడినవాడై, అమృతం= మోక్షమును, అశ్నుతే=పొందుచున్నాడు.

దేహోత్పత్తికి కారణరూపములైన ఈ మూడు గుణములను అధిగమించిన పురుషుడు జన్మ, మృత్యు, జరా (వార్ధక్య), దుఃఖములనుండి విముక్తుడై, పరమానందమును పొందుచున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ

21 కైర్లింగైః త్రీన్ గుణానేతాన్ అతీతో భవతి ప్రభో ।

కిమాచారః కథం చైతాన్ త్రీన్ గుణానతివర్తతే ॥

కైః-లింగైః-త్రీన్-గుణాన్- ఏతాన్- అతీతః-భవతి-ప్రభో

కిం- ఆచారః-కథం-చ- ఏతాన్-త్రీన్-గుణాన్-అతివర్తతే

ప్రభో=కృష్ణా, ఏతాన్= ఈ, త్రీన్= మూడైన, గుణాన్= గుణములను, అతీతః= అతిక్రమించినవాడు, కైః లింగైః= ఏ లక్షణము గలవాడు, కిమాచారః= ఎట్టి ఆచారముగలవాడు, భవతి= అగుచున్నాడు, ఏతాన్= ఈ, త్రీన్= మూడైన, గుణాన్= గుణములను, కథం చ= ఎటుల, అతివర్తతే= అతిక్రమించుచున్నాడు.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ ప్రభూ ! ఈ మూడు గుణములకును అతీతుడైనవాని లక్షణములెవ్వి ? అతని లోకవ్యవహారరీతి యెట్లుండును ? మనుష్యుడు త్రిగుణములను ఎట్లు అతిక్రమించును ?

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

22 ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాండవ ।

న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాంక్షతి ॥

ప్రకాశం-చ-ప్రవృత్తిం-చ-మోహం- ఏవ-చ-పాండవ

న-ద్వేష్టి-సంప్రవృత్తాని-న-నివృత్తాని-కాంక్షతి

పాండవ= అర్జునా, సంప్రవృత్తాని= సంప్రాప్తములైన, ప్రకాశం చ = ప్రకాశమును, ప్రవృత్తిం చ = ప్రవృత్తిని, మోహం ఏవ చ = మోహమును, న ద్వేష్టి= ద్వేషింపడు, నివృత్తాని= విడిచిపోయిన వానిని, న కాంక్షతి= కోరడు.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ పాండవా ! సత్త్వగుణ కార్యరూపమైన ప్రకాశము, రజోగుణకార్యరూపమైన ప్రవృత్తి తమోగుణ కార్యరూపమైన మోహము, తమంతట తామే ఏర్పడినప్పుడు త్రిగుణాతీతుడు ద్వేషింపడు -ప్రాప్తించనపుడు ఆశించడు.

23 ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యో న విచాల్యతే ।

గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి నేంగతే ॥

ఉదాసీనవత్- ఆసీనః-గుణైః-యః-న-విచాల్యతే

గుణాః-వర్తంతే- ఇతి- ఏవ-యః-అవతిష్ఠతి-న- ఇంగతే

యః= ఎవడు, ఉదాసీనవత్= తటస్థునివలె, ఆసీనః= ఉన్నవాడై, గుణైః= గుణములచేత, న విచాల్యతే= చలింపబడడో, గుణాః= గుణములు, వర్తంతే ఇతి ఏవ= ప్రవర్తించుచున్నవనియే, అవతిష్ఠతి= తలంచుచున్నాడో, న ఇంగతే= చలింపడో

త్రిగుణములకును, వాటి కార్యరూపములైన శరీరేంద్రియాంతఃకరణ వ్యాపారములకును ఏ మాత్రము చలింపక, త్రిగుణాతీతుడు, సాక్షివలె ఉండును. గుణములే గుణములయందు ప్రవర్తించుచున్నవని తలంచును. అతడు సచ్చిదానందఘనపరమాత్మ యందు ఏకీభావస్థితుడై యుండును. ఈ స్థితినుండి ఎన్నడును చలింపడు.

24 సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః సమలోష్టాశ్మకాంచనః ।

తుల్యప్రియాప్రియో ధీరః తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః ॥

సమదుఃఖసుఖః-స్వస్థః=సమలోష్టాశ్మ కాంచనః

తుల్యప్రియాప్రియః-ధీరః-తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః

సమదుఃఖసుఖః= సుఖదుఃఖములయందు సముడును, స్వస్థః= తనలో తానుండువాడును, సమలోష్టాశ్మకాంచనః= మట్టిగడ్డను రాతిని బంగారమును సమముగా జూచువాడును, తుల్యప్రియాప్రియః= ప్రియాప్రియములను సమముగా జూచువాడును, ధీరః= ధీరుడును, తుల్యప్రియాప్రియః= ప్రియాప్రియములను సమముగా జూచువాడును, ధీరః= ధీరుడును, తుల్యనిందాత్మ సంస్తుతిః= నిందాస్తుతుల యందు సమబుద్ధిగలవాడును.

త్రిగుణాతీతుడు స్వస్వరూపమునందే నిరంతరము స్థితుడై యుండును. సుఖదుఃఖములను సమానముగా భావించును. మట్టి, రాయి, బంగారముల యందు సమభావమునే కలిగియుండును. అనగా ఆ మూడింటియందును గ్రాహ్యత్యాజ్య భావములను కలిగియుండడు. అతడే ధీరుడైన జ్ఞాని. ప్రియా ప్రియములకు గాని, నిందాస్తుతులకు గాని తొణకడు. అనగా రెండింటి యందును సమస్థితిలోనే యుండును.

25 మానావమానయోస్తుల్యః తుల్యో మిత్రారిపక్షయోః ।

సర్వారంభపరిత్యాగీ గుణాతీతః స ఉచ్యతే ॥

మానాపమానయోః-తుల్యః-తుల్యః-మిత్రారిపక్షయోః

సర్వారంభ పరిత్యాగీ-గుణాతీతః-సః- ఉచ్యతే

మానాపమానాయోస్తుల్యః= మానావమానములను సమానముగా జూచువాడును, మిత్రారిపక్షయోఃతుల్యః= శత్రుమిత్ర పక్షములయందు తుల్యుడును, సర్వారంభపరిత్యాగీ = కర్తృత్వాభిమానమును త్యజించినవాడును, యః= ఎవడో, సః=వాడు, గుణాతీతః= గుణాతీతుడని, ఉచ్యతే=చెప్పబడుచున్నాడు.

మానావమానములయందును, మిత్రులయందును, శత్రువుల యందును సమభావముతో ప్రవర్తించువాడును, విధ్యుక్తకర్మలను ఆచరించుచు కర్తృ త్వాభిమానము లేనివాడును ఐనవాడు త్రిగుణాతీతుడని చెప్పబడును.

26 మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే ।

స గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥

మాం-చ-యః-అవ్యభిచారేణ-భక్తియోగేన-సేవతే

సః-గుణాన్-సమతీత్య- ఏతాన్-బ్రహ్మభూయాయ-కల్పతే

యః= ఎవడు, అవ్యభిచారేణ= ఏకాంతమైన, భక్తియోగేన=భక్తియోగముచేత, మాం=నన్ను, సేవతే= సేవించుచున్నాడో, సః=వాడు, ఏతాన్= ఈ, గుణాన్= గుణములను, సమతీత్య= అతిక్రమించి, బ్రహ్మభూయాయ= బ్రహ్మత్వమునకు, కల్పతే చ= కల్పింపబడుచున్నాడు.

నిర్మలమైన భక్తియోగముద్వారా నన్నే నిరంతరము భజించువాడును, ఈ మూడు గుణములకును పూర్తిగా అతీతుడైనవాడును అగు పురుషుడు పరబ్రహ్మ స్వరూపమును పొందుచున్నాడు.

27 బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహమ్ అమృతస్యావ్యయస్య చ ।

శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాంతికస్య చ ॥

బ్రహ్మణః-హి-ప్రతిష్ఠా-అహం-అమృతస్య-అవ్యయస్య-చ

శాశ్వతస్య-చ-ధర్మస్య-సుఖస్య- ఏకాంతికస్య-చ

అహం=నేను, అమృతస్య= అమృత స్వరూపము, అవ్యయస్య చ=అవ్యయమును అయిన, బ్రహ్మణః= బ్రహ్మమునకు, శాశ్వతస్య= శాశ్వతమైన, ధర్మస్య చ= ధర్మమునకు, ఏకాంతికస్య= అచంచలమైన, సుఖస్య చ = సుఖమునకును, ప్రతిష్ఠా హి= ఆశ్రయుడను గదా.

ఏలనన అట్టి శాశ్వతపరబ్రహ్మకును, అమృతత్వమునకును, సనాతన ధర్మమునకును, అఖండానందమునకును నేనే ఆశ్రయుడను.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే గుణత్రయవిభాగయోగో నామ

చతుర్దశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ పంచదశోఽధ్యాయః - పురుషోత్తమయోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ ।

ఛందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ॥

ఊర్ధ్వమూలం-అధః శాఖం-అశ్వత్థం-ప్రాహుః-అవ్యయం

ఛందాంసి-యస్య-పర్ణాని-యః-తం-వేద-సః-వేదవిత్

ఊర్ధ్వమూలం= మూలము పైన గలదియు, అధః శాఖం= శాఖలు క్రింద గలదియు, అశ్వత్థం= అశ్వత్థమును, అవ్యయం= నశించని దానినిగ, ప్రాహుః= చెప్పిరి, యస్య = దేనికి, ఛందాంసి= వేదములు, పర్ణాని= ఆకులో, తం=దానిని, యః= ఎవడు, వేద గ్రహించుచున్నాడో, సః=వాడు, వేదవిత్= వేదార్థమును తెలిసినవాడు.

శ్రీ కృష్ణ భగవానుడు పలికెను - ఆదిపురుషుడైన పరమేశ్వరుడే మూలముగా, బ్రహ్మయే ముఖ్యశాఖగా , వేదములే ఆకులు గా గల ఈ సంసారరూప - అశ్వత్థవృక్షము

శాశ్వతమైనది. ఈ సంసారవృక్షతత్త్వమును మూలసహితముగా తెలిసినవాడు నిజముగా వేదార్థములను తెలిసిన వాడు.

2 అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతాస్తస్య శాఖా

గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాలాః ।

అధశ్చమూలాన్యనుసంతతాని

కర్మానుబంధీని మనుష్యలోకే ॥

అధః-చ- ఊర్ధ్వం-ప్రసృతాః-తస్య-శాఖాః-గుణప్రవృద్ధాః-విషయ ప్రవాలాః

అధః-చ-మూలాని-అనుసంతతాని-కర్మానుబంధీని-మనుష్యలోకే

తస్య=దానియొక్క, శాఖాః=కొమ్మలు, గుణప్రవృద్ధాః= గుణములచే వృద్ధినొందియున్నవి, విషయ ప్రవాలాః = విషయములనెడి చిగుళ్ళు గలవి, అధః చ= క్రిందికిని, ఊర్ధ్వం= మీదికిని, ప్రసృతాః= వ్యాపించియున్నవి, మూలాని = వెళ్ళు, కర్మానుబంధీని= కర్మాను బంధము గలవియై, మనుష్యలోకే= మనుష్యలోకమునందు, అధః చ= క్రిందను, అనుసంతతాని= విస్తరించియున్నవి.

ఈ సంసారవృక్షమును త్రిగుణములనెడి జలములు తడుపుచుండును. ఆ జలములచే వృద్ధిపొందు శాఖలే దేవమనుష్యతిర్యగ్యోనులలో జన్మించు ప్రాణులు, చిగుళ్లే విషయభోగములు. ఈ శాఖముల, చిగుళ్ళు సర్వత్ర వ్యాపించి యున్నవి. మనుజులను కర్మానుసారముగా బంధించు అహంకార మమకార వాసనలనెడి వేర్లు, ఊడలు అన్నిలోకములలోను క్రింద, పైన వ్యాపించి ఉన్నవి.

3 న రూపమస్యేహ తథోపలభ్యతే

నాంతో న చాదిర్న చ సంప్రతిష్ఠా ।

అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలమ్

అసంగశస్త్రేణ దృఢేన ఛిత్త్వా ॥

న-రూపం-అస్య-ఇహ-తథా-ఉపలభ్యతే-న-అంతః-న-చ-ఆదిః-న-చ-సంప్రతిష్ఠా

అశ్వత్థం- ఏనం-సువిరూఢమూలం- అసంగశస్త్రేణ-దృఢేన-ఛిత్వా

ఈ సంసార వృక్షమును బాగుగా పరిశీలించి చూచినచో ఇందు వర్ణింపబడిన రీతిగా లభ్యము గాదు. ఇది ఆదియు, అంతము, సరియైన స్థితియు లేనిది. కనుక అహంకారమమ కారవాసనారూపములైన ధృఢమైన వేర్లు, ఊడలు గల ఈ సంసారరూప - అశ్వత్థవృక్షమును సునిశితమైన వైరాగ్యమనెడి శస్త్రముతో ఖండించి...

4 తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం

యస్మిన్ గతా న నివర్తంతి భూయః ।

తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే

యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ ॥

తతః-పదం-తత్-పరిమార్గితవ్యం-యస్మిన్-గతాః-న-నివర్తంతి- భూయః

తం- ఏవ-చ- ఆద్యం-పురుషం-ప్రపద్యే-యతః-ప్రవృత్తిః- ప్రసృతా-పురాణీ

ఇహ= ఈ లోకమునందు, అస్య= ఈ అశ్వత్థ వృక్షమునకు, రూపం= స్వరూపము, న ఉపలభ్యతే= పొందశక్యము గాదు, తథా=అలాగుననే, ఆదిః న= ఆది తెలియకున్నది, అంతః చ న= అంతము తెలియకున్నది, సంప్రతిష్ఠా న చ = స్థితియును తెలియకున్నది, సువిరూఢమూలం= పాతుకొన్న వేళ్ళుగల, ఏనం= ఈ, అశ్వత్థం= అశ్వత్థమును, దృఢేన= దృఢమైన, అసంగ శస్త్రేణ= అసంగ శస్త్రముచే, ఛిత్వా= ఛేదించి, తతః= తరువాత, యస్మిన్= దేనియందు, గతాః= మరలినవారు, భూయః=మరల, న నివర్తంతి = మరలరో, యతః= ఎవనివలన, పురాణీ= అనాదియైన, ప్రవృత్తిః= ప్రవృత్తి, ప్రసృతా= వ్యాప్తమైనదో, ఆద్యం= ఆద్యుడైన, తం= ఆ, పురుషం ఏవ చ = పురుషుడగు

నారాయణునే, ప్రపద్యే= శరణు పొందుచున్నాను, తత్= ఆ, పదం= స్థానము, పరిమార్గితవ్యం= అన్వేషించదగినది.

అనంతరము ఆ పరమపదరూపుడైన పరమేశ్వరుని సర్వతోముఖముగ అన్వేషింపవలెను. ఈ పరమపదమును చేరిన పురుషులు ఈ జగత్తునకు మరలరారు. అట్టి పరమేశ్వరునినుండియే ఈ సనాతనమైన సంసారవృక్షపరంపర విస్తరించియున్నది. అట్టి పరమాత్ముని శరణుపొంది, దృఢ నిశ్చయముతో ఆ పరమేశ్వరుని సదా మనన, నిదిధ్యాసాదులు చేయవలెను.

5 నిర్మానమోహా జితసంగదోషా

అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః ।

ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః

గచ్ఛంత్యమూఢాః పదమవ్యయం తత్ ॥

నిర్మానమోహాః-జితసంగదోషాః-అధ్యాత్మనిత్యాః-వినివృత్త కామాః

ద్వంద్వైః-విముక్తాః-సుఖదుఃఖ-సంజ్ఞైః-గచ్ఛంతి-అమూఢాః-పదం-అవ్యయం-తత్

నిర్మానమోహాః= అభిమానము మోహము లేనివారును, జితసంగదోషాః= సంగత్వ దోషమును జయించినవారు, అధ్యాత్మ నిత్యాః= ఆత్మజ్ఞానము కలవారును, వినివృత్త కామాః= కామములను త్యజించినవారు, సుఖదుఃఖసంజ్ఞైః= సుఖదుఃఖరూపములైన, ద్వంద్వైః= ద్వంద్వములచేత, విముక్తాః= విముక్తులగు, అమూఢాః= జ్ఞానులు, అవ్యయం= నశించని, తత్= ఆ, పదం= పదమును, గచ్ఛంతి= పొందుచున్నారు.

దురభిమానమును, మోహమును వదిలిపెట్టినవారు, ఆసక్తియను దోషమును జయించినవారును, ప్రాపంచికవాంఛలవదిలినవారు పరమాత్మ స్వరూపము నందు

నిత్యము చలించువారు, సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వముల నుండి విముక్తులైన వారును అగు జ్ఞానులు శాశ్వతమైన ఆ పరమపదమును పొందుదురు.

6 న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః ।

యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥

న-తత్-భాసయతే-సూర్యః-న-శశాంకః-న-పావకః

యత్-గత్వా-న=నివర్తంతే-తత్-ధామ-పరమం-మమ

యత్=దేనిని, గత్వా= పొంది, న నివర్తంతే=తిరిగి రారో, తత్= అది, సూర్యః= సూర్యుడు, న భాసయతే= ప్రకాశింప జేయజాలడు, శశాంకః= చంద్రుడు, న భాసయతే= ప్రకాశింప జేయజాలడు, పావకః=అగ్ని, న భాసయతే= ప్రకాశింప జేయజాలడు, తత్= అది, మమ= నాయొక్క, పరమం= ఉత్తమమైన, ధామ= ధామము.

స్వయంప్రకాశస్వరూపమైన ఆ పరమాత్మను సూర్యుడు గాని, చంద్రుడుగాని, అగ్నిగాని ప్రకాశింపజేయజాలరు. అట్టి పరంధామమును చేరిన పుణ్యాత్ములు మఱల ఈ జగత్తున ప్రవేశింపరు.

7 మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః ।

మనఃషష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥

మమ- ఏవ-అంశః-జీవలోకే-జీవభూతః-సనాతనః

మనః-షష్ఠాని- ఇంద్రియాణి-ప్రకృతిస్థాని-కర్షతి

సనాతనః=శాశ్వతమైన, మమ ఏవ= కేవలం నా యొక్క, అంశః= అంశము, జీవభూతః= జీవుడై, జీవలోకే= జీవలోకము నందు, ప్రకృతి స్థాని= ప్రకృతియందున్న, మనః షష్ఠాని= మనస్సుతో కూడి ఆరుయైన, ఇంద్రియాణి= ఇంద్రియములను, కర్షతి= ఆకర్షించుచున్నది.

ఈ దేహమునందున్న సనాతనమైన జీవాత్మ నా అంశయే. అది ప్రకృతియందు స్థితములైన మనస్సు ఇంద్రియములను శబ్దాది విషయములద్వారా తనవైపు ఆకర్షించును.

8 శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః ।

గృహీత్వైతానిసంయాతి వాయుర్గంధానివాశయాత్ ॥

శరీరం-యత్-అవాప్నోతి-యత్-చ-అపి- ఉత్క్రామతి- ఈశ్వరః

గృహీత్వా- ఏతాని-సంయాతి-వాయుః-గంధాన్- ఇవ- ఆశయాత్

ఈశ్వరః= ఈశ్వరుడు, యత్= ఎప్పుడు, శరీరం= శరీరమును, అవాప్నోతి= పొందుచున్నాడో, యత్ చ అపి= ఎప్పుడు, ఉత్క్రామతి = విడుచుచున్నాడో, వాయుః= గాలి, ఆశయాత్= సౌరభస్థానము నుండి, గంధాన్ ఇవ= గంధమువలె, ఏతాని= ఈ ఇంద్రియములను, గృహీత్వా= గ్రహించి, సంయాతి= వెలువడు చున్నాడు.

వాయువు వాసనలను ఒకచోటినుండి మఱియొకచోటికి తీసికొని పోయినట్లుగా దేహాదులకు స్వామియైన జీవాత్మ ఒక శరీరమును త్యజించునపుడు, మనస్సును ఇంద్రియములను గ్రహించి, వాటితో గూడ మఱొక శరీరమును పొందును.

9 శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ ।

అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయానుపసేవతే ॥

శ్రోత్రం-చక్షుః-స్పర్శనం-చ-రసనం-ఘ్రాణం- ఏవ-చ

అధిష్ఠాయ-మనః-చ-అయం-విషయాన్- ఉపసేవతే

అయం= ఈ, శ్రోత్రం= చెవిని, చక్షుః= కంటిని, స్పర్శనం చ= చర్మమును, రసనం= నాలుకను, ఘ్రాణం ఏవ చ= ముక్కును, మనః చ= మనస్సును, అధిష్ఠాయ= అధిష్ఠించి, విషయాన్= విషయములను, ఉపసేవతే= అనుభవించుచున్నాడు.

ఈ జీవాత్మ పంచేంద్రి యములను, మనస్సును ఆశ్రయించి, శబ్దాది విషయములను అనుభవించును.

10 ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుంజానం వా గుణాన్వితమ్ ।

విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః ॥

ఉత్క్రామంతం-స్థితం-వా-అపి-భుంజానం-వా-గుణాన్వితం

విమూఢాః-న-అనుపశ్యంతి-పశ్యంతి-జ్ఞానచక్షుషః

ఉత్క్రామంతం= వెడలునట్టివానినిగాని, స్థితం వా అపి= ఉన్నవానిని గాన, భుంజానం వా= అనుభవించుచున్న వానినిగాని, గుణాన్వితం= గుణములతో గూడిన వానిని, విమూఢాః= అజ్ఞానులు, న అనుపశ్యంతి= చూడజాలరు, జ్ఞానచక్షుషః= జ్ఞానదృష్టిగలవారు, పశ్యంతి= చూచుచున్నారు.

జీవాత్మ శరీరమును త్యజించునప్పుడును, శరీరమునందు స్థితుడై యున్నప్పుడును, విషయభోగములను అనుభవించు చున్నప్పుడును, త్రిగుణములతో కూడియున్నప్పుడును అజ్ఞానులు తెలిసికొనలేరు. కేవలము వివేకశీలురైన జ్ఞానులే తమ జ్ఞాననేత్రములవలన స్వస్వరూపమును తెలిసికొనుచున్నారు.

11 యతంతో యోగినశ్చైనం పశ్యంత్యాత్మన్యవస్థితమ్ ।

యతంతోఽప్యకృతత్మానో నైనం పశ్యంత్యచేతసః ॥

యతంతః-యోగినః-చ- ఏనం-పశ్యంతి- ఆత్మని-అవస్థితం

యతంతః-అపి-అకృతాత్మానః-న- ఏనం-పశ్యంతి-అచేతసః

యోగినః=యోగులు, యతంతః= సదా అభ్యాసపరులై, ఆత్మని= ఆత్మయందు, అవస్థితం= ఉన్నటువంటి, ఏనం= ఈ పరమాత్మను, పశ్యంతి= చూచుచున్నారు, అకృ

తాత్మానః= ఆత్మజ్ఞానము లేని, అచేతసః = అవివేకులు, యతంతః అపి= అభ్యాసపరులైనను, ఏనం= ఈ పరమాత్మను, నచ పశ్యంతి=చూడజాలరు.

అంతః కరణశుద్ధిగలయోగులు తమహృదయముల యందున్న ఈ ఆత్మతత్త్వమును ప్రయత్నించి తెలిసికొనగలరు. కాని అంతఃకరణశుద్ధిలేని అజ్ఞానులు ఎంతగా ప్రయత్నించియు, ఈ ఆత్మను తెలిసికొనజాలరు.

12 యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ ।

యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ ॥

యత్- ఆదిత్యగతం-తేజః-జగత్-భాసయతే-అఖిలం

యత్-చంద్రమసి-యత్-చ-అగ్నౌ-తత్-తేజః-విద్ధి- మామకం

యత్= ఏ, తేజః= తేజస్సు, ఆదిత్యగతం= సూర్యునియందు ఉన్నదియై, అఖిలం= సమస్తమైన, జగత్= జగత్తును, భాసయతే= ప్రకాశింపజేయుచున్నదో, యత్ = ఏది, చంద్రమసి= చంద్రునియందును, యత్= ఏది, అగ్నౌ చ= అగ్ని యందున్నదో, తత్= ఆ, తేజః= తేజస్సును, మామకం= నా సంబంధమైన దానినిగ, విద్ధి= తెలిసికొనుము.

సర్వజగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యునితేజస్సును, అటులనే చంద్రునితేజస్సును, అగ్నితేజస్సును నాతేజస్సేయని తెలిసికొనుము.

13 గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా ।

పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః ॥

గాం- ఆవిశ్య-చ-భూతాని-ధారయామి-అహం- ఓజసా

పుష్ణామి-చ- ఓషధీః-సర్వాః-సోమః-భూత్వా-రసాత్మకః

అహం=నేను, గాం = భూమిని, ఆవిశ్య=ప్రవేశించి, భూతాని=భూతములను, ఓజసా= శక్తిచేతను, ధారయామి చ= ధరించుచున్నాను, రసాత్మకః= రస స్వరూపుడగు, సోమః=

చంద్రుడను, భూత్వా= అయి, సర్వాః= సమస్తమైన, ఓషధీః చ= ఓషధులను, పుష్ణామి= పోషించుచున్నాను.

భూమియందు ప్రవేశించి, నేను నా శక్తిద్వారా సకల భూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. రసస్వరూపుడనై - అనగా అమృతమయుడైన చంద్రుడనై ఓషధులకు అనగా వనస్పతులన్నింటికిని, పుష్టిని చేకూర్చుచున్నాను.

14 అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః।

ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ ॥

అహం-వైశ్వానరః-భూత్వా-ప్రాణినాం-దేహం- ఆశ్రితః

ప్రాణాపాన సమాయుక్తః-పచామి- అన్నం- చతుర్విధం

అహం=నేను, వైశ్వానరః=జఠరాగ్ని, భూత్వా= అయి, ప్రాణినాం= ప్రాణుల యొక్క, అహం=నేను, వైశ్వానరః= జఠరాగ్ని, భూత్వా= అయి, ప్రాణినాం= ప్రాణుల యొక్క, దేహం= దేహమును, ఆశ్రితః = ఆశ్రయించిన వాడనగుచు, ప్రాణాపాన సమాయుక్తః= ప్రాణాపానాది వాయువులతో కూడినవాడనై, చతుర్విధం= నాలుగు విధములైన, అన్నం= అన్నమును, పచామి= పచనము చేయుచున్నాను.

నేనే ప్రాణాపానసంయుక్తమైన వైశ్వానరుడు అనే అగ్ని రూపములో సర్వప్రాణుల శరీరములయందుండి నాలుగువిధములైన ఆహారములను జీర్ణము చేయుచుందును.

15 సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో

మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ।

వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో

వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ ॥

సర్వస్య-చ-అహం-హృది-సంనివిష్టః-మత్తః-స్మృతిః-జ్ఞానం-అపోహనం-చ

వేదైః-చ-సర్వైః-అహం- ఏవ-వేద్యః-వేదాంతకృత్-వేదవిత్- ఏవ-చ- అహం

అహం=నేను, సర్వస్య చ = సమస్త ప్రాణులయొక్క, హృది= హృదయమునందు, సంనివిష్టః= ఉన్నవాడును, మత్తః= నావలన, స్మృతిః= జ్ఞాపకశక్తి, జ్ఞానం= జ్ఞానము, అపోహనం చ= మరపును, అహం ఏవ = నేనే, సర్వైః= సమస్తములైన, వేదైః=వేదములచేత, వేద్యః చ = తెలియదగినవాడను, అహం ఏవ= నేనే, వేదాంతకృత్ = వేదాంతకర్తను, వేదవిత్ చ = వేదవిదుడను.

అన్ని ప్రాణుల హృదయములలో అంతర్యామిగా ఉన్న వాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, మరపు కలుగుచున్నవి. వేదముల ద్వారా తెలిసికొనదగిన వాడను నేనే. వేదాంతకర్తను, వేదజ్ఞుడను గూడ నేనే.

16 ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ ।

క్షరః సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే ॥

ద్వౌ- ఇమౌ- పురుషౌ-లోకే-క్షరః-చ-అక్షరః- ఏవ-చ

క్షరః-సర్వాణి-భూతాని-కూటస్థః-అక్షరః- ఉచ్యతే

లోకే= లోకమునందు, క్షరః చ = క్షరుడును, అక్షరః ఏవ చ= అక్షరుడును, ఇమౌ = ఈ, ద్వౌ= ఇరువురు, పురుషౌ= పురుషులు, సర్వాణి= సమస్తమైన, భూతాని= భూతములు, క్షరః= క్షరమనియు, అక్షరః= అక్షరుడగు పురుషుడు, కూటస్థః= జీవుడనియు, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నాడు.

ఈ లోకమునందు క్షరుడు (నశ్వరుడు), అక్షరుడు (వినాశనము లేనివాడు) అని పురుషులు రెండు విధములుగా గలరు. సకలప్రాణులశరీరములు నశ్వరములు. జీవాత్మ నాశరహితుడు.

17 ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః ।

యో లోకత్రయమావిశ్వ బిభరత్యవ్యయ ఈశ్వరః ॥

ఉత్తమః-పురుషః-తు-అన్యః-పరమాత్మా- ఇతి- ఉదాహృతః

యః-లోకత్రయం- ఆవిశ్య-బిభర్తి-అవ్యయః- ఈశ్వరః

యః= ఎవడు, అవ్యయః= అవినాశియు, ఈశ్వరః= ఈశ్వరుడు, లోకత్రయం= మూడులోకములను, ఆవిశ్య= ప్రవేశించి, బిభర్తి= భరించుచున్నాడో, అన్యః తు= ఇతరుడైన, పురుషః= పురుషుడు, ఉత్తమః= ఉత్తముడు, పరమాత్మా ఇతి= పరమాత్మయని, ఉదాహృతః = చెప్పబడుచున్నాడు.

పై ఇద్దరికంటెను ఉత్తముడైన పురుషుడు వేరైనవాడొకడు కలడు. అతడే నాశరహితుడైన పరమేశ్వరుడు, పరమాత్మ. అతడు మూడులోకములయందును ప్రవేశించి, అందటిని భరించి పోషించుచున్నాడు.

18 యస్మాత్ క్షరమతీతోఽహమ్ అక్షరాదపి చోత్తమః ।

అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః ॥

యస్మాత్-క్షరం-అతీతః-అహం-అక్షరాత్-అపి-చ- ఉత్తమః

అతః-అస్మి-లోకే-వేదే-చ-ప్రథితః-పురుషోత్తమః

అహం=నేనే, యస్మాత్= ఎందువలన, క్షరం= క్షరమునకు, అతీతః= అతీతుడనో, అక్షరాత్ అపి చ= అక్షరము కన్నను, ఉత్తమః = శ్రేష్ఠుడనో, అతః= అందువలన, లోకే= లోకమునందును, వేదే చ= వేదమునందును, పురుషోత్తమః= పురుషోత్తముడని, ప్రథితః= ప్రసిద్ధుడను, అస్మి= అయితిని.

నశ్వరమగు క్షేత్రము కంటెను నేను సర్వదా అతీతుడను. నాశరహితమైన జీవాత్మ కంటెను ఉత్తముడను. కనుక ఈజగత్తునందును, వేదముల యందును పురుషోత్తముడనని ప్రసిద్ధికెక్కితిని.

19 యో మామేవమసమ్మూఢో జానాతి పురుషోత్తమమ్ ।

స సర్వవిద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత ॥

యః-మాం- ఏవం-అసమ్మూఢః-జానాతి-పురుషోత్తమం

స-సర్వవిత్-భజతి-మాం-సర్వభావేన- భారత

భారత= అర్జునా, యః= ఎవడు, అసమ్మూఢః= జ్ఞానియై, మాం=నన్ను, ఏవం= ఇట్లు, పురుషోత్తమం= పురుషోత్తమునిగ, జానాతి= తెలిసికొనుచున్నాడో, సః=వాడు, సర్వవిత్= సర్వము తెలిసినవాడై, సర్వభావేన= సమస్త భావములచేత, మాం = నన్ను, భజతి=భజించుచున్నాడు.

ఓ అర్జునా ! జ్ఞానియైనవాడు ఈ విధముగా నన్ను తత్త్వతః పురుషోత్తమునిగా ఎఱుంగును. సర్వజ్ఞుడైన అతడు వాసుదేవుడనైన నన్నే నిరంతరము పరమేశ్వరునిగా భజించును.

20 ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమ్ ఇదముక్తం మయానఘ ।

ఏతద్ బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్ స్యాత్ కృతకృత్యశ్చ భారత ॥

ఇతి-గుహ్యతమం-శాస్త్రం- ఇదం- ఉక్తం- మయా-అనఘ

ఏతత్-బుద్ధ్వా-బుద్ధిమాన్-స్యాత్-కృతకృత్యః-చ-భారత

అనఘ=పాపరహితుడా, భారత=అర్జునా, మయా=నాచేత, ఇదం= ఈ, గుహ్యతమం= అతిరహస్యమైనటువంటి, శాస్త్రం= యోగశాస్త్రము, ఇతి= ఇటుల, ఉక్తం= చెప్పబడినది, ఏతత్= దీనిని, బుద్ధ్వా= తెలిసికొని, బుద్ధిమాన్= బుద్ధిమంతుడును, కృతకృత్యఃచ = కృతకృత్యుడును, స్యాత్=అగును.

ఓ పుణ్యపురుషా ! ఓ అర్జునా! అత్యంతము రహస్యమైన ఈ శాస్త్రమును ఈ విధముగా నీకు తెలిపితిని. దీని తత్త్వమును తెలిసికొనిన మనుష్యుడు జ్ఞానియై కృతార్థుడు కాగలడు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే పురుషోత్తమయోగోనామ

పంచదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ షోడశోஉధ్యాయః - దైవాసురసంపద్విభాగయోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః ।

దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయస్తప ఆర్జవమ్ ॥

అభయం-సత్త్వసంశుద్ధిః-జ్ఞానయోగ వ్యవస్థితః

దానం-దమః-చ-యజ్ఞః-చ-స్వాధ్యాయః-తపః- ఆర్జవం

అభయం=భయములేకుండుట, సత్త్వ సంశుద్ధిః= త్రికరణ శుద్ధియు, జ్ఞానయోగః వ్యవస్థితః=జ్ఞానయోగ దృఢత్వము, దానం= దానము, దమః చ= ఇంద్రియ నిగ్రహము, యజ్ఞః చ= యజ్ఞమును, స్వాధ్యాయః= వేదాధ్యయనము, తపః= తపస్సు, ఆర్జవం=ఋజుత్వము

శ్రీ భగవానుడు ఇట్లు పలికెను - నిర్భయత్వము, అంతఃకరణశుద్ధి, తత్త్వజ్ఞానప్రాప్తికై ధ్యానయోగమునందు నిరంతర దృఢస్థితి, సాత్త్వికదానము, ఇంద్రియనిగ్రహము, భగవంతుని, దేవతలను, గురుజనులను పూజించుట, అట్లే అగ్నిహోత్రాది - ఉత్తమ కర్మాచరణము, వేదశాస్త్రములపఠన, పాఠనములు మఱియు భగవంతుని నామగుణకీర్తనములు, స్వధర్మాచరణము నందలి కష్టములకు ఓర్చుకొనుట, శరీరేంద్రియాంతఃకరణముల సరళత్వము.

2 అహింసా సత్యమక్రోధః త్యాగః శాంతిరపైశునమ్ ।

దయా భూతేష్వలోలుప్త్యం మార్దవం హ్రీరచాపలమ్ ॥

అహింసా-సత్యం-అక్రోధః-త్యాగః-శాంతిః-అపైశునం

దయా-భూతేషు-అలోలుప్త్యం-మార్దవం-హ్రీః-అచాపలం

అహింసా= అహింసయు, సత్యం=సత్యము, అక్రోధః=క్రోధము లేకుండుట, త్యాగః=త్యాగము, శాంతిః= శాంత స్వభావము, అపైశునం= చాడీలు చెప్పకుండుట, భూతేషు= భూతములయందు, దయా= దయ, అలోలుప్త్వం= లోలత్వము లేకుండుట, మార్దవం= మృదుత్వము, హ్రీః= సిగ్గు, అచాపలం= చపలత్వము లేకుండుట

అహింస , సత్యము , క్రోధము , త్యాగము , శాంతి , ఎవ్వరినీ నిందింప కుండుట, దయ, మార్దవము , శాస్త్ర విరుద్ధ కార్యాచరణమునకు వెనుకాడుట, చపలత్వము లేకుండుట.

3 తేజః క్షమా ధృతిః శౌచమ్ అద్రోహో నాతిమానితా ।

భవంతి సంపదం దైవీమ్ అభిజాతస్య భారత ।

తేజః-క్షమా-ధృతిః-శౌచం-అద్రోహః-న-అతిమానితా

భవంతి-సంపదం-దైవీం-అభిజాతస్య-భారత

తేజః= తేజము, క్షమా= ఓరిమి, ధృతిః= ధైర్యము, శౌచం= శుభ్రత, అద్రోహః= ద్రోహము లేకుండుట, న అతిమానితా= గర్వము లేకుండుట, దైవీం= దైవసంబంధమైన, సంపదం= సంపదను గురించి, అభిజాతస్య= పుట్టినవానికి, భవంతి=కలుగుచున్నవి, భారత=అర్జునా.

ఓ అర్జునా ! తేజస్సు, క్షమ, ధైర్యము, బాహ్యశుద్ధి ఎవ్వరిపైనను శత్రుభావము లేకుండుట తాను పూజ్యుడనను అభిమానము లేకుండుట మొదలగునవి యన్నియును దైవీసంపద గలవాని లక్షణములు.

4 దంభో దర్పోఽభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్యమేవ చ ।

అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపదమాసురీమ్ ॥

దంభః-దర్పః-అభిమానః-చ-క్రోధః-పారుష్యం- ఏవ-చ

అజ్ఞానం-చ-అభిజాతస్య-పార్థ-సంపదం- ఆసురీం

పార్థ=అర్జునా, దంభః= కపటము, దర్పః= గర్వము, అభిమానః చ= దురభిమానము, క్రోధః= క్రోధము, పారుష్యం ఏవ చ= పౌరుషమును, అజ్ఞానం చ= అజ్ఞానము, ఆసురీం = రాక్షససంబంధమైన, సంపదం= సంపదను గూర్చి, అభిజాతస్య= పుట్టినవానికి.

ఓ పార్థా ! కపటము, దర్పము మొండితనము, అభిమానము, క్రోధము, పారుష్యము, అజ్ఞానము మొదలగునవి ఆసురీస్వభావముగలవాని లక్షణములు.

5 దైవీ సంపద్విమోక్షాయ నిబంధాయాసురీ మతా ।

మా శుచః సంపదం దైవీమ్ అభిజాతోఽసి పాండవ ॥

దైవీ-సంపత్-విమోక్షాయ-నిబంధాయ- ఆసురీ-మతా

మా-శుచః-సంపదం-దైవీం-అభిజాతః-అసి-పాండవ

పాండవ=అర్జునా, దైవీ=దైవసంబంధమైన, సంపత్=సంపద, విమోక్షాయ = బంధనివృత్తి కొరకును, ఆసురీ= రాక్షససంబంధమైన, సంపత్= సంపద, నిబంధాయ = బంధహేతువు గను, మతా=చెప్పబడినది, దైవీం= దైవసం బంధమైన, సంపదం=సంపదను గురించి, అభిజాతః = పుట్టినవాడవు, అసి= అయి ఉన్నావు, మా శుచః= దుఃఖించకుము.

ఓ అర్జునా ! దైవీసంపద ముక్తిదాయకము. ఆసురీసంపద బంధహేతువు. నీవు దైవీసంపదతో పుట్టినవాడవు. కనుక శోకింపదగదు.

6 ద్వౌ భూతసర్గౌ లోకేఽస్మిన్ దైవ ఆసుర ఏవ చ ।

దైవో విస్తరశః ప్రోక్తః ఆసురం పార్థ మే శృణు ॥

ద్వౌ-భూత సర్గౌ-లోకే-అస్మిన్-దైవః- ఆసురః- ఏవ-చ

దైవః-విస్తరశః-ప్రోక్తః- ఆసురం-పార్థ-మే-శృణు

పార్థ= అర్జునా, అస్మిన్= ఈ, లోకే = లోకమునందు, దైవః= దైవసంబంధ మనియు, ఆసురః ఏవ చ= అసుర సంబంధమనియును, భూతసర్గౌ= ప్రాణసృష్టులు, ద్వౌ= రెండు విధములు, దైవః= దైవసంబంధమైనది, విస్తరశః= విస్తారముగాను, ప్రోక్తః= చెప్పబడినది, ఆసురం= అసురమగుదానిని, మే= నావలన, శృణు= వినుము.

ఓ అర్జునా ! ఈ లోకముననున్న మానవులు రెండువిధములుగా ఉందురు. దైవలక్షణములు గలవారు కొందఱు. అసురలక్షణములు గలవారు మఱికొందఱు. దైవ లక్షణములు విస్తృతముగా తెల్పబడినవి. ఇప్పుడు ఆసురలక్షణములుగలవారిని గూర్చి వివరముగా తెల్పెదను వినుము.

7 ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ జనా న విదురాసురాః ।

న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే ॥

ప్రవృత్తిం-చ-నివృత్తిం-చ-జనాః-న-విదుః- ఆసురాః

న-శౌచరం-న-అపి-చ- ఆచారః-న-సత్యం-తేషు-విద్యతే

ఆసురాః=అసుర స్వభావముగల, జనాః= జనులు, ప్రవృత్తిం చ= ప్రవృత్తిమార్గమునుగాని, నివృత్తిం చ = నివృత్తిమార్గమును గాని, న విదుః= ఎరుగరు, తేషు= వారియందు, శౌచం= శుభ్రత, న విద్యతే = ఉండదు, ఆచారః చ న= ఆచారము లేదు, సత్యం అపి న= సత్యము కూడా ఉండదు.

అసురస్వభావముగలవారు ప్రవృత్తినివృత్తులను ఎఱుగరు. కనుక వారిలో బాహ్యాభ్యంతర శుచిత్వముగాని, శ్రేష్ఠమైన ప్రవర్తనగాని, సత్యభాషణముగాని ఉండనే ఉండవు.

8 అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురనీశ్వరమ్ ।

అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్ కామహైతుకమ్ ॥

అసత్యం-అప్రతిష్ఠం-తే-జగత్- ఆహుః-అనీశ్వరం

అపరస్పర సంభూతం-కిం-అన్యత్-కామహైతుకం

తే=వారు, జగత్= ప్రపంచము, అసత్యం= అసత్యము, అప్రతిష్ఠం= ప్రతిష్ఠలేనిది, అనీశ్వరం= ఈశ్వరుడు లేనిది, కామహైతుకం= కామకారణమైనది, అపరస్పర సంభూతం= స్త్రీ పురుష సంయోగమువలన కలిగినది, అన్యత్ కిం= మరియేమున్నది యని, ఆహుః= చెప్పుదురు.

ఈ జగత్తునకు ఆధారమైనది ఏదియును లేదనియు, ఇది అసత్య మనియు, భగవంతుడనెడివాడు లేనేలేడనియు, కామప్రేరితులైన స్త్రీపురుషులసంయోగ కారణముగ జీవులు సహజముగనే పుట్టుచున్నారనియు, కావున సృష్టికి కామము తప్ప మఱొక కారణమే లేదనియు ఆసురలక్షణములు గలవారు భావింతురు.

9 ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య నష్టాత్మానోఽల్పబుద్ధయః ।

ప్రభవంత్యుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతోఽహితాః ॥

ఏతాం-దృష్టిం-అవష్టభ్య-నష్టాత్మానః-అల్పబుద్ధయః

ప్రభవంతి- ఉగ్రకర్మాణః-క్షయాయ-జగతః-అహితాః

ఏతాం= ఈ, దృష్టిం= దృష్టిని, అవష్టభ్య= అవలంబించి, నష్టాత్మానః= చెడినమనస్సు గలవారు, అల్పబుద్ధయః= అల్పబుద్ధులు, ఉగ్రకర్మాణః= ఉగ్రకర్మలు చేయువారు, అహితాః= చెడువారును, జగతః= జగత్తుయొక్క, క్షయాయ= నశింపునకు, ప్రభవంతి= పుట్టుచున్నారు.

అసంబద్ధమైన ఇట్టి మిథ్యావాదముచేయుభౌతికవాదులు ఆత్మనుగూర్చి తలంపరు. వారు మందబుద్ధులు. వారు అందఱికిని అపకారము చేయుక్రూరులు. వారిశక్తిసామర్థ్యములు ప్రపంచ వినాశమునకే వినియోగపడుచుండును.

10 కామమాశ్రిత్య దుష్పూరం దంభమానమదాన్వితాః ।

మోహాద్గృహీత్వాసద్గ్రాహాన్ ప్రవర్తంతేఽశుచివ్రతాః ॥

కామం- ఆశ్రిత్య-దుష్పూరం-దంభమాన-మదాన్వితాః

మోహాత్-గృహీత్వా-అసద్గ్రాహాన్-ప్రవర్తంతే-అశుచివ్రతాః

దుష్పూరం=తృప్తిచెందని, కామం=కామమును, ఆశ్రిత్య= ఆశ్రయించి, దంభమాన మదాన్వితాః= దంభముతోను అభిమానముతోను గర్వముతోను కూడినవారలై, అశుచివ్రతాః= భ్రష్టాచారములు గలవారై, అసద్గ్రాహాన్= దురాచారములను, మోహాత్= మోహము వలన, గృహీత్వా= గ్రహించి, ప్రవర్తంతే= ప్రవర్తించుచుందురు.

దంభము, దురభిమానము, మదములతోగూడిన ఈ ఆసుర లక్షణములు గలవారు యుక్తాయుక్తములను మరచి, తమ వాంఛలను ఏదో విధముగ

తీర్చుకొనుటకు సిద్ధపడుదురు. అజ్ఞానకారణముగ మిథ్యాసిద్ధాంత ములను ఆశ్రయింతురు. శాస్త్ర విరుద్ధముగా ఆచారములేక ప్రవర్తింతురు.

11 చింతామపరిమేయాం చ ప్రలయాంతాముపాశ్రితాః ।

కామోపభోగపరమా ఏతావదితి నిశ్చితా ః॥

చింతాం-అపరిమేయాం-చ-ప్రలయాంతాం- ఉపాశ్రితాః

కామోపభోగ పరమాః- ఏతావత్- ఇతి- నిశ్చితాః

అపరిమేయాం=అపరిమితమైనదియు, ప్రలయాంతాం= మృత్యువేఅంతముగా గలదియు నగు, చింతాం=చింతను, ఉపాశ్రితాః= ఆశ్రయించినవారై, కామోప భోగపరమాః= విషయభోగాలే ఉత్తమమనుచు, ఏతావత్ ఇతి = ఇదియే పరమార్థమనుచు, నిశ్చితాః=నిశ్చయించినవారై . . .

మరణించువఱకును వారు అంతులేనిచింతలలోనే మునిగిపోవు చుందురు. విషయభోగానుభవముల యందే మునిగి, అదియే నిజమైన సుఖమని భావింతురు.

12 ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః ।

ఈహంతే కామభోగార్థమ్ అన్యాయేనార్థసంచయాన్ ॥

ఆశాపాశశతైః-బద్ధాః-కామక్రోధ పరాయణాః

ఈహంతే-కామభోగార్థం-అన్యాయేన-అర్థసంచయాన్

ఆశాపాశశతైః= వందలకొలది ఆశాపాశములచేత, బద్ధాః= బంధింపబడినవారై, కామక్రోధ పరాయణాః చ= కామక్రోధములచేత కూడినవారై, కామభోగార్థం= కామానుభవమునకై, అన్యాయేన= అన్యాయముగ, అర్థసంచయాన్= ధనసంపాదనమును, ఈహంతే=కోరుచున్నారు.

వారు ఆశాపాశపరంపరలచే ఎల్లప్పుడును బంధింపబడుచుందురు. కామక్రోధపరాయణులై ప్రవర్తింతురు. విషయభోగముల నిమిత్తమై, అన్యాయ మార్గములద్వారా ధనార్జనకు పాల్పడుచుందురు.

13 ఇదమద్య మయా లబ్దమ్ ఇమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్ ।

ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమ్ ॥

ఇదం-అద్య-మయా-లబ్ధం- ఇమం-ప్రాప్స్యే-మనోరథం

ఇదం-అస్తి- ఇదం-అపి-మే-భవిష్యతి-పునః-ధనం

ఇదం= ఇది, అద్య= ఇప్పుడు, మయా=నాచేత, లబ్ధం= పొందబడినది, ఇమం= ఈ, మనోరథం = కోరికను, ప్రాప్స్యే=పొందగలను,మే=నాకు, ఇదం= ఇది, అస్తి=కలదు, పునః= మరల, ఇదం= ఈ, ధనం అపి=ధనముకూడా, భవిష్యతి=కలుగగలదు

నేను మిక్కిలి పురుషార్థినిగనుక ఈ కోరుకున్న వస్తువును పొందితిని. ఇంకను నా కోరికలన్నింటిని సాధించుకొనగలను. ఇప్పటికే నాకడ ఎంతో ధనము ఉన్నది. మున్ముందు ఇంకను ఎంతోధనమును సంపాదింపగలను అని వారు తలంచుచుందురు.

14 అసౌ మయా హతః శత్రుః హనిష్యే చాపరానపి ।

ఈశ్వరోఽహమహం భోగి సిద్ధోఽహం బలవాన్ సుఖీ ॥

అసౌ-మయా-హతః-శత్రుః-హనిష్యే-చ-అపరాన్-అపి

ఈశ్వరః-అహం-అహం-భోగీ-సిద్ధః-అహం-బలవాన్-సుఖీ

అసౌ= ఈ, శత్రుః= శత్రువు, మయా=నాచేత, హతః=చంపబడెను, అపరాన్ అపి చ= ఇతరులనుకూడా, హనిష్యే= వధింతును, అహం=నేను, ఈశ్వరః= ఈశ్వరుడను, అహం= నేను, భోగీ=భోగిని, అహం=నేను, సిద్ధః= సిద్ధుడను, అహం=నేను, బలవాన్=బలవంతుడను, సుఖీ= సుఖవంతుడను

నేను ఈ శత్రువును వధించితిని. ఇతర శత్రువులనుగూడ వధింపగలను. నేనే సర్వాధిపతిని. సమస్త సుఖ భోగములను అనుభవింపగలవాడను నేనే. సిద్ధులన్నియు నా గుప్పిటనే యున్నవి. నేనే గొప్ప బలవంతుడను.

15 ఆఢ్యోఽభిజనవానస్మి కోఽన్యోఽస్తి సదృశో మయా ।

యక్ష్యే దాస్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః ॥

ఆఢ్యః-అభిజనవాన్-అస్మి-కః-అన్యః-అస్తి-సదృశః-మయా

యక్ష్యే-దాస్యామి-మోదిష్యే- ఇతి-అజ్ఞాన విమోహితా

ఆఢ్యః= ధనవంతుడను, అభిజనవాన్= గొప్ప కులమున జన్మించినవాడను, అస్మి= అయి ఉన్నాను, మయా= నాతోడ, సదృశః= సమానుడు, అన్యః= ఇతరుడు, కః= ఎవడు, అస్తి= కలడు, యక్ష్యే= యజ్ఞముచేసెదను, దాస్యామి= ఇచ్చెదను, మోదిష్యే= సంతోషించెదను, ఇతి=అని, అజ్ఞానవిమోహితాః= అజ్ఞాన మోహితులై.

16 అనేకచిత్తవిభ్రాంతాః మోహజాలసమావృతాః ।

ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతంతి నరకేఽశుచౌ ॥

అనేక చిత్త విభ్రాంతాః-మోహజాల సమావృతాః

ప్రసక్తాః-కామభోగేషు-పతంతి-నరకే-అశుచౌ

అనేకచిత్తవిభ్రాంతాః= అనేకములైన మనోభ్రాంతులు కలవారై, మోహజాల సమావృతాః= మోహజాలముచే నావరింపబడినవారై, కామభోగేషు= కామభోగముల యందు, ప్రసక్తాః= ప్రసక్తులై, అశుచౌ= మలినపూరితమైన, నరకే= నరకమునందు, పతంతి= పడుచున్నారు.

నేనే గొప్ప ధనవంతుడను, మిక్కిలి పరివారము గలవాడను. నాతో సమానుడు మరియొకడులేడు. నేను యజ్ఞములను చేయగలను. దానములు ఇయ్యగలను.

యథేచ్ఛగా వినోదింపగలను. - అనుచు అనేక విధములుగా అజ్ఞానమోహితులై చిత్తభ్రాంతికి లోనై మోహజాలము నందు చిక్కుకొని, ఆసురలక్షణములు గలవారు విషయ భోగములయందే మిక్కిలి ఆసక్తులై ఘోరనరకముల యందు పడిపోవుచుందురు.

17 ఆత్మసంభావితాః స్తబ్ధాః ధనమానమదాన్వితా ః।

యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దంభేనావిధిపూర్వకమ్ ॥

ఆత్మసంభావితాః-స్తబ్ధాః-ధనమాన మదాన్వితాః

యజంతే-నామయజ్ఞైః-తే-దంభేన-అవిధిపూర్వకం

తే=వారు, ఆత్మసంభావితాః= ఆత్మస్తుతి గలవారునై, స్తబ్ధాః= స్తబ్ధులును, ధనమాన మదాన్వితాః= ధనాభిమానములవలన ఉన్మత్తులగుచు, దంభేన= డాంభికముగ, నామయజ్ఞైః= నామమాత్ర యజ్ఞములచేత, అవిధిపూర్వకం= విధిరహితముగా, యజంతే= యజ్ఞ మాచరించుచుందురు.

వారు తమకు తామే గొప్పవారమని భావించుకొనుచు, గర్వోన్మత్తులై ధనదురహంకారములతో కన్నుమిన్నుగానక ప్రమత్తులై, శాస్త్రవిరుద్ధముగా ఆడంబరప్రధానముగా పేరుకు మాత్రమే యజ్ఞముల నాచరించుదురు.

18 అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః ।

మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతోఽభ్యసూయకాః ॥

అహంకారం-బలం-దర్పం-కామం-క్రోధం-చ-సంశ్రితాః

మాం- ఆత్మపరదేహేషు-ప్రద్విషంతః- అభ్యసూయకాః

అహంకారం= అహంకారమును, బలం= బలమును, దర్పం= గర్వమును, కామం= కామమును, క్రోధం చ= క్రోధమును, సంశ్రితాః= ఆశ్రయించినవారై, ఆత్మపరదేహేషు=

తమయందును ఇతరులయందును ఉన్న, మాం=నన్ను, అభ్యసూయకాః= అసూయతో జూచువారలై, ప్రద్విషంతః= ద్వేషించుచున్నారు.

అహంకారము, బలము, దర్పము, కామము, క్రోధములకు వశులై, ఇతరులను నిందించుచు తమశరీరములయందును ఇతరులశరీరముల యందును, అంతర్యామిగానున్న నన్ను ద్వేషించుచుందురు.

19 తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్ ।

క్షిపామ్యజస్రమశుభాన్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు ॥

తాన్-అహం-ద్విషతః-క్రూరాన్-సంసారేషు-నరాధమాన్

క్షిపామి-అజస్రం-అశుభాన్- ఆసురీషు- ఏవ-యోనిషు

అహం=నేను, ద్విషతః= ద్వేషించువారును, క్రూరాన్= క్రూరులును, అశుభాన్= అశుభులును అగు, తాన్= ఆ, నరాధమాన్= నరాధములను, సంసారేషు= సంసారమున, అజస్రం=సదా, ఆసురీషు= రాక్షస సంబంధములైన, యోనిషు ఏవ= గర్భములయందు, క్షిపామి= ఉంచుచున్నాను.

అట్లు ఇతరులను ద్వేషించు పాపాత్ములను, క్రూరులైన నరాధములను మాటిమాటికిని ఈ సంసారమునందు అసురీయోనులలోనే నేను పడవేయుచుందును.

20 ఆసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని ।

మామప్రాప్యైవ కౌంతేయ తతో యాంత్యధమాం గతిమ్ ॥

ఆసురీం-యోనిం- ఆపన్నాః-మూఢాః-జన్మని-జన్మని

మాం-అప్రాప్య- ఏవ-కౌంతేయ-తతః-యాంతి-అధమాం-గతిం

కౌంతేయ=అర్జునా, ఆసురీం= రాక్షససంబంధమైన, యోనిం= జన్మమును, ఆపన్నాః= పొందిన, మూఢాః= మూర్ఖమానవులు, జన్మనిజన్మని = ప్రతిజన్మమందును, మాం=నన్ను,

అప్రాప్య ఏవ= పొందకనే, తతః= అంతకంటెను, అధమాం= అధమమైన, గతిం= గతిని, యాంతి= పొందుచున్నారు.

ఓ అర్జునా ! ఈ రాక్షసప్రకృతిగల మూఢులు, నన్ను పొందకయే, ప్రతిజన్మయందును ఆసురీయోనులనే పొందుచు చివరకు అంతకంటెను హీనమైనగతిని పొందుదురు. అనగా ఘోరమైన నరకములయందు పడెదరు.

21 త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః ।

కామః క్రోధస్తథా లోభః తస్మాదేతత్త్ర యం త్యజేత్ ॥

త్రివిధం-నరకస్య- ఇదం-ద్వారం-నాశనం- ఆత్మనః

కామః-క్రోధః-తథా-లోభః-తస్మాత్- ఏతత్-త్రయం-త్యజేత్

ఆత్మనః= తనకు, నాశనం= వినాశమైనదియు, నరకస్య= నరకమునకు, ద్వారం= ద్వారమైనదియునగు, ఇదం= ఇది, త్రివిధం= మూడు విధములు, కామః= కామము, క్రోధః= కోపము, తథా=అటులనే, లోభః= లోభము, తస్మాత్= అందువలన, ఏతత్= ఈ, త్రయం= మూడింటిని, త్యజేత్= విడువవలయును.

కామక్రోధలోభములు అను ఈ మూడును నరకద్వారములు. అవి ఆత్మ నాశమునకు కారణములు. మనుజుని అధోగతిపాలుచేయునవి. అనగా మరల జన్మించేలా చేయుచున్నది కనుక ఈ మూడింటిని త్యజింపవలెను.

22 ఏతైర్విముక్తః కౌంతేయ తమోద్వారైః త్రిభిర్నరః ।

ఆచరత్యాత్మనః శ్రేయః తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥

ఏతైః-విముక్తః-కౌంతేయ-తమోద్వారైః-త్రిభిః-నరః

ఆచరతి- ఆత్మనః-శ్రేయః-తతః-యాతి-పరాం-గతిం

కౌంతేయ= అర్జునా, తమోద్వారైః= అజ్ఞాన ద్వారములైన, ఏతైః= ఈ, త్రిభిః= మూడింటిచేతను, విముక్తః= విడువబడిన, నరః=నరుడు, ఆత్మనః= తనకు, శ్రేయః= శ్రేయమును, ఆచరతి= ఆచరించుకొనుచున్నాడు, తతః= తదనంతరము, పరాం= పరమమ్మైన, గతిం= మోక్షమును, యాతి=పొందుచున్నాడు.

ఓ అర్జునా ! ఈ మూడు నరకద్వారములనుండి బయటపడినవాడు శుభకర్మలనే ఆచరించును. అందువలన అట్టివాడు పరమగతిని పొందును. అనగా నన్నే పొందును.

23 యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః ।

న స సిద్ధిమవాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిమ్ ॥

యః-శాస్త్రవిధిం- ఉత్సృజ్య-వర్తతే-కామకారతః

న-సః-సిద్ధిం-అవాప్నోతి-న-సుఖం-న-పరాం-గతిం

యః = ఎవడు, శాస్త్రవిధిం= శాస్త్రవిధిని, ఉత్సృజ్య= విడిచి, కామకారతః=కోరిక ననుసరించి, వర్తతే= వర్తించుచున్నాడో, సః= వాడు, సిద్ధిం= సిద్ధిని, న అవాప్నోతి= పొందడు, సుఖం= సుఖమును, న=పొందడు, పరాం= ఉత్తమమ్మైన, గతిం= మోక్షమును, న=పొందడు.

శాస్త్రవిధిని త్యజించి, యథేచ్ఛగా విశృంఖలముగా ప్రవర్తించువాడు సిద్ధిని పొందజాలడు. వానికి ఇహపర లోకసుఖములు లభింపవు. పరమగతియు ప్రాప్తింపదు.

24 తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ ।

జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి ॥

తస్మాత్-శాస్త్రం-ప్రమాణం-తే-కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ

జ్ఞాత్వా-శాస్త్రవిధానోక్తం-కర్మ-కర్తుం- ఇహ-అర్హసి

తస్మాత్= అందువలన, తే=నీకు, కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ= కార్యాకార్య నిర్ణయమునందు, శాస్త్రం = శాస్త్రము, ప్రమాణం=ప్రమాణము, శాస్త్రవిధానోక్తం= శాస్త్రవిధానము నిర్ణయించిన, కర్మ= కర్మమును, జ్ఞాత్వా=తెలిసికొని, ఇహ= ఇచ్చట, కర్తుం= చేయుటకు, అర్హసి= తగియున్నావు.

కర్తవ్యాకర్తవ్యములను నిర్ణయించుటకు శాస్త్రమే ప్రమాణము. కనుక శాస్త్రోక్తకర్మలను గూర్చి బాగుగా తెలిసికొని, అట్టి కర్మలను ఆచరింపుము.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే దైవాసురసంపద్విభాగయోగోనామ

షోడశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ సప్తదశోఽధ్యాయః - శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగః

అర్జున ఉవాచ

1 యే శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః ।

తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ సత్త్వమాహో రజస్తమః ॥

యే-శాస్త్రవిధిం- ఉత్సృజ్య-యజంతే-శ్రద్ధయా-అన్వితాః

తేషాం-నిష్ఠా-తు-కా-కృష్ణ-సత్త్వం- ఆహో-రజః-తమః

కృష్ణ= కృష్ణా, యే= ఎవరు, శాస్త్రవిధిం= శాస్త్రప్రమాణమును, ఉత్సృజ్య= విస్మరించి, శ్రద్ధయా= శ్రద్ధతో, అన్వితాః= కూడినవారై, యజంతే= సేవించుచున్నారో, తేషాం= వారి యొక్క, నిష్ఠా తు= స్థితి, కా= ఎట్టిది, సత్త్వం= సత్త్వమా, ఆహో= లేక, రజః= రజస్సా, తమః= తమస్సా.

అర్జునుడు ఇట్లు పలికెను - కృష్ణా! శాస్త్రవిధిని వదిలి, భక్తిశ్రద్ధలతో యజ్ఞములనుగాని, దైవపూజలనుగాని కొందఱు చేయుచుందురు. వారినిష్ఠ సాత్త్వికమా ? రాజసమా ? తామసమా ?

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

2 త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా ।

సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు ॥

త్రివిధా-భవతి-శ్రద్ధా-దేహినాం-సా-స్వభావజా

సాత్త్వికీ-రాజసీ-చ- ఏవ-తామసీ-చ- ఇతి-తాం-శృణు

దేహినాం=మనుష్యులకు, స్వభావజా=స్వభావముచే పుట్టిన, సా= ఆ, శ్రద్ధా=శ్రద్ధ, సాత్త్వికీ= సాత్త్వికము, రాజసీ చ ఏవ= రాజసము, తామసీ చ = తామసము, ఇతి=అని, త్రివిధా= మూడువిధములు, భవతి= అగుచున్నది, తాం=దానిని, శృణు= ఆలకించుము.

శ్రీ భగవానుడు ఇట్లు పలికెను - శాస్త్రోక్తముగానుండక కేవలము స్వభావమును అనుసరించి ఏర్పడుచుండు మానవులశ్రద్ధ సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము అని మూడు విధములుగా ఉండును. వాటిని గూర్చి వివరించెదను. వినుము.

3 సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత ।

శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః ॥

సత్త్వానురూపా-సర్వస్య-శ్రద్ధా-భవతి-భారత

శ్రద్ధామయః-అయం-పురుషః-యః-యత్-శ్రద్ధః-సః- ఏవ-సః

భారత=అర్జునా, సర్వస్య= సర్వులకు, సత్త్వానురూపా= అంతఃకరణకనురూపమైన, శ్రద్ధా= శ్రద్ధ, భవతి= కలుగుచున్నది, అయం= ఈ, పురుషః= పురుషుడు, శ్రద్ధామయః=

శ్రద్ధామయుడు, యః= ఎవడు, యత్ శ్రద్ధః = ఎటువంటి శ్రద్ధ కలవాడో, సః= అతడు, సః ఏవ = అట్టివాడే.

అర్జునా ! సర్వప్రాణులకు వారిఅంతఃకరణరీతులకు తగినట్లు శ్రద్ధ ఉండును. ప్రతివ్యక్తికిని ఏదో ఒక శ్రద్ధ ఉండును. అతని జీవన విధానమంత యును అతని శ్రద్ధకు అనుగుణముగా కొనసాగుచుండును. దానినిబట్టి అతడెట్టి శ్రద్ధ కలిగియున్నదియు తెలిసికొనవచ్చును.

4 యజంతే సాత్త్వికా దేవాన్ యక్షరక్షాంసి రాజసాః ।

ప్రేతాన్ భూతగణాంశ్చాన్యే యజంతే తామసా జనాః ॥

యజంతే-సాత్త్వికాః-దేవాన్-యక్షరక్షాంసి-రాజసాః

ప్రేతాన్-భూతగణాన్-చ-అన్యే-యజంతే-తామసాః-జనాః

సాత్త్వికాః= సాత్త్వికులు, దేవాన్= దేవతలను, రాజసాః= రజోగుణముగలవారు, యక్షరక్షాంసి= యక్షులను రాక్షసులను, యజంతే= పూజించుచున్నారు, అన్యే= ఇతరులైన, తామసాః= తామసులైన, జనాః= జనులు, ప్రేతాన్= ప్రేతములను, భూతగణాన్ చ= భూతగణములను, యజంతే= పూజించుచున్నారు.

వారిలో సాత్త్వికులు దేవతలను, రాజసులు యక్షరాక్షసులను, తామసులు ప్రేతభూతగణములను పూజించుచున్నారు.

5 అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపో జనాః ।

దంభాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితా ః। ।

అశాస్త్రవిహితం-ఘోరం-తప్యంతే-యే-తపః-జనాః

దంభాహంకార సంయుక్తాః-కామరాగబలాన్వితాః

దంభము అహంకారము గలవారు, కోరికలు ఆసక్తి కలిగియుండువారు, బలగర్వితులు ఐనవారు, శాస్త్రవిరుద్ధముగా మనఃసంకల్పితమైన ఘోరతపస్సులను చేయుదురు.

6 కర్షయంతః శరీరస్థం భూతగ్రామమచేతసః ।

మాం చైవాంతఃశరీరస్థం తాన్ విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్ ॥

కర్షయంతః-శరీరస్థం-భూతగ్రామం-అచేతసః

మాం-చ- ఏవ-అంతః శరీరస్థం-తాన్-విద్ధి- ఆసురనిశ్చయాన్

అశాస్త్రవిహితం=శాస్త్ర విరుద్ధమును, ఘోరం=భయంకరమునైన, తపః= తపమును, యే= ఎట్టి, జనాః=జనులు, దంభాహంకార సంయుక్తాః= దంభముతోను అహంకారము తోను కూడినవారు, కామరాగబలాన్వితాః= కామరాగబలముతో కూడినవారు, శరీరస్థం= శరీరము లోపలనున్న, భూతగ్రామం= ఇంద్రియములను, అంతః శరీరస్థం= అంతర్యములో ఉన్న, మాం చ ఏవ=నన్నును, కర్షయంతః= కృశింపజేయుచున్నవారై, తప్యంతే= తపస్సుచేయుచున్నారో, తాన్= అట్టి, అచేతసః= అవివేకులు, ఆసుర నిశ్చయాన్= అసురస్వభావము గలవారినిగ, విద్ధి= గ్రహించుము.

శరీరములందున్న జీవులను, మరియు అంతర్యామిని అనగా పరమాత్ము డనైన నన్ను కృశింపజేయువారు అజ్ఞానులైన ఆసురస్వభావము గలవారని తెలిసికొనుము.

7 ఆహారస్త్వపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రియః ।

యజ్ఞస్తపస్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు ॥

ఆహారః-తు-అపి-సర్వస్య-త్రివిధః-భవతి-ప్రియః

యజ్ఞః-తపః-తథా-దానం-తేషాం-భేదం- ఇమం-శృణు

సర్వస్య= సర్వులకును, ఆహారః తు అపి= ఆహారముకూడాను, త్రివిధః= మూడువిధములు, ప్రియః= ప్రియమైనది, భవతి= అగుచున్నది, తథా=అటులనే, యజ్ఞః= యజ్ఞము, తపః= తపస్సు, దానం= దానమును, తేషాం= వానియొక్క, ఇమం= ఈ, భేదం= భేదమును, శృణు= వినుము.

సర్వజనులకు వారికి ఇష్టములైన ఆహారములు గూడ మూడు విధములుగా ఉండును. అట్లే ఆయా మనుష్యులు ఆచరించు యజ్ఞములు, తపస్సులు, దానములుగూడా మూడేసివిధములుగానే ఉండును. వాటినిగూర్చి వేర్వేఱుగా తెలిసికొనుము.

8 ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనా ః।

రస్యాః స్నిగ్ధాః స్థిరా హృద్యాః ఆహారాః సాత్త్వికప్రియాః ॥

ఆయుః-సత్త్వ బలారోగ్య సుఖప్రీతివివర్ధనాః

రస్యాః-స్నిగ్ధాః-స్థిరాః-హృద్యాః- ఆహారాః-సాత్త్వికప్రియాః

ఆయుః= ఆయువును, సత్త్వః= సత్త్వమును, బలః= బలమును, ఆరోగ్యః= ఆరోగ్యమును, సుఖః= సుఖమును, ప్రీతిః= సంతోషమును, వివర్ధనాః= వృద్ధిచేయునవియు, రస్యాః= రసరూపమైనవియు, స్నిగ్ధాః= చమురుగలవియు, స్థిరాః= చిరకాలముండునవియు, హృద్యాః= మనస్సునకు ప్రియమగు, ఆహారాః= ఆహారములు, సాత్త్వికప్రియాః= సాత్త్వికులకు ప్రియములు.

ఆయువు, బుద్ధి, బలము, ఆరోగ్యము, సుఖము, ప్రీతి మున్నగు వానిని అభివృద్ధి పఱచునవియు, వెన్న, నెయ్యి మొదలగు స్నిగ్ధపదార్థములును, ఓజస్సును అభివృద్ధి పఱచు స్థిరపదార్థములును, సాత్త్విక స్వభావమును పెంచు హృద్య పదార్థములును సాత్త్వికులకు ప్రియములు.

9 కట్వామ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః ।

ఆహార రాజసస్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥

కటు- ఆమ్ల-లవణాత్యుష్ణ-తీక్ష్ణ-రూక్ష-విదాహినః

ఆహారాః-రాజసస్య- ఇష్టాః-దుఃఖశోకామయప్రదాః

కటు=చేదుగాను, ఆమ్ల= పులుపుగాను, లవణ = ఉప్పగాను, అత్యుష్ణ= మిక్కిలి వేడిగాను, తీక్ష్ణ=కారముగాను, రూక్ష=రసహీనముగాను, విదాహినః=దాహము కలుగజేయునవియు, దుఃఖశోకమయప్రదాః= దుఃఖమును శోకమును కలుగజేయునవియునగు, ఆహారాః= ఆహారములు, రాజసస్య = రజోగుణము గలవారికి, ఇష్టాః= ఇష్టములు.

చేదు, పులుపు, ఉప్పు, కారము రుచులకు సంబంధించినవి, మిక్కిలి వేడివస్తువులు, మాడిన పదార్థములు, దాహము కల్గించునవి, అట్లే దుఃఖము, చింత, రోగములను ఉత్పన్నము చేయు ఆహారపదార్థములు రాజసస్వభావము గలవారికి ప్రియ ములు.

10 యాతయామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్ ।

ఉచ్ఛిష్టమపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్ ॥

యాతయామం-గతరసం-పూతి-పర్యుషితం-చ-యత్

ఉచ్ఛిష్టం-అపి-చ-అమేధ్యం-భోజనం-తామసప్రియం

యాతయామం= వండిన తరువాత ఒక జాము గడిచినది, గతరసం= రసము పోయినది, పూతి= దుర్గంధమైనది, పర్యుషితం చ= ఒకరోజు నిలువ యున్నదియు, ఉచ్ఛిష్టం అపి= తినగా మిగిలినదియు, అమేధ్యం చ = అశుద్ధ మైనదియు, యత్ = ఏ, భోజనం= భోజనము కలదో, తత్= అది, తామస ప్రియం= తామసులకు ప్రియము.

సరిగా ఉడకనివి, పండనివి రసహీనములు, చెడువాసన గలవి పాసిపోయిన పదార్ధములు, ఎంగిలి వస్తువులు, అపవిత్ర పదార్ధములు మొదలగునవి తామసులకు ప్రియమైనవి.

11 అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే ।

యష్టవ్యమేవతి మనః సమాధాయ స సాత్త్వికః ॥

అఫలాకాంక్షిభిః-యజ్ఞః-విధిదృష్టః-యః- ఇజ్యతే

యష్టవ్యం- ఏవ- ఇతి-మనః-సమాధాయ-సః-సాత్త్వికః

విధిదృష్టః=శాస్త్రసమ్మతమైనదియు, యష్టవ్యం ఏవ ఇతి= యజ్ఞము చేయుటయే విధియని, మనః= మనస్సును, సమాధాయ=సమాధానపరచుకొని, అపలాకాంక్షిభిః= ఫలాపేక్షలేనివారిచే, యః= ఏ, యజ్ఞః=యజ్ఞము, ఇజ్యతే = చేయబడుచున్నదో, సః=అది, సాత్త్వికః= సాత్త్వికమైనది.

శాస్త్రోక్తమైనదియు, ఈ యజ్ఞము నాకు కర్తవ్యము అని మనస్సున దృఢముగా నిశ్చయించుకొనబడినదియు, ప్రతిఫలాపేక్ష లేకుండ చేయబడు నదియు ఐన యజ్ఞము సాత్త్వికమనబడుచున్నది.

12 అభిసంధాయ తు ఫలం దంభార్థమపి చైవ యత్ ।

ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ తం యజ్ఞం విద్ధి రాజసమ్ ॥

అభిసంధాయ-తు-ఫలం-దంభార్థం-అపి-చ- ఏవ-యత్

ఇజ్యతే-భరతశ్రేష్ఠ-తం-యజ్ఞ-విద్ధి-రాజసం

భరతశ్రేష్ట= అర్జునా, యత్= ఏది, ఫలం= ఫలమును, అభిసంధాయ తు= వాంఛించిగాని, దంభార్థం అపి చ ఏవ= దంభము కొరకుగాని, ఇజ్యతే= చేయబడు

చున్నదో, తం= ఆ, యజ్ఞం= యజ్ఞము, రాజసం= రాజస యజ్ఞముగా, విద్ధి= తెలిసికొనుము.

కాని ఓ అర్జునా ! సరియైన నిష్ఠలేకుండ ఆడంబరము కొఱకు ఆచరింపబడునదియు. ప్రతిఫలాపేక్షతో చేయబడునదియు అగు యజ్ఞము రాజసయజ్ఞము అని తెలిసికొనుము.

13 విధిహీనమసృష్టాన్నం మంత్రహీనమదక్షిణమ్ ।

శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం తామసం పరిచక్షతే ॥

విధిహీనం-అసృష్టాన్నం-మంత్రహీనం-అదక్షిణం

శ్రద్ధావిరహితం-యజ్ఞం-తామసం-పరిచక్షతే

విధిహీనం= విధిరహితమైనదియు, అసృష్టాన్నం= అన్నదానములేనిదియు, మంత్రహీనం= మంత్రయుతము గానిదియు, అదక్షిణం= దక్షిణలేనిదియు, శ్రద్ధావిరహితం= శ్రద్ధ లేనిదియు, యజ్ఞం= యజ్ఞమును, తామసం= తామస మని, పరిచక్షతే= చెప్పుచున్నారు.

శాస్త్రవిధిననుసరింపనిదియు, అన్నదానరహితమైనదియు, మంత్రహీన మైనదియు, దక్షిణలు లేనిదియు, శ్రద్ధారహితమైనదియు అగు యజ్ఞము తామసయజ్ఞము అనిచెప్పుచున్నారు.

14 దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం శౌచమార్జవమ్ ।

బ్రహ్మచర్యమహింసా చ శారీరం తప ఉచ్యతే ॥

దేవద్విజగురు ప్రాజ్ఞ పూజనం-శౌచం- ఆర్జవం

బ్రహ్మచర్యం-అహింసా-చ-శారీరం-తపః- ఉచ్యతే

దేవద్విజగురు ప్రాజ్ఞ పూజనం= దేవతలు బ్రాహ్మణులు గురువులు పండితులునగు వారియొక్క పూజయును, శౌచం=శుభ్రతయు, ఆర్జవం= ఋజుత్వమును, బ్రహ్మ చర్యం= బ్రహ్మచర్యమును, అహింసా చ = హింస లేకుండుటయు, శారీరం= దేహసంబంధమైన, తపః= తపస్సుగ, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నది.

దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, గురుజనులను, జ్ఞానులను సేవించుట, నిరాడంబరత్వము, బ్రహ్మచర్యము, అహింస అనునవి శారీరక తపస్సులు అని చెప్పుచు న్నారు.

15 అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్ ।

స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ వాఙ్మయమ్ తప ఉచ్యతే ॥

అనుద్వేగకరం-వాక్యం-సత్యం-ప్రియహితం-చ-యత్

స్వాధ్యాయాభ్యసనం-చ- ఏవ-వాఙ్మయం-తపః- ఉచ్యతే

అనుద్వేగకరం=ఉద్వేగకరము గానిదియు, సత్యం= సత్యమైనదియు, ప్రియః= ప్రియమైనదియు, హితం చ = హితమైనదియును అగు, యత్ = ఏ, వాక్యం= వాక్యము, స్వాధ్యాయాభ్యసనం చ ఏవ= వేదాధ్యయనము, వాఙ్మయం= వాక్సంబంధమైన, తపః= తపస్సుగ, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నది.

ఉద్రేకమును కలిగింపనిదియు, ప్రియమైనదియు, హితమును కలుగచేయునది, యథార్థమైనదియు అగు భాషణము, అట్లే వేదశాస్త్రపఠనము, మొదలగునవి యన్నియును వాచిక తపస్సుగ చెప్పబడుచున్నవి.

16 మనః ప్రసాదః సౌమ్యత్వం మౌనమాత్మవినిగ్రహః ।

భావసంశుద్ధిరిత్యేతత్ తపో మానసముచ్యతే ॥

మనఃప్రసాదః-సౌమ్యత్వం-మౌనం- ఆత్మవినిగ్రహః

భావసంశుద్ధిః- ఇతి- ఏతత్- తపః-మానసం- ఉచ్యతే

మనఃప్రసాద= మనస్సు ప్రశాంతత నొందుట, సౌమ్యత్వం= శాంత భావము, మౌనం= మౌనము, ఆత్మవినిగ్రహః= ఆత్మనిగ్రహము, భావసంశుద్ధిః= అంతఃకరణశుద్ధి, ఇతి ఏతత్= అనునది, మానసం= మనః సంబంధమైన, తపః= తపస్సుగను, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నది.

మానసిక ప్రసన్నత, శాంతస్వభావము, భగవచ్చింతన, మనోనిగ్రహము, అంతఃకరణశుద్ధి మొదలగునవి యన్నియును మానసికతపస్సులుగా చెప్పబడుచున్నవి.

17 శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తపస్తత్ త్రివిధం నరైః ।

అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైః సాత్త్వికం పరిచక్షతే ॥

శ్రద్ధయా-పరయా-తప్తం-తపః-తత్-త్రివిధం-నరైః

అఫలాకాంక్షిభిః-యుక్తైః-సాత్త్వికం-పరిచక్షతే

అఫలాకాంక్షిభిః=ఫలమును కోరనివారు, యుక్తైః= యోగులును అయిన, నరైః= నరులచేత, పరయా= ఉత్తమమైన, శ్రద్ధయా= శ్రద్ధతో, తప్తం= ఆచరించబడిన, తత్= ఆ, త్రివిధం= మూడువిధములైన, తపః= తపస్సును, సాత్త్వికం- సాత్త్వికముగ, పరిచక్షతే= చెప్పుచున్నారు.

శారీరిక, వాచిక, మానసిక తపస్సులను ఫలాకాంక్షలేని యోగులు మిక్కిలి శ్రద్ధతో ఆచరించినప్పుడు వాటిని సాత్త్విక తపస్సులు అని చెప్పబడుచున్నవి.

18 సత్కారమానపూజార్థం తపో దంభేన చైవ యత్ ।

క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజసం చలమధ్రువమ్ ॥

సత్కారమాన పూజార్థం-తపః-దంభేన-చ- ఏవ-యత్

క్రియతే-తత్- ఇహ-ప్రోక్తం-రాజసం-చలం-అధ్రువం

సత్కార= సత్కారము కొరకును, మాన= గౌరవము కొరకును, పూజార్థం= పూజకొరకును, దంభేన చ ఏవ= కేవలము డంబముచేతను, యత్ = ఏ, తపః= తపస్సు, క్రియతే= చేయబడుచున్నదో, తత్= అది, ఇహ= ఈ లోకమందు, చలం= నిలకడలేనిదిగా, అధ్రువం= అస్థిరమైనదిగా, రాజసం= రజోగుణ సంబంధమైనదిగా, ప్రోక్తం= చెప్పబడినది.

ఇతరులనుండి సత్కారములను, గౌరవములను, పూజలను అందు కొనుటకును, స్వార్థప్రయోజనముల కొఱకును, దంభముతో చేయబడున నియు, అనిశ్చితఫలములనుగాని, క్షణికఫలములను గాని ఇచ్చునవియు ఐన తపస్సులను రాజసతపస్సులు అని అందురు.

19 మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్ పీడయా క్రియతే తపః ।

పరస్యోత్సాదనార్థం వా తత్తామసముదాహృతమ్ ॥

మూఢగ్రాహేణ- ఆత్మనః-యత్-పీడయా-క్రియతే-తపః

పరస్య- ఉత్సాదనార్థం-వా-తత్-తామసం- ఉదాహృతం

మూఢగ్రాహేణ= మూర్ఖపు పట్టుదలతో, ఆత్మనః= ఆత్మయొక్క, పీడయా= పీడచేగాని, పరస్య= ఇతరులయొక్క, ఉత్సాదనార్థం వా= నాశనముకొరకుగాని, యత్ = ఏ, తపః= తపస్సు, క్రియతే= చేయబడుచున్నదో, తత్= అది, తామసం= తామస తపస్సని, ఉదాహృతం = చెప్పబడుచున్నది.

మొండిపట్టుదలతో మనోవాక్కాయములకు బాధకలిగించునవియు, ఇతరులకు కీడు కల్గించుటకై చేయబడునవియు, ఐన తపస్సులను తామసమనిఅందురు.

20 దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతేఽనుపకారిణే ।

దేశే కాలే చ పాత్రే చ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ ॥

దాతవ్యం- ఇతి-యత్-దానం-దీయతే-అనుపకారిణే

దేశే-కాలే-చ-పాత్రే-చ-తత్-దానం-సాత్త్వికం-స్మృతం

దేశే=దేశమునందును, కాలే చ= కాలమునందును, పాత్రే చ= అవసరమున్న వాజూనికి, అనుపకారిణే= ప్రత్యుపకారము చేయలేనివానికొరకు, దాతవ్యం ఇతి= ఇవ్వదగినదే యని, యత్ = ఏ, దానం=దానము, దీయతే= ఇవ్వబడుచున్నదో, తత్= ఆ, దానం= దానము, సాత్త్వికం=సాత్త్వికమని, స్మృతం=తలపబడినది.

దానము చేయుటయే కర్తవ్యము అను భావముతో తగిన ప్రదేశముల యందును, దుర్భిక్షాదికాలముల యందును, ఆకలిదప్పులతో బాధపడువారు, అంగవైకల్యము గలవారు, రోగులు మొదలగువారికిని, బ్రాహ్మణులు, పండితులు, బ్రహ్మచారులు, వానప్రస్థులు మొదలగు పాత్రులైనవారికిని ప్రత్యుపకారమును ఆశింపక నిస్వార్థభావముతో చేయబడు దానము సాత్త్వికమనబడుచున్నది.

21 యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫలముద్దిశ్య వా పునః ।

దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్ ॥

యత్-తు-ప్రత్యుపకారార్థం-ఫలం- ఉద్దిశ్య-వా-పునః

దీయతే-చ-పరిక్లిష్టం-తత్-దానం-రాజసం-స్మృతం

ప్రత్యుపకారార్థం=ప్రత్యుపకారము కొరకుగాని, పునః=మరల, ఫలం= ఫలమును, ఉద్దిశ్య వా= ఉద్దేశించికాని, పరిక్లిష్టం= అతికష్టముతో, యత్ = ఏది, దీయతే చ = ఈయబడుచున్నదో, తత్ = ఆ, దానం తు= దానము, రాజసం= రాజసమని, స్మృతం= చెప్పబడుచున్నది.

ప్రత్యుపకారము కొరకుగాని, ప్రతిఫలాపేక్షతో గాని వివిధములగు ఒత్తిడులకు లోనైగాని బాధపడుచు విధిలేక ఇచ్చు దానమును రాజసదానము అనిచెప్పబడుచున్నది.

22 అదేశకాలే యద్దానమ్ అపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే ।

అసత్కృతమవజ్ఞాతం తత్తామసముదాహృతమ్ ॥

అదేశకాలే-యత్-దానం-అపాత్రేభ్యః-చ-దీయతే

అసత్కృతం-అవజ్ఞాతం-తత్-తామసం- ఉదాహృతం

అదేశకాలే= అనుచితదేశకాలములందు, అపాత్రేభ్యః చ= అపాత్రులకొరకు, అసత్కృతం = అసత్కార్యముగ, అవజ్ఞాతం= నిర్లక్ష్యముతో, యత్ = ఏ, దానం = దానము, దీయతే= ఇవ్వబడుచున్నదో, తత్= అది, తామసం= తామసదానమని, ఉదాహృతం= చెప్పబడినది.

సద్భావములేకుండా, దానము పుచ్చుకొనువారియెడల గౌరవాదరములను చూపక, తృణీకారభావములతో ఛీకొట్టుచు, అయోగ్యులకును, అపాత్రులకును చేయబడు దానమూ, దేశకాలోచితముకాని దానమూ, తామసదానము అని చెప్పబడును.

23 ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః ।

బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా ॥

ఓం-తత్-సత్- ఇతి- నిర్దేశః-బ్రహ్మణః-త్రివిధః-స్మృతః

బ్రాహ్మణాః-తేన-వేదాః-చ-యజ్ఞాః-చ-విహితాః-పురా

బ్రహ్మణః= బ్రహ్మముయొక్క, నిర్దేశః= నిర్దేశము, ఓం ఇతి = ఓం అని, తత్ ఇతి= తత్ అని, సత్ ఇతి = సత్ అని, త్రివిధః= మూడు విధములుగ, స్మృతః= చెప్పబడినది, తేన= దానిచేత, బ్రాహ్మణాః= బ్రాహ్మణులు, వేదాఃచ = వేదములు, యజ్ఞాః చ= యజ్ఞములు, పురా= పూర్వము, విహితాః= నిర్మింపబడినవి.

ఓమ్, తత్, సత్ అని మూడువిధములగు పేర్లు పరబ్రహ్మకు నిర్దేశించబడినవి. ఆ పరమాత్మనుండియే సృష్ట్యాదియందు బ్రాహ్మణులు, వేదములు, యజ్ఞములు నిర్మింప బడినటుల చెప్పబడినది.

24 తస్మాదోమిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదానతపఃక్రియాః ।

ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్ ॥

తస్మాత్- ఓం- ఇతి- ఉదాహృత్య- యజ్ఞదానతపఃక్రియాః

ప్రవర్తంతే- విధానోక్తాః- సతతం-బ్రహ్మవాదినాం

తస్మాత్= అందువలన, బ్రహ్మవాదినాం= బ్రహ్మవాదులయొక్క, విధానోక్తాః= శాస్త్రోక్తములైన, యజ్ఞఃదానతపఃక్రియాః= యజ్ఞములును దానములును తపస్సులును కర్మలును, ఓం ఇతి = ఓం అని, ఉదాహృత్య= చెప్పి, సతతం= సదా, ప్రవర్తంతే= ప్రవర్తించు చున్నవి.

కనుక వేదమంత్రములను పఠించువారు శాస్త్రవిహితములైన యజ్ఞదాన తపశ్చర్యలను సర్వదా ఓమ్ అని పలికి ప్రారంభింతురు.

25 తదిత్యనభిసంధాయ ఫలంయజ్ఞతపఃక్రియాః ।

దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియంతే మోక్షకాంక్షిభిః ॥

తత్- ఇతి-అనభిసంధాయ-ఫలం-యజ్ఞ తపః క్రియాః

దానక్రియాః-చ- వివిధాః-క్రియంతే-మోక్షకాంక్షిభిః

మోక్షకాంక్షిభిః= మోక్షాపేక్షగలవారిచేత, తత్ ఇతి= తత్ అని, ఫలం= ఫలమును, అనభిసంధాయ= అభిలషించక, వివిధాః= వివిధములైన, యజ్ఞతపః క్రియాః = యజ్ఞతపః కర్మలు, దానక్రియాః చ= దానక్రియలును, క్రియంతే= ఆచరించబడుచున్నవి.

మోక్షకాంక్షగలవారు స్వలాభాపేక్ష లేశమాత్రమైనను లేకుండ లోకహితార్థమై యజ్ఞదానతపశ్చర్యలను ఇదియంతయును పరమాత్మదే అను భావముతో తత్ అను నామమును ఉచ్చరించుచు ఆచరించెదరు.

26 సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే ।

ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే ॥

సద్భావే-సాధుభావే-చ-సత్- ఇతి- ఏతత్- ప్రయుజ్యతే

ప్రశస్తే-కర్మణి-తథా-సత్-శబ్దః-పార్థ-యుజ్యతే

పార్థ=అర్జునా, సద్భావే= సత్తుయనెడి భావమునందు, సాధుభావే చ= మంచిది యనెడి భావమునందు, సత్ ఇతి= సత్ అనెడి, ఏతత్= ఇది, ప్రయుజ్యతే = వాడబడుచున్నది, తథా=అటులనే, ప్రశస్తే= ప్రశస్తమైన, కర్మణి= కర్మమందును, సత్ శబ్దః= సత్ అను శబ్దము, యుజ్యతే= వాడబడుచున్నది.

అర్జునా! సత్ అను పరమాత్మనామము సత్యభావమునందును, శ్రేష్ఠభావమునందును అనగా పరమాత్ముడు నిత్యుడు, శ్రేష్ఠుడు అను భావము నందును ప్రయోగింపబడుచుండును. ఉత్తమకర్మాచరణమునందును సత్ అను శబ్దము వాడబడుచున్నది.

27 యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః స్యదితి చోద్యతే ।

కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే ॥

యజ్ఞ-తపసి-దానే-చ-స్థితిః-సత్- ఇతి-చ- ఉచ్యతే

కర్మ-చ- ఏవ-తదర్థీయం-సత్- ఇతి- ఏవ- అభిధీయతే

యజ్ఞే=యజ్ఞమునందును, తపసి= తపస్సునందును, దానే చ= దానము నందును, స్థితిః చ= ఉనికియును, సత్ ఇతి = సత్ అని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, తదర్థీయం= బ్రహ్మోద్దేశ్యమైన, కర్మ ఏవ చ= కర్మయును, సత్ ఇతి ఏవ= సత్ అనియే, అభిధీయతే= చెప్పబడుచున్నది.

యజ్ఞదానతపఃస్సులకు సంబంధించిన నిష్ఠ, ఆస్తిక భావమును సత్ అనియందురు. పరమాత్మను ఉద్దేశించి, చేయబడు నిశ్చయాత్మకకర్మలనుగూడ సత్ అని పిలువబడుచున్నవి.

28 అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్ ।

అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్ప్రేత్య నో ఇహ ॥

అశ్రద్ధయా-హుతం-దత్తం-తపః-తప్తం-కృతం-చ-యత్

అసత్- ఇతి- ఉచ్యతే- పార్థ-న-చ-తత్-ప్రేత్య-నో- ఇహ

పార్థ=అర్జునా, అశ్రద్ధయా= శ్రద్ధలేకుండా, హుతం= హోమము చేయబడినదియు, దత్తం= దానము చేయబడినదియు, తప్తం= చేయబడిన, తపః= తపస్సును, కృతం చ= చేయబడినదియు, యత్= ఏది కలదో, తత్ = అది, అసత్ ఇతి= అసత్తు అని, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నది, ప్రేత్య= పరలోకమునందును, నో = ఫలమునివ్వదు, ఇహ చ= ఈ లోకమునందును, న=ఫలితము నివ్వదు.

అర్జునా ! శ్రద్ధ లేకుండ చేయబడుహోమము, ఇయ్యబడు దానము, ఆచరింపబడు తపస్సు, ఇంకను జరుపబడు ఇతరశుభకర్మలన్నియును, అసత్ అని చెప్పబడును. దానివలన జీవించియుండగా గాని మరణించిన పిదపగాని ఏ విధమైన ప్రయోజనముండదు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగోనామ

సప్తదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమద్భగవద్గీత

ఓం శ్రీపరమాత్మనే నమః

అథ అష్టాదశోऽధ్యాయః – మోక్షసన్న్యాస యోగః

అర్జున ఉవాచ

1 సన్న్యాసస్య మహాబాహో తత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుమ్ ।

త్యాగస్య చ హృషీకేశ పృథక్ కేశినిషూదన ॥

సంన్యాసస్య– మహాబాహో–తత్త్వం– ఇచ్ఛామి–వేదితుం

త్యాగస్య–చ–హృషీకేశ–పృథక్–కేశినషూదన

మహాబాహో= గొప్పబాహువులు గలవాడా, హృషీకేశ=కృష్ణా, కేశినిషూదన= కేశియను రాక్షసుని సంహరించినవాడా, సంన్యాసస్య = సన్యాసము యొక్క, త్యాగస్య చ = త్యాగము యొక్క, తత్త్వం= తత్త్వమును, పృథక్= వేర్వేరుగ, వేదితుం= తెలిసికొనుటకు, ఇచ్ఛామి= కోరుచున్నాను.

అర్జునుడు పలికెను – కృష్ణా! అంతర్యామీ ! వాసుదేవా ! సన్న్యసతత్త్వ మును, త్యాగతత్త్వమును వేర్వేఋగా తెలిసికొనగోరుచున్నాను.

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

2 కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయో విదుః ।

సర్వకర్మఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం విచక్షణాః ॥

కామ్యానాం–కర్మణాం–న్యాసం–సంన్యాసం–కవయః–విదుః

సర్వకర్మఫలత్యాగం–ప్రాహుః–త్యాగం–విచక్షణా

కవయః= జ్ఞానులు, కామ్యానాం= కామ్యమైన, కర్మాణాం= కర్మలయొక్క, న్యాసం= విడచుటను, సంన్యాసం= సన్యాసమని, విదుః= తెలిసికొనియున్నారు, విచక్షణాః= వివేకవంతులు, సర్వకర్మఫలత్యాగం= సకల కర్మలయొక్క ఫలమును త్యజించుటకు, త్యాగం= త్యాగము అని, ప్రాహుః= తెలిపిరి.

శ్రీభగవానుడు పలికెను – కామ్యకర్మల త్యాగమునే సన్న్యసమని కొందఱు పండితులు చెప్పిరి. కాని విచక్షణాశీలురైన మఱికొందరు మాత్రము సర్వకర్మఫలములను త్యజించుటను త్యాగమని అంటారు.

3 త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మ ప్రాహుర్మనీషిణః ।

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమితి చాపరే ॥

త్యాజ్యం–దోషవత్– ఇతి– ఏకే–కర్మ–ప్రాహుః–మనీషిణః

యజ్ఞదానతపఃకర్మ–న–త్యాజ్యం– ఇతి–చ–అపరే

ఏకే=కొందరు, మనీషిణః= వివేకవంతులు, కర్మ= కర్మను, దోషవత్= దోషమువలెను, త్యాజ్యం ఇతి= విడువదగినదనియు, అపరే= మరికొందరు, యజ్ఞదానతపఃకర్మ = యజ్ఞము, దానము,

కొందరు విద్వాంసులు కర్మలన్నియును దోషయుక్తములే గావున వాటిని త్యజింపవలెనని యందురు. కాని యజ్ఞదాన తపశ్చర్యాది కర్మలు త్యజింపదగవు.

4 నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ ।

త్యాగో హి పురుషవ్యాఘ్ర త్రివిధః సంప్రకీర్తితః ॥

నిశ్చయం–శృణు–మే–తత్ర–త్యాగే–భరతసత్తమ

త్యాగః–హి–పురుషవ్యాఘ్ర–త్రివిధః–సంప్రకీర్తితః

భరతసత్తమ = అర్జునా, తత్ర= ఆ, త్యాగే= త్యాగ విషయమునందు, మే=నా యొక్క, నిశ్చయం= నిర్ణయమును, శృణు= వినుము, పురుషవ్యాఘ్ర = అర్జునా, త్యాగః= త్యాగము, త్రివిధః= మూడు విధములుగ, సంప్రకీర్తితః హి= చెప్పబడుచున్నది.

ఓ పురుషశ్రేష్ఠా! అర్జునా! సన్న్యాసము, త్యాగము అను రెండు విషయములలో మొదట త్యాగమునుగూర్చి నా నిశ్చయమును వినుము. త్యాగము సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము అని మూడువిధములుగా ఉన్నాయి.

5 యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ।

యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ॥

యజ్ఞదానతపఃకర్మ–న–త్యాజ్యం–కార్యం– ఏవ–తత్

యజ్ఞః– దానం–తపః–చ– ఏవ–పావనాని–మనీషిణాం

యజ్ఞదానతపఃకర్మ= యజ్ఞము, దానము, తపస్సు యనెడి కర్మ, న త్యాజ్యం= విడువదగినదికాదు, తత్= అది, కార్యం ఏవ =చేయదగినదియే, యజ్ఞః= యజ్ఞము, దానం= దానము, తపః చ ఏవ= తపస్సు, మనీషిణాం= వివేక వంతులకు, పావనాని= పవిత్రతను గలుగజేయును.

యజ్ఞదానతపశ్చర్యాది కర్మలు త్యజింపదగవు, అవి విధిగా ఆచరింపదగినవి. విడువదగినవికావు.

6 ఏతాన్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ ।

కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మతముత్తమమ్ ॥

ఏతాని–అపి–తు–కర్మాణి–సంగం–త్యక్త్వా–ఫలాని–చ

కర్తవ్యాని– ఇతి–మే–పార్థ–నిశ్చితం–మతం– ఉత్తమం

పార్థ=అర్జునా, ఏతాని= ఈ, కర్మాణి అపి తు=కర్మలను కూడ, సంగం= ఆసక్తిని, ఫలాని చ = ఫలమును, త్యక్త్వా= విడిచి, కర్తవ్యాని ఇతి= చేయదగినపనియని, మే=నాయొక్క, నిశ్చితం= నిర్ణయింపబడిన, ఉత్తమం= ఉత్తమమ్మైన, మతం= అభిప్రాయము.

కావున ఓ పార్థా! ఈ యజ్ఞదాన తపోరూపకర్మలను మరియు కర్తవ్యకర్మలను అన్నింటి ఫలాసక్తులను వదలి, అవశ్యమాచరించవలెను అనునది ఉత్తమమ్మైన నా నిశ్చిత ఉత్తమాభిప్రాయము.

7 నియతస్య తు సన్న్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే ।

మోహాత్ తస్య పరిత్యాగః తామసః పరికీర్తితః ॥

నియతస్య–తు–సంన్యాసః–కర్మణః–న– ఉపపద్యతే

మోహాత్–తస్య–పరిత్యాగః– తామసః–పరికీర్తితః

నియతస్య తు= విధియుక్తమ్మైన, కర్మణః= కర్మయొక్క, సంన్యాసః= సన్యాసమున, న ఉపపద్యతే = తగదు, మోహాత్ = మోహమువలన, తస్య=దానియొక్క, పరిత్యాగః= విడుచుట, తామసః= తమోగుణ సంబంధమ్మైనదియని, పరికీర్తితః= చెప్పబడినది.

శాస్త్రవిహితకర్మలు వదలుట సరిగాదు. కావున మోహవశమున దానిని త్యజించుట తామస త్యాగము అని చెప్పబడుతోంది.

8 దుఃఖమిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయాత్ త్యజేత్ ।

స కృత్వా రాజసం త్యాగం నైవ త్యాగఫలం లభేత్ ॥

దుఃఖం- ఇతి- ఏవ- యత్- కర్మ- కాయక్లేశభయాత్- త్యజేత్

సః-కృత్వా-రాజసం-త్యాగం-న- ఏవ- త్యాగఫలం-లభేత్

కాయక్లేశభయాత్=శరీరాయాస భీతివలన, దుఃఖం ఇతి ఏవ= శోకదాయకమ్మైనదేయని, యత్ = ఏ, కర్మ= కర్మమును, త్యజేత్= త్యజించుచున్నాడో, సః= వాడు, రాజసం= రజోగుణసంబంధమ్మైన, త్యాగం= త్యాగమును, కృత్వా= ఆచరించి, త్యాగఫలం= త్యాగఫలమును, న లభేత్ ఏవ= పొందనేపొందడు.

కర్మలన్నియును దుఃఖాన్నిచ్చేవే యని భావించి, శారీరికక్లేశమునకు భయపడి, కర్తవ్యకర్మలను త్యజించుటను రాజసత్యాగము అని అంటారు. రాజసత్యాగము చేయువాడు త్యాగ ఫలమును పొందలేడు.

9 కార్యమిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేఽర్జున ।

సంగం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స త్యాగః సాత్త్వికో మతః ॥

కార్యం- ఇతి- ఏవ- యత్-కర్మ-నియతం-క్రియతే-అర్జున

సంగం-త్యక్త్వా-ఫలం-చ- ఏవ-సః-త్యాగః- సాత్త్వికః-మతః

అర్జున= అర్జునా, నియతం= నియమింపబడిన, యత్ = ఏ, కర్మ= కర్మము, కార్యం ఇతి ఏవ= చేయవలసినదియే యని, సంగం= అభిమానమును, ఫలం ఏవ చ= ఫలమును కూడా, త్యక్త్వా = విడిచి, క్రియతే= ఆచరించబడుచున్నదో, సః= అట్టి, త్యాగః= త్యాగము, సాత్త్వికః= సాత్త్వికమ్మైనదియని, మతః= నిర్ణయము.

అర్జునా ! శాస్త్రయుక్తమైన విధులు కర్తవ్యములుగా భావించి వాటియందలి ఫలాసక్తులను త్యజించి, చేయుటయే సాత్త్వికత్యాగము అని చెప్పబడినది.

10 న ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే ।

త్యాగీ సత్త్వసమావిష్టో మేధావీ ఛిన్నసంశయః ॥

న–ద్వేష్టి– అకుశలం–కర్మ–కుశలే–న–అనుషజ్జతే

త్యాగీ–సత్త్వసమావిష్టః–మేధావీ–ఛిన్నసంశయః

సత్త్వ సమావిష్టః= సత్త్వగుణ సమేతుడును, మేధావీ= జ్ఞానవంతుడును, ఛిన్న సంశయః= సంశయరహితుడును, త్యాగీ= త్యాగశీలుడు, అకుశలం= శోకమయమైన, కర్మ = కర్మమును, న ద్వేష్టి= ద్వేషింపడు, కుశలే= సుఖమయ కర్మయందు, న అనుషజ్జతే = ఆసక్తి పొందడు.

కర్మలను ద్వేషింపనివాడు, కుశలకర్మలయందు ఆసక్తి చూపడు, శుద్ధసత్త్వగుణయుక్తుడు, సంశయలేనివాడు, బుద్ధిమంతుడు ఐనవాడు నిజమైన త్యాగి.

11 న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః ।

యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీత్యభిధీయతే ॥

న–హి–దేహభృతా–శక్యం–త్యక్తుం–కర్మాణి–అశేషతః

యః–తు–కర్మఫలత్యాగీ–సః–త్యాగీ– ఇతి–అభిధీయతే

దేహభృతా= దేహాభిమానము గలవానికి, అశేషతః= సంపూర్ణముగ, కర్మాణి= కర్మలను, త్యక్తుం= విడుచుటకు, న శక్యం హి= సాధ్యముగాదు, యః తు = ఎవడు, కర్మఫల త్యాగీ= కర్మఫలములను విడుచుచున్నాడో, సః=వాడు, త్యాగీ ఇతి= త్యాగియని, అభిధీయతే= చెప్పబడుచున్నాడు.

ప్రతి శరీరధారికిని కర్మలను సంపూర్ణముగ త్యజించుట సాధ్యముకాదు. కావున కర్మలను గాక కర్మఫలములను త్యజించినవాడే నిజమైన త్యాగి అని చెప్పబడుచున్నాడు.

12 అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।

భవత్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సన్న్యాసినాం క్వచిత్ ॥

అనిష్టం– ఇష్టం–మిశ్రం–చ– త్రివిధం– కర్మణః–ఫలం

భవతి–అత్యాగినాం–ప్రేత్య–న–తు–సంన్యాసినాం–క్వచిత్

అనిష్టం= ఇష్టము కానిదియు, ఇష్టం= ఇష్టమైనదియు, మిశ్రం చ = మిశ్రమమైనదియు, త్రివిధం= మూడు విధములుగ, కర్మణః= కర్మలయొక్క, ఫలం= ఫలము, అత్యాగినాం= త్యాగులుగాని వారలకు, ప్రేత్య= మరణానంతరము, భవతి= కలుగుచున్నది, సంన్యాసినాం తు= సన్యాసులకు, క్వచిత్= ఎప్పుడును, న భవతి= కలుగదు.

కర్మఫలత్యాగము చేయని మనుష్యుల కర్మలకైతే మంచి, చెడు, మిశ్రము అని మూడు విరకములఫలములుండును. మరణానంతరము వారు వాటిని తప్పక అనుభవించవలసి వుండును.కాని కర్మఫలత్యాగమొనర్చినకర్మయోగులు తమ కర్మలఫలములను ఏ కాలమునందైనను, ఏ విధముగను అనుభవింపవలసిన పనికలుగదు.

13 పంచైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే ।

సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ॥

పంచ–ఏతాని– మహాబాహో–కారణాని–నిబోధ–మే

సాంఖ్యే–కృతాంతే–ప్రోక్తాని–సిద్ధయే–సర్వకర్మణాం

మహాబాహూ= అర్జునా, సర్వకర్మణాం= సర్వకర్మలయొక్క, సిద్ధయే= సిద్ధి కొరకు, కృ తాంతే= సిద్ధాంతమును తెలుపు, సాంఖ్యే= సాంఖ్యమునందు, ప్రోక్తాని= చెప్పబడిన,

ఏతాని = ఈ, పంచ= అయిదు, కారణాని= కారణములను, మే=నావలన, నిబోధ= తెలిసికొనుము.

అర్జునా ! సర్వకర్మలసిద్ధికి ఐదు కారణములు గలవని కర్మలను అంతముచేయు ఉపాయములను తెలుపు సాంఖ్యశాస్త్రమునందు పేర్కొంది. వాటిని నావలన వినుము.

14 అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్ ।

వివిధాశ్చ పృథక్ చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్ ॥

అధిష్ఠానం–తథా–కర్తా–కరణం–చ–పృథగ్విధం

వివిధాః–చ–పృథక్–చేష్టాః–దైవం–చ– ఏవ– అత్ర–పంచమం

అధిష్టానం= దేహమును, తథా=అటులనే, కర్తా= కర్తయును, పృథగ్విధం= వివిధములైన, కరణం చ = ఇంద్రియములను, వివిధాః= నానావిధములైన, పృథక్ = వేర్వేరైన, చేష్టాః చ= క్రియలును, అత్ర=వీనియందు, దైవం చ ఏవ= దైవమును, పంచమం= అయిదవ కారణము.

కర్మల సిద్ధియందు అధిష్ఠానము, కర్త, వివిధములైన కరణములు నానావిధ చేష్టలు, దైవము అను ఐదును కారణములు.

15 శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః ।

న్యాయ్యం వా విపరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః ॥

శరీరవ్యాఙ్మనోభిః– యత్–కర్మ–ప్రారభతే–నరః

న్యాయ్యం–వా–విపరీతం–వా–పంచ– ఏతే–తస్య–హేతవః

న్యాయ్యం వా= న్యాయబద్ధముగగాని, విపరీతం వా= అన్యాయముగగాని, శరీర వాఙ్మనోభిః= శరీరము, వాక్కు, మనస్సులచేత, యత్ = ఏ, కర్మ = కర్మను, నరః=

నరుడు, ప్రారభతే = ప్రారంభించుచున్నాడో, తస్య= ఆ కర్మమునకు, ఏతే= ఈ , పంచ= అయిదును, హేతవః= కారణములు.

మానవుడు మనో వాక్కాయములచే ఆచరించు శాస్త్రానుకూలమైన లేక విపరీతమైన యేకర్మలైనను ఈ యైదు కారణములై యున్నవి.

16 తత్రైవం సతి కర్తారమ్ ఆత్మానం కేవలం తు యః ।

పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాత్ న స పశ్యతి దుర్మతిః ॥

తత్ర- ఏవం-సతి-కర్తారం- ఆత్మానం-కేవలం-తు-యః

పశ్యతి-అకృత బుద్ధిత్వాత్-న-సః-పశ్యతి-దుర్మతిః

తత్ర=అందు, ఏవం సతి= ఇలావుండగ, కేవలం= కేవలము, ఆత్మానం తు= ఆత్మనే, కర్తారం= కర్తగను, అకృతబుద్ధిత్వాత్ = అశుద్ధ బుద్ధిగలవాడగుటచేత, యః= ఎవడు, పశ్యతి = గాంచుచున్నాడో, సః= ఆ, దుర్మతిః=అజ్ఞాని, న పశ్యతి= చూడలేకున్నాడు.

అట్లైనప్పటికిని విపరీతబుద్ధికారణమున ఏ మనుష్యుడు కేవలుడు, శుద్ధస్వరూపుడైన ఆత్మను సమస్తకర్మలకు కర్తగా భావించునో, అట్టి మలినబుద్ధిగల అజ్ఞాని సత్యమును తెలుసుకొనలేకున్నాడు.

17 యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిరస్య న లిప్యతే ।

హత్వాపి స ఇమాన్ లోకాన్ న హంతి న నిబధ్యతే ॥

యస్య-న-అహంకృతః-భావః-బుద్ధిః-యస్య-న-లిప్యతే

హత్వా-అపి-సః- ఇమాన్-లోకాన్-న-హంతి-న-నిబధ్యతే

యస్య= ఎవనికి, అహంకృతః= నేనే కర్తయనెడి, భావః= భావము, న=లేదో, యస్య= ఎవనియొక్క, బుద్ధిః= బుద్ధి, న లిప్యతే= అంటదో, సః=వాడు, ఇమాన్= ఈ, లోకాన్=

ప్రాణులను, హత్వా అపి= వధించినను, న హంతి= చంపినవాడుకాడు, న నిబధ్యతే= బద్ధుడును కాడు.

అంతఃకరణమునందు కర్తృత్వభావము లేనివానిబుద్ధి ప్రాపంచిక విషయములందు, కర్మలయందును అంటుకొనదు. అట్టి పురుషుడు ఈ లోకములను అన్నింటిని హతమార్చినను వాస్తవముగా చంపినవాడు కాడు. అతడు ఎట్టి కర్మలచేత బంధింపబడడు.

18 జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా ।

కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః ॥

జ్ఞానం–జ్ఞేయం–పరిజ్ఞాతా– త్రివిధా–కర్మచోదనా

కరణం–కర్మ–కర్తా– ఇతి– త్రివిధః– కర్మసంగ్రహః

కర్మచోదనా= కర్మచోదనము, జ్ఞానం= జ్ఞానము, జ్ఞేయం= జ్ఞేయము, పరిజ్ఞాతా= గ్రహించువాడు, ఇతి= అని, త్రివిధా = మూడువిధములు, కర్మసంగ్రహః= కర్మ సంగ్రహము, కరణం= సాధనము, కర్మ= కార్యము, కర్తా= చేయువాడును, ఇతి= అని, త్రివిధః= మూడు విధములు.

జ్ఞాత, జ్ఞానము, జ్ఞేయము అనునవి మూడును కర్మప్రవృత్తికి కారణములు. కర్మప్రేరణములు. కర్త, కర్మ, క్రియ అని కర్మసంగ్రహములు మూడును ఆధారములు.

19 జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా చ త్రిధైవ గుణభేదతః ।

ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావచ్ఛృణు తాన్యపి ॥

జ్ఞానం–కర్మ–చ–కర్తా–చ–త్రిధా– ఏవ–గుణభేదతః

ప్రోచ్యతే–గుణసంఖ్యానే–యథావత్–శృణు–తాని–అపి

గుణసంఖ్యానే= సాంఖ్యశాస్త్రమునందు, జ్ఞానం= జ్ఞానమును, కర్మ చ= కర్మమును, కర్తా చ= కర్తయును, గుణభేదతః= గుణభేదము ననుసరించి, త్రిధా ఏవ= మూడు విధములుగనే, ప్రోచ్యతే= చెప్పబడుచున్నది, తాని అపి= వానినికూడా, యథావత్= యథార్థముగ, శృణు= ఆలకింపుము.

గుణములసంఖ్యను వివరించు సాంఖ్యశాస్త్రమునందు జ్ఞానము, కర్మ, కర్త అనునవి గుణభేదములతో మూడేసి విధములుగా చెప్పబడినవి. వానిని గూర్చి వివరించెదను వినుము.

20 సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే ।

అవిభక్తం విభక్తేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ ॥

సర్వభూతేషు–యేన– ఏకం–భావం–అవ్యయం– ఈక్షతే

అవిభక్తం–విభక్తేషు–తత్–జ్ఞానం–విద్ధి–సాత్త్వికం

విభక్తేషు=విభక్తములైన, సర్వభూతేషు= సర్వభూతములయందును, అవిభక్తం= విభక్తము గానట్టియు, అవ్యయం = నశించనట్టియు, ఏకం= ఏకమ్మైన, భావం= భావమును, యేన= ఏ జ్ఞానముచేత, ఈక్షతే= గాంచుచున్నాడో, తత్ = ఆ, జ్ఞానం = జ్ఞానము, సాత్త్వికం= సాత్త్విక జ్ఞానమని, విద్ధి=తెలిసికొనుము.

వేర్వేరుగా కన్పించు సమస్త ప్రాణులయందును శాశ్వతుడైన పరమాత్మయే విభాగరహితుడుగా సమభావముతో స్థితుడై యున్నట్లు జ్ఞానియైన వాడు చూచును. అట్టి పురుషుని జ్ఞానమును సాత్త్విక జ్ఞానము అని చెప్పబడుతోంది.

21 పృథక్త్వేన తు యద్జ్ఞానం నానాభావాన్ పృథగ్విధాన్ ।

వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్ ॥

పృథక్త్వేన–తు–యత్–జ్ఞానం–నానాభావాన్–పృథగ్విధాన్

వేత్తి–సర్వేషు–భూతేషు–తత్–జ్ఞానం–విద్ధి–రాజసం

సర్వేషు= సమస్తమైన, భూతేషు= భూతములయందు, పృథగ్విధాన్= వేరు వేరు విధములు గానున్న, నానాభావాన్ = వివిధ భావములు గల వానిని, యత్ = ఏ, జ్ఞానం= జ్ఞానము, పృథక్త్వేన తు = వేర్వేరుగా నుండు వానినిగ, వేత్తి= తెలిసికొనుచున్నాడో, తత్= ఆ, జ్ఞానం= జ్ఞానమును, రాజసం= రాజస జ్ఞానముగ, విద్ధి= తెలిసికొనుము.

సమస్త ప్రాణులయందును నానావిధములైన వివిధ భావములను వేర్వేరుగా భావించువారిజ్ఞానము రాజసము .

22 యత్తు కృత్స్నవదేకస్మిన్ కార్యే సక్తమహైతుకమ్ ।

అతత్త్వార్థవదల్పం చ తత్తామసముదాహృతమ్ ॥

యత్–తు–కృత్స్నవత్– ఏకస్మిన్–కార్యే–సక్తం–అహైతుకం

అతత్త్వార్థవత్–అల్పం–చ–తత్–తామసం– ఉదాహృతం

యత్ తు = ఏదైతే, ఏకస్మిన్= ఏకమైన, కార్యే= కార్యమునందు, కృత్స్నవత్= సంపూర్ణము నందువలె, సక్తం= ఆసక్తమైనదియు, అహైతుకం = హేతువు గానిదియు, అతత్త్వార్థవత్= తత్వార్థరహితమైనదియు, అల్పం చ= స్వల్పమైనదియు, తత్=అది, తామసం= తామస జ్ఞానముగ, ఉదాహృతం= చెప్పబడినది.

ప్రకృతికార్యమైన శరీరమునే సమస్తముగా భావించి, దానియందే ఆసక్తిని కల్గించునట్టిదియు, తాత్త్వికముగా అర్థరహితమైనదియు, హేతుబద్ధము కానిదియు, తుచ్ఛమైనదియు అగు విపరీత జ్ఞానమును తామసము అని చెప్పబడుతోంది.

23 నియతంసంగరహితమ్ అరాగద్వేషతః కృతమ్ ।

అఫలప్రేప్సునా కర్మ యత్తత్ సాత్త్వికముచ్యతే ॥

నియతం–సంగరహితం–అరాగద్వేషతః–కృతం

అఫలప్రేప్సునా–కర్మ–యత్–తత్–సాత్త్వికం– ఉచ్యతే

యత్= ఏ, కర్మ= కర్మము, సంగరహితం= సంగత్వము లేనిదియు, నియతం= నియమిత మైనదియు, అరాగద్వేషతః= రాగద్వేషములు లేకుండునదియు, అఫల ప్రేప్సునా= ఫలాపేక్ష లేనివానిచేత, కృతం= చేయబడినదో, తత్= అది, సాత్త్వికం= సాత్త్వికమని, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నది.

కర్తృత్వాభిమానము గాని, ఫలాపేక్షగాని లేని పురుషుని చేత రాగద్వేష రహితముగా చేయబడు శాస్త్రవిహితమైన కర్మ సాత్త్వికకర్మ అనబడుతోంది.

24 యత్తు కామేప్సునా కర్మ సాహంకారేణ వా పునః ।

క్రియతే బహుళాయాసం తద్రాజసముదాహృతమ్ ॥

యత్–తు–కామేప్సునా–కర్మ–సాహంకారేణ–వా–పునః

క్రియతే–బహులాయాసం–తత్–రాజసం– ఉదాహృతం

యత్ = ఏ, కర్మ తు= కర్మము, కామేప్సునా= కోరికలుగలవాని చేత, సాహంకారేణ వా పునః= అహంకారముగల వానిచేత గాని, బహులాయాసం= విశేష ప్రయాసతో, క్రియతే= చేయబడుచున్నదో, తత్= ఆ కర్మము, రాజసం= రాజసకర్మముగ, ఉదాహృతం= చెప్పబడినది.

భోగలాలసుడైన పురుషునిచేతను, అహంకారిచేతను చేయబడుమిక్కిలి ఆయసంతో కూడిన కర్మ రాజసకర్మ అనబడుతోంది.

25 అనుబంధం క్షయం హింసామ్ అనవేక్ష్య చ పౌరుషమ్ ।

మోహాదారభ్యతే కర్మ యత్తత్ తామసముచ్యతే ॥

అనుబంధం–క్షయం–హింసాం–అనవేక్ష్య–చ–పౌరుషం

మోహాత్– ఆరభ్యతే–కర్మ–యత్–తత్–తామసం– ఉచ్యతే

అనుబంధం=పరిణామము, క్షయం= హానియును, హింసాం= హింసయును, పౌరుషం చ = సామర్థ్యమును, అనవేక్ష్య= గ్రహించక, మోహాత్= అవివేకమువలన, యత్ = ఏ, కర్మ= కర్మము, ఆరభ్యతే= ఆరంభింపబడు చున్నదో, తత్ = అది, తామసం= తామస కర్మమని, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నది.

పరిణామము హాని, హింస, సామర్థ్యములను చూచుకొనక కేవలము అజ్ఞానముచే మొదలుపెట్టి కర్మలు తామసకర్మలు అని చెప్పబడుచున్నాయి.

26 ముక్తసంగోఽనహంవాదీ ధృత్యుత్సాహసమన్వితః ।

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే ॥

ముక్తసంగః–అనహంవాదీ–ధృత్యుత్సాహ సమన్వితః

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః–నిర్వికారః–కర్తా–సాత్త్వికః– ఉచ్యతే

ముక్తసంగః= సంగత్వమునుండి విడివడినవాడు, అనహంవాదీ= అహంకార రహితుడు, ధృత్యుత్సాహ సమన్వితః= ధైర్యముతోను ఉత్సాహముతోను గూడినవాడు, సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః= కార్యముసిద్ధించినను సిద్ధించక పోయినను, నిర్వికారః= వికారము చెందనివాడు నగు, కర్తా= కర్త, సాత్త్వికః= సత్త్వగుణము గలవాడుగ, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నాడు.

ఆసక్తిని త్యజించినవాడు, అహంకారరహితముగా మాట్లాడువాడు, ధైర్యోత్సాహములుగలవాడును సిద్ధి – అసిద్ధుల యెడ హర్షశోకాదివికారములకు లోనుకానివాడును అగు పురుషుడు సాత్త్వికకర్త యని చెప్పబడుచున్నాడు.

27 రాగీ కర్మఫలప్రేప్సుః లుబ్ధో హింసాత్మకోఽశుచిః ।

హర్షశోకాన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః ॥

రాగీ–కర్మఫలప్రేప్సుః–లుబ్ధః–హింసాత్మకః– అశుచిః

హర్షశోకాన్వితః–కర్తా–రాజసః–పరికీర్తితః

రాగీ=అనురాగము గలవాడు, కర్మఫలప్రేప్సుః= కర్మఫలము నాశించెడివాడు, లుబ్ధః= లుబ్ధుడును, హింసాత్మకః= హింసా స్వభావము గలవాడు, అశుచిః= శుచిత్వము లేనివాడు, హర్షశోకాన్వితః= హర్షశోకములతో గూడినవాడునగు, కర్తా = కర్త, రాజసః= రాజసుడని, పరికీర్తితః= చెప్పబడినాడు.

ఆసక్తియుతుడు, కర్మఫలములకై ఆరాటపడువాడు, లోభి, ఇతరులను కష్టపెట్టు స్వభావము గలవాడు, అపవిత్ర ప్రవర్తన గలవాడు, హర్ష శోకములకు లోనగువాడు రాజసకర్త అని చెప్పబడ్డాడు.

28 అయుక్తః ప్రాకృతః స్తబ్ధః శఠో నైష్కృతికోఽలసః ।

విషాదీ దీర్ఘసూత్రీ చ కర్తా తామస ఉచ్యతే ॥

అయుక్తః–ప్రాకృతః–స్తబ్ధః–శఠః–నైష్కృతికః–అలసః

విషాదీ–దీర్ఘసూత్రీ–చ–కర్తా–తామసః– ఉచ్యతే

అయుక్తః=యుక్తుడు కానివాడు, ప్రాకృతః= పామరుడు, స్తబ్ధః= జడుడు, శఠః=వంచకుడు, నైష్కృతికః= ఇతరులను మోసగించి నష్టపరచువాడు, అలసః=సోమరియు, విషాదీ= దుఃఖ స్వభావము గలవాడు, దీర్ఘసూత్రీ చ = కాలయాపన చేయువాడు నగు, కర్తా=కర్త, తామసః= తామసుడని, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నాడు.

జితేంద్రియుడు కానివాడు, సుశిక్షితుడు కానివాడు, మూర్ఖుడు మొండివాడు, ధూర్తుడు, అకారణముగ ఇతరులవృత్తులకు విఘాతము కల్గించువాడు, సదా

చింతాగ్రస్తుడు, సోమరి, కార్యాచరణమునందు ఉపేక్షతో కాలము గడుపుచుండువాడు అను (దీర్ఘసూత్రి) – లక్షణములను గలవాడు తామసకర్త అని చెప్పబడ్డాడు.

29 బుద్ధేర్భేదం ధృతేశ్చైవ గుణతస్త్రివిధం శృణు ।

ప్రోచ్యమానమశేషేణ పృథక్త్వేన ధనంజయ ॥

బుద్ధేః–భేదం–ధృతేః–చ– ఏవ–గుణతః–త్రివిధం–శృణు

ప్రోచ్యమానం–అశేషేణ–పృథక్త్వేన–ధనంజయ

ధనంజయ= అర్జునా, గుణతః= గుణములనుబట్టి, బుద్ధేః= బుద్ధియొక్కయు, ధృతేః చ ఏవ= ధైర్యము యొక్కయు, పృథక్త్వేన= వేరువేరుగా, అశేషేణ= సంపూర్ణముగ, ప్రోచ్యమానం=చెప్పబడుచున్న, త్రివిధం= మూడువిధములైన, భేదం= భేదమును, శృణు= వినుము.

ఓ ధనంజయా ! ఇప్పుడు నీవు బుద్ధి, ధృతులను గూడ గుణభేదముల ననుసరించి మూడు విధములుగా, విభాగ పూర్వకముగా ఆ విషయము వినుము.

30 ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ కార్యాకార్యే భయాభయే ।

బంధం మోక్షం చ యా వేత్తి బుద్ధిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥

ప్రవృత్తిం–చ–నివృత్తిం–చ–కార్యాకార్యే–భయాభయే

బంధం–మోక్షం–చ–యా–వేత్తి–బుద్ధిః–సా–పార్థ–సాత్త్వికీ

పార్థ= అర్జునా, యా= ఏ, బుద్ధిః= బుద్ధి, ప్రవృత్తిం చ= ప్రవృత్తి విషయమును, నివృత్తిం చ= నివృత్తివిషయమును, కార్యా కార్యే= కార్యమును, అకార్యమును, భయాభయే= భయమును అభయమును, బంధం= బంధమును, మోక్షం చ= మోక్షమును, వేత్తి= గ్రహించుచున్నదో, సా= ఆ, బుద్ధిః= బుద్ధి, సాత్త్వికీ= సాత్త్వికమైనది.

ప్రవృత్తిమార్గమును, నివృత్తిమార్గమును, కర్తవ్యమును, అకర్తవ్యమును, భయమును, అభయమును, అట్లే బంధమును, మోక్షమును యథార్థముగా తెలిసికొను బుద్ధి సాత్త్వికమైనది.

31 యయా ధర్మమధర్మం చ కార్యం చాకార్యమేవ చ ।

అయథావత్ ప్రజానాతి బుద్ధిః సా పార్థ రాజసీ ॥

యయా-ధర్మం-అధర్మం-చ-కార్యం-చ-అకార్యం- ఏవ-చ

అయథావత్- ప్రజానాతి-బుద్ధిః-సా-పార్థ-రాజసీ

పార్థ=అర్జునా, యయా= ఏ బుద్ధిచేత, ధర్మం= ధర్మమును, అధర్మం= అధర్మమును, కార్యం చ= కార్యమును, అకార్యం ఏవ చ = అకార్యమును, అయథావత్= యథార్థము కానట్లు, ప్రజానాతి= తెలిసికొనుచున్నదో, సా= ఆ, బుద్ధిః= బుద్ధి, రాజసీ= రాజసికమైనది.

ఓ పార్థా! ధర్మాధర్మములయొక్కయు, కార్యాకార్యముల యొక్కయు , యథార్థ తత్త్వములను తెలియజాలని బుద్ధి రాజసబుద్ధి యనబడుతోంది.

32 అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసావృతా ।

సర్వార్థాన్ విపరీతాంశ్చ బుద్ధిః సా పార్థ తామసీ ॥

అధర్మం-ధర్మం- ఇతి-యా-మన్యతే-తమసా- ఆవృతా

సర్వార్థాన్-విపరీతాన్-చ-బుద్ధిః-సా-పార్థ-తామసీ

పార్థ= అర్జునా, యా= ఏ, బుద్ధిః= బుద్ధి, తమసా= అజ్ఞానముచేత, ఆవృతా= ఆవరింపబడినదియై, అధర్మం= అధర్మమును, ధర్మం ఇతి= ధర్మమనియు, సర్వార్థాన్= సర్వవిషయములను, విపరీతాన్ చ= విపరీతభావము గలవానినిగను, మన్యతే= తలంచుచున్నదో, సా బుద్ధిః= ఆ బుద్ధి, తామసీ= తామసికమైనది.

ఓ అర్జునా! తమోగుణావృతమైనందున అధర్మమును ధర్మముగను, అట్లే ఇతర విషయములను తద్విపరీతముగను భావించు బుద్ధిని తామస బుద్ధి అంటారు.

33 ధృత్యా యయా ధారయతే మనః ప్రాణేంద్రియక్రియాః ।

యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥

ధృత్యా–యయా–ధారయతే–మనః–ప్రాణేంద్రియక్రియాః

యోగేన–అవ్యభిచారిణ్యా–ధృతిః–సా–పార్థ–సాత్త్వికీ

పార్థ= అర్జునా, యయా= ఏ, ధృత్యా= ధృతిచేతను, మనః ప్రాణేంద్రియక్రియాః= మనస్సు, ప్రాణము, ఇంద్రియముల చేష్టలు, అవ్యభిచారిణ్యా= చెదరనటువంటి, యోగేన = యోగముచేత, ధారయతే= ధరింపబడుచున్నవో, సా= ఆ, ధృతిః= ధైర్యము, సాత్త్వికీ= సత్త్వగుణ ప్రధానమైనది.

అర్జునా! ఇటునటు చలింపని ధారణాశక్తితో మనుష్యుడు ధ్యానయోగము ద్వారా మనఃప్రాణేంద్రియ క్రియలను ధారణచేయు శక్తిని సాత్త్వికధృతి అంటారు.

34 యయా తు ధర్మకామార్థాన్ ధృత్యా ధారయతేஉర్జున ।

ప్రసంగేన ఫలాకాంక్షీ ధృతిః సా పార్థ రాజసీ ॥

యయా–తు–ధర్మకామార్థాన్–ధృత్యా–ధారయతే–అర్జున

ప్రసంగేన–ఫలాకాంక్షీ–ధృతిః–సా–పార్థ–రాజసీ

పార్థ=అర్జునా, అర్జున= అర్జునా, యయా= ఏ, ధృత్యా తు= ధృతిచేతను, ఫలాకాంక్షీ= ఫలమునాశించువాడు, ప్రసంగేన= కోరికతో, ధర్మకామార్థాన్= ధర్మకామములను, ధారయతే= ధరించు చున్నాడో, సా= ఆ, ధృతిః= ధృతి, రాజసీ= రాజసికమైనది.

కాని, ఓపార్థా! అర్జునా! కర్మఫలేచ్ఛగల మనుజుడు మిక్కిలి ఆసక్తితో ధర్మార్థకామవిషయములను ధారణచేయు శక్తిని రాజసధృతి అంటారు.

35 యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ ।

న విముంచతి దుర్మేధా ధృతిః సా పార్థ తామసీ ॥

యయా–స్వప్నం–భయం–శోకం–విషాదం–మదం– ఏవ–చ

న–విముంచతి–దుర్మేధాః–ధృతిః–సా–పార్థ–తామసీ

పార్థ=అర్జునా, దుర్మేధాః= దుర్బుద్ధిగలవాడు, యయా= దేనిచే, స్వప్నం= స్వప్నమును, భయం= భయమును, శోకం= శోకమును, విషాదం= విషాదమును, మదం ఏవ చ= మదమును, న విముంచతి = విడువకున్నాడో, సా= ఆ, ధృతిః= ధృతి, తామసీ= తామసికమైనది.

అర్జునా! నిద్ర, భయము, చింతాశోకములు, విడువక, దుర్మతియైన మనుష్యుడు వాటినే సంతతము ధారణ చేయు చుండును. అటి ధృతిని, తామసధృతి అటారు.

36 సుఖం త్విదానీం త్రివిధం శృణు మే భరతర్షభ ।

అభ్యాసాద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి ॥

సుఖం –తు– ఇదానీం–త్రివిధం–శృణు–మే–భరతర్షభ

భ్యాసాత్–రమతే–యత్ర–దుఃఖాంతం–చ–నిగచ్ఛతి

భరతర్షభ=అర్జునా, యత్ర= ఎచ్చట, అభ్యాసాత్=అభ్యాసమువలన, రమతే= రమించు చున్నాడో, దుఃఖాంతం చ = దుఃఖనాశమును కూడ, నిగచ్ఛతి= పొందుచున్నాడో, మే= నాచేత, ఇదానీం= ఇప్పుడు, త్రివిధం= మూడు విధములైన, సుఖం తు= సుఖమును, శృణు= వినుము.

ఓ భరతశ్రేష్ఠా! మూడు విధములగు సుఖములను గూర్చియు నేను చెప్పెదను వినుము. ఏ సుఖమునందు సాధకుడు భజనధ్యానసేవాదుల నొనర్చి ఆనందించునో, దుఃఖములను అతిక్రమించునో. . .

37 యత్తదగ్రే విషమివ పరిణామేఽమృతోపమమ్ ।

తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తమ్ ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ॥

యత్-తత్-అగ్రే-విషం- ఇవ-పరిణామే-అమృతోపమం

తత్-సుఖం-సాత్త్వికం-ప్రోక్తం- ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజం

యత్ తత్ = ఏది, అగ్రే= ప్రారంభమున, విషం ఇవ= విషమువలెను, పరిణామే= అంతమునందు, అమృతోపమం= అమృతమును బోలినదియునై, ఆత్మబుద్ధిప్రసాదజం= తనయొక్క బుద్ధిప్రసన్నత కల్పించుచున్నదో, తత్= ఆ, సుఖం= సుఖము, సాత్త్వికం= సాత్త్వికమని, ప్రోక్తం= చెప్పబడినది.

ప్రారంభమునందు విషతుల్యముగా గోచరించినప్పటికిని పరిణామమున అమృతతుల్యమై పరమాత్మకు సంబంధించిన విషయములలో నిమగ్నమగునో, అట్టి సుఖమును సాత్త్విక సుఖము అంటారు.

38 విషయేంద్రియసంయోగాత్ యత్తదగ్రేఽమృతోపమమ్ ।

పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్ ॥

విషయేంద్రియ సంయోగాత్-యత్-తత్-అగ్రే-అమృతోపమం

పరిణామే-విషయం- ఇవ- తత్-సుఖం-రాజసం-స్మృతం

యత్ తత్= ఏది, విషయేంద్రియ సంయోగాత్= విషయేంద్రియసంయోగము వలన, అగ్రే = ఆరంభమున, అమృతోపమం= అమృత తుల్యముగను, పరిణామే=

అనంతరము, విషం ఇవ= విషము వలెను, తత్ = ఆ, సుఖం= సుఖము, రాజసం= రాజసికమ్మైనదిగ, స్మృతం= చెప్పబడినది.

విషయేంద్రియసంయోగమువలన కలుగు సుఖము మొదట భోగానుభవ సమయమునందు అమృతతుల్యముగ అనిపించినను పరిణామమున అది విషతుల్యమగును. అట్టి సుఖమును రాజససుఖము అంటారు.

39 యదగ్రే చానుబంధే చ సుఖం మోహనమాత్మనః ।

నిద్రాలస్య ప్రమాదోత్థం తత్తామసముదాహృతమ్ ॥

యత్–అగ్రే–చ–అనుబంధే–చ–సుఖం–మోహనం– ఆత్మనః

నిద్రాలస్య ప్రమాదోత్థం–తత్–తామసం– ఉదాహృతం

యత్ = ఏది, అగ్రే చ = ఆరంభమునందు, అనుబంధే చ= అంతమునందును, ఆత్మనః= తనకు, మోహనం= మోహమును, గలుగజేయునదియు, నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థం= నిద్ర, అలసత్వము, ప్రమాదము వీటివలన జనించినదియ్యైన, తత్= ఆ, సుఖం= సుఖము, తామసం= తామసమని, ఉదాహృతం= చెప్పబడినది.

నిద్ర, సోమరితనము, మోహముల వలన ఉత్పన్నమగు సుఖమును తామససుఖము అనబడుచున్నది. ఇట్టి సుఖము భోగసమయము నందును, పరిణామమునందును ఆత్మను మోహింపజేస్తుంది.

40 న తదస్తి పృధివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః ।

సత్త్వం ప్రకృతిజైర్ముక్తం యదేభిః స్యాత్ త్రిభిర్గుణైః ।।

న–తత్–అస్తి–పృధివ్యాం–వా–దివి–దేవేషు–వా–పునః

సత్త్వం–ప్రకృతిజైః–ముక్తం–యత్– ఏభిః–స్యాత్–త్రిభిః–గుణైః

ప్రకృతిజైః= ప్రకృతివలన జనించిన, ఏభిః= ఈ, త్రిభిః= మూడైన, గుణైః= గుణముల చేత, ముక్తం=విడువబడిన, సత్త్వం= సత్త్వము, యత్= ఏది, స్యాత్= కలదో, తత్= అది, పృథివ్యాం వా= భూలోకమునందుగాని, దివి= స్వర్గలోకమునందుగాని, పునః= మరల, దేవేషు వా= దేవతలయందుగాని, న అస్తి = లేదు.

పృథివియందు గాని, ఆకాశమునందుగాని, దేవతలయందుగాని, మఱేయితర లోకములయందుగాని, ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన ఈ మూడు గుణములు లేకుండ ఏ ప్రాణియు కనబడదు.

41 బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరంతప ।

కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవైర్గుణైః ॥

బ్రాహ్మణ–క్షత్రియవిశాం–శూద్రాణాం–చ–పరంతప

కర్మాణి–ప్రవిభక్తాని–స్వభావ–ప్రభవైః–గుణైః

పరంతప=అర్జునా, బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం= బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యులకు, శూద్రాణాం చ = శూద్రులకును, స్వభావ ప్రభవైః= స్వభావముచే గలిగిన, గుణైః= గుణముల చేత, కర్మాణి= కర్మములు, ప్రవిభక్తాని= వేర్వేరుగ విభజింపబడినవి.

ఓ పరంతపా ! బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యుల కర్మలును, శూద్రుల కర్మలును వారివారి స్వాభావికములైన గుణములనుబట్టి ప్రత్యేకించబడ్డాయి.

42 శమో దమస్తపః శౌచం క్షాంతిరార్జవమేవ చ ।

జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రాహ్మంకర్మస్వభావజమ్ ॥

శమః–దమః–తపః–శౌచం–క్షాంతిః– ఆర్జవం– ఏవ–చ

జ్ఞానం–విజ్ఞానం– ఆస్తిక్యం–బ్రహ్మకర్మ– స్వభావజం

శమః= అంతఃకరణ నిగ్రహము, దమః= ఇంద్రియ నిగ్రహము, తపః=తపస్సు, శౌచం= శుచిత్వము, క్షాంతిః= సహనము, ఆర్జవం ఏవ చ = ఋజుత్వము, జ్ఞానం= శాస్త్రవిషయక జ్ఞానము, విజ్ఞానం= అనుభవ జ్ఞానము, ఆస్తిక్యం= ఆస్తిక బుద్ధి, స్వభావజం= స్వభావము వలన కలిగిన, బ్రహ్మకర్మ= బ్రాహ్మణుల కర్మము.

అంతఃకరణనిగ్రహము ఇంద్రియములను వశమునందుంచుకొనుట, ధర్మములను పాటించుటలో ఎదురగు కష్టములను సహించుట, బాహ్యాభ్యంతరముల శుచిత్వము, ఇతరుల అపరాథములను క్షమించుట, మనశ్శరీరేంద్రియముల సరళత్వము వేదశాస్త్రములయందును ఈశ్వరునియం దును పరలోకాదులయందును, విశ్వాసమును కలిగియుండుట, వేదశాస్త్రముల అధ్యయనము, అధ్యాపనము, పరతత్త్వానుభవము - ఇవి యన్నియును బ్రాహ్మణుల నియమిత కర్మమైయున్నది.

43 శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ ।

దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్ ॥

శౌర్యం-తేజః-ధృతిః-దాక్ష్యం-యుద్ధే-చ-అపి-అపలాయనం

దానం- ఈశ్వరభావః-చ-క్షాత్రం-కర్మ-స్వభావజం

శౌర్యం=శౌర్యము, తేజః=తేజస్సు, ధృతిః= ధీరత్వము, దాక్ష్యం= దక్షత్వము, యుద్ధే= యుద్ధమునందు, అపలాయనం అపి చ= పారిపోకుండుట, దానం=దానగుణము, ఈశ్వరభావః చ= స్వామి భావము, స్వభావజం= స్వభావ సిద్ధమైన, క్షాత్రం= క్షత్రియ నియమితమైన, కర్మ= కర్మము.

శౌర్యము, తేజస్సు, ధైర్యము, దక్షత, యుద్ధమునందు వెన్నుచూప కుండుట, దానములనిచ్చుట, స్వామిభావముతో ప్రజలను ధర్మపరాయ ణులనుగా చేయుచు పరిపాలించుట మొదలగునవి యన్నియును క్షత్రియులకు నియమితమైన కర్మము.

44 కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యం వైశ్యంకర్మస్వభావజమ్ ।

పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్ ॥

కృషిగౌరక్ష్య వాణిజ్యం–వైశ్యకర్మ–స్వభావజం

పరిచర్యాత్మకం–కర్మ–శూద్రస్య–అపి–స్వభావజం

కృషిగౌరక్ష్య వాణిజ్యం=వ్యవసాయం, పశుపాలనము, వ్యాపారము, స్వభావజం= స్వభావ జనితమ్మైన, వైశ్యకర్మ= వైశ్యోచితమ్మైన కర్మము, శూద్రస్య అపి= శూద్రునకును, పరిచర్యాత్మకం= పరిచర్య రూపమ్మైన, కర్మ= కర్మము, స్వభావజం= స్వభావసిద్ధమ్మైనది.

వ్యవసాయము, గోరక్షణము, క్రయవిక్రయరూప సత్యవ్యవహారము ఇవి యన్నియును వైశ్యులస్వాభావిక కర్మలు, అట్లే అన్ని వర్ణములవారిని సేవించుట శూద్రునకు స్వభావమ్మైన కర్మయ్యై యున్నది.

45 స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః ।

స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు ॥

స్వే–స్వే–కర్మణి–అభిరతః–సంసిద్ధిం–లభతే–నరః

స్వకర్మనిరతః–సిద్ధిం–యథా–విందతి–తత్–శృణు

నరః=నరుడు, స్వే స్వే = తమతమ, కర్మణి= కర్మమునందు, అభిరతః= శ్రద్ధగలవాడై, సంసిద్ధిం= సిద్ధిని, లభతే= పొందుచున్నాడు, స్వకర్మనిరతః= తన కర్మమందు నిరతుడైనవాడు, సిద్ధిం= సిద్ధిని, యథా= ఎటుల, విందతి= పొందుచున్నాడో, తత్= దానిని, శృణు= వినుము.

మనుజుడు తనదియ్యైన కర్మమునందు పరమసిద్ధిని నిస్సందేహముగా పొందుదురు. స్వకర్మనిరతులైన మానవులు పరమసిద్ధిని పొందుటకు ఆచరింపవలసిన విధులను తెలుపుచున్నాను.

46 యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్ ।

స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః ॥

యతః–ప్రవృత్తిః–భూతానాం–యేన–సర్వం– ఇదం–తతం

స్వకర్మణా–తం–అభ్యర్చ్య–సిద్ధిం–విందతి–మానవః

భూతానాం= ప్రాణులయొక్క, ప్రవృత్తిః= ఉత్పత్త్యాదులు, యతః= ఎవనివలన కలిగినవో, యేన= ఎవనిచేత, ఇదం= ఈ, సర్వం= సర్వమును, తతం= వ్యాపింపబడి యున్నదో, తం= వానిని, మానవః= మానవుడు, స్వకర్మణా= తన కర్మచేతను, అభ్యర్చ్య= ఆరాధించి, సిద్ధిం= సిద్ధిని, విందతి= పొందుచున్నాడు.

సమస్త ప్రాణుల పుట్టుక పరమేశ్వరునినుండియే జరిగినది. సమస్త జగత్తు నందును అతడు వ్యాపించియున్నాడు. అట్టి పరమేశ్వరుని తన స్వాభావికకర్మల ద్వారా పూజించి, మానవుడు సిద్ధిని పొందుచున్నాడు.

47 శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ ।

స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥

శ్రేయాన్–స్వధర్మః–విగుణః–పరధర్మాత్–స్వనుష్ఠితాత్

స్వభావ నియతం–కర్మ–కుర్వన్–న– ఆప్నోతి–కిల్బిషం

స్వధర్మః=స్వధర్మము, విగుణః= గుణ హీనమైనను, స్వనుష్ఠితాత్= చక్కగా ఆచరించబడిన, పరధర్మాత్= పరధర్మము కంటెను, శ్రేయాన్= శ్రేయస్కరము, స్వభావ నియతం= స్వభావసిద్ధమైన, కర్మ= కర్మమును, కుర్వన్= చేయువాడు, కిల్బిషం= పాపమును, న ఆప్నోతి= పొందడు.

బాగుగా ఆచరింపబడిన పరధర్మముకంటెను గుణరహితమైన స్వధర్మాచరణమే శ్రేష్ఠమైనది. స్వభావమును అనుసరించి కర్మలను ఆచరించు మనుజుడు ఎట్టి పాపము నొందడు.

48 సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్ ।

సర్వారంభా హి దోషేణ ధూమేనాగ్నిరివావృతాః ॥

సహజం–కర్మ–కౌంతేయ–సదోషం–అపి–న–త్యజేత్

సర్వారంభాః–హి–దోషేణ–ధూమేన–అగ్నిః– ఇవ– ఆవృతాః

కౌంతేయ= అర్జునా, సహజం=సహజమైన, కర్మ= కర్మము, సదోషం అపి= దోషయుతమైనను, న త్యజేత్= విడువరాదు, అగ్నిః= అగ్ని, ధూమేన ఇవ= పొగచేతను వలె, సర్వారంభాః= సకలకర్మలును, దోషేణ= దోషముచేతను, ఆవృతాః హి= ఆవరింపబడియున్నవి గదా !

అర్జునా ! దోషయుక్తమైనను సహజమైన కర్మను వీడరాదు. అగ్ని పొగచే కమ్మబడినట్లు కర్మలన్నియును ఏదేని ఒక దోషముతో కూడియే యుండును.

49 అసక్తబుద్ధిః సర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః ।

నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సన్న్యాసేనాధిగచ్ఛతి ॥

అసక్తబుద్ధిః–సర్వత్ర–జితాత్మా–విగతస్పృహః

నైష్కర్మ్యసిద్ధిం–పరమాం–సంన్యాసేన–అధిగచ్ఛతి

సర్వత్ర= సర్వవిషయములందును, అసక్తబుద్ధిః= ఆసక్తిలేనివాడై, జితాత్మా= మనస్సున జయించినవాడై, విగతస్పృహః= కోరికలు లేనివాడై, సంన్యాసేన= సన్యాసముచేత, పరమాం= ఉత్తమమైన, నైష్కర్మ్యసిద్ధిం= నిష్కామకర్మ సిద్ధిని, అధిగచ్ఛతి= పొందుచున్నాడు.

ఓ అర్జునా! ప్రాపంచిక పదార్థములందు ఆసక్తి లేనివాడును, స్పృహారహితుడును, అంతఃకరణమును జయించిన వాడును అగు పురుషుడు సాంఖ్యయోగము ద్వారా పరమశ్రేష్ఠమైన నైష్కర్మ్యసిద్ధిని పొందుచున్నాడు.

50 సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా బ్రహ్మ తథాప్నోతి నిబోధ మే।

సమాసేనైవ కౌంతేయ నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా ।

సిద్ధిం–ప్రాప్తః–యథా–బ్రహ్మ–తథా– ఆప్నోతి–నిబోధ–మే

సమాసేన– ఏవ–కౌంతేయ–నిష్ఠా–జ్ఞానస్య–యా–పరా

కౌంతేయ= అర్జునా, సిద్ధిం= సిద్ధిని, ప్రాప్తః= పొందినవాడు, యథా= ఎటుల, బ్రహ్మ= బ్రహ్మమును, ఆప్నోతి= పొందుచున్నాడో, తథా=అటులనే, జ్ఞానస్య= జ్ఞానముయొక్క, పరా= ఉత్తమమైన, నిష్ఠా = నిష్ఠ, యా = ఏదియో, సమాసేన ఏవ = సంక్షిప్తముగా, మే=నా వలన, నిబోధ= తెలిసికొనుము.

అర్జునా! జ్ఞానయోగము యొక్క పరానిష్ఠయైన నైష్కర్మ్య సిద్ధిని పొందు విధమును, తద్ద్వారా మనుష్యుడు బ్రహ్మప్రాప్తి నందు రీతిని సంగ్రహముగా వినుము.

51 బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాత్మానం నియమ్య చ ।

శబ్దాదీన్ విషయాన్ త్యక్త్వా రాగద్వేషౌ వ్యుదస్య చ ॥

బుద్ధ్యా–విశుద్ధయా–యుక్తః–ధృత్యా– ఆత్మానం–నియమ్య–చ

శబ్దాదీన్–విషయాన్–త్యక్త్వా–రాగద్వేషౌ–వ్యుదస్య–చ

విశుద్ధయా= విశుద్ధమైన, బుద్ధ్యా= బుద్ధితో, యుక్తః= కూడినవాడును, ధృత్యా= ధైర్యముతో, ఆత్మానం= తనను, నియమ్య చ = నియమించియును, శబ్దాదీన్= శబ్దాదులైన, విషయాన్= విషయములను, త్యక్త్వా= విడచి, రాగద్వేషౌ= రాగద్వేషములను, వ్యుదస్య చ= విడచి.

విశుద్ధమైన బుద్ధితో, ధైర్యముతో ఆత్మనిగ్రహముతో శబ్దాది విషయములను విడచి, రాగద్వేషాదులకు అతీతంగా...........

52 వివిక్తసేవీ లఘ్వాశీ యతవాక్కాయమానసః ।

ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥

వివిక్తసేవీ–లఘ్వాశీ–యతవాక్కాయమానసః

ధ్యానయోగపరః–నిత్యం–వైరాగ్యం–సముపాశ్రితః

వివిక్తసేవీ= ఏకాంతవాసియు, లఘ్వాశీ= మితాహారియు, యతవాక్కాయ మానసః= స్వాధీనమైన మనోవాక్కాయములు కలవాడు, నిత్యం= ఎల్లప్పుడు, ధ్యానయోగపరః= ధ్యానయోగ పరాయణుడై యుండువాడు, వైరాగ్యం= వైరాగ్యమును, నముపాశ్రితః= చక్కగా ఆశ్రయించినవాడు.

పరిశుభ్రమైన ప్రదేశమున ఏకాంతముగా నివసించువాడు, సాత్త్వికధారణా శక్తిద్వారా అంతఃకరణేంద్రియముల సంయమము కలిగి, మనోవాక్కాయ ములను అదుపులో ఉంచుకొనినవాడు, రాగద్వేషములను అన్ని వేళలా త్యజించి, దృఢమైన వైరాగ్యమును సంపూర్ణముగా ఆశ్రయించినవాడు.

53 అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్ ।

విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥

అహంకారం–బలం–దర్పం–కామం–క్రోధం–పరిగ్రహం

విముచ్య–నిర్మమః–శాంతః–బ్రహ్మభూయాయ–కల్పతే

అహంకారం= అహంకారమును, బలం= బలమును, దర్పం= దర్పమును, కామం=కామమును, క్రోధం=క్రోధమును, పరిగ్రహం= సంగ్రహమును, విముచ్య=

విడచి, నిర్మమః= మమకార రహితుడు, శాంతః= శాంతుడు, బ్రహ్మభూయాయ= బ్రహ్మత్వమును పొందుటకు, కల్పతే= కల్పింపబడు చున్నాడు.

అహంకారమును, బలమును దర్పమును, కామక్రోధములను, పరిగ్రహమును వదలి, ఎల్లప్పుడు ధ్యానయోగ పరాయణుడై యుండువాడు, మమతా రహితుడు, శాంతియుతుడు ఐన పురుషుడు పరబ్రహ్మమునందు అభిన్నభావముతో స్థితుడగుటకు సమర్ధుడగుచున్నాడు.

54 బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి ।

సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్ ॥

బ్రహ్మభూతః–ప్రసన్నాత్మా–న–శోచతి–న–కాంక్షతి

సమః–సర్వేషు–భూతేషు–మద్భక్తిం–లభతే–పరాం

బ్రహ్మభూతః=బ్రహ్మభావమును పొందినవాడు, ప్రసన్నాత్మా=ప్రసన్నచిత్తుడైనవాడు, న శోచతి= దుఃఖించడు, న కాంక్షతి= ఆశించడు, సర్వేషు= సమస్త , భూతేషు= ప్రాణుల యందును, సమః= సమబుద్ధికలిగి, పరాం= ఉత్తమమైన, మద్భక్తిం= నా భక్తిని, లభతే= పొందుచున్నాడు.

పరబ్రహ్మయందు ఏకీభావస్థితుడై ప్రసన్నమనస్కుడైన యోగి దేనికిని శోకింపడు, దేనినీ కాంక్షింపడు. సమస్తప్రాణులయందును సమభావము గల అట్టి యోగి నా పరాభక్తిని పొందుచున్నాడు.

55 భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్యశ్చాస్మి తత్త్వతః ।

తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్ ॥

భక్త్యా–మాం–అభిజానాతి–యావాన్–యః–చ–అస్మి–తత్త్వతః

తతః–మాం–తత్త్వతః–జ్ఞాత్వా–విశతే–తదనంతరం

భక్త్యా= భక్తిచేతను, మాం=నన్ను, తత్త్వతః= యథార్థముగ, యావాన్= ఎంతటి ప్రభావము గలవాడనో, యః చ అస్మి= ఎట్టివాడనయితినో, అభిజానాతి= గ్రహించు చున్నాడు, తతః= ఆ తరువాత, మాం=నన్ను, తత్త్వతః= యథార్థముగ, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొని, తదనంతరం= అటుపిమ్మట, విశతే=ప్రశ్నించుచున్నాడు.

బ్రహ్మభూతుడైనయోగి ఈ పరాభక్తిద్వారా నేనెవరినో ? ఎంతటి వాడనో? యథాతథముగ నా తత్త్వమును తెలిసికొనును. అట్లు భక్తితో నా తత్త్వమును గ్రహించిన వెంటనే అతడు నా యందే లీనమగుచున్నాడు.

56 సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః ।

మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్ ॥

సర్వకర్మాణి–అపి–సదా–కుర్వాణః–మద్వ్యపాశ్రయః

మత్ప్రసాదాత్–అవాప్నోతి–శాశ్వతం–పదం–అవ్యయం

సర్వకర్మాణి= సర్వకర్మలను, సదా= ఎల్లప్పుడును, కుర్వాణః అపి= చేయుచున్న వాడైనను, మద్వ్యపాశ్రయః= నన్నే శరణు పొందినవాడు, మత్ప్రసాదాత్= నా అనుగ్రహము వలన, అవ్యయం= నాశరహితమ్మైన, శాశ్వతం= శాశ్వతమ్మైన, పదం= పదమును, అవాప్నోతి= పొందుచున్నాడు.

సమస్తకర్మలయందును కర్తృత్వభావమును వదలి, ఆయాకర్మల ఫలరూపమ్మైన సమస్తభోగములను త్యజించి, నన్నే ఆశ్రయించిన కర్మయోగి కర్మలను అన్నింటిని సర్వదాచేయుచును నాకృప సనాతనమ్మైన శాశ్వతమ్మైన మోక్షమును పొందుచున్నాడు.

57 చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరః ।

బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్చిత్తః సతతం భవ ॥

చేతసా–సర్వకర్మాణి–మయి–సంన్యస్య–మత్పరః

బుద్ధియోగం– ఉపాశ్రిత్య–మచ్చిత్తః–సతతం–భవ

చేతసా=మనస్సుచేత, సర్వకర్మాణి= సర్వకర్మలను, మయి= నాయందు, సంన్యస్య= ఉంచి, మత్పరః= మత్పరాయణుడై, బుద్ధియోగం= బుద్ధియోగమును, ఉపాశ్రిత్య= అవలంబించి, సతతం= ఎల్లప్పుడును, మచ్చిత్తః= నాయందు చిత్తము గలవాడవు, భవ= కమ్ము.

సర్వకర్మలను మనసా, వాచా, కర్మణా నాకే అర్పించి, సమబుద్ధి రూపయోగమును అవలంబించి, మత్పరాయణుడవై సంతతము చిత్తమును నాయందే గలవాడవు కమ్ము.

58 మచ్చిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్ తరిష్యసి ।

అథ చేత్ త్వమహంకారాత్ న శ్రోష్యసి వినక్ష్యసి ॥

మచ్చిత్తః–సర్వదుర్గాణి–మత్ప్రసాదాత్=తరిష్యసి

అథ–చేత్–త్వం–అహంకారాత్–న–శ్రోష్యసి–వినక్ష్యసి

మచ్చిత్తః=నాయందు చిత్తముగలవాడవై, మత్ప్రసాదాత్= నా అనుగ్రహమువలన, సర్వదుర్గాణి= సర్వసంకటములను, తరిష్యసి= దాటగలవు, అథ= ఒకవేళ, త్వం= నీవు, అహంకారాత్= అహంకారమువలన, న శ్రోష్యసి చేత్= వినజాలనిచో, వినక్ష్యసి= నశించిపోయెదవు.

పైన తెలుపబడిన విధముగా నాయందు చిత్తమును నిల్పినచో, నా కృపవలన సమస్త కష్టముల నుండియు సునాయాసముగా బయట పడగలవు. ఒకవేళ అహంకార కారణమున నా వచనములను పెడచెవిన బెట్టినచో చెడిపోవుదువు.

59 యదహంకారమాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే ।

మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి ॥

యత్–అహంకారం– ఆశ్రిత్య–న–యోత్స్యే– ఇతి–మన్యసే

మిథ్యా- ఏషః-వ్యవసాయః-తే-ప్రకృతిః-త్వాం- నియోక్ష్యతి

యత్ అహంకారం= ఏ అహంకారమును, ఆశ్రిత్య = ఆశ్రయించి, న యోత్స్యే ఇతి = యుద్ధము చేయనని, మన్యసే= తలచుచున్నావో, తే= నీయొక్క, ఏషః= ఈ, వ్యవసాయః= ప్రయత్నము, మిథ్యా= వ్యర్థము, త్వాం= నిన్ను, ప్రకృతిః= స్వభావము, నియోక్ష్యతి = నియోగింపగలదు.

అహంకారంతో నేను ఈ యుద్ధమును చేయను అని నీవు నిశ్చయించు కొనుట వృథా, నీ స్వభావమే నీ చేత ఆపని చేయించును.

60 స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధః స్వేన కర్మణా ।

కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్ కరిష్యస్యవశోఽపి తత్ ॥

స్వభావజేన-కౌంతేయ-నిబద్ధః-స్వేన-కర్మణా

కర్తుం-న- ఇచ్ఛసి-యత్-మోహాత్-కరిష్యసి-అవశః-అపి-తత్

కౌంతేయ= అర్జునా, యత్=దేనిని, కర్తుం= చేయుటకు, మోహాత్= మోహము వలన, న ఇచ్ఛసి= ఇచ్ఛగింపవో, తత్= దానిని, స్వభావజేన= స్వభావసిద్ధమైన, స్వేన=నీదైన, కర్మణా= కర్మచేత, నిబద్ధః= బంధింపబడినవాడవై, అవశః అపి= పరవశుడవై కూడా, కరిష్యసి= చేయుదువు.

ఓ కౌంతేయా! మోహము వలన నీవు చేయుటకు ఇష్టపడని కర్మను గూడ నీ పురాకృత స్వాభావిక కర్మలచే బంధింపబడి, తత్ప్రభావమున నీవు పరవశుడవై చేస్తావు.

61 ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి ।

భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా ॥

ఈశ్వరః-సర్వభూతానాం-హృద్దేశే-అర్జున-తిష్ఠతి

భ్రామయన్–సర్వభూతాని–యంత్రారూఢాని–మాయయా

అర్జున=అర్జునా, ఈశ్వరః= ఈశ్వరుడు, యంత్రారూఢాని= యంత్రము నధిష్టించిన వారివలె, సర్వభూతాని= సమస్త ప్రాణులను, మాయయా= మాయాశక్తిచేత, భ్రామయన్= త్రిప్పుచు, సర్వభూతానాం= సమస్తప్రాణుల యొక్క, హృద్దేశే=హృదయ ప్రదేశమునందు, తిష్ఠతి= ఉన్నాడు.

అర్జునా! శరీరరూపయంత్రములను అధిరోహించిన సర్వప్రాణుల హృదయములయందు అంతర్యామిగానున్న పరమేశ్వరుడు తన మాయచేత వారి వారి కర్మలను అనుసరించి, వారి హృదయములలో వెలుగుచున్నాడు.

62 తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత ।

తత్ప్రసాదాత్ పరాం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్ ॥

తం– ఏవ– శరణం–గచ్ఛ–సర్వభావేన– భారత

తత్ప్రసాదాత్–పరాం–శాంతిం–స్థానం–ప్రాప్స్యసి–శాశ్వతం

భారత= అర్జునా, సర్వభావేన= సర్వభావములచేత, తం ఏవ = అట్టి పరమేశ్వరునే, శరణం= శరణు, గచ్ఛ= పొందుము, తత్ప్రసాదాత్= అతని అనుగ్రహము వలన, పరాం= ఉత్తమమైన, శాంతిః= శాంతిని, శాశ్వతం= శాశ్వతమైన, స్థానం= మోక్షమును, ప్రాప్స్యసి= పొందగలవు.

అర్జునా ! అన్ని విధములుగా ఆ పరమేశ్వరునే శరణుకోరుము. అతని కృపచేతనే పరమశాంతిని, శాశ్వతమైన మోక్షమును పొందగలవు.

63 ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మయా ।

విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు ॥

ఇతి–తే–జ్ఞానం– ఆఖ్యాతం–గుహ్యాత్– గుహ్యతరం–మయా

విమృశ్య- ఏతత్-అశేషేణ-యథా- ఇచ్ఛసి-తథా-కురు

ఇతి= ఇట్లు, గుహ్యాత్ = గుహ్యమైన దానికంటెను, గుహ్యతరం= రహస్యమైన, జ్ఞానం= జ్ఞానము, మయా= నా చేత, తే= నీ కొరకు, ఆఖ్యాతం= చెప్పబడినది, ఏతత్= దీనిని, అశేషేణ = పూర్తిగ, విమృశ్య= విచారణచేసి, యథా= ఏ విధముగ, ఇచ్ఛసి= అభిలషింతువో, తథా= అలాగున, కురు= చేయుము.

ఈ మాదిరిగా అతి రహస్యమైన జ్ఞానమును నేను నీకు తెలియజేసితిని. ఇప్పుడు నీవు ఈ పరమగోప్యమైన జ్ఞానమును పూర్తిగా గ్రహించి, నీకు తోచినటుల చేయుము.

64 సర్వగుహ్యతమం భూయః శృణు మే పరమం వచః ।

ఇష్టోఽసి మే దృఢమితి తతో వక్ష్యామి తే హితమ్॥

సర్వగుహ్యతమం-భూయః-శృణు-మే-పరమం-వచః

ఇష్టః-అసి-మే-దృఢం- ఇతి-తతః-వక్ష్యామి-తే-హితం

భూయః= మరల, సర్వగుహ్యతమం= పరమ రహస్యమైనదియు, పరమం= ఉత్తమమ్మైనదియు నగు, మే= నాయొక్క, వచః= వాక్కును, శృణు= వినుము, మే=నాకు, దృఢం= నిశ్చయముగ, ఇష్టః= ఇష్టుడవు, అసి ఇతి = అయి యున్నావని, తతః= అందువలన, తే= నీ కొరకు, హితం= హితమును, వక్ష్యామి= చెప్పుచున్నాను.

సమస్త గోప్య విషయములయందును పరమఅహస్యమైన నావచనములను మఱొక్కసారి వినుము. నీవు నాకు అత్యంతప్రీతిపాత్రుడవు అగుటవలన నీ మేలు కోరి చెప్పుచున్నాను.

65 మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు ।

మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే ।।

మన్మనాః-భవ-మద్భక్తః-మద్యాజీ-మాం-నమస్కురు

మాం–ఏవ– ఏష్యసి–సత్యం–తే–ప్రతిజానే–ప్రియః–అసి–మే

మన్మనాః=నాయందుమనస్సు కలవాడవు, మద్భక్తః= నాయందు భక్తి కలవాడవు, మద్యాజీ = నన్ను అర్చించువాడవు, భవ= కమ్ము, మాం=నన్ను, నమస్కురు = నమస్కరింపుము, మాం ఏవ = నన్నే, ఏష్యసి= పొందగలవు, మే= నాకు, ప్రియః= ఇష్టుడవు, అసి= అయియున్నావు, తే=నీకు, సత్యం= సత్యమును, ప్రతిజానే= ప్రతిజ్ఞచేసి చెబుతున్నాను.

ఓ అర్జునా ! నీవు నాయందే మనస్సునుంచుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నన్నే సేవింపుము. నాకు ప్రణమిల్లుము. ఇట్లు చేయుటవలన నన్నే పొందగలవు. అది ప్రతిజ్ఞ చేసి చెప్పుచున్నాను.

66 సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ ।

అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ॥

సర్వధర్మాణ పరిత్యజ్య–మాం– ఏకం– శరణం–వ్రజ

అహం–త్వా–సర్వపాపేభ్యః–మోక్షయిష్యామి–మా–శుచః

సర్వధర్మాన్=సమస్తధర్మములను, పరిత్యజ్య= విడిచిపెట్టి, మాం= నన్ను, ఏకం= ఒక్కనినే, శరణం= శరణమును, వ్రజ= పొందుము, అహం=నేను, త్వా=నిన్ను, సర్వపాపేభ్యః= సకలపాపములనుండి, మోక్షయిష్యామి= విడిపించెదను, మా శుచః= శోకింపకుము.

సర్వధర్మములను అనగా సమస్తకర్తవ్యకర్మలను నాకు సమర్పింపుము. సర్వశక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను పరమేశ్వరుడను ఐన నన్నే శరణుజొచ్చుము. అన్ని పాపములనుండియు నిన్ను నేను విముక్తుని గావించెదను. నీవు శోకింపవలదు.

67 ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।

న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యోఽభ్యసూయతి ॥

ఇదం–తే–న–అతపస్కాయ–న–అభక్తాయ–కదాచన

న–చ–అశుశ్రూషవే–వాచ్యం–న–చ–మాం–యః–అభ్యసూయతి

తే=నీకొరకు, ఇదం= ఈ బోధ, కదాచన= ఒకప్పుడును, అతపస్కాయ= తపస్విగానివానికి, న వాచ్యం= ఉపదేశింపదగదు, అభక్తాయ= భక్తుడుగాని వానికి, అశుశ్రూషవే చ= శుశ్రూషచేయనివానికి, న వాచ్యం= చెప్పదగదు, యః= ఎవడు, మాం=నన్ను, అభ్యసూయతి చ=ద్వేషించుచున్నాడో, న వాచ్యం= చెప్పుగూడదు.

తపస్సంపన్నుడు కానివానికిని, భక్తిరహితునకును, నన్ను ద్వేషించువానికి నీవు ఈ గీతారూపరహస్యోపదేశమును ఎన్నడునూ చెప్పరాదు.

68 య ఇదం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిదాస్యతి ।

భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్యత్యసంశయః ॥

యః– ఇమం–పరమం–గుహ్యం–మద్భక్తేషు–అభిదాస్యతి

భక్తిం–మయి–పరాం–కృత్వా–మాం– ఏవ– ఏష్యతి–అసంశయః

యః= ఎవడు, పరమం= పరమమైన, గుహ్యం= గుహ్యమైనటువంటి, ఇమం= దీనిని, మద్భక్తేషు= నా భక్తులయందు, అభిదాస్యతి= చెప్పునో, సః=వాడు, మయి= నాయందు, పరాం= ఉత్తమమైన, భక్తిం= భక్తిని, కృత్వా= చేసి, అసంశయః= సంశయరహితుడై, మాం ఏవ= నన్నే, ఏష్యతి= పొందగలడు.

నా యందు పరమభక్తి గలిగి, ఈ పరమగోప్యమైన గీతోపదేశమును అనగా గీతాశాస్త్రమును
నా భక్తుల మదిలో పదిలపఱచువాడు నన్నే పొందగలడు. ఇందేమాత్రమూ సందేహము లేదు.

69 న చ తస్మాన్మనుష్యేషు కశ్చిన్మే ప్రియకృత్తమః ।

భవితా న చ మే తస్మాత్ అన్యః ప్రియతరో భువి ॥

న–చ–తస్మాత్–మనుష్యేషు–కశ్చిత్–మే–ప్రియకృత్తమః

భవితా–న–చ–మే–తస్మాత్–అన్యః–ప్రియతరః–భువి

మనుష్యేషు= మనుష్యులయందు, తస్మాత్ = వానికంటెను,మే = నాకు, ప్రియకృత్తమః= మిక్కిలి ఇష్టమొనర్చువాడు, కశ్చిత్= ఒకడును, న చ=లేడు, మే=నాకు, తస్మాత్= వానికంటె, అన్యః= ఇతరుడు, ప్రియతరః= మిగుల ప్రియమ్మైనవాడు, భువి= భూమి యందు, న చ భవితాః= ఉండబోడు.

మనుష్యులలో అతనిని మించిన భక్తుడెవ్వడును లేడు. అంతేగాక అతనివలె గాని, అతనిని మించిగాని నాకు ప్రియమ్మైన వాడు భూమండలమున మరియొకడు భవిష్యత్తులోను ఉండబోడు.

70 అధ్యేష్యతే చ య ఇమం ధర్మ్యం సంవాదమావయోః ।

జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహమ్ ఇష్టః స్యామితి మే మతిః ॥

అధ్యేష్యతే–చ–యః– ఇమం–ధర్మ్యం–సంవాదం– ఆవయోః

జ్ఞానయజ్ఞేన–తేన–అహం– ఇష్టః–స్యాం– ఇతి–మే–మతిః

ఆవయోః=మనయొక్క, ధర్మ్యం= ధర్మప్రయోజనమ్మైన, ఇమం= ఈ, సంవాదం= సంవాదమును, యః= ఎవడు, అధ్యేష్యతే చ = చదువ బోవుచున్నాడో, తేన= వానిచేత, జ్ఞానయజ్ఞేన = జ్ఞానయజ్ఞము చేతను, అహం=నేను, ఇష్టః= పూజితుడను, స్యాం= అగుదును, ఇతి=అని, మే=నాయొక్క, మతిః= నిశ్చయము.

ధర్మయుక్తమైన మనసంవాదరూపమైన ఈ గీతాశాస్త్రమును పఠించువాడు జ్ఞానయజ్ఞముద్వారా నన్ను పూజించువాడని నా ఉద్దేశ్యము.

71 శ్రద్ధా వాననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః ।

సోఽపి ముక్తః శుభాన్ లోకాన్ ప్రాప్నుయాత్ పుణ్యకర్మణామ్।

శ్రద్ధావాన్–అనసూయః–చ–శృణుయాత్–అపి–యః–నరః

సః–అపి–ముక్తః–శుభాన్–లోకాన్–ప్రాప్నుయాత్–పుణ్యకర్మణాం

యః= ఏ, నరః=నరుడు, శ్రద్ధావాన్=శ్రద్ధావంతుడును, అనసూయః చ= అసూయ లేనివాడునునై,శృణుయాత్ అపి= ఆలకించునో, సః అపి= వాడును, ముక్తః= ముక్తుడై, పుణ్యకర్మణాం= పుణ్యకర్మల యొక్క, శుభాన్= శుభకరమైన, లోకాన్= లోకములను, ప్రాప్నుయాత్= పొందును.

శ్రద్ధాదరములుగలవాడును, దోషదృష్టి లేనివాడును ఐన మనుష్యుడు గీతాజ్ఞానమును వినుటవలనగూడ పాపవిముక్తుడై, పుణ్యకర్మలను ఆచరించువారుపొందు ఉత్తమలోకములను పొందుచున్నాడు.

72 కచ్చిదేతచ్ఛ్రుతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా ।

కచ్చిదజ్ఞానసమ్మోహః ప్రణష్టస్తే ధనంజయ ॥

కచ్చిత్– ఏతత్–శ్రుతం–పార్థ–త్వయా– ఏకాగ్రేణ–చేతసా

కచ్చిత్–అజ్ఞానసమ్మోహః–ప్రనష్టః–తే–ధనంజయ

పార్థ=అర్జునా, ఏతత్ = ఇది, త్వయా= నీచేత, ఏకాగ్రేణ = నిశ్చలమైన, చేతసా= మనస్సుతో, శ్రుతం కచ్చిత్= శ్రవణము చేయబడినది గదా, ధనంజయ= అర్జునా, తే=నీయొక్క, అజ్ఞానసమ్మోహః= అజ్ఞానమువలన కలిగిన మోహము, ప్రనష్టః కచ్చిత్= పోయినదిగదా.

అర్జునా ! ఈ గీతాశాస్త్రమును నీవు ఏకాగ్రచిత్తముతోవింటివా ? ఓ ధనంజయా ! అజ్ఞానజనితమైన నీ మోహము నశించినదా ?

అర్జున ఉవాచ

73 నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత ।

స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ ॥

నష్టః-మోహః-స్మృతిః-లబ్ధాః-త్వత్ప్రసాదాత్-మయా-అచ్యుత

స్థితః-అస్మి-గతసందేహః-కరిష్యే-వచనం-తవ

అచ్యుత=కృష్ణా, త్వత్ప్రసాదాత్ = నీ అనుగ్రహమువలన, మోహః= మోహము, నష్టః= నశించినది, మయా=నా చేత, స్మృతిః= స్మృతి, లబ్ధా= పొందబడినది, గతసందేహః= సందేహములు తొలగి, స్థితః= ఉన్నవాడను, అస్మి= అగుచున్నాను, తవ= నీయొక్క, వచనం= ఆజ్ఞను, కరిష్యే= ఆచరింతును.

అర్జునుడు పలికెను - ఓ అచ్యుతా ! నీ కృపచే నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. జ్ఞానము పొందితిని.ఇప్పుడు సంశయరహితుడనైతిని.కనుక నీఆజ్ఞను ఆచరించెదను.

సంజయ ఉవాచ

74 ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థస్య చ మహాత్మనః ।

సంవాదమిమమశ్రౌషమ్ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ ॥

ఇతి-అహం-వాసుదేవస్య-పార్థస్య-చ-మహాత్మనః

సంవాదం- ఇమం-అశ్రౌషం-అద్భుతం-రోమహర్షణం

అహం=నేను, ఇతి= ఇట్లు, వాసుదేవస్య= శ్రీకృష్ణుని యొక్కయు, మహాత్మనః= మహాత్ముడగు, పార్థస్య చ= పార్థునియొక్కయు, అద్భుతం= అద్భుతమైనదియు,

రోమహర్షణం= గగుర్పాటును కలిగించునదియు నగు, ఇమం= ఈ, సంవాదం= సంవాదమును , అశ్రౌషం= వింటిని.

సంజయుడు పలికెను - ఈ విధముగా శ్రీ వాసుదేవునకును మహాత్ముడైన అర్జునకును మధ్య జరిగిన సంవాదమును వింటిని. అది ఆశ్చర్యకరమైనది, గగుర్పాటు కలిగించుచున్నది.

75 వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవాన్ ఏతద్గుహ్యతమ పరమ్ ।

యోగం యోగేశ్వరాత్ కృష్ణాత్ సాక్షాత్ కథయతః స్వయమ్ ॥

వ్యాసప్రసాదాత్-శ్రుతవాన్- ఏతత్-గుహ్యం-అహం-పరం

యోగం-యోగేశ్వరాత్-కృష్ణాత్-సాక్షాత్-కథయతః-స్వయం

వ్యాసప్రసాదాత్= వ్యాసభగవానుని అనుగ్రహమువలన, గుహ్యం= గుహ్యమైనదియు, పరం= ఉత్తమమైనదియునగు, ఏతత్= ఈ, యోగం= యోగమును, స్వయం= స్వయముగ, కథయతః= చెప్పినటువంటి, యోగేశ్వరాత్= యోగేశ్వరుడైనట్టి, కృష్ణాత్= శ్రీకృష్ణునివలన, అహం= నేను, సాక్షాత్= ప్రత్యక్షముగ, శ్రుతవాన్= వినినవాడనైతిని.

వేదవ్యాసునికృపవలన దివ్యదృష్టిని పొందినవాడనై, పరమరహస్యమైన ఈ యోగమును యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జుననకు చెప్పుచుండగా నేను ప్రత్యక్షముగా వినగలిగాను.

76 రాజన్ సంస్మృత్య సంస్మృత్య సంవాదమ్ ఇమమద్భుతమ్ ।

కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామి చ ముహుర్ముహుః ॥

రాజన్-సంస్మృత్య-సంస్మృత్య-సంవాదం- ఇమం-అద్భుతం

కేశవార్జునయోః-పుణ్యం-హృష్యామి-చ-ముహుర్ముహుః

రాజన్=రాజా, పుణ్యం= పుణ్యకరమైన, ఇమం= ఈ, అద్భుతం= ఆశ్చర్యకరమైన, కేశవార్జునయోః= కృష్ణార్జునులయొక్క, సంవాదం= సంవాదమును, సంస్మృత్య సంస్మృత్య= తలచితలచి, ముహుర్ముహుః= మాటిమాటికిని, హృష్యామి చ= సంతసించుచున్నాము.

ఓ రాజా ! శ్రీ కృష్ణభగవానునకును అర్జునునకును మధ్య జరిగిన రహస్యమైన ఈ సంవాదము అతి పుణ్యప్రదమైనది. అత్యద్భుతమైన ఈ సంవాదమును అనుక్షణము పదేపదే స్మరించుచు నేను పరవశించిపోతున్నాను.

77 తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూపమత్యద్భుతం హరేః ।

విస్మయో మే మహాన్ రాజన్ హృష్యామి చ పునఃపునః ॥

తత్–చ–సంస్మృత్య–సంస్మృత్య–రూపం–అతి–అద్భుతం–హరేః

విస్మయః–మే–మహాన్–రాజన్–హృష్యామి–చ–పునః–పునః

రాజన్=రాజా, హరేః= శ్రీకృష్ణునియొక్క, అత్యద్భుతం= మిక్కిలి అద్భుతమైన, తత్= ఆ, రూపం చ = రూపమును, సంస్మృత్య= తలచి తలచి, మే=నాకు, మహాన్= గొప్ప, విస్మయః= ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది, పునః పునః చ= మరల మరల, హృష్యామి చ= సంతసించుచున్నాను.

ఓ రాజా !అత్యంత విలక్షణము, పరమాద్భుతము, అపూర్వము ఐన ఆ శ్రీహరిరూపమును పదేపదే స్మరించుచు, నేను పొందుచున్న సంభ్రమాశ్చర్య ములకు హద్దు లేదు. తత్ప్రభావమున మఱలమఱల సంతోషము కలుగుతోంది.

78 యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః ।

తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ॥

యత్ర–యోగేశ్వరః–కృష్ణ–యత్ర–పార్థః–ధనుర్ధరః

తత్ర–శ్రీః–విజయః–భూతిః–ధ్రువా–నీతిః–మతిః–మమ

యత్ర= ఎచ్చట, యోగేశ్వరః= యోగేశ్వరుడగు, కృష్ణః= శ్రీకృష్ణుడు, యత్ర= ఎచ్చట, ధనుర్ధరః= ధనుస్సును ధరించిన, పార్థః= అర్జునుడు, తత్ర= అచ్చట, శ్రీః= లక్ష్మియు, విజయః= విజయము, భూతిః= ఐశ్వర్యము, ధ్రువా= స్థిరమగు, నీతిః= నీతియు, ఇతి=అని, మమ=నాయొక్క, మతిః= అభిప్రాయము.

ఎక్కడ యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడును, గాండీవధనుర్ధారియైన అర్జునుడును ఉండునో అక్కడ సంపదలును, సర్వవిజయములును, సకలైశ్వర్యములును, సుస్థిరమైన నీతియు ఉండును.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు
బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే
మోక్షసన్న్యాసయోగోనామ
అష్టాదశోఽధ్యాయః ॥